Gradivo

[illegible] zgodovino Slovencev

v srednjem veku.

[illegible]

V Ljubljani, [illegible]

[illegible]

Gradivo

za

zgodovino Slovencev

v srednjem veku.

Zbral

dr. Franc Kos,

c. kr. profesor.

Tretja knjiga

(l. 1001.—1100.)

V Ljubljani, 1911.

Založila in izdala „Leonova družba“ v Ljubljani.

Tiskala „Katoliška tiskarna“.

I.

Uvod.

Predgovor.

Tu podajam Slovencem tretji zvezek Gradiva. Knjiga je urejena nekako tako, kakor sta prva in druga. Morebiti se bo kateremu zdelo, da sem se v tem zvezku preveč oziral na zgodovino oglejskih patriarhov in karantanskih vojvodov. A reči moram, da so bili ti najmogočnejši posvetni vladarji, oni pa prvi cerkveni gospodje na takratni Slovenski zemlji. Razni velikaši med Slovenci so morali biti pokorni svojim vojvodom, jim služiti s svojimi četami ter jih spremljati na dvor h kralju ali pa nad kakega sovražnika. Kakor so morali v novejšem času slovenski vojaki prelivati svojo kri po laških, ogrskih in bosenskih bojiščih, tako so se v enajstem stoletju takratni Slovenci večkrat bojevali pod vodstvom svojih vojvodov v tem ali onem kraju. Oglejski patriarhi pa niso bili samo cerkveni pastirji med našimi predniki, temuč tudi nekoliko časa mejni grofje Kranjskega, Istre in Furlanije.

Kar se tiče oglejskih patriarhov, se mi je bilo treba nekoliko ozirati na njih razmere do gradeških patriarhov. Oglej in Gradež se sicer ne nahajata na Slovenski zemlji, pač pa blizu njenih mej. Lahko trdimo, da so se primorski Slovenci enajstega stoletja vsaj nekoliko zanimali za prepire med oglejskim Poponom in gradeškim Urzom, kajti vršili so se takorekoč pred njih obličjem.

O nekaterih oglejskih patriarhih enajstega stoletja se po italjanskih in nemških knjigah nahajajo pomanjkljive notice. O Eberhardu, Goteboldu, Ravengeru in Frideriku II. nam, kar se tiče njih nastopa in njih smrti, podajajo razni zgodovinarji sedanje dobe napačne letnice ali pa včasi še teh ne. Zato sem se tudi iz tega vzroka nekoliko pečal s to zadevo.

V zadnji četrtini enajstega stoletja se je vršil boj zaradi investiture. Gotovo bo morebiti tega ali onega zanimalo zvedeti, so li bili možje, ki so po naših krajih imeli vplivno besedo, na strani papeževi ali pa na strani cesarjevi.

Toliko gledé vsebine! Sedaj pa še par opazk o formalnih stvareh!

Če se je kaka listina napravila na neslovenski zemlji, sem izpustil imena dotičnih prič, ako ni bilo kakega posebnega razloga, da bi jih bil navedel. Ako se je pa listina spisala na domačih tleh, sem naštel tudi navzoče priče, četudi so bila njih imena prav dostikrat neslovenska. Navadna osebna imena sem pisal po slovenskem pravopisu, manj na-

vadna pa tako, kakor jih dotični narod piše, ali pa tako, kakor jih navajajo viri. Pri nekaterih regestih nisem navedel starejših izdaj, posebno takrat ne, ako se dandanes le težko dobé ali pa so listine v njih le pomanjkljivo natisnjene.

Kar se tiče pisave lastnih imen, se v obče ravnam po Levčevem Pravopisu (str. 83—88). O tej zadevi sem tudi v letošnjem Dom in Svetu (str. 142 in 143) priobčil nekoliko vrstic. Izrazov, ki zaznamujejo čas, ne smatram za lastna imena in zato pišem z malo začetno črko besede: binkošti, pepelnica, svečnica, kvaterna sreda itd. V tej točki se tedaj ne strinjam z Levčevim Pravopisom (gl. § 575).

V Gorici meseca maja leta 1910.

Pisatelj.

Zgodovinski pregled.

A. Zemljepisne črtice.

1. Slovensko prebivalstvo.

Kakor v prejšnjih časih, tako so tudi v enajstem stoletju nekateri pisatelji tu in tam govorili o Slovencih ter jih različno zaznamovali (št. 86, 117 in 285: Sclavi; št. 207: Sclavorum gens; št. 207: Sclavonica gens). Omenjali so njih jezik (št. 1: Sclavorum lingua; št. 128: Sclavonice) in njih zemljo (št. 380: Sclavonia).

Kakor že v prejšnjih dobah, tako so tudi v enajstem stoletju včasi za Slovence rabili besedo „Carentani". V nekem viru (št. 10) se navajajo Teotonici, Foriiulienses in Carentani. Prvi so Nemci, drugi Furlani, zadnji pa Slovenci.

Viri govoré na enem mestu o slovenskem pravu (št. 11: Sclavenica institutio), na drugem pa o slovenskem običaju (št. 117: consuetudo Sclavorum). Omenjajo se priče slovenskega rodu (št. 11: testes Sclavigenę). Desetina, katero so Slovenci dajali, je bila v deželi navadna (št. 117: solita decima secundum consuetudinem Sclavorum), ne pa tista, katero je zahtevala cerkvena oblast (št. 285).

Kakor že v prejšnjih dobah, tako so se naši predniki tudi v enajstem stoletju delili v tri vrste, v plemenite, svobodne in nesvobodne prebivalce.

Po nekaterih krajih so stari plemenitaši izumrli, a na drugi strani je včasi kak svoboden človek zadobil plemstvo. V Muriškem okraju na Štajerskem je živel pred letom 1025. grof Trdogoj (št. 55, 69, 192). Ker se pozneje več ne omenja in so njegova posestva prešla na druge osebe, si smemo misliti, da ni imel potomcev. — V Grimščah pri Bledu so okoli leta 1050. imeli svoje posestvo Winrih, Pavel, Tunzo in Ivan, o katerih čitamo, da so si pridobili plemstvo (št. 168). Plemeniti Pavel, Ivan in Tunzo so okoli leta 1080. prepustili brixenskemu škofu lovsko pravico na svojem posestvu (št. 305). — Preslav se je zval odvetnik koroške grofinje Heme (št. 124, 126). Neki Preslav, morebiti isti, kakor prej omenjeni, je bil okoli leta 1050. odvetnik neke Agate pri Kamnu na Koroškem (št. 174). — Plemeniti Nepokor je okoli leta 1050. imel svoja posestva na Bledu in v Begunjah na Gorenjskem (št. 164).

Znanih nam je tudi več svobodnih Slovencev, ki so v enajstem stoletju živeli po raznih straneh slovenske domovine. Svobodni Prisnoslav je okoli leta 1050. zamenjal svoje posestvo pod Blejskim gradom za neko drugo enake velikosti v Mužjah pri Zasipu (št. 166). — Svobodni Adalfrit ter njegova sinova Ivan in Preslav so okoli leta 1080. prepustili Brixenski cerkvi dva orala oranice v Sebenjah ter dva travnika na Poljanah pri Vintgarju (št. 306). — Svobodni Vencegoj je okoli leta 1080. imel neko posestvo v Želečah; neko drugo posestvo v Zgoši je pa zamenjal za neko posestvo v Mlinu pri Bledu (št. 311, 368). — Svobodni Bodigoj in njegova soproga Treplica sta okoli leta 1080. podelila svoje posestvo v Zasipu Brixenski cerkvi (št. 312). — Svobodni Ivan je okoli leta 1085. odstopil svoje posestvo v Zasipu za neko drugo enake velikosti v Bohinju (št. 372). — Svobodni Preslav je podaril brixenskemu fevdniku Mantwinu neko kmetijo v Zgoši (št. 377.) — Svobodna Jurij in Domoslav sta okoli leta 1090. podelila Brixenski cerkvi neki travnik na Poljanah (št. 378). — Svobodni Azili in njegova sinova Preslav in Stanogoj so okoli leta 1090. prepustili Brixenski cerkvi neko njivo v Bukovju na Koroškem (št. 379).

O nekaterih Slovencih je znano, da so v enajstem stoletju postali svobodni. Tako čitamo, da je osvobojeni Slavko okoli leta 1070. podelil svoje posestvo v Gomilah Brixenski cerkvi (št. 235). Isto so storili osvobojeni Dobrogoj (št. 236), potem osvobojeni Trebinja (št. 239), in osvobojeni Vojnoslav (št. 240). Vsi trije so okoli leta 1070. živeli na Bledu. Najbrže je tu okoli leta 1080. prebival osvobojeni Radogoj (št. 302). Osvobojeni Dobrisko je nekako v tistem času zamenjal svoje posestvo na Bledu za neko drugo v Koritnem (št. 314). Osvobojena Dobrovlasta je okoli leta 1070. imela svoje posestvo v Luhem lesu na Koroškem (št. 243).

Nekateri Slovenci se po raznih listinah navajajo kot priče, kar kaže, da so bili svobodnorojeni. Tako se omenjajo Vitoslav, Gojen in Laduta okoli leta 1010. na koroških tleh (št. 11), Preslav okoli leta 1050. pri Kamnu na Koroškem in na Bledu (št. 146, 164, 165, 167, 168, 169, 214, 236), potem Nepokor okoli leta 1050. na Bledu (št. 168, 169), Sebibor okoli leta 1050. na Blejskem (št. 164), Jagnje okoli leta 1064. pri Gospe Sveti (št. 206), Zloslav, Juvan, Nenadej, Velikne, Semiko in Večevoj okoli leta 1065. na Blejskem (št. 214) ter Ivan okoli leta 1090. tudi tam (št. 377). Braslav se kot priča omenja leta 1091. (št. 395).

O naštetih pričah kaže že njih ime, da so bile slovenskega rodu. Mnogo Slovencev je pa bilo tudi takih, ki niso imeli domačih osebnih imen. V nekem viru (št. 11) se navajajo kot priče Hartuuich, Chazili, Penno, Iohannes, Egizi, Sizo, Reginpraeht, Arn, Wolfram, Imizi, Geppo,

Ezcho, Wolfhart, Sigihart, Amizi, Orthuuin, Adam in Lanzo, o katerih se trdi, da so „testes Sclauenicę institutionis“ in pa, da so „testes Sclauigenę“.

Znani so nam nekateri posestniki, ki so bili najbrže svobodnega rodu, tako Blagosod in Preslav okoli leta 1070. v Bohinju (št. 234), potem Godeslav in Domoslav okoli leta 1080. na Blejskem (št. 241, 310), Prisnoslav v Zasipu (št. 313) ter neki Negomir, o katerem pa ne vemo, kje je prebival (št. 315).

Znana so nam tudi imena nekaterih nesvobodnih Slovencev. V Prevarah jugovzhodno od Št. Vida na Koroškem je okoli leta 1010. živel hlapec Stojdrag (št. 11). Okoli leta 1030. so v Lindu na Gorenjem Štajerskem bivali med drugimi podložniki tudi Radigoj, Žitivit, Bratrica, Dobrožica, Jelen, Vitobrater, Vranica, Brazuta, Radoš, Trdodrag in Gojen, v sosednjem Scheiflingu pa Perama, Zato, Žiznec, Trebica, Roža, Imela, Dobrica, Anica, Radonja, Večegoj in še nekateri drugi (št. 19). Okoli leta 1050. je v Lobmingu blizu Knittelfelda neki Nežič obdeloval ondotno zemljo solnograškega nadškofa za polovico predpisanega davka (št. 116). Leta 1042. so v Göstingu blizu Gradca na kraljevih kmetijah živeli podložniki Benko, Stano, Trebin in Obolom (št. 123). Okoli leta 1050. je plemeniti Skrot prepustil Brixenski cerkvi štiri hlapce, katerih imena so se glasila Godeslav, njegov sin Preslav, Sigipreht in Bitinja (št. 144). V Grabelni vasi na Koroškem je takrat obdeloval neko kmetijo podložnik Dragožit (št. 145). V Lengholzu na Gorenjem Koroškem je v tistem času na neki kmetiji živel kmet Dragomir (št. 153). Nekega hlapca, Stojdrag imenovanega, nahajamo okoli leta 1050. v Motnici pri Sachsenburgu na Koroškem (št. 156). V Sirnici na Koroškem je okoli leta 1070. živel podložnik Bodigoj (št. 231), v Milštatu pa služabnik Zdedrag (št. 242).

Većkrat viri omenjajo slovenske kmetije (hobae Sclavaniscae, hobae Sclavenses, mansi Sclavanisci, mansi Sclavonici), ki so se po velikosti razločevale od kraljevih (mansi regales). Koliko je merila slovenska kmetija, nam dandanes ni znano.

Lahko trdimo, da so slovenske kmetije, ki se v enajstem stoletju navajajo, nekake priče slovenske narodnosti po dotičnih krajih. Zato ne bo odveč, ako pogledamo, po katerih straneh se v rečeni dobi omenjajo slovenske kmetije.

Na vzhodnem Tirolskem tik Drave je mesto Lienz. V tem kraju je neki Hecilin imel dvajset slovenskih kmetij, katere je nato odstopil Engelprehtu, bratu brixenskega škofa Hartwika. Na zadnje je te kmetije okoli leta 1030. dobila Brixenska cerkev (št. 54).

Ako gremo iz Lienza poleg Drave proti vzhodu, pridemo čez nekaj časa na koroška tla, kjer se pričenja Zgornja Dravska dolina. Na vzhodnem koncu te doline južno od Sachsenburga je Lind, kjer je okoli leta 1085. karantanski vojvoda Liutold prepustil eno slovensko kmetijo brixenskemu ministerijalu Frideriku (št. 374).

Med Sachsenburgom in Špitalom na tako zvanem Lurnskem polju je več vasi, v katerih se v enajstem stoletju omenjajo slovenske kmetije. Tik Špitala je Oberdorf in najbrže so se v njegovi bližini nahajale tudi Dole. V teh dveh vaseh in po sosednjih krajih je okoli leta 1075. Brixenska cerkev dobila trideset slovenskih kmetij (št. 262). Pri rečenem Oberdorfu je bil tudi kraj „Dulieb“, ki se pa dandanes drugače zove. V tem kraju je okoli leta 1065. plemeniti Piligrim prepustil Brixenski cerkvi eno slovensko kmetijo (št. 211). — Severno od Špitala sta vasi Lieserhofen in Altersberg. V teh krajih je okoli leta 1075. brixenski škof Altwin odstopil plemenitemu Liutpoldu tri slovenske kmetije in pol (št. 261). — Severno od Sachsenburga so Gorje. Tu je okoli leta 1030. freisinški škof Egilbert podaril plemenitemu Reginoldu dve slovenski kmetiji (št. 20). — Jugovzhodno od Gorij pri Požarnici je Lendorf, kjer je leta 1072. freisinški škof Ellenhard podelil poldrugo slovensko kmetijo solnograškemu nadškofu Gebhardu (št. 270). — V Breznici (Fressnitz) na Lurnskem polju so okoli leta 1065. izgotovili listino, s katero je svobodni Aribon odstopil Brixenski cerkvi dve slovenski kmetiji tik Drave. — Iz teh podatkov je razvidno, da se je v enajstem stoletju posebno na Lurnskem polju nahajalo mnogo slovenskih kmetij. Kjer so pa bile slovenske kmetije, tam se je brez dvoma tudi še glasil slovenski jezik.

Slovenske kmetije se omenjajo tudi še po drugih krajih nekdanje slovenske zemlje. Tri take kmetije v Rangersdorfu, ki se nahaja vzhodno od Winklerna v Belanski dolini, je plemeniti Popon okoli leta 1030. odstopil freisinškemu škofu Egilbertu (št. 22). — Severozahodno od Beljaka v Spodnji Dravski dolini sta vasi Gumern in Lansach. Okoli leta 1030. je freisinški škof Egilbert podelil plemenitemu Reginoldu pet slovenskih kmetij v Gumernu, eno pa v Lansachu (št. 20).

Kar se tiče nekdanjih slovenskih kmetij na štajerskih tleh, nam je znano, da je okoli leta 1070. gösska opatica Richarda prepustila solnograškemu nadškofu Gebhardu dve kmetiji v Ljubenski grofiji (št. 208). — Leta 1072. je freisinški škof Ellenhard podaril prej imenovanemu nadškofu eno slovensko kmetijo v Peterdorfu blizu Muraua (št. 270). — Okoli leta 1020. se tudi omenja slovenska kmetija pri Holenburgu na Dolenjem Avstrijskem (št. 47).

Imamo pa še nekoliko drugih dokazov, iz katerih je razvidno, da so Slovenci, čeprav obkoljeni od drugih narodov, prebivali po nekaterih krajih, koder jih dandanes ni več.

V neki listini oglejskega patriarha Popona iz leta 1031. je več vasi po Furlaniji naštetih, med njimi tudi Meretto (št. 86). Besede „cum villa Sclavorum“ kažejo, da je rečena vas imela slovenske prebivalce. Druge vasi v njeni okolici so bile brez dvoma furlanske. — O Rožacu, ki se nahaja na Furlanskem zahodno od Goriških Brd, pravi neki vir, da je bil na Slovenskem (št. 380: in Sclavonia). Trditi smemo, da je bil prvotno Rožac slovenska naselbina, kar kaže tudi njegovo ime. — V neki listini iz leta 1048. čitamo, da se je severnoštajerskemu Rotenmannu po slovensko reklo „v Červenah“ (št. 138: Sclauonice etiam Cirminah nominatum). To kaže, da so po ondotnih krajih takrat še prebivali Slovenci.

2. Topografija.

a) Kranjsko.

Zaradi lažjega pregleda hočem po skupinah obravnavati razne kraje. Najprej bodem govoril o tistih krajih, ki se nahajajo po Blejskem, ter o njih povedati to, kar nam je o njih iz enajstega stoletja znanega. Nato hočem preiti k Škofjeloškemu okraju, potem na Dolenjsko in na zadnje na Notranjsko.

Že leta 1011. je stal nad Blejskim jezerom na visoki skali **Blejski grad** (castellum Veldes, castrum Veldes) (št. 28), ki se tudi pozneje okoli leta 1050. parkrat omenja (št. 164, 166). Neki vir ga enkrat celo mesto (urbs) imenuje (št. 369). Pod gradom je stala vas (villa) (št. 314), katero viri včasi le kraj (locus) zovejo (št. 210, 236, 239, 240, 241). Tu je bilo več gosposkih dvorov (curtes). Enega je leta 1040. imela Brixenska cerkev, enega pa okoli leta 1065. kranjski mejni grof Udalrik (št. 209).

Znano je, da je bilo Blejsko več stoletij v oblasti Brixenske cerkve. Prvo posestvo je ta cerkev dobila na Bledu leta 1004. (št. 17). Sedem let pozneje je Henrik II. prepustil imenovani cerkvi Blejski grad ter trideset kmetij med Dolinsko Savo in Savico (št. 28). Leta 1040. je Henrik III. podelil Brixenski cerkvi neko posestvo med Bledom in Tržiško Bistrico (št. 106).

Iz tega je razvidno, da je Brixenska cerkev v enajstem stoletju dobila na Bledu in njegovi okolici več posestev, katera so se nato od leta do leta množila, ker so jej razni posestniki od svojega imetja prepustili večje ali manjše dele. Mnogo zemlje je bilo v rokah raznih drugih lastnikov, kar dokazujejo nekateri zgodovinski viri. Znano nam je, da je plemeniti Nepokor imel nekoliko zemlje pod Blejskim gradom (št. 164). V istem kraju je bilo posestvo svobodnega Prisnoslava (št. 166). Na Bledu je imel svoj dvor in pa nekaj zemlje Udalrik II., prej omenjeni mejni grof kranjski (št. 209). Neka plemenita Elizabeta je imela na Bledu svoj vinograd (št. 210). Okoli leta 1070. se med blejskimi po-

sestniki omenjajo osvobojeni Dobrogoj (št. 236), potem osvobojeni Trebinja (št. 239) in osvobojeni Vojnoslav (št. 240). Zadnja dva sta imela na Bledu vinograde, katerih je bilo takrat v tem kraju precej veliko. Neki Godeslav je imel na Bledu svoj vinograd, katerega je pozneje prepustil nekemu Maziliju, ta pa Brixenski cerkvi (št. 241). Med blejskimi posestniki se omenja osvobojeni Dobrisko, ki je živel okoli leta 1080. (št. 314). Svobodni Marti je okoli leta 1085. imel na Bledu en vinograd (št. 369).

Na vzhodni strani Blejskega jezera so Želeče (Zilecca, Zilinta, Cilintun), kjer je okoli leta 1050. prebival Hadolt, ministerijal nekega plemenitega Friderika (št. 167). V Želečah je Brixenska cerkev imela svoj dvor, katerega je okoli leta 1075. odstopila plemenitemu Henriku in njegovi soprogi (št. 259). Okoli leta 1080. je svobodni Vencegoj imel v rečeni vasi svoje posestvo, katero je pa prepustil Brixenski cerkvi. Isto sta storila Grifon in njegova soproga s svojo njivo, katero sta imela v Želečah (št. 311).

Južno od Želeč je vas Mlino (Mulivelt), kjer je okoli leta 1085. svobodni Vencegoj po zameni dobil od brixenskega škofa Altwina neko posestvo (št. 368).

Blizu rečene vasi je Selo (Zelach), kjer sta se okoli leta 1080. brixenski škof Altwin in plemeniti Friderik pogodila zaradi nekih posestev, katera je plemeniti Henrik odstopil Brixenski cerkvi (št. 300).

Severovzhodno od Sela je Koritno (Coritno, Corithna), kjer je okoli leta 1070. Brixenska cerkev dobila dva orala zemlje, katera je nekdaj imel svobodni Gundram (št. 237). Okoli leta 1080. je v tem kraju osvobojeni Dobrisko po zameni dobil neko posestvo (št. 314).

Ako se z Bleda napotimo proti severozahodu, pridemo pri Rečici v Grimšče (Grimizahc), ki se prvikrat okoli leta 1050. omenjajo. Tu so imeli oplemeničeni Winrih, Pavel, Tunzo in Ivan svoje posestvo, katero so pa odstopili Brixenski cerkvi. Ko so v Kranjski gori spisali pogodbo, sta bila med drugimi tudi Nepokor in Preslav kot priči (št. 168).

Severno od Bleda je vas Zasip (Zazip, Zazib). V tem kraju sta svobodni Bodigoj in njegova soproga Treplica imela svoje posestvo, katero sta pa okoli leta 1080. prepustila Brixenski cerkvi (št. 312). V Zasipu je v istem času neki Prisnoslav imel svoje posestvo, katero je pa z brixenskim škofom Altwinom zamenjal za dva mlina (št. 313). V rečenem kraju sta svobodna Hademar in Protihc podedovala neko posestvo, katero sta pozneje prepustila Brixenski cerkvi (št. 316). Okoli leta 1085. je svobodni Ivan zamenjal svoje podedovano posestvo v Zasipu za neko drugo v Bohinju (št. 372).

Tik Zasipa so Mužje (Musiach), kjer je okoli leta 1050. svobodni Prisnoslav po zameni dobil nekoliko zemlje. Dotično pogodbo so napravili v Kranjski gori (št. 166).

Pri Zasipu so tudi Sebenje (Zebeinzalo). Okoli leta 1080. so svobodni Adalfrit in njegova sinova Ivan in Preslav odstopili Brixenski cerkvi dva orala oranice v Sebanjah (št. 306).

Pri Spodnjih Gorjah so Poljane (Polan, Polani), kjer so svobodni Adalfrit in njegova sinova imeli dva travnika, katera so okoli leta 1080. podelili Brixenski cerkvi (št. 306). En travnik sta v Poljanah imela svobodna Jurij in Domoslav ter ga okoli leta 1090. odstopila rečeni cerkvi (št. 378).

Pri Gorjah je vas Krnica (Cornizic), kjer je okoli leta 1050. neki Ozi imel svoje posestvo (št. 158).

Radovljica je dandanes mesto na Gorenjskem. Tu so okoli leta 1050. zgotovili listino, s katero je neki Orendil prepustil Brixenski cerkvi dva orala oranice na Brezjah (Nabrezi), zato pa dobil en dvor v Radovljici (Radilidorf). Pri tej zameni je bilo navzočih več prič, med njimi tudi Slovenca Nepokor in Preslav (št. 169). V Radovljici se je nekako v istem času zvršila neka druga zamena med svobodnim Chazilom in brixenskim škofom (št. 157).

Severovzhodno od Radovljice so Begunje (Begûn, Uegun). Tu je imel tisti plemeniti Nepokor, o katerem smo omenili, da je imel nekoliko zemlje na Bledu, neko posestvo, katero je dobil od mejnega grofa Udalrika. To posestvo je nato Nepokor okoli leta 1050. z brixenskim škofom Altwinom zamenjal za neko drugo (št. 164). V Begunjah je nekako v istem času neki Winrih po zameni dobil neko posestvo (št. 165). V rečenem kraju je brixenski škof Altwin imel dve kmetiji, kateri je okoli leta 1065. prepustil oglejskemu patriarhu Ravengeru (št. 227).

Južno od Begunj je Zgoša (Gôscha, Guscha). Tu so imeli osvobojenci Pavel, Tunzo in Ivan dve kmetiji, kateri so pa okoli leta 1080. odstopili Brixenski cerkvi (št. 307). Na Zgoši je okoli leta 1085. tudi svobodni Vencegoj imel svoje posestvo, katero je pa z brixenskim škofom zamenjal za neko drugo (št. 368). V rečenem kraju je svobodni Preslav imel eno kmetijo, katero je pa prepustil brixenskemu fevdniku Mantwinu (št. 377).

Nekje v Radovljiškem okraju je v enajstem stoletju stal kraj, katerega so v latinskem jeziku imenovali „Summitas campi“, v nemškem pa „z Obinentiges felde“. Slovenci so morebiti takrat rekli dotičnemu kraju „Gorenje polje“ ali pa „Vrhpolje“. V tem kraju je okoli leta 1050. prej omenjeni Winrih imel svoje posestvo, katero je pa z brixenskim škofom Altwinom zamenjal za neko drugo. Dotično pogodbo so napravili v Kranjski gori, kjer sta bila takrat med drugimi tudi Nepokor in Preslav kot priči navzoča (št. 165). V istem kraju je plemeniti Friderik dobil neko posestvo za tisto imetje, katero je v Želečah odstopil Brixenski cerkvi (št. 167).

Če gremo z Brezij proti severovzhodu, pridemo v L e š e (Lêscah, Leschahc). V tem kraju so okoli leta 1060. zgotovili listino, s katero je kranjski mejni grof Udalrik podelil svoje posestvo v Lešah Brixenski cerkvi (št. 143). Pri Lešah je bil velik gozd, katerega je kralj Henrik III. leta 1040. odstopil brixenskemu škofu Poponu (št. 106).

Blizu Leš so V i s o č e (Wisathsah) in V a d i č e (Wadizin). Okoli leta 1050. je neki Ozi od brixenskega škofa Altwina po zameni dobil eno posestvo v Visočah, drugo pa v Vadičah (št. 158).

Vzhodno od Leš in južno od Tržiča je vas B i s t r i c a. Tu je okoli leta 1060. mejni grof Udalrik imel svoje posestvo in pa mline pri ondotni reki. Vse to je grof odstopil Brixenski cerkvi (št. 143). Dotično listino so napravili v K o v o r j u (Couera), ki leži od prej imenovane vasi nekoliko proti jugu.

Vzhodno od Kovorja teče T r ž i š k a B i s t r i c a (Vistriza, Feistriza), ki se prvič omenja v neki listini iz leta 1040. (št. 106). Ime rečene reke čitamo tudi v neki drugi listini iz leta 1073. Takrat je kralj Henrik IV. podelil brixenskemu škofu Altwinu lovsko pravico med Savo, Bistrico, D o b r i m p o t o k o m, ki je nad Tržičem, in pa gorskim grebenom na Kranjsko-koroški meji (št. 274).

Če gremo poleg Dolinske Save navzgor, pridemo sčasom na D o v j e (Lenginvelt), katero je med letom 1029. in 1045. grof Adalberon iz rodovine Ebersbergov podelil Freisinški cerkvi (št. 85). Na Dovjem so okoli leta 1070. spisali neko listino na korist brixenskemu škofu Altwinu (št. 232). Okoli leta 1085. je neka matrona podelila Brixenski cerkvi svoj travnik, katerega je imela na Dovjem (št. 371).

Zahodno od Dovjega je K r a n j s k a g o r a (Chreina). Tu so se v enajstem stoletju večkrat sešli razni gospodje ter napravili kako pismeno pogodbo (št. 159, 162, 164, 165, 166, 168, 169, 209, 214, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 302, 305, 306, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 316, 368, 369, 372, 377, 378). V Kranjski gori je bila neka utrdba (munitio), katero je okoli leta 1075. plemeniti Henrik prepustil brixenskemu škofu Altwinu proti temu, da je zato dobil neko posestvo na Koroškem (št. 258, 259). Ta utrdba se omenja tudi okoli leta 1080., ko jo je v svoji lasti imela plemenita Wezala, soproga prej imenovanega Henrika (št. 299). Okoli leta 1085. je neki Vencegoj brezpogojno odstopil svoje posestvo v Kranjski gori brixenskemu škofu (št. 370). Gorski vrh nad Kranjsko goro („a summo vertice Creine montis“) se omenja v neki listini iz leta 1073. (št. 274).

Jugozahodno od Bleda se začenja B o h i n j s k a d o l i n a. V njej je bil neki kraj (in loco Bochingun), kjer sta neki Blagosod in neki Preslav imela svoje posestvo, katero sta prepustila plemenitemu Perchtoltu, ta pa okoli leta 1070. Brixenski cerkvi (št. 234). Okoli leta 1085. je svobodni Ivan odstopil Brixenski cerkvi svoje posestvo v Zasipu,

zato je pa dobil od škofa Altwina ravno tako veliko posestvo v vasi, Bohinj imenovani (in villa Bochingin) (št. 372). Morebiti je bila ta vas sedanja Bohinjska Bistrica.

Kar se tiče topografije **Loškega okraja,** sem v tem oziru nekaj malega navedel v drugem zvezku svojega Gradiva (str. XXIX). Za enajsto stoletje imamo le malo notic, katere se dajo tu porabiti. Iz neke listine iz leta 1074. je razvidno, da so freisinški škofje imeli v Loki svoj dvor. Pod ta dvor sta med drugim spadali dve kmetiji; eno izmed nju je obdeloval neki nesvobodni, drugo pa neki svobodni človek. Iz rečene listine se lahko poučimo s takratnih cerkvenih razmerah po Loškem gospostvu. Čeprav je bil tu freisinški škof deželni gospod, je vendar oglejski patriarh nastavljal duhovnike po loških cerkvah ter nadzoroval njih življenje. Duhovniki so bili tudi v drugih zadevah, ki so spadale v področje oglejskih patriarhov, odgovorni tem in njih arhidijakonom (št. 284).

Leta 1002. je kralj Henrik II. nekoliko povečal posest freisinških škofov na Gorenjskem, ko jim je prepustil Stražišče (Strasista) ter zemljo med Lipnico, Savo in Soro (št. 9). V neki listini freisinškega škofa Egilberta se omenja vas Godešče, ki se nahaja južno od Škofje Loke (št. 21). Pod Loški okraj so nekdaj spadale Ledine (Linta) pri Žireh, katere navaja neka listina iz leta 1063. (št. 228).

Blizu Kokre severno od Kranja je Preddvor, kjer sta se brixenski škof Altwin in plemeniti Liutpold okoli leta 1070. pogodila zaradi nekaterih posestev, ležečih blizu Špitala na Koroškem (št. 261).

Na **Dolenjskem** so blizu Grosuplja vasi Bičje, Udnje in Lipljene. Med temi kraji so bile tri kmetije, katere je leta 1058. neki Anzon dobil od kralja Henrika IV. v last (št. 201). Če gremo odtod proti jugovzhodu, pridemo k izviru reke Krke. Iz neke listine kralja Henrika IV. iz leta 1062. je razvidno, da se je med izvirom reke Krke in Lučami nahajalo posestvo nekega Ruodperta, severno odtod med Lučami in Višnjico je bila lastnina prej imenovanega Anzona, severno od Luč se je razprostirala zemlja nekega Engelberona, severno odtod sta pa imela grofa Tietpold in Rapoton svoje posestvo (št. 224).

Blizu Št. Ruperta na Dolenjskem je Škrljevo, katero je grofinja Hema leta 1044. podelila Krški cerkvi (št. 129).

Severovzhodno od Novega mesta blizu Bele cerkve je Vinji vrh. V tem kraju je bilo deset slovenskih kmetij, katere je freisinški škof leta 1074. odstopil oglejskemu patriarhu. Tudi se je takrat določilo, da naj rečeni škof pri kmetijah v Vinjem vrhu da napraviti cerkev in sicer tam, kjer bi patriarh zahteval (št. 284). Trditi smemo, da je bila nato postavljena cerkev v vasi, ki se dandanes zove Bela cerkev.

Na **Notranjskem** je trg Cerknica (Circheniza), ki se prvikrat omenja leta 1040. Takrat je kralj Henrik III. podelil Oglejski cerkvi petdeset kmetij v Cerknici in sosednjih vaseh z vsemi priteklinami (št. 105).

Tu smo našteli več kranjskih vasi, ki se že v enajstem stoletju omenjajo. O nekaterih krajih Kranjskega vemo, da so že stali v desetem stoletju, Krško na Dolenjskem pa že celo leta 895. (Gr. II, str. XXIX.)

Pri tej priložnosti naj tudi navedem nekatere kraje Kranjskega, o katerih so razni pisatelji trdili, da so se že nahajali v enajstem stoletju ali pa še prej, kar se pa iz zgodovinskih virov ne da dokazati. Pred vsem se omenja Ljubljana, o kateri nekateri menijo, da je že stala v začetku desetega stoletja. Notica, na katero se dotični možje sklicujejo, je izmišljena. (Gr. II, št. 343, op.) Zato ne moremo trditi, da je Ljubljana stala že v začetku desetega stoletja.

Valvasor (Ehre des H. Krain, III^c, 709) pravi, da je bil v Ljubljani leta 1000. potres, da je leta 1006. tu razsajala kuga, ki je v predmestjih in sosednjih vaseh pomorila 17000 ljudi, potem da je leta 1041. ljubljanski meščan Peter Berlach (Brlog) ustanovil v mestu sirotišnico, dalje da je leta 1057. šlo mnogo Ljubljančanov na božjo pot v Jeruzalem ter (p. 691) da je trgovec Peter Baldavic leta 1073. dal postaviti cerkev sv. Filipa na tistem mestu, kjer je sedaj Frančiškanska cerkev. Vse te trditve so brez zgodovinske podlage.

Valvasorjeve podatke je kot golo resnico sprejel Fr. Richter v Klunovem Archivu (str. 184) ter jih povečal z novimi izmišljotinami, ko je pisal, da je bila leta 1089. postavljena sedanja Stolna cerkev in da so se leta 1097. po Ljubljanici vršile zabavne vožnje. Več Valvasorjevih trditev o nekdanji Ljubljani je tudi Dimitz (Gesch. Krains, I, 154) sprejel v svojo zgodovino. Tudi Vrhovec (Die Hauptstadt Laibach, str. 4) se jih ni mogel otresti.

Tudi nekaterim kranjskim gradovom se pripisuje višja starost, kakor jo je mogoče dokazati. Schönleben (Genealog. Gallenbergica, p. 11) in za njim Valvasor (Ehre des H. Krain, III^c, 159) navajata, da je neki Arnulf, ki je prišel s Frankovskega, že okoli leta 928., ako ne še prej, postavil Svibenski grad (Scharfenberg) blizu Radeč na Dolenjskem. Ta trditev je brez podlage ter je najbrže nastala na ta način, da je Schönleben zamenjal svibenske gospode s plemenitimi Scharfenbergi, ki so živeli na Frankovskem blizu Trifelsa.

Schönleben in za njim Valvasor (l. c., p. 160) mislita, da je bil med Svibnim in Radečami ležeči Žibniški grad (Siebeneck) postavljen že v enajstem stoletju, ako ne še prej. Iz zgodovinskih virov se to ne da dokazati.

Schönleben (Geneal. Gallenb., p. 12) in za njim Valvasor (Ehre des H. Krain, III^c, 434) trdita, da je Ortolf II iz Svibnega okoli leta 1015. postavil Sostrski grad (Osterberg) blizu tam, kjer se Ljubljanica izliva v Savo. Istočasni viri ne vedo nič o tem.

Valvasor (l. c., III^c, 159) navaja, da je Ortolf III. iz Svibnega okoli leta 1040. dal sezidati grad Gallenberg na Šmarni gori. Tudi ta trditev je brez zgodovinske podlage.

Schönleben (Genealog. Aursberg., fol. 6, § 10) in Valvasor (Ehre des H. Krain, III^c, 23) pripovedujeta, da je okoli leta 1060. ali pa leta 1067. Konrad s Turjaka postavil nov grad, Zgornji Turjak, ker je bil prejšnji grad pretesen njemu ter njegovima bratoma Adolfu in Pilgrimu. Reči moram, da zanesljivi viri o vsem tem nič ne omenjajo in zato je ta notica brez veljave. Samo napis iz 16. stoletja še premalo dokazuje.

Ako Radics (Herbard VIII., Freiherr zu Auersperg, str. 1) pravi, da so Auerspergi prišli med 9. in 11. stoletjem s Švabskega na Kranjsko. mu moram odgovoriti, da nima za to trditev niti enega dokaza. Ravno tako se ne da dokazati,

kar piše na strani 2., da je prvi po imenu znani Auerspergovec bil okoli leta 1060. Adolf I., čigar brat Odorik se je preselil na Furlansko. Kakor se kaže, niso biii nad Turjakom bivajoči Auerspergi nič v sorodu z Uruspergi, katerih grad je stal na Volovljaku blizu Čedada. — Valvasor (Ehre des H, Krain, IV^b, 276) ve povedati, da je leta 1016. „Odoricus von Aursperg“ spremljal oglejskega patriarha Popona, ko je ta šel nad Langobarde. Menda mi ni treba dokazovati, da je ta notica izmišljena. Leta 1016. je v Ogleju vladal patriarh Ivan IV. Iste vrednosti kakor prejšnja notica je Valvasorjevo poročilo (Ehre des H. Krain, IV^b, 278), da so leta 1046. nekateri kranjski plemenitaši, kakor Konrad in Adolf iz Turjaka ter Oton iz Gallenberga, spremljali „cesarja“ Henrika čez Hrušico v Italijo.

To pa še niso vse neresnične trditve, katere imajo Megiser, Schönleben, Valvasor, Dimitz in drugi po svojih knjigah o naši preteklosti. Treba je tedaj, da tisti, kdor zajema iz njih spisov, zna ločiti zrno od plev.

b) Štajersko.

Kar se tiče raznih krajev po slovenskem delu Štajerskega, ki se že v enajstem stoletju omenjajo, naj navedem najprej Kozje. Cesar Henrik II. je podelil grofu Wilhelmu trideset kmetij v Kozjem ter vse to, kar je imel med Savo, Savinjo in Sotlo v Savinjski grofiji (št. 35). To daritev je kralj Konrad II. leta 1025. pomnožil, ko je grofu Wilhelmu podaril še trideset kmetij med Koprivnico, Hudinjo in Voglajno ter med Krko in Savo (št. 68). Obe te dve daritvi je rečeni vladar leta 1028. Wilhelmu na novo potrdil (št. 84). Po smrti grofa Wilhelma je njegova mati Hema po svojem odvetniku Preslavu podelila Krški cerkvi vse to, kar je imela v Savinjski dolini. Izvzeti so bili vas Ponikva in pa blizu nje ležeči kraji Dramlje, Hotunje in Kameno (št. 126). Izvzet je bil tudi Rajhenburg poleg Save, katerega je Hema prepustila solnograškemu nadškofu (št. 124).

Savinjska mejna grofija je bila poleg Savinje na Južnem Štajerskem. Severno od nje poleg Drave se je razprostirala med tako imenovanim Dravskim gozdom in Ogrsko mejo Ptujska marka ali Marka onostran Dravskega gozda. Po teh straneh je Šentpavelski samostan na Koroškem imel mnogo posestev, katera je večinoma dobil od Spanheimcev.

Dravski gozd se je razprostiral na obeh straneh reke Drave, in sicer na severni strani proti Remšniku, na južni pa proti Ribnici. Ako gremo od tega gozda poleg Drave na njenem severnem bregu navzdol, pridemo v Vurmat, potem v Selnico, nato v Bistrico pri Selnici in na zadnje v Kamnico pri Mariboru. V nekem dokumentu iz leta 1093. čitamo, da je Ludovik, sin Ludovikov, podelil Šentpavelskemu samostanu dve kmetiji in četrti del davkov v Bistrici. Tudi je določil, da naj bi šentpavelski podložniki, ki prebivajo po gorah med Vurmatom in Kamnico, imeli pravico do paše, lova in vseh drugih koristi (št. 402). Nekako v istem času je Weriant iz Slovenjega Gradca podaril Šentpavelskemu samostanu dve kmetiji v Selnici (št. 402). Par let pozneje

je Hartwik, sin Spanheimovca Engelberta I., podelil Šentpavelskemu samostanu svoj dvor, potem cerkev in razna posestva v Kamnici (št. 408). Iz tega je razvidno, da so Kamničanje proti koncu enajstega stoletja že imeli svojo cerkev.

Ako gremo od prej imenovanega Dravskega gozda proti vzhodu, in sicer sedaj južno od Drave, lahko uravnamo svojo pot tako, da najprej dospemo v Št. Lorenc v Puščavi potem v Kurjo vas, dalje v Ruše, nato v Studence pri Mariboru ter na zadnje čez Radvino in Razvanje v Dolgoše pri Dravi.

Kraj, kjer je sedaj Št. Lorenc v Puščavi, so nekdaj imenovali Radomlje. Spanheimovec Engelbert I. je leta 1091. ta kraj podelil Šentpavelskemu samostanu. Tudi je v Radomljah preskrbljeval nekoliko menihov, da bi tu izvrševali božjo službo (št. 395). Sosednjo Kurjo vas je Šentpavelski samostan dobil od grofa Bernharda, ki je bil tudi sin prej omenjenega Engelberta I. (št. 408).

Vas Ruše je leta 1091. grof Engelbert I. podelil Šentpavelskemu samostanu (št. 395), vas Studence in vas Radvino pa nekaj let pozneje njegov sin Bernhard (št. 408). Ta je tudi prepustil samostanu svoje posestvo v Razvanju s pristavo vred, katero je tu imel (št. 408). Bernhardov brat Sigfrid je odstopil Šentpavelskemu samostanu Dolgoše in pa na nasprotni strani Drave ležeči Duplek (št. 408).

Ako se napotimo iz Maribora proti severu čez Slovenske Gorice, pridemo v Gomilico, ki se nahaja blizu Ernoža. Gomilico, potem blizu Arveža ležečo Čakavo in še nekatere druge je grof Henrik, brat prej imenovanega Bernharda, podelil Šentpavelskemu samostanu (št. 408).

Južno od Arveža je Kapla. V tem kraju je imel plemeniti Waltfrit iz Karantanije neko posestvo, katero je odstopil solnograškemu nadškofu Balduinu zato, da bi mu ne bilo treba dajati zakonite desetine od nekaterih svojih posestev, temuč samo navadno, kakršno je odrajtoval že prej po običaju Slovencev (št. 117). V isti namen je rečenemu nadškofu prepustil svoje posestvo v Kapli tudi plemeniti Eppon iz Karantanije (št. 118).

Na zahodni strani Južnega Štajerja blizu Koroške meje je Slovenji Gradec. Tu je živel proti koncu enajstega stoletja plemeniti Weriant, ki se leta 1091. omenja kot priča (št. 395), dve leti pozneje je pa Šentpavelskemu samostanu podelil dve kmetiji pri Selnici (št. 402).

c) Koroško.

Napotimo se najprej v **Junsko dolino,** katero večkrat omenjajo zgodovinski viri enajstega stoletja (št. 151, 213)! Zove se tudi Junska pokrajina („in provintia Juna"). V njej sta imeli Wichpurga, soproga grofa Othwina, in njena hči Perchkunta svoja posestva, katera sta pred

letom 1018. podelili samostanu sv. Jurija na Jezeru (št. 11). Junska dolina je bila poseben upravni okraj, katerega predstojnik je bil grof; Junska dolina je bila grofija („in Junotal comitatu") (št. 146, 147, 148, 171). Grabelna vas in Luhi les sta bila v tej grofiji (št. 146, 147).

Ozrimo se najprej na tiste kraje po Junski dolini, kateri so se že v enajstem stoletju nahajali na južni strani Drave!

Nasproti izlivu reke Krke v Dravo stoji vas Kamen. Tu je že okoli leta 994. stal grad, ki je bil lastnina brixenskega škofa Albuina. Kamen se včasih omenja v listinah desetega stoletja, še večkrat pa v onih iz enajstega stoletja. Okoli leta 1050. je svobodni Khazili po zameni dobil šest kmetij pri Kamenu (št. 157). Ta kraj je bil v enajstem stoletju utrjen. To utrdbo sta okoli leta 1075. po zameni dobila od brixenskega škofa Altwina plemeniti Henrik in njegova soproga Wezala (št. 258). Nekaj časa pozneje jo je rečeni Henrik po zameni zopet odstopil škofu (št. 259). V Kamenu so se večkrat sešli brixenski škof Altwin in njegovi ministerijali z raznimi posestniki ter v navzočnosti prič napravili to ali ono pogodbo (št. 143, 145, 146, 147, 150, 151, 152, 154, 155, 158, 160, 161, 167, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 213, 215, 233, 242, 243, 245, 301, 304).

Jugovzhodno od Kamena je Grabelna vas. Tu je imel plemeniti Liuto več kmetij. Eno, katero je neki Dragožit obdeloval, je okoli leta 1050. odstopil brixenskemu škofu Altwinu (št. 145). Pozneje je podelil škofu še dvanajst kmetij, potem dotirano polovico cerkve, en vrt in en vinograd. Škof mu je zato obljubil, da mu pošlje vsako leto voz bolcanskega vina (št. 146). Iz tega je razvidno, da je v Grabelni vasi že takrat stala cerkev, v njeni okolici so se pa nahajali vinogradi. — Nekako v istem času je rečenemu škofu tudi plemeniti Scroth podelil v Grabelni vasi tri kmetije in vrt ter četrti del tu ustanovljene cerkve (št. 150).

Kakor se kaže, je prej omenjeni Liuton imel brata, kateremu je bilo Reginpreht ime. Temu ni bilo všeč, da je Liuton toliko posestev odstopil Brixenski cerkvi. Da bi ga škof Altwin nekoliko potolažil, mu je podelil en oral zemlje v Grabelni vasi in pa nekaj novcev (št. 160). Pozneje je ta Reginpreht odstopil brixenskemu škofu svoj dvor v Grabelni vasi (št. 170).

V tej vasi je osvobojena Gotta imela neko posestvo, katero je okoli leta 1065. prepustila brixenskemu škofu (št. 215). Okoli leta 1080. je osvobojeni Peringer odstopil plemenitemu Wezilinu neki travnik v Grabelni vasi s pogojem, da ga ta prepusti brixenskemu škofu (št. 301).

Nad Grabelno vasjo je stala cerkvica, ki je bila posvečena sv. Danielu. Okoli leta 1050. sta svobodni Pecilin in oplemeničena Gotta podelila Brixenski cerkvi doto cerkve sv. Daniela in pa tisti del te cerkve, katerega sta bila podedovala (št. 171). V nekem viru čitamo,

da sta se svobodni Liuton in njegov sorodnik Beringer prepirala zaradi dote cerkve sv. Daniela (št. 172). Dalje nam je znano, da je neka Agata po svojem odvetniku Preslavu prepustila Brixenski cerkvi šesti in sedmi del cerkve sv. Daniela z doto (št. 174). Okoli leta 1075. je brixenski škof odstopil plemenitemu Henriku cerkev sv. Daniela in tri ondotne kmetije (št. 258). Okoli leta 1080. je plemeniti Liuton cerkvi sv. Daniela podelil dva svoja podložnika, Ludovika in Truto (št. 303).

Nad Grabelno vasjo blizu Klopinjskega jezera stoji na 621 *m* visoki gori cerkvica sv. Jurija. Tu je imel svobodni Noppon, ministerijal brixenskega škofa Altwina, svoje posestvo, katero je dobil od nekega plemenitaša Otona. Noppon je okoli leta 1065. prepustil svoje posestvo Brixenski cerkvi (št. 213).

V nekaterih virih se omenja „Summitas lacus" ali pa po nemško „Obinantiges Sevuas". Kateri kraj je bil to? Najbrže Klopinj, ki stoji 38 *m* nad Klopinjskim jezerom. V dotičnem kraju je imeł svobodni Khazili šest kmetij, katere je okoli leta 1050. odstopil brixenskemu škofu, dobivši od njega ravno toliko kmetij pri Kamenu (št. 157). Nekaj časa pozneje je isti Khazili iz nova v tem kraju podelil nekoliko zemlje Brixenski cerkvi (št. 163). Okoli leta 1075. je brixenski škof v tem kraju prepustil svoje posestvo plemenitemu Henriku (št. 258). Pozneje je škof v rečenem kraju odstopil svoje posestvo plemeniti matroni Wezali, soprogi prej imenovanega Henrika (št. 299).

Južno od Grabelne vasi so Zamanje. Tu je imel klerik Hugiprecht svoje posestvo, katero je okoli leta 1070. prepustil Brixenski cerkvi (št. 238). V Zamanjah je imela svoj dvor in šest oralov njiv osvobojena Egina; ki je to posestvo odstopila Brixenski cerkvi, ker je bila njena hči oproščena dolžne služnosti (št. 245).

Vzhodno od Zamanj so Mokrije. V tej vasi je imel plemeniti Chunipreht eno kmetijo, katero je okoli leta 1050. prodal Brixenski cerkvi (št. 155). Posestnica v Mokrijah je bila oplemeničena Helica, katera je del svojega imetja prepustila rečeni cerkvi (št. 178).

Jugovzhodno od Mokrij je Luhi les. V tej vasi je plemenita Perchta tisto posestvo, katero je dobila po svojem rajnkem soprogu, podelila Brixenski cerkvi (št. 147). V Luhem lesu je imela osvobojena Dobrovlasta svoje posestvo. Okoli leta 1070. je od svojega imetja podarila Brixenski cerkvi eno arealno zemljišče in pa šest oralov njiv (št. 243).

Zahodno od Luhega lesa so Vesele. V tem kraju je okoli leta 1050. plemeniti Woluo odstopil svoje posestvo Brixenski cerkvi (št. 176). Isto je storila osvobojena Liuza z namenom, da bi oprostila svoje hčere vsake služnosti (št. 177).

Južno od Dobrle vasi je Goselna vas, ki se prvikrat okoli leta 1000. omenja (Gr. II, št. 534, 535). Tu je imel neki Immon šest oralov zemlje, katere je okoli leta 1050. prepustil Brixenski cerkvi (št. 154).

Nedaleč od izliva Bele v Dravo je vas Bela. Tu je imel svobodni Liuton eno kmetijo, katero je okoli leta 1080. odstopil brixenskemu škofu (št. 304).

Na južnem Koroškem poleg reke Bele je Železna kapla. Okoli leta 1050. je plemeniti Chezil podaril svoje posestvo v Železni Kapli in pa četrti del ondotne cerkve brixenskemu škofu (št. 173).

Kar se tiče raznih krajev **severno od Drave** in sicer v Velikovškem sodnem okraju, naj najprej navedem Trušnje, ki leže severozahodno od Velikovca. Trušnje se prvikrat omenjajo leta 822. (Gr. II, št. 70). Že leta 895. sta tu stala dva gradova (Gr. II, št. 309). Neki vir, ki pa ni prav zanesljiv, imenuje Trušnje „mesto". Pravzaprav bi moralo stati grad. Pod njim je bil neki dvor, katerega je grofinja Hema leta 1043. podelila Krški cerkvi (št. 126). Krška kronika govori o dveh Trušenjskih mestih, a misliti nam je na oba Trušenjska gradova, katera je solnograški nadškof Pertold okoli leta 1100. odstopil grofu Engelbertu II. iz rodovine Spanheimcev (št. 394).

Trušnje so dale ime tamošnji grofiji, ki se je zvala Trušenjska grofija (Truhsinensis comitatus) (št. 129). Pred letom 1045. je bila plemenita Hema grofinja v Trušnjah (št. 115).

Po Trušnjah se je imenovala ondotna okolica. Šmarjeti pri Telenbergu so nekdaj rekli Šmarjeta v Trušnjah (Sancta Margareta in Truhsen) (št. 124).

V imenovani Šmarjeti je bila že leta 1043. cerkev, katero je dala postaviti grofinja Hema. Ta je tudi ukazala, napraviti cerkev sv. Lamberta pri Važenbergu in sv. Jurija na Vinogradih. Solnograški nadškof Balduin je nato tem cerkvam podelil desetine ter krstno in pogrebno pravico (št. 124).

Blizu Trušenj so Striholce, katere je grofinja Hema podelila Krški cerkvi (št. 126).

Atna ves, ki je med Trušnjami in Vovbrami, Gosinje, ki so severozahodno od Trušenj, in Žalna ves, ki je blizu Slovenjega Št. Mihela, se omenjajo v neki nepristni listini. Zato tedaj tudi ni gotovo, da je grofinja Hema te vasi odstopila nunskemu samostanu na Krki (št. 130).

Vzhodno od Velikovca so Vašinje. Ta kraj je leta 1096. osojanski opat Teuzo dal v fevd neki Berhti in njenemu sinu Rotherju (št. 414). Vzhodno od Velikovca so tudi Lipje. Najbrže je ta kraj tisti „Liupickdorff", kjer je plemenita Wichpurga imela petnajst kmetij, katere je dobila od svojih sinov ter jih pozneje podelila cerkvi sv. Jurija na Jezeru (št. 48).

Severovzhodno od Velikovca je Grebinj, nedaleč od tega kraja. leži vas Gaberje in severno odtod v gorah se nahaja Pustrica Leta 1091. je grof Engelbert I. podelil samostanu v Št. Pavlu pristavo v Grebinju, potem Gaberje in novine v Pustrici (št. 395).

Vzhodno od Rude blizu Drave je fara sv. Miklavža v Gorenjčah. Leta 1091. je prej imenovani grof prepustil Šentpavelskemu samostanu cerkev in pristavo z vinogradi in podložniki v Gorenjčah (št. 395). Dve leti pozneje je solnograški nadškof Tiemon podaril rečenemu samostanu desetine v Gorenjčah in Grebinju (št. 402).

Do sedaj naštete vasi se nahajajo v Velikovškem okrajnem glavarstvu. Po drugih straneh slovenskega dela koroške zemlje se v enajstem stoletju omenja le malo krajev. Naj navedem tudi te in sicer tako, da začnem bolj na vzhodu ter grem potem proti zahodu!

Zahodno od Trušenj stoji poleg Krke vas Št. Lipš. Okoli leta 1100. je plemenitaš Gunthard podelil svoja posestva pri Št. Lipšu Šentpavelskemu samostanu (št. 408).

Južno od Št. Lipša blizu Pokrč so Streglje. To vas z vinogradi in desetinami je grof Engelbert I. leta 1091. prepustil prej imenovanemu samostanu (št. 395).

Vrbsko jezero pri Celovcu se omenja v neki listini iz leta 1072. Takrat sta se pogodila solnograški nadškof Gebhard in freisinški škof Ellenhard zaradi desetine od nekaterih dvorov tik imenovanega jezera (št. 270).

Pri izlivu Zile v Dravo je Beljak, ki se omenja že leta 979. (Gr. II, št. 468). Ta kraj je bil leta 1060. še vas. Takrat je kralj Henrik IV. podelil tej vasi tržno pravico. V Beljaku so odslej smeli kovati novce in pobirati colnino. Ljudem, ki bi zaradi kupčije prihajali v Beljak ali pa bi se iz njega vračali, se je takrat zagotovila varna in mirna pot. Beljak je bil v tistem času v oblasti bamberških škofov (št. 204).

d) Primorsko.

Glavno mesto Goriškega je Gorica, ki se leta 1001. prvikrat omenja v zgodovini. Takrat je bila še vas. Polovico Gorice je rečenega leta od cesarja Otona III. dobil oglejski patriarh Ivan IV. (št. 1), drugo polovico pa grof Werihen (št. 2). Patriarh Ivan je takrat dobil, kakor čitamo v dotični listini, tudi polovico Solkanskega gradu ter polovico državnih posestev, ki so se nahajala med Sočo, Vipavo, Vrtovinskim potokom in gorskim pobočjem na severni strani Vipavske doline, drugo polovico pa Werihen. V Solkanu se je tedaj leta 1001. že nahajal grad.

Okoli leta 1075. je plemeniti Henrik podelil svoja podedovana posestva v Gorici in po drugih ondotnih krajih Brixenski cerkvi (št. 260). V nekem zgodovinskem viru, ki je nastal leta 1090. ali pa nekoliko pozneje, se kot priča omenja Henrik iz Gorice (št. 393). Najbrže sta oba ta dva Henrika ena in ista oseba.

Blizu Gorice je vas Ločnik, katera se prvikrat omenja leta 1077. Takrat je kralj Henrik IV. to vas prepustil oglejskemu patriarhu Sigehardu (št. 327).

V Vipavski dolini blizu Ajdovščine so Skrilje. Ondotno desetino je oglejski patriarh Friderik najbrže leta 1085. podaril Oglejski cerkvi (št. 381).

Glavni kraj na severnem Goriškem je Tolmin, ki ga zgodovina prvikrat imenuje okoli leta 1065. Takratni oglejski patriarh Ravenger se je dne 6. junija mudil v Tolminu, kjer je napravil neko pogodbo z odvetnikom brixenskega škofa Altwina. V Tolminu je bilo takrat zbranih mnogo gospodov, izmed katerih so nekateri spremljali patriarha, nekateri pa zastopali brixenskega škofa (št. 227).

Blizu Tolmina so Volče, kjer je bila fara že leta 1015. To je najstarejša fara na Tolminskem. Rečenega leta je oglejski patriarh Ivan podelil samostanu sv. Štefana v Čedadu desetino v Volčanski fari (št. 34.)

Na Tolminskem, in sicer blizu Cerknega, je vas Otalež. Leta 1063. je kralj Henrik IV. podaril brixenskemu škofu Altwinu Otaleški vrh in Kamnik (št. 228). Tako se zove pogorje, ki se nahaja med Otaležem in kranjskimi Ledinami.

Pri izlivu Timave v morje se nahaja Štivan, kjer je bil nekdaj glasovit samostan, a je pozneje razpadel. Oglejski patriarh Henrik je okoli leta 1080. podelil ondotno cerkev in pa bližnjo vas Mavhinje Belinjskemu samostanu pri Ogleju (št. 337[a]). Friderik, Henrikov naslednik, je to daritev okoli leta 1085. iz nova potrdil (št. 361[a]).

Kar se tiče mesta **Trsta,** nam je znano, da je kralj Lotar leta 948. podelil Tržaški cerkvi in njenemu škofu Ivanu vse svoje pravice, javno sodstvo in vse svoje imetje v Trstu in okolici (Gr. II, št. 394). Vsled te daritve so postali tržaški škofje mogočni oblastniki na tržaških tleh.

Znani so nam nekateri škofje, ki so v enajstem stoletju vodili Tržaško škofijo. V začetku rečenega stoletja je živel škof Richolf, ki se je leta 1007. udeležil neke sinode v Frankfurtu (št. 25). Leta 1015. je bil navzoč, ko je oglejski patriarh Ivan samostanu sv. Štefana v Čedadu podelil več posestev (št. 34), in leta 1017. dne 18. septembra je bil v Schweinfurtu poleg Mena pri nekem pogrebu (št. 38). — Richolfov naslednik je bil najbrže škof Adalger, ki se je leta 1031. dne 13. julija mudil v Ogleju, ko je patriarh Popon posvetil ondotno cerkev (št. 86). Leta 1039. je kralj Henrik III. potrdil rečenemu škofu več posestev po Istri (št. 103). Leta 1046. se je Adalger udeležil neke sinode v Paviji (št. 134). V neki listini iz leta 1072. se tudi še omenja tržaški škof Adalger, ki je takrat podelil cerkev sv. Apolinarija v Oltri samostanu sv. Nikolaja v Benetkah (št. 267). Ako ime Adalger v naštetih slučajih zaznamuje le enega škofa, je tedaj ta vladal več kakor 41 let. — Leta 1080. in 1082. se omenja tržaški škof Heribert (št. 349 in 356).

Leta 1081. je kralj Henrik IV. odstopil svoje pravice, katere je imel po Tržaški škofiji, oglejskim patriarhom. Po smrti kakega tržaškega škofa naj oglejski patriarh postavi naslednika (št. 351). Tržaška

cerkev je v tem času čedalje bolj nazadovala, in sicer deloma vsled silovitosti roparjev, deloma vsled ubožnosti in nemarnosti njenih škofov. Zato je kralj Henrik IV. sklenil, da naj Oglejska cerkev prevzame vrhovno oblast čez Tržaško. Oglejski patriarhi naj ne posvečujejo samo tržaških škofov, temuč naj jim tudi delé fevde, jih vladajo in branijo (št. 354).

V Trstu so tudi gradeški patriarhi imeli nekoliko posestev. Znano nam je, da je papež Ivan XIX. leta 1024. potrdil gradeškemu patriarhu Urzu med drugimi posestvi tudi tista, ki so bila v Trstu (št. 66). Isto je storil papež Benedikt IX. leta 1044. (št. 128).

V Trstu je bilo v enajstem stoletju več cerkva. Omenja se cerkev Marije Device in sv. Justa (št. 103), potem cerkev sv. Petra (št. 349) in pa cerkev sv. Mučenikov (349).

Tudi po severni **Istri** se nahajajo nekateri kraji, katerih imena dobimo po zgodovinskih virih enajstega stoletja.

Med Trstom in Koprom so M i l j e. Nad sedanjimi Miljami je bil nekdaj grad, ki se omenja že leta 931. (Gr. II, št. 379). Leta 1082. je bil Krescencij iz Miljskega gradu v Kopru kot priča pri neki daritvi (št. 356).

Južno od Milj nasproti Kopru je c e r k v i c a s v. N i k o l a j a v Oltri, katera je bila nekdaj posvečena sv. Apolinariju. Tržaški škof Adalger jo je leta 1072. podelil Zenonu, opatu samostana sv. Nikolaja v Benetkah (št. 267).

O K o p r u in njegovi zgodovini od šestega pa do konca desetega stoletja sem že govoril v drugem zvezku svojega Gradiva. Tu naj navedem nekoliko notic iz enajstega stoletja.

V tem stoletju Koprčanje niso imeli svojih škofov. Njih višji cerkveni pastirji so bili tržaški škofje, katere je včasi njih poklic pripeljal v Koper. Znano nam je, da je bil leta 1072. dne 2. maja tržaški škof Adalger v Kopru, ko je podelil cerkev sv. Apolinarija v Oltri samostanu sv. Nikolaja v Benetkah (št. 267). V Kopru se je mudil tudi tržaški škof Heribert ter tu dne 3. decembra leta 1082. podaril ondotni cerkvi Marije Device faro sv. Mavra v Izoli. Iz dotične listine je razvidno, da so se takrat v Kopru nahajali: župnik Bazilij, presbiteri Andrej, Florijan in dva Ivana, dijakoni Lazar, Ivan in dva Bertalda ter subdijakoni Pradej, Julijan in Ripald. Škof Heribert je takrat tudi določil, da naj koprska duhovščina dobiva četrtino desetin in prvin Izolske cerkve ter vse darove, kateri bi se v tej cerkvi nabrali. Dalje je zapovedal, da naj se izolski otroci krščujejo v Kopru; v ta kraj naj tudi izolski dečki hodijo k birmi (št. 356).

Leta 1035. so se prebivalci Koprskega mesta obrnili do cesarja Konrada II. ter ga prosili pomoči zoper svoje nasprotnike. Tudi so ga prosili, da bi jim potrdil njih zakone in njih posestva. Vse to se je tudi zgodilo. Dotična posestva so bila poleg reke Dragonje, potem v Movražu ter še po nekaterih drugih krajih severne Istre (št. 92).

Že leta 932. so Koprčanje obljubili, da bodo beneškim doždom vsako leto dajali po sto posod vina (Gr. II, št. 380). Leta 977. so ponovili to pogodbo (Gr. II, št. 462). Beneški dožd Dominik Sylvo je leta 1074. prepustil ta davek gradeškim patriarhom (št. 286).

Rečeni patriarhi so tudi v Kopru imeli nekoliko posestev. To je razvidno iz listine papeža Ivana XIX. iz leta 1024. (št. 66), iz listine papeža Benedikta IX. iz leta 1044. (št. 128) ter iz listine kralja Henrika IV. iz leta 1062. (št. 225).

V Koprskem okraju so vasi Kubed, Predloka, Ospo, Rozarijol in Truške, v Bujskem pa Šterna in Št. Peter. Vse te vasi je leta 1067. kralj Henrik IV. podelil Freisinški cerkvi (št. 251). V Movražu, ki je jugovzhodno od Kubeda, je Koprsko mesto imelo svoja posestva (št. 92).

Zahodno od Kopra je Izola, katera je v desetem in enajstem stoletju hitro menjavala svoje gospodarje. Leta 972. je ta kraj dobil Benečan Vital Candiano (Gr. II, št. 440), leta 977. ga je že imel oglejski patriarh Rodald (Gr. II, št. 457), leta 1031. pa samostan Marije Device tik Ogleja (št. 87). V ondotni fari sv. Mavra je imela, kakor je razvidno iz neke listine iz leta 1082., koprska duhovščina mnogo predpravic (št. 356).

Ako gremo iz Izole proti zahodu, pridemo v Piran. V tem kraju se je nahajal grad, čigar lastnik je bil leta 1061. neki Artnik s svojo soprogo Bono (št. 217). V Piranski fari so gradeški patriarhi imeli nekoliko lastnine, kar kažejo nekatere listine enajstega stoletja (št. 66, 128 in 225), nekoliko posestev v Piranu je pa kralj Henrik IV. leta 1062. podelil samostanu sv. Andreja v Freisingu (št. 223).

Jugovzhodno od Pirana so Siciole, kjer je Gradeška cerkev v enajstem stoletju imela nekoliko posestev (št. 66).

Jugovzhodno od rečenega kraja je Kaštel, ki stoji precej visoko nad reko Dragonjo. Tu se je že leta 1061. nahajal grad, katerega je Artuik iz Pirana podelil takratnemu istrskemu mejnemu grofu Udalriku (št. 217).

e) Beneška Slovenija.

Kar se tiče zgodovine beneških Slovencev v enajstem stoletju, ne vemo nič posebnega o njih povedati. Le v eni listini se omenjajo nekateri kraji in nekatere gore, ki se nahajajo na njih zemlji.

Pri vhodu v Rezijansko dolino je Bela ali Rezijuta (Spodnja Bela), v sredi doline pa Bela ali Sv. Jurij (Zgornja Bela). Severovzhodno od Rezijanske doline je gora Sart, vzhodno gora Baba, bolj proti jugu pa gora Lanež. Imenovane vasi in gore je najbrže leta 1085. grof Kacelin prepustil oglejskemu patriarhu Frideriku zato, da bi ta odstopil našteta posestva samostanu, kateri naj bi se postavil v Možnici (št. 367).

B. Politična zgodovina.

1. Karantanski vojvodje.

Ko so bili Slovenci še samostojni, so jim vladali domači vojvodje, kakor Borut, Gorazd, Hotimir in drugi. Tudi potem, ko so naši predniki prišli pod vrhovno oblast frankovskih vladarjev, so še nadalje obdržali svoje domače kneze, katere sta pa nadzorovala dva kraljeva namestnika, in sicer mejni grof furlanski ter mejni grof v Vzhodni marki. Ker so se Slovenci udeležili vstaje pod panonskim vojvodom Ljudevitom, so okoli leta 828. namesto domačinov dobili tujce za svoje predstojnike (Gr. I, št. 331).

Vsled madjarske sile so Karantanijo združili z Bavarsko, da bi se upravitelj obeh vojvodin mogel z večjim uspehom ustavljati sovražnim navalom. Leta 976., ko Madjari niso bili več nevarni, sta bili imenovani vojvodini zopet ločeni. To se je zgodilo tudi zato, ker je bila Karantanija brez Bavarske jako obširna, ko jej je Oton I. pridružil še Veronsko marko in Istro.

Nekdanja Karantanija je razen sedanjega Koroškega obsegala tudi skoraj vse Štajersko, potem vzhodni del Tirolskega do izvira reke Drave ter jugovzhodni kos sedanje Dolenje Avstrije. Oblast karantanskih vojvodov se je v nekaterih zadevah razprostirala tudi po Kranjskem, po Istri in po Veronski marki. Karantanska vojvodina je bila važna pokrajina po svoji velikosti in po svoji legi, kajti dotikala se je na vzhodu Ogrske in Hrvatske, na jugu morja, na jugozahodu Italije, na severozahodu Bavarske in na severu pa Avstrije.[1]

Zgodovinski viri nam kažejo, da so kralji in cesarji postavljali karantanske vojvode, ki so potem navadno do svoje smrti vodili upravo svoje dežele. Ako je kak vojvoda postal kralju nezvest, ga je ta odstranil ter na njegovo mesto poslal drugega. Vendar ni smel kralj svojevoljno odstaviti kakega vojvoda, temveč je bil navezan na sodnijsko razsodbo državnih knezov, ki so lahko vladarjevi želji ustregli ali pa tudi ne. (Prim. št. 94.)

Kralj je vojvodu podelil vojvodino tako, da mu jo je dal v fevd. Vojvoda je bil tedaj kraljev vazal in kot tak je imel razne dolžnosti, katere so bile združene z vazalstvom.

Od kralja imenovani vojvoda je moral skrbeti za to, da ga je tudi ljudstvo priznalo in potrdilo. Na Gosposvetskem polju na Koroškem je bil knežji kamen, kjer se je vršilo vmeščanje novega vojvoda.

---

[1] O mejah nekdanje Karantanije sem pisal v svoji Spomenici tisočletnice Metodove smrti, str. 72—76. Da je njena severna meja segala do gorovja, katero dandanes loči Štajersko od Avstrijskega, je tudi razvidno iz zgodovinskih podatkov pod št. 91 in 359.

Ko se je ta v kmetski obleki bližal kamenu, je vprašal na njem sedeči kmet okoli stoječe, če bode novi vojvoda pravičen sodnik, če bode skrbel za blagor domovine, če je svobodnega rodu in če bode branil krščansko vero. Ko se mu je zatrdilo, da je svoboden in da bode postopal tako, kakor se od njega zahteva, je kmet nato odstopil svoje mesto novemu vojvodu.

Šega vmeščanja je jako stara,[1] kar kaže že to, da se je vršila v slovenskem jeziku. Mož kmetskega stanu je vmeščal novega deželnega gospoda, kar dokazuje demokratični značaj slovenskega plemena. Tudi Čehi so v starodavnih časih imeli knežji stol, na katerem so slovesno vmeščali nove kneze.

Vojvoda je bil voditelj ljudstva po svoji pokrajini. Bil je nekak posredovalec med vladarjem in svojimi podložniki. Vsled prošenj karantanskih vojvodov so kralji podelili mnogim osebam, cerkvam in samostanom razne fevde, kar je razvidno iz ohranjenih listin. Vojvoda je dobival od vladarja ukaze, katere je bilo treba izvršiti.

Vojvoda je bil vrhovni poveljnik tistih čet, ki so prišle iz njegove vojvodine. Skrbeti je moral, da so se njegovi vazali o pravem času zbrali okoli njega ter pripeljali s seboj določeno število oborožencev. S temi trumami se je vojvoda bojeval s kakim nemirnim sosedom ali je pa prišel kralju na pomoč. Večkrat je vojvoda spremljal kralja na njegovih potih po državi. Nekateri karantanski vojvodje so se le redkokrat mudili po svoji vojvodini, a tem večkrat na kraljevem dvoru, kjer so vladarju z dobrimi nasveti pomagali vladati. Vojvoda Konrad III. bi bil rad prišel v svojo vojvodino, a ljudstvo se mu je uprlo. Njegov naslednik je bil le po imenu karantanski vojvoda, svoje dežele menda ni nikdar videl.

Vojvoda je bil tudi sodnik v svoji vojvodini. Zastopnik ljudstva je pri vmeščanju novega vojvoda na Gosposvetskem polju hotel vedeti, če bo deželni knez tudi pravičen sodnik. Da bi se sodstvo lažje vršilo, je vojvoda sklicaval sodne zbore, katerih so se udeležili velikaši iz cele dežele. Taki zbori se tudi takrat niso opuščali, ko je bil vojvoda odsoten. Grofje in druge osebe, ki so imeli s sodstvom opraviti, so bili od vojvoda zavisni.

---

[1] Mogoče je, da so Slovenci na ta način že v osmem stoletju postavili Gorazda in Hotimira. Po smrti vojvoda Boruta je slovensko ljudstvo njegovega sina Gorazda povzdignilo v vojvoda. (Gr. I., št. 223: „ . . . et illi (sc. Sclavi) eum ducem fecerunt".) Tri leta pozneje je ljudstvo Hotimiru podelilo vojvodsko dostojanstvo. (Gr. I, št. 225: „ Quem suscipientes idem populi ducatum illi dederunt.") Iz besed „ducem fecerunt" in pa „ducatum dederunt" je razvidno, da je mogel postati vojvoda le tisti, za kogar se je ljudstvo odločilo. Prav verjetno je, da se je že takrat vmeščanje novega vojvoda vršilo nekako tako, kakor pozneje v trinajstem in štirinajstem stoletju.

Vojvoda je imel svoje uradnike. Omenja se v desetem stoletju valpot Hartwik, čigar okrožje se je razprostiralo po Celovški okolici.

Za vojvoda je bilo velike važnosti, da je imel v deželi, po kateri je gospodoval, mnogo svojih posestev. Znano je, da so imeli Eppensteinci obširna posestva po raznih straneh Karantanije. Nekateri vojvodje so izkoristili svoje stališče, da so si svoje imetje pomnožili. Zadnji Eppensteinovec Henrik je bil nekaj časa odvetnik oglejskega patriarha Udalrika. Taki odvetniki so si včasi povečali svoja posestva na škodo dotične cerkve.

Prejemki, katere je vojvoda dobival, so bili mnogovrstni. Kdor je postal vojvoda, je imel pravico do dohodkov od nekaterih posestev, katera so se kot fevd podelila skupno z vojvodskim dostojanstvom. Taka posestva je vojvoda lahko obdelaval s svojimi ljudmi ali pa jih je dal v fevd raznim osebam.. Vojvoda je po svoji vojvodini smel od dvorov, gradov, vasi ter svobodnih in nesvobodnih ljudi zahtevati krmo za vojsko, roboto in vojno podporo, to je kruh, vino, meso in žito, potem tlako z živino ter druge javne davščine. Izjema je bila v tistih slučajih, če so bile kake osebe, cerkve ali samostani oproščeni takih davščin (št. 75).

Raznim vladarjem ni kazalo, da bi bili za dalj časa pustili Karantansko vojvodino brez vojvoda, kajti treba se je bilo ozirati na njen zgodovinski razvoj, kakor tudi na njene prebivalce, ki so bili po narodnosti večinoma Slovenci ter živeli po svojih slovenskih pravnih običajih (št. 11: „Sclauenica institutio"; št. 117: „consuetudo Sclavorum"). Ker je pa bilo kraljem na tem ležeče, da bi karantanski vojvodje ne postali premogočni, so marsikaj storili, da bi se jih ne bilo treba bati. Že v desetem stoletju so saški vladarji na vzhodni in južni strani Karantanije ustanovili razne mejne grofije ter tako vojvodom zmanjšali njih oblast. Za karantanske vojvode so večkrat postavili svoje bližnje ali pa daljne sorodnike, o katerih so mislili, da so jim naklonjeni. Po smrti kakega vojvoda so za njegovega naslednika radi izbrali moža, ki ni bil s prednikom nič v sorodu, da bi si tako nobena rodovina ne mogla lastiti dedinske pravice do vojvodine. Največkrat so se kot vojvodje menjavali člani iz frankovske in eppensteinske rodovine. Za Konradom I. iz frankovskega rodu je leta 1012. prišel Eppensteinovec Adalberon. Ko je bil ta leta 1035. odstavljen, mu je sledil Konrad II., sin Konrada I. Leta 1077. je Adalberonov vnuk Liutold postal karantanski vojvoda, in ko je leta 1090. umrl, mu je sledil njegov brat Henrik.

Važno je vprašanje, kako oblast je imel karantanski vojvoda po tistih mejnih grofijah, katere so se iz njegove vojvodine izločile. Znano je, da je bila leta 973. Kranjska marka del Karantanske vojvodine (Gr. II, št. 444). Tudi vemo, da so karantanski vojvodje kot mejni grofje po Veronski marki izvrševali sodstvo (št. 3, 33, 37, 137, 189, 338, 339,

363, 364). Karantanski vojvodje so nekaj časa tudi po Istri gospodovali (št. 59, 93, 95). Vojvoda Adalberon je tudi Karantansko marko imel v svojih rokah (št. 94).

Ko je leta 995. umrl Henrik, vojvoda bavarski in karantanski ter oče poznejšega cesarja Henrika II., je dobil Karantanijo tisti **Oton,** ki je po njej že od leta 978. do 983. vladal (Gr. II, št. 518). Njegova mati Liutgarda je bila hči cesarja Otona I. (št. 4). Eden izmed njegovih treh sinov je bil Brunon, ki je leta 996. postal rimski papež ter pod imenom Gregor V. vladal do leta 999. (Gr. II, št. 522). Najstarejši sin se je zval Henrik ter bil oče cesarja Konrada II. Ker je leta 952. kralj Oton I. s Karantanijo združil tudi Veronsko marko, je bil vojvoda Oton ob enem tudi mejni grof veronski (cf. Gr. II, št. 469 in 522 ter Gr. III, št. 2 in 3). Kar se tiče Istre, je bila, kakor se kaže, okoli leta 1000. pod vrhovno oblastjo bavarskega vojvoda Henrika (št. 27).

Po smrti cesarja Otona III. je leta 1002. ravnokar omenjeni bavarski vojvoda Henrik postal njegov naslednik. Temu je bil karantanski vojvoda Oton vedno naklonjen ter mu rad pomagal (št. 4). V tem oziru se ni ujemal s svojim sinom Konradom, ki je nekoliko časa podpiral svojega tasta, švabskega vojvoda Hermana II., kateri bi se bil rad polastil prestola (št. 5).

V Italiji so po smrti cesarja Otona III. lombardski velikaši izvolili Harduina, mejnega grofa ivrejskega, za svojega kralja. Karantanski vojvoda Oton kot zvest pristaš Henrika II. se je s svojimi Karantanci napotil nad Harduina. Ob gorenji Brenti je proti koncu leta 1002. prišlo do boja, v katerem je bil vojvoda Oton premagan (št. 10). Nato se je napotil v Quedlinburg, kamor je dospel o velikonočnem času leta 1003. Tu ga je kralj Henrik zaradi nesrečnega izida v Italiji tolažil ter obdaroval (št. 13). V postnem času leta 1004. se je kralj Henrik II. osebno napravil v Italijo, da bi se tu vojskoval s svojim nasprotnikom Harduinom, kateri je zasedel soteske ob Adiži. Ob enem se je kralj obrnil do Karantancev ter jih prosil, da bi se polastili bolj na vzhodu ležečih prelazov, kar se je tudi zgodilo. Karantanci so pregnali Lombarde ter ih deloma zapodili v reko Brento, kjer so se ponesrečili. Nato so naj osvojenem prelazu počakali svojega kralja (št. 16).

Ko je dne 4. novembra leta 1004. umrl vojvoda Oton, mu je sledil njegov tretji sin **Konrad I.,** ki je vladal od leta 1004. do 1011. (št. 18). Kralj mu je izpregledal njegovo prejšnje postopanje, ko se je tudi njegov tast, švabski vojvoda Herman, pomiril z vladarjem.

Novi vojvoda karantanski je bil pravnuk cesarja Otona I., njegova soproga Matilda pa pravnukinja Otonove sestre Gerberge (št. 12). Imel je dva sina, Konrada, ki je bil pozneje tri leta (1036—1039) vojvoda karantanski, ter Brunona, ki je postal würzburški škof. Vojvoda Konrad I. je umrl dne 12. decembra leta 1011. (št. 29).

Ker je bil njegov starejši sin Konrad še mladoleten, je kralj Henrik II. za karantanskega vojvoda postavil **Adalberona** iz rodu Eppensteincev (št. 30). Ta rodovina se je zvala po gradu Eppensteinu, čigar razvaline se nahajajo pri trgu Weisskirchenu jugovzhodno od Judenburga na Štajerskem. Vojvoda Adalberon je vladal od leta 1012. do 1035.

Ko je mladi Konrad nekoliko vzrastel, je leta 1019. skupno s svojim enakoimenovanim bratrancem pri Ulmu napadel vojvoda Adalberona ter ga premagal (št. 41). Ta nezgoda Adalberonu ni dosti škodovala, ker je še na dalje obdržal svojo Karantansko vojvodino.

Oče vojvoda Adalberona je bil Markward, čigar mejna grofija se je razprostirala po sedanjem Gorenjem Štajerskem. Nekoliko posestev je imel tudi na Južnem Štajerskem v bližini gore Dobriča (Gr. II, št. 470). Bil je svak grofa Udalrika iz rodovine Ebersbergov (Gr. II, št. 437).

Markwardov sin Adalberon je leta 1000. od cesarja Otona III. dobil sto kmetij v Karantanski marki (Gr. II, št. 529). Njegovi soprogi Beatrici je kralj Konrad II. leta 1025. podelil sto kmetij v Aflenzu, kjer se je nekdaj razprostirala grofija grofa Trdogoja (št. 69). Omenjena Beatrica je bila hči švabskega vojvoda Hermana II. in njegove soproge Gerberge. Ta je bila sestra Gizele, matere cesarja Henrika II. Adalberonova soproga je bila tedaj sestrična takratnega vladarja Henrika II.

Vojvoda Adalberon ni gospodoval samo po Karantaniji in Karantanski marki, temuč tudi po Veronski marki (št. 33, 37) in Istri (št. 59, 93). Bil je tedaj jako mogočen gospod. Ko je leta 1024. umrl cesar Henrik II., je bil tudi vojvoda Adalberon opravičen, voliti novega vladarja (št. 59). Se je li volitve udeležil, nam ni znano.

Vojvoda Adalberon je bil dobro zapisan pri cesarju Henriku II., nekoliko slabše pa pri njegovem nasledniku Konradu II., čeprav sta bila svaka, kajti Adalberonova soproga Beatrica in Konradova soproga Gizela sta bili sestri. Omenili smo, da se je moral že leta 1019. pri Ulmu boriti s Konradom v tistem času, ko ta še ni bil vladar.

Ko je Konrad II. zasedel prestol, je nekaj mesecev pozneje podelil grofu Wilhelmu iz Brež trideset kmetij v Savinjski mejni grofiji (št. 68). Ta Wilhelm in pa vojvoda Adalberon nista bila drug drugemu naklonjena in prišlo je tako daleč, da je ta leta 1036. grofa Wilhelma ubil (št. 96).

Leta 1027. dne 19. maja se je karantanski vojvoda mudil pri Veroni, kjer se je pri cesarju Konradu pritožil zoper oglejskega patriarha Popona. S seboj je pripeljal grofa Wecellina, svojega odvetnika. Trdil je, da ima kot karantanski vojvoda pravico, terjati nekatere davščine po dvorih, gradovih in vaseh Oglejske cerkve. Patriarh mu je ugovarjal. Cesar je nato razsodil, da ima patriarh pravico do dotičnih davščin (št. 75). — Meseca septembra istega leta je cesar predsedoval neki sinodi v Frankfurtu. Med navzočimi je bil tudi karantanski vojvoda Adalberon kot cesarjev mečenosec, in sicer edini izmed posvetnih gospodov (št. 77).

Tudi v naslednjem letu je bil vojvoda Adalberon dalj časa v spremstvu svojega vladarja, kar kaže, da je užival njegovo zaupanje. O veliki noči (dne 14. aprila) je bil državni zbor v Aachenu, kjer so desetletnega cesarjevega sina Henrika kronali za kralja. Kaže se, da se je te slavnosti udeležil tudi vojvoda Adalberon. Po njegovem posredovanju je cesar pet dni pozneje podelil Säbenski cerkvi vse soteske okoli Säbena (št. 79). Iz Aachena se je cesar čez Westfalsko napotil v Devin pri Labi. Spremljal ga je vojvoda Adalberon, ki je bil dne 1. julija v Devinu navzoč, ko je cesar razsodil neki prepir (št. 80). Dne 11. septembra nahajamo cesarja in vojvoda Adalberona v Imbshausenu, kamor je prišel tudi oglejski patriarh Popon (št. 81).[1]

Iz naslednjih let nimamo o vojvodu nobenih poročil. Zameril se je vladarju tako, da ga je ta vedno bolj črtil. Iz nekega pisma, katero je neki duhovnik leta 1035. poslal takratnemu wormskemu škofu, je razvidno, da je cesar staro sovraštvo gojil zoper karantanskega vojvoda. V navzočnosti nekaterih knezov je zahteval, da se Adalberonu vzame Karantanska vojvodina in pa njena severovzhodna mejna grofija. Sklicali so sodni zbor, na katerem se je poudarjalo, da se Adalberon hoče s pomočjo Hrvatov in nezvestih podložnikov upreti kraljevi oblasti. Kar se tiče teh nezvestih podložnikov, nam je misliti na Slovence, ki so bili pripravljeni, da bi skupno s Hrvati podpirali vojvoda Adalberona zoper cesarja. Nadlegovali so tiste, ki so cesarju ostali zvesti. Vznemirjali so med drugim tudi romanske koprske prebivalce, ki so bili cesarju naklonjeni (št. 92). Zveza Adalberonovih privržencev s Hrvati je Bavarce prestrašila tako, da se njih čete niso upale pridružiti tistim oddelkom, ki so bili poslani nad slovanske Ljutice.

Vojvoda Adalberon je bil obsojen, da zarad veleizdaje izgubi svojo vojvodino in mejno grofijo. Nato je mejno grofijo leta 1035. dobil Arnold II., grof lambaški in welsski, za vojvodino se je pa pogajal Konrad, sin nekdanjega karantanskega vojvoda istega imena (št. 94). Mejna grofija, t. j. sedanje Gorenje Štajersko, je bila odslej ločena od vojvodine. Veronska marka in Istra sta še dalje ostali združeni s Karantansko vojvodino, katero je leta 1036. dobil prej omenjeni Konrad, bratranec cesarjev (št. 95).

V tistih dneh je bivši vojvoda Adalberon umoril ali pa v boju ubil breškega grofa Wilhelma II., svojega starega nasprotnika, ter potem bežal k svojim sorodnikom na bavarski grad Ebersberg, kjer je za prvi čas našel svoje zavetje (št. 96). Pozneje je moral iti v pregnanstvo in

---

[1] Valvasor (Ehre des H. Krain, IV^{b}, 276) pripoveduje, da so leta 1028. Ogri pridrli na Štajersko, Koroško in Kranjsko, a koroški vojvoda „Gottfried" in oglejski patriarh sta jih zapodila domov. Razume se, da je ta trditev brez zgodovinske podlage. Iste vrednosti je tudi notica, da so Ogri naslednja leta šli v Italijo, a cesar Konrad jih je pregnal odtod ter nato šel nad nje čez Kranjsko na Ogrsko.

leta 1039. je umrl (št. 102). Wilhelmova mati Hema, ki je nekako v tistem času izgubila tudi svojega mlajšega sina Hartwika, še prej pa svojega soproga Wilhelma I., je svoja obširna posestva poleg koroške Krke in po drugih krajih podelila cerkvam (št. 115, 125, 126, 129, 130). Wilhelmovi fevdi po Savinjski grofiji so prišli v druge roke.

Akoravno se je **Konrad II.** (vladal od leta 1036. do 1039.) že meseca julija leta 1035. trudil, da bi dobil Karantanijo, se mu je to posrečilo še le 2. februarja naslednjega leta (št. 95). Še le po štiriindvajsetih letih je postal gospodar na tisti zemlji, po kateri je nekdaj vladal njegov enakoimenovani oče.

Novi vojvoda se je hotel cesarju prikupiti, ko ga je leta 1037. spremljal v Italijo. Vsled raznih pritožb je ta zaukazal, prijeti takratnega milanskega nadškofa Heriberta. Potem ga je kot ujetnika izročil v varstvo oglejskemu patriarhu Poponu in karantanskemu vojvodu Konradu. Ker ga je pa patriarh premalo nadzoroval, je nadškof čez dva meseca ušel (št. 97).

Vojvoda Konrad II. najbrže ni dosti storil za deželo, čez katero je bil postavljen. Mučila ga je zlatenica, katera ga je v najboljši moški dobi spravila v grob. Umrl je po triletnem vladanju dne 20. julija leta 1039. (št. 101). Vojvoda ni zapustil moških dedičev, in ker se je dne 28. ali pa 29. novembra istega leta ločil s tega sveta tudi odstavljeni vojvoda Adalberon, je novi vladar, kralj Henrik III., sklenil, da ne postavi nobenega vojvoda čez Karantanijo. Imel jo je nato pod svojo neposredno oblastjo ravno tako, kakor vojvodino Bavarsko in Švabsko.

Ker v dobi od leta 1039. do 1047. Karantanska vojvodina ni imela svojega vojvoda, so njene marke zadobile vedno večjo samostojnost ter se polagoma popolnoma odcepile od nje. Vojvoda Konrad II. je še gospodoval po Karantanski vojvodini, Istri in Veronski marki, njegovi nasledniki od leta 1047. dalje pa le še po vojvodini in Veronski marki.

Leta 1047. je Karantanska vojvodina zopet dobila svojega deželnega gospoda. Ta mož je bil **Welf** (1047—1055), ki je prišel s Švabskega, kjer je imel obširna posestva. Bil je sin grofa Welfa II. in njegove soproge Irmingarde ali Imice Luxemburške. Cesar mu je razen Karantanske vojvodine izročil tudi Veronsko marko. Da je vojvoda Welf vodil upravo tudi po Veronski marki, nam dokazuje neka listina cesarja Henrika III. iz leta 1055. (št. 189) in pa besede pod št. 137: „Guelfum... qui ducatum Carinthiorum et marchiam Veronensem adquisivit."

Leta 1051. je vojvoda Welf pomagal s svojimi četami cesarju, ki se je vojskoval z Ogri. Tisti oddelek, katerega je cesar sam vodil, se je skozi Karantanijo pomikal na Ogrsko (št. 180). V zaroto, katero je leta 1053. osnoval bavarski vojvoda Konrad, je bil zapleten tudi vojvoda Welf. Vojvoda Konrad je bil odstavljen ter je čez Karantanijo bežal na Ogrsko. Ondotni kralj Andrej mu je preskrbel pomožnih čet, s katerimi

je napadel Karantanijo, opustošil razne kraje ter se polastil Hengstburga na Srednjem Štajerskem. Ker so mu nekateri karantanski velikaši šli na roko, mu ni bilo težko, pregnati tistih, ki so bili cesarju vdani (št. 184). V začetku naslednjega leta so se cesarjevi pristaši iz nova polastili Hengstburga ter prisilili ogrsko posadko, da je odšla (št. 185). A še istega leta so Ogri zopet napadli Karantanijo. Ko so nabrali mnogo plena, so se vrnili v svojo domovino (št. 186).

Kakor se kaže, je takrat Markward, sin nekdanjega karantanskega vojvoda Adalberona, iz nova dobil nazaj tista posestva, katera je nekdaj imel njegov oče.

Ko se je cesar Henrik III. meseca marca leta 1055. napravil v Italijo, ga je razen drugih spremljal tudi vojvoda Welf. Pozneje je prosil cesarja za dovoljenje, da bi se smel vrniti domov. Isto je storil tudi rezenski škof Gebhard. Nato sta se oba zvezala z nekaterimi drugimi velikaši, se zarotila zoper svojega vladarja ter ga hotela odstaviti in umoriti, na njegovo mesto pa povzdigniti bivšega bavarskega vojvoda Konrada, ki je takrat bival na Ogrskem. To se pa ni zgodilo, kajti najprej je umrl vojvoda Konrad, kmalu nato je zbolel tudi Welf. Sedaj se je ta začel kesati svojega dejanja, obrnil se do svojega gospoda ter si izprosil odpuščanje (št. 188). Še istega leta dne 13. novembra je umrl (št. 190).

Kakor se kaže, je bil eden izmed velikašev, ki so se leta 1055. zarotili zoper cesarja Henrika III., tudi njegov sorodnik Konrad. V naslednjem letu nekako meseca julija mu je cesar odpustil ta njegov korak (št. 193).

Dne 5. oktobra leta 1056. je cesar umrl (št. 195) in sedaj je njegova soproga Neža v imenu svojega mladoletnega sina Henrika prevzela vodstvo države. Ko se je vladarica o božiču mudila v Reznu, je prepustila Karantansko vojvodino prej omenjenemu Konradu (št. 196), da bi ga na ta način pridobila na svojo stran.

Vojvoda **Konrad III.** (1056—1061) se je v začetku aprila l. 1057. nahajal v Wormsu v spremstvu mladega kralja in njegove matere (št. 198). Še le leta 1058. v jesenskem času je hotel zasesti svojo vojvodino. Ker je vedel, da mu ljudstvo ni naklonjeno, se ni upal v deželo. Preden se je napotil tja, je zbral okoli sebe mnogo čet. Hotel se je najprej polastiti Veronske marke, ki je bila takrat združena s Karantansko vojvodino. A že na meji so se mu prebivalci uprli in vojvoda je moral sramotno oditi. Tudi pozneje ni mogel dobiti vojvodine v svojo oblast in bil je ves čas le po imenu vojvoda karantanski. Njegovo sorodstvo s kraljevo rodovino ni pri karantanskih prebivalcih nič izdalo (št. 200). Umrl je leta 1061. (št. 218).

Njegov naslednik je bil **Berhtold** (1061—1077) iz rodovine Zähringov (št. 219). Tudi ta je bil le po imenu vojvoda karantanski. Noben vir nam ne poroča o njegovem delovanju po Karantaniji. Niti tega ne

moremo trditi, da je sploh kdaj videl svojo vojvodino. V Veronski marki se je leta 1066. dal zastopati po nekem grofu Wipertu (št. 249).

Med tem časom, ko sta vojvoda Konrad in Berhtold živela daleč proč od svoje vojvodine, so po raznih delih naše domovine nekateri velikaši dobili veliko oblast, tako mejni grof Udalrik po Kranjskem in Istri, Eppensteinovec Markward, sin nekdanjega karantanskega vojvoda Adalberona, pa po severnih straneh Karantanije. Posebno po smrti mejnega grofa Udalrika leta 1070. je bil Markward najvplivnejša oseba po naši domovini. Neki vir celo trdi, da je o božiču leta 1072. dobil od kralja Henrika IV. Karantansko vojvodino (št. 272), kar pa je neresnično. Pač pa lahko trdimo, da je porabil prepir med kraljem in Berhtoldom, da si je prisvojil vedno večjo oblast v deželi ter svojemu sinu Liutoldu pripravljal pot do vojvodske časti. Umrl je leta 1076. (št. 320).

Tu naj nekoliko opišem razmere med kraljem Henrikom IV. in vojvodom Berhtoldom. Ko je kralj leta 1072. začel prezirati nekatere velikaše, so ti zapustili njegov dvor. Med njimi je bil tudi karantanski vojvoda Berhtold. Tega in pa švabskega vojvoda Rudolfa je kralj večkrat pozval pred se. Ker pa nista hotela priti, je mislil, da se hočeta vzdigniti zoper njega. Že se je začelo govoriti, da pojde kralj s svojimi četami nad nju. Zato sta poslala h kralju svoje poslance ter tako odvrnila od sebe pretečo nevarnost (št. 272).

Naslednjega leta meseca marca je vojvoda Berhtold iz nova zadobil kraljevo milost (št. 273). Ker je bil jako razumen mož in tudi dober govornik, ga je kralj v poletenskem času poslal kot poslanca k Sasom (št. 275). Ti so vedno bolj začeli nasprotovati svojemu vladarju in prišlo je tako daleč, da so ga oblegali v gradu Harzburgu. Kralj je v noči dne 10. avgusta skrivaj pobegnil iz grada ter s seboj vzel le malo spremljevalcev, med katerimi je bil tudi vojvoda Berhtold (št. 276). Dva meseca pozneje je med drugimi tudi Berhtold zastopal svojega vladarja pri pogajanju s Sasi (št. 277). Dne 27. oktobra se je Berhtold s kraljem vred mudil v Würzburgu (št. 278). Kmalu potem je zvedel od kraljevega zaupnika Regengerja, da je kralj hotel njega (Berhtolda) in še druge kneze zavratno umoriti. Vsled tega sta Berhtold in švabski vojvoda Rudolf vladarju odpovedala zvestobo (št. 279).

Meseca aprila leta 1074. se je vojvoda Berhtold iz nova sprijaznil s kraljem ter tudi prišel na njegov dvor (št. 283). Tudi naslednjega leta je kralju ohranil zvestobo, čeprav so mu Sasi prigovarjali, da bi stopil na njih stran (št. 290). Udeležil se je dne 9. junija bitke pri Homburgu poleg reke Unstrut na strani svojega vladarja (št. 291), akoravno le s težkim srcem, ker je smatral Sase za nedolžne. Ko so bili ti premagani, se je Berhtold štirideset dni javno postil ter obljubil, da se ne bode več vojskoval ž njimi (št. 292).

Po bitki pri Homburgu sta Berhtold in švabski vojvoda Rudolf poslala k premaganim saškim knezom svoje poslance; pozneje sta se tudi sama na skrivnem sešla ž njimi. Obljubila sta jim, da ne bodo strogo kaznovani, ako se prostovoljno podadô (št. 296). Tudi sta zatrdila, da ne bodeta kralju več pomagala, ako bi se ta še dalje hotel vojskovati ž njimi (št. 297).

Ko je bil kralj Henrik meseca februarja leta 1076. izobčen iz cerkve, so se ga nekateri knezi začeli ogibati. Med temi sta bila tudi oglejski patriarh Sigehard in pa karantanski vojvoda Berhtold. Ta se je o velikonočnem času sešel z nekaterimi drugimi knezi, da bi se posvetovali, kaj jim je storiti. Polagoma je nastala zoper kralja neka zarota, ki je rastla od tedna do tedna (št. 317). O binkoštih je kralj povabil državne kneze na zborovanje v Worms. Nekateri so pač prišli tja, drugi so pa izostali; med temi je bil tudi vojvoda Berhtold (št. 319). Ravno to se je zgodilo na dan sv. Petra in Pavla, ko je kralj sklical državne kneze v Mainz (št. 321).

Meseca septembra so se v Ulmu zbrali tisti knezi, ki niso bili kralju naklonjeni. Med njimi je bil tudi vojvoda Berhtold (št. 322). Mesec pozneje so se sešli v Triburu, kjer sta bila kot papeževa legata navzoča oglejski patriarh Sigehard in pasovski škof Altman. Knezi so tu sklenili, da ne bodo Henrika IV. več smatrali za svojega vladarja, ako se do prihodnjega februarja ne združi s katoliško cerkvijo (št. 323). Nato se je kralj po zimi napotil v Italijo, da bi se pomiril s papežem. Napravil je velik ovinek čez Burgundsko, ker so njegovi nasprotniki, karantanski vojvoda Berhtold, bavarski vojvoda Welf in švabski vojvoda Rudolf, zasedli vse soteske, skozi katere so držale krajše poti iz Nemčije v Italijo (št. 324).

Ko se je kralj mudil v Italiji, so se njegovi nasprotniki, med njimi tudi vojvoda Berhtold, najprej meseca februarja leta 1077. zbrali v Ulmu, meseca marca pa v Forchheimu, kjer so švabskega vojvoda Rudolfa izvolili za kralja (št. 325). Nato je Henrik IV. vzel Berhtoldu Karantansko vojvodino ter jo podelil Eppensteincu **Liutoldu** (št. 326). Z vojvodino je Liutold, ki je vladal od 1077 do 1090, dobil tudi upravo po Veronski marki (cfr. št. 338, 339). Oglejskega patriarha Sigeharda je kralj dobil na svojo stran, ko mu je odstopil Furlansko grofijo, vas Ločnik ter vse fevde, katere je v rečeni grofiji imel grof Ludovik (št. 327). Kralj je podelil patriarhu Furlansko grofijo s privoljenjem vojvoda Liutolda; zato se ni bilo treba bati, da bi bil vsled te podelitve nastal kak prepir med vojvodom in patriarhom.

Odstavljeni Berhtold se je še dalje imenoval karantanski vojvoda. Umrl je dne 5. ali 6. novembra leta 1078. (št. 340). Tudi njegovi potomci so se zvali karantanski vojvodje ali pa mejni grofje veronski, čeprav niso imeli ne Karantanije in ne Veronske marke v svoji posesti.

Kralj Henrik je dne 16. aprila praznoval veliko noč v Oglejski patriarhiji. Nato se je čez Karantanijo napotil na Nemško. Spremljal ga je novi karantanski vojvoda (št. 328). Ker je kralj imel sedaj zaslombo pri oglejskem patriarhu in pri karantanskem vojvodu, mu ni bilo treba delati ovinka čez Burgundsko, kakor pred nekaterimi meseci. V Reznu je zbral razne kneze, med katerimi sta bila tudi patriarh Sigehard in vojvoda Liutold, ter tožil o dogodkih zadnjega časa (št. 329). Proti koncu maja je kralj na zboru v Ulmu razsodil, da so protikralj Rudolf, bivši vojvoda Berhtold, bavarski vojvoda Welf in njih pristaši krivi veleizdaje ter da jim je treba vzeti njih službe in fevde. Zborovanja se je udeležil tudi patriarh Sigehard, ki je pred ljudstvom prečital nekatera pisma, o katerih se je trdilo, da jih je papež tja poslal. Pisma so bila tako sestavljena, da so kralja vsestransko zagovarjala ter ga vsem priporočala (št. 330).

Iz Ulma je kralj prišel v Norimberk, kjer je dne 11. junija po nasvetu svojih fevdnikov, med katerimi je bil tudi karantanski vojvoda Liutold, podelil oglejskemu patriarhu Sigehardu k Furlanski grofiji še mejno grofijo Kranjsko in Istrsko (št. 331, 332).

Leta 1078. meseca maja se je vojvoda Liutold mudil v Veronski marki, kjer je enkrat pri Veroni, drugič v Vicenzi razsojeval razne prepire (št. 338, 339). V naslednjih letih se nikjer ne omenja. Še le leta 1082. dne 15. novembra ga nahajamo pri Veroni v spremstvu kralja Henrika (št. 355). V Italiji in sicer v Padovi se je mudil tudi leta 1085. dne 3. marca (št. 363, 364). Odtod se je napotil na Nemško ter se konec aprila leta 1086. udeležil nekega zborovanja v Mainzu (št. 387). Leta 1089. meseca oktobra je bil v Trevisu (št. 390).

Vojvoda Liutold je bil kot zvest pristaš cesarja Henrika IV. izobčen iz cerkve. Nekoliko pred svojo smrtjo je odstranil svojo zakonito ženo ter se z dovoljenjem protipapeža Wiberta poročil z drugo. Umrl je dne 12. maja leta 1090. (št. 391). Neverjetno je, da se je izneveril svojemu vladarju ter se hotel polastiti kraljevske krone.

Vojvodu Liutoldu je sledil njegov brat **Henrik** (1090—1122), ki je do takrat kot mejni grof gospodoval po Istri in Kranjskem. To deželo je sedaj dobil oglejski patriarh Udalrik, brat Henrikov (št. 400), Istro pa Popon, sin Udalrika, nekdanjega mejnega grofa kranjskega in istrskega (št. 402).

Prvikrat se Henrik omenja kot vojvoda karantanski leta 1093. (št. 399). Že njegov oče Markward je začel staviti samostan sv. Lamberta na Gorenjem Štajerskem. Ko je ta umrl, ga je vojvoda Henrik dovršil ter nato leta 1096. v Veroni v navzočnosti cesarja Henrika izročil v varstvo rimskega papeža (št. 412). Leta 1097. je vojvoda Henrik skupno s svojim bratom, oglejskim patriarhom Udalrikom, pomagal bavarskemu vojvodu Welfu IV., da je ta dobil večino dedščine po svojem očetu Azzonu, mejnem grofu estenskem (št. 416).

Tako smo tedaj videli, da so bili karantanski vojvodje, ki so živeli v enajstem stoletju, iz raznih rodovin in da je le redkokateri vladal čez deset let. Eden med njimi, Adalberon, je pač gospodoval triindvajset let, a ker se je cesarju izneveril, je moral odstopiti. — Tudi Berhtold je bil šestnajst let vojvoda karantanski, a le po imenu. Vse te razmere so pripomogle, da so razni velikaši po Karantaniji dobivali vedno večjo oblast. Posebno je rodovina Eppensteincev postala jako mogočna.

2. Mejne grofije in njih upravitelji.[1]

Ko so bili Madjari leta 955. pri Augsburgu premagani, je cesar Oton I. ob mejah njih države ustanovil razne mejne grofije, ki so se razprostirale med Češko državo in Jadranskim morjem. V teh mejnih grofijah so gospodovali mejni grofje, katerih naloga je bila, da bi odbijali navale z ogrske strani.

V listinah so te mejne grofije zaznamovane včasi tako, da stoji zraven besede „marchia" ime dotičnega mejnega grofa. Za zgled naj navedem: marchia Adalberonis (Gr. II, št. 529), marchia Gotefridi (št. 138), marchia Otacharii (št. 191), marchia Ŏdalrici (št. 228, 250, 251).

Drugikrat so označevali mejno grofijo z njenim pravim imenom, tako n. pr. marcha Creina ali pa marchia Carniole (Gr. II, št. 444, 445, 490; Gr. III, št. 105, 106, 107, 201, 224, 256, 331, 400), Istriensis marchia, marchia Istria ali marchia Hystriensis (Gr. II, št. 520; Gr. III, št. 223, 250, 410), marcha Karentana ali marchia Carintana (št. 202, 203) itd.

Večkrat stoji v listinah samo beseda „marchia" brez kakega pojasnila in v takih slučajih je treba sklepati iz drugih okolnosti, na katero marko nam je misliti.

Po tistih straneh, kjer so bile marke, se večkrat omenjajo tudi grofije, ki so zaznamovane po dotičnih upraviteljih ali pa po dotičnih okrajih, tako n. pr. comitatus Poponis (Gr. II, št. 444, 445), comitatus Waltilonis (Gr. II, št. 490), comitatus Eberardi (Gr. III, št. 105), comitatus Vodalrici (št. 224) itd. ali pa comitatus Carniola (Gr. II, št. 444), comitatus Sovuina (Gr. II, št. 470), comitatus Souna (Gr. III, št. 68, 84), comitatus Histrie in comitatus Hystriensis (Gr. II, št. 379; Gr. III, št. 31).

Večkrat je v listinah lega kakega kraja določena tako, da je rečeno: kraj se nahaja „in comitatu et in marchia" ali pa samo „in comitatu" ali pa tudi le „in marchia". Tako zaznamovanje si lahko razlagamo. Pred očmi moramo imeti, da je vsaka marka med svojimi mejami obsegala po eno ali pa po več grofij. Mejna grofija Karantanska je bila sestavljena iz več grofij, mejna grofija Kranjska pa le iz ene in ravno

[1] Prim. spis „Deutschlands südöstliche Marken im 10., 11. u. 12. Jahrh.", spisal Hasenöhrl (Archiv f. österr. Gesch., LXXXII (1895). str. 421—562. — Glej tudi oceno Vl. Levca o tej razpravi v Izvestjih Muz. dr., IV (1896), str. 37—44.

tako tudi mejna grofija Istrska. Vsak kraj, ki je bil v tistem času v Kranjski marki, je bil tudi v Kranjski grofiji. V tem slučaju so se meje mejne grofije popolnoma ujemale z mejami grofije. Zato pa stoji v listinah enkrat „marchia Carniole", drugikrat pa „comitatus Carniola", enkrat „marchia Hystriensis", drugikrat pa „comitatus Hystriensis". Višji uradnik, ki je po Kranjskem ali pa po Istri vodil upravo, je bil mejni grof in pa tudi grof. Napačno bi bilo, ako bi nas izrazi „in marchia" in pa „in comitatu" premotili ter bi mislili, da je „marchia" obsegala en del kake dežele, drugi del pa „comitatus". Iz različnosti poznamenovanj ne smemo sklepati na različnost upravnih okrožij. Dostikrat vidimo, da se je pri eni in isti osebi enkrat rabil naslov „comes", drugikrat pa „marchio". Adalberon, mejni grof v Karantanski marki, ima v ohranjenih virih le enkrat naslov „marchio, drugikrat pa „comes".

Iz prva mejni grof ni bil nič drugega kakor grof, čigar grofija je bila navadno ob državni meji. Ako bi bil naslov „marchio" za deseto in enajsto stoletje kaj višjega kakor naslov „comes", bi se bil marsikak mejni grof čutil razžaljenega, ko bi se mu bilo reklo samo „comes". Oba naslova sta bila iz prva enakoveljavna. Sicer pa vidimo, da je bil po imenovanih markah naslov „comes" v rabi bolj v desetem stoletju, naslov „marchio" pa v enajstem. Vzrok temu je bil najbrže ta, da so mejni grofje v teku časa postali imenitnejši gospodje kakor pa drugi grofje ter zato hoteli imeti naslov „marchio", ne pa „comes".

Treba nam je za enajsto stoletje ločiti Karantansko mejno grofijo ali marko od Karantanske vojvodine. Tudi ta je bila razdeljena v grofije (comitatus). Nekatere izmed njih so nam znane iz listin, tako n. pr. Junska (št. 146, 147, 148, 171: „in Junotal comitatu") in Trušenjska grofija (št. 129: „in Truhsinensi comitatu"). Okoli Brež se je razprostirala Breška grofija (št. 36: in comitatu Friesahc"), poleg gorenje Drave pa Lurnska grofija (št. 54: „in comitatu Lurniensi"). Beljak s svojo okolico je bil leta 1060. v grofiji grofa Ludovika (št. 204), tedaj v Furlanski grofiji (cf. št. 192).

Za grofe ali pa za mejne grofe so bili navadno postavljeni možje iz takih rodovin, ki so bile jako premožne. Grof je bil kraljev vazal, ako ni stal pod kako drugo oblastjo. S kraljevim dovoljenjem je lahko prepustil grofijo svojemu sinu. Pozneje so marsikatere grofije postale dedna imovina v rokah istih rodovin. Za očetom je sledil sin, včasi še celo takrat, ko je bil še mladoleten. Dostikrat so matere v imenu svojih nedoraslih sinov oskrbovale kako grofijo. Večkrat je kaka grofija prišla v druge roke, ker je njen novi upravitelj vzel za ženo hčer prejšnjega grofa.

Včasi je en grof imel po več grofij pod seboj. V takih slučajih je bil primoran, da si je poiskal raznih namestnikov za posamezna okrožja ali pa za posamezne stroke, tako n. pr. za sodne zadeve.

Takega grofa, kateri je imel v svojih rokah več grofij ter se od drugih grofov odlikoval po večji oblasti in veljavi, so včasi imenovali po deželi, v kateri je prebival, tako n. pr. „comes de Karantana" (Gr. II, št. 191).

Po grofijah so grofje v kraljevem imenu izvrševali sodstvo. V ta namen so sklicavali sodne zbore, jim predsedovali, razsojevali razne prepire ter posredovali pri sklepanju pogodeb. Da so mogli izvrševati svojo nalogo, je bilo potrebno, da so poznali razne zakone. Ker so morali skrbeti za javno varnost, so roparje in druge zločince postavljali pred svoje sodišče ter jih smeli tudi k smrti obsoditi. Niže sodstvo je bilo izročeno vikarjem in centenarjem.

Grof je nadzoroval razne, državi koristne naprave, tako mostove, ceste, denarstvo, mero in vago itd. Kot najvišji finančni uradnik v grofiji je nalagal davke in globe ter določeval mitnino in druge davščine, katere je bilo treba kralju odrajtovati. Grof je oskrboval tista kraljeva posestva, katera so se nahajala v njegovi grofiji, ter dobival del dotičnih dohodkov. Prejemke kake grofije so v enajstem stoletju cenili na tisoč funtov srebra. Grof je po svoji grofiji tudi nadzoroval lov in gozde.

Večkrat se je zgodilo, da je vladar to ali ono pravico v kakem okraju podelil kakemu dostojanstveniku ter tako ondotnemu grofu nekoliko zmanjšal njegovo oblast.

Grof je bil poveljnik tistim četam, katere so prišle iz njegove grofije. Gledal je na to, da so se dostojno vedle in hrabro borile na domačih tleh in pa na tujem. Kdor se je pregrešil, tega je lahko kaznoval.

Enake pravice in dolžnosti kakor grofje so imeli tudi mejni grofje. Razlika med temi in onimi je bila ta, da so mejni grofje imeli pod svojo oblastjo obširnejšo zemljo ter se po njej tudi samostojneje gibali.

Kakor grof je bil tudi mejni grof sodnik v svoji marki. Tudi on je sklicaval zbore, na katerih se je sodilo ter so se izvrševala še druga opravila. Še bolj kakor grof je bil mejni grof poveljnik svojih čet, s katerimi je odbijal sovražne napade ter skrbel za varnost svojih podložnikov.

Po mejnih grofijah je imel vladar mnogo zemlje. Del te zemlje je včasi podelil mejnemu grofu, včasi pa vsled njegovega priporočila tudi kaki drugi osebi.

Mejni grofje so bili posebno v prvih časih, to je v desetem in enajstem stoletju, nekoliko zavisni od vojvodov. Tako so n. pr. imeli karantanski vojvodje nekako oblast po Kranjski marki. Ta se je leta 973. in tudi leta 989. nahajala v vojvodini karantanskega vojvoda Henrika. (Gr. II, št. 444: „in ducatu prefati ducis" (sc. Heinrici); Gr. II, št. 490: „in marcha ducis Heinrici".)

a) Kranjska marka.

Prvikrat se Kranjska mejna grofija omenja leta 973., tedaj le za tri leta pozneje kakor Karantanska marka in le za eno leto pozneje kakor na novo ustanovljena Vzhodna marka. Besede, ki govore o Kranjski marki, se v enem viru (Gr. II, št. 444) glasé: „in comitatu Poponis comitis quod Carniola vocatur et quod vulgo Creina marcha appellatur“, v drugem (Gr. II, št. 445) pa: „in regione Chreine et in marcha et in comitatu Paponis comitis“. Tudi v neki listini iz leta 989. (Gr. II, št. 490) čitamo, da se je takrat Kranjska mejna grofija nahajala „in regione Chreine et in marcha ducis Heinrici et in comitatu Waltilonis comitis“. Že iz teh citatov je razvidno, da je bila Kranjska proti koncu desetega stoletja mejna grofija. To pa je ostala tudi v naslednjem stoletju, kar dokazujejo razni viri. V neki listini iz leta 1040. (št. 105) čitamo: „in marchia Creina in comitatu Eberardi marchionis“, potem v neki listini iz leta 1058. (št. 201): „in marcha Kreina et in comitatu Ŏdelrici marchionis“, dalje v neki listini iz leta 1062. (št. 224): „in pago Creine in marchia ad eundem pagum pertinente, in comitatu Vodalrici marchionis“ ter v neki listini iz leta 1063. (št. 228): „in marchia Ŏdalrici marchionis“.

Kranjska marka je imela na severu svojo naravno mejo, namreč Karavanke. Na severozahodu se je razprostirala do Triglavskega pogorja. Kaže se, da je Otalež severozahodno od Idrije spadal pod Kranjsko, ker je bil v Udalrikovi mejni grofiji (št. 228). Kar se tiče meje rečene marke na njeni jugozahodni strani, nam je znano, da je bila Cerknica na Kranjskem (št. 105). Se je li takratna meja med Kranjskim in Hrvaškim ujemala s sedanjo, ne moremo o tem vprašanju zarad pomanjkanja zgodovinskih virov nič pravega trditi. Na severovzhodu se je Kranjska mejna grofija dotikala Savinjske marke in sicer tako, da je zemlja pri izlivu Mirne v Savo spadala pod to, ne pa pod ono marko (št. 84), svet ob gorenji Krki je pa bil na tleh Kranjske mejne grofije (št. 224).

Prvi znani upravitelj Kranjske mejne grofije je bil leta 973. grof Popon (Gr. II, št. 444, 445), leta 989., 1002. in 1004. grof Waltilon (Gr. II, št. 490 ter Gr. III, št. 9 in 17), leta 1011. Udalrik I. (št. 28), nato leta 1040. mejni grof Eberhard (št. 105, 106, 107), potem pa leta 1058., 1062. in 1063. mejni grof Udalrik II. (št. 201, 224, 228). Iz listin je razvidno, da so našteti gospodje vodili upravo po Blejskem in po Loškem okraju na Gorenjskem, dalje okoli Cerknice na Notranjskem ter poleg gorenje Krke na Dolenjskem. Še celo Otalež blizu Idrije, ki spada dandanes pod Goriško, je bil v njih rokah. Lahko rečemo, da se je njih oblast razprostirala po vseh tistih straněh, katere so bile takrat deli Kranjske dežele. Vsa Kranjska je bila v tistem času le ena mejna grofija.

Nekateri pisatelji, kakor Wahnschaffe (Das Herzogthum Kärnten, str. 44), Huber (Gesch. Österreichs, I, 219) in Mell (Hist. und territ. Entwickelung Krains, str. 8 in 11) trdijo, da je bila Kranjska iz prva le grofija ter je še le med letom 1035. in 1040. postala mejna grofija. Tem nasproti pa Hasenöhrl (l. c. str. 521) po vsej pravici poudarja, da je bila Kranjska *že* leta 973. in 989. mejna grofija ali marka. V dotičnih listinah stoji vsakikrat zraven besede „Creina“ ali „Chreina“ tudi izraz „marcha“. Hasenöhrl tudi pravi, da ni bilo ob mejah nobene grofije, da ne bi bila v kaki marki.

Če se Kranjska enkrat imenuje „comitatus“, drugikrat pa „marchia“, ne smemo iz tega sklepati, da se je delila na dve ali pa še na več upravnih okrožij. Prvi, ki je Kranjsko že leta 1819. razkosal v tri upravne celote, je bil Richter (Hormayr, Archiv f. Geographie, Historie etc., 1819, str. 223). Leta 1856. je Hitzinger (Mitth. des hist. Ver. f. Krain, XI, str. 33—36) delal razliko med Kranjsko marko (sedanje Gorenjsko in del Notranjskega) ter Slovensko marko (Dolenjsko). — Schumi (Archiv f. Heimatkunde, I, 50; II, 219—228 in drugod) je trdil, da je Kranjska grofija („comitatus Creine“) obsegala Gorenjsko in Notranjsko, Kranjska marka („marchia Carniole“ ali pa „marchia“) pa Dolenjsko. „Carniola“ ali pa „marchia Creina“ je po njegovih mislih pomenjala Gorenjsko in Dolenjsko. Da bi Schumi lažje dokazal svojo trditev, je na nekaterih mestih tožilnik „Carniolam“ svojevoljno premenil v rodilnik „Carniole“ (cfr. št. 400). Da njegova hipoteza za enajsto stoletje ne velja, kaže že to, da so nekateri kraji, ki so ležali „in marchia“, bili na Gorenjskem, a zopet drugi, ki so se nahajali „in comitatu“, bili na Dolenjskem (cfr. št. 224, 228).

Omenil sem, da je za mejnim grofom Eberhardom postal Udalrik II. mejni grof kranjski. Leta 1063. se je s četami kralja Henrika IV. napotil proti Ogrskemu. Dne 27. septembra se je mudil pri reki Fischa blizu Dunaja (št. 228). Na Ogrskem je dobil svojo nevesto. To je bila Sofija, hči ogrskega kralja Bela I. (št. 221). Za svoje zvesto službovanje je Udalrik leta 1064. prejel dvajset kraljevih kmetij v Istri (št. 230). Bogve kako izobražen ni bil, ker še pisati ni znal (št. 216). Umrl je dne 6. marca leta 1070. (št. 254) ter zapustil dva mladoletna sina, Popona in Udalrika.

Kakor se kaže, nista Kranjsko in Istra po Udalrikovi smrti dobili nobenega novega mejnega grofa, kajti viri nam nobenega ne navajajo. Mogoče je, da je Markward iz rodovine Eppensteincev kot varuh mladoletnih Udalrikovih sinov vodil upravo po rečenih mejnih grofijah.

Ne more se trditi, da je kralj Henrik IV. že leta 1070. oglejskemu patriarhu podelil Kranjsko (cfr. št. 256); pač pa se je to zgodilo 1077. leta. Takrat je oglejski patriarh Sigehard dobil od Henrika IV. Kranjsko mejno grofijo (št. 331), ki je obsegala, kakor se je že omenilo, vso tedanjo Kranjsko. Pozneje je Henrik IV. Kranjsko vzel Oglejski cerkvi ter jo prepustil nekemu drugemu (št. 400). To je bil Henrik, mejni grof istrski, ki je leta 1090. postal vojvoda karantanski ter najbrže zato leta 1093. moral prepustiti Kranjsko mejno grofijo svojemu bratu, takratnemu oglejskemu patriarhu Udalriku (št. 399).

b) Istrska marka.

Iz zgodovinskih virov je razvidno, da je bila Istra že v začetku desetega stoletja mejna grofija. Okoli leta 910. je bil neki Albuin tu mejni grof (Gr. II, št. 347: „ut tollat Albuino marcam“). Istra je ostala mejna grofija skozi vse stoletje in še k letu 995. jo neki istočasni pisatelj tako imenuje (Gr. II, št. 520: „Istriensem marcham“). V neki listini iz leta 931. se Istra zove „comitatus Histrie“ in „comitatus Histriense“ (Gr. II, št. 379), a mož, ki je tu dve leti pozneje, ako ne že takrat, vodil upravo, je bil „Wintherius marchio“, tedaj mejni grof (Gr. II, št. 381).[1] Istro imenuje grofijo tudi neka listina iz leta 1012. (št. 31: „in comitatu Hystriensi“). V listinah, izdanih med letom 1061. in 1067., se Istra včasi zove „marcha“ (št. 250, 251), včasi „comitatus“ (št. 230), včasi pa „marcha“ in „comitatus“ (št. 223). Iz vsega tega je razvidno, da je bila Istra v desetem in enajstem stoletju mejna grofija, a ob enem tudi grofija prav tako, kakor je bila tudi Kranjska mejna grofija in grofija.

Istrska mejna grofija ima na treh straneh določene meje, kajti morje jo obliva na zahodu, jugu in večinoma tudi na vzhodu. Severna meja, kakršna je bila v enajstem stoletju, nam ni znana, ker nam manjkajo viri, ki bi jo natančneje določali.

Omenil sem, da je bil Albuin okoli leta 910. istrski mejni grof, leta 933. pa Wintherij. Za tem, a vendar pred letom 977. je morebiti neki Popon vodil upravo Istrske mejne grofije (št. 31). Izmed poznejših oblastnikov nam je znan grof Sigard, ki je leta 977. v imenu koprskih prebivalcev sklenil neko pogodbo z Benečani (Gr. II, št. 462). Ta grof Sigard je najbrže tisti grof Sizon, ki se omenja v neki poznejši listini (št. 31).

Leta 991. je bil Werihent grof istrski in kot tak je predsedoval nekemu zboru pri izlivu reke Mirne (Gr. II, št. 499). Ta Werihent je najbrže tisti grof, kateremu je cesar Oton III. leta 1001. podelil polovico Solkana in polovico Gorice (št. 2). V neki listini iz leta 1028. se omenja grof Warient kot upravitelj Furlanske grofije (št. 82). Leta 1027. je bil neki Varient zaupnik oglejskega patriarha Popona (št. 75). Mogoče je, da so tu našteti Werihenti in Warienti ena in ista oseba. Ako je to res, potem bi lahko trdili, da je grof Werihent gospodoval nekako od leta 991. do 1028. ter imel Istrsko in Furlansko grofijo pod svojo oblastjo.

Istrski mejni grofje so bili okoli leta 1000. v nekaterih stvareh zavisni od bavarskega vojvoda Henrika (št. 27), pozneje pa od karantanskih vojvodov. Zato čitamo, da je bil Adalberon vojvoda karantanski

---

[1] Hasenöhrl (l. c. p. 429, 538) se moti, ko trdi, da je bila Istra v desetem stoletju le grofija, ne pa tudi mejna grofija.

in tudi istrski (št. 93: „dux Carentani et Hystriae“, ali pa „dux Histrianorum sive Carintanorum“). Isto se nam poroča o njegovem nasledniku Konradu (št. 95: „ducatum in Carentano et in Histria“).

Kaže se, da je v Istri za grofom Werihentom sledil grof W e c e l i n, ki je bil leta 1027. odvetnik karantanskega vojvoda Adalberona (št. 95). Da je bil res nekaj časa istrski grof, nam dokazujeta listini pod št. 110 in 111 („Wecelino . . . Hystriensium quondam comite“). S svojo soprogo Wilpurgo je imel hčer Aziko, kateri se je tudi Hademuda reklo. Ta je bila omožena s Poponom, ki je bil v sorodu z rodovino Weimar-Orlamünde. Njen sin je bil U d a l r i k II., mejni grof kranjski in istrski (cfr. rodovnik pod št. 221). Kot mejni grof istrski se večkrat omenja v listinah, ki so bile med letom 1061. in 1067. izdane (št. 216, 217, 223, 230, 250, 251), kot mejni grof kranjski pa v zgodovinskih virih, spisanih med letom 1056. in 1063. (št. 194, 201, 224, 228). Udalrik II. je v Istrski mejni grofiji najbrže sledil za svojim starim očetom Wecelinom, ki je bil l. 1040., kakor se kaže, že mrtev (št. 110, 111). Ta je po Istri svojemu vnuku zapustil mnogo posestev. Udalrikova mejna grofija je obsegala vso Istro.

Udalrikov sovrstnik je bil grof L u d o v i k, ki je leta 1056. po Furlanski grofiji vodil upravo (št. 192). Njegov delokrog je segal do Beljaka, kar je razvidno iz neke listine kralja Henrika IV. iz leta 1060. (št. 204). Kaže se, da je bil leta 1077. grof Ludovik že mrtev (št. 327), ker takrat je Furlansko dobil oglejski patriarh Sigehard. Morebiti je tu omenjeni grof Ludovik imel sina istega imena, kateri je leta 1093. podelil Šentpavelskemu samostanu dve kmetiji v Bistrici zahodno od Maribora (št. 402).

Leta 1070. je umrl Udalrik II. (št. 254). Sedem let pozneje je kralj Henrik IV. podelil oglejskemu patriarhu S i g e h a r d u najprej Furlansko grofijo (št. 327), pozneje pa še Istro (št. 332) in Kranjsko (št. 331). Iz besedila dotičnih listin je razvidno, da je leta 1077. karantanski vojvoda izgubil svoje pravice po Furlanskem, obdržal jih je pa še po Istri in po Kranjskem.

Leta 1086. je bil Eppensteinovec H e n r i k upravitelj Istre, katero je najbrže leta 1082. ali pa 1084. dobil v svojo oblast (št. 386). Bil je nekoliko časa tudi odvetnik Oglejske cerkve (št. 393). Ko je leta 1090. postal vojvoda karantanski, je Istro dobil P o p o n, sin tistega Udalrika, ki je bil pred letom 1070. gospodar po tej deželi (št. 221). Omenja se leta 1093. v nekem viru (št. 402). Leta 1101. je bil B u r c h a r d mejni grof istrski. Bil je tudi odvetnik Oglejske cerkve (št. 393). Za Burchardom je leta 1104. ali pa 1105. sledil E n g e l b e r t II. iz rodovine Spanheimov.

Oblast istrskih mejnih grofov se je nekoliko skrčila, ko so se Benečani polastili nekaterih istrskih krajev. Znane so nam razne pogodbe, katere so beneški doždi sklenili z istrskimi mesti ali pa z istrskimi mejnimi grofi (Gr. II, št. 380, 381, 462).

c) Savinjska marka.

Severovzhodno od Kranjske marke se je nahajala Savinjska mejna grofija, ki je po Savinji dobila svoje ime (Gr. II, št. 470: „comitatus Sovuina"; Gr. III, št. 68: „in comitatu Souna... in eiusdem marchię locis"; št. 84: „in comitatu Sounae... in eiusdem marchiae locis"). V listinah se za njo tudi nahajajo izrazi (št. 35) „pagus Seuna" in pa (št. 84) „pagus Sounae". Da je bila poleg Savinje res mejna grofija, nam dokazujejo nekatere listine iz dvanajstega stoletja, v katerih čitamo, da so po njej vodili upravo mejni grofje, ki so se zvali „marchiones de Sovne". Bolj poredkoma in še le v dvanajstem stoletju so za to mejno grofijo rabili izraz „marchia Ungarie".

Kar se tiče mej Savinjske mejne grofije, naj omenim, da se je na severni strani dotikala Ptujske marke (Gr. II, št. 470), proti vzhodu je segala do Sotle, na jugu je pa spadal k nji majhen del sedanjega Kranjskega poleg Mirne (št. 84: „inter Zontlae et Nirinae in pago et in comitatu Sounae").

V Savinjski mejni grofiji je nekako od leta 1016. do 1036. gospodoval grof Wilhelm II. Njegovo ime se omenja v listinah iz leta 1016., 1025. in 1028. (št. 36, 68, 84). Leta 1036. ga je bivši karantanski vojvoda Adalberon ubil (št. 96). Wilhelm II. je bil sin grofa Wilhelma I. in njegove soproge Heme. Grof Wilhelm I. je najbrže tisti, ki je leta 980. dobil nekaj posestev od cesarja Otona II. v grofiji grofa Rachwina (Gr. II, št. 470).

Po smrti grofa Wilhelma II. je njegova mejna grofija dobila drugega gospodarja, čigar ime pa nam ni znano in tudi ne imena njegovih naslednikov. Leta 1103. je po njej vodil upravo mejni grof Starchant, leta 1144. pa mejni grof Gunther.

d) Ptujska marka.

Severno od Savinjske in južno od Karantanske marke se je leta 980. po Dravskem polju in okoli Vitanja razprostirala Rachwinova grofija (Gr. II, št. 470, 487). V tej grofiji je bila leta 985. vas Rôzvina, ki leži južno od Maribora (Gr. II, št. 487). Iz nekega dokumenta je razvidno, da se je ista vas okoli leta 1130. nahajala v Ptujski marki („in marchia Pitouiensi"). Iz tega lahko sklepamo, da je bila Rachwinova grofija v Ptujski marki.

Pod št. 395 čitamo, da so bile Ruše in Sv. Lovrenc v Puščavi leta 1091. v marki, katera se je imenovala „Marchia trans silvam", v nekem drugem dokumentu pa, da so bili okoli leta 1145. v isti marki Kamnica pri Mariboru, Slovenske Gorice, Pesnica in Gomilica. Vse to dokazuje, da je izraz „Marchia trans silvam" ali pa „Marchia transsilvana" le drugo ime za Ptujsko marko.

Če upoštevamo še druge kraje, o katerih vemo iz listin, da so bili v Ptujski ali Transsilvanski marki, lahko rečemo, da se je ta marka razprostirala od dolenje Mure pa do Vitanjske okolice. Hasenöhrl (l. c. p. 510) navaja za mejo med Ptujsko in Karantansko marko neko črto, ki gre čez Radolno, Kozjak in Slovenske Gorice k Muri nekako pri Špilfeldu in potem tek reke Mure do Ogrske meje. Ta črta se večinoma ujema s sedanjo jezikovno mejo med Slovenci in Nemci na Štajerskem.

Za Ptujsko marko se prvikrat nahaja izraz „Marchia inferior" še le leta 1209., tedaj primeroma precej pozno.

Kar se tiče raznih oblastnikov, ki so gospodovali po Ptujski marki, nam je znan prej omenjeni Rachwin, o katerem ne vemo, iz katere rodovine je bil. Pozneje so si po tej mejni grofiji Spanheimovci pridobili mnogo posestev. Po smrti Spanheimovca Bernharda leta 1148. je njegov sorodnik Otokar iz Karantanske marke postal lastnik raznih posestev po Ptujski marki.

e) Karantanska marka.

Karantanska marka (št. 202: „marcha Karentana"; št. 203: „marchia Carintina") je obsegala severni in severovzhodni del nekdanje Karantanije ali pa z drugimi besedami nekako sedanje Gorenje in Srednje Štajersko. Iz poznejših listin je razvidno, da je ta mejna grofija proti jugu segala nekako onostran Lipnice in onostran Udelsdorfa pri Arvežu. Enkrat stoji v neki listini za to zemljo izraz „comitatus Hengest" (št 123). Izraz „marcha superior" se nahaja prvikrat še le leta 1108. V dvanajstem stoletju so včasi, vendar le poredkoma zaznamovali to marko z besedami „marchia de Stire" ali pa „marchia Styriae".

Že leta 970. je po teh krajih gospodoval mejni grof Markward, tako v Udelsdorfu (v Dolenjem dvoru), po Sausalu in pri Lipnici. Vsi ti kraji so bili „in comitatu Marchuuardi marchionis in plaga origentali" (Gr. II, št. 436). V nekem drugem viru se ta Markward enkrat omenja kot „marchio de Charinthia", drugikrat pa „presides de Carinthia" (Gr. II, št. 437). Beseda „Carinthia" tu ne zaznamenuje vse nekdanje Karantanije, temuč le Karantansko marko.

Markwardov naslednik je bil njegov sin Adalberon, kateremu je cesar Oton III. leta 1000. podelil sto kmetij v Karantanski pokrajini ter „in marchia comitatuque marchionis Adalberonis" (Gr. II, št. 529). V njegovi grofiji sta bila Welz in Lind na Gorenjem Štajerskem, kar kaže neka listina iz leta 1007. (št. 24). Leta 1012. je mejni grof Adalberon postal vojvoda karantanski (št. 30). Odslej ni gospodoval samo po svoji mejni grofiji, temuč tudi po Karantanski vojvodini, Istri in Veronski marki. Leta 1035. je bil odstavljen (št. 93, 94). Njegovo Karantansko marko je dobil Arnold, grof lambaški in welsski (št. 94). Omenja se

kot mejni grof v neki listini iz leta 1043. (št. 127). Ker je bil Arnold že prileten, ko se mu je marka izročila, je poslal v njo svojega sina Gotefrida, da bi jo branil pred zunanjimi sovražniki. Ta Gotefrid je bil iz prva grof v Aniški in Paltenski dolini (št. 118); leta 1042. pa, ako ne prej, je postal mejni grof. Rečenega leta je odbil naval Ogrov, ki so pridrli v Karantanijo, ter jim vzel njih plen (št. 119). O božiču leta 1049. je bil Gotefrid umorjen (št. 141) in šest let pozneje je umrl tudi njegov oče Arnold.

Gotefridovo mejno grofijo je dobil njegov sorodnik, traungauski Otokar (št. 389), ki se leta 1056. prvikrat omenja kot mejni grof v Karantanski marki (št. 191), potem pa tudi leta 1058. in 1059. (št. 202, 203).

Karantanska marka je obsegala več grofij. Ena je bila poleg Murice, kjer je nekoliko časa gospodoval grof Trdogoj (št. 55: „in pago Můriza in comitatu . . . Turdogowi comitis“). Po tej grofiji so Eppensteinci imeli mnogo svoje zemlje (št. 69). — Okoli Ljubna poleg Mure je bila Ljubenska grofija (Gr. II, št. 337: „Liupinatal in comitatu Otacharii“). — Na Srednjem Štajerskem se je razprostirala grofija Hengest (št. 123: „in comitatu Hengest“). Dobila je svoje ime po kraju, Hengst imenovanem, ki je bil blizu Wildona. Ondotno polje se je zvalo Hengstfeld (Gr. II, št. 301: „Hengistfeldon“.) — Ena grofija je bila v dolini reke Aniže („pagus Ensitala“), druga pa v okolici sedanjega Dunajskega Novega mesta, namreč grofija Püttenska.

C. Cerkvena zgodovina.

1. Oglejski patriarhi.

Oglejski patriarh **Ivan IV.** (984—1019) je vodil svojo cerkev proti koncu desetega in v začetku enajstega stoletja. Oton III. je z ozirom na njegovo zvestobo najprej leta 990. potrdil Oglejski cerkvi njena posestva (Gr. II, št. 493), šest let pozneje pa oblast čez šest škofij in tri opatije (Gr. II, št. 523). Leta 1001. je rečeni vladar podelil Oglejski cerkvi polovico Solkanskega gradu, potem polovico Gorice ter polovico vseh državnih hiš in posestev po Solkanu, Gorici in drugih krajih med Sočo, Vipavo, Vrtovinskim potokom in Alpami. Dalje je podelil Oglejski cerkvi vse vasi, katere so rečeni patriarh ali pa njegovi predniki postavili po tistih straneh Furlanske grofije, katere so Ogri opustošili (št. 1).

Nekako v tistem času se je patriarh Ivan hotel polastiti Rovinjske fare, Dvogradja in Bal v Istri. Vsled pritožbe poreškega škofa Andreja je bil trikrat pozvan v Rim, kamor pa ni hotel priti. Nato je papež Silvester II. prosil bavarskega vojvoda Henrika, da bi patriarhu zabranil njegove napade na zemljo Poreške cerkve. Ker pa vojvoda Henrik tega ni mogel storiti, je papež še enkrat poklical patriarha k sebi, nato je

pa vso stvar odložil na poznejši čas. Leta 1010. je papež Sergij IV. iz nova potrdil poreškemu škofu rečene kraje (št. 27).

Leta 1007. je patriarh Ivan pisal würzburškemu škofu Henriku ter v pismu izrazil svoje veselje in pa zadovoljstvo svojih sufraganov, da je kralj Henrik ustanovil Bamberško škofijo (št. 26). K tem sufraganom nam je brez dvoma prištevati tržaškega škofa Richolfa, ki se je istega leta nekaj mesecev pozneje udeležil sinode v Frankfurtu, kjer so potrdili sklep kralja Henrika II., da se v Bambergu ustanovi škofija (št. 25). Škof Richolf se je tudi leta 1017. mudil na nemških tleh, ko se je v Schweinfurtu udeležil pogreba nordgauskega mejnega grofa Henrika (št. 38).

Ko so leta 1012. dne 6. maja posvetili cerkev v Bambergu, je prišel na to slavnost tudi oglejski patriarh Ivan in ž njim še nad trideset škofov (št. 32). Šest dni prej je kralj Henrik II. potrdil njegovi cerkvi dve mesti v Istrski grofiji, namreč Pičen in Pazin; tudi jej je podelil pristanišče pri Plominu in še nekoliko drugih pravic (št. 31).

Tri leta pozneje je patriarh Ivan v dvaintridesetem letu svojega vladanja sklical sinodo, na kateri se je pretresovalo, ako ni katera cerkev posebno potrebna, da se jej pomaga v gmotnem oziru. Sinode se je udeležilo več škofov, med njimi Richolf iz Trsta, Berthold iz Pulja, Azon iz Novega grada in Štefan iz Pičena. Pri tej priložnosti je patriarh podaril proštu in kanonikom sv. Štefana v Čedadu med drugim tudi desetino v Volčanski fari pri Tolminu (št. 34). Vsled prošnje patriarha Ivana je cesar Henrik II. podelil neki opatiji v Trevisanski grofiji neko vas in neko cerkev (št. 39). Rečeni patriarh je tudi prepustil samostanu Marije Device tik Oglejskega mesta vse farne pravice, vse krstne dohodke in vse desetine po njegovih zemljah (št. 384).

Kakor se kaže, se je patriarh Ivan IV. trudil proti koncu svojega življenja, da bi s pomočjo cesarja Henrika dobil Gradež v svojo oblast (št. 40). Umrl je leta 1019. (št. 42).

Njegov naslednik, ki je še istega leta zasedel stolico oglejskih patriarhov ter potem tri in dvajset let vladal (1019—1042), je bi **Popon.** Bil je plemenitega rodu ter bogat, učen in omikan mož (št. 43). Njegovi starši so ustanovili opatijo v Osojah na Koroškem. Njegov brat, ki se je zval Ocin ali Otokar, je dobil neko odškodnino, da se je odrekel svojim pravicam do Osoj (št. 83).

Leta 1020. o veliki noči je bil patriarh Popon skupno s papežem Benediktom VIII. v Bambergu (št. 44). Pri tej priložnosti je cesar Henrik dne 26. aprila potrdil Oglejski cerkvi razne pravice gledé sodstva, glob, kolekt, robote, krme, davščin in vseh javnih služnosti po oglejskih gradovih in vaseh ter nad vsemi oglejskimi prebivalci (št. 45). Leto pozneje dne 6. decembra nahajamo patriarha Popona v družbi cesarja Henrika II. pri Veroni (št. 49).

Kakor se vidi, si je Popon hitro pridobil naklonjenost tega cesarja. Dandolo poroča, da je patriarh z ozirom na to, da je imel zaslombo pri cesarju, leta 1023. poslal poslance k papežu Benediktu VIII. ter zahteval sodno oblast čez Gradeški otok. Takratni gradeški patriarh Urz je bil nato pozvan v Rim, kamor pa ni mogel priti, ker je zvedel, da ga hoče Popon na poti zalezovati, in ker je imel strah pred cesarjem (št. 56).

Kar se tiče gradeških zadev, so se imele urediti za časa cesarja Henrika II. in papeža Benedikta VIII. na treh sinodah, v Ravenni, Rimu in Veroni, kamor so vsakikrat poklicali gradeškega patriarha Urza (št. 50, 51, 52). Kaj se je na teh sinodah sklenilo, nam ni znano.

Po smrti papeža Benedikta VIII. († 1024, meseca junija) in cesarja Henrika II. († 1024, dne 13. julija) je neka stranka v Benetkah pregnala Otona Orseola, svojega dožda, in njegovega brata Urza, patriarha gradeškega. Bežala sta čez morje v Istro (št. 60 in 65). Oglejski patriarh Popon je porabil to priložnost, da bi se polastil Gradeža ter razširil svojo duhovsko oblast čez ta otok. Napadel je Gradeško mesto ter zahteval od meščanov, da naj ga sprejmejo, ker hoče pomagati patriarhu in doždu. Ker mu pa prebivalci niso hoteli verjeti, je prisegel sam in ž njim še osemnajst drugih mož, da prihaja v mesto, ker ga hoče ohraniti patriarhu in doždu. — Ko je Popon prišel v mesto, je pozabil na svojo prisego. Kar se je dobilo po gradeških cerkvah, je bilo oropano. Njegovi ljudje so oskrunili nune dveh samostanov, a tudi menihom se ni prizaneslo. Še celo trupla nekaterih mrtvecev je patriarh ukazal spraviti iz njih grobov ter jih prenesti v Oglej. S seboj je vzel tudi nekoliko svetinj, vendar ne toliko, kolikor je želel. Razrušil je oltarje, oropal zaklade ter potem kot posadko postavil v mestu nekoliko svojih ljudi (št. 60, 65).

Nato je patriarh Popon poslal poslance k papežu Ivanu XIX. s prošnjo, da bi mu potrdil njegove pravice, posebno pa pravice do Gradeškega otoka. Papež je odgovoril Poponu, da nima nobenih pravic do tega otoka. Ker se pa patriarhovi poslanci niso dali kar tako odpraviti, je ukazal papež svojemu kancelarju Petru, da naj spiše za patriarha privilegij, v katerem je stalo, da mu potrjuje Gradeški otok z vsemi priteklinami, ako mu gre po pravici in cerkvenih postavah ter ako more in hoče vsak čas sam dokazati svoje pravice do njega (št. 65). Iz teh besed je razvidno, da je papež potrdil patriarhu njegove pravice do Gradeža le pod pogojem, da jih tudi v resnici ima in jih more dokazati.

Ko so Benečani videli, da jim ni nič koristilo, da so pregnali patriarha in dožda, so sklenili, da ju pokličejo nazaj, kar se je tudi zgodilo. Tudi so poslali svoje čete na Gradež, da bi si ga osvojili. Poponova posadka se je morala umekniti; dožd je pa mesto na novo utrdil ter popravil poškodovane cerkve (št. 62).

Ko so Poponovi poslanci zapustili Rim, je tri dni pozneje prišel tja zastopnik gradeškega patriarha ter se pritožil zoper postopanje oglejskega cerkvenega pastirja. Nato je papež pozval v Rim oba, Urza in Popona. Urz je ubogal, Popon pa, katerega je jezilo, da so mu Benečani vzeli Gradež, je ostal doma. Gradeški patriarh je papežu opisal vso zadevo in nato se je meseca decembra zbrala sinoda, katere se je udeležilo kakih šestnajst škofov. Na sinodi so pregledali razne privilegije, katere so rimski papeži izdali na korist gradeških patriarhov. Nato je papež potrdil Gradeški cerkvi vse njene pravice (št. 65).

Istega meseca in leta je papež gradeškemu patriarhu s posebno listino potrdil razna posestva in pravice, katere je imela Gradeška patriarhija po Beneškem, po Italskem kraljestvu in po Istri. Posestva, katera ima Gradeška cerkev na Gradežu, v Trstu, Kopru, Piranu, Omaku in drugod, naj obdrži še v prihodnje (št. 66). Take so bile tedaj gradeške razmere proti koncu leta 1024.

Leta 1026. je prišel kralj Konrad prvikrat v Italijo. Oglejski patriarh Popon se mu je v Lombardiji približal, ga pozdravil ter mu voščil srečo. Najbrže je patriarh že takrat dobil kralja na svojo stran. Svojemu sorodniku, paderbornskemu škofu Meinwerku, ki je bil v kraljevem spremstvu, je obljubil, da mu pošlje svetinj, kar je tudi leta 1031. storil (št. 71). Najbrže je tudi paderbornski škof pri kralju priporočil oglejskega patriarha. Kralj Konrad je začel misliti, da se Benečani vedno upirajo njegovi oblasti ter da siloma drže Gradeško faro v svoji posesti (št. 89). Vsled vpliva oglejskega patriarha ni hotel več ponoviti zveze ž njimi, pač pa jih je začel preganjati. Zanašajoč se na kraljevo pomoč je patriarh Popon leta 1026. porabil notranje razpore v Benetkah ter napadel meje Beneškega (št. 72). Kralju se je zdelo tudi potrebno, da bi s svojim vplivom podpiral oglejskega patriarha pri Rimski stolici.

Na velikonočno nedeljo (dne 26. marca) leta 1027. je papež Ivan XIX. kronal Konrada II. za cesarja. Te slavnosti se je udeležil tudi oglejski patriarh Popon. Enajst dni pozneje se je v Rimu sešla sinoda, kateri je predsedoval papež in pri kateri je bil cesar navzoč. Na sinodo je bil pozvan gradeški patriarh Urz, a ni prišel. Sedaj je papež, oziraje se na sklepe Mantovanske sinode (Gr. II, št. 93), povrnil Gradeško faro Oglejski cerkvi ter določil, da na Gradežu ne sme biti škofijski sedež (št. 74). Istega leta meseca septembra je papež še enkrat potrdil oglejskemu patriarhu njegove pravice do Gradeškega otoka ter tudi odredil, da naj bo Oglejska cerkev prva za Rimom (št. 76).

Ko se je cesar Konrad meseca maja leta 1027. vračal iz Italije, se je ustavil pri Veroni, kjer je neki prepir med karantanskim vojvodom Adalberonom in patriarhom Poponom zarad nekaterih davščin

razsodil na korist Oglejski cerkvi. Določil je, da ta ni dolžna karantanskim vojvodom odrajtovati raznih davščin, dalje ne dajati krme za njih vojsko ter ne izvrševati za nje tlake (št. 75). Patriarha je takrat spremljal njegov odvetnik Walpert, kateri se tudi omenja v dveh listinah iz 1031. leta (št. 86, 87).

Dobro leto pozneje, namreč dne 11. septembra leta 1028., je cesar podelil oglejskemu patriarhu pravico, da sme kovati novce, ki naj bodo veljavni po vsej njegovi državi. To pravico je cesar dal patriarhu vsled posredovanja raznih gospodov, med katerimi je bil tudi karantanski vojvoda Adalberon (št. 81). — Dne 9. oktobra je patriarh Popon dobil od cesarja neki gozd med Sočo, Ogrsko cesto, Livenzo in morjem v grofiji grofa Warienta (št. 82). Ko se je cesar Konrad dne 30. decembra mudil v Augsburgu, je vsled prošnje patriarha Popona iz nova potrdil svojemu fevdniku Wilhelmu trideset kraljevih kmetij v Savinjski grofiji (št. 84). Ta grofija je bila v cerkvenem oziru pod oblastjo oglejskih patriarhov in zato je umevno, zakaj je patriarh Popon pri cesarju posredoval za grofa Wilhelma. Najbrže nekako v tistem času je cesar Konrad potrdil patriarhu Poponu listino, s katero je ta podelil Oglejski patriarhiji opatijo v Osojah. Tamošnji opat naj vsako leto daruje Oglejski cerkvi po dvanajst penezov. Kadar bi bil izvoljen nov opat, naj ga posveti oglejski patriarh (št. 83).

V naslednjih letih je patriarh Popon v Oglejskem mestu popolnoma prenovil staro cerkev, posvečeno Mariji Devici ter sv. Hermagoru in Fortunatu. Dne 13. julija leta 1031. jo je posvetil v navzočnosti dveh rimskih kardinalov in dvanajstih škofov. Med drugimi so se posvečevanja udeležili škof Ivan iz Pulja, Vodalrik iz Pična, Azon iz Novega grada in Adalger iz Trsta. Iz raznih krajev, posebno pa iz Rima, je patriarh dobil za novo cerkev mnogo svetinj. Ob enem je določil, da naj bo pri novi cerkvi petdeset kanonikov, katerim je podelil mnogo posestev, med drugim trideset štacun v Ogleju in dvajset pa v Pilski luki (št. 86). To kaže, da je bilo oglejsko mesto takrat jako obširno in bogato. — Deset dni pozneje je patriarh potrdil razna posestva samostanu Marije Device tik Oglejskega mesta, kjer je sedaj Monastero (št. 87).

Kako naklonjen je bil patriarh Popon cesarju Konradu, je razvidno iz teksta prisege, katero so morali napraviti njegovi sufragani, ko so nastopili svojo službo. Obljubiti so morali pokorščino Oglejski cerkvi in njenemu patriarhu, a tudi zvestobo cesarju Konradu in njegovemu sinu Henriku (št. 78).

Leta 1034. je cesar Konrad potrdil patriarhu Poponu Gradeško faro, ker se je, kakor se je sam izjavil, prepričal o pravičnosti njegove prošnje. Tudi je takrat podelil Oglejski cerkvi tisto zemljo, katero so nekdaj Benečani imeli med Piavo in Livenzo (št. 89).

Tri leta pozneje je prišel cesar vdrugič v Italijo. Takratnega milanskega nadškofa Heriberta je ukazal prijeti ter izročiti v varstvo patriarhu Poponu in karantanskemu vojvodu Konradu. Ker je pa patriarh prepovršno nadzoroval nadškofa, je ta ubežal. Ker se je patriarh čutil krivega, se je zbal ter šel v Oglej. Ko se je pa cesar s svojimi četami meseca avgusta bližal temu mestu, mu je Popon šel bos in v izpokorniški obleki naproti ter ga prosil milosti (št. 97). Dne 17. avgusta se je cesar mudil v Ogleju. Patriarh je bil kaznovan tako, da mu je moral odstopiti dva fevda, namreč vas Omak in vas Sv. Lovreč v Istri, katera je cesar nato podelil Novograjski cerkvi in njenemu škofu Ivanu (št. 98, 99).

Proti koncu leta 1039. se je patriarh Popon mudil v Reznu, kjer je prosil novega vladarja Henrika III., da bi potrdil tržaškemu škofu Adalgeru in njegovi cerkvi razna posestva po Istrski pokrajini, kar se je dne 30. decembra tudi zgodilo (št. 103). Par dni pozneje (dne 3. januarja) je rečeni vladar potrdil tudi Oglejski cerkvi njene pravice po vseh posestvih, katere si je v teku časa pridobila (št. 104). Zarad zvestega službovanja patriarha Popona je kralj Henrik dne 11. januarja v Augsburgu podelil Oglejski cerkvi petdeset kraljevih kmetij z vsemi priteklinami v Cerknici in v sosednjih vaseh (št. 105). Šest dni pozneje je Popon posredoval, da je kralj Henrik neko cerkev podaril samostanu v Nieder-Altaichu (št. 108).

V zadnjih letih patriarha Popona se je med Oglejem in Gradežem začela živahna kupčija z vinom, žitom, oljem in drugimi stvarmi. Ljudje oglejskega patriarha so porabili to priložnost, da so poizvedeli o vsem, kar so želeli. Nato je patriarh leta 1042. zbral del svojih vojakov ter jih kot trgovce poslal na Gradež, bojno upravo in orožje je pa spravil tja v štiridesetih velikih sodih. V trgovce preoblečeni vojaki so ponoči vzeli iz sodov orožje in upravo, zažgali mesto ter se ga polastili. Med tem časom jim je patriarh prišel z novimi četami na pomoč. Ko so bili nasprotniki premagani, grad razrušen in razna poslopja požgana, je patriarh dobil v roke svetinje sv. Hermagora in Fortunata, sv. Anastazije ter Dvainštirideseterih mučenikov, katere je leta 1024. zastonj iskal. Nekoliko teh svetinj je patriarh dne 12. julija shranil v Ogleju, nekoliko jih je pa porazdelil po samostanih svoje vladikovine. Zarad tako velikega in ponovljenega cerkvenega ropa sta beneški dožd in gradeški patriarh pisala takratnemu papežu Benediktu IX. A preden je mogel papež kaznovati patriarha, je ta brez izpovedi in obhajila umrl dne 28. septembra leta 1042. (št. 121, 122, 128). Pokopali so ga na sredi Oglejske cerkve (št. 43).

Za Poponom je augsburški kanonik **Eberhard** (1042—1048) postal oglejski patriarh. Najbrže je ta Eberhard tisti, ki je bil od začetka julija leta 1040. pa do 8. novembra leta 1042. državni kancelar. Kaže se, da je bil meseca novembra, ko je nehal biti kancelar, povišan v patriarha.

Zoper patriarha Eberharda je imel takratni gradeški patriarh Urz pri papežu Benediktu IX. več sreče, kakor pa zoper Popona pri papežu Ivanu XIX. Leta 1044. je papež Benedikt IX. sklical sinodo, na kateri je bilo določeno, da naj gradeški patriarhi obdrže vse svoje pravice, katere imajo po Istri v Trstu, Piranu, Kopru in drugod. Listina pa, katero je oglejski patriarh Popon zastran Gradeške cerkve po zvijači dobil od Rimske stolice, naj popolnoma izgubi svojo veljavo (št. 128).

Ko se je leta 1046. kralj Henrik napotil v Italijo, je dne 25. oktobra sklical v Pavijo sinodo, katere sta se udeležila tudi oglejski patriarh Eberhard in tržaški škof Adalger (št. 134). Nekaj mesecev pozneje, namreč okoli 5. januarja leta 1047., je bila neka sinoda v Rimu, kamor je prišel tudi oglejski patriarh (št. 136). Na obeh sinodah se je razpravljalo o sedežih, katere naj imajo nekateri cerkveni dostojanstveniki.

Ko je proti koncu leta 1048. umrl patriarh Eberhard (št. 139), je bil o božiču rečenega leta **Gotebold** (1048—1063) postavljen na njegovo mesto (št. 140). Ta Gotebold je bil prej nekaj časa kanonik v Eichstädtu, potem prošt v Speieru in leta 1048., preden je postal patriarh, državni kancelar. Dne 21. decembra je še kot kancelar podpisan na neki listini, štiri dni pozneje ga je cesar povzdignil v patriarha. Leta 1052. je bil v Trevisu, kamor je sklical neko sinodo (št. 182).

Pod patriarhom Goteboldom se je zopet ponovil stari prepir med Oglejem in Gradežem. Leta 1053. se je gradeški patriarh Dominik obrnil do papeža Leona IX. ter s solzami v očeh tožil o razmerah med svojo in Oglejsko cerkvijo. Prinesel je s seboj razne listine, katere so se prečitale na takratni sinodi v Rimu. Nato je papež določil, da naj bo Gradež metropola za beneške in istrske škofe. Papež tudi omenja v listini, da je štirikrat poklical v Rim oglejskega patriarha, ki pa nobenkrat ni hotel priti blizu in se tudi ne opravičiti (št. 183).

Česar patriarh Gotebold ni mogel od papeža doseči, to naj bi mu naklonili kralj in njegovi svetovalci. Že leta 1056., ko je umrl Henrik III., se je patriarh napotil v srednjo Nemčijo, da bi se tu udeležil pogrebne slavnosti (št. 195). Šest let pozneje se je napravil v Rezno. S seboj je prinesel več listin, da bi lažje dosegel svoj namen. Dne 16. decembra leta 1062. mu je kralj prisodil Gradeško faro z vsemi njenimi priteklinami po Piranu, Kopru in drugod (št. 225). Leto pozneje je Gotebold umrl in njegov naslednik je postal **Ravenger** (1063—1068), ki je vladal vsega skupaj štiri leta, deset mesecev in osemnajst dni (št. 226).

Novi patriarh se je obrnil do takratnega papeža Aleksandra II. ter ga prosil za palij. Ta mu je nato odgovoril, da so papeži pač nekdaj podeljevali palij tudi nenavzočim metropolitom, ako so poslali svoje zastopnike v Rim; ker se pa sedaj po nekaterih krajih razširja simonija, morejo palij dobiti le osebno navzoči metropolitje (št. 229).

Kakor se kaže, je patriarh Ravenger o poletenskem času zahajal v Tolmin. Tu je dne 6. junija (leto nam ni znano) dobil od brixenskega škofa Altwina desetine od vseh tistih posestev, katera je imela Brixenska cerkev v Oglejski patriarhiji, ter zraven tega še dve kmetiji v Begunjah; zato je pa z dovoljenjem svojih duhovskih in posvetnih velikašev odstopil rečeni cerkvi vse desetine od svojih posestev po Kranjskem in Koroškem. S patriarhom so takrat prišli v Tolmin njegov odvetnik Markward, ki je bil morebiti iz rodovine Eppensteincev, in še drugi gospodje duhovskega in posvetnega stanu (št. 227). Omenjeni Markward je bil tudi odvetnik Ravengerjevega naslednika Sigeharda, kar kaže neka listina iz leta 1074. (št. 284).

V prvih mesecih leta 1068. je Ravenger umrl. Sledil mu je **Sigehard** (1068—1077), ki je bil od leta 1064. dalje kancelar kralja Henrika IV. Vladal je devet let in štiri mesece (št. 252). Leta 1072. se je s svojo materjo, grofinjo Pilhildo, mudil v Michaelbeuernu, kjer je ondotni cerkvi podelil več posestev (št. 271).

Leta 1073. je bil za papeža izvoljen Gregor VII., ki je sklenil odstraniti razne razvade v Katoliški cerkvi. Dne 24. januarja leta 1074. je pisal patriarhu Sigehardu ter povabil njega in njegove sufragane na sinodo, katera se je pričela dne 9. marca. Kake so bile takratne cerkvene razmere, nam kaže papeževo pismo do Sigeharda. Papež pravi, da nekateri vladarji in knezi iščejo le svoj dobiček, zatirajo cerkev kakor kako slabo deklo ter se ne bojé delati zmešnjave, da ie morejo zadostiti svoji poželjivosti. Duhovniki in tisti, ki so sprejeli vodstvo cerkve, se skoraj nič ne brigajo za božjo postavo ter zanemarjajo svojo dolžnost nasproti Bogu in nasproti sebi izročenim dušam. S pomočjo cerkvenega dostojanstva hočejo dospeti do posvetne slave. Med tem je ljudstvo brez vodstva in nadzorstva; pri svojih predstojnikih ne vidi dobrih zgledov, pač pa to, kar je škodljivo in nasprotno veri. Sicer nosi krščansko ime, a ne izvršuje dobrih del ter je skoraj brez vere (št. 281).

Dne 15. junija leta 1074. je imel patriarh v svojem stolnem mestu gosta. Freisinški škof Ellenhard je rečenega dne s patriarhom in njegovim odvetnikom Markwardom sklenil pogodbo zastran desetin, katere je Freisinška cerkev imela po Kranjski grofiji. Freisinški škof odkupi pravico do teh desetin tako, da prepusti patriarhu več slovenskih kmetij v Vinjem vrhu na Dolenjskem. — Škof in patriarh se takrat tudi pogodita zastran duhovnikov po cerkvah Loškega gospostva. Patriarh ima pravico, da jih nastavlja in nadzoruje njih nravno življenje. Odgovorni so njemu ali pa njegovemu arhidijakonu v vseh stvareh, ki spadajo v področje Oglejske cerkve. Patriarh ima odločevati, kje naj škof postavi cerkev v Vinjem vrhu ali pa tudi v kakem drugem kraju. Posveti jo patriarh ali pa z njegovim dovoljenjem tudi škof (št. 284). Tu vidimo, kake pravice je imel patriarh po freisinških posestvih na Kranjskem.

Kakor se kaže, se patriarh ni udeležil sinode, ki je bila dne 9. marca leta 1074. Zato mu je papež dne 23. marca leta 1075. naznanil, kaj se je na njej sklenilo. Pisal mu je, da naj odslovi vsakega duhovnika, ki bi imel soprogo ali pa priležnico ter je ne bi hotel odstraniti. Tistemu, kdor je bil po simoniji povišan, to je s pomočjo novcev, naj se vzame njegovo dostojanstvo. Opozori naj svoje sufragane pismeno ali ustno, da bodo tudi tako postopali (št. 288).

Pismo enake vsebine je papež poslal tudi švabskemu vojvodu Rudolfu in karantanskemu vojvodu Berhtoldu ter ju prosil, da bi iz službe odstranila vse tiste, ki so bili s pomočjo simonije povišani ali pa ordinirani, in pa tudi tiste, ki so preseštniki. Če bi jima kdo rekel, da to ni njuna naloga, naj mu odgovorita, da naj se zoper njun odlok pritoži v Rimu (št. 287).

Ko je bil kralj Henrik leta 1076. iz cerkve izobčen, je bil tudi patriarh Sigehard med tistimi, ki so se ga začeli ogibati (št. 317). Istega leta meseca oktobra je bil patriarh kot papežev legat navzoč v Triburu, kjer so zbrani knezi zagrozili svojemu kralju, da ga odstavijo, ako se ne pomiri s papežem. Prvi izmed vseh je patriarh izjavil, da se ima to zgoditi, ter tudi ukazal, da se njegova izjava zapiše (št. 323).

Nekaj mesecev pozneje je patriarh prestopil na stran kralja Henrika, ko mu je ta okoli 3. aprila leta 1077. podelil najprej Furlansko grofijo (št. 327), pozneje (dne 11. junija) pa še mejno grofijo Kranjsko (št. 331) in mejno grofijo Istrsko (št. 332). O veliki noči rečenega leta je patriarh imel priložnost, da je na oglejskih tleh pozdravil svojega vladarja (št. 328). Nato ga je spremljal čez Karantanijo v Rezno (št. 329), odtod pa v Ulm, kjer je pred ljudstvom prečital razna, morda ponarejena pisma, s katerimi je hotel opravičiti delovanje svojega kralja (št. 330).

Iz Ulma se je patriarh hitro napotil proti domu, odkoder je hotel dobro oborožene čete pripeljati kralju na pomoč. Ko je prišel v Rezno, je zbolel in na poti proti domu je dne 12. avgusta umrl bajé brez izpovedi in obhajila. Njegovo truplo so prenesli v Oglej ter ga pokopali v ondotni Stolni cerkvi pred Božjim grobom. Nagle smrti je umrlo tudi nekoliko njegovih ljudi; en vir pravi, da petdeset. Nekateri so smatrali vse to za božjo kazen, ker je patriarh postal papežu nezvest ter se pridružil odstavljenemu kralju (št. 333).

Takoj po smrti patriarha Sigeharda sta oglejska duhovščina in ljudstvo izvolila arhidijakona ondotne cerkve za patriarha. Nato sta po svojih poslancih pismeno naznanila papežu o tem koraku ter ga prosila, da bi volitev potrdil. Ta je nato dne 17. septembra poslal eno pismo duhovščini in ljudstvu Oglejske cerkve, drugo pa oglejskim sufraganom ter izjavil, da ne more takoj potrditi volitve, ker ne ve, se je li izvršila zakonito ali ne. Da se o tem prepriča, pošilja tja svoje legate, ki naj

volitev preiščejo in jo potem potrdijo ali pa ovržejo ter zaukažejo, da naj se voli še enkrat (št. 336, 337).

Ko je kralj zvedel, da je patriarh Sigehard umrl, se ni brigal za volitev, katera se je v Ogleju izvršila. Njemu je bilo za to, da dobi Oglejsko patriarhijo, katero je pred kratkim tako bogato obdaroval, tak človek, ki mu bo v vseh stvareh naklonjen. Postavil je za oglejskega patriarha svojega kaplana, augsburškega kanonika **Henrika,** ki je nato vladal od leta 1077. do 1084. (št. 335).

Meseca novembra leta 1078. je bila v Rimu neka sinoda, na kateri so se med drugim obravnavale zadeve med Oglejsko in Gradeško patriarhijo (št. 341). Najbrže je takratni gradeški patriarh Dominik IV. pri papežu hotel poskusiti svojo srečo, ker si je morebiti mislil, da njegov novi sosed v Ogleju, katerega je kralj Henrik povzdignil v patriarha, ne more biti dobro zapisan pri Rimski stolici.

Dne 11. februarja leta 1079. je bila v Rimu zopet sinoda, katere se je tudi patriarh Henrik udeležil. Ta je pred papežem dokazoval, da je bila njegova izvolitev zakonita. Ko ga je papež grajal, da je proti cerkvenim postavam sprejel investituro od posvetne osebe, je javno prisegel, da mu ta določba ni bila znana. Ko so se na sinodi zbrani škofje zanj potegnili, mu je papež podelil prstan, palico in druga znamenja cerkvenega dostojanstva. Pri tej priložnosti je patriarh prisegel papežu pokorščino v vseh stvareh ter mu obljubil, da hoče še celo s posvetnim vojaštvom braniti Rimsko cerkev, ako bi bilo potreba. Tudi je izjavil, da ne bo občeval s tistimi, ki bi bili iz cerkve izobčeni (št. 342).

Nekoliko pozneje je papež poslal h kralju v Rezno tri poslance, med katerimi je bil tudi patriarh Henrik. Ti naj bi kralja pozvali, da bi se pomiril s svojimi nasprotniki. Ko so bili poslanci že na poti, je bajé patriarh skrivaj poslal posebnega človeka h kralju, da bi zvedel za njegovo mnenje, naj li papeža uboga ali ne. Sam je med tem šel za nekaj časa v Oglej, svoja tovariša je pa pustil v Padovi. Še le o binkoštih so poslanci dospeli v Rezno, kjer pa njih koraki niso imeli nobenega uspeha (št. 343). Meseca junija je bil patriarh v Fritzlaru, kjer so se v njegovi navzočnosti in v navzočnosti ostalih papeževih legatov saški knezi pogajali s kraljevimi zastopniki (št. 345). V tem času je papež pisal patriarhu ter mu dovolil rabo palija tudi na dan sv. Udalrika in sv. Afre. Iz dotičnega pisma je razvidno, da je papež ustregel patriarhu deloma zato, ker je menil, da mu je naklonjen, potem pa tudi zato, ker se je veliko trudil, da bi se sklenil mir (št. 344).

Meseca oktobra se je patriarh v spremstvu kralja Henrika nahajal na bavarskih tleh (št. 346). Ko je protikralj Rudolf dne 27. januarja leta 1080. pri Flarchheimu na turinških tleh premagal svojega vladarja ter mu vzel mnogo prateža, je imel tudi oglejski patriarh, zaveznik Henrikov, velike izgube (št. 348).

Kako se je patriarh v teku enega leta izpremenil, nam kaže Brixenska sinoda z dne 25. junija. Isti patriarh, ki je pred šestnajstimi meseci obljubil papežu Gregorju VII. pokorščino in zvestobo, je sedaj glasoval za to, da naj se odstavi (št. 350). Najbrže je tudi podpiral kralja, ko je ta leta 1081. oblegal papeža v Rimu, kajti kmalu nato, dne 20. julija, mu je vladar zarad njegovega zvestega službovanja podelil vse pravice, katere je imel po Tržaški in Poreški škofiji. Določil je, da naj dotična škofa ter duhovščina in ljudstvo po rečenih škofijah izvršujejo vse tiste služnosti, do katerih so do sedaj imeli kralji pravico, na korist patriarhu (št. 351, 352).

Leto pozneje (1082.) je kralj z novo listino podelil oglejskim patriarhom oblast, da naj ne posvečujejo samo tržaških škofov, temuč naj jim tudi delé fevde, jih vladajo in branijo. Kralj pravi, da se Tržaška cerkev ne more ustavljati roparjem, kateri jo nadlegujejo, škofje se pa sami ne morejo braniti zarad svojega uboštva in zarad svoje nemarnosti. Zato naj oglejski patriarhi prevzamejo vrhovno oblast čez Tržaško cerkev ter naj jo varujejo ne kakor deklo, temuč kakor hčer (št. 354).

Kot spremljevalec svojega kralja se je oglejski patriarh meseca decembra leta 1081. nahajal v Parmi (št. 352[a]). Naslednjega leta v spomladanskem času mu je pomagal, ko se je ta po srednji Italiji vojskoval s papežem in z mejno grofinjo Matildo (št. 353). Tudi leta 1083. meseca junija se je s kraljem vred mudil v Rimu (št. 358) ter meseca maja naslednjega leta na toskanskih tleh (št. 360). Kmalu nato je umrl. Ker se je papežu izneveril, ga je ta izobčil (št. 361).

Za patriarha je cesar sedaj postavil nečaka takratnega češkega vojvoda Vratislava (št. 289). Novi patriarh, ki je bil slovanskega rodu, je svoje slovansko ime Svatobor premenil v **Friderik** (1084—1086). S tem imenovanjem je hotel cesar češkega vojvoda še bolj pridobiti na svojo stran.

Patriarhu Frideriku je njegov sorodnik, grof Kacelin iz Možnice, podelil svoj alod ter ga prosil, da bi na dotičnem mestu postavil benediktinski samostan (št. 367). Ker pa patriarh Friderik zarad svoje prerane smrti ni mogel tega storiti, je pozneje njegov naslednik Udalrik izpolnil Kacelinovo prošnjo.

Že patriarh Henrik je podelil Belinjski opatiji pri Ogleju in ondotnemu opatu Alberiku cerkev sv. Ivana pri Timavi, kjer je bil nekdaj jako glasovit samostan, in pa še vas Mavhinje. Patriarh Friderik je to daritev iz nova potrdil (št. 337[a], 361[a]).

Patriarh Friderik je posvetil Božji grob v Oglejski cerkvi ter tej takrat podelil desetino v Skriljah pri Ajdovščini in pa dve kmetiji v Belinji. Vladal je le poldrugo leto in dne 23. februarja leta 1086. so ga v neki rabuki umorili njegovi ljudje (št. 381).

Cesar Henrik IV. je sedaj šentgallenskega opata **Udalrika** (1086 do 1121) povzdignil v oglejskega patriarha (št. 382). Ob enem mu je dovolil, da je tudi opatijo še dalje obdržal. Novega patriarha je posvetil protipapež Wipert (št. 398). Patriarh Udalrik je imel dva brata na slovenskih tleh, in sicer je bil eden Liutold, vojvoda karantanski, drugi pa Henrik, mejni grof istrski (št. 386).

Tudi ta patriarh je bil zvest pristaš cesarja Henrika, katerega je včasi spremljal na njegovih potih, tako meseca maja leta 1091. po severni Italiji (št. 396, 397).

Proti koncu leta 1092. je hotel patriarh svojega varovanca, šentgallenskega meniha Arnolda, katerega je cesar imenoval za škofa, z oboroženo silo pripeljati v Konstanz, njegovo bodoče stolno mesto. Ondotni meščanje pa, ki so ostali zvesti svojemu, še živečemu škofu Gebhardu, so se uprli patriarhu ter ga prisilili, da se je moral vrniti (št. 398).

Kmalu nato se je patriarh napotil v Italijo in dne 12. maja leta 1093. ga nahajamo v Paviji (št. 399). Tu mu je cesar, oziraje se na njegovo zvesto službovanje, podelil mejno grofijo Kranjsko, katero je že leta 1077. odstopil Oglejski cerkvi, a jo jej pozneje zopet vzel ter jo prepustil nekemu drugemu gospodu (št. 400). Ta je bil Henrik, brat patriarhov. — Tudi je cesar najbrže takrat dal patriarhu pravico, da sme svobodno voliti puljske škofe (št. 401). To pravico mu je naslednje leto iz nova potrdil (št. 405). Dne 12. maja leta 1093. je cesar patriarhovi Šentgallenski opatiji podelil nekoliko kmetij, katere je prej imel karantanski vojvoda Henrik (št. 399). V listinah, s katerimi je patriarh dobil naštete pravice in posestva, ga cesar parkrat imenuje svojega jako ljubega sorodnika (št. 399, 400).

Proti koncu leta 1096. je bil oglejski patriarh v Veroni, kjer se je mudil tudi cesar Henrik. Ta je postavil za augsburškega škofa nekega Hermana, katerega je patriarh nato posvetil. Dotični vir omenja, da sta tega patriarha izobčila dva papeža, Gregor VII. in Urban II. (št. 413). Da je bil oglejski patriarh papežev nasprotnik, nam potrjuje tudi neki menih v svoji, leta 1095. spisani pesmi (št. 406).

Leta 1096. meseca avgusta je Oglejska cerkev od nekega Ivana dobila istrski grad Nigrinjan in njegove pritekline (št. 410). Leto pozneje je patriarh Udalrik s svojim bratom Henrikom, vojvodom karantanskim, pomagal bavarskemu vojvodu Welfu IV., ko je ta prišel v Italijo, kjer se je hotel polastiti očetove dedščine (št. 416). Ko se je rečeni Henrik odrekel odvetništvu Oglejske cerkve ter to dostojanstvo prepustil nekemu Purchardu, je ob enem oglejskemu proštu in njegovim kanonikom odstopil odvetniško sodstvo čez vse imetje Oglejske cerkve. Kot priča te daritve je bil med drugim „Heinricus de Guriza“, najbrže eden izmed prednikov poznejših goriških grofov (št. 393).

2. Pod solnograškimi nadškofi.

Znano je, da so solnograški nadškofje v osmem in devetem stoletju pošiljali med Slovence pokrajinske škofe. Prvi tak škof je bil Modest, ki je okoli leta 755. prišel med Slovence (Gr. I, št. 227), zadnji pa Gotabert, kateri se poslednjič omenja 945. leta (Gr. II, št. 392). Pozneje so nadškofje sami prihajali na slovenska tla, ako jim je bilo mogoče. Za pokrajinske škofe niso več marali.

V začetku enajstega stoletja je živel solnograški nadškof Hartwik (991—1023). Imel je sestro Wichpurgo, ki je bila z grofom Othwinom omožena. Ta Wichpurga je med letom 1002. in 1018. na svojem posestvu postavila cerkev sv. Jurija na Jezeru ter tu z dovoljenjem svojih otrok iz svojih sredstev ustanovila ženski samostan. Ona in njena hči Perchkunta sta nato temu samostanu podelili več zemljišč v Junski dolini. Hiltipurga, hči rečene Wichpurge, je postala prva opatica v novem samostanu (št. 11). Pozneje je Wichpurga podelila cerkvi sv. Jurija in ondotnemu samostanu še petnajst kmetij v vasi, Lipje imenovani, ki se nahaja v Junski dolini (št. 48).

Kar se tiče poznejših solnograških naškofov, naj omenim Balduina (1041—1060). On je dobil od nekaterih posestnikov po Karantaniji mnogo kmetij proti temu, da bi mu namesto zakonite desetine dajali le običajno desetino, kakršno so takrat sploh odrajtovali slovenski prebivalci po Solnograški nadškofiji. Tako mu je v ta namen plemeniti Waltfrit odstopil neko posestvo v Kapli na Remšniku (št. 117). V istem kraju je nadškof dobil neko posestvo od plemenitega Eppona zato, da je ta smel ostati pri običajni desetini (št. 118).

V tistem času je na karantanskih tleh živela grofinja Hema. Bila je soproga tistega grofa Wilhelma (I.), ki je leta 980. dobil od cesarja Otona II. dvajset kraljevih kmetij blizu Vitanja na Spodnjem Štajerskem (Gr. II, št. 470). Prednik tega Wilhelma je bil morebiti tisti Waltun, kateremu je leta 895. kralj Arnulf podelil posestva v Trušenjski dolini, na Dješki gori, pri Rajhenburgu tik Save, pri Krškem na Kranjskem ter v Ingeringu na Gorenjem Štajerskem (Gr. II, št. 309).

Sin grofinje Heme, kateremu je bilo tudi Wilhelm (II.) ime, je leta 1016. dobil od cesarja Henrika II. trideset kmetij v Savinjski grofiji med Savo, Savinjo, Sotlo in Mirno (št. 35) ter tržno pravico in pa colnino v Breški grofiji na Koroškem (št. 36). Devet let pozneje je grof Wilhelm II. dobil od kralja Konrada II. trideset kmetij med Koprivnico, Hudinjo in Voglajno na Štajerskem ter med Krko in Savo na Kranjskem (št. 68). Obe daritvi mu je Konrad II. leta 1028. še enkrat potrdil (št. 84). Leta 1036. je grofa Wilhelma II. ubil Adalberon, odstavljeni vojvoda karantanski (št. 96).

Grofinja Hema je preživela svojega soproga in svojega sina ter tako za njima podedovala njuna obširna posestva. Razen tega je imela okoli Brež na Koroškem več posestev, katera je dobila po svojih starših. Najbrže je bil njen prednik tisti Svetopolk, kateremu je cesar Arnulf leta 898. podelil posestva na Krki in v Selčah na Koroškem (Gr. II, št. 319); leta 903. pa kralj Ludovik pet kmetij v Kirchdorfu na Gorenjem Avstrijskem (Gr. II, št. 336). Ker je bil ta Svetopolk brez dvoma slovenske narodnosti, je bila potemtakem tudi grofinja Hema slovenskega rodu.

Grofinja Hema je imela tedaj veliko lastnega premoženja okoli Brež, katero so jej zapustili njeni starši, ter mnogo posestev v Trušenjski dolini, po Spodnjem Štajerskem in Dolenjskem, katera je dobila po svojem soprogu in svojem sinu. Nekoliko svojega imetja v Admontski dolini je med letom 1041. in 1045. darovala solnograškemu nadškofu Balduinu z namenom, da bi se tam postavil samostan (št. 115, 285), kar se je tudi zgodilo, a še le po njeni smrti. Dalje je grofinja Hema na svojih posestvih ustanovila več cerkva ter dosegla, da je nadškof Balduin tem cerkvam leta 1043. dne 6. januarja podelil krstno in pogrebno pravico in pa desetine. Med drugim je ustanovila cerkev sv. Lamberta pri Važenbergu, cerkev sv. Jurija na Vinogradih in cerkev sv. Marjete pri Telenbergu. Vse te tri cerkve so blizu Trušenj. Za te ugodnosti, katere so naštete cerkve dobile od solnograškega nadškofa, je grofinja Hema po svojem odvetniku Preslavu prepustila Solnograški cerkvi svoje posestvo v Rajhenburgu pri Savi in še neko drugo na Furlanskem (št. 124). Na Krki je Hema dala postaviti cerkev in pa ženski samostan ter oboje izročila v varstvo solnograškim nadškofom. Dne 15. avgusta najbrže leta 1043. je nadškof Balduin posvetil cerkev Marije Device na Krki. Pri tej priložnosti je grofinja Hema podarila rečeni cerkvi večino svojih posestev, katera je imela na Krki in okoli Brež. Tudi jej je odstopila vas Striholce pri Trušnjah, potem dvor pod Trušnjami in pa štirideset kmetij, ki so spadale pod ta dvor. Tem daritvam je po svojem odvetniku Preslavu pridružila vse to, kar je imela v Savinjski dolini. Izvzete so bile vasi Dramlje, Hotunje, Kameno in Ponikva ter Rajhenburg pri Savi (št. 126). Leto pozneje je grofinja Hema cerkvi Marije Device na Krki prepustila še nekoliko posestev, med drugimi vse vinograde v Trušenjski grofiji in v Ostrovici razen dveh ter Škrljevo in še druge vasi na Kranjskem (št. 129). Umrla je dne 29. junija; ni pa znano, katerega leta (št. 131).

Nadškofu Balduinu je cesar Henrik III. leta 1051. potrdil razna posestva po štajerskih in koroških tleh, tako v Ptuju, pri Gospe Sveti, Dravskem dvoru, Grabštajnu, Podkrnosu, v Vetrinju in drugod (št. 179). Leta 1057. je tudi Henrik IV. potrdil ista posestva rečenemu nadškofu (št. 197).

Ko je dne 8. aprila leta 1060. umrl solnograški nadškof Balduin, je meseca julija prišel na njegovo mesto bivši kraljev kancelar Gebhard (1060—1088).

Novi nadškof je že v prvih letih svojega vladanja hotel urediti desetino po svoji vladikovini. Slovenci, ki so živeli po Solnograški nadškofiji, so že od nekdaj odrajtovali tako zvano običajno desetino, ki je bila nekoliko manjša kakor pa zakonita. Nadškof Gebhard je prisilil Slovence, da so, akoravno neradi, odslej dajali zakonito desetino, to je deseti del vseh dohodkov in deseti del živine (št. 207). Nekateri posestniki, ki so bili navajeni dajati le običajno desetino, so se osvobodili zakonite desetine na ta način, da so od svojega imetja odstopili Solnograški cerkvi kako posestvo, kar se je tudi že pod nadškofom Balduinom zgodilo (št. 117). Ko se je nadškof Gebhard mudil pri Gospe Sveti, je prišel k njemu osojski opat Wolfram ter je od desetine odkupil vsa samostanska posestva tako, da je solnograškemu nadškofu prepustil deset kmetij (št. 206).

Znano nam je, kako sta se zastran desetin pogodila solnograški nadškof Gebhard in freisinški škof Ellenhard. Freisinška cerkev je namreč imela več posestev, katera so bila med mejami Solnograške nadškofije, tako n. pr. ob Vrbskem jezeru na Koroškem. Določila sta, da bo Ellenhard dobival vso desetino pri Vrbskem jezeru od treh dvorov. Kar se tiče ostale desetine po rečenem okraju, naj dobiva solnograški nadškof dve tretjini, freisinški škof pa le eno tretjino. Na sličen način sta se pogodila o desetini v Katschu, kjer je freisinški škof podelil Solnograški cerkvi tudi eno slovensko kmetijo. Dalje sta se dogovorila zastran desetin od freisinških posestev po Lurnskem polju, kjer je škof Ellenhard podaril nadškofu poldrugo slovensko kmetijo v Lendorfu (št. 270).

Solnograški nadškof Gebhard je tudi ustanovitelj Krške škofije na Koroškem.

Ker se je število prebivalcev množilo, je bilo treba postaviti vedno več cerkva. Vsled tega je solnograškim nadškofom delo od leta do leta naraščalo. Zato se je Gebhard obrnil do papeža Aleksandra II. ter dobil od njega dovoljenje, da sme ustanoviti škofijo v tistem kraju, ki se mu zdi primeren. Ta škofija naj bi bila povsem zavisna od Solnograške cerkve. Le tisti bi smel biti v tej škofiji višji cerkveni pastir, katerega bi solnograški nadškof izvolil, ordiniral in posvetil (št. 255).

Nato si je nadškof izvolil kot stolico nove škofije kraj Krko poleg Krke na Koroškem, kjer je grofinja Hema ustanovila cerkev Marije Device in pa ženski samostan, katerega pa leta 1072. že ni bilo več (št. 265). Odstranili so ga bajé zarad izpridenega življenja ondotnih redovnic (št. 268).

Leta 1072. dne 4. februarja je kralj Henrik IV. dovolil nadškofu, da sme za novo škofijo od svoje nadškofije vzeti toliko posestev in

desetin, kolikor se mu zdi primerno (št. 265). Tri mesece pozneje (dne 6. maja) je nadškof v resnici ustanovil Krško škofijo ter postavil Guntherja za prvega njenega škofa (št. 268).

Nadškof Gebhard si je sicer olajšal svoje delo, ko je v osebi krškega škofa dobil nekakega pomočnika, a ni se dosti brigal za to, da bi mu tudi preskrbel potrebnih dohodkov. Zato se je Gunther obrnil do rimskega papeža ter se pritožil. Papež Gregor VII. je nato leta 1075. pisal Gebhardu, da je pač (Gebhard) poslal v novo škofijo škofa na delo, a sad dela, namreč desetine, je pridržal sebi. Poslal je delavca v vinograd Gospodov, a ga prevaril za plačilo. Opominja ga, da to, kar je pričel, naj tudi zvrši ter preskrbi novo škofijo z desetinami (št. 293).

Solnograški nadškof Gebhard je leta 1074. tudi ustanovil Admontski samostan ter mu prepustil tista posestva, katera je že grofinja Hema darovala v ta namen. Med samostanskimi podložniki je bilo tudi mnogo Slovencev, od katerih so takrat začeli nenavadno strogo izterjavati desetino (št. 285).

Skrbi, katere je imel nadškof z desetinami ter z ustanovitvijo Krške škofije in Admontskega samostana, so bile najbrže krive, da je nekoliko površno nadzoroval svojo duhovščino, ki deloma ni živela po cerkvenih predpisih (št. 280).

V bojih zarad investiture med papežem Gregorjem VII. in kraljem Henrikom IV. sta nadškof Gebhard in njegov sosed, pasovski škof Altman, stala na papeževi strani. Zarad tega ju je vladar leta 1085. odstavil. Pasovski škof je postal Herman, brat karantanskega vojvoda Liutolda, ki je pa že po dveletnem vladanju umrl (št. 365), solnograški nadškof pa Perhtold iz Moosburga. Gebhard je moral dalj časa kot pregnanec prebiti zunaj mej svoje nadškofije. Med tem so mu njegovi nasprotniki delali škodo, tako Adalberon iz rodovine Traungaucev, ki je okoli Brež uničeval imetje Solnograške cerkve. Zarad tega ga je Gebhard, ko se je povrnil v svojo vladikovino, izobčil iz cerkve (št. 388).

Nadškof Gebhard je umrl leta 1088. meseca junija. Ker se je po njegovi smrti okrepila Perhtoldova stranka, so papeževi pristaši še le leta 1090. izbrali opata Thiemona za solnograškega nadškofa. Tega leta je tudi umrl prvi krški škof Gunther (št. 392) in solnograški nadškof Perhtold je sedaj za krškega škofa postavil Perhtolda iz Selč. Ta je za časa svojega vladanja med letom 1090. in 1106. prepustil mnogo posestev Krške cerkve kot fevde raznim velikašem. Tako je odstopil karantanskemu vojvodu Henriku dva dvora in osemdeset vasi na Spodnjem Štajerskem, mlajšemu Engelbertu iz rodovine Spanheimcev pa dva gradova v Trušnjah (št. 394).

Nadškof Thiemon je leta 1093. posvetil samostan sv. Pavla v Labodski dolini.

V tej dolini so v desetem stoletju vladali grofje, ki so se po njej imenovali ter imeli svoj grad tam, kjer je sedaj Št. Pavel. Hči zadnjega labodskega grofa Richarda se je omožila s Sigfridom, ki je bil iz frankovskega rodu. Njegov grad Spanheim je stal med Mozelo in Renom. Grof Sigfrid je pri gradu, katerega je v Labodski dolini priženil, začel staviti cerkev, katero je hotel posvetiti sv. Pavlu. Ko še delo ni bilo končano, se je leta 1064. udeležil neke križarske vojne. Med potjo je umrl na Bolgarskem. Njegova soproga je nato poslala po truplo ter ga dala pokopati v cerkvi sv. Pavla, ko je bila dodelana. Pozneje se je Richarda napotila na božjo pot k sv. Jakobu v Komposteljo in, ko se je vračala, je umrla na frankovskih tleh na gradu Spanheimu (št. 415).

Po njeni smrti je sklenil njen sin Engelbert I., da postavi samostan zraven cerkve sv. Pavla. Poslal je leta 1085. svojega sina, kateremu je bilo tudi Engelbert ime, k opatu Wilhelmu v Hirschau na Würtemberško, odkoder je dobil Wecilona, ki naj bi postal opat v Št. Pavlu, in pa še dvanajst drugih menihov (št. 366, 376).

Leta 1091. je grof Engelbert I. z dovoljenjem svoje soproge Hedvike in svojih sinov podelil Šentpavelskemu samostanu mnogo posestev, tako med drugim cerkev in pristavo v Gorenjčah, pristavo v Grebinju ter vasi Gaberje in Streglje z vinogradi. Ti kraji so na Koroškem. Dalje je podaril na Štajerskem dva vinograda blizu Vesternice, vas Ruše in puščavo Radomlje (Sv. Lovrenc v Puščavi), kamor je tudi poslal nekoliko menihov, da bi tu oskrbovali božjo službo (št. 395). Dve leti pozneje je solnograški nadškof Thiemon posvetil rečeni samostan (št. 403) ter mu pri tej priložnosti odstopil nekoliko svojih desetin v Gorenjčah, Grebinju in Andersdorfu. V tistem času so tudi nekateri drugi velikaši prepustili Šentpavelskemu samostanu nekaj posestev, tako istrski mejni grof Popon neki dvor v Ogleju, potem Weriant iz Slovenjega Gradca dve kmetiji pri Selnici in neki Ludovik dve kmetiji v Bistrici pri Selnici (št. 402).

Leta 1096. je umrl grof Engelbert I., ustanovitelj imenovanega samostana (št. 407). Po njegovi smrti podelé tudi njegovi sinovi samostanu več posestev, tako grof Bernhard svoje posestvo v Razvanju, potem Kurjo vas pri Sv. Lovrencu v Puščavi ter Radvino in Studence pri Mariboru, njegov brat, škof Hartwik, prepusti samostanu svoj dvor in cerkev v Kamnici pri Mariboru, tretji brat Henrik odstopi dvor in cerkev v Čakovi pri Arvežu, Gomilico pri Ernožu in še par drugih vasi, četrti brat Sigfrid pa da med drugim vasi Duplek in Dolgoše jugovzhodno od Maribora. Plemenitaš Gunthart podeli samostanu svoja posestva pri Št. Lipšu poleg Krke na Koroškem (št. 408). Leta 1099. je rimski papež zagotovil samostanu svoje varstvo (št. 419).

Kar se tiče solnograškega nadškofa Thiemona in njegovega tekmeca Perhtolda, naj omenim, da je ta leta 1097. dne 6. decembra pre-

magal svojega nasprotnika ter ga prisilil, da se mu je umaknil čez Ture na Koroško. Tu so Thiemona dobili v roko Starchand, mejni grof v Savinjski marki, potem njegova brata Udalrik in Werigand ter selški grof Popon, sorodnik takratnega krškega škofa Perhtolda. Thiemon je bil nato več let ujetnik rečenih plemenitašev, ki so med tem časom oblegali njegov grad Breže, čigar posadka se je hrabro borila. Pod gradom na levi strani Motnice ležeča vas Breže je bila lastnina krškega škofa, ki jo je nekako v tistem času dal v fevd karantanskemu vojvodu Henriku (št. 394). Pozneje je neki menih podkupil strežaje tiste ječe, v kateri je bil Thiemon zaprt, ter tako osvobodil svojega nadškofa (št. 417). Leta 1101. se je Thiemon z mnogimi križarji napotil v Palestino, odkoder se ni več vrnil v domovino.

O zgodovinskih virih.

Abbatum Augiens. catalogus, gl. Catalogus abbatum Augiens. mon.

Adalboldi Vita Heinrici II. imperatoris. — Ohranil se nam je začetek životopisa cesarja Henrika II., ki sega do leta 1004. ter se pripisuje utrechtskemu škofu Adalboldu († 1026). Pisatelj tega životopisa je večinoma zajemal iz Kronike merseburškega škofa Thietmara. Vendar je v spisu tudi nekoliko važnih notic, katerih Thietmar nima.

Izdaje: 1. Waitz v MG. SS., IV, 679—695. — 2. Migne, Patrolog., Ser. lat., CXL, 89—108.

Alberti Aquensis Historia Hierosolymitana. — Aachenski kanonik Albert je v dvanajstih knjigah popisal prvo križarsko vojno in pa tudi nekatere poznejše dogodke. Njegovo delo sega do leta 1121. ter ni posebno zanesljivo. Kar je slišal od drugih, to pripoveduje ne glede na to, je li resnično ali ne.

Izdaje: 1. Bongars, Gesta Dei per Francos, I, 184—381. — 2. Migne, Patrolog, Ser. lat., CLXVI, 389—716.

Annales Admuntenses. (Gr. I, str. LXV.)

Annales Altahenses maiores. (Gr. I, str. LXV.)

Annales Argentinenses breves. — Tako se zovejo kratki strassburški letopisi, ki so ostanek nekih daljših ter obsegajo dobo od 673—1207.

Izdaje: 1. Jaffé v MG. SS., XVII, 86—90.

Annales Augustani. — Ti letopisi začenjajo z letom 973. in segajo do leta 1104. En del (od 1000 do 1054) je posnet po Kroniki Herimanna Contracta; od leta 1054. so letopisi samostojni ter se nagibljejo bolj na cesarjevo kakor pa na papeževo stran.

Izdaje: 1. Freher, Script. rer. Germ., I, 343, sq. — 2. MG. SS., III, 123-136.

Annales Brunwilarenses. — Ti letopisi segajo od leta 1000. pa do leta 1179. ter so kaj površni. Nastali so v samostanu Brauweilerju, ki je bil blizu Kölna.

Izdaje: 1. Böhmer, Fontes rer. Germ., III, 382—388. — 2. Pertz v MG. SS., XVI, 724—728.

Annales Hildesheimenses. (Gr. II, str. LXXIV.)

Annales Magdeburgenses. (Gr. II, str. LXXIV.)

Annales Mellicenses. (Gr. II, str. LXXV.)

Annales necrologici Fuldenses. (Gr. II, str. LXXV.)

Annales Ottenburani. (Gr. II, str. LXXV.)

Annales Quedlinburgenses. (Gr. II, str. LXXV.)

Annales Reicherspergenses. — Reichersberg je poleg Inna na Gorenjem Avstrijskem. V ondotnem samostanu je več let (1132—1169) živel opat Gerhoh, ki je sestavil najstarejše dele teh letopisov (do leta 1167.). Za njim je duhovnik Magnus nadaljeval njegovo delo do leta 1195. Zadnje odstavke, ki segajo do leta 1279., so izgotovili razni poznejši pisatelji.

Izdaje: 1. Böhmer, Fontes rer. Germ., III, 530—553. — 2. Wattenbach v MG. SS., XVII, 443—534.

Annales Rosenveldenses. — Rosenfeld ali Harsefeld je neki trg zahodno od Hamburga v severni Nemčiji. Tu so ondotni mejni grofje ustanovili samostan, kamor je iz Würzburga prišlo več menihov. V rečenem samostanu so nastali kratki letopisi, ki obsegajo dobo od 1057 do 1130 in katere bi smeli smatrati kot nadaljevanje Würzburških letopisov.

Izdaje: 1. Pertz v MG. SS., XVI, 99 - 104.

Annales s. Rudberti Salisburgensis. (Gr. I, str. LXVII.)

Annales s. Rudberti Salisburgensis breves. — Ti letopisi obsegajo v kaj kratkih potezah dobo od leta 991. pa do 1168. Za nas nimajo skoraj nobene važnosti.

Izdaje: 1. Wattenbach v MG. SS., IX, 757—758.

Annales Sangallenses maiores. (Gr. I, str. LXVII.)

Annales Weissenburgenses. — Weissenburg je v severni Alzaciji. Tu so nastali omenjeni letopisi, katerih prvi del sega od 708 do 984, drugi pa od 985 do 1075. Za nas so skoraj brez važnosti.

Izdaje: 1. Pertz v MG. SS., III, 33—65 in 70—72. — 2. Migne, Patrolog. Ser. lat., CXLI, 447.

Annales Wirziburgenses. — Ti letopisi so ekscerpt iz Chronicon Wirziburgense ter obsegajo dobo od leta 687. pa do 1101. Za nas nima ta vir skoraj nobene veljave.

Izdaje: 1. Eccardus, Commentarii de rebus Franciae Orientalis, I, 806. — 2. Pertz v MG. SS., II, 238—247.

Annales Yburgenses. — Iburg je trg južno od Osnabrücka na Westfalskem. Od ondotnih letopisov sta se nam ohranila samo dva odlomka v Münstru, izmed katerih eden obsega dobo od 817 do 841, drugi pa dobo od 1072 do 1085.

Izdaje: 1. Pertz v MG. SS., XVI, 434—438. — 2. Forst v Osnabrücker Geschichtsquellen, I, 177—184.

Annalista Saxo. (Gr. II, str. LXXVI.)

Arnoldi monachi Vita sancti Emmerammi. — Arnold je bil menih v rezenskem samostanu sv. Emerama. Med letom 1035. in 1037. je v podobi dvogovora sestavil spis, v katerem je poveličeval sv. Emerama. Poreški škof Engelmar, ki je leta 1037. prišel v Rezno, je imel ta spis v rokah ter se pohvalno izrekel o njem.

Izdaje: 1. Waitz v MG. SS., IV, 543—574. — 2. Migne, Patrolog., Ser. lat., CXLI, 989—1090.

Arnulfi Gesta archiepiscoporum Mediolanensium. — Ta spis je nastal okoli leta 1085. ter obsega dobo od leta 923. do 1077. Sestavil ga je duhovnik Arnulf, ki je iz prva nasprotoval papežu Gregorju VII., a bil pozneje njegov pristaš.

Izdaje: 1. Muratori, Script. rer. Ital., IV, 7—45. — 2. Wattenbach v MG. SS., VIII, 6—31. — 3. Migne, Patrolog., Ser. lat., CXLVII, 285—332.

Auctarium Garstense. (Gr. I, str. LXVIII.)

Benzonis ep. Albensis ad Heinricum IV. libri VII. — Benzon je bil škof v Albi jugovzhodno od Turina. V svojem hvalopisu je čez mero poviševal cesarja Henrika IV. ter sramotil papeža in njegove privržence. Spis se sme le z veliko previdnostjo uporabljati.

Izdaje: 1. Mencken, Script. rer. Germ., I, 957—1074. — 2. Pertz v MG. SS., XI, 591—681.

Bernoldi monachi s. Blasii Chronicon. — Ta kronika, ki je od leta 1055. samostojno delo, sega do 1100., ko je Bernolda smrt prisilila, da je odložil pero. Kronika se odlikuje po natančnosti v kronologiji. Pisatelj je odločen pristaš papeža Gregorja VII. Ohranil se nam je izvirni rokopis te kronike.

Izdaje: 1. Ussermann, Germaniae sacrae prodrom., II (1792), 3—178. — 2. MG. SS., V, 385—467. — 3. Migne, Patrolog., Ser. lat., CXLVIII, 1299—1432.

Bernoldi monachi Notae necrologicae. — Prej omenjeni Bernold je sestavil nekake nekrologične zapiske. Pričel jih je pisati leta 1074. ter jih potem nadaljeval do leta 1096.

Izdaje: 1. Pertz v MG. SS., V, 391—393. — 2. Migne, Patrolog., Ser. lat., CXLVIII, 1285—1288. — 3. Baumann v MG. Necrol., I, 657—659.

Bertholdi Annales. — To delo je nadaljevanje kronike, katero je Herimannus Augiensis vsled svoje smrti leta 1054. moral opustiti, ter sega do leta 1080. Berthold je odločen pristaš papeža Gregorja VII. in nasprotnik kralja Henrika IV. Čeprav stoji pisatelj na pristranskem

stališču, imamo vendar od njega mnogo natančnih podatkov in zato je njegov spis velike važnosti.

Izdaje: 1. Pertz v MG. SS., V, 264—326. — 2. Migne, Patrolog., Ser. lat., CXLVII, 343—442.

Bonithonis Liber ad amicum. — Bonithon je bil škof v Sutri. Kmalu po smrti papeža Gregorja VII. († 1085) je sestavil svoj spis „Ad amicum" ter ga poklonil toskanski grofinji Matildi. Bonithon je vnet privrženec papežev. Za starejšo dobo je njegovo delo jako površno, istočasni dogodki so pa opisani precej natančno, čeprav nekoliko pristransko.

Izdaje: 1. Oefele, Rer. Boic. script., II, 794—821. — 2. Jaffé, Bibl. rer. Germ., II, 603—689. — 3. Migne, Patrolog., Ser. lat., CL, 803—856. — 4. Dümmler v MG. Libelli de lite, I, 571—620, 629—631.

Bruno, De bello Saxonico liber. — Brunon je leta 1082. opisal značaj kralja Henrika IV., potem njegov nastop zoper Sase, njegove razmere do papeža Gregorja VII. ter njegove boje s protikraljem Rudolfom. Brunon je pristaš papeža Gregorja VII.

Izdaje: 1. Freher, Germ. rer. script., I, 99—153. — 2. Pertz v MG. SS., V, 327—384. — 3. Migne, Patrolog., Ser. lat., CXLVI, 489—586. — 4. Wattenbach, v Script. rer. Germ. ad usum schol., (ed. altera, 1880).

Casus monasterii Petrishusensis. — Leta 1156. je neki menih iz Petershausena pri Konstanzu spisal samostansko kroniko, ki ima mnogo dobrih zgodovinskih notic. Ohranil se nam je njegov izvirni rokopis.

Izdaje: 1. Mone, Quellensammlung der badischen Landesgeschichte, I, 114 do 174. — 2. Abel in Weiland v MG. SS., XX, 621—682.

Casuum S. Galli continuatio altera. — Pod tem imenom nam je znan del kronike Šentgallenskega samostana, ki obsega dobo od leta 972. pa do 1203. Kaže se, da je več pisateljev sestavljalo ta spis, ki pa pri vsem tem ni veliko vreden.

Izdaje: 1. Pertz v MG. SS., II, 148—163. — 2. Meyer von Knonau v St. Gallische Geschichtsquellen, Abth. IV, St. Gallen, 1879.

Catalogus abbatum Augiensis monasterii. — Tako se glasi naslov kratkega spisa, ki nam našteva opate Reichenauskega samostana, stoječega na nekem otoku Badenskega jezera. Spis obsega dobo od 724. pa do 1306.

Izdaje: 1. Pertz v MG. SS., II, 37—39. — 2. Mone, Quellensammlung der badischen Landesgeschichte, I, 307. — Holder-Egger v MG. SS., XIII, 331—332.

Chounradi Schirensis Chronicon. V bavarskem samostanu Scheiernu je od leta 1206. do 1225. živel opat Konrad, ki je opisal zgodovino Scheiernskega samostana, segajočo od prvega začetka pa do njegove dobe. Del njegovega rokopisa se je ohranil do denašnjega časa. Konradova kronika ima dosti zgodovinskih napak in treba jo je previdno upotrebljevati.

Izdaje: 1. Jaffé v MG. SS., XVII, 615—623.

Chronica episcoporum ecclesiae Merseburgensis. — Ta spis je bil sestavljen leta 1136. Pozneje so ga večkrat nadaljevali tako, da dandanes obsega dobo od 968 do 1514.

Izdaje: 1. Ludevig, Reliquiae manuscript., IV, 329—460. — 2. Mencken, Script. rer. Germ., III, 159—164. — 3. Wilmans v MG. SS, X, 157—212.

Chronicon Benedictoburanum. — Ta kronika je nastala v bavarskem samostanu Benediktbeuernu ter obsega dobo od 740 do 1060. Za našo domačo zgodovino je v njej le malo notic, ki se dajo uporabiti.

Izdaje: 1. Meichelbeck v Pez, Thesaurus, III^{c}, 597—604. — 2. Wattenbach v MG. SS., IX, 210—238.

Chronicon Eberspergense. (Gr. II, str. LXXVI.)

Chronicon Gurcense. — To je kaj kratka kronika ter obsega dobo od 1088 do 1180. Nastala je kmalu po letu 1180. V njej je več zanimivih notic.

Izdaje: 1. Hansiz, Germania sacra, II, 300 (odl.). — 2. Wattenbach v MG. SS., XXIII, 8-10.

Chronicon Mellicense, gl. Annales Mellicenses.

Chronicon patriarcharum Aquilejensium alterum. (Gr. I, str. LXX.)

Chronicon Suevicum universale. (Gr. II, str. LXXVII.)

Codex traditionum monasterii S. Pauli. — Ta spis je okoli leta 1210. sestavil Udalrik I., opat v Št. Pavlu na Koroškem. Kodeks obsega 24 listov ter se nahaja v Šentpavelskem samostanu.

Izdaje: 1. Schroll, Urkundenbuch v. St. Paul, str. 1—76.

Constantini Vita Adalberonis II. Mettensis episcopi. — Adalberon II. je bil od leta 984. do 1005. škof v Metzu. Ondotni opat Konstantin je okoli leta 1012. opisal njegovo življenje.

Izdaje: 1. Labbe, Bibl. nova, I, 670—682. — 2. Pertz v MG. SS., IV, 658—672. — 3. Migne, Patrolog., Ser. lat., CXXXIX, 1553—1576.

Continuatio Vitae Bernwardi. — Bernward je bil škof v Hildesheimu ter je umrl leta 1022. Njegov naslednik je bil Godehard. Ondotni kanonik Wolfher, ki je opisal Godehardovo življenje (cfr. Gr. II, str. LXXXIV), je tudi Bernwardov životopis predelal ter mu dodal še nekoliko notic iz poznejšega časa („continuatio").

Izdaje: 1. Pertz, v MG. SS., XI, 165—167.

Danduli Chronicon. (Gr. I, str. LXXI.)

Dedicatio ecclesiae s. Petri Babenbergensis. — To je kratek spis, v katerem čitamo, kako so leta 1012. posvetili Bamberško cerkev.

Izdaje: 1. Jaffé v MG. SS., XVII, 635, 636.

Ekkehardi monachi Uraugiensis Chronicon universale. — Pod tem naslovom se včasi navajajo neke kronike, o katerih se je mislilo, da jih je spisal Ekkehard, menih v Auri. (Samostan Aura je

stal poleg Frankovske Sale blizu Kissingena.) Trdilo se je, da je rečeni Ekkehard najprej leta 1099. spisal nekako kroniko (A). Del te kronike do leta 1057. je znan pod imenom „Chronicon Wirziburgense". Ko se je Ekkehard vrnil s križarske vojne, je bajé svojo kroniko predelal ter podaljšal do leta 1106. (B). Po letu 1111. jo je, tako se je mislilo, na novo spisal ter razširil tako, da se je začenjala s frankovskimi vladarji ter je segala do leta 1114. (C). Nato jo je četrtič (D) predelal ter jej vpletel mnogo notic, katere je vzel iz Sigebertove Kronike in iz drugih virov. Ko jo je petič (E) premenil, jo je razdelil v pet knjig, in sicer je prva knjiga obsegala dobo od stvarjenja sveta pa do zidanja Rima, druga do Kristusa, tretja do Karola Velikega, četrta do Henrika V. in v peti knjigi so bili opisani dogodki za časa tega vladarja.

Kakor se kaže, se tu Ekkehardu preveč pripisuje. Kroniko A je spisal Frutolf, menih v samostanu sv. Mihaela v Bambergu, izdelek B neki drug menih rečenega samostana, o avtorju C se ne more nič gotovega trditi in le kroniki D in E je morda spisal prej omenjeni Ekkehard.

Izdaje: 1. Waitz v MG. SS., VI, 1—267. — 2. Migne, Patrolog., Ser. lat., CLIV, 459—1060.

Ekkehardi Chronicon Wirziburgense, gl. Ekkehardi Chronicon universale.

Ex vita Salomae et Judith. — Saloma in Judita sta bili dve nuni, kateri sta se po letu 1068. vrnili iz Jeruzalema ter dobili zavetje v Altaichskem samostanu za časa opata Waltherja. Zgoraj omenjeni životopis je malo vreden, zanimiva je pa notica o ortenburških grofih in vojvodu Engelbertu, ki je pa najbrže še le iz trinajstega stoletja.

Izdaje: 1. Acta Sanct. ad 29. Jun., V, 493—498. — 2. Pez, Thesaurus anecdot., II, p. LVIII. — 3. Waitz v MG. SS., XV, 847.

Frutolfi Chronicon universale, gl. Ekkehardi Chronicon universale.

Fundatio monasterii Baumburgensis. — Na jugovzhodnem Bavarskem blizu Trostberga je Baumburg, kjer so v začetku dvanajstega stoletja ustanovili samostan. Zgoraj omenjeni spis, ki je iz druge polovice dvanajstega stoletja, nam razjasnjuje, kako je imenovani samostan nastal.

Izdaje: 1. Hund-Gewold, Metrop. Salisb. (ed. Mon.), III, 81—84. — 2. Holder-Egger v MG. SS., XV, 1061—1064.

Gallus Öhem, Chronik von Reichenau. — Gallus Öhem je bil rojen v Rudolfszellu poleg Bodenskega jezera. Tu je bil tudi pozneje kaplan. Porabil je razne vire, katere je našel v bližnjem Reichenauskem samostanu. Nato je proti koncu petnajstega stoletja v nemškem jeziku spisal kroniko rečenega samostana. Ker je Öhem vesten

pisatelj ter se je opiral na dobre vire, so tudi njegova poročila zanesljiva. Med viri, kateri so mu služili, so bili tudi taki, ki so se pozneje izgubili.

Izdaje: 1. Barack v Bibliothek des liter. Vereins in Stuttgart, LXXXIV (1866), 1—246. — 2. Brandi, Quellen und Forschungen zur Gesch. der Abtei Reichenau, II, 1—216.

Genealogia Wettinensis. — Tako se zove kratek sestavek, v katerem se opisuje rod Wettincev na Saškem. Sestavek je delo istega duhovnika, kateremu se tudi pripisuje Chronicon Montis Sereni.

Izdaje: 1. Ehrenfeuchter v MG. SS., XXIII, 226—230.

Genealogia Zaringorum. — Tako se imenuje kratek spis, ki nam pojasnjuje starejšo zgodovino Zähringov.

Izdaje: 1. Waitz v MG. SS., XIII, 735—736.

Herimanni Augiensis Chronicon. (Gr. II, str. LXXVIII.)

Historia Hirsaugiensis monasterii. — Ta vir je sestavljen iz štirih delov ter je bil spisan proti koncu dvanajstega stoletja. Podaja nam zanesljive notice, iz katerih je razvidno, katere samostane so hirschauski menihi ustanovili.

Izdaje: 1. Waitz v MG. SS., XIV, 254—265. — 2. Schneider v Württembergische Geschichtsquellen, I (1887), 7—78.

Historia Welforum Weingartensis. — Welfovci so blizu Ravensburga (severno od Bodenskega jezera) ustanovili samostan Weingarten. Tu je okoli leta 1170. neki menih spisal zgodovino Welfovcev, ki ima v začetnem delu marsikatere pomanjkljivosti; ko pa pripoveduje dogodke svojega časa, je zanesljiv.

Kot nadaljevanje te zgodovine smemo smatrati razne notice, napisane v dveh knjigah, ki sta se nahajali v Weingartenu. Ena teh knjig je Kronika, katero je sestavil Hugo a S. Victore, druga pa „Imago mundi“, v kateri je Honorij iz Autuna opisal zemljo.

Izdaje: 1. Hess, Monum. Guelf. pars historica. — 2. Weiland v MG. SS., XXI, 454—480. — 3. Weiland v Script. rer. Germ. in usum scholar., 1869.

Johannis diaconi Chronicon Venetum. (Gr. I, str. LXXIV).

Kalendarium necrologicum canonicorum Babenbergensium. — Ta nekrolog so začeli pisati okoli leta 1180. Pozneje so ga nadaljevali. V njem se nahajajo imena takih oseb, ki so umrle med letom 901. in 1400.

Izdaje: 1. Schweitzer, Siebenter Bericht des hist. Ver. f. Bamberg (1844), p. 89. — 2. Huber v Böhmer, Fontes rer. Germ., IV, 505—507 (odl.). — 3. Jaffé, Bibl. rer. Germ., V, 555—560 (odl.).

Kalendarium necrologicum loci incerti. — Ta nekrolog obsega imena oseb, katere so umrle med letom 801. in 1100.

Izdaje: 1. Böhmer, Fontes rer. Germ., IV, 507.

Kéza, Chronicon Hungaricum. — Ta kronika sega do leta 1286. ter je bila sestavljena proti koncu trinajstega stoletja. Pisatelju

so služili razni viri, med drugimi posebno „Annales Altahenses“ in pa „Anonymi Belae regis notarii Gesta Hungarorum“. V Kézovi kroniki je marsikaj nezanesljivega in neresničnega.

Izdaje: 1. Horányi leta 1782. na Dunaju in v Budimu. — 2. Podhradczky leta 1833. v Budimu. — 3. Endlicher, Rerum Hungar. monum. Arpad. leta 1849, str. 85—123. — 4. Florianus, Historiae Hungar. fontes, II, 52—99 (leta 1883).

Lamberti Hersfeldensis Annales. Lambert je bil menih v Hersfeldskem samostanu. Za starejšo dobo je površno porabil Ann. Hersfeldenses, od leta 1040. naprej je samostojnejši. Posebno obširno so dogodki zadnjih let popisani. Z letom 1077. je končal svoje letopise. Čeprav Lambert ni povsod zanesljiv, imamo vendar od njega mnogo dobrih notic.

Izdaje: 1. Hesse v MG. SS., V, 134—263. — 2. Hesse v Script. rer. Germ. in usum schol., ed. 1874. — 3. Migne, Patrolog., Ser. lat., CXLVI, 1053—1248. — 4. Holder-Egger v Script. rer. Germ. in usum schol., ed. 1894.

Liber anniversariorum ecclesiae maioris Augustensis. — Ta nekrolog se je ohranil v prepisu iz šestnajstega stoletja.

Izdaje: 1. Mon. Boica, XXXV^{a}, 3–119. — 2. Baumann v MG. Necrol., I, 55—73.

Liber anniversariorum ecclesiae maioris Constantiensis. — Ta nekrolog obstoji iz štirih delov. Prvega (A) so med letom 1259. in 1274. začeli pisati. V teku 13. in 14. stoletja so mu dodali še mnogo imen. Drugi del (B) je nastal po letu 1429., tretji (C) okoli leta 1486. in četrti (D) pa leta 1498.

Izdaje: 1. Böhmer v Geschichtsfreund-u, XIII, 231—233 (ekscerpt). — 2. Böhmer, Fontes rer. Germ., IV, 138—139 (ponatis prejšnje izdaje). — 3. Baumann v MG. Necrol., I, 282—296 (rokopisa A in B).

Libri anniversariorum et necrologium monasterii S. Galli. — Pod tem naslovom je Baumann priobčil razne nekrologične odlomke, ki so se ohranili v St. Gallenu. Vsega skupaj jih je sedemnajst. Spisani so bili med devetim in petnajstim stoletjem. Nekatere odlomke so *že* prej izdali Goldast, Dümmler in Wartmann.

Izdaje: 1. Baumann v MG. Necrol., I, 464—487.

Mariani Scotti Chronicon. Marian je bil leta 1028. rojen na Irskem. Pozneje je prišel na Nemško, kjer je umrl leta 1082. ali pa 1083. Iz raznih virov je sestavil obširno kroniko, ki ima pa samo proti koncu nekoliko izvirnih notic. Ker je mislil, da so se leta do njegove dobe štela napačno, je on v svoji kroniki hotel uvesti novo letoštetje, katero se je od navadnega razlikovalo za dva in dvajset let.

Izdaje: 1. Waitz v MG. SS., V, 495—562. — 2. Migne, Patrolog., Ser. lat., CXLVII, 623—796.

Monachi exulis S. Laurentii opusculum. — V Lüttichu je bil samostan sv. Lavrencija. Dne 21. marca leta 1095. je ondotni škof Otbert pregnal menihe, ker so nasprotovali opatu Wolbodu, katerega je on

postavil. Dne 9. avgusta rečenega leta so se menihi pomirili s svojim škofom. Med tem časom je eden izmed ubeglih menihov v posebnih pesmih tožil o takratnih razmerah, katere so nastale vsled prepirov med vladarjem in cerkvijo.

Izdaje: 1. Neues Archiv der Ges. f. ältere deutsche Gesch., XI, 135—194. — 2. Libellus de lite inter regnum et sacerdotium, III, 635.

Monumenta Epternacensia. — Pod tem naslovom je Weiland priobčil več zgodovinskih dokumentov, ki se nanašajo na samostan Echternach v nadškofiji Trierski. Med dotičnimi dokumenti je tudi del životopisa sv. Willibrorda, škofa utrechtskega ter ustanovitelja imenovanega samostana. Životopis je v začetku dvanajstega stoletja spisal Thiofrid, opat rečenega samostana.

Izdaje: 1. Weiland v MG. SS., XXIII, 23—33.

Necrologium Admuntense. — Leta 1074. je solnograški nadškof Gebhard ustanovil Admontski samostan na severnem Štajerskem. Tu je v teku časa nastalo več nekrologov, izmed katerih segajo nekateri v dvanajsto stoletje. Nekateri odlomki teh nekrologov so se ohranili do denašnjega dne, nekatere je pa leta 1865. ogenj uničil.

Izdaje: Dva odlomka, katera sta pa leta 1865. zgorela, je leta 1725. izdal Pez (Script. rer. Austr., II, 198—210), dva Friess (Archiv f. österr. Gesch., LXVI, 315—506) in enega pa Meiller (Archiv f. österr. Gesch., XIX, 407—409). Nato je Herzberg-Fränkel že izdane odlomke in pa dva še neizdana priobčil v MG. Necrol., II, 287—309.

Necrologium Aquileiense. — Že Rubeis (Mon. eccl. Aquil., col. 528 in 533) je leta 1740. poznal ta nekrolog ter iz njega vzel par notic. Nekoliko notic je iz njega ponatisnil Joppi (Archeografo Triestino, XX, 1895, p. 228, 230, 231). Nekatere dele je priobčil Leicht (Pagine Friulane, XV, 1903, p. 65—67), nekoliko odlomkov pa Bresslau (Neues Archiv der Gesellschaft f. ältere deutsche Geschichtskunde, III, 135).

Necrologium Augiae Divitis. — Samostan Reichenau je bil na nekem otoku Bodenskega jezera. Tu je bil že v devetem stoletju spisan neki nekrolog, ki se nam je ohranil do denašnjega dne; nahaja se sedaj v dunajski Dvorni knjižnici. Drug nekrolog je iz desetega stoletja, a je v poznejših stoletjih dobil razne dostavke. Nahaja se sedaj v Zürichu.

Izdaje: 1. Böhmer, Fontes rer. Germ., IV, 140—144. (Manj važna imena so izpuščena.) — 2. Baumann v MG. Necr., I, 271—282.

Necrologium Eberspergense. — Samostan Ebersperg je bil na Bavarskem med Monakovim in Wasserburgom. Tu je nastal nekrolog, ki obsega razna imena iz desetega in enajstega stoletja.

Izdaje: 1. Oefele, Rerum Boicarum scriptores, II, 15—18. — 2. Scherer v Sitzungsber. der Wiener Akademie, LIII (1866), str. 232—238.

Necrologium ecclesiae Moguntinae. — V tem nekrologu je mnogo imen iz enajstega stoletja; ima pa tudi imena iz devetega, desetega in dvanajstega stoletja.

Izdaje: 1. Schannat, Vindemiae litterariae, I (1723), 1—4. — 2. Böhmer, Fontes rer. Germ., III, 141—148. — 3. Jaffé, Bibl. rer. Germ., III, 721—728.

Necrologium Gurcense. — Ohranila sta se nam dva nekrologa krških korarjev; starejši je iz dvanajstega stoletja, drugi pa iz poznejših časov.

Izdaje: 1. Schroll v Archiv f. österr. Gesch.. LXXV, 241—275. — 2. Herzberg-Fränkel v MG. Necrol., II, 448—454.

Necrologium Michaelburanum. — Filz je v svoji zgodovini samostana Michaelbeuerna objavil nekoliko odlomkov iz nekega nekrologa, kateri se je pa pozneje izgubil. Ohranil se je pa še neki drug nekrolog iz sedemnajstega stoletja. Oba vira je porabil Herzberg-Fränkel.

Izdaje: 1. Herzberg-Fränkel v MG. Necrol., II, 212—216.

Necrologium monasterii Rosacensis. — Ta nekrolog je nastal v Rožacu ter se sedaj nahaja v Vidmu na Furlanskem. Na podlagi starejših virov je bil okoli leta 1250. sestavljen. Nekoliko imen je prišlo vanj tudi v naslednjem stoletju.

Izdaje: 1, Joppi v Archiv f. Kärnten, XIX (1900), str. 3—23.

Necrologium monasterii St. Pauli. — Ta nekrolog obstoji iz dveh delov; enega je spisal Hieronim Marchstaller leta 1619., drugi je bil pa sestavljen leta 1780. Marchstaller je porabil razne vire in zato ima njegov spis, čeprav je še le iz sedemnajstega stoletja, za nas vendar nekako vrednost.

Izdaje: 1. Schroll v Archiv f. Kärnten, X (1866), str. 39—80.

Necrologium monasterii St. Udalrici Augustensis civitatis. — Prvotni nekrolog samostana sv. Udalrika v Augsburgu se nam ni ohranil, pač pa prepis nekega Leonharda Wagnerja iz leta 1514. Obžalovati je, da je Wagner v svojem prepisu mnogo imen izpustil.

Izdaje: 1. Braun, Notitia histor.-literaria, VI, 48—55. — 2. Baumann v MG. Necrol., I, 120—128.

Necrologium Novae Cellae Brixinensis. — Nova Cella je Neustift pri Brixenu na Tirolskem, kjer se še sedaj nahaja korarski samostan. Tu so leta 1459. iz nekega starejšega nekrologa sestavili nov nekrolog ter ga potem nadaljevali do osemnajstega stoletja. Dandanes se ta nekrolog nahaja v Univerzitetni knjižnici v Innsbrucku.

Izdaje: 1. Baumann v MG. Necrol., III, 28—38.

Necrologium Ossiacense. — V Osojah so starši oglejskega patriarha Popona v začetku enajstega stoletja ustanovili benediktinski samostan, kjer je pozneje nastal nekrolog, ki se je pa, kakor se kaže, izgubil. Jezuit Marko Hansiz je napravil iz njega ekscerpt, ki se dandanes nahaja v Dvorni knjižnici na Dunaju.

Izdaje: 1. Schroll v Archiv f. österr. Gesch., LXXIII, 279—310. — 2. Herzberg-Fränkel v MG. Necrol., II, 443—447.

Necrologium Petrishusanum. — Leta 1164. je neki menih v Petershausenu pri Konstanzu po nekem starejšem nekrologu sestavil nov nekrolog, ki se nam je ohranil do denašnjega časa ter se nahaja v Heidelbergu. Nekoliko imen so menihi rečenega samostana v poznejših stoletjih uvrstili v omenjeni nekrolog.

Izdaje: 1. Baumann v MG. Necrol., I, 315—323 po Ussermannovem prepisu. — 2. Isti v MG. Necrol., I, 664—678 po izvirniku.

Necrologium S. Lamberti. — Samostan sv. Lamberta na Gorenjem Štajerskem je leta 1103. ustanovil karantanski vojvoda Henrik. Najstarejši nekrolog, ki se nam je v tem samostanu ohranil, je bil spisan okoli leta 1164. Okoli leta 1358. je nastal drug nekrolog, in vanj so sprejeli mnogo notic iz prvega. V teh nekrologih je tudi nekoliko slovenskih imen.

Izdaje: 1. Pangerl v Fontes rer. Austr., Dipl., XXIX, 1—345. — 2. Herzberg-Fränkel v MG. Necrol., II, 309—340.

Necrologium S. Michaelis Luneburgense. — Lüneburg je mesto jugovzhodno od Hamburga. V ondotnem samostanu sv. Mihaela je nastal nekrolog, ki se sedaj nahaja v Hannoveru.

Izdaje: 1. Wedekind, Noten zu einigen Schriftstellern, III, 1—98.

Necrologia s. Rudberti Salisburgensis. (Gr. II, str. LXXX.)

Necrologium sanctimonialium Weingartensium. — Weingarten je na južnem Würtemberškem blizu Ravensburga. Ondotni ženski samostan je bil do konca trinajstega stoletja na dobrem glasu. Okoli leta 1210. je bil tu spisan nekrolog, ki se dandanes nahaja v Stuttgartu.

Izdaje: 1. Baumann v MG. Necrol., I, 232—238.

Necrologium Seccoviense. (Gr. II, str. LXXX.)

Necrologium Weihenstephanense. — Leta 1062. je freisinški škof Ellenhard ustanovil benediktinski samostan sv. Štefana v Freisingu. Okoli leta 1230. so v tem samostanu spisali nekoliko nekrologičnih notic na rob ondotnega martirologa. V naslednjih stoletjih so dostavili še mnogo drugih. Dandanes se dotični vir nahaja v Monakovem.

Izdaje: 1. Bugniet, Versuch einer Reihe Freisinger Weihbischöfe, p. 49—52. — 2. Baumann v MG. Necrol., III, 203—218.

Necrologium Weingartense. — V Weingartenu se je nahajal moški samostan, v katerem je v teku časa nastalo več nekrologov. Najstarejši je bil spisan okoli leta 1200., drugi so iz poznejših stoletij.

Izdaje: 1. Baumann v MG. Necrol., I, 221—232.

Necrologium Zwifaltense. — Zwiefalten je na Würtemberškem jugozahodno od Ulma. Tu so že pred letom 1150. začeli pisati nekrolog ter ga potem do sedemnajstega stoletja nadaljevali. Ta nekrolog se nam je ohranil ter je sedaj v Stuttgartu. Porabivši ta nekrolog so v

teku časa napravili več drugih, izmed katerih so se nam nekateri ohranili, nekateri pa ne.

Izdaje: 1. Hess, Monumentorum Guelficorum pars historica, p. 234—250. — 2. Baumann v MG. Necrol., I, 240—268.

Notae necrologicae ecclesiae maioris Frisingensis. — Pod tem naslovom je Baumann izdal štiri nekrologične spise, ki so med devetim in enajstim stoletjem nastali v Freisingu. Prvi trije se dandanes nahajajo v Monakovem, zadnji pa v Bambergu. Posamezne dele so priobčili Becker, Dümmler, Rudhart in Eckhart.

Izdaje: 1. Baumann v MG. Necrol., III, 79—85.

Ottonis episcopi Frisingensis Gesta Friderici imperatoris. — V tem sestavku je freisinški škof Oton na podlagi nekega pisma cesarja Friderika I. najbrže leta 1158. opisal njegovo delovanje. Spis je kaj površen ter sega do leta 1156.

Izdaje: 1. Muratori, Script. rer. Ital., VI, 637—738. — 2. Wilmans v MG. SS., XX, 338—415. — 3. Wilmans v Script. rer. Germ. in usum schol., 1867. — 4. Waitz v Script. rer. Germ. in usum schol., 1884, p. 1—129.

Passio Tiemonis archiepiscopi Iuvavensis. — Ta spis, ki pa v zgodovinskem oziru ni brez napak, je nastal v sredi dvanajstega stoletja. Za nas nima posebne važnosti.

Izdaje: 1. Hund, Metrop. Salisb., (ed. Mon.) I, 58—69. — 2. Migne, Patrolog., Ser. lat., CXLVIII, 895—906. — 3. Wattenbach v MG. SS., XI, 52—62.

Series patriarcharum Aquilegiensium. — Imena oglejskih škofov in patriarhov, katera so se vsako leto dne 2. februarja čitala v cerkvi Marije Device v Čedadu.

Izdaje: 1. Rubeis, Mon. eccl. Aquil., App., p. 6. — 2. Holder-Egger v MG. SS., XIII, 367, 368.

Thietmari Chronicon. (Gr. II, str. LXXX.)

Thomae archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum. — Arhidijakon Tomaž je spisal zgodovino mesta Spleta, ki sega do leta 1266. Dve leti pozneje je umrl. Njegovo delo je precej važen vir za jugoslovansko zgodovino v srednjem veku. Rokopis iz petnajstega stoletja, ki obsega to zgodovino, se nahaja v Vatikanski knjižnici v Rimu.

Izdaje: 1. Lucius, De regno Dalmatiae et Croatiae, 1666. p. 312—370. — 2. Farlati, Illyricum sacrum, V. — 3. Schwandtner, Script. rer. Hung., III, 532—635.

Thuroczii Chronica Hungarorum. — Ivan iz Turoča je živel za časa ogrskega kralja Matjaža ter je bil slovanskega rodu. Njegova kronika sega do leta 1464. Za starejšo dobo je porabil razne vire, med katerimi pa niso vsi dobri; zgodovino zadnjega stoletja je samostojno opisal.

Izdaje: 1. Bongars, Rer. Hung. script, 1—198. — 2. Schwandtner, Script. rer. Hung., I, 39—291.

Trithemii Annales Hirsaugienses. — Trithemij je bil opat v samostanu sv. Jakoba v Würzburgu. Umrl je leta 1516. Za svoje letopise, ki obsegajo dobo od leta 830. do 1514., je porabil razne vire, vendar ne posebno kritično.

Izdaje: 1. Mabillon, Annales Hirsaugienses, 1690, St. Gallen, v 2 zvezkih.

Uodalscalcus de Eginone et Herimanno. — Wodalskalk je bil menih v samostanu sv. Udalrika in sv. Afre v Augsburgu. Njegov predstojnik je bil opat Eginon, goreč pristaš papeža Kalista II. Leta 1118. je Herman, škof augsburški, ki je bil naklonjen cesarju Henriku V., ne pa papežu, pregnal Eginona iz samostana. Ta je šel nato v Rim in za njim se je leta 1120. napotil tudi menih Wodalskalk, ki je tu sestavil zgoraj omenjeni spis. V njem povzdiguje svojega opata, svoje nasprotnike pa biča.

Izdaje: 1. Migne, Patrolog., Ser. lat., CLXX, 837—862. — 2. Jaffé v MG. SS., XII, 429—447.

Vita Altmanni episcopi Pataviensis. — Altman je bil od 1065. pa do 1091. leta pasovski škof. Bil je odločen pristaš papeža Gregorja VII. ter nasprotnik cesarju Henriku IV. Med letom 1125. in 1141. je neki menih iz Götweiha popisal njegovo življenje.

Izdaje: 1. Pez, Script. rer. Austr., I, 115—163. — 2. Bosch v Acta sanct. Bolland., mens. Augusti, II, 366—378. — 3. Wattenbach v MG. SS., XII, 226—243.

Vita Burchardi episcopi Wormatiensis. — Burchard je bil od leta 1000. do 1025. škof v Wormsu. Kmalu po njegovi smrti nam je nekdo opisal njegovo življenje. Za nas nima ta životopis nobene posebne važnosti.

Izdaje: 1. Waitz v MG. SS., IV, 829—846. — 2. Migne, Patrolog., Ser. lat., CXL, 507—536. — 3. Boos, Monum. Wormatiensia, 1893, p. 99—126.

Vita Chunradi archiepiscopi Salisburgensis. — Pisatelj tega životopisa je svoje delo sestavil po smrti solnograškega nadškofa Konrada I. († 1147) med 1170. in 1177. letom. Kar nam pripoveduje, je večinoma resnično, le v kronologiji je nezanesljiv. Konec njegovega spisa se nam je izgubil.

Izdaje: 1. Pez, Thesaur. anecdot., II^c, 221—252. — 2. Wattenbach v MG. SS., XI, 63—77.

Vita Gebehardi archiepiscopi Salisburgensis auctore monacho Admuntensi. — Ta spis obsega nekatere notice iz življenja solnograškega nadškofa Gebharda, ki je vladal od leta 1060. do 1088. Spis je nastal kakih sto let po smrti rečenega nadškofa.

Izdaje: 1. Acta sanct. Bolland., mens. Junii VI^a, 147—155. — 2. Pez, Thesaur. anecdot., II, p. LIV—LVI. — 3. Wattenbach v MG. SS., XI, 25—28.

Vita Gebehardi archiepiscopi Salisburgensis et successorum eius. (Gr. I, str. LXXX.)

Vita s. Meinwerci episcopi Paderbornensis. (Gr. II, str. LXXXIII.)

Vita Theoderici abbatis Andaginensis. — Tu omenjeni Teoderik je bil opat v St. Hubertu (coenobium Andaginense) v Ardenih od leta 1055. do 1087. Živel je jako strogo ter je bil natančen tudi nasproti drugim. Kmalu po njegovi smrti je nekdo med letom 1087. in 1091. popisal njegovo življenje. Dotični spis je bolj nekak slavospev, kakor pa kak životopis.

Izdaje: 1. Mabillon, Acta sanct. ord. s. Benedicti, saec. VI, II, 557—582. — 2. Cuper v Acta sanct. Bolland., mens. Aug., IV, 848—864. — 3. Wattenbach v MG. SS., XII, 36—57.

Vita Willihelmi abbatis Hirsaugiensis auctore Haimone. — Willihelm je bil od leta 1069. pa do 1091. opat v Hirschauskem samostanu na Švabskem. Kmalu po njegovi smrti je prior Haimo opisal njegovo delovanje. Ta životopis nima za zgodovinarja posebne vrednosti.

Izdaje: 1. Mabillon, Acta sanct. ord. s Benedicti, saec., VI, II, 717—741. — 2. Pinius v Acta sanct. Bolland., mens. Jul., II, 148—165. — 3. Wattenbach v MG. SS., XII, 209—225.

Vitae patriarcharum Aquileiensium ab auctore anonymo. — Ta spis, ki ni brez dobrih notic, a tudi ne brez očividnih napak, nam opisuje življenje oglejskih patriarhov do leta 1358., ko je umrl patriarh Nikolaj. Neznani pisatelj je najbrže svoje delo sestavil kmalu po letu 1358., na vsak način pa pred letom 1420.

Izdaje: 1. Muratori, Anecdota ex Ambrosianae bibliothecae codicibus nunc primum eruta, IV, 321. — 2. Muratori, Rer. Ital. script., XVI, col. 6—18.

Vitae patriarcharum Aquileiensium ab auctore Antonio Bellono. — Imenovani pisatelj je bil iz Vidma. Njegov spis obsega dobo od Kristusa pa do leta 1530. Za svoje delo je porabil razne vire V obče je premalo kritičen, posebno za starejšo dobo.

Izdaje: 1. Muratori, Rer. Ital. script., XVI, col. 21—70.

Walrammus, De unitate ecclesiae conservanda. — O tu omenjenem Walramu vemo le toliko, da je bil leta 1086. menih v Hersfeldu. Nekateri so mislili na naumburškega škofa Walrama, ki je leta 1111. umrl. Vendar ni gotovo, če je bil ta škof prej menih v Hersfeldu. Pisatelj je odločen pristaš Henrika IV. in njegovega varovanca Wiberta.

Izdaje: 1. Ludewig, Reliquiae manuscript., XII, 432. — 2. Schwenkenbecher v Script. rer. Germ. in usum schol., 1882. — 3. Schwenkenbecher v MG. Libelli de lite, II, 184—284.

Willelmi Tyrii archiepiscopi Historia belli sacri. Tu omenjeni Viljem je leta 1174. postal nadškof v feničanskem mestu Tyru. Opisal je tiste križarske vojne, katere so se vršile med letom 1095. in 1184.

Za starejše čase je gradivo zajemal iz raznih starejših spisov, od leta 1120. je samostojen. Njegov obsežni spis je jako važen vir za prve križarske vojne.

Izdaje: 1. Bongars, Gesta Dei, I, 625—1046. — 2. Migne, Patrolog., Ser. lat., CCI, 209—892.

Wiponis Vita (Gesta) Chuonradi imperatoris. — Wipon je bil kaplan cesarja Konrada II., čigar življenje je leta 1048. ali pa 1049. opisal. Wipon je v obče dobro podučen in kar nam pripoveduje, je zanesljivo.

Izdaje: 1. Pertz v MG. SS., XI, 254—275. — 2. Bresslau v Script. rer. Germ. in usum schol., 1878.

Wolfherii Vita Godehardi episcopi. (Gr. II, str. LXXXIV.)

II.

Gradivo.

Št. 1.

1001, dne 28. aprila. Ravenna.

Cesar Oton III. podeli vsled prošnje svojega fevdnika, (karantanskega) vojvoda Otona, Oglejski cerkvi, katero so nekdaj oplenili Ogri in ki se sedaj nahaja v veliki potrebi, ter njenemu patriarhu Ivanu (IV.) polovico Solkanskega gradu, potem polovico vasi, ki se v slovenskem jeziku zove Gorica, ter polovico vseh hiš in posestev v Solkanu, Gorici in drugih krajih med Sočo, Vipavo, Vrtovinskim potokom[1] in alpskimi sedli. *[„... medietatem unius castelli quod dicitur Siliganum et medietatem unius ville que Sclavorum lingua vocatur Goriza, nec non medietatem omnium domorum vinearum ... nec non omnium rerum quas in illis predictis locis Syligano atque Goriza vel in finibus locorum que sunt inter Ysoncium et Wipaum et Ortaona atque iuga Alpium, prout iuste et legaliter possumus, cum nominatis finibus predicte Aquilegiensi ecclesie atque rectori eius Johanni patriarche suisque successoribus per huius imperialis precepti paginam donamus."]* Dalje podeli cesar Oglejski cerkvi vse vasi, katere so po grozovitem opustošenju Ogrov *[„post Ungarorum nefandam devastacionem"]* rečeni patriarh ali pa njegovi predniki postavili po Furlanski grofiji *[„in comitatu Foroiuliensi"]*, in sicer na zemlji Oglejske patriarhije, Concordijske škofije in Sestenske opatije, potem na zemlji dobrih ljudi, ki so umrli brez dedičev, in pa na zemlji, ki spada pod njegovo (cesarjevo) oblast[2]; a tudi vse vasi,

[1] Da je tu omenjena „Ortaona" Vrtovinski potok, ki izvira izpod „iuga Alpium", teče skozi Vrtovin ter se potem izliva v Vipavo, sem že leta 1895. dokazoval v Izvestjih Muz. društva za Kranjsko, str. 210.

[2] Madjari so prihajali v Italijo po poti, katero je ljudstvo potem dalj časa imenovalo Ogrsko cesto („strata Ungarorum"). Brez dvoma je ta cesta vodila iz Vipavske doline mimo sedanje vasi, Vogrsko imenovane, proti zahodu do Kodrojpa in potem dalje čez reko Taljamento. Kamor so Madjari prišli, so požigali vasi in morili ljudi. Lahko si mislimo, da so posebno zemljo ob Ogrski cesti jako opustošili. Ako jim je o deževnem času reka Taljamento zapirala pot, so jo udarili ob njenem vzhodnem bregu nekoliko proti severu ali pa proti jugu ter tu plenili in požigali. Ko so njih navali prenehali, so na opustošeni zemlji nastale nove vasi, kakor je razvidno iz te listine. Da so vzrastle nove naselbine, so nekoliko pripomogli oglejski patriarhi, nekoliko pa drugi ljudje. Te vasi so dobile svoje prebivalce deloma z gor, deloma od drugod. Nekaj jih je prišlo v Furlansko nižino po soteski mimo Pušje vasi V goratih krajih ni prebivalstvo pred Madjari nič trpelo in zato se je lahko izseljevalo v ravnino, ko je nevarnost prenehala. Ker so prebivali in še prebivajo po nekaterih gorskih straneh nad Pušjo vasjo Slovenci, je verjetno, da je od tu in tudi od drugod dobila Furlanska nižina v tistih časih mnogo slovenskih naselnikov. Mogoče je, da so takrat po Furlanskem nastale vasi, o katerih dokazujejo njih slovenska imena ali pa zgodovinske listine, da so jih ustanovili Slovenci. Nekoliko takih imen naj tu navedem: Pasian Schia-

katere ima rečeni patriarh kot fevd na korist svoje stolice, z vsemi priteklinami okoli vsake dve milji naokrog [*„cum omnibus pertinenciis suis et circa unamquamque earum per duos miliarios ex omni parte adiacenciis“]*. Noben vojvoda, grof ali pa kaka druga cesarska oseba ne sme po onih vaseh ne soditi, ne zahtevati od ljudi krme, kolekt in robote ter ne izvrševati kake druge oblasti; vse te pravice ima samo voditelj Oglejske cerkve. Tudi podeli cesar Oglejski cerkvi ves tisti pašni davek [*„herbaticum“]*, katerega so državni uradniki izterjevali od služnikov ali pa od svobodnih [*„a famulis vel a liberis“]*, ki so prebivali na zemlji rečene cerkve, in pa od ekskuzatov [*„scusatis“]*[1], ki so zarad trave prihajali z gor v krajih, „Ficaria“ in „Petra ficta“ imenovanih,[2] potem po soteski pri Pušji vasi [*„per clusam de Avencione“]*[3] in drugod. Vse to naj imajo rečeni patriarh Ivan in njegovi nasledniki. Kdor bi hotel uničiti to daritev, naj plača tisoč liber najboljšega zlata, in sicer polovico v državno blagajnico, polovico pa rečeni cerkvi in njenim voditeljem.

„Data autem IIII. kalendas Mai. anno dominice incarnacionis M primo, indictione XIIII., anno tercii Ottonis regnantis XVII., imperii vero eius V.; actum Ravenne.“

[Notarski prepis iz leta 1195. v Državnem arhivu v Benetkah. Tudi se nahaja v Benetkah in Čedadu več poznejših prepisov. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col. 489 (nepopolno). — Cappelletti, Le chiese d' Italia, VIII., 150. — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch, I, 16, št. 11. — MG. Dipl., II, 835, št. 402.]

Št. 2.

1001, dne 27. oktobra. Pavia.

Cesar Oton III. podeli vsled prošnje (karantanskega) vojvoda Otona svojemu fevdniku grofu Werihenu[4] ostalo polovico tistih posestev, ka-

vonesco (Slovenski Pasian) med Vidmom in Kodrojpom, Sclaunicco (Slavnik) južno od Pasiana, Goricizza (Goričica) in Gradisca (Gradiška) severno od Kodrojpa, Lonca (Loka) in Virco (Vir, Izvirek) jugovzhodno od Kodrojpa ter Gorizzo (Gorica), Glaunico (Glavnik), Gradiscia (Gradišče), Stracis (Stražice), Belgrado (Belgrad), Revedischia (Robedišče) in Sella (Selo) južno od Kodrojpa. Ena vas, Gradisca (Gradiška) imenovana, se nahaja južno od Spilimberga na levem bregu Taljamenta. Vas Meretto pri Palmanovi je tudi nekdaj imela slovenske prebivalce. (Gl. št. 86).

[1] O ekskuzatih gl. Gr. II, str. 25, op. 1.

[2] Kje sta „Ficaria“ in „Petra ficta“, mi ni znano.

[3] Pušja vas (ital. Venzone) je poleg Taljamenta severno od Gumina (Gemona). Ime „Pušja vas“ je v rabi med beneškimi Slovenci. Iz Pušje vasi so Nemci naredili besedo Peuschelsdorf, ki se nahaja v nekaterih starih listinah.

[4] O grofu Werihenu ali Werihentu nam je le malo znanega. Najbrže je on isti grof, kateri je leta 991. predsedoval nekemu zboru pri izlivu reke Mirne v Istri (Gr. II, št 499). V neki listini iz leta 1028. se omenja grof Warient kot upravitelj Furlanske grofije (št. 82). Leta 1027. je bil neki Varient zaupnik oglejskega patriarha Popona (št. 75). Mogoče je, da imamo v vseh teh listinah opraviti z eno in isto osebo. Ako je to res, potem bi smeli trditi, da je grof Werihent gospodoval nekako od leta 991. do 1028. ter imel Istro in Furlanijo pod svojo oblastjo.

Nekateri novejši pisatelji so preskrbeli grofu Werihentu razne sorodnike. V tem oziru se je posebno odlikoval profesor Tangl, ki je večkrat napravil iz oseb, ki se najbrže v življenju niso nikdar videle in poznale, brate in sestre, očete in sinove itd. Tako je v nepristni listini iz leta 965.

terih eno polovico je v istem letu podaril Ivanu, patriarhu oglejskemu, namreč Solkan in Gorico z vsemi priteklinami [*„... quod nos interventu Hottonis nostri amabili[s] ducis fid[eli nostro Uueri]hen comiti dedimus medietatem predii quod Johanni venerabili patri[ar]ch[ae Aquilegiensi hoc an]no contulimus, Sil[i]k[a]no [et] Gorza nuncupatum. Donamus quidem memorato Uuerihen comiti medietatem prescripti predii et omnium attin[e]ntium eius ...“*]. Kdor bi hotel uničiti to daritev, naj plača sto liber zlata, in sicer polovico v državno blagajnico, polovico pa rečenemu Werihenu.

„Data sesto [kal. Nov.] anno dominice inkarnacion[is M primo, indicti]one quinta decima, anno tercii Hottonis regnantis XVII, imperii VII; actum Papie.“

[Vpleteno v izvirno listino karantanskega vojvoda Otona z dne 3. nov. 1001 (gl. št. 3). — Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col. 491. — Tangl v Archiv f. Kunde österr. Gesch., XI, 277, št. 163. — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch, I, 19, št. 12. — MG. Dipl., II, 846, št. 412.]

Št. 3.

1001, dne 3. novembra. Verona.

Notar Gausspertus naznanja, da je furlanski grof Werihen [*„Uverihen comes comitatus Foroiulii“*] izjavil na javnem zboru, kateremu je predsedoval Oton, vojvoda (karantanski) ter mejni grof Veronske marke [*„Hotto dux istius marchie (sc. Veronensis)“*], v navzočnosti sodnika Amelgaussa, odvetnika cesarja Otona (III.), da je listina z dne 27. oktobra leta 1001.[1] pristna in pravoveljavna. Notar Gausspertus pravi, da je listino spisal vsled ukaza svojega gospoda, vojvoda Otona, in po želji sodnikov.

„Otto dux subscripsi.“

Navedenih je več prič.

„Actum in dei nomine civitate Verona in do[mo ip]so sancti Zenonis.“ — „Anno vero tercii domni Hottoni imperatori deo propitio hic in Italia sexto, tercio die mense Novembris, indictione quinta decima.“

[Izvirna listina, jako poškodovana, v Kapitelskem arhivu v Vidmu. — Schumi Urk.- u. Reg.-Buch, I, 18, št. 12.

---

dobil ime nekega Azona, odvetnika Oglejske cerkve (Gr. II, št. 418), tedaj ime nekega moža, o katerem niti ne moremo trditi, da je kdaj živel, ker je lahko to ime izmišljeno. O tem Azonu pravi, da je bil najbrže oče grofa Werihenta. (Archiv f. Kunde österr. Gesch., XI, 240.)

V neki listini iz leta 1027. se med pričami omenja „Aco filius Varienti“. Dvomljivo je, če je ta „Aco“ res sin zgoraj omenjenega grofa Werihenta.

Tudi ni resnično, da je imel grof Werihent za soprogo Wilpurgo, sestro karantanskega vojvoda Adalberona, ter ž njo hčer Hademudo (Hedviko?). Ta Hademuda je bila hči prej omenjene Wilpurge in pa istrskega grofa Wecelina ter je bila omožena s Poponom Weimarskim (gl. št. 221), ne pa z Markwardom Eppensteinskim. Kar pišeta Czoernig (Das Land Görz und Gradisca, str. 481 do 484) in pa Teuffenbach (Kurzer Abriss der Geschichte der gef. Grafschaft Görz, str. 9) o Werihentovi soprogi Wilpurgi, o njuni hčeri Hedviki ter o njunem zetu Markwardu, je brez zgodovinske podlage.

[1] Gl. št. 2.

Št. 4.

1002, po 23. januarju.[1]

Oton, (vojvoda karantanski in mejni grof Veronske marke,) je bil sin lotarinškega vojvoda Konrada in Liutgarde, hčere cesarja Otona I.[2] S svojim nravnim in poštenim življenjem je delal čast svojim staršem. Ko je umrl cesar Oton III., ga je hotel bavarski vojvoda Henrik zarad njegovega sorodstva z rajnkim cesarjem, potem zarad njegove priletnosti in njegovih kreposti izbrati za kralja. Oton pa ni sprejel tega bremena, pač pa je on prvi sam in po svojih poslancih predlagal za to mesto rečenega Henrika kot sposobnejšega ter ga potem vedno zvesto podpiral.

Thietmari Chronicon, V, c. 25 (Kurze v Script. rer. Germ. in usum schol., p. 121): „Quis autem ille dux Otto fuerit, quia superius reticui, breviter intimabo. Hic igitur a Conrado duce et Liudgarda, filia Ottonis maximi, procreatus morum gravitate actuumque probitate parentelam suam decorabat. Et cum post mortem cesaris iure consanguinitatis et aetatis virtutumque maturitate ab Heinrico tunc duce in regem eligeretur, tantum hoc onus humiliter excusans eundem primus per internuncios ac per se ipsum quasi ad haec aptiorem sibi preposuit fideliterque semper adiuvit."

Št. 5.

1002, po 23. januarju.

Po smrti cesarja Otona III. se je hotel Herman, vojvoda švabski, polastiti prestola. Podpiral ga je njegov zet Konrad,[3] sin karantanskega vojvoda Otona, na ta način, da se je polastil mesta Strassburga.

Thietmari Chronicon, V, 12 (Kurze v Script. rer. Germ. in usum schol., p. 114): „Dux autem (sc. Herimannus) . . . contra dominum et regem exaltans se, caput ducatus sui Argentinam, que Strazburg dicitur, quia episcopus eiusdem urbis Wicelinus[4] sibi resistere presumpserit, cum Conrado suimet genero milite petit armato murosque ascendens nil victis reliquid."

Št. 6.

1002, dne 10. junija. Worms.

Kralj Henrik (II.) podeli vsled prošnje svojega nečaka, (karantanskega) vojvoda Otona *[„per petitionem dilecti nepotis nostri Ottonis ducis"]*, Wormski cerkvi lovsko pravico v nekem gozdu pri izlivu reke Neckarja v Ren.

„Data anno incarnationis dominicae MII., indictione XV., IIII. id. Jun., anno vero domni Heinrici regis I.; actum Vvormacie."

[Izvirna listina v Državnem arhivu v Darmstadtu. — Schannat, Histor. Worm., II, 34, št. 40. — Migne, Patrol., Ser. lat., CXL, 245, št. 10. — Orig. Guelf., IV. 297. — MG. Dipl., III, 1, št. 1.]

---

[1] To se je zgodilo po smrti cesarja Otona III., tedaj po 23. januarju leta 1002.
[2] Zastran Otonovega sorodstva glej rodovnik pod št. 12.
[3] Pozneje (1004 do 1012) je bil ta Konrad vojvoda karantanski.
[4] Prav za prav „Wernherus", ki je vladal od leta 1001. pa do 1029.

Št. 7.

1002, dne 3. oktobra. Bruchsal.[1]

Kralj Henrik (II.) podeli Wormski cerkvi tista posestva v mestu Wormsu, katera je dobil od svojega sorodnika, (karantanskega) vojvoda Otona *[„totum predium omnemque proprietatem, quam nos per dilecti consanguinei nostri Ottonis quoque ducis firmam traditionem in proprium ius accepimus, sicut ipse visus est habere infra eandem civitatem, hoc est Wormatiam"].* Izvzeti so le trije podložniki rečenega vojvoda Otona.

„Data V. non. Oct. anno dominice incarnationis MII., indictione I., anno vero domni Heinrici regis I.; actum Bruochsole."

[Prepis iz 12. stoletja v Kr. knjižnici v Hannoveru. — Schannat, Hist. Worm., II, 35, št. 41. — Migne, Patrolog., Ser. lat., CXL, 245, št. 9. — Orig. Guelf., IV, 297, št. 3. — MG. Dipl., III, 23, št. 20.]

Primerjaj tudi:

Vita Burchardi episcopi. (MG. SS., IV, 835): „Otto dux suusque filius Conradus intra civitatem (sc. Wormaciam) habebant munitionem turribus et variis edificiis firmissimam ... Promiserat enim (sc. Heinricus rex) se munitam domum Ottonis acquisiturum et in potestatem episcopi Wormaciensis redditurum."

Št. 8.

1002, dne 16. novembra. Rezno.

Kralj Henrik II. izjavlja, da ga je Peter, dožd beneški in dalmatinski, skupno s svojim sinom Ivanom prosil, da bi mu potrdil vse to, kar so rečeni Peter, njegov oče ali pa prejšnji doždi pod bivšimi kralji in cesarji imeli po Italskem kraljestvu. Kralj Henrik pravi, da mu potrjuje vse to, kar so imeli (beneški) doždje pod Otonom I. in njegovimi nasledniki po Veronski marki in Istrski grofiji *[„in Ueronensi marchia sive in Istriensi comitatu"].* Tudi mu potrjuje to, kar jim je Oton III. podelil ali pa potrdil v rečeni marki in v Istrski grofiji *[„in prędicta marchia et in Istriensi comitatu"].*[2]

„Data XVI. kal. Decembr. anno dominicę incarnationis MII., indictione I., anno vero domini Henrici regis I., actum Radespona."

[Liber blancus iz 14. stoletja in Cod. Trivisanus iz 16. stoletja, oboje v Benetkah. — Romanin, Storia di Venezia, I, 387, št. 16. — MG. Constitutiones et acta, I, 57, št. 27. — MG. Dipl., III, 26, št. 24.]

Št. 9.

1002, dne 24. novembra. Rezno.

Kralj Henrik II. podeli vsled prošnje svoje soproge Kunigunde in freisinškega škofa Goteskalka cerkvi Matere božje in sv. Korbinijana

[1] Bruchsal je na Badenskem pri mestu Karlsruhe.
[2] Glej Gr. II, št 440 in 527.

v Freisingu svoje imetje z vsemi priteklinami v Stražišču in na zemlji med Lipnico,[1] Savo in Soro v Kranjski pokrajini in v grofiji grofa Waltilona. [*„... quoddam predium Strasista vocatum, et quicquid intra tres fluvios Libniza, Sabum, Zoura in regione Carniola et in comitatu Vualtilonis comitis nostri iuris situm est.“*]

„Data VIII. kal. Decembris anno dominice incarnationis MII., indictione I, anno vero domni Heinrici invictissimi regis I. Actum Radaspone.“

[Cod. iz 12. stoletja v Kr. Državnem arhivu v Monakovem. — Hund, Metrop. Salisb. (ed. Mon.) I, 140; (ed. Ratisb.) I, 95. — Meichelbeck, Hist. Fris., Ia, 198. — Resch, Annal. Sabion., III, 705, št. 75. — Mon. Boica, XXXIa, 274, št 140. Mittheilungen des hist. Ver. f. Krain, II, 23 (odl.). — Zahn, Cod. dipl. Austro-Fris. (Fontes rer. Austr., Dipl., XXXI) 54, št. 53. — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch, I, 22, št. 13. — MG. Dipl., III, 35, št. 32.]

Št. 10.

1002, o božičnem času.

Po smrti cesarja Otona III.[2] so mnogi duhovski in posvetni velikaši po Lombardiji izvolili Harduina, mejnega grofa ivrejskega, za svojega kralja. Nekateri knezi mu pa niso bili naklonjeni ter so se obrnili do kralja Henrika II., naslednika Otona III., ter ga prosili pomoči. Kralj Henrik je nato poslal v Italijo karantanskega vojvoda Otona, ki je bil ob enem tudi mejni grof veronski. Temu so se poleg Brente v gorovju, katero je ločilo Bavarsko in Karantanijo od Italije, pridružili Oton, sin grofa Heriberta,[3] Ernest, sin avstrijskega mejnega grofa Leopolda (I.), in še nekoliko drugih. Karantancev in Furlanov je bilo le malo, ker so se zanašali na pomoč italskih knezov. Med tem časom sta se ravennski nadškof Fritherik[4] in mejni grof Thiedold[5] združila z nekaterimi drugimi pristaši kralja Henrika II., hotela iti Nemcem naproti ter jih varno pripeljati v Italijo. Ko je Harduin to zvedel, je prišel z veliko četo v Verono, da bi zastavil pot tistim Italijanom, ki so hoteli priti Nemcem na pomoč, in pa, da bi se polastil sotesk, katere je bil zasedel veronski škof.[6] Oboje se je tudi zgodilo. Ko si je osvojil soteske in slišal, da so se Nemci zbrali na ravnini pri Tridentu, je hitel tja z vsemi svojimi ljudmi. Ker pa na rečenem mestu ni dobil Nemcev, se je povrnil na Veronsko polje ter v nekem gradiču praznoval božič. Med tem časom so Nemci šli mimo neke gore, katera se je zvala Ogrska gora,[7] ter tudi zvedeli, da je Harduin že zasedel soteske.

[1] Lipnica ali Žabnica je potok, ki se pri Lipici izliva v Soro.
[2] Umrl je dne 23. januarja leta 1002.
[3] Ta Heribert je bil brat švabskega vojvoda Konrada I.
[4] Fritherik je bil nadškof v Ravenni, kjer je vladal od leta 1001. do 1004.
[5] Thiedoldus (Thiedolfus, Thedaldus, Tietoldus) je bil mejni grof v Canossi ter sin tistega Adalberta ali Azzona, ki je leta 951. kraljico Adelhajdo sprejel v svoje varstvo. Njegova vnukinja je bila znana toskanska mejna grofinja Matilda.
[6] Namreč Otbert, ki je vladal c. 988 do 1008.
[7] To goro nam je iskati blizu reke Brente med Tridentom in Bassanom.

Ko je karantanski vojvoda Oton vse to opazil, je poslal poslance do Harduina ter ga prosil, da bi dovolil njegovi vojski prehod ali ji pa sam prišel naproti. Ko je Harduin to slišal, si je hotel pomagati z zvijačo ter rekel poslancem, da naj ostanejo čez noč pri njem; naslednje jutro se hoče o teh prošnjah posvetovati s svojimi pristaši ter jim nato odgovoriti. Otonovi poslanci niso opazili te zvijače. Po noči je Harduin opomnil svoje ljudi, da naj se pripravijo na boj, kateri naj bi se vršil z Nemci naslednjega dne.

Ko so drugi dan na vse zgodaj prišli poslanci karantanskega vojvoda po odgovor ter videli, da so Lombardi vsi v oklepih ter pripravljeni na boj, so vprašali Harduina, kaj to pomenja. Ta jim je odgovoril, da pride v kratkem času do boja s karantanskim vojvodom in da naj odidejo. Harduin je nato peljal svoje čete proti Ogrski gori, kjer je vojvoda pričakoval svojih poslancev. Okoli poldne je bil Harduin s svojimi ljudmi že pri gori. Imel je pri sebi kakih 1015 mož, nemška vojska jih je pa štela komaj 500 in še ti so bili raztreseni, bodisi, da so si iskali hrane, ali pa, da so bili povsod okoli po raznih potih postavljeni kot stražniki. Vendar so bili pripravljeni, da se postavijo v bran. Ko je prišel Harduin s svojimi Lombardi, mu je šel vojvoda Oton naproti. Nastal je hud boj in že bi bili zmagali Nemci, čeprav jih je bilo manj, ako ne bi bil ubežal Oton, brat rezenskega škofa Gebharda.[1] Na ta način se je nemška vojska zmanjšala ter bila od veliko večjega števila sovražnikov premagana. Lombardi so nasprotnike pognali v beg, vendar so na bojišču izgubili mnogo svojih ljudi.

Thietmari Chronicon, V, c. 24 (16) (Kurze v Script. rer. Germ. in usum schol., p. 121): „Unde nonnulos priores sibi suppositos commissi poenituit, et per internuncios et per litteras Heinricum regem ad defendendum se venire rogabant aut, eo in aliis negotiis occupato, principes suos mittere. Horum necessitati ad succurrendum Otto Carentorum dux et Veronensium comes cum Heriberti comitis filio Ottone et Ernasto Liupoldi marchionis filio cum aliis paucis ob spem maioris auxilii ab Italis promissi a rege dirigitur."

Ibid., V, c. 25 (l. c.): „Hunc (sc. Ottonem) ex parte regis venientem archiepiscopumque Ravennae Frithericum cum marchione Thiedolfo ceterisque regis fidelibus ei ad auxilium occurrentem Hardwigus in medio positus linceisque oculis omnia perlustrans cum comperiret, ad interrumpendos eos Veronam cum magna multitudine venit clusasque ab episcopo eiusdem civitatis huc usque munitas expugnando cepit. Audiens autem Teutonicos in Tridenti planitie consedisse illo properat et eos non inveniens iterum velox se in campaniam Veronensem recepit."

Ibid., V, c. 26 (l. c. p. 122): „Quo dominicae nativitatis festa in quodam castello celebrante Otto dux, omnia eius acta ut primo intellexit, legatos sibi licentiam transeundi aut ex sua parte accipiendi postulantes misit. Hiis petitis ex profunda calliditate animi Hardwigus respondit: „Hic pernoctate, ut cum meorum amicorum consilio vos crastino de hiis omnibus certos remittam." Ille autem nunciis nostris id ignorantibus per omnem eam noctem singulariter suos in castris positos circumquaque perlustrans ad preliandum mane contra Teutonicos mentem

[1] Rezenski škof Gebhard je vladal med letom 994. in 1023.

corroborare et arma preparare monet. Proxima primum oriente aurora legati ducis responsi gratia regem aggressuri, cum Longobardos militari manu pugnae intendere eventum cernerent, ipsum, quid hoc significaret, percunctantes certam adversus ducem congressionem iussi abire perceperunt. Quos Hardwigus cum exercitu pone secutus ad Ungaricum montem, ubi dux cum suis legatos expectabat, sole iam mediante pervenit hostesque, quamvis per fodrum et ad custodiendas undique vias divisos, tamen ad resistendum paratos invenit. Confligunt itaque utrimque fortia agmina impetu vehementi et, nisi Teutonicorum aciem hostium numerositati imparem fuga Ottonis, germani presulis Gebehardi, turbaret et impediret, victricem eam hostis Langobardus sensisset. Tum vero ex magna parte mutilata, pro pudor! ceditur et victoriae honore privatur, sed non sine maximo Hardwigi detrimento."

Adalboldi Vita Heinrici imp., c. 15 (MG. SS., IV, 687): „Tietoldus namque marchio, et archiepiscopus Ravennas, et episcopi Mutinensis, Veronensis et Verčellensis aperte in regis Heinrici fidelitate manebant. Archiepiscopus autem Mediolanensis, et episcopi Cremonensis, Placentinus, Papiensis, Brixiensis, Cumensis quod volebant (non) manifestabant. Omnes tamen in commune regem Heinricum desiderabant, precibus per legatos et litteras invitabant."

Ibid., c. 16 (l. c. p. 688): „Tandem a rege Otto dux Carentanorum, qui etiam Veronensem comitatum tenebat, ad petitionem Langobardorum explendam eligitur, et cum paucis, propter fiduciam superius nominatorum, in Italiam dirigitur. Cui etiam Otto, filius Heriberti, cum Ernesto, filio Liutboldi marchionis, adiungitur. His inter montana, quae Bavariam et Carinthiam ab Italia seiungunt, super aquam quae Brentha vocatur, convenientibus, Carentani et Foriiulienses cum paucis occurrunt, veluti de promissis Italicorum fiduciam habentes et de pugna nil cogitantes. Interea archiepiscopus Ravennas et Tietoldus marchio cum ceteris manifestis fidelibus Heinrici regis suos congregaverant, volentes occurrere Teotonicis et eos in Italiam cum securitate recipere. Haec Harduinus praesciens, Veronam cum maxima multitudine venire festinavit, ut et ibi Italicis in adiutorium Teotonicorum festinantibus viam interciperet, et clusas, quae ab episcopo Veronensi servabantur, expugnaret; quod et fecit."

Ibid., c. 17 (l. c.): „Clusis igitur expugnatis, audiens Teotonicos in Tridentensem planitiem convenisse, illo cum omnibus suis festinavit. Sed ibi Teotonicis non inventis, se in campaniam Veronensem reduxit, ibique in quodam castellulo nativitatem Domini celebravit. Sed ab huiusmodi homine celebratio rectius celebrationis dicetur abusio. Interim Teotonici iuxta montem quendam, qui Ungarius, nescio qua de causa, vocatur, praevenientes, et Harduinum iam clusas occupasse scientes, ipsi Harduino legatos suos transmittunt, et ut aut eis cedat donec transeant, aut sibi cedentibus veniat, rogant. Harduinus, audita legatione, sese in fraudem deceptionis convertens, ait: „Nobiscum nocte maneatis; crastina die, cum nostris fidelibus inito consilio, vobis respondere poterimus." Legatis igitur insidias non intelligentibus, ipse per totam noctem castra suorum circuit, ut in crastino parati sint ad congrediendum Teotonicis, monet. Die lucente, legati venientes ad accipiendum responsum, Langobardos omnes loricatos et ad praelium paratos vident; quid hoc significet, Harduinum interrogant. Ille consilium iniquitatis evomens, ait: „Fortassis unius temporis erit renuntiatio vestra." Inde promovens exercitum, media die ad Ungaricum montem pervenit. Exercitus autem ille existimabatur 1015 esse virorum. De Teotonicis vero vix erant quingenti, et hi partim per fodrum divisi, partim ad vias custodiendas transmissi. Qui Harduini adventum percipientes, repente armantur, et prout possunt, ad resistendum parantur, virtutis eligentes famam et postponentes vitam. Interea Harduinus cum Langobardis su-

pervenit. Otto cum Teotonicis obviam venit. Fit congressio, fit pugna, fit caedes ex utraque parte gravissima; et pene Teotonicorum, quamvis paucissimorum, esset victoria, si non impediret Ottonis, fratris Regensburgensis episcopi, fuga. Illo enim fugiente, Teotonicorum acies minuitur, et iterum a multis congressa, devincitur. Langobardorum tandem extitit victoria, sed plurima suorum caede comparata. Revertuntur Teotonici, etsi tunc confusi, quandoque tamen talionem reddituri."

Johannis diaconi Chronicon Venetum (Monticolo, Cronache Veneziane, p. 167): „Hoc quoque tempore Heinricus rex Ottonem ducem ad Italia cum exercitu mittens cum Ardoino, usurpativo rege, iusta Alpes, in campo qui Vitalis nuncupatur, pugnam peregit, et ex utraque parte multi ciciderunt."

Arnulfi Gesta archiep. Med., I, c. 15 (MG. SS., VIII, 10): „ . . . Quorum (sc. principum Italicorum) consilio Heinricus direxit in Italiam suum cum exercitu ducem. Cui occurrens viriliter Ardoinus, facta congressione in campo Fabricae, quamplures stravit, ceteros extra fines regni fugavit."

Št. 11.

Med letom 1002. in 1018.[1]

Wichpurga, soproga rajnkega Othwina [*„Uuichpurch felicis recordationis Othuuini quondam coniux comitis"*][2] sezida iz nova na svojem posestvu cerkev sv. Jurija [*„basilicam beati Georii martyris"*],[3] ustanovi tu z dovoljenjem svojih otrok iz svojih sredstev ženski samostan ter ga izroči v varstvo svojemu bratu, (solnograškemu) nadškofu Hartwiku in njegovim naslednikom s pogojem, da ga (samostan) lahko njeni dediči za pet penezov [*„nummis"*] odkupijo, ako bi kateri bodočih škofov pregnal nune ter si lastil samostanska posestva. Tudi določi, da naj imajo rečene nune pravico, da si z dovoljenjem svojega nadškofa svobodno volijo opatico in pa odvetnika.

„Istius traditionis sunt testes tracti per aures: Fridericus, Papo, Hartnid, Adalpero, Aripo, Lanzo, Hartuuich, Raffolt. Isti autem sunt Sclauenicę institutionis testes: Hartuuich, Chazili, Penno, Johannes, Egizi, Sizo, Reginpraeht, Arn, Wolfram, Imizi, Geppo, Ezcho, ***Uitislau,***[4] *Wolfhart, Sigihart."*[5]

Dalje podelita Wichpurga in njena hči Perchkunta [*„Perchkunt"*] za časa blagoslovljenja cerkve sv. Jurija v navzočnosti nadškofa Hartwika, mnogih klerikov ter plemenitih, neplemenitih in nižjih lajikov [*„asstantibus clericis ac laicis nobilibus, ignobilibus et mediocribus"*] cerkvi doto. Wichpurga odstopi cerkvi svoje posestvo, katero je kupila

[1] Zastran datiranja glej Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 82.

[2] Grof Othwin prav za prav ni bil takrat mrtev, pač pa so mislili, da je mrtev, ker se 17 let ni povrnil z neke božje poti domov. Imel je štiri sinove in štiri hčere. Sinovi so se zvali Gerloch, Volchold, Hartwik in Henrik. (Cfr. št. 48.)

[3] Cerkev sv. Jurija na Jezeru (St. Georgen am Längsee) pri Št Vidu na Koroškem.

[4] Pravilna oblika se glasi Vitoslav.

[5] Izmed 15 slovenskih prič, ki so tu naštete, ima le ena slovensko ime in ena hebrejsko ostale imajo pa nemška imena. Napačno bi bilo, ako bi tedaj za tisti čas iz nemških osebnih imen sklepali na nemško narodnost dotičnih ljudi. Tudi naj omenim, da so tu naštete osebe kot priče morale biti svobodnega rodu.

v Junski pokrajini [*„in provintia Iuna“*], ter tri četrtine posestva v Prevarah [*„in loco qui dicitur Preuuara“*][1] z osmimi podložniki [*„octo mancipia“*], katerih imena so se glasila: Stoidrag,[2] Heinrich, Gotepolt, Rathilt, Hiltipurch z obema hčerama. Hči Perchkunta pa prepusti samostanu svoje zemljišče z vsemi podložniki, katero je dobila od svoje matere in svojih bratov v Junski pokrajini [*„in eadem provintia Iuna“*]. Izvzete so le štiri kmetije s štirimi podložniki, ki pripadejo cerkvi še le po smrti tistih, ki jih imajo sedaj.

„Huius dotalitii isti sunt testes tracti per aures: Engilbertus, Razo, Papo, Woluolt, Uuisili, Ozi, Sizo, Egilolf, Reginolt, Iacco, Lanzo, Aribo, Uuizili, Penno, Selprath, Liutpolt, Chezil, Liezo, Gerolth, Sigili, Anzo, Diethmar. Isti sunt ***testes Sclauigenę****: Chazili, Amizi, Orthuuin, Adam, Lanzo,* ***Goin,***[3] ***Laduta.***“[4]

Imenovani nadškof podeli za časa blagoslovljenja v navzočnosti klerikov in lajikov rečeni cerkvi vse cerkvene pravice ter posveti Hiltipurgo [*„Hiltipurgam“*], hčer omenjene Wichpurge, katero je ves samostanski zbor enoglasno izbral za opatico.

Datum manjka.

[Izvirna listina v Zgodovinskem društvu v Celovcu (A). — Prepis iz leta 1486. v Innsbrucku (B). — (Hormayr) Archiv f. Geographie, Hist., VI (1815), 706 iz B. — Ankershofen, Handbuch der Gesch. des H. Kärnten, II^b, 84, št. 39 iz A. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 86, št. 205 iz A.]

Št. 12.

1003, dne 15. januarja.[5] Diedenhofen.

Na neki sinodi cerkvenih knezov, katere se je udeležil tudi kralj Henrik II., se je poudarjalo, da so zakonske zveze med sorodniki protipostavne. Škof Adalberon iz Metza je navedel: „Karantanski vojvoda Oton, oče navzočega vojvoda Konrada, je sin hčere cesarja Otona I. Tega sestra Gerberga je dala svojo hčer Konradu, kralju burgundskemu. Konradova hči je pa mati Matilde, soproge navzočega Konrada. Tako je tedaj to sorodstvo, in ker se brat in sestra ne upoštevata, sta tedaj rečeni Konrad in pa Matilda v drugem kolenu sorodna.“[6] Ko je škof to povedal, je na sinodi nastalo veliko razburjenje, in vojvoda Konrad je že hotel s svojimi ljudmi zgrabiti za orožje.

---

[1] Prevare, sedaj Projern, je vas jugovzhodno od Št. Vida na Koroškem.

[2] Pravilna oblika se glasi Stojdrag.

[3] Pravilno ime je Gojen. Primerjaj s tem imenom imena Gojko, Gojmir, Gojnik itd.

[4] Tu je naštetih sedem prič, ki so bile slovenske narodnosti. Med njimi sta samo dve, ki imata res slovenski imeni; pri štirih nahajamo nemška imena, pri eni pa hebrejsko.

[5] Zastran datiranja glej MG. Dipl., III, 37—39 in pa Hirsch, Jahrbücher des Deutschen Reichs unter Heinrich II., I, 246 sq.

[6] Kako je bilo to sorodstvo, kaže rodovnik, ki je na strani 11. spodaj.

Constantini Vita Adalberonis II. Mettens. episc., c. 17 (MG. SS. IV, 664): „... Domnus Otto dux, pater istius venerabilis Conradi ducis nobis consedentis, natus ex filia est magni Ottonis, cuius soror Girbergia dedit filiam suam Conrado Burgundionum regi. Ex Conradi autem filia nata est domina Mathildis, huius Conradi assidentis uxor. Hoc ergo genealogiae ordine, quia frater sororque in supputatione non admittuntur, consanguinitas horum non plus quam secundo loco elongari praevalet. Haec beato viro retexente, tantae irae tantaeque simultates in ipsa synodo exurgere coepit, ut nisi esset ea nobilitas qua coelo terra marique ultraque mare inclitus effulgebat, Conradus dux, de quo res agebatur et quicumque suae partis erant, neque Deum neque regiam maiestatem reverentes, neque sacerdotibus, quorum maxima et honestissima multitudo praesens aderat, aliquid honoris exibentes, arma furoremque corripuissent, et ad insaniam exsaciandam, quicquid mali manus roburque inferre posset, non omisisset."

Št. 13.

1003, dne 28. marca.

Ko je kralj Henrik II. v Quedlinburgu praznoval veliko noč, sta prišla tja tudi Oton, vojvoda karantanski, in Ernest, poznejši vojvoda švabski,[1] povrnivša se iz Italije, kjer sta se nesrečno vojskovala.[2] Kralj ju je obdaroval ter po očetovsko tolažil.

Thietmari Chronicon, V, 31 (Kurze v Script. rer. Germ. in usum schol., p. 124): „Finita namque quadragesimali abstinentia, sicut exorsus sum, festum paschale Quidilingaburg antecessorum suorum more honorabiliter rex celebravit ... Ibi etiam Ottonem ducem et Ernastum a prelio male pugnato revertentes regiis donis honorat paternisque adminiculis consolatur."

Adalboldi Vita Heinrici II. imp., c. 22 (MG. SS., IV, 689): „Rex Quiteleborg pascha celebrat ... Ottonem quoque et Ernestionem, tunc sibi obviam ab Italico praelio venientes, pro vulnerum susceptione, pro necessariae fugae confusione, donis regiis honorat et debita consolatione relevat."

Št. 14.

Med aprilom leta 999. in majem leta 1003.[3]

Papež Silvester II. je vsled prošnje patriarha Vitala potrdil Gradeški cerkvi metropolitske pravice čez beneške in istrske škofe.

Kralj Henrik I

Cesar Oton I. — Gerberga

Konrad vojvoda lotarinški — Liutgarda; Matilda — Konrad, kralj burgundski

Oton, vojvoda karantanski (978—983 in 995—1004); Gizela, soproga Henrika Prepiralca; Gerberga — Herman II., vojvoda švabski

Konrad, vojvoda karantanski (1004—1011) — Matilda; Gizela, soproga c. Konrada II.; Beatrica, soproga Adalberona vojvoda karantan.

Konrad II. (Mlajši), vojvoda karantanski (1036—1039). Brunon škof würzburški.

[1] Ernest I. je bil od leta 1012. pa do 1015. vojvoda švabski.

[2] Gl. št. 10.

[3] Papež Silvester II. je bil posvečen meseca aprila leta 999., umrl je pa dne 12 maja leta 1003.

Danduli Chronicon, lib. IX, c. 1, pars 35 (Muratori, Script. rer. Ital., XII, 231): „Hic papa (sc. Silvester II.) metropolitana jura Gradensis sedis super episcopos Venetiarum et Istriae supplicante Vitale patriarcha per privilegium renovavit.“ [1]

Št. 15.

Med aprilom leta 999. in majem leta 1003.[2]

Papež Silvester II. je poreškemu škofu Andreju potrdil Rovinjsko faro, katere se je hotel polastiti oglejski patriarch Ivan, potem Dvogradje in pa Bale.

[Iz listine papeža Sergija IV., izdane meseca marca leta 1010. Gl. št. 27.]

Št. 16.

1004, meseca aprila.

Kralj Henrik II. se je o postnem času s svojimi četami napotil v Italijo, da bi se tu vojskoval s kraljem Harduinom. V Tridentu je praznoval cvetno nedeljo.[3] Ker je Harduin zasedel soteske ob Adiži, je Henrik poslal svojega kaplana Helmigera h Karantancem, da bi se polastili bolj na vzhodu ležečih prelazov. Karantanci so se po Helmigerovem nasvetu razdelili v dva oddelka. Eden izmed nju je še pred solnčnim vzhodom zasedel višine nad nekim prelazom. Ko se je to zgodilo, je drugi oddelek, ko je dobil znamenje, se hotel polastiti prelaza. Lombardska posadka, ki je varovala prelaz, se je Karantancem postavila nasproti. Ko je pa Lombarde napadel od zadaj tisti oddelek, ki je prišel z višin, so sovražniki deloma bežali, deloma se pa ponesrečili v prepadih in v reki Brenti. Karantanci so nato na prelazu počakali kralja, ki se je napotil dalje ter že veliki četrtek[4] poleg Brente prišel v ravnino.

Thietmari Chronicon, VI, c. 4 (Kurze v Script. rer. Germ. in usum schol., p. 135, 136): „Rex autem per multas itineris asperitates ad Tridentum veniens urbem ibi palmarum festa colit et exercitum nimii laboris necessitate afflictum hac celebri [sollempnitate] paululum respirare permisit. Quem adventantem Hardwigus [rex] presciens ac multum expavescens ad municiones supramemoratas nuntios probatos misit; ipse autem collectis agminibus in Veronensi planicie considens sperabat presentia preteritis prosperitatibus forsitan respondere. Hunc transitum Heinricus rex interclusum aut vix aut nequaquam expugnandum comperit; et alio se vertens cum suis tractat familiaribus, si clusas hinc longe remotas Carentanis auxiliantibus intercipere ullatenus valuisset. Quod consilio prudenti, quamvis arduum multis videretur, effectum est. Carentani regalibus iussis ilico obptemperantes in duas dividuntur legiones; unam, quae ante ipsum diei crepusculum montem clusis superpositum cum peditibus clam preoccupabat, alteram, quae iam facto mane ad has expugnandas subsequitur, audito a premissis commilitonibus

[1] Dandolo je morebiti to notico sestavil na podlagi listine papeža Ivana XIX., izdane meseca decembra leta 1024., v kateri se omenja tudi papež Silvester (gl. št. 65). Cfr. tudi Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 3933.

[2] Glej dotično opazko pod št. 14.

[3] To je dne 9. aprila.

[4] Veliki četrtek je bil leta 1004. dne 13. aprila.

signo tam vehementi, ut ex latentibus hostium insidiis audiri potuisset. Qui post tergum, ut opinabantur, securi, venientibus obviam armati properant. Sed nostri eos ex latere irruentes alios effugarunt, quosdam autem precipio et in Brenti fluminis inundacione compellebant interire. Sicque victores clausas usque ad regis adventum sollicite tuebantur."

Ibid., c. 5 (l. c. p. 136): „Hoc rex ab internunciis ut audivit, relictis omnibus impedimentis, optimis satellitibus exceptis, cum magna difficultate eas pertransit et iuxta litus aquae supramemoratae in quadam grata planitię castra metatus est, ut ibidem cenam Domini et crismatis consecrationem ac passionem dominicam et sanctam eius resurreccionem sumopere veneraretur."

Adalboldi Vita Heinrici II. imp., c. 33 (MG. SS., IV, 691): „Inde (sc. rex Heinricus) promovens exercitum per loca sterilia, per montana aspera, per silvas spatiosas, per vias lubricas, ad Tridentinam civitatem pervenit. Ibi in die palmarum qua oportuit celebritate suos diurnare fecit. Huius adventum Harduinus rex adulterinus praesentiens, ad clusas quos sibi fidelissimos existimabat custodes transmisit, et quantumcumque potuit exercitum coadunare festinavit. Deinde in planitiem Veronensem venit, eventui primo similem in futuris exitum sperans."

Ibid., c. 34 (l. c. p. 691, 692): „Haec Heinricus rex percipiens, ad alias vias se contulit, non ut declinaret praelium, sed ut faciliorem sibi quaereret introitum. Erat enim impossibile, per clusas iuxta Athesim, quas Harduinus cum plurima multitudine tuebatur, transire. Interea capellanum quendam suum, Helmigerum nomine, ad Carentanos praemittit; ut clusas longe a via recta sepositas, quae ab Harduino minus caute tuebantur, praeoccuparent, mandat. Non enim quisquam credere poterat, ut regalis exercitus per vias tam difficiles et angustas transire vel vellet vel posset. Carentani regiis mandatis obediunt, et Helmigero suadente, in duas turmas dividuntur. Una ante lucis ortum, omissis equis, latenter clusis superpositum montem occupat, altera lucescente iam die, signo ab his qui in monte erant audito, ad clusas expugnandas festinat. Custodes nihil de his, qui montem occupaverant, scientes, ad resistendum clusas impugnantibus accedunt. Repente in monte latentes exsiliunt clusasque defendentibus a dorso infeste superveniunt. Custodes se deceptos esse percipientes, alii se in fugam miserunt, alii in praecipitium, alii in Brentam aquam subcurrentem. Hac expugnatione Carentani clusas tenentes, regem expectant. Haec rex per capellanum suum, quem praemiserat, resciens, festinavit ad clusas; et impedimenta relinquens ac secum ad pugnam expeditos sumens, cum maxima difficultate transivit."

Ibid., c. 35 (l. c. p. 692): „Deinde in planitiem veniens, super aquam Brentam tentoria figere iussit, ut ibi dies solemnes maioris hebdomadae digna devotione veneraretur."

Ibid., c. 37 (l. c. p. 693): „Animositas enim Langobardorum nimium fervebat, et ex eventu bellico contra Ottonem ducem adhuc contumaciae vires habebat."

Št. 17.

1004, dne 10. aprila. Trident.

Kralj Henrik II. podeli vsled prošnje säbenskega škofa Albuina cerkvi sv. Ingenuina in Kasijana, njenemu škofu in njegovim naslednikom svoje posestvo z vsemi priteklinami na Bledu v Kranjski pokrajini in v grofiji Waltilonovi. *[„. . . quoddam nostri iuris praedium quod*

dicitur Ueldes, situm in pago Creina[1] *nominato in comitatu Uualtilonis supra dicto nomine id est Creina vocitato."]* Grofje in druge sodnijske osebe se ne smejo brez dovoljenja ondotnega škofa mešati v tamošnje javno sodstvo. Vse desetine naj dobivajo bratje, ki služijo sv. Ingenuinu; rečenemu škofu pa naj do njegove smrti pripadejo vse druge stvari, s katerimi lahko razpolaga po svoji volji. Kadar bi pa umrl, naj bratje dobé eno tretjino rečenega posestva, drugi dve tretjini pa njegovi nasledniki.

„Data IIII. idus Aprilis anno dominicae incarnationis MIIII., indictione I., anno vero domni Heinrici secundi regis II. Actum Tridentum."

[Izvirna listina v Deželnem Muzeju v Ljubljani. — Valvasor, Ehre d. Herzogthums Crain, III^{b}, 612. — Lünig, Das Teutsche Reichsarchiv, VIIe, 138, št. 77. — Mon. Boica, XXVIII^{a}, 319, št. 207. — Resch, Annal. Sabion., III. 707, št. 78. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben und Brixen, II, 175, št. 66. — Mittheilungen des hist. Ver. f. Krain, II, 23 (odl.). — Schumi, Urk.- und Reg.-Buch, I, 23, št. 14. — MG. Dipl., III, 83, št. 67.]

Št. 18.

1004, dne 4. novembra.

Takrat je umrl karantanski vojvoda Oton. Sledil mu je njegov tretji sin Konrad I.

Annal. necrol. Fulden. (MG. SS., XIII, 209): „Otto dux 2. non. Novembr."

Necrologium eccl. Moguntinae ad 2. non. Nov. (Jaffé, Bibl. rer. Germ., III, 727): „Otto dux."

Regum et imperatorum catalogi (MG. SS., III, 214): „Conradus dux, qui fuit ex progenię Conradi regis praedicti, accepit filiam Ottonis primi imperatoris, ex qua natus fuit Otto dux. Otto dux habuit filios duos;[2] unus nomine Cono[3] et alter Hezil. Ex isto Hezil natus fuit Cono, qui modo rex est."

---

[1] Tu se Kranjsko imenuje „pagus". Na isti način se zaznamuje Kranjsko tudi pod št. 28 in 224. V devetem stoletju je izraz pagus pomenjal upravni okraj kakega grofa, tedaj grofijo. V desetem in enajstem stoletju je pa začel izgubljati svoj prvotni pomen ter je zaznamoval včasi obširno pokrajino, kakor n. pr. vso Karantanijo (Gr. II, št. 469: in pago Karintriche), včasi pa le neznaten del kake take pokrajine, kakor n. pr. Krško dolino na Koroškem (Gr. II, št. 451: in pago Gurketal) ali pa del Dravskega polja na Štajerskem (Gr. II, št. 487: in pago Zitdinesfeld). Tudi Istra (št. 230, 250 in 251), potem Furlansko (št. 82) in Savinjska mejna grofija (št. 35 in 84) se včasih zovejo „pagus". Na karantanskih tleh je bil pagus Crouuati ali pagus Crauuati, enkrat tudi pagus Croudi imenovan. (Gr. II, št. 401, 407 in 513).

[2] Prav za prav tri, namreč Henrika, Brunona in Konrada. Kar se tiče Brunona, glej Gr. II, štev. 522.

[3] Kako je bil tu omenjeni karantanski vojvoda Konrad v sorodu s cesarjem Otonom I., kaže rodovnik pod št. 12. Iz naslednjega rodovnika je pa razvidno sorodstvo med tem Konradom in pa cesarjem Konradom II.

Oton,
vojvoda karantanski
(978—983 in 995—1004)

Henrik	Brunon	Konrad, vojvoda karantanski (1004 - 1011)
Cesar Konrad II. (1024—1039)	(papež Gregor V.)	Konrad Mlajši, vojvoda karantanski (1036—1039)

Št. 19.

Med letom 1006. in 1039.[1]

Freisinški škof Egilbert zamenja s plemenitim Sigihardom nekatera posestva. Škof prepusti Sigihardu do njegove smrti, potem do smrti njegove žene in njegovih otrok moškega spola svojo lastnino v Lindu[2] z dvaindvajsetimi podložnimi ljudmi obojega spola *[„quicquid proprietatis in loco Linto dicto habuit, cum mancipiis XXII“]*, katerih imena so se glasila: „Ratigoi, Sitiuuit, Adalpreht, Wola, Sitilaz, Bratreza, Dobroziza, Gelen, Witobrater, Uraniza, Brazuta, Radoz, Steizemo, Dridodrago, Egizi, Sicca, Otloch, Dridogoi, Imiza, Sigipurach, Aza, Gohza.“ — Ravno tako posestvo da Sigihard škofu v Scheiflingu *[„in loco Suvelich“]*[3] s podložnimi ljudmi: „Perama, Zato, Adelhalm, Scisniz, Woluolt, Pero, Dietrich, Trebeiza, Ruoza, Imala, Mirlaz, Penno, Dobriza, Anza, Dietta, Dietza, Dietrat, Rihpolt, Meisa, Adalsuint, Radonga, Ecegoi.“[4]

Naštetih je več prič.

Datum manjka.

[Cod. iz 11. stoletja v Kr. Državnem arhivu v Monakovem. — Meichelbeck, Hist. Fris., I^b, 503, št. 1200 (nepopolno). — Zahn v Archiv f. Kunde österr. Gesch.qu., XXVII, 262, št. 8. — Zahn, Cod. dipl. Austro-Fris., I, 66, št. 64 (Fontes rer. Austr., Dipl., XXXI). — Zahn, Urkundenbuch d. H. Steiermark, I, 56, št. 48.]

Št. 20.

Med letom 1006. in 1039.[5]

Freisinški škof Egilbert zamenja z Reginoldom, plemenitašem Freisinške škofije, nekatera posestva. Reginold prepusti škofu in njegovemu odvetniku grofu Odalskalku svoje posestvo z osmimi podložniki v Mammendorfu *[„apud Mamindorf“]*[6]; škof pa odstopi Reginoldu po svojem odvetniku osem slovenskih kmetij in ravno toliko podložnih ljudi v Karantaniji. Kar se tiče teh kmetij, se jih pet

---

[1] Freisinški škof Egilbert je vladal od leta 1006. pa do leta 1039.

[2] Lind, vas na Gorenjem Štajerskem poleg Mure vzhodno od Judenburga.

[3] Scheifling, vas na Gorenjem Štajerskem poleg Mure severno od Neumarkta.

[4] Tu našteta imena so večinoma slovenska, nekatera so tudi nemška. Slovenska so: Ratigoi (Radigoj), Sitiuuit (Žitivit), Wola, Sitilaz, Bratreza (Bratrica), Dobroziza (Dobrožica), Gelen (Jelen), Witobrater (Vitobrater), Uraniza (Vranica), Brazuta, Radoz (Radoš), Steizemo, Dridodrago (Trdodrag), Otloch (Odlog), Dridogoi (Trdogoj), Gohza (Gojica), Perama, Zato, Scisniz (Žiznec), Trebeiza (Trebica), Ruoza (Roža), Imala (Imela), Mirlaz, Dobriza (Dobrica), Anza (Anica), Meisa, Radonga (Radonja), Ecegoi (Večegoj). — Iz te listine je razvidno, da je bilo v Lindu v prvi polovici enajstega stoletja ondotno prebivalstvo večinoma slovenske narodnosti. Med dvaindvajsetimi imeni, katera so se nam ohranila v tej listini, je 16 slovenskih in le 6 nemških. Tudi v Scheiflingu so bivali večinoma Slovenci. Med dvaindvajsetimi imeni je dobra polovica slovenskih.

[5] Zastran datiranja glej dotično opazko pod št. 19.

[6] Mammendorf je na Gorenjem Bavarskem, sodni okraj Bruck.

nahaja poleg Drave v vasi, ki se zove „ad Stallvn"[1], šesta, ki se vidi od dravskega brega, je pri vasi Lansach[2], sedma in osma pa pri vasi Gorjah[3] v Lurnski dolini. *[„ . . . in Carinthię partibusho bas Sclauaniscas octo, quarum quinque iuxta Trâ fluvium in villa quam dicunt ad Stallvn, sexta visum per ripam eiusdem fluvii apud villam Lêscah, septima vero et octava penes vicum qui vocatur Goriah, sitę sunt in valle Lurna et sub his omnibus totidem mancipia quot et ipse recepit."]*

Naštetih je več prič.

Datum manjka.

[Cod. iz 11. stoletja v Državnem arhivu v Monakovem. — Meichelbeck, Hist. Fris., I^b, 500, št. 1193. — Zahn, Cod. dipl. Austro-Fris., I, 67, št. 66 (Fontes rer. Austr., Dipl., XXXI). — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 93, št. 215.]

Št. 21.

Med letom 1006. in 1039.[4]

Freisinški škof Egilbert zamenja z Dietmarjem, podložnikom Freisinške cerkve, nekatera posestva. Dietmar prepusti za večne čase 140 oralov v Tegernbachu *[„in loco Tegiranpah"]*[5] cerkvi sv. Marije in sv. Korbinijana; škof pa odstopi po svojem odvetniku Odalskalku za vedno rečenemu podložniku ravno toliko zemlje v Godeščah[6] na Kranjskem. *[„ . . . econtra predictus episcopus eidem servo ad Crheina in loco qui dicitur Niusazinhun ęqualem mensuram cum manu sui advocati Ŏdalscalchi dedit perpetuo sibi tenendum."]*

Naštetih je več prič.

Datum manjka.

[Cod. iz 11. stoletja v Kr. Državnem arhivu v Monakovem. — Zahn v Archiv f. Kunde österr. Gesch.qu., XXVII, 261, št. 6. — Mittheil. d. hist. Ver. f. Krain, XVII (1862), str. 64. — Zahn, Cod. dipl. Austro-Fris., I, 70, št. 69 (Fontes rer. Austr., Dipl., XXXI). — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch, I, 33, štev. 24.]

Št. 22.

Med letom 1006. in 1039.[7]

Freisinški škof Egilbert zamenja s plemenitim Poponom *[„Popo"]*, nekatera posestva. Popon prepusti škofu Egilbertu in njegovemu odvetniku Odalskalku *[„advocati sui Ŏdalschi"]* del cerkve v Rangersdorfu,[8] tri dotirane slovenske kmetije, štiri orale ter enajst kmetij fiskalne

---

[1] Jaksch misli, da „Stallvn" je sedanja vas Gumern severnozahodno od Beljaka.
[2] Vas „Lêscah" se zove sedaj Lansach ter je jugovzhodno od Paterniona na Koroškem.
[3] Gorje (Göriach) so na Lurnskem polju severozahodno od Špitala.
[4] Zastran datiranja glej dotično opazko pod št. 19.
[5] Tegernbach je pri Moosburgu na Bavarskem.
[6] Godešče so vas blizu Škofje Loke na Kranjskem.
[7] Zastran datiranja glej dotično opazko pod št. 19.
[8] Rangersdorf je vas v Belanski dolini na zahodnem Koroškem.

in davku podvržene zemlje, potem štiri kmetije v Stallu[1], dve kmetiji v Lessnigu[2], tri kmetije v Obergottesfeldu[3] in tri kmetije pri Dravskem dvoru[4] z vsemi priteklinami. [*„. . . inprimis in villa Routkerasdorf dicta ęcclesię partem et dotales hobas Sclauanicas III et iugera IIII, fiscalis et censualis ruris hobas XI, ad Stallun hobas IIII, ad Lesniza hobas II, ad Dobrozfelt hobas III, ad Trahun hobas III . . .“*] Zato pa odstopita škof in njegov odvetnik po nasvetu svojih duhovnih in posvetnih, plemenitih in neplemenitih ljudi Poponu vse to, kar je dobil v Malti[5] po zameni od nekega plemenitega Irincha, potem četrti del desetino dobivajoče cerkve ter dvajset kmetij dotirane, fiskalne in davku podvržene zemlje z vsemi priteklinami. [*„. . . quicquid ipse in loco Malantin dicto a quodam nobili viro Irinch vocitato conplacitavit, item ęcclesię decimate partem quartam dotalis et fiscalis ac censualis ruris hobas XX . . .“*] Tudi da škof po grofu Altmannu imenovanemu Poponu dve kmetiji v Aichu[6] [*„ad Eichi“*], Popon pa škofu dve kmetiji v Dravskem dvoru [*„ad Trahun“*].

Naštetih je več prič.

Datum manjka.

[Cod. iz 12. stoletja v Državnem arhivu v Monakovem. — Meichelbeck Hist. Fris., I[b], 507, št. 1212. — Zahn, Cod. dipl. Austro-Fris., I, 72, št. 72 (Fontes rer. Austr., Dipl.. XXXI). — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 94, štev. 216.]

Št. 23.

1007, dne 10. maja. Bamberg.

Kralj Henrik II. podeli vsled prošnje svoje soproge Kunigunde in devinskega nadškofa Tagina freisinškemu škofu Egilbertu in njegovi cerkvi svoje posestvo v Katschu[7] v Karantanski pokrajini [*„predium Chatsa vulgo nominatum in provincia Karinthia“*].

„Data VI. idus Maii, indictione V., anno dominice incarnationis MVII., anno vero domni Heinrici secundi regnantis V. Actum Babenberg.“

[Prepis iz 12. stoletja v Monakovem. — Hund-Gewold, Metrop. Salisb. (ed. Mon.) I, 141; (ed. Ratisb.) I, 96. — Lünig, Reichsarchiv, XVII[a], 222, št. 19. — Meichelbeck, Hist. Frising., I[a], 206. — Resch, Aetas millen., 63, št. 31. — Mon. Boica, XXXI[a], 280, št. 143. — Zahn, Cod. dipl. Austro-Fris., I, 56, št. 55 (Fontes rer. Austr., Dipl., XXXI). — Zahn, Urkb. des H. Steierm., I, 42, št. 35. — MG. Dipl., III, 162, št. 136.]

---

[1] Stall je vas v Belanski dolini severovzhodno od Rangersdorfa.
[2] Lessnig je vas južno od Sachsenburga na Koroškem.
[3] Obergottesfeld je vas med Sachsenburgom in Lessnigom na Koroškem.
[4] Dravski dvor (Drauhofen) je pri Dravi vzhodno od Sachsenburga na Koroškem.
[5] Malta je vas severno od Sovodnja (Gmünd) na Koroškem.
[6] Aich je vas južno od Sovodnja na Koroškem.
[7] Katsch je vas na Gorenjem Štajerskem blizu Muraua.

Št. 24.

1007, dne 10. maja. Bamberg.

Kralj Henrik II. podeli vsled prošnje svoje soproge Kunigunde, svojega kancelarja Eberharda in (freisinškega škofa) Egilberta cerkvi Matere božje in sv. Korbinijana v Freisingu svoja posestva v Welzu[1] in Lindu[2] v Karantanski pokrajini in v Adalberonovi grofiji [*„quędam nostri iuris predia Uueliza et Linta vocitata in provincia Karinthia et in comitatu Adelberonis sita“*].

„Data VI. idus Mai, indictione V., anno dominicae incarnationis MVII., anno vero domni Heinrici secundi regnantis V.; actum Babenberc.“

[Izvirna listina v Državnem arhivu v Monakovem. — Meichelbeck, Hist. Frising., I[a], 206. — Resch, Aetas millen., 62, št. 30. — Mon. Boica, XXVIII[a], 332, št. 216. — Zahn, Cod. dipl. Austro-Fris., I, 55, št. 54 (Fontes rer. Austr., Dipl., XXXI). — Zahn, Urkb. des H. Steiermark, I, 43, št. 36. — MG. Dipl., III, 163, št. 137.]

Št. 25.

1007, dne 1. novembra. Frankfurt.

Sinoda v Frankfurtu, kjer so zbrani škofje potrdili sklep kralja Henrika II., da se v Bambergu ustanovi škofija. Med navzočimi škofi je bil tudi „Richolfus Tergestinensis ecclesię episcopus“.

„Anno dominicae incarnationis MVII., indictione V., kal. Nov. regnante piissimo ac serenissimo Heinrico secundo, anno regni sui VI. pro statu ac augmento sanctae matris aecclesiae in loco Franconofurt dicto magna synodus habita est et celebrata“.

[Izvirni zapisnik v Drž. arhivu v Monakovem. — Mansi, Concil. coll. (ed. 1774) XIX, 286. — Jaffé, Bibl. rer. Germ., V, 27, št. 7. — MG. SS., IV, 795. — MG. Constitutiones, I, 59, št. 29. — MG. Dipl., III, 169, št. 143.]

Št. 26.

1007, proti koncu leta.[3]

Oglejski patriarh Ivan piše würzburškemu škofu Henriku ter izraža svoje veselje in pa tudi zadovoljstvo svojih sufraganov, da je kralj Henrik ustanovil Bamberško škofijo. Sedaj mu bode lažje zatreti poganstvo bližnjih slovanskih razrodov.

Datum manjka.

[Adalberti Vita Heinrici II. imp., c. 14 (MG. SS., IV, 798). — Mansi, Concil. coll., XIX (1774), 293. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil, col. 492 (odl.).]

---

[1] Welz je vas severovzhodno od Muraua na Gorenjem Štajerskem.

[2] Lind je vas blizu Knittelfelda na Gorenjem Štajerskem.

[3] Dotično pismo je bilo najbrže spisano proti koncu leta 1007. Dne 1. novembra tega leta je bila zarad ustanovitve Bamberške škofije v Frankfurtu sinoda, katere se je udeležilo mnogo škofov (gl. št. 25.). Med njimi je bil tudi Henrik, škof würzburški, kateremu je oglejski patriarh Ivan pisal zgoraj navedeno pismo. Dne 1. novembra je kralj Henrik II. podaril novoustanovljeni škofiji več posestev.

Št. 27.

1010, meseca marca.

Papež Sergij (IV.) piše poreškemu škofu Andreju *[„Andreae episcopo sanctae Parentinae ecclesiae“]*, ki mu je večkrat poročal, da je oglejski patriarh Ivan nekdaj za časa papeža Silvestra (II.) napadel Rovinjsko faro, kjer je bil svoje dni bajé škofovski sedež,[1] potem Dvogradje in Bale, ter tudi pokazal listino, katero je prejel od rečenega papeža. Zato je bil patriarh trikrat pozvan (v Rim), a ni hotel priti blizu. Pozneje je papež Silvester prosil bavarskega vojvodo Henrika[2], da bi patriarhu zabranil njegove napade na zemljo Poreške cerkve. Ker pa vojvoda Henrik tega ni mogel storiti, zato je pozval patriarha k sebi, pozneje pa vso zadevo odložil. *[„Quapropter notum nobis pluries fecisti: quod Joannes Aquilejensis patriarcha olim invasisset Ruvinii parochiam, ubi quondam episcopatus dicitur fuisse, necnon duo Castella cum quadam Valle tempore praedecessoris nostri Sylvestri: atque privilegium, quod ab ipso accepisti, ostendere curasti nobis. In quo etiam quomodo ter vocatus fuisset et qualiter ipsam trinam citationem pro nihilo duxisset, reperitur: atque quomodo ipse Sylvester piae mem. Romanae ecclesiae praesul deprecasset Henricum, qui eo tempore ducatum tenebat Baioariorum, ut supradictum patriarcham moveret, ut ab infestatione sanctae Parentinae ecclesiae recederet. Quod memoratus Henricus facere non potuit: eumque ad se vocare fecit, sed tempore distulit.“]* Ranjki papež Silvester, oziraje se na določbe kanonskega prava in na institucije cesarja Justinijana, mu je (por. škofu) tudi dal napraviti listino *[„privilegium tibi facere praecepit“]*, s katero mu je potrdil imenovane kraje. Proti koncu pravi papež Sergij, da mu po zgledu svojega prednika potrjuje Rovinjsko faro, Dvogradje in Bale. *[„... hoc ergo cognoscens supradicta loca, id est Ruvinii parochiam et duo Castella et Vallis privilegii pagina tibi, sicut Sylvester praedecessor noster confirmavit, confirmo atque in aeternum valere praecipio.“]* Kdor bi delal proti tem določbam, naj bo izobčen.

„... in mense Martio, indictione octava.“ — „Congruum valde.“

[Ughelli, Italia sacra (ed. 1653), V, 369. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col. 488. — Migne, Patrol., Ser. lat., CXXXIX, 1499. — Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 3966 (3030).]

---

[1] Cfr. Gr. II, št. 523, kjer se v listini cesarja Otona III. tudi omenja Rovinjska škofija.

[2] Poznejši kralj Henrik II., sin Henrika Prepiralca, ki je kot bavarski vojvoda gospodoval od leta 995. do 1002. Papež Silvester II. je vladal od leta 999. do 1093. Ker se je ta obrnil do bavarskega vojvoda Henrika ter ga prosil, da bi varoval Poreško cerkev pred napadi oglejskega patriarha, sklepamo iz tega, da je okoli leta tisoč po Istri brez dvoma imel nekako oblast bavarski vojvoda. Pozneje so to oblast dobili karantanski vojvodi.

Št. 28.

1011, dne 22. maja. Rezno.

Kralj Henrik II. podeli vsled prošnje svoje soproge Kunigunde in säbenskega škofa Adalberona cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina Blejski grad in 30 kraljevih kmetij v Kranjski pokrajini in v Odalrikovi grofiji med večjo in manjšo Savo.[1] Ako bi se v rečeni grofiji ne dobilo toliko (kraljeve) zemlje, naj se to, kar še manjka, poišče kje drugod. [*„... castellum Veldes vocatum regalesque mansos XXX in pago Creina in comitatu Ŏdalrici*[2] *sitos, videlicet inter duos fluvios maioris et minoris Sovva, per hanc nostram paginam potenti manu concedimus, quod si vero de eis inibi defuerit, in eodem comitatu ubicumque habere noscimur ad eorum subpletionem quantum sufficiat simili modo largimur."*] Imenovani škof in njegovi nasledniki smejo svobodno razpolagati z rečenimi posestvi in njih dohodki.

„Data XI. kal. Junii indictione VIIII., anno dominicae incarnationis millesimo XI., anno vero domni secundi Heinrici regnantis VIIII., actum Regenesburg."

[Izvirna listina v Državnem arhivu na Dunaju. — Hormayr, Beyträge zur Geschichte Tirols, II, 26, št. 8. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben und Brixen, II, 362, št. 72. — Mittheilungen des hist. Ver. f. Krain, II. 26 (odl.). — Schumi, Urk.- und Reg.-Buch, I, 24, št. 15. — MG. Dipl., III, 263, št. 228.]

Št. 29.

1011, dne 12. decembra.

Takrat je umrl karantanski vojvoda Konrad I.

Ann. Quedlinburg. ad a. 1012 (MG. SS., III, 81): „Conradus dux regiae stirpis[3] humanum debitum exolvit."

Thietmari Chronicon, VII, c. 22 (Kurze v Script. rer. Germ. in usum schol., p. 181): „Erlwinus Camaracensis episcopus[4] in hoc anno (sc. 1012) ac Conradus[5] et Herimannus puer[6] duces egreii obierunt."

Ann. necrolog. Fuld. (MG. SS., XIII, 210): „2 id. decemb. obiit Cuonradus dux."

---

[1] To je namreč med Dolinsko Savo in Savico.

[2] Kdo je bil ta Odalrik, čigar ime tu čitamo, ni znano. Omenja se samo tu in nikjer drugod. — Z ozirom na to, da je v tistem času živel grof Udalrik iz rodovine Ebersbergov († 1029), ki je imel dva sina, Adalberona († 1045) in Eberharda († 1065?), domneva Wahnschaffe (Das Herzogthum Kärnten, str. 51—56), da sta tu omenjeni Ebersbergovec Udalrik in pa njegov sin Eberhard identična z zgoraj imenovanim Odalrikom, ki je leta 1011. vodil upravo Kranjske grofije, in pa njegovim naslednikom Eberhardom, ki je bil leta 1040. mejni grof kranjski. Wahnschaffejeve hipoteze, čeprav ima razne pomanjkljivosti, se je poprijel Schumi (Archiv, I, 117—127) ter jo skoraj doslovno ponatisnil. Nasprotno se pa Mell (Histor. und territoriale Entwicklung Krains, str. 121—124) nič kaj ne ogreva za njo in tudi Huber (Geschichte Österr., I, 219, op. 4) jo smatra za negotovo.

[3] Konrad je bil vnuk Liutgarde, hčere cesarja Otona I., ta je pa bila sestrična Henrika Prepiralca, očeta cesarja Henrika II. Glej dotični rodovnik pod št. 12.

[4] Erlwin je bil škof cambrayski ter vladal od leta 995. do 1012.

[5] Konrad, vojvoda karantanski.

[6] Herman III., vojvoda švabski (1003—1012), sin Hermana II.

Št. 30.

1012.

Po smrti vojvoda Konrada I.[1] ni dobil Karantanske vojvodine njegov enakoimenovani še mladoletni sin, pač pa Adalberon iz rodu Eppensteinov.

Herimanni Aug. Chronicon ad a. 1012 (MG. SS., V, 119): „Counradus dux Carentani, filius Ottonis ducis fraterque Brunonis dudum papae,[2] obiit, et privato filio eius puero Counrado, Adalbero ducatum accepit."

Bernoldi Chronicon ad a. 1012 (MG. SS., V, 424): „Chounradus dux Carentani moriens, Adalberoni ducatum reliquit."

Št. 31.

1012, dne 30. aprila. Bamberg.

Kralj Henrik (II.) podeli Oglejski cerkvi in njenemu patriarhu Ivanu dve mesti v Istrski grofiji, namreč Pičen, v katerem že dalj časa vlada škof, in pa Pazin s sodstvom, desetinami, davščinami, globami in vsemi javnimi služnostmi tamošnjih svobodnih ljudi *[„duas civitates in comitatu Hystriensi sitas, quarum una dicitur Penna in qua iam dudum episcopus ad honorem dei et sanctorum eius constitutus esse videtur, altera vero Pisino cum placito et decimis atque suffragio et districto vel omni publica functione liberorum hominum in eis habitantium"]*, kakor jih je že rajnki cesar Oton (III.) s posebnim pismom tri milje daleč okrog obeh mest podelil imenovani cerkvi in patriarhu Ivanu *[„... per tria miliaria eisdem civitatibus ex omni parte adiacentia ..."]*. Potrdivši to daritev podeli (kralj Henrik) rečeni cerkvi tudi vso zemljo, gozde, pašnike, vinograde, oljične vrtove, polje, travnike, pravico do paše in svinjske piče *[„pabulatica, escatica"]*, lov, ribstvo ter vse služnosti *[„functiones"]*, katere so morali svobodni ljudje v rečenih mestih izvrševati že pred grofoma Poponom in Sizonom[3] ali pa jih še sedaj morajo *[„... quas liberi homines in predictis civitatibus habitantes antea tempore Poponis (et) Sizonis comitum tenuerunt vel adhuc necessarii ad ea tenenda videntur"]*. — Kralj Henrik tudi podeli Oglejski cerkvi travnike, pašnike in krmo na obeh straneh reke ...[4] ter pristanišče v Plominu *[„iuxta fluvium quod ...[4] utrisque partibus rippe adiacentia et portum de Flaona"]*, v katerem smejo rečeni ljudje imeti svoje barke, da lahko jadrajo v katerokoli njegovo (kraljevo) pokrajino, ne da bi jih pri tem ovirali njegovi (kraljevi) fevdniki, vojvoda, grofje in drugi

[1] Karantanski vojvoda Konrad I. je umrl 12. decembra leta 1011. (Gl. št. 29.)

[2] Glej dotični rodovnik pod št. 18.

[3] Grof Sizon, ki se tu omenja, je najbrže tisti grof Sigard, čigar ime čitamo v neki listini iz leta 977. (Gr. II, št. 462.) Grof Popon je bil prej ko ne njegov prednik ter morebiti naslednik mejnemu grofu Wintheriju, ko je živel okoli leta 933. (Gr. II, št. 381.)

[4] Ime reke je izpuščeno.

ljudje. Dalje dovoli kralj, da smejo ljudje, bivajoči v rečenih mestih, svojo živino goniti k morju ter jo tu napajati. Noben vojvoda, mejni grof, grof, podgrof [*„vicecomes“*] ali pa kaka druga kraljevska oseba ne sme patriarhu Ivanu ali pa njegovim ljudem, ki bivajo v rečenih krajih, ničesar vzeti izmed prej naštetih zemelj in pravic ali pa jih nadlegovati. Ako bi kdo hotel uničiti to daritev, naj plača sto liber zlata, in sicer polovico v kraljevo blagajnico, polovico pa oglejskemu patriarhu.

„Datum pridie kalendas Madii anno dominice incarnationis MXII, indictione X, domni vero Henrici X. Actum Pauenberc.“

[Kartular iz 15. stoletja v aktih „Consultori in iure“ v Benetkah. — Joppi v Mittheilungen des Instituts f. österr. Gesch., I, 292. — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch, I, 25. — Stumpf-Brentano, Acta imperii, str. 718, št. 515. — MG. Diplom., III, 279, št. 243.]

Št. 32.

1012, dne 6. maja.[1]

Pri posvečevanju stolne cerkve v Bambergu so bili navzoči oglejski patriarh Ivan in pa še nad trideset škofov. Ondotni oltar svetega Križa je posvetil rečeni patriarh.

Chronica episcoporum Merseb. (MG. SS., X, 174): „Intererat (sc. Dithmarus Merseburgensis episc.) namque Babenbergensis ecclesiae dedicationi, in qua erat Johannes patriarcha Aquilegiae et plus quam triginta alii episcopi.“

Thietmari Chronicon, VI, c. 60 (Kurze v Script. rer. Germ. in usum schol., p. 169): „Peracta in civitate Bavenbergensi aecclesia maiore, cum natalicius regis dies esset [et XXXV. iam inciperet annus][2], II. non. Mai omnis primatus ad dedicationem istius aulae ibidem congregatur; et sponsa haec Christi per manus Johannis patriarchae de Aquileia et aliorum plus quam XXX episcoporum consecratur.“

Dedicatio ecclesiae s. Petri Babenberg. (MG. SS., XVII, 635): „Altare vero sancte crucis consecravit pie memorie Johannes Aquilegiensis patriarcha in honorem sancte crucis et sancti Stephani protomartiris.“

Št. 33.

1013, dne 5. maja. Pri Veroni.

(Karantanski) vojvoda Adalberon je kot mejni grof Veronske marke predsedoval sodnijskemu zboru pri samostanu sv. Zenona blizu Verone [*„dum in Dei nomine in comitatu Veronense in loco et fundo monasterii sancti Zenonis non longe prope muros civitatis Veronense in iudicio resideret domno Adalperio dux istius marchie in comitatu Vero-*

[1] Bamberška cerkev je bila posvečena leta 1012. Cfr. Ex chronographia Heimonis (MG. SS., X, 2): „Domus sancti Petri et sancti Georgii Babenberg dedicatur.“

[2] Kralj Henrik II. ni bil rojen leta 978. pač pa leta 973.; zato tedaj število „XXXV“ ni pravo. Cfr. Hirsch, Jahrbücher, I, 88—89.

nense"], kjer je razsodil, da naj dvor Petriolo[1] spada pod samostan sv. Caharija v Benetkah.

„. . . anno vero domni Henrici regis hic in Italia, die quinto mense Madio, indictione undecima."

„Adelbertus qui Azo vocatur marchio m. m. subscripsi."

[Prepis iz 12. stoletja v samostanu sv. Caharija v Benetkah. — Muratori, Delle antichità Estensi, I, 85. — Ficker, Forschungen zur Reichs- und Rechtsgeschichte Italiens, IV, 63, št. 42. — Gloria, Codice dipl. Padovano, I, 128, št. 95.]

Št. 34.

1015.

Oglejski patriarh Ivan, sklicavši v dvaintridesetem letu svojega vladanja *[„regens igitur per tricesimum secundum"]*[2] sinodo *[„sancta statuta synodo"]* ter na njej preiskavši čine svojih prednikov, ako ni katera cerkev zarad brezbrižnosti popolnoma zapuščena, podeli v navzočnosti mnogih škofov, klerikov in posvetnih ljudi proštu Morontu, njegovim naslednikom ter vsem kanonikom sv. Štefana v Čedadu eno dekanijo[3] v kraju, „Lanc" imenovanem,[4] drugo pa v kraju, „Fuseia" zvanem, potem goro „Onuf", desetino v vasi, „Peregula" imenovani, eno kmetijo v Osoppu[5], eno v Guminu[6] in eno v Rtinu[7], dalje štiri njive[8] v Št. Danielu, desetino v Volčanski fari[9], potem desetino pri (čedadskih) vratih na mostu in pri vratih sv. Petra ter desetino od vseh stvari, katere spadajo k njegovemu (patriarhovemu) dvoru v Čedadu, potem pa tudi vas Premariacco[10] z vsemi priteklinami ter z vso tisto zemljo, katero so kanonikom že prej podarili patriarhi, dobri grofje ali pa drugi ljudje. *[„. . . in primis igitur dono tibi Moronto praeposito[11] tuisque successoribus necnon omnibus sancti Stephani canonicis, habitantibus in Civitate Forojulii, decaniam in loco qui dicitur Lanc et alteram in loco qui Fuseia et montem qui vocatur Onuf et decimam de villa quae vocatur Peregula et unam massariciam in Ysopo et aliam in Glemona et unam in Retenia et quatuor campos in S. Daniele et decimam quae debet exire de plebe quae vocatur Walzana et decimam de porta pontis et decimam de porta sancti Petri necnon et decimam de*

---

[1] Dvor Petriolo je blizu mesta Monselice v severni Italiji.

[2] Oglejski patriarh Ivan IV. je začel vladati leta 984. (Gr. II, št. 481). — Leta 983. meseca junija je še živel njegov prednik Rodald. (Gr. II, št. 478.)

[3] Dekanija se je zval okraj, kateri je prvotno obsegal deset rodovin. Iz desetih dekanij je bila sestavljena centena, po kateri je centarchus ali centenarius izvrševal sodstvo. (Cfr. Gr. II, št. 23 op).

[4] Tu omenjeni kraj „Lanc" je morebiti sedanja vas Logje v Kobaridskem okraju.

[5] Ossopo je v Furlaniji pri Taljamentu severozahodno od Vidma.

[6] Gumin (Gemona) je severovzhodno od Osoppa.

[7] Rtin (Artegna) je jugovzhodno od Gumina.

[8] Campus = njiva (ital. campo) je bila in je še neka poljska mera.

[9] Volče je vas blizu Tolmina.

[10] Premariacco je vas jugozahodno od Čedada.

[11] Praepositus ali prošt je predstojnik korarjev.

omnibus rebus quae pertinent ad meam curtem sitam in Civitate Forijulii: insuper villam, quae vocatur Primariacus . . ."] Omenjeni kanoniki smejo prej naštete kraje dati v fevd, jih obdržati, zamenjati ali pa ž njimi storiti to, kar jim je všeč. Nobeden njegovih naslednikov, noben vicedom, odvetnik, gastald, krajevni predstojnik ali pa ministerijal kakega škofa ne sme tega korarskega zbora vznemirjati ali mu pa od vseh teh stvari kaj vzeti.

Tej daritvi oglejskega patriarha Ivana so pritrdili naslednji škofje: *„Bertholdus Polensis episcopus, Richiro Feltrensis episcopus, Richolfus Tergestinus episcopus, Lodoicus Belunensis episcopus, Almericus Tarvisiensis episcopus, Azo Civitatis-Novae episcopus, Mayo Concordiensis episcopus, Stephanus Petenensis episcopus."*

„Regnante d. Henrico Romanorum imperatore augusto anno ab incarnatione domini nostri Jesu Christi millesimo quinto decimo, indictione tertiadecima."

[Rubeis, Mon. eccl Aquil., col. 493. — Mansi, Concil. coll, XIX, 355.]

Št. 35.

Nepristno.[1]

1016, dne 15. aprila.[2] Bamberg.

Rimski cesar Henrik II. podeli vsled prošnje svoje soproge, cesarice Kunigunde, ter po posredovanju kolinskega nadškofa Heriberta in bamberškega škofa Eberharda grofu Wilhelmu *[„Willihelmo comiti"]* neko posestvo *[„predium quoddam"]*. Daruje mu, spominjajoč se njegove matere in svoje sorodnice Heme [„memores etiam domnę Hemmę suae matris, nostrae videlicet neptis"], katera mu je (cesarju) s svojim sinom vred večkrat prav vdano služila, trideset kraljevih kmetij v Kozjem *[„in villa quae dicitur Traskendorf, XXX regales mansos"]* in razen tega tudi vse to, kar je imel (cesar) med rekami Savo, Savinjo, Sotlo in Mirno v pokrajini Savinjski in njegovi (Wilhelmovi) grofiji *[„inter fluenta Souuuę et Sounę, Zôtlę et Nirinę in pago Seuna in comitatu suo"]* z vsemi priteklinami, med katerimi je bila tudi pravica do ribištva, lova in mitnine. Z darovano zemljo lahko grof stori to, kar hoče; sme jo obdržati, prodati ali pa zamenjati.

„Data XVI. kal. Mai, indictione XIII., anno dominicae incarnationis MXV., anno vero domni Heinrici secundi regnantis XIII., imperii autem II.[3] *Actum Babenberc."*

---

[1] Ta listina ni pristna, kajti nastala je še le leta 1170. ali pa 1171. na podlagi neke druge listine. (Glej Jaksch, Mon. hist. duc. Car., I, str. XX in 50.) Interpolirane so besede „memores etiam domnę Hemmę suae matris nostrae videlicet neptis, quia nobis unâcum filiọ satis devote sepe servivit. Pro hac quoque remuneratione eidem W(illihelmo)". — Tu čitamo o Hemi in o cesarju Henriku II., da sta bila sorodna, kar pa ni resnično. Vsebina ostale listine je zanesljiva ter potrjena po listini cesarja Konrada II. iz leta 1028. (Glej. št. 84).

[2] Zastran datiranja gl. Stumpf-Brentano, Die Reichskanzler, II, 135, št. 1667.

[3] Za števili XVI, XIII, MXV, XIII in II je po ena črta izradirana.

(Ponarejena listina v arhivu Zgodovinskega društva v Celovcu. — (Hormayr) Archiv f. Süddeutschland, II, 224, št. 10 k letu 1015. — Eichhorn, Beyträge, I, 170 k letu 1015. — Zahn, Urkundenbuch d. H. Steierm., I, 44, št, 37. — Schumi, Urkundenb. d. H. Krain, I, 27, št. 17. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, I, 50, št. 12. — MG. Dipl., III, 440, št. 346.]

Št. 36.

Nepristno.[1]

1016, dne 18. aprila. Bamberg.

Cesar Henrik II. podeli vsled prošnje svoje soproge cesarice Kunigunde ter po posredovanju kolinskega nadškofa Heriberta in bamberškega škofa Eberharda grofu Wilhelmu *[„Willehelmo comiti"]* ter njegovi materi Hemi [„domne Hemme"], svoji sorodnici, tretji del solin v Admontski dolini [„in valle Ademuntense"] z vsemi pravicami, kakor jih je on (cesar) imel, in z vsemi priteklinami. Tudi jima podari tržno pravico *[„mercatum"]* tam, kjer bi jo (Wilhelm) na svojem posestvu hotel imeti, dalje colnino *[„theloneum"]* tam, kjer bi imel tržno pravico v svoji grofiji, Breže imenovani *[„in comitatu suo, quod vocatur Friesahc"]*, potem pravico, kovati novce [„cum moneta"], in pa izkoriščati vsakovrstne rudnike in soline [„omnes fodine cuiuscumque metalli et saline"].

„Data XIIII., kal. Mai, indiction. XIII., anno dominice incarnationis MXV., anno vero domini Heinrici secundi regnantis XIII., imperii autem II.;[2] actum Babenberc."

[Ponarejena listina iz dobe med 1177 in 1184 v Zgodovinskem društvu v Celovcu. — Hormayr, Archiv f. Süddeutschland, II, 225, št. 11 z letnico 1015. — Zahn, Urkundenbuch der H. Steiermark, I, 45, št. 38. — Wichner, Gesch. von Admont, I, 226, št. 4. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, I, 51, št. 13. — MG. Dipl., III, 441, št. 347.]

Št. 37.

1017, dne 18. januarja. Asolo.

Karantanski vojvoda Adalberon razsodi kot mejni grof veronski *[„Adelpeyro dux istius marchie Carentanorum"]* na javnem sodnem zborovanju v vasi, Asolo imenovani *[„in villa Axillo"]*, v Trevisanski grofiji neki prepir med nunami samostana sv. Caharija v Benetkah in Ivanom, opatom samostana sv. Justina v Padovi, zarad kapele sv. Tomaža

[1] Jaksch misli, da je bila ta listina dvakrat ponarejena. Kar je nekdaj stalo v izvirni listini, je razvidno iz listine cesarja Konrada II. pod št. 84, namreč, da je cesar Henrik II. podelil grofu Wilhelmu tržno pravico in colnino. Kar se tiče solin v Admontski dolini ter pravice, kovati novce in izkoriščati rudnike in soline, so to dodatki dotičnega ponarejevalca. (Cfr. Jaksch, Mon., I, 51 — Glej tudi MG. Dipl., III, 442.) Drobnejši tisk v tekstu kaže, kaj je nepristnega.

[2] Ponarejevalec te listine je v listini pod št. 35 pri številih XVI, XIII, XV, XIII in II v datumu izradiral po eno črto, v tej listini je pa pri istih številih po eno črto premalo postavil. Le „XIV. kal. Mai" je morebiti dobro ali pa tudi ne. (Cfr. MG. Dipl., III, 442.)

in sv. Zenona v Padovanski grofiji. Zborovanja sta se med drugimi udeležila tudi grofa Walpert in Wilhelm. *[„Residentibus cum eo Walpertus, Willelmus comitibus.“]*

Na koncu listine čitamo:

† Signum manus suprascripto donnus Adalpero dux interfuit et manu sua crucem fecit.

Willelmus comes manu mea subscripsi.

† Signum manus suprascripto Walpertus comes interfuit et crucem fecit.

„Anno domni Henrici gracia Dei imperator augustus tercio, XV. kalend. Februarius, indictione XV.“

[Izvirna listina v mestnem arhivu v Padovi. — Muratori, Antiqu. Ital. (ed. Mediol.) I, 169; (ed. Arret.) I, 291. — Gloria, Codice dipl. Padovano, p. 137. — Ficker, Forschungen zur Reichs- und Rechtsgesch. Italiens, IV, 69, št. 47.]

Št. 38.

1017, dne 18. septembra.

Takrat je po daljši bolezni umrl Henrik, mejni grof (nordgauski) ter sin tete merseburškega škofa Thietmara. Pokopali so ga trije škofje, namreč Henrik iz Würzburga,[1] Eberhard iz Bamberga[2] in Rikulf iz Trsta v Schweinfurtu v severnem delu samostana pri vratih zunaj cerkve.

Thietmari Chronicon, VIII, c. 63 (Kurze v Script. rer. Germ. in usum schol., p. 231): „Interim marchio Heinricus amitae meimet filius longa egrotatione vexatus XIIII, kal. Octobr., orientalium decus Francorum, obiit, et in septemtrionali parte monasterii in Suinvordi civitate sua positus, a[b episcopis] tribus, Heinrico, Evurhardo et venerabili Riculfo, extra eclesiam, ut ipse peciit, [iuxta ianuam] sepultus est.“

Št. 39.

1017, okoli 1. novembra.[3] Allstedt.

Rimski cesar Henrik II. podeli vsled prošnje oglejskega patriarha Ivana *[„rogatu eciam dilecti fidelis nostri Johannis venerabilis Aquilegensis patriarche“]* opatiji sv. Petra v kraju, Pero[4] imenovanem, v Trevisanski grofiji vas S. Polo[5] in kapelo S. Martino[6].

---

[1] Würzburški škof Henrik je vladal od leta 996. do 1018.

[2] Bamberški škof Eberhard je vladal od leta 1007. do 1040.

[3] Iz dveh listin je razvidno, da se je cesar Henrik II. v Allstedtu mudil dne 26. oktobra in 3 novembra leta 1917.. (MG. Dipl., III, št. 372 in 374)

[4] Pero je pri Bredi v Trevisanskem okraju.

[5] S. Polo di Piave, okraj Oderzo.

[6] S. Martino di Colle pri Cenedi.

„Anno dominice incarnationis MXVII., indictione prima, anno domini Henrici secundi regnantis XIIII., imperii eius IIII.; actum Alisteti.“

[Codex Tarvisinus iz 14. stoletja v Benetkah. — Ughelli, Italia sacra (ed. II.), X, 207. — Migne, Patrol., Ser. lat., CXL, 335, št. 99, — MG. Dipl., III, 477, št. 373.]

Št. 40.

Med 1017 in 1019.[1]

V tem času se je oglejski patriarh Ivan IV. prizadeval, da bi s pomočjo cesarja Henrika II. dobil Gradež, kjer je takrat vladal patriarh Urz.

Chron. patr. Aquil. alterum (Rubeis, Mon. eccl. Aquil., App. p. 10): „Johannes patriarcha . . . adversus quemdam Ursonem, qui se patriarcham Gradensem dicebat, coram b. Henrico imperatore . . . de Gradu plebe sua sententiam reclamavit.“

Št. 41.

1019.

Konrad, sin nekdanjega karantanskega vojvoda Konrada I., in pa njegov bratranec, poznejši cesar Konrad II.,[2] sta rečenega leta pri Ulmu premagala takratnega karantanskega vojvoda Adalberona.[3]

Herimanni Augien. Chronicon ad a. 1019 (MG. SS., V, 119): „Counradus adolescens, filius Counradi quondam ducis Carentani, auxiliante patruele suo Counrado postea imperatore, Adalberonem, tunc ducem Carentani, apud Ulmam pugna victum fugavit.“

Bernoldi Chronicon ad a. 1019 (MG. SS., V, 424): „Chounradus, filius Chounradi quondam ducis Carentani, Adalberonem ducem apud Ulmam pugna victum fugavit.“

Ann. Augustani ad a. 1019 (MG. SS., III, 125): „Pugna apud Ulmam.“

Št. 42.

Najbrže leta 1019,[4] dne 19. junija ali pa 11. novembra.

Takrat je umrl oglejski patriarh Ivan IV.

Necrologium s. Rudberti Salisb. (A) ad 13. kal. Jul. (MG. Necrol., II, 144): „Iohannes patriarcha ob.“

Jbid. ad 3. id. Nov. (l. c. p. 184): „Iohannes patriarcha ob.“

---

[1] Gradeški patriarh Urz je začel vladati leta 1017., leta 1019. je pa umrl oglejski patriarh Ivan IV.

[2] Glej rodovnik pod št. 18.

[3] V obče se misli, da so to bitko povzročili prepiri zarad dedščine po rajnkem švabskem vojvodu Hermanu III., ki je leta 1012. umrl brez otrok. Cfr. Hirsch, Jahrbücher, III, 116 in Wahnschaffe, Das Herzogthum Kärnten, str. 13.

[4] Oglejski patriarh Ivan IV. je umrl najbrže leta 1019., kajti v tem letu je njegov naslednik Popon postal patriarh.

Št. 43.

Od leta 1019. do 1042.

Oglejski patriarh Popon, ki je bil potomec plemenite bavarske rodovine, je vladal 23 let.[1] Na dveh zborih, v Rimu[2] in Ravenni[3], se je v navzočnosti papeža Ivana XIX. in cesarja Konrada II. pritoževal zarad Gradeške fare zoper patriarha Urza, kateri je bil tudi od papeža poklican v Rim, a se ni prikazal.[4] Na teh zborih so Gradeško faro prisodili Oglejski cerkvi, o Urzu in njegovih prednikih pa izrekli, da so si nepostavno lastili patriarhalni naslov. — Popon je poskrbel, da so se v Oglejsko cerkev zopet prenesli vsi cerkveni zakladi, knjige, kelihi, lepotičje, zlate in srebrne posode, evangelij sv. Marka evangelista,[5] ostanki svetnikov in druge svetinje,[6] katere je patriarh Pavel iz strahu pred Langobardi spravil na otok Gradež.[7] Popon je na novo prenaredil v Ogleju cerkev[8] ter jako bogato obdaroval nunski samostan zunaj oglejskega obzidja.[9] Rečeno cerkev je potem slovesno posvetil v navzočnosti dveh rimskih kardinalov in dvanajstih škofov. Papež Ivan XIX. mu je poslal ostanke dveh svetnikov, namreč papeža Marka[10] ter škofa in mučenika Kvirina.[11] Tudi je izročil Poponu oblast čez šestnajst škofij, namreč čez Tržaško, Novograjsko, Puljsko, Poreško, Koprsko, Concordijsko, Cenedsko, Feltrinsko, Bellunsko, Padovansko, Veronsko, Vicentinsko, Tridentinsko, Mantovansko in Comsko. To oblast in pa še druge regalije mu je dal ali pa potrdil cesar Konrad, ki je sploh mnogo storil za Oglejsko cerkev. Poponov grob s primernim napisom je bil v sredi Oglejske cerkve.

Chronicon patr. Aquil. alterum (Rubeis, Mon. eccl. Aquil., App. p. 10): „Poppo patriarcha venerabilis sedit annis XXIV[12]. Hic in duobus conciliis Romae et Ravennae celebratis coram Johanne papa XIX. et magnifico Corrado imperatore adversus Ursonem praedictum et citatum et vocatum per litteras apostolicas et non comparentem de Gradu plebe praedicta proclamavit. In quibus conciliis Gradus adjudicata est plebs ecclesiae Aquilegensis, et dictum Ursonem atque suos praecessores patriarchatus nomen usurpasse. Ipsoque procurante omnes thesauri ecclesiae, libri, calices, paramenta et alia vasa aurea et argentea, liber seu evangelium, quod b. Marcus Evangelista propria manu scripsit, cum corporibus sanc-

[1] Popon je leta 1019. postal patriarh. Iz listin pod št. 86 in 87 je razvidno, da je bilo leta 1031. dvanajsto leto njegovega vladanja. Umrl je dne 28. septembra leta 1042. (Gl. št 122.)

[2] Gl. št. 74.

[3] Da bi se bil Popon udeležil kakega cerkvenega zbora v Ravenni, nam drugi viri razen Kronike ogl. patriarhov ne poročajo.

[4] Glej št. 74.

[5] Kar se tiče tega evangelija, glej Gr. II, št. 328, op. 3.

[6] Glej št. 60 in 128.

[7] Glej Gr. I, št. 72.

[8] Kratek popis te cerkve se nahaja v Dom in Svetu, XX (1907), str. 415 i. d.

[9] Glej št 87.

[10] Papež Marko je vladal leta 336. od meseca januarja do oktobra.

[11] Glej št. 86.

[12] Morebiti bi namesto „XXIV“ moralo stati „XXIII“.

torum, quae per Paulum patriarcham metu Longobardorum ad praedictam Gradum insulam deportata fuerunt, et cum aliis reliquiis ad Aquilegensem ecclesiam deportata fuerunt. Templum de novo construxit iste b. pontifex et monasterium sanctimonialium extra muros Aquilegiae, quod opulentissime dotavit. Templum praedictum una cum duobus Romanae ecclesiae cardinalibus et viginti[1] aliis episcopis solemniter consecravit: cui consecrationi interfuit Corradus imperator praedictus;[2] et Johannes papa duo sanctorum corpora, videlicet Marci papae et Quirini episcopi martyris transmisit: tradens eidem Popponi potestatem super XVI episcopatus, videlicet Tergestinum, Emonenensem, Polensem, Parentinum, Justinopolitanum, Concordiensem, Cenetensem, Feltrinum, Belunensem, Patavinum, Veronensem, Vicentinum, Trentinum, Mantuanum atque Cumanum. Quam potestatem cum caeteris regalibus dictus Corradus concessit atque confirmavit: multaque bona fecit pro ipsa ecclesia, quae narrare per singula nimis longum esset. In Aquilegensi ecclesia requiescit in medio ecclesiae, in cujus sepulchro hi versus scripti sunt:

Poppo sacerdotum lux et decus ecclesiarum,
Gloria Romani spes simul imperii.
Constrictus vinclis humanae conditionis,
Ecce sub hac mole fit cinis ex homine.
Instruit ut Paulus, fuit omnibus omnia factus,
Ferre studens Domino dupla talenta suo.
Hic locus est testis, quibus ipse resplenduit actis:
Ille quidem donis, moribus atque probis.
Exornans istam Christo fundaverat aulam;
Ultima principio quem dedit hora suo,
In librae Phoebo duodeno parte locato,
Agne Dei vivi siste rogo, parce jacenti."

Chronicon Benedictoburanum (MG. SS., IX, 225): „. . . quidam . . . ex Noricorum provincia nomine Poppo nobili progenie natus . . ."

Vitae patr. Aquil. ab auctore anonymo (Muratori, Rer. Ital. script., XVI. 11, 12): „Popo patriarcha venerabilis sedit annos XXIV. Hic cancellarius[3] magni Conradi imperatoris, qui totum orbem pacificavit, in patriarcham assumtus est. Hic gloriosus antistes templum Aquilejensis ecclesiae de novo construxit, quod una cum b. papa Johanne XVIII. et aliis sanctae Romanae ecclesiae cardinalibus et aliis episcopis suffraganeis suis consecravit. Monasterium beatae Mariae virginis extra muros Aquilejae construxit. Et tam templum, quam ipsum monasterium mirabiliter dotavit innumerabiliaque bona ipsi ecclesiae fecit, quae brevitatis causa omitto. Hic apud praedictum papam Johannem et Conradum imperatorem fieri Romae concilium procuravit et demum Ravennae; in quorum itaque proclamatione facta de Grado plebe sua, et citato Ursone, qui sibi falso nomen patriarchatus assumserat et contumaciter in dictis duobus conciliis non comparente, dicta insula adjudicata est, plebem esse Aquilejensis ecclesiae et falso patriarchatus titulum sibi inesse, et ipso procurante armata manu omnes thesauri ecclesiae Aquilejensis, qui portati erant per dominum Paulinum olim patriarcham, reportati sunt per dictum dominum Poponem. Et huic patriarchae beatus papa Johannes super XVI episcopatus potestatem contribuit una cum praefato imperatore et alia multa privilegia et largitiones ecclesiae Aquilejensi, quae nimis prolixum esset enarrare per

---

[1] Iz listine pod št. 86 je razvidno, da so se posvečevanja cerkve udeležili dva kardinala in dvanajst škofov.

[2] Cesar Konrad II. ni bil dne 13. julija leta 1031. v Ogleju, kjer se je vršilo posvečevanje novosezidane cerkve, pač pa na Nemškem in sicer 20. julija v Goslaru.

[3] Oglejski patriarh Popon ni bil nikdar kancelar cesarja Konrada II.

singula. Cujus corpus jacet in ecclesia Aquilejensi in medio. Et vere in medio ecclesiae aperuit dominus os ejus. In ejus sepulcro marmoreo hi versus ab omnibus leguntur:

„Popo sacerdotum lux et decus ecclesiarum,
Gloria Romani, spes simul imperii.
Constrictus vinclis humanae conditionis
Ecce sub hac mole fit civis ex homine.
Instruit ut Paulus, fuit omnibus omnia factus
Ferre studens domino dupla talenta suo.
Hic locus est testis, quibus ille resplenduit actis,
Ille quidem donis, moribus atque probis.
Exornans istam Christo fundaverat aulam.
Ultima principio quem dedit hora suo
In libra Phoebo duodena: parce beato
Agne Dei, domino, te rogo, parce meo."

Št. 44.

1020, dne 17. aprila.

Takrat je bil v Bambergu oglejski patriarh Popon. Iz pisma, katero je dijakon Bebon poslal cesarju Henriku II., je razvidno, da je dne 17. aprila, t. j. na velikonočno nedeljo, čital oglejski patriarh prvo lekcijo, ravennski nadškof Heribert drugo, papež Benedikt VIII. pa tretjo. *[„In matutinis autem laudibus dominicae resurrectionis patriarcha de Aquileia lectionem primam, archiepiscopus Ravennas secundam, legitque ipse apostolicus tertiam."]*

Datum manjka.

[Cod. bibl. Bamberg. iz 11. stoletja. — Hirsch, Jahrbücher des Deutschen Reichs, I, 547—553. — Jaffé, Bibl. rer. Germ., V, 484—496.]

Št. 45.

1020, dne 26. aprila. Bamberg.

Rimski cesar Henrik (II.) naznanja, da ga je prosil oglejski patriarh Popon *[„Poppo patriarcha sancte Aquilegensis ecclesie"]*, da bi njegovi cerkvi, ki je posvečena Materi božji, potrdil pravice do sodstva, glob, kolekt, robote, krme, davščin ter vseh javnih službnosti *[„placita et districtiones, collectas et angarias, fotrum et suffragia sive omnes publicas functiones"]*, katere so njegovi predniki, cesarji in kralji, podelili rečeni cerkvi in njenim voditeljem. Tudi naj bi potrdil veljavnost vseh njegovih listin na ta način, da bi, ako bi vsled tatvine, požara, brodoloma ali kake druge nesreče izgubil katero listino, smel s pričujočo listino na kakem sodnem zborovanju braniti svojo pravico tako, kakor če bi imel izgubljeno listino v svojih rokah. — Cesar izjavlja, da potrjuje in podeljuje Oglejski cerkvi in njenim voditeljem s pričujočo listino vse pravice do sodstva,

glob, kolekt, robote, krme, davščin in vseh javnih služnosti po gradovih in vaseh Oglejske cerkve ter nad vsemi ondotnimi prebivalci tako, kakor so jih z raznimi listinami njegovi predniki podarili patriarhu Ivanu in njegovim prednikom. [„. . . *largimur sancte Aquilegensi ecclesie eiusque rectoribus qui pro tempore fuerint placita et districtiones, collectas atque angarias, fotrum et suffragia sive omnes publicas functiones de castellis et villis sancte Aquilegensis ecclesie et de universis hominibus in terra eiusdem ecclesie habitantibus, secundum quod antecessores nostri suo antecessori Iohanni patriarche suisque predecessoribus per diversas preceptorum paginas contulerunt.*"] Noben njegov (cesarjev) vojvoda, mejni grof, grof, podgrof ter nobena visoka ali nizka državna oseba ne sme po gradovih in vaseh rečene cerkve soditi [„*placitare*"], pobirati davkov [„*collectas facere*"] ali pa ljudem nalagati robote [„*homines angariare*"], kakor le patriarh Popon ali pa njegovi nasledniki. Odvetnik Oglejske cerkve naj kot njegov (cesarjev) poslanec sodi po rečenih gradovih in vaseh; če bi med njimi nastali prepiri, naj jih kot kraljev odposlanec [„*regalis missus*"] polnooblastno konča na zakonitem sodnem zboru. Kdor bi hotel prelomiti ta ukaz, naj plača tisoč liber najboljšega zlata, in sicer polovico v državno blagajnico, polovico pa Oglejski cerkvi in njenim voditeljem.

„*Data VI. kalendas Mai. anno dominice incarnacionis MXX., indictione III., anno domini Heinrici regnantis XVIIII., imperii vero eius VII.; actum Babemberch.*"

[Notarski prepis iz leta 1261. v Državnem arhivu v Benetkah. — Bresslau v Neues Archiv der Gesellschaft f. ältere deutsche Geschichtskunde, III, 122, št. 3. — MG. Dipl., III, 541, št. 426.]

Št. 46.

1020, meseca aprila ali maja.[1]

Cesar Henrik (II.) potrdi rimskemu papežu Benediktu (VIII.) posest pokrajin in mest, katere so papežem podelili že njegovi predniki Pipin[2], Karol[3], Ludovik, Oton[4] in tega sin, tudi Oton imenovan. Med naštetimi papeževimi pokrajinami sta tudi omenjeni „provincia Uenetiarum et Istria".

Datum manjka.

[Transsumpt iz leta 1339. v Vatikanskem arhivu v Rimu; Cod. Ottobonianus iz 12. stoletja v Vatikanski knjižnici v Rimu ter še več drugih prepisov. — Mansi, Concil. coll., XIX, 331. — MG. Leg., II^{b}, 174. — Theiner, Cod. dipl. dom, temp., I, 7. — MG. Dipl., III, 542.]

[1] Ker je v tej listini naštetih veliko število prič, med njimi kolinski nadškof Heribert, ki je umrl dne 16. marca leta 1021., in pa eichstädtski škof Walther, ki je dobil mitro v začetku leta 1020., je razvidno, da je bila listina izdana meseca aprila ali pa maja, ko je bil papež Benedikt VIII. na Nemškem.

[2] Cfr. Gr. I, št. 226.

[3] Gr. I, št. 247.

[4] Gr. II, št. 408.

Št. 47.

Okoli leta 1020.[1]

Popis mej Holenburške zemlje[2], katera je takrat spadala pod samostan sv. Kastula v Mosburgu[3]. Med dotičnimi mejami sta se nahajala ena slovanska kmetija *[„una Sclauanica hoba"]* in pa en vinograd, ki sta bila last cerkve sv. Ruperta v Solnogradu.

Datum manjka.

[Cod. št. 187 v Monakovem. — Zahn v Archiv f. Kunde österr. Geschichtsqu. XXVII, 259, št. 2 z dat. „c. 890". — Zahn, Cod. dipl. Austro-Fris., III, 8, št. 3 (Fontes rer. Austr. Dipl., XXXVI) z dat. „11. Jahrh., I. Hälfte".]

Št. 48.

Med letom 1020. in 1025.[4]

Bratje Volchold, Hartwik in Henrik prepuste svoji materi Wichpurgi petnajst kmetij v Lipjah[5] z vsemi priteklinami, katere je nekdaj imel njen sin Gerloch, dokler je živel, ter četrti del njegovih podložnikov s pogojem, da se (Wichpurga) odpové vsem pravicam do drugih posestev, katere je imel imenovani grof Gerloch. — Omenjene kmetije je nato Wichpurga darovala cerkvi Marije Device in sv. Jurija za hrano in obleko svojim naslednicam in vnukinjam, ki tam Bogu služijo. *[„Notum sit omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris, qualiter tres fratres Volcholdus videlicet, Hartwicus et Heinricus tradiderunt sue matri Wichpurge XV hobas in loco qui dicitur Liupickdorff, generaliter cum omnibus ad easdem pertinentibus ... ita integre, sicut Gerloch eiusdem domine filius habuit, dum vixit, et quartam partem mancipiorum que sui iuris erant, ea racione, quod et ipsa se abdicaret ceterorum omnium prediorum que isdem comes Gerloch in sua potestate habuit. Isti sunt testes huius tradicionis per aures tracti: Friderich, Pilgrim etc. Ipsas vero hobas prefata domina Bichpurck altari sancte Marie et sancti Georgii tradidit lege qua supra, pro victu et vestitu suorum posterum et neptum ibidem deo serviencium. Isti sunt testes tracti per aures: Engelbertus comes, Hartwicus, Liutpolt."]*[6]

Datum manjka.

[Transsumpt iz leta 1486., vzet iz „Liber fundacionis" samostana sv. Jurija na Jezeru, sedaj v Innsbrucku. — Hormayr, Beiträge zur Gesch. Tirols, I^{b}, 34—36. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben, II, 377. — Ankershofen, Handbuch der Gesch. des H. Kärnten, II^{b}, 83. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 84.]

---

[1] Zastran datiranja glej Arhiv f. Kunde österr. Gesch., XXVII, 211 in 212.
[2] Holenburg pri Donavi na Dolenjem Avstrijskem.
[3] Mosburg na Bavarskem.
[4] Zastran datiranja glej Jaksch, Mon. hist. duc. Car., III, 82.
[5] Lipje (nem. Lippendorf) so vas na Koroškem vzhodno od Velikovca.
[6] Kar se tiče vsebine, primerjaj ta dokument s št. 11.

Št. 49.

1021, dne 6. decembra. S. Zeno pri Veroni.

Na javnem zboru, katerega se je udeležil tudi oglejski patriarh Popon [*„domnus Popo sanctę, Aquilegensis ęcclesię patriarcha“*], so rimski cesar Henrik II. in pa sodniki potrdili samostanu sv. Zenona zunaj veronskega obzidja njegovo lastninsko pravico do šestih, imenoma naštetih cerkva.

„. . . *anno vero predicti domni Heinrici gloriosissimi imperatoris deo propicio hic in Italia octavo, sexto die mensis Decembris, indictione V.*“

[Prepis iz 11. stoletja v Veroni. — Muratori, Delle antichità Estensi ed Italiane, I, 129. — MG. Dipl., III, 583, št. 461.]

Št. 50.

Najbrže leta 1022.[1]

Sinoda v Ravenni za časa papeža Benedikta VIII. in cesarja Henrika II., h kateri je bil pozvan gradeški patriarh Urz z namenom, da bi poravnal prepir z oglejskim patriarhom zastran Gradeške cerkve.

[Glej listino z dne 6. aprila 1027, št. 74.]

Št. 51.

Najbrže leta 1022.[2]

Sinoda v Rimu za časa papeža Benedikta VIII. in cesarja Henrika II., h kateri je bil pozvan gradeški patriarh Urz z namenom, da bi poravnal prepir z oglejskim patriarhom zastran Gradeške cerkve.

[Glej listino z dne 6. aprila leta 1027., št. 74.]

Št. 52.

Najbrže leta 1022.[3]

Sinoda v Veroni za časa papeža Benedikta VIII. in cesarja Henrika II., h kateri je bil pozvan gradeški patriarh Urz z namenom, da bi poravnal prepir z oglejskim patriarhom zastran Gradeške cerkve.

[Glej listino z dne 6. aprila leta 1027., št. 74.]

---

[1] Najbrže so se sinode v Ravenni, Rimu in Veroni vršile takrat, ko se je Henrik mudil v Italiji Prišel je v to deželo že leta 1004., potem leta 1014 in vtretjič leta 1022. Leto 1004. tu ne more biti merodajno, ker takrat še ni vladal papež Benedikt VIII. Tudi ni verjetno, da bi bili leta 1014, pretresavali zadeve med Gradeško in Oglejsko cerkvijo, kajti takrat je bil še Vital v Gradežu za patriarha. Pač pa se je prepir med oglejskim in gradeškim patriarhom posebno razvnel takrat, ko je bil Popon predstojnik Oglejske cerkve, tedaj po letu 1019.

[2] Zastran datiranja glej dotično opazko pod št. 50.

[3] Zastran datiranja glej dotično opazko pod št. 50.

Št. 53.

Nepristno.[1]

1022, Montecasino.

Rimski cesar Henrik II. podeli samostanu sv. Benedikta v Montecasinu nekatera posestva nekdanjega (capuanskega) kneza Pandulfa. Med tistimi, ki so bajé listino podpisali, se tudi omenja „Ego Pubpo patriarcha Aquilegensis pro episcopis Emilie, Ligurie et Istrie subscripsi".

„Anno ab incarnacione domini millesimo vicesimo secundo, indiccione V., anno vero domni Hehinrici exellentissimi ac invictissimi Romanorum imperatoris augusti regnantis vicesimo secundo, imperantis autem nono; actum in Monte Casino."

[Register dijakona Petra iz 12. stoletja v Montecasinu. — Stumpf-Brentano, Acta imperii inedita, 582, št. 272. — MG. Dipl., III, 684, št. 530.]

Št. 54.

Med letom 1022. in 1039.[2]

Škof Hartwik podeli (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina neko posestvo, katero je njegov brat grof Engilpreht[3] dobil od nekega Hecilina v Lurnski grofiji pri Lienzu [*„in comitatu Lurniensi in loco Luenzina dicto"*] ter ga potem dal svojemu sorodniku kleriku Waldholdu, namreč dvajset slovenskih kmetij z vsemi pripadajočimi pravicami [*„XX mansos Sclauaniscos cum omni iure ad eos pertinenti"*]. Škof izjavlja, da bode do svoje smrti sam užival dohodke tega posestva; nato naj ga pa dobé v dar brixenski korarji, ne da bi se jim zaradi tega zmanjšala redna prebenda. Zato naj pa korarji prvo leto po njegovi smrti vsak dan opravijo eno mašo ter vsak trideseti dan s hrano in pijačo pokrepčajo po trideset revežev. Pozneje naj korarji vsako leto le na dan njegove obletnice opravijo skupno peto mašo, pokrepčajo po trideset revežev s hrano in pijačo ter si tudi sami privoščijo boljšega kosila. Ako bi se kateri njegovih naslednikov hotel polastiti tega posestva, naj ima rečeni grof Engilprecht ali pa njegov dedič pravico, da s tremi penezi [*„tribus cum denariis"*] odkupi posestvo ter ga izroči korarjem v užitek.

Naštetih je več prič.

Datum manjka.

[Cod. trad. št. 460 v Držav. arhivu na Dunaju. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben, II, 374, št. 7. — Redlich, Acta Tirol., I, 28, št. 71.]

---

[1] Da je ta listina nepristna, je dokazal Bresslau v MG. Dipl., III, 684 in 685. Ponarejevalec je morda dijakon Peter, ki je bil leta 1137. bibliotekar in arhivar Montecasinskega samostana. Ponarejevalec je uporabil neko pristno listino cesarja Lotarja z dne 22. septembra leta 1137.

[2] V tem času je vladal brixenski škof Hartwik.

[3] Engilpreht ali Engelbert, brat škofa Hartwika, je bil grof v Lurnskem okraju in Pusterski dolini.

Št. 55.

1023, dne 16. maja. Kolin.

Rimski cesar Henrik II. podeli samostanu Marije Device in svetega Andreja aposteljna v Gössu[1] svoje posestvo v Dümlachu[2] v Muriškem okraju in v grofiji bivšega grofa Trdogoja z vsemi priteklinami [*„cuidam nostro monasterio Gossia dicto ad honorem sanctae Mariae semper virginis sanctique Andreae apostoli constructo tale predium, quale habemus in villa Domiahc vocata situm in pago qui vocatur Mûriza in comitatu vero qui nuper fuit Turdogowi comitis"*].

„Data XVII. kal. Iun., indictione VI., anno dominicae incarnationis millesimo XXIII, anno domni Heinrici secundi regnantis XXII., imperii autem X.; actum Coloniae."

[Izvirna listina v Deželnem arhivu v Gradcu. — (Frölich), Dipl. sacra Styriae, I, 13, št. 8. — Zahn, Urkundenbuch d. H. Steiermark, I, 49, št. 41. — MG. Dipl., III, 622, št. 488.]

Št. 56.

1023.

Ko si je oglejski patriarh Popon pridobil cesarjevo naklonjenost, si je hotel podvreči Gradeško cerkev. Poslal je svoje poslance k papežu Benediktu (VIII.), zahteval čez otok Gradež in ondotno cerkev sodno oblast ter prosil, da bi (papež) pred se poklical patriarha Urza, katerega je on (Popon) imenoval ugrabitelja. Ko je bil Urz pozvan, je bil pripravljen ubogati; a zvedel je, da ga bodo vsled Poponovega prizadevanja na poti zalezovali. Zato se je vrnil, poslal k papežu svoje poslance ter mu naznanil, da ni prišel blizu, ker ima strah pred cesarjem. Papežu se je zdel Urzov izgovor dovolj tehten, zato je preklical svoj poziv.

Danduli Chronicon, lib. IX, c. 2, pars 10 (Muratori, Script, rer. Ital., XII, 237): „Eodem anno (sc. millesimo vigesimo tertio) Popo patriarcha Aquilegiensis ex Germanorum claro genere ortus Gradensem ecclesiam sibi subjicere anhelans cum favore imperiali, mittit nuncios suos Benedicto papae, et de insula et de ecclesia Gradensi justitiam requirit, et Ursonem patriarcham, quem detemptorem nominat, citari petit. Ille ergo citatus dum obedire vellet, cognovit tractatu Poponis insidias sibi in itinere paratas fore; unde rediens legatos suos papae mittit et causam suae absentiae praetendit, videlicet imperialis timoris; quam papa justam cernens excusationem admittit et eum a citatione obsolvit."

Št. 57.

Med letom 1024 in 1039.[4]

Freisinški škof Egilbert zamenja s proštom Werinharjem in kanoniki Freisinške cerkve nekatera posestva. Škof prepusti po svojem odvetniku

---

[1] Göss je jugozahodno od Liubna na Gorenjem Štajerskem.
[2] Dümlach, vas severovzhodno od Brucka na Štajerskem.
[3] Murica (Mürz), dotok reke Mure na Štajerskem.
[4] Leta 1024. dne 13. julija je umrl cesar Henrik II., leta 1039. pa freisinški škof Egilbert.

Odalskalku rečenemu Werinharju in njegovemu odvetniku Altmannu več imenoma naštetih krajev na Bavarskem. Zato pa odstopi Werinhar po svojem odvetniku Altmannu škofu Egilbertu in njegovemu odvetniku vse to, kar je rajnki cesar Henrik podelil omenjenim bratom v Kranjski grofiji. *[„... in comitatu Carniola quicquid eisdem fratribus dono et largitate bonę memorię Heinrici imperatoris traditum erat."]*

Naštetih je več prič.

Datum manjka.

[Cod. iz 11. stoletja v Državnem arhivu v Monakovem. — Meichelbeck, Hist. Fris., Ia, 232. — Zahn, Cod. dipl. Austro-Fris., I, 68, št. 67. (Fontes rer. Austr., Dipl., XXXI.) — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch, I, 31. št. 23.]

Št. 58.

1024, dne 8. septembra.

Takrat je bil izvoljen za kralja Konrad II., bratranec poznejšega karantanskega vojvoda Konrada Mlajšega.

Herimanni Aug. Chronicon ad a. 1024 (MG. SS., V, 120): „Deinde cum Counradus senior, filius Heinrici et Adalheidae, et patruelis eius Counradus, filius Counradi ducis ex Mahthilde, ad regnum praecipue adniterentur, habito apud villam Kambam principum conventu, senior Counradus rex promotus ..."

Contin. vitae Bernwardi (MG. SS., XI, 166): „Vix emenso mensis spacio, electus et consecratus est in regem Conradus, filius Conradi ducis Carnotensis,[1] ..."

Št. 59.

1024, dne 8. septembra.

V tistem času, ko je bil Konrad II. izvoljen za kralja, je živel karantanski vojvoda Adalberon.[2]

Wiponis Vita Chuonradi imp., c. 1 (MG. SS., XI, 257): „Duces autem supradictis viris contemporanei hi fuerunt: ... Adalbero dux Histriae ..."

Št. 60.

1024, v poletenskem času.[3]

Takrat je nastal med Benečani tak razpor, da sta morala dožd (Oton) in njegov brat, gradeški patriarh, zapustiti vsak svoj sedež ter bežati v Istro. Oglejski patriarh Popon je med tem prišel na Gradež

[1] Kralj Konrad II. ni bil sin karantanskega vojvoda Konrada I., pač pa njegov nečak. Glej rodovnik pod št. 18.

[2] Adalberon ni bil samo vojvoda karantanski, temuč tudi mejni grof, ne pa vojvoda istrski. Se je li udeležil volitve kralja Konrada II. ali ne, ni znano.

[3] Tu se nam pripoveduje, da sta beneški dožd in gradeški patriarh morala pred Benečani bežati v Istro. Med tem časom se je oglejski patriarh Popon polastil Gradeškega mesta. Nato je poslal poslance k papežu Ivanu XIX, kateri mu je pogojno potrdil pravico do Gradeškega otoka. — Papež Ivan XIX. je bil leta 1024. med 24. junijem in 15. julijem posvečen. (Jaffé, Reg. pont. Rom. ed. 1885, I, 515.) Patriarh Popon je brez dvoma po 15. juliju poslal svoje poslance v Rim in dobil od papeža imenovano potrdilo. Najbrže se je vse to zgodilo v poletenskem času leta 1024.

ter zahteval, da bi ga ljudstvo sprejelo, ker hoče pomagati svojemu sobratu patriarhu in svojemu prijatelju doždu. Ker mu pa prebivalci niso hoteli verjeti, je prisegel sam in ž njim še osemnajst drugih mož, da prihaja v mesto, ker ga hoče osrečiti. Ko je dospel v mesto, je razrušil cerkve in samostane, oskrunil nune, odnesel zaklade ter potem zapustil Gradež, ko ga je opustošil in preskrbel s svojo posadko. — Nato je Popon k prvi krivici dodal še drugo ter poslal poslance k papežu Ivanu (XIX.). Zamolčavši resnico, je dobil od njega privilegij, s katerim sta se mu izročila otok (Gradež) in Gradeška cerkev pod pogojem, v kolikor mu to gre po pravici in cerkvenih postavah.[1]

Danduli Chronicon, lib. IX, c. 2, pars 12 (Muratori, Script. rer. Ital., XII, 238): „Eodem anno (sc. 1024) cum inter Venetos gravis discordia orta usque adeo perducta esset, ut dux et frater ejus patriarcha, relictis propriis sedibus, apud Istriam exulare coacti forent, Popo patriarcha Aquilegiensis Gradum adiit, petens recipi adjutorem fratris sui patriarchae et amici sui ducis; cui cum nollent acquiescere, per decem octo suorum sacramenta firmavit, quod ad salvam faciendam illis civitatem intraret. Ubi postquam intratum est, ecclesias et monasteria diruit, sanctimoniales violavit, thesauros abstulit et civitatem, licet destitutam, munitam suis reliquit."

Ibid., pars 13 (l. c. p. 238): „Addens quoque iniquitatem super iniquitatem, Popo nuntios suos mittit Joanni papae, et de subjectione insulae et ecclesiae Gradensis tacita veritate privilegium obtinuit, adjecta hac conditione, sicut juste et canonice sibi pertinere dignoscitur."

Št. 61.

1024, v poletenskem času.[2]

Papež Ivan XIX. potrdi oglejskemu patriarhu Poponu Gradeški otok z vsemi priteklinami tako, kakor mu vsled starih privilegijev gre po pravici in cerkvenih postavah ter kakor bi mogel in hotel vsak čas sam dokazati. Oglejski patriarhi smejo po božji volji ordinirati po rečenem otoku.

[Glej listino papeža Ivana XIX. iz leta 1024. pod št. 65. in listino papeža Benedikta IX. iz leta 1044. pod št. 128.]

Št. 62.

1024, v jesenskem času.[3]

Ko so Benečani videli, da jim ni nič koristilo, da so pregnali patriarha in dožda, so sklenili poklicati ju nazaj ter jima povrniti njuno

Nato so Benečani poklicali dožda in patriarha zopet v domovino, poslali svojo vojsko na Gradež ter si ga osvojili. Patriarh Popon je bil pozvan, da naj gradeškemu patriarhu povrne škodo, katero mu je bil napravil, ter dokaže, da je Gradeški otok res njegov. Popon je po svojih poslancih papežu vrnil privilegij, katerega je bil nekaj časa prej prejel. Ko so se ti poslanci vrnili, so tri dni pozneje prišli v Rim zastopniki gradeškega patriarha. Nato je papež pozval oba patriarha k sinodi, ki se je vršila meseca decembra imenovanega leta. Ko je Popon dobil papežev poziv k sinodi, je odgovoril, da ne more priti; patriarh Urz pa je dospel v Rim ter se udeležil sinode. — Trditi smemo, da so se ti dogodki vršili v jesenskem času, to je v oktobru, novembru in decembru leta 1024.

[1] Kar se tiče vsebine, glej tudi listino papeža Ivana XIX. pod št. 65.
[2] Zastran datiranja glej dotično opazko pod št. 60.
[3] Zastran datiranja glej dotično opazko pod št. 60.

dostojanstvo. Tudi so poslali na Gradež svojo vojsko, da bi si ga osvojili. Ko se je to zgodilo, sta tja prihitela dožd in patriarh ter pomagala mesto vzeti. Poponovi stražniki so nato postali boječi ter odstopili Gradež doždu, kateri ga je na novo utrdil ter popravil poškodovane cerkve.

Benečani so bili veseli, ko so se polastili mesta; a njih veselje je težila skrb, da ne dobé svetinj sv. Hermagora in Fortunata.[1] Sedaj se je patriarh spomnil, da so mu večkrat rekli nekateri starejši duhovniki, da se svetinje ne nahajajo v njim posvečenem oltarju, temuč so skrite v nekem neznanem kraju. Ko so hoteli zvedeti resnico, jim je povedal cerkveni stražnik Monach, da je skril dragocene svetinje rajnki beneški dožd Peter, oče sedanjega dožda in sedanjega patriarha. O tem so takrat vedeli le trije in med temi je sedaj on sam (Monach) še živ. Pokazal jim je nato kraj v kripti sv. Marka. Ko so tu kopali, so dobili štiri posode. Iz napisov so zvedeli, da so bili v prvi posodi telesni ostanki sv. Fortunata in Feliksa, v drugi sv. Hermagora in Fortunata, v tretji sv. Dionizija in Larga, v četrti pa sv. Hermogena in Fortunata. Tudi so čutili čudno prijeten duh. Prvo posodo so izročili malamoškemu škofu, druge so pa zopet shranili, in le malo ljudi je vedelo, kje da so. Nato so mesto iz nova popravili in utrdili, kar kaže napis, ki je še sedaj (ca. 1340) vrezan nad vrati.

Danduli Chronicon, lib. IX, c. 2, pars 14 (Muratori, Script. rer. Ital., XII, 238): „Interea Veneti deceptionis perfidiam experti, ducem et patriarcham repatriare statuunt et eis sedes suas restituunt et cum exercitu ad expugnandum Gradum ire decreverunt. Quo peracto dux cum patriarcha illuc properat, et civitatem impugnant. Custodes autem formidulosi effecti civitatem reddunt, quam dux fortiliciis reparavit, et ecclesias diruptas renovavit, ut in portis praesentialiter scriptum epitaphium ait:

„Has portas jussit Otto dux nectere fano.
„Pondere pro ferri capiat sibi praemia regni."

Ibid., pars 15 (l. c. p. 238): „Obtenta igitur civitate gaudium accidit Venetis, sed cordis jubilum minuit, quod Hermacorae et Fortunati corpora sublata formidant. Coepit exinde patriarcha mente revolvere, quosdam ex clero antiquos saepius dixisse, in dedicato sibi altari non existere, sed ignoto celari latibulo. Inquirenti igitur veritatem, ecclesiae custos Monachus, antiqua fide probatus et moribus, ait: Petrum jam defunctum Venetiae ducem, praedictorum ducis et patriarchae genitorem pretiosas reliquias occultasse, et tres tantum secrete conscios fuisse, quorum superstes erat ipse. Locum denique ostendit in crypta sancti Marci. Ibi igitur fodientes quatuor capsas inveniunt. In prima, docente titulo, corpora extant Fortunati et Felicis, in secunda Hermacorae et Fortunati, in tertia Dionysii et Largi, in quarta Hermogenis et Fortunati. Et dum ipsi removerent, miram senserunt odoris fragrantiam. Prima vero capsa Mathemaucensi episcopo conceditur; reliquiae paucis consciis reponuntur. Post haec urbs reparatur et munitur, ut in portis praesentialiter sculptum reperitur, ut superius est dictum."

[1] V listini papeža Ivana XIX., izdani meseca decembra leta 1024 (gl. št. 65), je navedeno, da je oglejski patriarh Popon pač prinesel z Gradeža nekoliko svetinj, vendar ne toliko, kolikor je želel.

Št. 63.

1024, v jesenskem času.[1]

Papež Ivan XIX. pozove oglejskega patriarha Popona k sinodi, katera je bila meseca decembra v cerkvi sv. Silvestra v Rimu.

[Iz listine papeža Ivana XIX. do gradeškega patriarha Urza, izdane meseca decembra leta 1024. Gl. št. 65.]

Št. 64.

1024, v jesenskem času.[2]

Papež Ivan XIX. pozove gradeškega patriarha Urza k sinodi, katera je bila meseca decembra v cerkvi sv. Silvestra v Rimu.

[Iz listine papeža Ivana XIX. do gradeškega patriarha Urza, izdane meseca decembra leta 1024. Gl. št. 65.]

Št. 65.

1024, meseca decembra.[3] Rim.

Papež Ivan (XIX.) naznanja, da je žalibog nastalo med gradeškim patriarhom Urzom in furlanskim patriarhom Poponom *[„inter Ursonem patriarcham Gradensem et Popponem Forojuliensem patriarcham"]* sovraštvo, katero še sedaj ni poravnano. Beneško ljudstvo se je zarotilo zoper svojega dožda (Otona) in njegovega brata, prej imenovanega patriarha, ter ju pregnalo. Bežala sta drugam[4] za tako dolgo časa, dokler se ni polegla razdraženost, in še le potem sta se mogla vrniti k svojim ljudem.[5] *[„. . . conspirante namque Veneticorum populo contra dominum suum ducem et praelibatum patriarcham (sc. Ursonem), uterque, posthabitis dignitatibus et curis, quae ad se pertinebant, alias se receptarunt, donec sopitis secularibus insolentiis ad sua repedere quivissent, sicuti postea eventus probavit."]*

Med tem je napadel furlanski patriarh Popon Gradeško mesto *[„Gradensem civitatem"]* ter zahteval od meščanov, da naj ga sprejmejo, ker hoče pomagati svojemu sobratu, gradeškemu patriarhu, ter svojemu prijatelju doždu. Ker pa ni mogel takoj pridobiti meščanov, je prisegel sam in ž njim še osemnajst drugih njegovih mož *[„per decem et octo suorum sacramenta firmavit"]*, da prihaja v mesto, ker ga hoče ohraniti doždu in patriarhu, njegovemu bratu. Papež pravi, da je vse to

[1] Zastran datiranja glej dotično opazko pod št. 60.

[2] Zastran datiranja glej dotično opazko pod št. 60.

[3] Bresslau (Jahrbücher des deutschen Reiches, I, 456—459) je dokazal, da je bila ta listina izdana v decembru leta 1024., ne pa še le leta 1029., kakor mislijo Jaffé (Reg. pont. Rom., št. 3108), Steindorff (Jahrbücher, I, 542), Gfrörer (Byzantinische Geschichten, I, 442) in drugi.

[4] Namreč v Istro. (Glej št. 60.)

[5] Kakor se kaže, sta se dožd in patriarh iz pregnanstva vrnila že leta 1024. (Bresslau Jahrbücher, I, 458, 459.)

zvedel iz ust patriarha Urza, njegovih beneških plemenitašev in po ondotni pokrajini živečih škofov.

Ko je prišel Popon v mesto, je pozabil na svojo prisego. Kar se je dobilo v cerkvi, je bilo oropano. Njegovi ljudje so oskrunili nune dveh samostanov ter jim vzeli njih devištvo; tudi menihom se ni prizaneslo. Še celo trupla nekaterih mrtvecev je ukazal patriarh spraviti iz njih grobov ter jih prenesti v svoje mesto (v Oglej). Tudi nekoliko svetinj je vzel s seboj; vendar ne toliko, kolikor je želel. Razrušil je oltarje, oropal zaklade ter potem postavil v zapuščenem mestu kot posadko nekoliko svojih ljudi.

Papež omenja dalje v svoji listini, da patriarh še ni bil zadovoljen s temi krivicami ter je poslal k njemu (k papežu) svoje poslance zahtevajoč, da bi mu (patriarhu) potrdil posest vseh njegovih krajev, posebno pa posest Gradeškega otoka (*„Gradensis insulae“*). Papež pravi, da je nato odgovoril poslancem, da nima patriarh nobenih pravic do otoka. Poslanci so pa rekli, da patriarh ne želi drugačnejšega potrdila, kakor tako, kakršna so že prejšnji patriarhi dobili od papežev in kakršna jim vsled starih privilegijev gredo po pravici in cerkvenih postavah, kar more in hoče patriarh tudi dokazati. Papež omenja, da je nato zapovedal svojemu dijakonu in kancelarju Petru, da naj spiše privilegij za oglejskega patriarha, ker si je mislil, da se ta pač ne bo upal prevariti Apostolske stolice. Tudi je vedel (papež), da je bil prav zastran te zadeve poklican v Rim od papeža Benedikta (VIII.) patriarh Urz, kateri pa ni prišel tja iz strahu pred cesarjem, pač je pa tja poslal svoje poslance, ki so podpirali njegove (Urzove) prošnje. Papež pravi, da je nato ukazal zapisati v rečenem privilegiju glede Gradeškega otoka, da potrjuje oglejskemu patriarhu ta otok z vsemi priteklinami tako, kakor mu to vsled starih privilegijev gre po pravici in cerkvenih postavah ter kakor bi mogel in hotel vsak čas sam dokazati, da sme po njem (po otoku) po božji volji ordinirati. *[„... praeterea confirmamus vobis insulam Gradensem cum pertinenciis sicut juste et canonice per antiqua privilegia vobis et ecclesiae vestrae pertinere dinoscitur, et sicut tu ipse juste probare omni tempore potes et promittis, ita ut secundum Deum tibi ordinare liceat.“]*

A zgodilo se je ravno nasprotno. Patriarh si je po krivici prilastil otok. Ko je bil poklican, da naj odškoduje gradeškega patriarha tako, kakor je bil obljubil, ni hotel priti blizu; po otoku ni ordiniral po božji volji in tudi ni dokazal iz starih privilegijev, kakor je bil obljubil, da je otok njegov. Privilegij, kateri je bil spisan pod naštetimi pogoji ter potrjen od njegove (papeževe) roke, je patriarh vrnil po svojih poslancih.

Ko so ti poslanci odšli, je dospel še ne tri dni pozneje poslanec gradeškega patriarha ter prinesel s seboj objokovanja vredno pismo.

Papež pravi, da ga je to pismo jako ožalostilo in zato je poslal svojega zvestega in zgovornega poslanca Gregorja s pismi, s katerimi je po očetovsko poklical oba patriarha k svoji sinodi. Ko je Popon zagledal njegovo (papeževo) pismo, se ni hotel vdati in tudi ni hotel nič vedeti o rečenem privilegiju, kakor je povedal Gregor. Ker je izgubil otok Gradež,[1] je tarnal, da ne more priti k sinodi. Ko se je Gregor vračal (v Rim), se mu je pridružil patriarh Urz, ki je bil tudi poklican v Rim. Ko je to zvedel furlanski patriarh Popon, je poslal nekega meniha brez verjetnega pooblastila kot poslanca do njega (do papeža). Papež pravi, da je hotel meniha obdržati pri sebi, ko je slišal, da pride patriarh Urz, a oni je pobegnil. Ko je prišel k njemu (k papežu) gradeški patriarh, je tožil in jokal tri dni. Nato se je zbrala sinoda v cerkvi sv. Silvestra v okviru njegove (papeževe) palače. K tej sinodi je prišlo kakih šestnajst škofov ter mnogo dijakonov in kardinalov.

Na sinodi se je vsa stvar opisala. Tudi so se predložili privilegiji papežev Pelagija (II.), Gregorja (I.), Honorija (I.), Štefana (III.), Gregorja (II.),[2] Leona (III.), Sergija (II.), Leona (IV.), Benedikta (III.), Adrijana (III.), Bonifacija (VI.), Romana, Teodora (II.), Anastazija (III.), Ivana (katerega?), Silvestra (II.) in Sergija (IV.). Ti privilegiji so bili večinoma izdani na korist Gradeški stolici. Tudi se je sklenilo na sinodi, da bi (papež) potrdil patriarhu Urzu in njegovim naslednikom pravice Gradeške cerkve. Papež pravi, da je to tudi storil ter ukazal pod apostolsko kaznijo, da ne sme nobeden vznemirjati in nadlegovati patriarha Urza in njegovih naslednikov zastran Gradeške patriarhije *[„de praedicto patriarchatu Gradensi"]* in njenih posestev. Rečeni patriarh in njegovi nasledniki naj mirno in brez vsakega nasprotovanja gospodujejo po svoji patriarhiji. Brez njih dovoljenja ne sme nihče voliti kakega sufragana. Varovati se mora vse, kar bi na korist svoji cerkvi storili patriarhi, njih sufragani, duhovščina in ljudstvo. Kdor bi ta ukaz prelomil, naj ga zadene božja jeza. Potem sledé podpisi škofov, dijakonov in kardinalov.

„. . . in mense Decembri, indictione VIII." — *„Si mortalibus."*

[Rokopis v Benetkah. — Ughelli, Italia sacra, ed. Coleti (1717), V, 1110. — Cocquelines, Bullarum, privilegiorum ac diplomatum Rom. pont. amplissima collectio, I, 338. — Mansi, Concil. coll., XIX (1774), 491. — Migne, Patrolog., Ser. lat., CXLI, 1140. — Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 4063 (3108).]

---

[1] Glej št. 62.

[2] Med papežem Štefanom III. (768 do 772) in Leonom III. (795 do 816) je vladal Hadrijan I., ne pa papež Gregor. Kar se tiče Gregorja II. (715 do 721) in Gregorja III. (731 do 741), ker le na enega izmed teh dveh bi smeli tu misliti, sta ta dva živela pred Štefanom III. Zato bi v listini morala slediti imena „Gregorii, Stephani, Leonis", ne pa „Stephani, Gregorii, Leonis". Tu omenjeni Gregor je najbrže papež Gregor II., o katerem vemo, da se je leta 723. potegnil za pravice takratnega gradeškega patriarha Donata. (Gr., I, št. 202.)

Št. 66.

1024, meseca decembra.

Papež Ivan XIX. naznanja, da ga je prosil gradeški patriarh Urz *[„Vrso sanctae Gradensis ecclesie prudentissimus patriarcha"]*, da bi mu potrdil razna posestva njegove cerkve po Beneškem, Italskem kraljestvu in Istrski grofiji *[„in comitatu Istriensi"]*, in sicer v Rialtu[1], Malamoccu[2], Jesolu, Cittanovi[3], na zemlji Gradeškega mesta, v Morsanu, v „Gaiaco"[4], na Zemole[5], deloma na zemlji oglejski in ob morski meji, potem v Istri, Trstu, Kopru, Piranu, Novem gradu, Poreču, Rovinju, Pulju, v gradu Sv. Jurija ter po drugih krajih, potem v Bologni, Romaniji, Ravenni, Riminiju, Pesaru in po drugih krajih Italskega in Beneškega. *[„... in Rivo alto, in Metamauco, in Nequilo[6], in Civitate nova, in confinio sue iam dicte Gradensis civitatis seu in Mureiano[7] vel Gaiaco, in Zemulis, partim in territorio Aquilegie et in marino termino, saltim in Istria, in Tergeste, in Iustinopoli, Piriano, Civitate nova, Parentio, Ragunio, Pola atque in castello sancti Georgii ac reliquorum locorum tam infra quam extra, seu Bononia vel Romania, Ravenna, Ausimo[8], Pensauro sive in quibuscunque locis Italici regni seu Venetie habere ac possidere sui predecessores visi sunt."]* Papež pravi, da je rad ustregel tej prošnji. Zato zapoveduje, da ne sme noben pod njegovo oblastjo živeči patriarh, nadškof, škof, prošt, dekan, vicedom, kralj, vojvoda, mejni grof, grof, podgrof ali pa kak drug uradnik duhovskega ali posvetnega stanu, potem noben javni sodnik ali kaka druga sodnijska oseba po samostanih, cerkvah, pobrežjih *[„in litoribus"]*, prekopih, močvirjih, selih, vaseh in posestvih Gradeške cerkve, dalje po krstnih cerkvah *[„in ecclesiis baptismalibus"]* in po farah, posebno po Piranski, Omaški in Siciolski[9] *[„in plebibus, precipue Piriani, Humagi scilicet et Sitiole"]*, katere so bile vedno v pravični posesti Gradeške cerkve, ter po drugih okrajih in zemljah Italskega kraljestva in beneške oblasti ali pa med mejami Gradeškega mesta *[„in confinio eiusdem sancte civitatts Gradensis"]* na posestvih Gradeške cerkve delati kako silo, kak napad ali pa kako drugače nadlegovati njega (patriarha)

---

[1] Rialto se zove del Beneškega mesta.

[2] Malamocco je neki kraj južno od Benetek.

[3] Cittanova (Civitas nova) se je nekdaj zvalo neko mesto pri Benetkah.

[4] „Gaiaco" je bil neki kraj najbrže blizu Gradeža. V neki drugi listini iz leta 1044. (gl. št. 128) stoji za ta kraj ime „Gajazzo", v neki listini iz leta 974. (Gr. II, št. 449) pa „Galigo".

[5] Zemole se zove neki otok blizu Gradeža.

[6] Namesto „Nequilo" bi moralo stati „Equilo" ali pa „Aequilo". Equilum je sedanji kraj Jesolo severovzhodno od Benetek.

[7] Namesto „Mureiano" bi moralo stati „Murciano" t. j. Morsano Tako se zove neki kraj tik morja med Gradežem in Oglejem. Omenja se že v osmem in desetem stoletju. (Gr. I, št. 211 in II, št. 449.)

[8] Tu stoji „Ausimo", v listini pod št. 128 pa čitamo „Arimino". Zadnji izraz je brez dvoma pravi. Ausimo bi pomenjal Osimo, ki je južno od Jakina, Arimino pa Rimini blizu Pesara.

[9] Siciole (Sizziole) se zove neka vas jugovzhodno od Pirana blizu izliva Dragonje v morje.

ali pa njegove naslednike, njegove cerkve, njegove ljudi, kolone, hlapce, podložnike, tujce in druge, ki bivajo na zemlji rečene cerkve [„. . . *seu in familiis, in colonis, servis vel mancipiis, aduenis ac reliquis, qui super eiusdem ecclesie terras manent*"]; pač pa naj patriarhi Gradeške cerkve svobodno in brez vznemirjanja za večne čase obdrže vse to, kar se je navedlo. Kar ima Gradeška cerkev v Rialtu, Malamoccu, Jesolu, Cittanovi, Finesu[1], Bibionesu[2], med mejami rečenega metropolitskega mesta,[3] v Trstu, Kopru, Piranski, Omaški in Siciolski fari ter v krajih, ki spadajo k tem faram, potem desetine, prvine in druga darila v Siparskem gradu[4] in po drugih straneh, posebno v Regianskem (?) mlinu [„*in prenominatis locis vel civitatibus: Rivo alto et Metamauco, Equilo, Civitate nova, in Fines, in Bibones vel in confinio iam dicte sancte metropolitane civitatis, in Tergeste, Iustinopoli seu in predictis plebibus: Pirani scilicet Humagi, Sizole vel in locis ad easdem plebes pertinentibus, decimas ac primitias ceterasque offersiones in illis oblatas, vel in Spariensi castro, in quibusve territoriis . . . . precipue in molendino Regiani . . .*"] ter vsa posestva, do katerih ima Gradeška cerkev svoje pravice na podlagi listin, apostolskih privilegijev in cesarskih ukazov, naj obdrži še v prihodnje.

„. . . . *mense Decembris, indictione octava.*" — „*Convenit apostolatui nostro.*"

[Izvirna listina ali pa izvirni posnetek v Državnem arhivu v Benetkah. — Pflugk-Harttung, Acta pontificum Rom. inedita, II, 66 št. 101 k sept. leta 1025. (pomanjkljivo). — Atti e memorie della società Istriana, VIII (1892), str. 7 (reg.). — Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 4070 k sept. leta 1025.]

Št. 67.

1024, meseca decembra ali pa nekoliko pozneje.

Papež Ivan XIX. piše oglejskemu patriarhu Poponu ter mu ukazuje, da mora pod prisego treh oseb povrniti gradeškemu patriarhu Urzu vse to, kar mu je bil vzel.

[Iz listine papeža Benedikta IX. do gradeškega patriarha Urza, izdane meseca aprila leta 1044. Gl. št. 128.]

Št. 68.

1025, dne 11. maja. Bamberg.

Kralj Konrad II. podeli vsled prošnje svoje soproge kraljice Gizele ter moguntinskega nadškofa Aribona grofu Wilhelmu trideset

[1] Fines je neki kraj najbrže blizu otoka Jesolo pri Benetkah.

[2] Bibiones je med Gradežem in mestom Caorle. Cfr. Monticolo, Cronache Veneziane I, 61, op. 2.

[3] Namreč Gradeža.

[4] Sipar, grad v Istri severno od Omaka.

kraljevih kmetij v njegovi Savinjski grofiji med rekami Koprivnico, Hudinjo in Voglajno ter med Krko in Savo. Te kmetije naj si po raznih krajih imenovane marke[1] sam izbere tam, kjer mu je všeč. Tudi mu daruje med rečenimi rekami vse tiste gore, doline in gozde, kateri so bili do sedaj njegova (kraljeva) lastnina. [*„... Willihelmo comiti XXX regales mansos in comitatu ipsius quę nominatur Souna, et inter fluenta Gopriunizę, Chodinię et Oguanię et inter fluenta Gurkę et Souuuę sitos quos ipse in eiusdem marchię locis ad plenitudinem elegerit, ubicumque sibi placuerit, ... et insuper quicquid inter ipsa predicta fluenta habemus montium vallium et silvarum, perpetualiter habendum in proprium tradidimus."*]

„Data V. idus Mai., indictione VIII., anno dominice incarnationis MXXV., anno autem domni Kuonradi secundi regnantis I.; actum est ad Babenberch."

[Izvirna listina, nekoliko poškodovana, v Zgodovinskem društvu v Celovcu. — Hormayr, Archiv f. Süddeutschland, II, 226, št. 12. — Zahn, Urkundenbuch d. H. Steierm., I, 52, št. 43. — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch f. Krain, I, 28, št. 18. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, I, 52, št. 14.]

Št. 69.

1025, dne 12. maja. Bamberg.

Kralj Konrad II. podeli matroni Beatrici[2] sto kmetij s podložniki obojega spola v Aflenzu[3] v grofiji grofa Trdogoja. [*„... cuidam matronae Beatrici centum mansos nostrae proprietatis cum utriusque sexus mancipiis in comitatu comitis Dvrgouuues[4] in loco Auelniz sitos."*] Ako bi se v rečenem kraju ne moglo dobiti toliko zemlje, naj se popolni to, kar manjka, v tistih sosednjih krajih, ki stoje pod njegovo (kraljevo) oblastjo.

„Data IIII. idus Maii, indictione VIII., anno ab incarnatione domini millesimo XXV., anno vero domni Chuonradi secundi regnantis I. Actum Babenberg."

---

[1] Felicetti (Beiträge zur Kunde steierm. Geschichtsquellen, IX, 55) misli, da je bila poleg Savinje le grofija, ne pa mejna grofija ali marka. Istega mnenja je tudi Wahnschaffe (Das Herzogthum Kärnten, str. 43, op. 131). Temu nasproti poudarjajo Hirsch (Heinrich II., Bd. I, 161 fg.), Waitz (Deutsche Verfassungsgeschichte, VII, 72, op. 6) in Hasenöhrl (Archiv f. Kunde österr. Geschichte, LXXXII, 514), da se je ob Savinji nahajala mejna grofija. — Reči moram, da imajo ti prav. Že v tej listini stoje besede „eiusdem marchię locis". A tudi pod št. 84 je enak izraz, kar kaže, da imamo tu opraviti z marko. Po tej mejni grofiji so gospodovali mejni grofje, tako n. pr. leta 1103. „Starchant marchio de Soune", leta 1144. „Guntherus marchio de Soune".

[2] Ta Beatrica je bila soproga karantanskega vojvoda Adalberona.

[3] Aflenz, vas na Gorenjem Štajerskem severno od Brucka.

[4] Prvotno ime se je izradiralo in se nato na dotično mesto zapisalo „Dvrgouuues". — „In comitatu comitis Dvrgouuues" je isto, kar pod št. 55 „in comitatu vero qui nuper fuit Turdogowi comitis". Grof Trdogoj je imel, kakor se kaže, svojo grofijo na Gorenjem Štajerskem poleg reke Murice. Leta 1025. je bil najbrže že mrtev, kajti že dve leti prej se omenjajo zraven njegovega imena besede „qui nuper fuit".

[Izvirna listina v samostanskem arhivu v St. Lambrechtu na Gorenjem Štajerskem. — Tangl v Archiv f. Kunde österr. Gesch.qu., IV, 226. — Bresslau, Die Kanzlei Kaiser Konrad's II., str. 93. — Zahn, Urkundenbuch d. H. Steiermark, I, 53. št. 44.]

Št. 70.

1025, poletje.

Kralj Konrad II. je v Reznem praznoval veliko noč. V poletenskem času je prehodil Bavarsko, Švabsko, Karantanijo (?) in sosednje pokrajine. Božič je praznoval v Lodiju (!).[1]

Wolfherii Vita Godehardi episc., Vita posterior. c. 21 (MG. SS., XI, 208): „. . . Reginesburch sanctum pascha honorifice feriavit. Et ea aestate partes Baioariae, Sueviae et Karentinorum cum circumiacentium provinciarum terminis pertransiens, natale Domini Leodii celebravit."

Št. 71.

1026.

Ko je bil kralj Konrad v Lombardiji, mu je prišel naproti oglejski patriarh Wolfgang[2], mu voščil srečo ter tudi pozdravil svojega sorodnika, paderbornskega škofa Meinwerka[3]. Ta je prosil patriarha, da bi mu dal svetinj za samostane, katere hoče postaviti. Patriarh mu je rad ustregel ter mu pozneje[4] poslal ostanke sv. Feliksa, kateri je po hudem trpinčenju umrl kot mučenik pod cesarjem Dioklecijanom in predsednikom Heronijem skupno s škofom Hilarijem, dijakonom Tacijanom, Largom in Dionizijem.

Vita Meinwerci episc., c. 199 (MG. SS., XI, 153): „Rege autem in Longobardia manente, Wolfgangus patriarcha Aquilegiensis ei obviam venit, imprecatusque novo regi prospera, episcopum Meinwercum consanguineum suum salutavit. Episcopo autem ad constructionem monasteriorum reliquias sanctorum expetente, patriarcha gratanter annuit, et corpus sancti Felicis, qui sub Diocletiano imperatore, Heronio praeside, cum Hilario episcopo et Taciano diacono, post eculeum atque alia tormenta, cum Largo et Dionisio martirium consummavit, postmodum misit."

---

[1] Kralj Konrad II. se je v poletenskem času leta 1025. mudil po Bavarskem in Švabskem. Dvomljivo je, da bi bil tudi prišel v Karantanijo. Božič je praznoval v Italiji leta 1026.

[2] Tu se oglejski patriarh Popon imenuje Wolfgang.

[3] O Meinwerkovem rodu so nam znane naslednje vrstice:

Vita Meinwerci episc. (Mg. SS., XI, 108): „Imed (comes) in eadem (Traiectensi) provintia . . . nobilem duxit uxorem de terra Saxoniae Athelam nomine, de qua processu temporis genuit Thiedericum et Meinwercum, Glismod et Azelam . . . Glismod autem tricesimum fructum pudiciciae matronalis adeptura cuiusdam nobilis principis in Baioaria matrimonio copulatur."

Nekateri, kakor Bresslau (Jahrbücher, I, 488) in Jaksch (Mon hist. duc. Carint., III, 99. št 238), mislijo, da je bila tu omenjena Glismod mati oglejskega patriarha Popona. V nekem drugem viru (gl. št. 88) pa čitamo, da so Poponovi starši ustanovili opatijo v Osojah na Koroškem Ker se kot ustanoviteljica te opatije omenja neka „Irenburga", bi smeli trditi, da je bilo patriarhovi materi tako ime.

[4] Gl. št. 88.

Št. 72.

1026.

Ko je bil beneški dožd (Oton) pregnan, je prišel na njegovo mesto kot dožd Peter Barbolano ali Centranico. Ker pa nekaterim ni bil všeč, je med ljudstvom iz nova nastal razpor, katerega je porabil oglejski patriarh Popon, da je, zanašajoč se na cesarjevo pomoč, napadel meje Beneškega. Vsled Poponovega vpliva tudi ni hotel cesar z Benečani ponoviti svoje zveze, pač pa jih je še celo preganjal kot svoje tekmece.

Danduli Chronicon, lib. IX, c. 3 (Muratori, Script. rer. Ital., XII, 239): „Petrus Barbolano sive Centranico dux decernitur anno domini millesimo vigesimo sexto. Hic expulso praedecessore praeficitur, et cum plurimis non placeret, schisma in populo crebro exoritur, et Popo Aquilegiensis patriarcha imperiali confisus auxilio, Venetorum confinia lacerabat. Imperator etiam illius inductione non solum Venetorum foedus approbare renuit, sed ut sibi aemulos illos persecutus est."

Št. 73.

1027, najbrže meseca marca.

Papež Ivan XIX. pozove gradeškega patriarha Urza po concordijskem škofu Majonu, da bi prišel v Rim k sinodi (dne 6. aprila), na kateri bi se poravnal prepir med njim in oglejskim patriarhom Poponom.

[Glej št. 74.]

Št. 74.

1027, dne 6. aprila. Rim.

Cerkveni zbor v cerkvi sv. Salvatorja pod predsedstvom papeža Ivana XIX, ter v navzočnosti cesarja Konrada (II.) in mnogih škofov, na katerem se je oglejskemu patriarhu Poponu iz nova podelila Gradeška fara *[„Gradensi plebe"]*.

Rečeni papež pravi, da je oglejski patriarh Popon ponižno prosil njega (papeža), cesarja in ves cerkveni zbor, da bi sinoda določila kaj stalnega zastran Gradeža, ki je fara Oglejske cerkve. Ta prošnja se je milostljivo sprejela. Urz, ki se je v rečeni fari po krivici začel imenovati patriarha, je bil za časa papeža Benedikta (VIII.) in cesarja Henrika (II.) pozvan k sinodam v Ravenno, Rim in Verono.[1] Tudi sedaj je bil po apostolskem pismu poklican k cerkvenemu zboru. *[„Urso, qui in eadem plebe falsum patriarchae nomen susceperat, olim tempore Benedicti papae atque Heinrici imperatoris ad Ravennatem atque Romanam necnon Veronensem synodum canonice appellatus, nunc quoque ad sacratissimum concilium apostolicis literis convocatus, prae-*

[1] Glej št. 50, 51 in 52.

sentiam suam exhibere jussus est.“] Ko je bil dvakrat ali trikrat po rimskem arhidijakonu pozvan in ni prišel, je naznanil beneški dijakon Peter, da Urz ni dobil apostolskega pisma. Vendar ni hotel dijakon Peter s prisego potrditi svoje izjave ter se je izgovarjal, da ni prišel zarad te izjave (k cerkvenemu zboru). Nato je naznanil Adalger, arhidijakon Oglejske cerkve *[„Adalgerus Aquilegiensis ecclesiae archidiaconus“]* [1] namesto patriarha Popona, da je concordijski škof Majon prinesel Urzu apostolsko pismo ter ga opozoril na sinodo.

Na sinodi so se prečitali spisi Oglejske cerkve, iz katerih je bilo razvidno, da je že papež Evgenij (II.) za časa cesarjev Ludovika in Lotarja imel opraviti s tem prepirom med oglejskim patriarhom Maksencijem in gradeškim Venerijem na Mantovski sinodi.[2] Rečeni papež je povrnil Gradeško faro Oglejski cerkvi ter določil, da na Gradežu ne sme biti škofijski sedež, pač pa naj bo Oglejska cerkev glava in metropola vsega Beneškega. Ker so pa Urz in njegovi predniki prelomili to določbo, je sinoda sklenila, da naj Urz, ki tolikrat ni hotel priti blizu, ničesar ne dobi, pač pa naj se povrne patriarhu Poponu Gradeška cerkev z njenimi priteklinami tako, da ostane odslej za večne čase pod Oglejsko cerkvijo. Papež in cesar sta torej sedaj iz nova dala patriarhu Poponu Gradeško faro v posest ter z apostolskim in cesarskim sklepom ukazala spisati to pismo v korist Oglejki cerkvi in njenemu patriarhu.

„Imperante Chuonrado perpetuo augusto anno primo, VIII. idus Aprilis, indictione decima.“

[Prepis iz 12. stoletja v Kapitelskem arhivu v Vidmu, ki je natančnejši kakor Rubeisov tekst. — Rubeis, Mon. eccl, Aquil., col. 512. — Mansi, Concil. coll., ed. 1774, XIX, 479. — Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 517 (358).]

Primerjaj tudi:

Danduli Chronicon, lib. IX, c. 7, pars 1 (Muratori, Scr pt. rer. Ital., XII. 242): „Popo ab apostolica sede jam multipliciter conquassata de subjectione Gradensis ecclesiae privilegium obtinuit.“

Št. 75.

1027, dne 19. maja. Verona.

Ko se je cesar Konrad II. s svojim sinom Henrikom in mnogimi knezi mudil v Veronski grofiji v lopi palače sv. Zenona *[„in Veronense comitatu in laubia sancti Zenonis solarii[3]“]*, da bi tu ljudem razsojeval prepire, sta prišla pred njega od ene strani oglejski patriarh

[1] Morebiti je oglejski arhidijakon Adalger pozneje postal škof tržaški, ki se pod št. 86 omenja kot priča.

[2] Mantovska sinoda je bila leta 827. Glej Gr. II, št 93.

[3] Solarium navadno pomenja to, kar nemški „Söller“, t. j. mostovž, veža, nadstropje, pomoli. Včasi zaznamuje tudi vilo ali pa palačo Mislim, da zadnji izraz je tu najbolj na mestu. — Samostan sv. Zenona je bil pri Veroni zunaj mestnega ozidja (cfr. Bresslau, Jahrbücher, I, 182, opomba 2).

Popon s svojim odvetnikom Walpertom, od druge pa karantanski vojvoda Adalberon z grofom Wecellinom[1], svojim odvetnikom ali valpotom [*„ibique in eorum veniens presentia dominus Popo patriarcha Aquileiensis ecclesie pariter cum Walperto suo eiusdemque ecclesie advocato et ex alia parte dominus Adalpero dux de Karinthia unacum comite Wecellino advocato suo qui et walpoto*[2] *vocatur"*]. Vojvoda Adalberon je trdil s svojim odvetnikom Wecellinom, da bi kot karantanski vojvoda [*„ex parte ipsius ducatus"*] moral zahtevati od dvorov, gradov, vasi ter svobodnih in nesvobodnih ljudi, ki spadajo pod Oglejsko cerkev ali pa prebivajo na zemlji rečene cerkve, krmo za vojsko, roboto in vojno podporo, to je kruh, vino, meso in žito, potem tlako z živino ter druge javne davščine. [*„...fotrum*[3] *et angaria*[4] *seu publicum servitium id est panem et vinum, carnes et anonam et alias angarias et functiones publicas sibi dare deberetur."*] Patriarh Popon [*„Popo patriarcha"*] in njegov odvetnik Walpert sta odgovorila, da ni res, da bi se morala dajati krma in vse tisto, kar se je prej omenilo, od dvorov in drugih stvari (cesarskim) vojvodom, mejnim grofom, grofom, oskrbnikom [*„scultasiis"*][5], dekanom in poljskim čuvajem [*„saltariis"*][6]. Nato je vsled sklepa sodnikov nastopil odvetnik Walpert s štirimi soprisežniki [*„cum quatuor sacramentalibus"*][7], ki so se zvali Varientus[8], Ubertus, Tubertus in Cono ter bili ministerijali [*„milites"*] Oglejske cerkve. Ti so prisegli: Dvori, gradovi, vasi in prebivalci, ki se nahajajo na priteklinah Oglejske cerkve, naj si bodo svobodni ali nesvobodni, niso bili dolžni dajati vojvodom, mejnim grofom, oskrbnikom, dekanom in poljskim čuvajem ne krme za vojsko in ne kake davščine ter tudi ne izvrševati kakega dela [*„nec functiones"*]. Patriarh je skupno s svojim odvetnikom Walpertom izjavil, da je pripravljen pozvati vsakega na odgovor in obračunati po postavni poti s tistim, ki bi kaj zahteval od njega, od Oglejske cerkve po njenih dvorih, gradovih, vaseh in kmetijah [*„massaricias"*][9] ali pa od prebivalcev, stanujočih na katerikoli priteklini rečene cerkve. Tudi naj vojvoda Adalberon [*„Adalpero dux"*] izreče z grofom Wecellinom, svojim odvetnikom, če ima kaj terjati od dvorov, gradov, vasi in mož Oglejske

[1] Kar se tiče Wecellina, glej dotično opazko pod št. 82.

[2] Zastran izraza „walpoto" glej Gr. II, št. 458, op. 2.

[3] O pomenu izraza „fotrum" glej Gr. II, št. 23, op.

[4] Angaria, ae, dolžnost delati tlako ali roboto, robota s tovorno živino, dolžnost dajati tovorno ali pa uprežno živino.

[5] Zastran izraza „scultasius" glej Gr. II, št. 376, op. 5.

[6] Saltarius, gozdni ali poljski čuvaj. Beseda se izpeljuje od „saltus", kar pomenja gozd.

[7] Sacramentales to, kar iuramentales ali pa coniuratores.

[8] Kar se tiče Varienta, glej dotično opazko pod št. 82. — V tej listini se omenjata grof Wecellin kot odvetnik karantanskega vojvoda Adalberona, Varient pa kot zaupnik oglejskega patriarha Popona. Tudi pod št. 82 sta imenovana Wecelin kot brat škofa Helnigera, Warient pa kot grof na Furlanskem. Iz tega sledi, da Wecellin in Warient nikakor ne moreta biti identična, kakor misli Schumi (Arhiv, I, 118).

[9] O izrazu „massaricia" glej Gr. II, št. 493, op. 2.

cerkve zastran krme ali pa kake zgoraj omenjene davščine [„*gaforium*“] ali pa, če jih misli še celo vznemirjati. — Nato odgovorita vojvoda Adalberon in grof Wecellin, njegov odvetnik, da Oglejska cerkev ni po zakonu dolžna od svojih dvorov, gradov, hiš, kmetij, priteklin in na teh priteklinah bivajočih svobodnih in nesvobodnih ljudi plačevati ničesar ne njima in ne (cesarskim) vojvodom, mejnim grofom, grofom, oskrbnikom, dekanom in poljskim čuvajem, kajti vse to je njena prava lastnina [„*sed omnia in omnibus Aquileiensis ecclesie sunt propria*“]. Tudi se vojvoda Adalberon s svojim odvetnikom Wecellinom zaveže nasproti patriarhu Poponu in odvetniku Walpertu, da hoče plačati Oglejski cerkvi sv. Marije in sv. Hermagora [„*sancte Marie santoque Hermachore*“] sto liber najboljšega zlata, ako bi kdaj zaradi naštetih stvari vznemirjal patriarha Popona ali pa kakega drugega. Rečeno vsoto naj plača tudi vsak njegov podložnik, kateri bi delal zoper to določbo. — Na podlagi izjav patriarha Popona, oglejskega odvetnika Walperta, vojvoda Adalberona in odvetnika grofa Wecellina je sodišče nato izreklo, da naj patriarh in njegov odvetnik Walpert imata in obdržita pravico do krme in do vsega tistega, kar se je naštelo, po dvorih, hišah, gradovih, vaseh, kmetijah in vseh priteklinah rečene cerkve ter pri vseh svobodnih in nesvobodnih prebivalcih, ne da bi se jima ugovarjalo od strani vojvoda Adalberona in njegovega odvetnika grofa Wecellina. Vojvoda Adalberon in grof Wecellin sta nato obljubila, da hočeta biti odslej vedno s to razsodbo zadovoljna.[1]

„*. . . anno eiusdem domini Conradi gratia Dei imperatoris augusti in Italia primo, in XIIII. kalend. Iunii, indictione decima.*“

[Prepis v zbirki „Consultori in iure“ v Državnem arhivu v Benetkah. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col. 500—502. — Ficker, Forschungen zur ital. Reichs- und Rechtsgesch., IV, 72—74 k 20. maju. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 100, št. 239.]

Št. 76.

1027, meseca septembra. Rim.

Papež Ivan XIX. potrdi oglejskemu patriarhu Poponu vse pravice, katere je Oglejska cerkev dobila od sv. Petra apostola, od Evgenija (II.)[2], Gregorja (IV.)[3] in drugih papežev, tudi povzdigne Oglejsko patriarhijo nad vse ostale cerkve v Italiji ter določi, da ima biti prva za Rimom. [„*. . . patriarchatum sanctae Aquilejensis ecclesiae fore caput et metropolim super omnes Italiae ecclesias . . . eamdemque sedem . . .*

[1] Cesar Konrad II. je razsodil ta prepir na korist Oglejski cerkvi, kar je bilo tudi pričakovati, kajti že leta 1020. je cesar Henrik II. dotične pravice potrdil oglejskim patriarhom. (Gl. št. 45).

[2] Misliti nam je tu na sinodo v Mantovi, ki je bila leta 827. za časa Evgenija II. Gl. Gr. II. štev. 93.

[3] Da nam je tu misliti na papeža Gregorja IV., je razvidno iz listine cesarja Ludovika II. iz leta 854. Gl. Gr. II, št. 151.

et vicariam et secundam post almam Romanam sedem."] Dalje mu podeli palij, katerega naj rabi pri maši o božiču, na dan sv. Treh kraljev, o štirih Marijinih praznikih, na dan cerkvenega blagoslovljenja, na dan svojega godu, veliki četrtek, veliko noč, o vnebohodu, o binkoštih, na dan sv. Ivana Krstnika, o praznikih svetih apostolov, o vseh svetih, o drugih večjih praznikih in pri posvečevanju škofov. Papež potrdi Poponu in vsem njegovim naslednikom vse pravice do škofij, samostanov in farâ, ki spadajo pod Oglejsko cerkev, in tudi vse pravice do Gradeškega otoka, ki je bil vsled barbarskega navala dalj časa ločen od Oglejske cerkve ter po krivici rabi patriarhalno ime. *[„... Nec non confirmamus vobis vestrisque successoribus insulam, quę Gradus vocatur, cum omnibus suis pertinentiis, quae barbarico impetu ab eadem Aquileiensi ecclesia subtracta fuerat, et falso patriarchali nomine utebatur."]* Te pravice do Gradeškega otoka in do vsega, kar k njemu pripada, so oglejski patriarhi dobili od raznih papežev in cesarjev in tudi sedaj se je s pomočjo cesarja Konrada (II.) zbrala sinoda (gl. št. 74), h kateri je bil povabljen tudi Poponov tekmec *[„aemulus"]*,[1] ki je pa rajši izostal. Na sinodi zbrani škofje so izrekli, da se mora Gradeški otok z vsemi priteklinami povrniti Oglejski cerkvi. *[„Unde iudicio omnium episcoporum, qui aderant, restituta est ibi eadem insula cum omnibus suis pertinentiis."]*[2]

„Scriptum per manus Ioannis cardinalis et cancellarii vice Petri diaconi mense Septembris, indictione decima. Datum ... in sacratissima sede beati Petri apostoli anno quarto, Deo propitio, pontificatus domini Ioannis summi pontificis et universalis nonidecimi papae." — „Cum magna nobis."

[Ughelli, Italia sacra, ed. 1653, V, 48. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil. col. 516 (odl.). — Cocquelines, Bullarum, privil. ac dipl. Rom. pontif. amplissima colectio, I, 337. — Migne, Patrolog., Ser. lat., CXLI, 1137. — Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 4085 (3103).]

Št. 77.

1027, dne 24. septembra. Frankfurt.

Sinoda v Frankfurtu, kateri je predsedoval novi cesar Konrad II. Med navzočimi je bil tudi karantanski vojvoda Adalberon kot cesarjev mečenosec, in sicer edini izmed posvetnih gospodov.

Wolfherii Vita Godehardi episc., Vita prior, c. 31 (MG. SS., XI, 190): „Laicorum sane nullus intererat, excepto Aedelberone Carentinorum duce, qui spatarius imperatoris ei pedetenus assidebat."

---

[1] Ta tekmec je gradeški patriarh Urz.

[2] Ta listina se kar nič ne ujema z vsebino listine pod št. 65. Iz listine pod št. 198 je razvidno, da je oglejski patriarh Popon to listino dobil po zvijači [„privilegium fraudolenter impetravit".]

Št. 78.

Okoli leta 1027.[1]

Vicentinski škof Aistulf priseže oglejskemu patriarhu Poponu in njegovim naslednikom zvestobo in pokorščino.[2] [*„Polliceor ego Aistulfus Vicentinae ecclesiae futurus episcopus me fidelem et obedientem esse sanctae Aquilegiensi ecelesiae et tibi domno Popponi patriarchae tuisque successoribus secundum ordinem meum, salva fidelitate Cuhonradi imperatoris filiique ejus Einrici. Sic me Deus adjuvet et haec sancta quatuor evangelia.“*]

[Neues Archiv der Gesellschaft f. ältere deutsche Geschichtskunde, III, 87.]

Št. 79.

1028, dne 19. aprila. Aachen.

Rimski cesar Konrad II. podeli vsled posredovanja karantanskega vojvoda Adalberona [*„necnon Adalberonis Carentani ducis“*] cerkvi sv. Marije v Säbenu vse soteske pri Säbenu [*„clusas omnes sitas in loco Sebona“*].[3]

„Data XIII. kal. Maii,[4] *indictione XI., anno dominicae incarnationis MXXVIII., anno domni Chuonradi secundi regni IV., imperii vero II. Actum Aquisgrani.“*

[Izvirna listina v Državnem arhivu na Dunaju. — Hund-Gewold, Metrop. Salisb., (ed. Mon.) I, 471. — Hormayr, Beyträge zur Gesch. Tirols, I b, 43, št. 14. — Lünig, Reichsarchiv, XVII a, 147. — Roschmann, Gesch. von Tirol, II, 279. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben, II, 368.]

Št. 80.

1028, dne 1. julija. Devin.

Cesar Konrad II. razsodi neki prepir med korveyskim opatom Druthmarjem in neko posestnico Alveredo. Med pričami se tudi omenja karantanski vojvoda Adalberon [*„Adalbero dux“*].

„Data kal. Iul., indictione XI., anno dominice incarnationis MXXVIII., anno autem domni Chuonradi secundi regnantis IIII., imperii vero I. Actum Magdeburch.“

[Izvirna listina v Münstru. — Erhard, Codex dipl. Westfaliae, I, 90. — Wilmans, Kaiserurkunden der Provinz Westfalen, II b, 280, št. 170.]

---

[1] Leta 1026. je bil v Vicenzi za škofa neki Tedald, kateremu je kralj Konrad II. dne 27. junija potrdil neka posestva in pravice. (Ughelli, Italia sacra, V, 1041.) Tudi je bil leta 1027. v Rimu, ko je bil Konrad II. kronan za cesarja. (Bresslau, Jahrbücher, I, 138, op. 3.) Tedaldov naslednik je bil zgoraj omenjeni Aistulf.

[2] Na isti način sta oglejskemu patriarhu prisegla zvestobo puljski škof Ivan in concordijski škof Ruodbert. Besedilo te prisege nam kaže, kako vdan je bil patriarh Popon cesarju Konradu II. V nobeni drugi cerkveni pokrajini se ni v srednjem veku vršila taka prisega. (Bresslau, Jahrbücher, II, 177.)

[3] Säben pri sedanjem Brixenu na Tirolskem. Zastran teksta glej Bresslau, Jahrbücher unter Konrad II., Bd. I, 242, op. 3.

[4] V izvirni listini stoji „XIII. kal. Maii“, v ponatisih pa največkrat „VIII. kal. Maii“. Listina je bila tedaj izdana dne 19. aprila, ne pa 24. aprila. Gl. Bresslau, Jahrbücher, l. c.

Št. 81.

1028, dne 11. septembra. Imbshausen.

Rimski cesar Konrad II. podeli vsled prošnje svoje soproge Gizele, svojega sina Henrika, moguntinskega nadškofa Aribona, svojega kancelarja Brunona in (karantanskega) vojvoda Adalberona Oglejski cerkvi in njenemu patriarhu Poponu pravico, da sme v Oglejskem mestu kovati denar. [*„... concedimus, prout juste et legaliter possumus, sanctae Aquilejensi ecclesiae et Poponi patriarchae, qui ibidem Domino videtur deservire, licentiam monetam publicam infra civitatem Aquilejae faciendi."]* Ta denar naj bo iz čistega zlata ter enak veronskemu, ako bi ga patriarh svojevoljno ne izboljšal. Vsi trgovci po njegovi (Konradovi) državi smejo za svoje prodano blago prejemati ta denar, ako ne bode ponarejen.

„Data anno dominicae incarnationis MXXVIII., indictione XI., III. idus Septembris, anno Conradi regnantis IV., imperii vero secundo, ejusdemque imperatoris filii Henrici regis anno primo. Actum Immideshuson."[1]

[Prepis iz leta 1195. v Kapitelskem arhivu v Vidmu. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col. 505. — Cappelletti, Le chiese d'Italia, VIII, 164.]

Št. 82.

1028, dne 9. oktobra. Pöhlde[2].

Rimski cesar Konrad II. podeli z odobrenjem mnogih mož, med katerimi sta bila tudi škof Helniger in njegov brat Wecelin [*„Helnigerii episcopi et eius fratris Wecelini"*],[3] svojemu fevdniku, patriarhu Poponu [*„fideli nostro Popponi patriarchae"*], in pa njegovi cerkvi neki gozd na Furlanskem v grofiji grofa Warienta.[3] Ta gozd se pričenja pri Soči ter sega do morja, potem se vleče pod cesto, ki se zove Ogrska cesta, do tistega kraja, kjer izvira reka Fiume, dalje gre poleg te reke do

[1] Namesto „Immideshuson", kar stoji v nekem prepisu iz leta 1195, imajo razni ponatisi „Immideshirton", kar je napačno. (Cfr. Bresslau v Neues Archiv, III, 81.) Immideshuson je Imbshausen severozahodno od Northeima med Leino in Wesero.

[2] Pöhlde je na Hannoveranskem severovzhodno od Göttingena, kjer se razprostira gorovje Harz.

[3] V listini se omenjata škof Helnigerius in pa njegov brat Wecelinus Neki Helminger je bil nekako od leta 1021. do 1031. škof cenedski. L. 1004. je kralj Henrik II. poslal svojega kaplana Helmigera h Karantancem (gl. št. 16). Najbrže imamo v vseh treh slučajih opraviti z eno samo osebo. — Škofov brat je bil Wecelin. Mogoče je, da je bil ta Wecelin ravno tisti, ki se leta 1027. omenja kot odvetnik karantanskega vojvoda Adalberona (gl. št. 75). Sin njegove hčere Azike je bil Udalrik, mejni grof kranjski in istrski.

[3] Kar se tiče tu imenovanega grofa Warienta, misli Bresslau (Jahrbücher, I, 488), da je ista oseba, kakor grof Werihent, ki je leta 991. živel v Istri (Gr. II, št. 499), ali pa njegov sin. Leta 1001. mu je cesar Oton III. podelil polovico Goriškega okraja (št. 2). Bil je že takrat furlanski grof (št. 3). Leta 1027. se omenja oglejski ministerijal Varientus (št. 75), ki je morebiti ista oseba. Kar je Czoernig (Das Land Görz und Gradisca, str. 483) o Werihentu in njegovem sorodstvu prepisal iz Schollinerja, je nezanesljivo.

meje, ki se nahaja med posestvom grofa Ocina v Cordenonsu[1] in posestvom opatije v Sestu, nato poleg reke Medune do Livenze ter do izliva Livenze v morje.[2] [*„quandam silvam sitam in pago Fori Iulii in comitatu Warienti comitis, incipientem a flumine Isontio usque ad mare et sic subtus stratam quae vulgo dicitur strata Ungarorum*[3] *usque in illum locum ubi fluvius Flumen nascitur et ita deorsum per Flumen usque ad terminum, qui est inter praedium Ocini comitis quod vocatur Cortis Naonis et inter praedium sanctae Sextensis abbatiae et usque flumen Meduna secus huius decursum usque ad flumen Liquentia dictum et usque ad Liquentiae introitum in mare.“]* Brez dovoljenja rečenega patriarha in njegovih naslednikov ne sme nihče v tem gozdu loviti, s puščicami streljati, nastavljati zank, mrež in okovov ali na kak drug način zalezovati divjačine. Kdor bi se pregrešil, naj plača sto liber zlata, in sicer polovico v njegovo (cesarjevo) blagajnico, polovico pa imenovanemu patriarhu in njegovim naslednikom.

„Datum VII. idus Octobris, indictione XI., anno dominicae incarnationis MXXVIIII., anno autem domni Conradi secundi regni quinto. Actum Poelidae.“

[Razni rokopisi v Vidmu, Benetkah, S. Danielu in Pordenonu. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col., 503 (odl.) in 504. — Cappelletti, Le chiese d'Italia, VIII, 165. — Valentinelli v Fontes rer. Austr., Dipl.. XXIV, p. 1. — Bresslau, Jahrbücher des Deutschen Reichs unter Konrad II., Bd. I, 485, št. 3. — Atti e memorie della Società Istriana di archeologia e storia patria, VIII, 8 (nepopolno).]

Št. 83.

Okoli leta 1028.[4]

Oglejski patriarh Popon podeli Oglejski patriarhiji opatijo v Osojah, katero so najprej ustanovili njegovi starši in katera je bila pozneje s posestvi in novci osvobojena od njegovega brata O.[5] Zato naj pa opat

[1] Cordenons je na Furlanskem severno od Pordenona. Vzhodno od teh dveh krajev teče Meduna proti jugozahodu ter se izliva v Livenzo. Vzporedno z Meduno teče Fiume proti jugozahodu ter se tudi izliva v Livenzo.

[2] Meje se darovanemu svetu lahko določijo. Na vzhodu je dotična zemlja segala do Soče in na jugu do morja; na zahodu so jo mejile reke Livenza, Meduna in Fiume, na severu pa cesta, ki je vodila od srednje Soče proti zahodu do Taljamenta pri Codroipu in potem naprej proti Pordenonu. Dokazati se da, da ni bil ves ta prostor z gozdi napolnjen.

[3] „Strata Ungarorum“ v Furlaniji se večkrat omenja po listinah. (Cfr. Gr. II. št. 426.) Kar se tiče te listine, se v rokopisih nahajajo na dotičnem mestu razni izrazi (cfr. Bresslau, l. c.), katerih pomen je pa deloma nejasen. Ti izrazi so: d. (= dicitur) Valsetta Ungarorum, d. semita Ungarorum, d. velseta Ungarorum, d. Vulsacca Ungarorum, d. nel strata Ungarorum, d. Vastata Ungarorum, d. Ungarorum. Mogoče je, da so besede Valsetta, Vastata itd. vsled površnega prepisovanja nastale iz izraza „strata“.

[4] Cesar Konrad II. je potrdil to listino oglejskemu patriarhu Poponu med letom 1027. in 1039. Dne 1. marca leta 1027. je bil Konrad II. kronan za cesarja, dne 4. junija 1039. je pa umrl. Znano nam je, da je Konrad II. rečenemu patriarhu podelil nekatere pravice in nekatera posestva leta 1028. meseca septembra in oktobra (gl. št. 81 in 82); morebiti je tudi omenjena potrditev iz istega časa.

[5] Starši oglejskega patriarha Popona so ustanovili opatijo v Osojah. Ker se kot ustanoviteljica Osojskega samostana omenja neka Irenburga, je bila ta najbrže patriarhova mati. Njegov brat se je zval O(cin). Bresslau (Jahrbücher, I, 487) misli, da je ta O(cin) tisti, ki je leta 1028. imel svoja

rečenega samostana v spomin te izročitve vsako leto na praznik sv. Hermagora na njegov oltar daruje po dvanajst penezov; ni pa dolžan izvrševati kake druge službnosti nasproti Oglejski cerkvi ali pa patriarhu. Tudi je Popon določil, da naj patriarh posveti opata, katerega bi ondotni bratje izvolili. To listino oglejskega patriarha Popona je potrdil takratni rimski cesar Konrad II. [*„Cognoscentes itaque auctoritate privilegii domini Cunradi Romanorum imperatoris augusti antecessoris nostri (sc. Conradi III.), qualiter venerabilis Poppo Aquileiensis patriarcha abbatiam de Oscewach videlicet a parentibus eius primitus fundatam et a potestate fratris sui O(cini) prediis ac pecuniis liberatam sancti Aquileiensis patriarchatus obedientie contulerit ac subiugaverit sub eo tenore iustitie, quatenus prefati cenobii abbas ob traditionis recordationem singulis annis in festivitate sancti Hermagore super altare eius XII nummos offerret nullum amplius servitium Aquileiensi ecclesie vel patriarche pro debito facturus. Statuit quoque, ut eiusdem loci abbas a fratribus ibidem deo famulantibus canonice electus a patriarcha foret ordinaturus.“]*

[Iz listine kralja Konrada III., izdane dne 14. maja 1149. — Megiser, Annales Carinthiae, p. 798. — Annus milles. Ossiac., p. 63. — Ankershofen, Handb. der Gesch. des H. Kärnten, II^b, 41, št. 50. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 380, št. 876.]

Kot ustanoviteljica Osojskega samostana se omenja Irenburga.

Necrol. Ossiancense ad „2. non. Apr.“ = 4. april (MG. Necrol., II, 444): „Irenburgis, fundatrix huius ecclesię.“

Necrol. Seccoviense ad „2. non. Apr.“ = 4. april (MG. Necrol., II, 409): „Iremburch, fundatrix mon^{ii} Ossiach.“

Necrol. S. Lamberti ad „4. non. Apr.“ = 2. april (MG. Necrol., II, 320): „Iremburga l(aica) f(undatrix) Oziacensis cenobii.“

Št. 84.

1028, dne 30. decembra. Augsburg.

Rimski cesar Konrad II. potrdi vsled prošnje cesarice Gizele, svoje soproge in sorodnice kralja Henrika, ter (oglejskega) patriarha Popona grofu Wilhelmu, svojemu fevdniku, trideset kraljevih kmetij v Kozjem ter tudi to, kar je imel rajnki cesar Henrik, njegov prednik, med Savo, Savinjo, Sotlo in Mirno v okraju in grofiji Savinjski ter mu nato dal v last,[1] dalje trideset kraljevih kmetij, katere mu je on sam (kralj Konrad) v isti grofiji podelil med Koprivnico, Hudinjo in Voglajno ter med Krko in Savo in katere (kmetije) si je (grof Wilhelm) izbral po raznih krajih imenovane marke, koder mu je bilo všeč, potem tiste gore, doline in gozde med rečenimi rekami, katere

posestva pri Cordenonsu na Furlanskem (gl. št. 82). Oci je skrajšano ime za Otokar. Starši patriarha Popona niso bili iz rodovine trebenjskih grofov, kakor nekateri trdijo. Prvi trebenjski grof se omenja še le leta 1096. (Gl. št 414.)

[1] Gl. št. 35.

je nekdaj sam imel,[1] ter na zadnje tudi tržno pravico, katero mu je podelil cesar Henrik, in pa zraven spadajočo colnino v Brežah ali pa na drugih posestvih ondotne grofije, kjerkoli mu je takrat ugajalo ali mu pa bode v prihodnje všeč.[2] *[„. . . nos qualiter pro petitione dilectae coniugis nostrae Gisilae imperatricis augustae et Heinrici regis nostrae amantissimę prolis nec non Popponis venerabilis patriarchae fideli nostro Willihelmo comiti illos XXX regales mansos et in villa Traskendorf et insuper quicquid Heinricus antecessor noster divae memoriae imperator habuit inter fluenta Souuuae et Sounae, Zontlae et Nirinae in pago et in comitatu Soune et sibi in proprium donavit, nec non illos XXX regales mansos quos nos prefato W(illihelmo) in eodem comitatu proprietavimus inter fluenta Gopriunizae, Chodiniae et Oguaniae et inter fluenta Gurkę et Souuuę sitos quos ipse in eiusdem marchiae locis ad plenitudinem elegerat, ubicumque sibi placuerat, cum omnibus pertinentiis, . . . et insuper quicquid inter ipsa predicta fluenta montium, vallium et silvarum habuimus, et super haec omnia mercatum sibi ab antecessore nostro H(einrico) imperatore concessum cum theloneo ad hoc iure pertinente in loco Friesacha vel in cęteris suis prediis in eodem comitatu iacentibus, ubicumque sibi tunc temporis placuerat aut amodo placebit, concessimus atque hoc ipsum et cętera omnia prescripta per hoc nostrum imperiale preceptum confirmavimus atque corroboravimus."]*

„Data III. kalend. Jan., indic. XII., anno dominicę incarnationis millesimo XXVIIII., anno autem domni secundi regni V., imperii vero II.; actum Auguste."

[Izvirna listina v Zgodovinskem društvu v Celovcu. — (Hormayr) Archiv f. Süddeutschland, II, 229, št. 14. — Zahn, Urkundenbuch des H. Steiermark, I, 54, št. 45. — Schumi, Urk.-u. Reg.-Buch, I. 30, št. 21. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, I, 53, št. 15.]

Št. 85.

Med letom 1029. in 1045.

Grof Adalberon *[„Adalbero comes"]*[3] podeli na oltar Marije Device in sv. Korbinijana v roke odvetniku Odalskalku[4] svoje imetje na Dovjem *[„quidquid proprietatis habuit in loco Lenginvuelt dicto"]*, da bi ga imela v lasti ondotna duhovščina po njegovi smrti in po smrti njegove soproge Richlinde *[„ut clerus venerabilium fratrum inibi servientium post vitae illius excessum, suaeque comparis domnae Richildae in proprium haberet"]*.

[1] Gl. št. 68.

[2] Gl. št. 36.

[3] Ta grof Adalberon je bil iz rodovine Ebersbergov. Umrl je dne 27. marca leta 1045. Istega leta dne 12. junija je izdihnila tudi njegova soproga Richlinda. Oče grofa Adalberona se je zval Udalrik ter je dne 11. ali pa 12. marca leta 1029. končal svoje življenje. Tu omenjena daritev se je brez dvoma zvršila med letom 1029. in 1045.

[4] Odalskalk je bil odvetnik Freisinške cerkve za časa škofa Egilberta (1006—1039).

Naštetih je več prič.
Datum manjka.

[Meichelbeck, Hist. Frising., I b, 489, št. 1165. — Resch, Aetas millenaria ecclesiae Aguntinae, str. 65, št. 34. — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch, I, 145. št. 163.]

Št. 86.

1031, dne 13. julija. Oglej.

Oglejski patriarh Popon posveti v navzočnosti dveh rimskih kardinalov in dvanajstih škofov cerkev v čast Materi božji ter svetima Hermagoru in Fortunatu.[1] Pri tej priložnosti je rimski papež podelil za vsako leto odpustke 100 let in 100 dni tistim, ki bi se v resnici izpokorili ter rečeno cerkev obiskali na praznik sv. Hermagora in Fortunata. Kdor bi pa obiskal imenovano cerkev v osmini tega praznika, naj za posamezne dneve dobi odpustke po 18 let in 18 štiridesetdnevnih dob *[„decem et octo annorum et totidem quadragenarum"].* Tudi sta rečena kardinala s papeževim dovoljenjem iz časti do sv. mučenika Kvirina, čigar ostanke sta prinesla iz Rima *[„de urbe"]* ter jih shranila na desni strani malega oltarja zraven velikega oltarja, ter iz časti do sv. Marka, papeža in spoznavalca,[2] čigar ostanke sta tudi prinesla iz Rima in jih položila na levo stran malega oltarja zraven velikega oltarja, podelila odpustke po deset let in deset štiridesetdnevnih dob za časa prej naštetih praznikov, kakor tudi na praznik sv. Kvirina in na praznik sv. Marka.[3]

Ko je oglejski patriarh Popon videl, da so poslopja in utrdbe *[„munitionibus"]* Oglejskega mesta *[„Aquileiensem urbem"],* katero je bilo nekdaj jako na glasu, razrušene vsled grozovitosti poganov *[„paganorum sevitia"],* cerkev pa oropana svojega lepotičja, je z božjo pomočjo sezidal cerkev na čast Materi božji ter sv. Hermagoru in Fortunatu, jo blagoslovil v navzočnosti mnogih škofov, dobil iz raznih krajev, posebno pa od Rimske cerkve prav mnogo svetinj *[„sanctorum reliquias"]* ter jih skrbno shranil v njej.

Tudi je v rečeni cerkvi posvetil petdeset bratov (kanonikov), katerim je podelil nekatera posestva Oglejske cerkve, kar se je zgodilo po nasvetu in z dovoljenjem Walperta, odvetnika imenovane cerkve, potem po nasvetu dveh rimskih kardinalov, Ivana in Dodona, ter svojih

---

[1] O Ogleju in ondotni baziliki sem spisal kratek sestavek v Dom in Svetu, XX (1907), stran 411—415 in 445—448.

[2] Papež Marka je vladal leta 336.

[3] Okoli leta 1031. rimski papeži navadno še niso podeljevali odpustkov za dalj časa, kakor za eno leto. Izjema je bila le takrat, ako je kdo šel v Sveto deželo. Zato bi smeli trditi, da je začetek te listine iz poznejšega časa. Najbrže je kak rimski papež takrat to listino iz nova potrdil ter ob enem podelil tu omenjene odpustke. (Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col. 517.) V Oglejski cerkvi se nahajata dva napisa na kamenitih ploščah, eden iz leta 1496., drugi iz 14. stoletja. Njuno besedilo o odpustkih je vzeto iz te listine.

zunanjih soškofov, namreč Roadberta concordijskega, Ivana puljskega, Voldarika pičenskega, Azona novograjskega, Adalgerja tržaškega, Rotarja treviškega, Aistulpha padovanskega, Heremana bellunskega, Voldarika brescianskega, Reginzona feltrinskega, Helmingerja cenedskega in Voldarika tridentskega. *[„... consilio ... coepiscoporum scilicet Roadberti Concordiensis, Joannis Polensis, Voldarici Petenensis, Azonis Civitatis Novae, Adalgerii Tergestini, Rotarii Tarvisini, Aistulphi Patavini, Heremani Belunensis, Voldarici Brixiani, Reginzonis Feltrensis, Helmingeri Cenetensis, Voldarici Tridentini."]* Ta posestva so bila: Vas Meretto[1] *[„villam de Melereto"]* z vsemi mejami in priteklinami, namreč s slovensko vasjo, ki se tudi zove Meretto *[„cum villa Sclavorum, quae similiter dicitur Meleretum"]*, potem Palmanova *[„Palmata"]*, Ronchi *[„Roncha"]*[2] in Ronchiettis *[„Ronchetas"]* z vsemi priteklinami do gożda Sv. Lavrenca, potem do vasi, Ontagnano[3] imenovane, do Felettisa[4], do Bicinicca[5], do vasi St. Stefano[6] ter do Claujana[7] *[„usque ad silvam Sti. Laurentii et usque ad villam quae dicitur Antonianum et usque Feletas et usque Becinis et usque ad villam Sti. Stefani et usque Clauianum"]*, dalje vasi Castions in Morsano *[„villam de Castellone et de Marciano"]* z njunimi priteklinami od vasi St. Andrata pa do vasi, ki se zove Gonars[8], in do gozda *[„a villa S. Andreae usque ad villam, quae dicitur Gonorium, et usque ad sylvam"]*. potem vasi Morano[9], Carlino[10] in St. Giorgio[11] *[„villam etiam de Mariano et villam de Carlinis et villam S. Georgii"]* z njih priteklinami med reko, Corno[11] imenovano, in vodovjem, katero se zove „Arnuncus" *[„a fiumine, quod dicitur Cornium usque ad aquam, quae dicitur Arnuncus"]*. Patriarh Popon prepusti kanonikom po vseh imenovanih krajih krstne (farne) cerkve *[„ecclesias baptismales"]* s pripadajočimi kapelami in njih prošt *[„prepositus"]* naj nadzoruje in vlada te cerkve v svojo korist. Tudi daruje patriarh kanonikom na trgu Oglejskega mesta *[„in foro Aquilejae"]* trideset štacun *[„stationes"]*, dvajset pa v Pilski luki *[„in portu Piri"]*[13]. Kdor bi hotel prelomiti to daritev ali pa jo po sili prenarediti, naj bo pogubljen na duši in na telesu.

Podpisali in pričali so: „Popo s. Aquileiensis ecclesiae patriarcha, Joannes Romanae ecclesiae cardinalis episcopus, Dodo similiter Ro-

[1] Meretto je blizu Palmanove v Furlaniji.
[2] Ronchi je severno od Palmanove. Blizu tam je tudi Ronchiettis.
[3] Ontagnano je zahodno od Palmanove.
[4] Felettis je zahodno od Palmanove.
[5] Bicinicco je severozahodno od Palmanove.
[6] St. Stefano je severno od Palmanove.
[7] Claujano je severovzhodno od Palmanove.
[8] Vasi Castions di Strada, Morsano, St. Andrat in Gonars so zahodno od Palmanove.
[9] Marano je jugozahodno od Palmanove blizu morja.
[10] Carlino je severno od Marana.
[11] St. Giorgio je severno od Carlina.
[12] Corno je reka, ki teče mimo St. Giorgia.
[13] Pilska luka je bila blizu Oglejskega mesta.

manae ecclesiae cardinalis episcopus, Aistulfus s. ecclesiae Patavinae episcopus, Vuoldaricus Brixiane ecclesiae episcopus, Azo episcopus Civitatis Novae, Woldaricus Petenensis ecclesiae episcopus, Rotarius s. Tarvisinensis ecclesiae episcopus, Woldaricus Tridentinus episcopus, Heremanus Bellunensis episcopus, Regizo Feltrensis episcopus, Helmingerus Cenetensis episcopus, Joannes Polensis episcopus, Adalgerius Tergestinus episcopus, S. m. (signum manus) Vualperti advocati." — Potem sledé imena še 14 drugih prič.

„S. m. Bertoldi notarii, qui hanc cartulam ex jussu domini Poponis patriarchae conscribsi et complevi."

„Actum in eadem ecclesia anno dominicae incarnationis millesimo trigesimo primo, indictione XIIII., tertio idus Julii. Residente d. Joanne apostolico in urbe Romana, regnante vero Conrado imperatore augusto imperii sui anno 5., pontificatus autem eiusdem d. Popponis an. 12."

[Izvirna (?) listina v Kapitelskem arhivu v Vidmu. — Ughelli, Italia sacra (ed. 1653), V, 51. — Kandler, Codice dipl. Istr. ad a. 1031]

Primerjaj tudi:

Necrologium eccl. Aquil. ad III idus Julii = 13. julija (Joppi v Archeografo Triestino, XX (1895), p. 228): „Dedicatio ecclesiae Aquilegensis."

Št. 87.

1031, dne 23. julija. Oglej.

Oglejski patriarh Popon *[„Poppo"]*, kateri je izjavil, da živi po rimskem zakonu *[„qui professus sum lege Romana vivere"]*, potrdi samostanu Marije Device[1], ki je postavljen tik Oglejskega mesta *[„iuxta civitatem Aquilegiam"]*, njegovo zemljo z imetjem in desetinami vseh podložnikov *[„terram cum dote sua et cum decimis omnium famulorum"]*, kateri so prebivali za časa patriarha Ivana (IV.) ali pa v njegovem (Poponovem) času v Ogleju. Potrdi mu namreč zemljo, katera se zove „Piuli" in „Faidas"[2], ter to, kar je med reko „Maligno"[3] in veliko reko, kjer teče „Rubedole"[4]. *[„. . . terra que vocatur Piuli et Faidas, et quicquid est a Maligno flumine usque ad flumen magnum sicut currit flumen Rubedole."]* Dalje mu potrdi vasi, ki niso daleč od (Oglejskega) mesta *[„non longe a civitate"]*, namreč Terzo[5], S. Martino[6], Červinjan, Mu-

[1] Ta samostan je bil tam, kjer je sedaj Monastero.

[2] „Piuli" in „Faidas" sta, kakor piše Rutar (Zgodovinske črtice iz poknežene grofije Goriške in Gradiške. I, 3), blizu kraja Ronchi di Terzo od Ogleja proti severu.

[3] „A Maligno flumine". Ta reka je potok Malignolo, ki se pod Terzom izliva v Natisso.

[4] „Rubedole" je Fredda (rivo freddo), ki teče severovzhodno od Červinjana. Tam se nahajá tudi kraj „Le Ravedole".

[5] Terzo je vas med Oglejem in Červinjanom.

[6] S. Martino je od Červinjana proti jugu.

scoli[1], Mortesins[2], Alture[3] in Perteole[4] z vsemi njihovimi priteklinami, ki se nahajajo med jezerom v sredi gozda[5] in Castionsko zemljo,[6] potem med travnikom, „Frascario“ imenovanim,[7] in Cavenzanom[8] ter med hišo „Sualdana“,[9] kjer tečeta „Robedula“ in Anfora[10] proti Cornu[11] in kjer teče tudi Zumiel[12]. *[„... villam scilicet de Tertio, villam de Sancto Martino, villam de Cerveniana, villam de Musculo, villam de Murtisino, villam de Altura, villam de Pertegulis cum omnibus pertinenciis earum que sunt a lacu qui est in suma silva usque in terram de Castellone. A prato Frascario usque ad Calvenzan; a casa Sualdana sicut tenet Robedula et Amphora rectum in Cornio; sicut tenet Zumellus...“]* Tudi mu potrdi vas „Casellis“ z njegovimi priteklinami, vas Susans[13] in polovico vasi, Coseano imenovane.[14] *[„Villam quoque de Casellis cum pertinentiis suis, villam de Suzan, villam de Cosano dimidiam“.]* Tudi potrdi samostanu kapele s podložniki, ki bivajo po rečenih vaseh.

Selo „Medigas“ v Karniji naj samostanu daje po 60 hlebov sira *[„in Carnea quoque de vico Medigas LX formas casei“]*. V Istrski grofiji potrdi samostanu kraj Izolo *[„in comitatu Histriensi locum qui vocatur Insula“]* s sodstvom *[„cum placitis“]*, z davščinami *[„suffragiis“]*, javno tlako *[„angariis publicis“]* ter z vsemi obdelanimi in neobdelanimi priteklinami.

Patriarh Popon določi, da naj rečena cerkev Marije Device v miru obdrži navedena posestva in podložnike. Opatica, nune in deklice *[„puelle“]*, katere žive po svetem redu, naj vsak dan pojejo jutranjice *[„matutinum“]*, večernice *[„vesperas“]* in druge svete molitve *[„divina officia“]* v blagor njegove (Poponove) duše ter v izveličanje duš njegovih prednikov in naslednikov. Imenovana opatica in nune smejo za svojo potrebo porabiti pridelke in dohodke naštetih posestev ter ž njimi storiti, kar se jim zdi koristno. Kdor bi hotel prelomiti in podreti to volilo *[„testamentum“]* in določbo, naj ga sodnji dan tožijo Marija Devica in vsi svetniki ter naj bo za večne čase pogubljen.

Podpisali in pričali so: „Popo s. Aquilegensis ecclesie patriarcha — Rotharius s. Tarvisiensis ecclesie episcopus. — Johannes Polensis

---

[1] Muscoli je severno od Červinjana.
[2] Mortesins je severovzhodno od Červinjana.
[3] Alture je severno o Červinjana.
[4] Perteole je severovzhodno od Červinjana.
[5] Rutar piše (l. c.), da je bilo to jezero pri Nogaredu.
[6] „Castellone“ je Castions di Smurghin jugozahodno od Strassolda tik državne meje že na Laškem.
[7] „A prato Frascario“ je po Rutarjevem mnenju sedanja vas Pradiciolo blizu Červinjana.
[8] Cavenzano je severno od Perteola.
[9] Rutar pravi, da je bila „casa Sualdana“ vzhodno od Perteola.
[10] Anfora je od Ogleja proti zahodu.
[11] Corno je reka, ki teče vzporedno z mejno reko Avšo ter se blizu morja tudi izliva v njo.
[12] „Zumellus“ je rečica Zumiel, ki teče vzporedno s Cornom ter se potem vanj izliva.
[13] Susans je severno od S. Daniela na Furlanskem.
[14] Vas Coseano je od S. Daniela proti jugu.

episcopus. — S. m. (signum manus) Walperti advocati. — S. m. Azonis. — S. m. Johannis vicedomini. — S. m. Bertaldi fratris Johannis vicedomini. — S. m. Penzonis. — S. m. . . . — S. m. Rodaldi. — S. m. . . ."

„S. m. Bertaldi not. sacri palatii qui jussu domini Popponis patriarche hanc cartulam scripsi et complevi."

„Anno incarnat. MXXXI., regnante Conrado Dei gratia imperatore augusto, anno imperii ejus Deo propicio V, pontificatus vero nostri XII.,[1] *indictione XIV., decimo Kal. Augustas . . . Acta autem sunt hec in Aquilegia in ipsa ecclesia Sancte Marie."*[2]

[Kandler, Codice dipl. Istr. ad a. 1031. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col. 521 z letnico 1041. (odl.)]

Št. 88.

1031, dne 3. oktobra.

Takrat je paderbornski škof Meinwerk v navzočnosti svoje duhovščine in velike množice ljudstva sprejel ostanke sv. Feliksa[3] z dvema palijema, katere mu je poslal oglejski patriarh Wolfgang.

Vita Meinwerci, c. 209 (MG. SS., XI, 156): „Misso autem a Wolfgango patriarcha Aquilegiensi corpore sancti Felicis cum duobus pallis, 5. Nonas Octobris episcopus in eodem monasterio cum maxima cleri tociusque civitatis populi frequentia illud excepit."

Št. 89.

1034, dne 8. marca. Seligenstadt.

Rimski cesar Konrad II. naznanja, da je skupno s papežem Ivanom (XIX.), patriarhom Poponom, moguntinskim nadškofom Aribonom, trevirskim nadškofom Poponom, milanskim nadškofom Heribertom, ravennskim nadškofom Heribertom ter drugimi škofi in fevdniki svoje države določil sinodo, katera naj bi bila v Rimu.[4] Tu se je vzdignil rečeni fevdnik patriarh Popon *[„prędictus fidelis noster Poppo patriarcha"]* v navzočnosti vseh ter zahteval svojo pravico zastran svoje Gradeške fare *[„de Gradu plebe sua"]*, katera je bila po stari določbi vedno podložna Oglejski cerkvi. Benečani so s predrzno in krivično silo protipostavno in zoper apostolsko pravico napravili škofijo

[1] Popon je torej leta 1019. postal oglejski patriarh.

[2] Rubeis (l. c.) navaja za to listino naslednji datum: „Anno incarnationis MXLI., regnante Conrado gratia Dei imperatore augusto, anno imperii ejus Deo propitio decimo septimo, pontificatus vero nostri anno vigesimo secundo, indictione IX., decimo Kal. Augustas." — Opomniti je treba, da je cesar Konrad II. umrl dne 4. junija leta 1039. Leta 1041. bi bilo še le 15. leto vladanja cesarja Konrada II., ne pa 17.

[3] Ni verjetno, da bi bil oglejski patriarh takrat poslal paderbornskemu škofu pristne ostanke sv. Feliksa. Patriarh Popon je pač leta 1024. nabral nekoliko svetinj v Gradeškem mestu, a ne toliko, kolikor je želel (št. 65). O svetinjah sv. Feliksa trdi Dandolo (št. 62), da niso prišle patriarhu v roke. Mogoče je, da so gradeški prebivalci leta 1024. izročili patriarhu kake nepristne stvari kajti pristne svetinje so bile skrite.

[4] Ta sinoda je bila dne 6. aprila leta 1027. Gl. št. 74.

na Gradežu,[1] kakor da bi hoteli uničiti sveto Oglejsko cerkev. Na sinodo je (patr. Popon) tudi prinesel jako zanesljive spise *[„sincerissima scripta"]*, v katerih je stalo, da so se voditelji rečene cerkve večkrat pritožili, a ničeser ne dosegli. Cesar pravi, da se je prepričal o pravičnosti te pritožbe ter je po nasvetu vsega zbora in po papeževi razsodbi prisodil Gradeško faro Oglejski cerkvi in patriarhu Poponu.

Ker so se pa Benečani vedno upirali njegovi (cesarjevi) oblasti ter s silo držali Gradeško faro v svoji posesti, zato podeljuje Oglejski cerkvi, da ne bode na škodi, potem njenemu voditelju patriarhu Poponu in njegovim naslednikom s to listino tisto zemljo, katero so Benečani nekdaj imeli med Piavo in Livenzo *[„terram, quam Venetici olim visi sunt habere inter fluvios Plavim et Liquentiam iacentem"]* z vsemi priteklinami tako, da ne sme noben vojvoda, škof, mejni grof, grof, podgrof ter nobena druga velika ali mala oseba vznemirjati, opleniti in oropati Oglejske cerkve in njenega voditelja tu darovanih stvari. Kdor bi prelomil to določbo, naj plača tisoč liber čistega zlata, in sicer polovico v njegovo (cesarjevo) blagajnico, polovico pa rečeni cerkvi.

„Datum VIII., idus Martii, indictione II., anno dominicę incarnationis MXXXIIII., anno vero domni Conradi secundi regnantis X., imperantis VIII. Actum Seligenstat."

[Prepis iz 12. stoletja v Kapitelskem arhivu v Vidmu.[2] — Stumpf-Brentano, Acta imperii, 48, št. 43 po nekem Rubeisovem prepisu, ki se nahaja v knjižnici Marciana v Benetkah.]

Št. 90.

1034, dne 14. aprila.

Brunon, brat poznejšega karantanskega vojvoda Konrada ter bratranec cesarja Konrada II.,[3] je po smrti würzburškega škofa Meginharda postal njegov naslednik.

Herimanni Aug. Chronicon ad a. 1034 (MG. SS., V, 122): „Meginhardo quoque praesule Wirzeburgense defuncto, Brun, patruelis imperatoris, filius scilicet ex Mahthilde Counradi ducis, episcopatum die paschae accepit."

Št. 91.

1034, dne 7. maja. Rezno.

Rimski cesar Konrad II. potrdi freisinškemu škofu Egilbertu med drugim tista posestva Freisinške cerkve v Vzhodni marki *[„in Orienti parte"]*, ki so se nahajala med Ipušo, Suho, Feršnico, Rudnikom in

[1] Trditev, da so Benečani ustanovili škofijo na Gradežu, je napačna.

[2] Zastran prepisa v Kapitelskem arhivu glej to, kar piše Bresslau o njem v Neues Archiv III, 81.

[3] Kako je bil škof Brunon s cesarjem Konradom II. v sorodstvu, je razvidno iz rodovnika pod št. 12.

gorami, s katerih je bil razgled na Karantanijo. [*„Insuper vero eidem episcopo confirmavimus ibi cetera sui iuris bona a termino orientali ubi Liudzimannespah influit Ibisam et inde Phezniza deindeque Rudnicham, itemque a termino occidentali a villa Chrellindorf usque in fluvium Zuchaha et ad Rudnicham sicque ad montana Carinthiam respicientia.“]*[1]

„Data nonis Maii anno dominicae incarnationis miliesimo XXXIII., indictione II., anno autem domni Chŏnradi secundi regnantis X., imperii VIII. Actum Radaspone.“

[Izvirna listina v Državnem arhivu v Monakovem. — Hund-Gewold, Metrop. Salisb., (ed. Mon.) I, 145; (ed. Ratisb.) I, 98 z dat. „idus Maii MXXXVIII“. — Meichelbeck, Hist. Fris., I^{a}, 226. — Resch, Aetas mill., p. 79. — Lünig, Reichsarchiv, XVII^{a}, 226. — Mon. Boica, XXIX^{a}, 45, št. 341. — Zahn, Cod. dipl. Austro-Fris.. I, 75, št. 74 (Fontes rer. Austr., Dipl., XXXI.]

Št. 92.

1035, dne 4. junija. Bamberg.

Rimski cesar Konrad II. naznanja, da so ga prosili koprski prebivalci [*„homines habitatores civitatis Justinopolis, que alio nomine Capras vocatur“*], da bi jih povzdignil iz nesreče in stiske, katero so morali zarad zvestobe do njega pretrpeti,[2] in pa, da bi jim potrdil zakone in pravne običaje, po katerih so že njih predniki živeli. [*„. . . quatenus eos ab infortunio et necessitatis oppressione, que pro nostra tolerant et patiuntur fidelitate, sustentare et erigere dignaremur et legem et rectam consuetudinem, qua parentes eorum vixerunt eis consentientes, nostro imperiali precepto confirmaremus.“*] Cesar pravi, da je uslišal njih prošnjo, in tako podeljuje vsem prebivalcem Koprskega mesta polovico Novega gradu[3], potem Oskurus (?), Brda, Movraž, Hervoj (?) in dvor Bric na meji proti Momjanu[4], ki spada že pod samostan sv. Mihaela[5], ter zemljo poleg Dragonje do morja z vsemi priteklinami. [*„. . . concedimus omnibus in predicta civitate Justinopoli habitantibus, videlicet Castro-novo medietatem, Fontanam fuscam, Vardaveglam, vallem*

---

[1] Tu našteti kraji in potoki so jugovzhodno od sedanjega Amstettena na Dolenjem Avstrijskem. Liudzimannespah je Leitzmannsbach, ki se pri Leitzmannsdorfu izliva v Ipušo. Ta Leitzmannsbach se v gorenjem in srednjem teku zove Zauchbach (Zuchaha, Suha), izvira v gori, Hoch-Pyra imenovani, ter teče nekaj časa skoraj vzporedno z Ipušo vzhodno od Ulmerfelda. Južno od tega kraja blizu Zauchbacha je vasica Kröllendorf (Chrellindorf). Na vzhodnem pobočju gore Hoch-Pyra je vasica Reidlingberg (Rudnicha, Rudnik). Odtod proti severu mimo vasi Ferschnitz teče Ferschnitzbach (Phezniza) ter se nasproti Blindenmarktu izliva v Ipušo.

Ta listina je znamenita, ker nam dokazuje, da se je Karantanija nekdaj razprostirala do razvodja med Ipušo in štajersko Salico, to je do ondotne sedanje štajersko-avstrijske meje.

[2] Bresslau (Jahrbücher, II, 134, 135) je prvi poudarjal, da je to, kar se tu pripoveduje o koprskih prebivalcih, ki so zarad svoje zvestobe do vladarja morali veliko pretrpeti, v zvezi z nezvestim postopanjem karantanskega vojvoda Adalberona, ki je proti svojemu vladarju iskal zaslombe pri Hrvatih in nezadovoljnih elementih v domači deželi. Gl. št. 94.

[3] Kje je bil ta Novi grad (Castro-novo), ni znano.

[4] Momjan je vas v Istri severovzhodno od Buj. Severovzhodno od Momjana so Oskurus, Brda in Bric. Še bolj proti severovzhodu stoji vas Hervoj. Movraž je vas med Buzetom in Kubedom.

[5] Samostan sv. Mihaela je bil pri Vižinadi.

Mauriacam, turrem Capriacam, curtem Bruce per latere Mimiliano, que pertinet ad monasterium sancti Michaelis et per Argaonem usque ad mare salsum et . . ."] Tudi jim potrjuje njih zakone in pravne običaje [*„legem et rectam consuetudinem"*]. Noben vojvoda, nadškof, škof, mejni grof, grof, podgrof ter nobena velika ali majhna oseba njegove države ne sme prebivalcem Koprskega mesta narejati kakih sitnosti ter nalagati ali pa zahtevati kakih kolekt ali pa tlake; pač pa naj v miru živé ter po njegovi državi izvršujejo svoje opravke, ne da bi jim kdo nasprotoval. Kdor bi prelomil to določilo, naj plača tisoč liber najboljšega zlata, in sicer polovico v njegovo (cesarjevo) blagajnico, polovico pa prebivalcem rečenega mesta.

„Datum anno dominice incarnationis millesimo trigesimo quinto, indictione III, secundo nonas Junii, anno autem domini Conradi secundi regnantis undecimo, imperantis vero nono. Actum Bavenberghe."

[Transsumpt iz neke listine cesarja Friderika II. iz leta 1222., ki se nam je ohranila v prepisu iz konca 13. stoletja ter se nahaja v Državnem arhivu na Dunaju. — Stumpf-Brentano, Acta imperii, str. 49, št. 44. — Benussi v Atti e memorie della società Istriana, XIII, 64. — Benussi, Nel medio evo, str. 689, op.]

Št. 93.

1035, meseca junija. Bamberg.

Adalberon, vojvoda karantanski in istrski, je prišel pri cesarju Konradu II. v nemilost ter je zarad veleizdaje izgubil svojo vojvodino. Moral je s svojimi sinovi iti v pregnanstvo.

Herimanni Aug. Chron. ad a. 1035 (MG. SS., V, 122): „Adalbero dux Carentani et Hystriae, amissa imperatoris gratia, ducatu quoque privatus est."

Ann. Altahen. mai. ad a. 1035 (MG. SS., XX, 791): „Imperator Chonradus placitum suum in Papinperc habuit, ubi Adalpero dux Karintanorum deponitur, Chonrado in ducatum succedente illi." [1]

Wiponis Vita Chuonradi imp., c. 21 (MG. SS., XI, 267): „Paulo post Adalbero dux Histrianorum sive Carintanorum, reus maiestatis, victus ab imperatore, cum filiis suis exulatus est, et ducatum eius iste Chuono ab imperatore suscepit; quem ducatum pater eiusdem Chuononis dudum habuisse perhibetur. Ita dux Chuono fidus et bene militans imperatori et filio suo Heinrico regi, quousque vixerat, permansit."

Ibid., c. 33 (l. c. p. 271): „Eodem anno Adalbero dux Carantanorum, imperatoris gratiam perdens, ducatum amisit et in exilium missus est."

Ann. Hildesheim. ad a. 1035 (Waitz v Script. rer. Germ. in usum schol., p. 39): „Imperator . . . pentecosten (i. e. 18. Mai.) vero Bavenberg egit."

Št. 94.

1035, najbrže meseca julija.

Duhovnik G. piše wormskemu škofu (Azekonu) o načinu, kako je bil karantanski vojvoda Adalberon odstavljen. Naznanja mu,

[1] Konrad je še le v naslednjem letu postal vojvoda karantanski. (Gl. št. 95.)

da so se zadnjo nedeljo v Mainzu mudili kolinski nadškof P(iligrim), würzburški škof B(runon) in še več drugih knezov ter se tu pridno posvetovali, pogajali in razpravljali. Kaj se je na tem zboru vršilo, mu ne more vsega povedati; pač pa mu hoče pisati o tem, kar je zvedel od navzočih poročevalcev. Ti so povedali, da je bil cesar zarad starega sovraštva do (karantanskega) vojvoda in (veronskega) mejnega grofa A(dalberona) nanj razkačen tako, da je v navzočnosti (mišenjskega) mejnega grofa E(keharda), (avstrijskega) mejnega grofa A(dalberta) in drugih knezov zahteval, da se mu po sodnijski poti vzameta vojvodstvo in mejna grofija. *[„Ferunt domnum imperatorem augustum veteris existente causa odii vehementer animatum esse in A(dalberonem) ducem et marchionem et ita animatum, quod convocatis coram se principibus scilicet E(kkehardo), A(dalberto) marchionibus ceterisque principibus qui tunc ibi intererant, quatinus ipsi A(dalberoni) ducatum suum et marcham iudicio abdicarent, preceperat.“]* Knezi pa, ki so se posvetovali, so odgovorili, da se to sme zgoditi le v navzočnosti in s privoljenjem njegovega sina kralja H(enrika). Nato je cesar poklical svojega sina, mu razložil storjeno krivico ter zahteval, da naj povsod preganja A(dalberona) in da naj se mu po sodnijski poti vzame njegova vojvodina. *[Quo vocato imperator iniuriam suam exposuit, filium suum, quatinus A(dalberonem) omnimodis insequeretur, ut ipse eum se diligere cognosceret, postulavit simulque ducatum sibi iudicio abdicandum et nunciavit et rogavit.“]* Kralj Henrik pa, akoravno je bil pripravljen ubogati očeta v vseh stvareh, se je spomnil neke pogodbe, katero je z A(dalberonom) sklenil *[„memor tamen cuiusdam pacti quod cum A(dalberone) pepigerat“]*, ter izrekel, da ne more in ne sme storiti tega, kar je hotel oče. Vkljub očetovim opominom, grozitvam in prošnjam se sin ni vdal. Ko je cesar videl, kako svojeglaven je sin, se je tako razsrdil, kakor da bi bil izgubil jezik, vid in spomin; morali so ga kakor nezavestnega položiti na posteljo. Ko se je cesar čez nekaj časa zavedel, je zopet dal poklicati sina in pa kneze. Sedaj se je vrgel pred svojega sina na tla ter ga s solzami prosil, da naj se usmili očeta. Nikar naj ne pomnoži veselja njegovim sovražnikom in nikar naj ne dela s svojim nasprotovanjem državi in sebi sramote. Nato se je sin dal preprositi ter je razkril očetu, kar je prisegel A(dalberonu); tudi mu je naznanil, da je (freisinški) škof E(gilbert) povzročitelj dotične prisege. Ko je cesar ves jezen vprašal škofa E(gilberta), če je to res, ni ta ničesar tajil, pač pa je omenil, da je to storil, da bi A(dalberona) napravil kralju zvestega. Prisega ne obsega drugega, kakor to, kar bi se tudi brez prisege moralo izpolnjevati, namreč to, da se mu na njegovih posestvih ne naredi drugače nobena škoda, kakor le takrat, ako bi jih izgubil po sodnijski razsodbi. Ko je cesar to slišal, se je jako razjezil nad škofom ter mu je ukazal, sobo zapustiti. Nato je sklical sodni zbor, ki je A(dalbe-

ronu) vzel (Karantansko) vojvodino in (Veronsko) mejno grofijo. Poročevalci so tudi povedali, da se A(dalberon) hoče s pomočjo Hrvatov in „Mirmidoncev“ upreti kraljevi oblasti.[1] Iz strahu pred njim (pred Adalberonom) se Bavarci niso udeležili napovedane vojne (zoper Ljutice).[2] A(dalberonovo) mejno grofijo je dobil A. de L. (Arnold iz Lambacha), vojvodine pa do sedaj še nihče. Pogaja se za njo Kuono, ki se je ta teden napotil na dvor. *[„Quo facto redivit ad iudicium abdicaturque A(dalberoni) ducatus et marcha. Ergo dicunt ipsum A(dalberonem) confisum Cruvvatis et Mirmidonibus regie potestati velle resistere, cuius occasionis timore cessabunt domi Bavvari ab indicta expeditione. Marcham vero ipsius A(dalberonis) fertur commissam esse cuidam A(rnoldo) de L(ambach), ducatum autem nulli adhuc esse commissum, pro quo petendo domnus Cuono in ista epdomada ad curtim proficiscitur.“]*

Datum manjka.

[Prepis iz 12. stoletja v Vatikanski knjižnici v Rimu. — Mone v Anzeiger f. Kunde des deutschen Mittelalters, VII (1838), str. 207. — Mai, Specilegium Romanum, V (1841), str. 151. — Böhmer v Notizenblatt zum Archiv f. Kunde österr. Gesch.qu., V (1855), 520. — Ankershofen, Handbuch der Gesch. d. H. Kärnten, II^b, 63, št. 22. — Giesebrecht, Gesch. der deutschen Kaiserzeit, II, 700. — Urkundenbuch der Stadt Worms, I, 358. — Kukuljevič, Diplom. Sbornik, I, 108, št. 121. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 105, št. 250.]

Št. 95.

1036, dne 2. februarja. Augsburg.

Cesar Konrad II. je podelil Karantansko vojvodino in Istro, kateri je prej imel vojvoda Adalberon,[3] svojemu bratrancu Konradu.[4]

Herimanni Augien. Chronicon ad a. 1036 (MG. SS., V, 122): „Counradus, patruelis imperatoris, patris sui ducatum in Carentano et in Histria, quem Adalbero habuerat, ab imperatore recepit.“

Ann. Hildesheim. ad a. 1036 (Waitz v Script. rer. Germ. in usum schol., ed. 1878, p. 40): „Purificationem vero sanctae Mariae (2. Febr.) Augustburg egit

[1] Karantanski vojvoda Adalberon se je s Hrvati zavezal zoper svojega vladarja. Hrvatom je takrat vladal Krešimir II. Duhovnik G. omenja v svojem pismu tudi Mirmidonce. Izraz „Mirmidones“ je pomenjal v srednjem veku „nezvesto ljudstvo“. (Cfr. Diefenbach, Gloss. lat.-germ.) To nezvesto ljudstvo so bili tisti Adalberonovi podložniki, ki so ga podpirali zoper cesarja. Misliti nam je na Slovence, ki so skupno s Hrvati pomagali vojvodu Adalberonu ter nadlegovali tiste, ki so cesarju ostali zvesti. Kakor se kaže, so v tistem času vznemirjali tudi koprske prebivalce, ki so bili naklonjeni cesarju. (Gl. št. 92.) Zveza Adalberonovih privržencev s Hrvati je napravila Bavarcem tak strah, da se njih čete niso upale zapustiti domovine, da bi se pridružile tistim trumam, ki so bile poslane nad Ljutice.

[2] „. . . ab indicta expeditione.“ — Tu nam je misliti na ekspedicijo proti Ljuticem, katero je cesar napovedal o binkoštih v Bambergu. Med napovedjo in nastopom kake vojne je navadno preteklo kakih šest tednov. Vojna proti Ljuticem se je tedaj začela meseca julija leta 1035. To pismo je bilo brez dvoma spisano pred začetkom te vojne. (Cfr. Wahnschaffe, Das Herzogthum Kärnten und seine Marken, str. 23.)

[3] Gl. št. 93.

[4] Kako sta bila cesar Konrad II. in karantanski vojvoda Konrad II. sorodna, je razvidno iz rodovnika pod št. 18.

(sc. imperator); ubi et publicum cum cunctis circumiacentium regionum primoribus conventum habuit, in quo patrueli suo Chuonrado ducatum Carentinorum commisit. Adalberonem maiestatis reum priori anno dimovit."

Ann. Sangall. mai. ad a. 1036 (1042). MG. SS., I, 84): „(Chuonradus imperator) Chuonrado patrueli suo ducatum Adalberonis in Carentano, illo deiecto, commisit."

Št. 96.

1036, v začetku februarja.[1]

V tistih dneh, ko je Konrad II. postal vojvoda karantanski, je Adalberon, bivši vojvoda karantanski, ubil grofa Wilhelma (II.)[2] ter potem bežal na grad Ebersberg[3], kjer se je hotel skriti.

Ann. Hildesheim. ad a. 1036 (Waitz v Script. rer. Germ. in usum schol., ed. 1878, p. 40): „Hisdem diebus idem Adalbero Willehelmum comitem interfecit et postea in castellum Eresburgh causa latendi confugit."

Necrologium Gurcense (B) ad 15. kal. Oct. = 17. sept. (MG. Necrol., II. 452): „Hoc est in die s. Lamberti fit commemoratio domini Wilhelmi comitis et fundatoris nostre ecclesie et filiorum et amicorum eius."[4]

Št. 97.

1037, v začetku leta.

Cesar Konrad II. se je napotil v Italijo ter božič praznoval v Veroni. Nato je šel v Milan, kjer ga je ondotni nadškof Heribert jako slovesno sprejel. Vsled raznih pritožb je bil pa prisiljen, da je nadškofa prijel ter ga potem kot ujenika izročil v varstvo oglejskemu patriarhu Poponu in karantanskemu vojvodu Konradu. Ker je patriarh tako malomarno nadzoroval nadškofa, da je ta čez dva meseca ušel, se je zameril cesarju ter iz strahu pred njim zbežal. Pozneje mu je šel bos in v spokorniški obleki naproti ter ga prosil milosti.

Ann. Sangall. mai. ad a. 1037 (1043) (MG. SS.. I, 84): „Idem imperator nativitate Domini Verone celebrata, Mediolanum inde perrexit. Ibi ab archiepiscopo et civibus susceptus honorifice, quamvis ut fertur ficta fide, eundem episcopum inde progrediens secum Ticinum adduxit, et de inproviso captum, quasi reum majestatis Aquilegensi patriarchae custodiendum tradidit. Cui ille astute fuga elapsus, a Mediolanensibus id serio triumphantibus gratanter in urbem est receptus."

Ann. Altah. mai. ad a. 1037 (MG. SS., XX, 792): „Sed et Poppo patriarcha Aquilegiensis, qui custodire suscepit archiepiscopum ecclesiae Mediolanensis, illo

---

[1] Zastran datiranja glej Wahnschaffe, Das Herzogthum Kärnten, str. 31, op. 91.

[2] O grofu Wilhelmu glej Ankershofen (Handb. der Gesch. des H. Kärnten, II, 649) in Wahnschaffe (l. c. p. 31).

[3] Grad Ebersberg je jugovzhodno od Monakovega.

[4] Ta notica se brez dvoma nanaša na grofa Wilhelma I., očeta grofa Wilhelma II., kar kaže beseda „filiorum". Grof Wilhelm II. ni zapustil potomcev.

fugiente reus maiestatis effectus est, et ipse aufugit timidus. Postea vero, veniens discalciatus et laneis ad carnem tectus, gratiam impetravit imperatoris."

Wiponis Vita Chuonradi imp., c. 35 (MG. SS., XI, 272): „... Quod dum archiepiscopus (sc. Heribertus Mediolanensis) renueret, sensit imperator, omnem illam coniurationem Italiae ipsius consilio factam esse. Et mox comprehenso illo, retinuit in sua potestate. Deinde commendavit eum in custodiam Poponi patriarchae Aquilegiensi, et Chuononi duci Carentanorum. Qui ab eis ductus est cum imperatore usque Placentiam civitatem ..."

Herimanni Aug. Chronicon ad a. 1037 (MG. SS., V, 122): „Imperator, celebrato Veronae natale Domini, per Brixiam et Cremonam Mediolanum pervenit. Inde Papiam adiens, Heribertum Mediolanensem archiepiscopum infidelitatis accusatum adprehendi iussit, eumque Poponi patriarchae Aquilegiensi custodiendum conmendavit. Qui fuga elapsus, cunctis viribus eidem imperatori rebellare contendit."

Ann. Hildesheim. ad a. 1037 (Waitz v Script. rer. Germ in usum schol., (ed. 1878), p. 41): „Imperator post natalem Domini in Salerno opido generalem conventum de re puplica cum Cisalpinis nostrisque primoribus habuit; in quo Mediolanensis archiepiscopus imperatori contrarius comprehenditur et Bopponi Aquilegensi patriarchae servandus committitur: a quo fuga lapsus, palam rebellare cepit. Quem imperator e vestigio cum exercitu insequutus, urbem per totum subsequentem annum cum tocius periculo exercitus obsedit."

Ann. Magdeburg. ad a. 1037 (MG. SS., XVI, 171): „Igitur cesar Alpes transscendens, cum regni illius maioribus conventum tenuit (sc. Papiae) de corrigenda re publica. Contigit quoque et Mediolanensem episcopum, qui eidem colloquio interfuit, ab imperatore de quadam infidelitatis nebula notari, et a conprovincialibus in multis acusari ... Imperator ergo commotus, consiliante senatu, iniuste usurpata restitui precepit, eumque apprehensum Aquilegiensi patriarchae Popponi servandum commisit. A quo liberius debito habitus, post aliquot dies fuga lapsus est, quodam monacho suo machinante, qui solus cum eo miserationis causa permissus est habitare."

Arnulfi Gesta archiep. Med., II, c. 12 (MG. SS., VIII, 15): „Veniens autem Veronam imperator, indeque Mediolanum, honorabiliter die primo suscipitur; in crastinum tumultuante ac vociferante in eum populo, graviter offenditur. Audierant enim, regem Laudensi iure defraudasse Heribertum. Quod augustus dissimulans, Papiam adiit. Ubi cum generale statuisset colloquium, concinnato dolo cepit ac tenuit archiepiscopum, Aquilegensi tradens patriarchae custodiendum ... Archiepiscopus vero post menses duos fugam arripuit."

Št. 98.

1037, dne 17. avgusta. Oglej.

Rimski cesar Konrad (II.) naznanja, da mu je oglejski patriah Popon *[„Poppo patriarca sanctae Aquileiensis ecclesiae"]* z ozirom na uboštvo[1] N o v o g r a j s k e c e r k v e vrnil blizu Novograjskega mesta ležečo vas O m a k *[„villam Umaghi iuxta eandem Emoniensem civitatem sitam"],* katero je do sedaj imel na podlagi njegove (cesarjeve) listine in apostolskega pisma, s pogojem, da bi dotično vas z vsemi priteklinami

[1] Besede „z ozirom na uboštvo" („paupertati compassus") so neka fraza, ki se večkrat nahaja v cesarskih listinah ter služi v ta namen, da se zamolči pravi vzrok.

podelil Novograjski cerkvi in njenemu škofu Ivanu *[„sanctae Emoniensi ecclesiae et Ioanni eiusdem sedis presuli"]*. Cesar pravi, da je uslišal to prošnjo in zato podeljuje s to listino Novograjski cerkvi, njenemu škofu Ivanu in njegovim naslednikom vas Omak, ki se nahaja v Novograjski škofiji *[„villam Humaghi in diocesi Emoniensi existentem"]* z vsemi pravicami in priteklinami tako, kakor jo je nekdaj s svojo listino podelil patriarhu Poponu *[„secundum quod Popponi patriarchae per precepti nostri paginam contulimus"]*. Noben vojvoda, mejni grof, grof, podgrof ter nobena druga visoka ali nizka njegova oseba ne sme v rečeni vasi soditi *[„placitare"]*, pobirati davkov *[„collectas facere"]* ter ljudi siliti k tlaki *[„homines angarizare"]*, kakor le škof Ivan in njegovi nasledniki. Kdor bi hotel prelomiti to listino, naj plača tisoč liber srebra, in sicer polovico v njegovo (cesarjevo) blagajnico, polovico pa Novograjski cerkvi in njenim voditeljem.

„Datum XVI. kalendas Septembris anno dominicae incarnationis millesimo nono, anno autem domini Corradi XV. Actum Aquileiae."

[Rosetti v L'archeografo Triestino, IV, 223 iz nekega notarskega transsumpta. — Böhmer, Acta imperii selecta, str. 46, št. 48.]

Št. 99.

1037, dne 17. avgusta. Oglej.

Rimski cesar Konrad naznanja, da mu je Popon, patriarh Oglejske cerkve *[„Popo patriarcha sanctae Aquilejensis ecclesiae"]*, z ozirom na uboštvo Novograjske cerkve vrnil blizu Novograjskega mesta ležečo vas Sv. Lovreč *[„villam Sancti Laurentii iuxta eamdem Aemonensem civitatem sitam"]*,[1] katero je do sedaj imel na podlagi njegove (cesarjeve) listine in apostolskega pisma, s pogojem, da bi dotično vas z vsemi priteklinami podelil Novograjski cerkvi, njenemu škofu Ivanu in njegovim naslednikom *[„sanctae Aemonensi ecclesiae et Ioanni eiusdem sedis praesuli suisque successoribus"]*. Cesar pravi, da je uslišal to prošnjo in zato podeljuje s to listino Novograjski cerkvi, njenemu škofu Ivanu in njegovim naslednikom vas Sv. Lovreč, ki se nahaja v Novograjski škofiji, z vsemi pravicami in priteklinami tako, kakor jo je nekdaj podaril patriarhu Poponu.

„Datum XVI. kal. Sept. anno dominicae incarnationis MXXVIIII.[2]*, anno autem d. Corradi quintodecimo imperii. Actum Aquilegiae."*

[Ughelli, Italia sacra (ed. 1653), V, 231 z letnico 1029. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col. 509 (odl.). — Kandler, Codice dipl. Istr. ad a. 1038. — Rosetti v L'archeografo Triestino, IV, 221.]

---

[1] Tu omenjeni Sv. Lovreč je na bregu Jadranskega morja med Novim gradom in Omakom.
[2] Namesto „MXXVIIII" bi moralo stati „MXXXVII".

Št. 100.

1037, dne 20. septembra.[1]

Poreški škof Engilmar je bil, kakor se kaže, navzoč pri posvečevanju Alteichskega samostana. Pri tej priložnosti je čital in pohvalil spise Arnolda, prošta emeramskega, o sv. Emeramu. Tudi je trdil o nekem čudežu, da ga niso ljudje izmislili, temuč se ima pripisovati zasluženju sv. Emerama.

Arnoldus de s. Emmerammo, lib. II, c. 53 (MG. SS., IV, 570): „. . . Hoc atqui grande miraculum non ab homine fictum, sed ob martiris meritum a summa veritate factum, testis est Engilmarus antistes, adhuc in hac vita manens. Hic quoque dum Ratisbonae constitutus apud Sanctum Emmerammum scripta meae parvitatis videret et légeret atque probaret, die quadam stans iuxta puteum seu fontem, per quem recordabatur sibi sanam olim redditam fuisse frontem, vocavit me, et occasionem sumens ex eodem fonte, dixit quod scripsi; affirmans sub testificatione Christi, verum hoc esse, ac non in alio sed in semet ipso idem magnale tam veraci quam efficaci experimento didicisse."

Št. 101.

1039, dne 20. julija.

Takrat je vsled zlatenice umrl karantanski vojvoda Konrad II.

Ann. Hildesheim. ad a. 1039 (MG. SS., III, 103): „Chonradus Carentinorum dux, patruelis Chonradi imperatoris, 13. kal. Aug. inmatura morte, regie morbo[2] diu fatigatus, discessit."

Št. 102.

1039, dne 28. ali pa 29. novembra.

Takrat je umrl Adalberon, bivši vojvoda karantanski, ter bil v Geisenfeldu na Bavarskem pokopan. Zapustil je dva sina, Markwarda in Adalberona, izmed katerih je ta leta 1053. postal bamberški škof.

Herimanni Augiens. Chronicon ad a. 1039 (MG. SS., V, 123): „Counradus etiam dux Carentani, et Adalbero aemulus eius, qui ante eum ducatum eundem tenuerat, ipso anno obierunt."

Ann. Altahen. mai. ad a. 1039 (MG. SS., XX, 793): „Adalpero dux Carintanorum fuga est elapsus de exilio, vita decessit."

Chronicon Suevicum universale ad a. 1039 (MG. SS., XIII, 71): „Chonradus dux et Adalbero dux obierunt."

Notae necrol. eccl. mai. Frisingensis ad IV. kal. Dec. = 28. nov. (MG. Necrol., III, 84): „Adalpero dux ob."

Kalendarium necrologicum loci incerti ad IIII. kal. Dec. = 28. nov. (Böhmer, Fontes, IV, 507): „Adalpero dux."

Kalendarium necrologicum canonic. Babenberg. ad III. kal. Dec. = 29. nov. (Böhmer, Fontes, IV, 506): „Albero dux."

---

[1] Takrat je bil posvečen na novo postavljeni samostan v Alteichu.

[2] „Morbus regius" pomenja zlatenico (cfr. Du Cange, Glossarium), ne pa protina, kakor misli Ankershofen (Handbuch der Gesch., II, 667).

Primerjaj tudi listino, s katero sta Adalberonova sinova podelila Geisenfeldskemu samostanu neko posestvo v blagor njunemu rajnkemu očetu. [*„. . . nobilissimi ducis Adalberonis filii Marchwart et Adalbero interiectu temporis (a. 1053) Babenpergensis ecclesiae factus episcopus ad altare . . . in loco Geisenvelt . . . tradiderunt predium Bernchoven . . . pro anima patris sui praefati ducis Adalberonis in eodem monasterio sepulti . . . Adhibiti vero sunt testes Heberdus et Ernestus fratres eiusdem ducis . . .“*]

[Mon. Boica, XIV, 184. — Ankershofen, Handbuch der Gesch., II^b, 60, št. 12.]

Št. 103.

1039, dne 30. decembra. Rezno.

Kralj Henrik III. potrdi vsled prošnje oglejskega patriarha Popona [*„Poponis patriarche“*] in svojega kancelarja Kadeloha t r ž a š k e m u š k o f u A d a l g e r j u [*„Adalgero sancte Tergestine sedis presuli“*] in njegovi cerkvi, katera je posvečena Mariji Devici in sv. mučeniku Justu, čigar ostanki v njej počivajo, vse tiste stvari, posestva in podložnike [*„res, predia, possessiones, familias[1]“*] po vsej Istrski pokrajini [*„per totam Istrie provinciam“*], katere so jej (cerkvi) že njegovi (Henrikovi) predniki podelili ali pa potrdili. Tudi jej podeli in potrdi Omak [*„Umagum“*],[2] potem kraj, ki se zove „Fontana Georgica“, in še druge kraje. S pričujočo listino ukazuje kralj, da ne sme na zemlji Tržaške cerkve ali škofije, po njenih farah [*„in ejus plebibus“*] in samostanih, po cerkvah, titulus[3] imenovanih, in po drugih, po mestih in kmetiških hišah, po prej naštetih krajih ali pa na posestvih tržaškega škofa noben vojvoda, mejni grof, grof, podgrof [*„vicecomes“*] ter sploh nobena visoka ali pa nizka kraljevska oseba sklicavati zborov [*„placitum tenere“*] ali pa na kak način kaznovati [*„quomodo distringere“*], zastavljati [*„pignorare“*], siliti k tlaki [*„angariare“*], h grofovskemu sodišču [*„ad pretorium comitis“*] ali pa k delu [*„ad laborem“*] masarijev, ekskuzatov, komendatov, kolonov, svobodnih ljudi, aldijonov in sploh tistih, ki prebivajo na lastnini rečene cerkve [*„massarios[4], excusatos[5] uel mendatos[6], colones, liberos, aldiones[7] suos seu quosque super prefate ecclesie proprietatem residentes“*]; tudi jim ni dovoljeno, da bi na kak način pobirali od njih davek, globe ali pa

[1] Izraz „familia“ je zaznamoval podložnike ali kolone, ki so prebivali po kmetiških zemljiščih ter služili svojemu gospodu. Pomenjal je pa tudi del zemlje, kateri je zadostoval eni družini da se je na njej preživljala ter jo tudi v ta namen dobila.

[2] Primerjaj listino kralja Hugona z dne 7. avgusta leta 929. (Gr. II, št. 376.)

[3] „Titulus“ se je zvala cerkev, v kateri so služili taki duhovniki, ki so obljubili, da hočejo pri njej ostati ter se ne ločiti od nje. Dotični duhovniki so vedno imeli isti naslov (titulus).

[4] Beseda „massarius“ pomenja to, kar 1. kmet, 2. oskrbnik kakega zemljišča in 3. kolon.

[5] Zastran izraza „excusati“ glej dotično opazko v Gr. II, št. 376.

[6] Zastran izraza „commendati“ ali „mendati“ glej ravno tam.

[7] Kaj so bili „aldiones“, glej tudi tam.

darila [*„census, reddibitiones*[1], *donaria“]*. Nihče naj ne sili svobodnih ljudi, masarijev, ekskuzatov in komendatov [*„liberos, massarios, excusatos uel comendatos“]*, da bi se udeležili (sodnega) zborovanja [*„placitum“]* brez svojega patrona ali pa njegovega odvetnika, ako bi bili postavno primorani priti zraven; zakonita pritožba naj se zakonito reši. Od svobodnih ljudi, erimanov, masarijev, ekskuzatov, komendatov in kolonov rečene cerkve [*„in omnibus liberis et erimannis*[2] *prefate ecclesie, massariis quippe, excusatis uel comendatis et colonis“]* se ne smejo pobirati darila [*„donaria“]*, davščine [*„reddibitiones“]*, zastave [*„pignorationes“]* in krivične globe [*„iniuste districtiones“]*, pač pa naj spremlja k zborom njegov patron vsakega, kogar bi tja klicala kraljevska razsodba [*„regalis censura“]*. Tretjino [*„tertiam partem“]*, katero so bili dolžni državi [*„reipublice“]*, naj ne odrajtujejo grofu, temuč svojemu škofu.

Rečeni škof Adalger in njegovi nasledniki imajo pravico, da smejo na svojo zemljo vabiti ljudi ter jih tu naseljevati, da bi na njej ostali in jo obdelovali.

Kdor bi se pregrešil zoper ta ukaz, naj plača tisoč liber najboljšega zlata, in sicer polovico v njegovo (kraljevo) blagajnico [*„camere nostre“]*, polovico pa rečenemu škofu in njegovi cerkvi.

„Datum est tertio calendas Januarii, indictione octaua, anno dominice incarnationis millesimo quadragesimo, anno domini Henrici ordinationis duodecimo, imperii primo. Actum in ciuitate Ratisbona.“

[Prepis v Mestnem arhivu v Trstu. — Mainati, Chroniche ossia memorie storiche di Trieste, I, 84. — Hormayr, Archiv für Süddeutschland, II, 231. — Kandler, Codice dipl. Istr. ad a. 1040.]

Št. 104.

1040, dne 3. januarja. Rezno.

Kralj Henrik III. potrdi vsled prošnje patriarha Popona [*„Poppo patriarcha“]* Oglejski cerkvi, ki je posvečena Mariji, vse škofije, opatije, fare, moške in ženske samostane, gostišča, gradove, colnino, pobrežnino, vasi, gozde ter vsa njena posestva [*„omnes episcopatus, abbatias, plebes, monasteria tam monachorum quam et puellarum, nec non et sinodochia, castella, tholonea, ripatica, villas, foresta omnesque ejusdem ecclesiae possessiones“]*, katera so jej kdaj podelili kralji, cesarji ali pa papeži. Kjerkoli po zemlji rečene cerkve oglejski patriarhi izvršujejo pastirstvo, nima nihče drug pravice do pašnega davka in do svinjske piče [*„herbaticum sive eschaticum“]*, kakor le Oglejska cerkev, patriarh Popon in njegovi nasledniki. Le ti imajo pravico do sodstva, glob, kolekt, robote,

[1] Da „redhibitio“ pomenja dohodek ali globo ali pa davščino, glej Gr. I, št. 285.
[2] Erimanni (herimanni, heremanni, arimanni, arimani) so se pri Langobardih zvali ljudje nižje vrste, ki so pa bili svobodni.

krme, davščin in vseh javnih služnosti [*„placita et districtiones, collectas et angarias, forum*[1] *et suffragia sive omnes publicas functiones"*] po gradovih in vaseh Oglejske cerkve ter nad vsemi ondotnimi prebivalci tako, kakor so jo z raznimi listinami podarili njegovi (Henrikovi) predniki patriarhu Ivanu in njegovim prednikom. Kralj jim tudi potrdi veljavnost vseh njih listin na ta način, da bi, ako bi kdo izmed njih vsled tatvine, požara, brodoloma ali kake druge nesreče izgubil katero listino, smel s pričujočo listino na kakem sodnem zborovanju braniti svojo pravico tako, kakor če bi imel izgubljeno listino v svojih rokah. Noben njegov (kraljev) vojvoda, mejni grof, grof ter nobena visoka ali nizka državna oseba ne sme po gradovih in vaseh imenovane cerkve soditi, pobirati davkov ali pa ljudem nalagati glob [*„placitare, collectas facere vel homines angariare"*], kakor le patriarh Popon in njegovi nasledniki, ki bodo imeli stolico Oglejske cerkve. Patriarh ali pa namesto njega njegov poslanec [*„nuncius"*] naj sodi po rečenih gradovih in vaseh. Ako bi hotel kdo to določbo prelomiti, naj plača tisoč liber najboljšega zlata, in sicer polovico v njegovo (kraljevo) blagajnico, polovico pa voditeljem omenjene cerkve.[2]

„Data III. non. Ianuarii, ind. VIII., an. dom. incarnat. MXXXX., anno vero ordinationis d. Henrici XII., regni vero I. Actum in civitate Ratisbona."

[Ughelli, Italia sacra, ed. Coleti, V, 54. — Cappelletti, Le chiese d'Italia VIII, 171.]

Št. 105.

1040, dne 11. januarja. Augsburg.

Kralj Henrik III. podeli zarad zvestobe Popona, patriarha Oglejske cerkve, ki je postavljena na čast sv. Hermagoru in Fortunatu, petdeset kraljevih kmetij z vsemi priteklinami v Cerknici in v sosednjih vaseh, ki se nahajajo v Kranjski marki in v grofiji mejnega grofa Eberharda.[3] [*„. . . ob fidele servitium Popponis patriarche Aquilegensis ecclesie cui idem presidet, in honorem scilicet sanctorum Hermachore et Fortunati constructe L regales mansos, id est villas Circheniza cum ceteris villis inibi adiacentibus* [*ad explendos tot prescriptos regales mansos in marchia Creina in comitatu Eberardi marchionis sitos cum omni pertinentia in proprium tradidimus."*] Patriarh Popon in njegovi nasledniki naj imajo pravico, da smejo rečenih petdeset kmetij obdržati, zamenjati ter ž njimi storiti to, kar bi bilo v korist imenovani cerkvi.

---

[1] Namesto „forum" bi moralo stati „fodrum".

[2] Zastran vsebine primerjaj to listino z listino pod Št. 45.

[3] Kakega rodu je bil tu imenovani mejni grof Eberhard, ni znano. Jako je dvomljivo, da bi bil iz rodovine Ebersbergov. Glej dotično opazko pod Št. 28.

„Data VI. id. Januarii,[1] *indictione 8., anno dominice incarnationis millesimo quadragesimo; anno autem d. Henrici III. ordinat. XII., regni vero I. Actum Auguste.“*

[Prepis v Benetkah (Codex Trevisanus iz 15. stoletja) in v furlanskem S. Daniele (zbirka Fontanini). — Ughelli, Italia sacra, V, 55. — Cappelletti, Le chiese d' Italia, VIII, 173. — Schumi, Urk.- und Reg.-Buch, I, 34, št. 27.]

Št. 106.

1040, dne 16. januarja. Augsburg.

Kralj Henrik III. podeli Poponu, škofu Brixenske cerkve, ki je posvečena sv. mučeniku Kasijanu, neko svoje posestvo z vsemi pritek-linami med reko Bistrico in dvorom rečene cerkve na Bledu ter gozd, v Lešah imenovanem,[2] v mejni grofiji Kranjski in v grofiji mejnega grofa Eberharda. *[„... quoddam nostri iuris predium infra terminum qui subscribitur a fluvio qui dicitur Vistriza usque ad curtem prescripte aecclesiae Ueldes nominatam cum silva que Leschahc nuncupatur, in marchia Creina in comitatu Eberhardi marchionis situm cum omni pertinentia in proprium tradidimus.“]* Rečeni škof in njegovi nasledniki naj imajo pravico, da smejo omenjeno posestvo obdržati, zamenjati ter ž njim storiti to, kar bi bilo v korist imenovani cerkvi.

„Data XVII. kalendas Febr., indictione VIII., anno dominice incarnationis millesimo XL., anno autem domni Heinrici tercii ordinationis XII., regni vero I. Actum Augustae.“

[Izvirna listina v Kranjskem deželnem muzeju v Ljubljani. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben und Brixen, II, 392, št. 85. — Mon. Boica, XXIX a, 58, št. 348. — Schumi, Urk.- und Reg.-Buch, I, 35, št. 28.]

Št. 107.

1040, dne 16. januarja. Augsburg.

Kralj Henrik III. podeli Poponu, škofu Brixenske cerkve, ki je postavljena na čast sv. Kasijanu, neki svoj gozd, ki se nahaja med obema Savama[3] od njunih izvirov pa do njunega združenja v mejni grofiji Kranjski in v grofiji mejnega grofa Eberharda. *[„... quendam nostri iuris saltum inter duo flumina quę vocantur Suowa, ab exortu usquę ad consursum eorum circumseptum in marchia Creina in comitatu Eberhardi marchionis situm.“]* Kralj prepusti škofu gozd z vsemi ondotnimi planinami, potem z vsemi takratnimi in bodočimi dohodki ter z

[1] Kralj Henrik III. se je dne 9. januarja leta 1040. mudil v Reznem in nato se je šele napotil v Augsburg. Zaradi tega misli Stumpf-Brentano (Die Reichskanzler, II, št. 2156), da se ima namesto „VI. id. Jan.“ (= 8. januarja) čitati „III. id. Jan.“ (= 11. januarja).

[2] Tu imenovana Bistrica je Tržiška Bistrica na Gorenjskem. Jugozahodno od Tržiča so Leše, kjer nam je iskati tisti gozd, katerega omenja listina.

[3] Tu nam je misliti na Savo Dolinko, ki izvira blizu Podkorena, in pa na Savo Bohinjko ali Savico, ki teče po Bohinjski dolini. Obe se združujeta pri Radovljici.

vsemi svojimi pravicami tako, da ne sme nobena visoka ali nizka oseba brez dovoljenja rečenega škofa in njegovih naslednikov v imenovanem gozdu loviti, s puščicami streljati, nastavljati zank, razpenjati mrež, loviti rib ali pa si na katerikoli način lastiti divjačine. Kdor bi se pregrešil, naj plača globo.

„Data XVII. kal. Februarii, indictione VIII., anno dominicę incarnationis mill. XL., anno autem domni Heinrici tercii ordinationis XII., regnantis vero I. Actum Augustae.“

[Izvirna listina v Državnem arhivu na Dunaju. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben und Brixen, II, 391, št. 84. — Schumi, Urk.- und Reg.-Buch, I, 36, št. 29.]

Št. 108.

1040, dne 17. januarja. Augsburg.

Kralj Henrik III. podeli vsled posredovanja oglejskega patriarha Popona [*„interventione Bobbonis patriarchae Aquileiensis“*] in drugih cerkvenih pastirjev samostanu sv. Mavricija v Nieder-Alteichu cerkev sv. Ivana Krstnika v Rinchnachu[1]. V listini so opisane meje darovanemu svetu.

„Data XVI. kal. Feb., indict. VIII., anno dominicae incarnat. mill., XI., anno autem domni Heinrici tercii ordinationis XII., regnantis vero I. Actum Augustae.“

[Izvirna listina v Monakovem. — Mon. Boica, XXIX a, 62, št. 350.]

Št. 109.

Nepristno.[2]

1040, dne 17. januarja. Augsburg.

Kralj Henrik III. podeli vsled posredovanja oglejskega patriarha Popona [*„interventione Pobbonis patriarche Aquilegiensis“*] in drugih cerkvenih pastirjev samostanu sv. Mavricija v Nieder-Alteichu cerkev sv. Ivana Krstnika v Richnachu. V tej listini opisane meje obsegajo mnogo več sveta, kakor meje, katere so navedene v neki drugi, enako datirani listini kralja Henrika III.[3]

„Data XVI. kal Februar., indict. VIII., anno dominice incarnationis MXL., anno autem domini Henrici tertii ordinationis XII., regni vero I. Actum Auguste.“

[Ponarejena listina iz 12. stoletja. — Hund-Gewold, Metrop. Salisb., (ed. Mon.) 39; (ed. Ratisb.) 26. — Mon. Boica, XI, 146 z nemškim prevodom na str. 149—151. — Fejér, Cod. dipl. Hungariae, I, 332.]

---

[1] Rinchnach je severno od Pasova na Bavarskem.
[2] Da je listina nepristna, je dokazal Steindorff (Jahrbücher, I, 389).
[3] Gl. št. 108.

Št. 110.

Najbrže nepristno.[1]

1040 (?), dne 12. maja.

Plemenita Azika, hči Wecelinova in Wilpurgina[2], podeli z dovoljenjem takrat še živeče matere Wilpurge, ki je bila iz rodu rajnkega istrskega grofa in grofinje, ter z dovoljenjem svojega zraven stoječega sina Wolderika cerkvi Marije Device in svetega Mihaela arhangela,[3] ki je bila postavljena nad bregom Limskega zaliva ter posvečena od poreškega škofa Engelmara, po svojem odvetniku Jakobu, Almerikovem sinu, ne majhno posestvo nad Limskim zalivom in zemljo sv. Mavra v Poreču z namenom, da tako pomaga takratnemu opatu Ivanu, njegovim ondotnim bratom in vsem njihovim naslednikom. [*„Igitur qualiter inlustrissima Azcica totius nobilitatis compos, patre Wecelino et Wilpurga nobilissima matre Hystriensium quondam comite et comitissa procreata, ecclesiam ad honorem Dei et sancte Marie virginis beatique Michaelis archangeli a domno Johanne abbate ac reliquis fratribus ibidem congregatis super altitudinem ripe sinus, qui dicitur Lemnus edificatam et a domino Engelmaro venerabili Parentino episcopo eadem invitante consecratam humilima devotione et benignissimo caritatis affectu dotaverit, haec brevis scriptiuncula transmittit notitie futurorum. Dat igitur predicta domina Azcica consensu domine Wilpurge matris sue adhuc viventis et consensu domini Wolderici filii sui, qui coram stabat, presentibus nobilibus viris, qui subterius manifestantur, prefate Dei ecclesie ad sustentationem domni Johannis abbatis fratrumque suorum et cunctorum eis in perpetuum succedentium . . . predium quoddam non modicum . . .“*] Nato so v listini opisane meje darovanega sveta, katerega je Azika po svojem

---

[1] Kakor se kaže, je ta listina ponarejena, a ob enem tudi listina pod št. 111 in pa sodni zapisnik pod št. 112. Posebno listini sta sestavljeni po istem kopitu ter se na mnogih mestih ujemata dobesedno. Datum je v vseh treh dokumentih sumljiv, kajti v vseh treh je ista napaka gledé vladarskih let in gledé indikcije. Iz vsebine pričujoče listine bi se dalo sklepati, da je bil Wilpurgin soprog Wecelin dne 12. maja leta 1040. že mrtev, iz listine pod št. 111 je pa razvidno, da je bil dne 12. julija istega leta še živ. Po prvi listini je bil Woldoricus vnuk plemenite Wilpurge, po drugi pa njen sin. V 11. stoletju se notarji niso tako podpisavali, kakor je na koncu druge listine podpisan notar Albanus. V obeh listinah (št. 110 in 111) se podeljujejo isti cerkvi ista posestva. Najprej dne 12. maja jih je podarila hči Azika, pozneje dne 12. julija pa njena mati Wilpurga. O tej čitamo (št. 111), da je „mater Histriensium totius nobilitatis compos“, in vendar je bila Wilpurga hči Udalrika Ebersberškega in Richarde Eppensteinske, ki nista pripadala istrskemu plemstvu. Listina pod št. 111 omenja, da je Wilpurga podelila dotična posestva „consensu filiorum et filiarum suarum“. A iz drugega vira (gl. št. 221) nam je znano, da ni imela nič sinov in le eno hčer. („Nulam ex filiis prolem videns praeter unam virginem Hadamuodem vocabulo, neptem suam de filia Willibirga.“) Tu omenjeni Hadamudi se je tudi Azika reklo.

[2] Grof Wecelin se prvikrat omenja v neki listini iz leta 1027. kot odvetnik karantanskega vojvoda Adalberona (gl. št. 75). Njegova soproga Wilpurga je bila hči Udalrika Ebersberškega, ki je bil, kakor nekateri mislijo, leta 1011. grof kranjski (št. 28). Wecelin in Wilpurga sta imela hčer, kateri je bilo Azika ime. Neki drug vir jo imenuje Hademut (gl. št. 221). Njen sin se je zval Wolderik ali Udalrik. (Gl. rodovnik pod št. 221.)

[3] Samostan sv. Mihaela je bil na severnem bregu Limskega zaliva v Istri jugozahodno od Svetlovreča Pazinatiškega.

odvetniku Jakobu z dovoljenjem svojega sina odstopila opatu Ivanu in drugim njegovim bratom. [*„Hac itaque oblatione facta eadem domina una cum supradicto Jacobo advocato suo consensu Wodelrici filii sui investivit domnum Johannem abbatem et reliquos fratres sibi subjectos...“*]

„Huic largitioni adfuerunt venerabiles viri, id est dominus Engelmarus Parentine civitatis episcopus et Albinus advocatus etc.“

„Anno dominice incarnationis MXL., regni domini Henrici felicissimi regis ano VI., mensis Maii die XII., indictione X.“[1]

[Prepis v arhivu mejnega grofa Polesinija. — Kandler, Codice dipl. Istr ad a. 1040. — Schumi, Urk.- und Reg.-Buch, I, 37, št. 30.]

Št. 111.

Najbrže nepristno.[2]

1040 (?), dne 12. julija.

Plemenita Wilpurga iz rodu rajnkega istrskega grofa in grofinje podeli z dovoljenjem gospoda Wecellina, gospoda Woldorika ter svojih navzočih sinov in hčera cerkvi, postavljeni od opata Ivana in drugih njegovih bratov na bregu Limskega zaliva ter posvečeni od poreškega škofa Engelmara, svoje ne majhno posestvo med Limskim zalivom in zemljo sv. Mavra v Poreču[3]. [*„Igitur qualiter illustrissima domina Wilpurga mater Histriensium totius nobilitatis compos, quondam comitis et comitissa procreata ecclesiam ad honorem Dei et sancte Marie virginis et beati Michaelis archangeli a domno Johanne abbate et reliquis fratribus ibidem congregatis super altitudinem ripe sinus, qui dicitur Lemnus edificatam, et a domino Engelmaro venerabili Parentino episcopo eadem invitante consecratam humillima devotione et benignissimo charitatis affectu doptaverat et voluit ante mortem suam omnia sua territoria designare, hec brevis scriptiuncula transmittit notitie futurorum. Dat igitur predicta domina Wilpurga consensu domini Wecellini et consensu domini Woldorici et consensu filiorum et filiarum suarum presentium nobilium, qui subterius manifestantur, prefate Dei ecclesie ad substentationem domni Joannis fratrumque suorum et cunctorum eis succedentium unum territorium non modicum ...“*] Nato so v listini opisane meje darovanega sveta. — Wilpurga pravi, da je hotela postopati javno ter zato določila rok tridesetih dni [*„posuit terminum usque ad dies XXX“*], da bi se oglasili tisti, ki bi morda imeli kake pravice na podeljeni zemlji; a nihče se ni oglasil. Zato sedaj prepušča opisano zemljo z dovoljenjem svojega sina Woldorika [*„consensu Woldorici filii sui“*] po svojem odvetniku Jakobu omenjeni cerkvi, opatu Ivanu in drugim, njemu podložnim bratom.

---

[1] Datum je pokvarjen. Šesto leto kraljevanja Henrika III. je bilo leta 1044., deseta indikcija pa leta 1042.

[2] Glej dotično opazko pod št. 110.

[3] T. j. Poreške škofije.

„Ego Albanus auctoritate imperiali judex ordinarius et notarius et nunc supradicti domini episcopi Parentini advocatus supradictum instrumentum dotationis de mandato dicte domine Wilpurge scripsi et publicavi et signo meo consueto munivi presentibus venerabilibus et nobilibus viris domino Engalmaro Parentine civitatis episcopo et Jacobo advocato supradicte domine Wilpurge.“

„Anno dominice incarnationis MXXXX., regni domni Heinrici felicissimi regis anno VI., indictione X., die XII. mensis Julii.“

[Carli, Antichità Italiche, IV, 259. — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch, I, 40, št. 31.]

Št. 112.

Nepristno. [1]

1040 (?), dne 15. septembra.

Prepir med poreškim škofom Engilmarom in Ivanom, opatom samostana Marije Device in sv. Mihaela nad Limskim zalivom. *[„Cum quedam questio verteretur inter dominum Engelmarum episcopum Parentine civitatis ex una parte et ex altera parte domnum Johannem abbatem monasterii sancte Marie virginis et sancti Michaelis archangeli de Lemo.“]* Škof je zahteval desetino na zemljiščih rečenega samostana ter ukazal ondotnim poljedelcem, da naj jo prinašajo v škofijsko palačo; ti je pa niso hoteli dajati z izgovorom, da jo morajo vsled opatovega ukaza pod kaznijo dvojne mere odrajtovati samostanu. O tem in še o drugem sta se prepirala.

Zarad tega prepira je šel opat k Aziki *[„coram domina Azicha“]* ter jej povedal, da škof nadleguje ljudí, ki obdelujejo svet, katerega je ona podarila samostanu, ter zahteva (škof) od njih desetino. Azika je nato odgovorila, da je treba iti pred kralja.

Pozneje so se vsi sešli pred kraljem[2] ter se pritožili. Azika je pred njim izpovedala, da je podelila dotično zemljo samostanu Marije Device in sv. Mihaela, opatu Ivanu in drugim bratom, ki žive na bregu Limskega zaliva *[„super altitudinem ripe sinus, qui dicitur Lemus“]*; tudi je pokazala dotični listini[3] ter rekla, da jej škof dela krivico, ker zahteva desetino od Kristusovih revežev. Podelila je rečeno zemljo samostanu, da morejo ondotni bratje živeti in sprejemati reveže.

---

[1] Steindorff (Jahrbücher unter Heinrich III., II, 388, 389) meni, da je ta sodnijski zapisnik nepristen, ter navaja za svojo trditev več razlogov. Med drugim pravi, da nekateri deli tega zapisnika kažejo, da je ponarejevalec pri svojem delu porabil zapisnik istrskega grofa Werihenta z dne 5. oktobra leta 991. (Cfr. Gradivo, II, št. 499.) Tudi Benussi (Nel medio evo, str. 245, op. 152) navaja nekatere točke, ki dokazujejo, da je zapisnik nepristen. Med drugim omenja, da bi se bil ta prepir lahko razsodil pred domačim sodiščem, kakor se je to zgodilo leta 991. (Gr. II, št. 499); pot h kralju na Bavarsko tedaj ni bila potrebna.

[2] Kralj Henrik III. se je takrat mudil na Bavarskem, kajti dne 11. avgusta je bil v Reznem, dne 13. novembra pa v Hochstadtu blizu Bamberga. Cfr. Stumpf-Brentano, Reichskanzler, št. 2198 in 2200.

[3] Gl. št. 110 in 111.

Škof je nato odgovoril, da imata le on in njegov kapitel pravico do desetin.

Nazadnje je kralj razsodil, da imajo samostanski bratje pravico do desetin na tisti zemlji, katero sta jim v svojih listinah podelili Azika in njena mati Wilpurga. Nasproti škofu je rekel kralj, da naj rečeni samostan obdrži tiste desetine, katere on (škof) zahteva. Po vsej Istrski pokrajini [*„per totam provinciam Hystriensem“*] imajo samostani sv. Benedikta na svoji zemlji pravico do ondotnih desetin in vseh drugih dohodkov. Ljudje, ki obdelujejo podeljeno zemljo, naj prinašajo desetino opatu Ivanu, njegovim bratom in vsem njegovim naslednikom.

Nato se je škof pomiril z Aziko. Ta je odstopila škofu in njegovim kanonikom neko zemljišče „subtus montem Sablonorum“, škof jej je pa obljubil, da ne bode nikdar več zahteval desetine na zemlji rečenega samostana.

„Anno dominice incarnationis millesimo quadragesimo, regni domnī Henrici felicissimi regis anno sexto, indictione decima, die quintodecimo mensis Septembris.“

[Ughelli, Italia sacra, X, 316. — Mittarelli, Annales Camaldulenses ordinis s. Benedicti, II, 88. — Kandler, Codice dipl. Istr. ad a. 1040. — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch, I, 42, št. 32.]

Št. 113.

Med letom 1039. in 1053.[1]

Adalberon, klerik iz slavne rodovine, in njegov brat Markward, sinova (karantanskega) vojvoda Adalberona [*„quidam illustris prosapiae clericus Adalbero nomine et germanus eius Marchwart, ducis Adalberonis filii“*], podelita na oltar Marije Device v roke (geisenfeldski) opatici Gerbirgi[2] in njenemu odvetniku Erchangerju neki gozd, katerega sta imela v Mosbachu.

Datum manjka.

[Mon. Boica, XIV, 183, št. 7 (reg.) — Ankershofen, Handb. der Gesch. d. H. Kärnten, II^b, 63, št. 20 (reg.).]

Št. 114.

1041, dne 2. maja. Speier.

Kralj Henrik III. podeli nekemu Engelskalku tri kraljeve kmetije v Aniški in Paltenski dolini v grofiji grofa Gotefrida [*„in vallibus Ensetal et Baltal in comitatu Gotefredi comitis“*].

[1] Leta 1039. je umrl vojvoda Adalberon, oče tu omenjenih bratov (gl. št. 102), leta 1053. je pa klerik Adalberon postal bamberški škof.

[2] Samostan Geisenfeld je bil na Bavarskem.

„Data VI. nonas Maii, indictione VIIII., anno dominicae incarnationis MXLI., anno autem domni Heinrici tercii ordinacionis eius XIIII., regni vero II. Actum Spirae.“

[Izvirna listina v Deželnem arhivu v Gradcu. — Frölich, Diplom. sacra duc. Styriae, I, 15, št. 9. — Zahn, Urk. d. H. Steiermark, I, 58, št. 50.]

Št. 115.

Med letom 1041. in 1045. [1]

Plemenita Hema, grofinja v Brežah in Trušnjah, je po smrti grofa Wilhelma, svojega soproga, ter svojih sinov Hartwika in Wilhelma za časa solnograškega nadškofa Balduina podelila sv. Rupertu [2] več posestev v Admontski dolini v ta namen, da bi se tu postavil samostan. [3]

Vita Gebhardi archiep. et succ., c. 2 (MG. SS., XI, 35): „. . . inprimis quae matrona quaedam nobilis Hemma comitissa de Frisaco et de Truhsen, post mortem mariti sui Willihalmi comitis et filiorum suorum Hartwici et Willihalmi, tempore Baldwini archiepiscopi sancto Rudperto dedit in valle Admuntina, cum aliis prediis ad coenobium ibidem fundandum.“

Št. 116.

Med letom 1041. in 1060. [4]

Solnograški nadškof Balduin zamenja z bratoma Ruodkerom in Ernustom neka posestva v Karantaniji *[„in partibus Carintię“]*. Brata dasta v roke nadškofu in njegovemu odvetniku Willihalmu svoje posestvo poleg Laznice [5] *[„quicquid praedii ad Lonsniza habuerunt“]*; nadškof pa jima prepusti cerkveno posestvo v Rattenbergu [6] *[„quod tunc ecclesia ad Ratinperch habuit“]* in zraven še šest talentov srebra.

Naštetih je več prič.

Ravno tega dne zamenja imenovani nadškof neko posestvo v istem okraju *[„in eodem pago“]*. Wolfold in njegov sin Irmfrid mu odstopita svoje posestvo poleg Laznice *[„iuxta Lonsniza“]* in dobita zato v Lobmingu [7] toliko zemlje, kolikor je je takrat v istem kraju za polovico davka imel neki Nežič. *[„. . . legatum est in villa, quę Lomnicha dicitur, tantum agri, quantum tunc in eadem villa quidam Neziz ad dimidium servicium possederat.“]*

---

[1] Leta 1041., in sicer dne 25. oktobra je Balduin postal solnograški nadškof, dne 29. junija okoli leta 1045. je pa umrla grofinja Hema.

[2] To je Solnograški cerkvi.

[3] O tej daritvi se sicer ni ohranila nobena listina, a na nekaterih drugih mestih se potrjuje, da se je res nekaj enakega zvršilo, tako v zapisniku posestev Admontskega samostana (gl. št 285) ter v neki potrdilni listini solnograškega nadškofa Eberharda iz leta 1160. (Zahn, Urkundenb., I, 391.)

[4] Leta 1041. dne 25. oktobra je Balduin postal solnograški nadškof, leta 1060. je pa umrl.

[5] Laznica (Lasnitz) je reka na srednjem Štajerskem.

[6] Rattenberg je vzhodno od Fohnsdorfa v Murski dolini na Štajerskem.

[7] Lobming je jugozahodno od Knittelfelda na Štajerskem.

Iste priče kakor zgoraj.

[Cod. tradit. Salisb. iz 11. stoletja v Državnem arhivu na Dunaju. — (Kleimayrn), Juvavia, Anh., 250, št. 11 in 12. — Zahn, Urkundenbuch d. H. Steiermark, I, 65, št. 57 k letu c. 1050. — Hauthaler, Salzburger Urkundenbuch, I, 235, št. 9.]

Št. 117.

Med letom 1041. in 1060.[1]

Plemeniti Waltfrit iz Karantanije *[„quidam nobilis vir in Carintia n(omine) Waltfrit“]* prepusti solnograškemu nadškofu Balduinu in njegovemu odvetniku Willihalmu neko posestvo, katero je imel poleg Sulma v Kapli[2] *[„praedium, quod iuxta Sulpam habuit, in loco Chappella dicto“]* ter se s tem osvobodi zakonite desetine, katero bi po cerkvenih postavah moral dajati *[„iustam decimationem quam secundum canonum iura dare debuit“]* nadškofu in njegovim naslednikom od svojih posestev v Kraubatu[3] in Reunu[4] *[„Chrowata et Runa“]* ter od svojih vinogradov na Hengsbergu *[„ad Hengista“]*[5]. Vendar naj od teh vinogradov vsako leto odrajtuje po tri maseljce vina *[„III situlas vini“]*, od posestev pa navadno desetino[6], kakršno je prej dajal po običaju Slovencev *[„solitam decimam, quam ante secundum consuetudinem Sclavorum dederat“]*. Ako bi nadškof ali pa kateri njegovih naslednikov pozneje od njega zahteval (kanonično) desetino, sme podeljeno posestvo vzeti nazaj ali naj se mu pa pusti desetina, katero si je kupil.

Naštetih je več prič.

Datum manjka.

[Cod. tradit. Salisb. iz 11. stoletja v Državnem arhivu na Dunaju. — (Kleimayrn), Juvavia, Anh., 251, št. 14. — Tangl v Archiv f. Kunde österr. Geschichtsqu., IV, 228, op. 74. — Zahn, Urkundenbuch d. H. Steiermark, I, 66, št. 58 k letu c. 1050. — Hauthaler, Salzb. Urkundenbuch, I, 236, št. 11.]

Št. 118.

Med letom 1041. in 1060.[7]

Plemeniti Eppo iz Karantanije *[„in Carintia quidam nobilis vir n(omine) Eppo“]* se pri solnograškem nadškofu odkupi od postavne in katoliške desetine *[„iustam et catholicam decimationem“]*, katero naj bi dajal od svojih posestev pri Friesachu, Algeristetiju in Peckauu[2] *[„ad Fresah et ad Algeristeti et Pecah“]*, tako da bode odrajtoval le

[1] Zastran datiranja glej dotično opazko pod št. 116.

[2] Kapla na Remšniku južno od Arnoža na Štajerskem. Reka Sulm je od Kaple precej daleč oddaljena.

[3] Kraubat je severovzhodno od Knittelfelda v Murski dolini.

[4] Reun je severovzhodno od Gradca.

[5] Hengsberg se zoveta gora in vas jugozahodno od Wildona.

[6] Kar se tiče desetine, glej opazko pod št. 207.

[7] Zastran datiranja glej dotično opazko pod št. 116.

navadno desetino *[„solitam decimam"]* [1], katero je tudi že prej dajal. V ta namen prepusti nadškofu in njegovemu odvetniku Willihalmu svoje posestvo pri Kapli blizu Sulma *[„predium suum ad Chappellun prope Sulpam"]*. Ako bi bil Eppo kdaj prisiljen odrajtovati (postavno) desetino, naj dobi rečeno posestvo nazaj ali pa naj ostane pri navadni desetini.

Naštetih je več prič.

Datum manjka.

[Cod. tradit. Salisb. iz 11. stoletja v Državnem arhivu na Dunaju. — (Kleimayrn), Juvavia, Anh., 251, št. 15. — Tangl v Archiv f. Kunde österr. Geschichtsqu., IV, 229, op. 75. — Zahn, Urkundenb. d. H. Steiermark, I, 67, št. 58b, k letu c. 1050. — Hauthaler, Salzb. Urkundenbuch, 236, št. 12.]

Št. 119.

1042.

Abo, ki se je polastil Ogrskega, je s svojimi četami napadel Karantanijo ter si tu nabral jako veliko plena. Mejni grof Gotefrid, sin Arnoldov, je premagal Ogre, jih mnogo pobil ter jim vzel njih plen. Le malo Ogrov se je moglo skrivaj rešiti. Ko so Karantanci rešili ujetnike, so se veseli vrnili na svoj dom.[2]

Ann. Altahen. mai. ad a. 1042 (MG. SS., XX, 797): „Per idem tempus aliqui de Ungaria egressi Carintheam captivaverunt innumerabilem praedam. Sed Gotefrido marchione superveniente et eosdem invadente, omnes occubuerunt praeter paucos, qui latenter effugerunt. Carintani autem, captivitate recepta, ovantes regressi sunt ad propria."

Lamberti Hersfeld. Ann. ad. a. 1041 (MG. SS., V, 152): „Ouban, qui Ungariorum regnum invaserat, eruptionem in fines Baioariorum et Carentinorum fecit, multamque praedam abegit. Sed Baioarii coadunatis viribus insecuti, praedam excusserunt, multisque occisis, reliquos in fugam coegerunt."

Thuroczii Chron. Hung., lib. II, c. 36 (Schwandtner, Script. rer. Hung., I, 100): „Aba misit bellatores fortes in Carinthiam, qui plurimos captivos acceperunt et in Hungariam redierunt. Gothfridus autem marchio Austriae[3] circa Petoviam[4] insultum faciens super eos eorum spolia fertur abstulisse."[5]

Keza, Chron. Hung. (Endlicher, Rer. Hung. mon., p. 111): „(Aba) iratus invasit Austriam et usque in fluvium Trense spoliavit et post hoc reversus est. Tandem quoque misso exercitu in Carinthiam pro spolio faciendo cum inde redirent honerosi, Gotfridus Austrie marchio circa Petoviam insultum faciens super eos, quorum spolia fertur abstulisse."

[1] Kar se tiče desetine, primerjaj opazko pod št. 207.

[2] Megiser (Chronica des Ertzh. Chärndten, str. 706—708), Valvasor (Ehre des H. Krain, IV b, 277) in še nekateri so kaj obširno pisali o teh bojih. Razne podrobnosti, katere navajajo, so izmišljene.

[3] Gotefrid je bil mejni grof v Karantanski marki, ne pa na Avstrijskem.

[4] Thurócz in Keza govorita o nekem boju, ki se je bajé vršil „circa Petoviam". Büdinger (Österr. Gesch., str. 430) in Mayer (Die östl. Alpenländer, str. 9), mislita, da je bil dotični boj pri Ptuju na Štajerskem, a se motita. — Steindorff (Jahrbücher, I, 152, op. 5), Ankershofen (Handb. der Gesch. d. H. Kärnten, II, 671) in Hasenöhrl (Archiv f. Kunde österr. Gesch, LXXXII, 488) trdijo z veliko večjo pravico, da tu omenjeni kraj „Petovia" je Pütten na jugovzhodni strani Dolenje Avstrije. Pütten z okolico je takrat spadal pod Karantanijo.

[5] Thurócz in Keza sta zajemala iz Ann. Altah. mai., a sta marsikaj nalašč po svoje zavila. Zgodovinar ju sme rabiti le z veliko previdnostjo.

Št. 120.

1042.

Kralj Henrik III. se je vojskoval z Ogri ter s svojimi trumami bajé dospel do Drave.[1]

Ann. Ottenburani ad a. 1042 (MG. SS., V, 6): „Rex Ungariam intrat usque ad Dravum fluvium."

Št. 121.

Najbrže leta 1042.

Oglejski patriarh Popon, o katerem piše menih Goteskalk[2], da je bil plemenitega rodu, bogat, moder, učen in omikan, je na videz sklenil mir z gradeškimi prebivalci. Med temi in Oglejčani se je začela živahna kupčija z vinom, žitom, oljem in drugimi stvarmi. To priložnost so pristaši oglejskega patriarha porabili, da so poizvedeli o vsem, kar je bilo potreba. Nato je patriarh Popon zbral vojake ter posamezne izmed njih z obljubami popolnoma pridobil na svojo stran, da so bili pripravljeni storiti to, kar bi želel. Ukazal je narediti štirideset velikih sodov ter v nje spraviti vojake (?), njih oklepe, čelade, ščite in druge stvari, katere so v vojni potrebne. Nato jim veleva, da bi kot trgovci šli v Gradež. Pozno naj pridejo v grad, o polnoči naj odpro sode, spravijo vojake iz njih ter potem mesto zažgo. Obljubi jim, da jim pride na pomoč. Njegovi vojaki so tudi storili vse to. Ko so gradeški prebivalci drugi dan vstali in šli po svojih opravkih, so videli, da jim preti od ene strani nevarnost vsled ognja, na drugi pa vsled orožja sovražnikov. Ko je patriarh Popon videl, da so se njegovi ljudje polastili mesta, jim je prišel na pomoč. Pregnal je nasprotnike, razrušil grad, požgal druga poslopja ter nabral mnogo plena, katerega so si njegovi vojaki razdelili med seboj. Potem je šel v mesto, stopil v ondotno cerkev ter tu dobil svetinje sv. Hermagora in Fortunata, sv. Anastazije ter dvainštirideseterih mučenikov. Ostanke prvih dveh svetnikov je dne 12. julija shranil v Ogleju, ostanke sv. Anastazije in drugih svetnikov je pa hotel porazdeliti po samostanih svoje vladikovine. Zaradi tako velikega, ponovljenega cerkvenega ropa sta beneški dožd in gradeški patriarh poslala papežu Benediktu (IX.) pismo. A preden je mogel patriarh Popon biti kaznovan zaradi svoje predrznosti, je nečastno umrl brez izpovedi in obhajila.[3]

---

[1] Steindorff (Jahrbücher, I, 160, op. 3) trdi, da se je kralj z Ogri vojskoval poleg Donave. Njegove trume niso prišle do Rabe, še manj pa do Drave.

[2] Goteskalk, menih benediktinskega samostana v Benediktbeuernu, je leta 1053. prenesel svetinje sv. Anastazije iz Verone v Benediktbeuern ter potem popisal razne dogodke, ki so bili s tem prenosom v zvezi.

[3] Glej tudi pismo papeža Benedikta IX., izdano meseca aprila leta 1044. (Št. 128), v katerem se tudi omenja, kako je patriarh Popon za časa tega papeža napadel Gradež, ga oropal in požgal ter na zadnje umrl brez izpovedi in obhajila.

Chronicon Benedictoburanum. Translatio s. Anastasiae auctore Gotschalco, c. 4 (MG. SS., IX, 225): „Post vero multum temporis contigit Deo dispensante, ut episcopatum in Aquileia quidam acciperet ex Noricorum provincia nomine Poppo, nobili progenie natus, potens opibus potentiorque sapientia, litteris bene eruditus aliisque artibus non mediocriter doctus. Is etiam dum non longum temporis inibi perageret, cepit valde dolere, quod supradictorum martirum patrocinio privatus esset. Ad nova consilia sese convertit. Simulans se eis aliquid boni facturum esse, iussit pacem fieri, non corde neque opere sed tantummodo verbo et mercimoniis ad invicem se copulari, et ut ea re facilis aditus pateret, cumque omnia accepta pace confirmarentur, ac utrique populi ea re laetificarentur, praecepit suis, ut perfidos sibi mercimonio fidos facerent, et quos antecessores sui inimicos habebant, ille sibi amicos facere dicebat. At illi cunctis illius praeceptis obedientes, paulatim mercimonia illuc portantes, et cito in firmum fedus se coniungentes, vinum ferebant illuc in doleis, frumentum in saccis, oleum in lagenis aliaque plurima quae solent a negociatoribus ferri. Igitur dum hec sepe fecissent omniaque bene explorassent, tunc supradictus pontifex ubique milites ascivit, ac singulos singulariter petens, multaque promittens, si ita egissent, sicut eos docuisset, his ita perfectis, precepit sibi dolios ingentes parare 40 et in eos milites ambulare cum loricis et galeis clipeisque ac telis et cum multis aliis quae bellico usui forent necessaria. Illosque iussit, ut quasi causa mercandi irent, intraque castellum sero venirent, mediaque nocte vasa frangerent militesque educerent, et illi demum omnia igni traderent. Promisitque fore se in proximo ad auxilium."

Ibid. c. 5 (l. c.): „At ministri iussa conplentes et ad castellum cum omnibus quae supra dicta sunt venientes, et sicut docti fuerant, intra menia amicabiliter manebant, et circa mediam noctem milites de vasis educebant, ac menia undique vi tenebant. In crastino autem dum oppidani laeti surgerent propereque et negotia sua secundum morem, nihil mali suspicantes, subito ex improviso viderunt se magnis periculis circumdatos, id est aut igni vivi inicerentur, aut gladiis interficerentur. Ille autem, ut promisit, non longe aberat; sed ut vidit oppidum a suis captum, ab insidiis surrexit, suisque auxilio adfuit; qui ut illuc venit, sine mora omnes fugavit, castellum destruxit, aliaque aedificia igne consumpsit, victoriam cum praeda et gloria acquisivit, spoliaque sui inter se dividebant. Cumque omnia secundum suam voluntatem perageret, urbemque ingrediens, ecclesiam inveniens, sanctorumque martyrum Hermachoris episcopi et Fortunati archidiaconi reliquias requirens, eosque inveniens, ad propria loca digno honore summaque gratulatione omnique gaudio una cum sancta Anastasia Christi virgine aliisque 24 martyribus[1] reducens, die passionis supradictorum martyrum Ermachoris et Fortunati propriis locis recondens, sanctam autem Anastasiam cum aliis quos supra memoravimus inconditos servavit, volens eos partire inter monasteria quae sui iuris esse videbantur. Celebratis autem divinis officiis, ibidem Deo gratias referebat, qui sibi auxilium praestitit contra inimicos suos, dimisitque omnes ad propria redire cum pace."

Danduli Chronicon, lib. IX, c. 7, pars 1 (Muratori, Script. rer. Ital., XII, 242). „(Popo Aquil. patriarcha) Gradum furtim ingrediens, cunctis abominabile commisit flagitium, videlicet civitatem cum ecclesiis incendit, altaria confregit, thesauros abstulit, et quidquid ab igne remansit, praeter sanctorum reliquias, quas invenire non potuit, paganorum ritu secum detulit. Pro tanto igitur repetito scelere dux et patriarcha Benedicto papae literas mittunt, sed antequam de tanto ausu coërceretur, sine confessione et viatico ab hac luce turpiter sublatus est."

---

[1] Namesto „24 martyribus" bi moralo stati „42 martyribus". Glej Gr. I, št. 72 in 73.

Št. 122.

1042, dne 28. septembra.

Takrat je umrl oglejski patriarh Popon.[1] Njemu je sledil augsburški kanonik Eberhard, ki je vladal do leta 1048.[2]

Ann. Augustani ad a. 1042 (MG. SS., III, 126): „Poppo patriarcha obiit, cui Eberhardus, Augustensis canonicus, successit."

Herimanni Aug. Chronicon ad a. 1042 (MG. SS., V, 124): „Poppo patriarcha Aquilegiensis obiit, eique Eberhardus, Augustensis canonicus, a rege promotus successit."

Chron. Mellicense ad a. 1042 (Pez, Script. rer. Austr., I, 224): „Poppo patriarcha obiit."

Chronicon patr. Aquil. alterum (Rubeis, Mon. eccl. Aquil., App., p. 11): „Heberardus patriarcha sedit annis V, de quo nihil invenitur dicendum."

Necrol. Seccoviense ad 4. kal. Oct. = 28. sept. (MG. Necrol., II, 425): „Poppo patriarcha Aquil."

Necrol. Ossiacense ad 4. kal. Octobr. (MG. Necrol., II, 446): „Popo patriarcha, fundator huius ecclesie (sc. Ossiacensis)."

Necrol. Aquilejense ad 4. kal. Octob. (Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col. 528): „Poppo patriarcha obiit."

Necrologium Aquilejense (Leicht v Pagine Friulane, XV, 65): „Quarto kalendas Octobris dominus Poppo patriarcha obiit, qui XXX stationes in foro Aquilejae et XX in portu Piri praedictis canonicis (sc. canonicis eccl. Aquil.) dedit."

Vitae patr. Aquil. ab auctore anonymo (Muratori, Rer. Ital. script., XVI, 12): „Heberardus patriarcha huic (sc. Poponi) successit. Dies vero ordinationis suae fuerunt anni V et de ipso nihil dicendum invenitur."

Št. 123.

1042, dne 8. novembra. Neuenburg.[3]

Kralj Henrik III. podeli vsled prošnje rezenskega škofa Gebharda in (gorenjelotarinškega) vojvoda Gotefrida svojemu fevdniku, mejnemu grofu Gotefridu, dve kraljevi kmetiji v Göstingu[4] v grofiji rečenega mejnega grofa, Hengest imenovani. K tema kmetijama spadajo razne pritekline ter podložniki Wengei, Stano, Trevino, Obolom[5] in še drugi. *[„cuidam nostro fideli Gotifredo marchioni II regales mansos in loco Gestnic et in comitatu Hengest praedicti marchionis sitos cum omnibus suis pertinentiis, hoc est mancipiis Wengei, Stano, Trevino, Obolom aliisque ad eundem locum respicientibus."]*

„Data VI. idus Novembris, indictione XI., anno dominicae incarnationis MXLII., anno autem domni Heinrici tercii ordinationis eius XV., regni vero IIII. Actum Niwenburch."

[Izvirna listina v Monakovem. — (Hormayr), Archiv f. Geschichte, XIX (1828), str. 98. — Mon. Boica. XXIX a, 76, št. 358. — Zahn, Urkundenbuch, I, 60, št. 52.

[1] Listina papeža Benedikta IX., izdana meseca aprila leta 1044. (gl. št. 128), omenja, da je Popon umrl, ne da bi bil izpovedan in obhajan.

[2] Prim. št. 139.

[3] Tu omenjeni Neuenburg je na Nemškem poleg Rena.

[4] Gösting je vas severozahodno od Gradca na Štajerskem.

[5] Wengei (Venko), Stano, Trevino (Trebin) in Obolom so slovenska osebna imena.

Št. 124.

Nepristno.[1]

1043, dne 6. januarja. Krka.

Balduin *[„Baldevvinus“]*, nadškof solnograški, zamenja nekatera posestva z jako plemenito Hemo, katera je bila dalj časa vdova, ko jej je umrl njen izvrstni soprog, grof Wilhelm, ⟨in katera je najprej ustanovila cerkev na Krki v čast Kristusu in Mariji Devici, nato pa še žensko opatijo in korarski samostan. [„. . . facta primitus fundatione Gurcensis ecclesie ibidemque in honorem Christi genitricis sue virginis perpetue abbatia santimonialium una cum religione canonicorum instituta ex communi consilio suorum et nostre dignitatis prelatorum in nostre commoditatis profectum et sue fundationis honorem et augmentum.“]⟩ Nadškof odstopi njenim cerkvam, in sicer ⟨samostanu Marije Device na Krki,⟩ kapeli sv. Mihaela v Glodnici[2], cerkvi Marije Device ter sv. Gregorja in sv. Martina v Liedingu[3], cerkvi sv. Radegunde[4], kapeli sv. Lavrencija na Lorenzenbergu[5], cerkvi, katero je začela staviti v Brežah[6], cerkvam sv. L a m b e r t a[7], sv. J u r i j a[8] in sv. M a r j e t e[9] v T r u š n j a h[10], katere je Hema že postavila na svojem posestvu ali jih pa še postavi, vse tiste cerkvene pravice, katere sme on podeljevati, namreč ⟨ordinacijo in administracijo.⟩ potem krstno in pogrebno pravico ter vse desetine od njegovih posestev po Koroškem; izvzeta je le desetina od majhnega posestva pri Motnici, katero si je (nadškof) pridržal za svoje delavce. *[„Ecclesiarum equidem suarum* ⟨monasterii scilicet sancte Marie in Gurk,⟩ *capelle sancti Michaelis in Glodniz, ecclesie sancte Marie et sanctorum confessorum Gregorii Martini in Lvbedingin, ecclesie sancte Radegundis, capelle sancti Lavrentii in Monte, ecclesie quam aput forum suum Friesach iam construere ceperat, ecclesiarum sancti Lamberti, sancti Georgii et sancte Margarete in Truhsen per predium suum constructarum sive posthanc construendarum omnia ecclesiastica iura ad nos pertinentia* ⟨ordinationes scilicet et administrationes⟩ *baptismum et sepulturam et omnes decimationes prediorum suorum per Carinthiam iacentium modico iuxta Motniz ad usus operariorum nostrorum excluso in libertatis sue potestatem aput nos enodavit.“]*

[1] Resnično v tej listini je to, da je solnograški nadškof Balduin cerkvam, katere je Hema ustanovila, podelil desetine ter krstne in pogrebne pravice; ta je pa zato nadškofu odstopila svoje posestvo v Rajhenburgu in Adegliaccu. Kar se tu omenja o cerkvi in ženskem samostanu na Krki, je dodal dotični ponarejevalec. (Cfr. Jaksch, Mon. hist. duc. Car., I, 55.) Drobnejši tisk kaže, kaj se je pozneje vtaknilo v listino.

[2] Glodnica (Glödnitz) je vas zahodno od Krke na Koroškem.

[3] Lieding je vas pri Strassburgu v Krški dolini na Koroškem Gl. Gradivo II, št. 451.

[4] St. Radegund am Hohenfeld severozahodno od Starega dvora (Althofen).

[5] Lorenzenberg je jugovzhodno od Brež.

[6] To je cerkev sv. Petra.

[7] Sv. Lambert pri Važenbergu, severozahodno od Velikovca.

[8] Sv. Jurij na Vinogradih severozahodno od Velikovca.

[9] Sv. Marjeta (Šmarjeta) pri Telenbergu severozahodno od Velikovca.

[10] Glej dotično opazko v Gr. II, št. 309.

Hema je pa zato z dovoljenjem svojih fevdnikov po svojem odvetniku Preslavu prepustila nadškofu svoje posestvo v Rajhenburgu[1] pri Savi in pa še neko drugo posestvo v Adegliaccu[2] na Furlanskem. [*„Huius vero cambitionis iure predium quod aput Sövvam in Richenburch habebat, et aliud quod Edilach dicitur, aput Forum Iulii communi assensu fidelium suorum quavis contradictione remota per manum advocati sui Prezlai nobis donavit.“*]

<Meje, med katerimi veljajo rečene cerkvene pravice, se vlečejo od Glodniških Alp do Schwarnbrunna in do ustja Milse v Motnico ter odtod do Grebencev. Od teh gora sega meja na eni strani do Mure, na drugi pa do Krke.[3] Dalje veljajo rečene pravice tudi za posestvo v Selčah, potem za posestvo v Trušenjski dolini in za Dješko goro[4]. [„Isti autem sunt termini prediorum quorum predicta ecclesiastica iura redemit, sub certa determinatione: ab alpibus Glodniz usque ad Coniuratum Fontem ad cursum Milse in Motniz et exinde usque Entrihistanne ex una parte montis usque ad Mvram fluvium et ex alia parte montium usque ad Gvrkam et predium aput Celsach et predium quod Truhsental dicitur, et in monte Diesh.“]>

Med pričami je tudi omenjen „supradictus Prezlaus, delegator ipsius predii“.

„Acta sunt hec anno ab incarnatione domini MXLIII., indictione XI., VIII. idus Ianuarii, celebrantibus nobis epiphaniam domini aput Gurkehouen.“

[Ponarejena listina iz dobe med 1172. in 1176. v kopijalni knjigi „Aliud privilegium Baldwini archiepiscopi“ v Zgodovinskem društvu v Celovcu. — Eichhorn, Beyträge zur ältern Gesch. und Topogr. des H. Kärnten, I, 185. — Ankershofen, Handb. der Gesch. des H. Kärnten, II^{b}, 91, št. 45. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., I, 54—57, št. 16.]

Št. 125.

Nepristno.[5]

1043, dne 2. februarja. Krka.

Hema, ustanoviteljica Krške cerkve, naznanja, da je, ko je po smrti svojega soproga postala vdova ter vsled zločinskega umora izgubila svoje sinove [*„cum marito meo beate memorie viduata et filiis meis male peremptis orbata“*], prepustila vsa svoja posestva cerkvam ter na Krki stopila v samostan [*„et habitum religionis Gurke induerem“*].[6] Svoje podložne ljudi [*„familiam meam“*] je odstopila Krški cerkvi tako, da naj vsak prvorojenec, ako se hoče odkupiti od sužnosti, plača opatici

[1] Glej Gr. II, št. 309.

[2] Adegliacco je severno od Vidma na Furlanskem.

[3] Primerjaj ta stavek s tistim, ki se nahaja v Gr. II, št. 320.

[4] Gl. Gr. II, št. 309.

[5] Ta listina je nepristna ter najbrže spisana okoli leta 1200. Kar se tiče njene vsebine, nam ni znan noben zanesljiv vir, ki bi omenjal kaj takega, kar tu čitamo. Jaksch (str. 61) misli, da se je v Krški cerkvi zastran oproščevanja prvorojencev v teku časa razvila nekaka navada, o kateri so mislili, da jo je vpeljala grofinja Hema.

[6] Pristni viri nikjer ne trdijo, da je grofinja Hema postala nuna.

rečene cerkve pol talenta in 15 penezov. Drugi sinovi se smejo odkupiti, ako to sklene ves konvent. Ministerijali, katere je (Hema) podarila omenjeni cerkvi in ki so take nesvobodne ljudi dobili od cerkve v fevd, ne smejo nasprotovati tej pravici; pač pa naj se prvorojenci osvobodé, ako plačajo rečeno svoto. Drugi sinovi se ne smejo oproščevati, da se cerkvi ne godi prevelika škoda.

„Acta sunt hec apud Gerkehouen anno ab incarnatione MXLIII., indictione XI., III. non. Febr.“

[Ponarejena listina v Zgodovinskem društvu v Celovcu. — Eichhorn, Beyträge zur älteren Gesch. u. Topogr. des H. Kärnten, I, 183. — Ankershofen, Handb. der Gesch. d. H. Kärnten, II^b, 92, št. 46. — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch, I, 45, št. 34. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., I, 61, št. 18.]

Št. 126.

Nepristno.[1]

(1043), dne 15. avgusta. Krka.

Solnograški nadškof Balduin naznanja, da je jako plemenita gospa Hema, soproga rajnkega grofa Wilhelma *[„cuiusdam nobilissime domine Hemme comitis Wilhalmi quondam uxoris“]*, ki je pa že dalj časa vdova, postavila v čast Mariji Devici cerkev v njegovi škofiji v Krškem okraju na Koroškem *[„basilicam in Carinthia in meo episcopatu in pago Gurka dicto“]* ter po njegovem nasvetu tudi ondi ustanovila nunski samostan. Izvabila ga je (nadškofa) s svojimi prošnjami iz Solnograda na Krko, da bi tu posvetil novo cerkev. Pri tej priložnosti je Hema v navzočnosti duhovnih in posvetnih gospodov, plemenitašev in neplemenitašev po svojem odvetniku Switkeru[2] podarila rečeni cerkvi kot lastnino vse to, kar je imela na Krki[3], s podložniki in drugimi priteklinami *[„quicquid ad Gurkahofun habuit cum mancipiis aliisque utensilibus“]*. Svojo daritev je potrdila tako, da je odstopila nekatere podložnike v njih navzočnosti, izročila potem cerkev z vsem, kar jej je že podelila in kar jej je še hotela dati, v varstvo sv. Petra in sv. Ruperta ter prosila, da bi on (nadškof) in njegovi nasledniki varovali tam zbrane nune in njih imetje pred nasilstvom hudobnih ljudi. Ako bi v rečeni cerkvi kdaj nehala božja služba ter bi on (nadškof) ali pa kateri njegovih naslednikov hotel dati cerkvena posestva kakim ministerijalom v fevd ali si jih pa osvojiti za svojo rabo, naj ima njen sorodnik Askuin *[„consanguineus eius Aschuuin“]*[4] pravico, da za 15 penezov *[„XV. nummis“]* odkupi rečeni

[1] Ta dokument je ponaredil krški kaplan Konrad leta 1170. ali pa 1171. Za podlago mu je služil neki pristen spis iz dobe nadškofa Balduina. (Gl. Jaksch, Mon. hist. duc. Car., I, 57.)

[2] Kakor se kaže, je Hema imela več odvetnikov. Switkera je postavila čez svoja posestva v Krški dolini in pri Brežah, Aribona v Trušenjski dolini severozahodno od Velikovca, Preslava pa v Savinjski dolini na Južnem Štajerskem.

[3] Krka ali Sv. Hema je poleg Krke na severnem Koroškem.

[4] Ta Askuin se omenja še v nekaterih drugih listinah kot odvetnik Krške cerkve.

samostan z vsemi priteklinami od škofovske oblasti, mu pripomore do prejšnje svobode ter na novo vpelje božjo službo.

Naštetih je več prič.

Istega dne nekoliko pozneje, ko je bil oltar posvečen, je podelila Hema po svojem odvetniku Switkeru rečeni cerkvi vsa svoja posestva po Breški okolici s tržno pravico vred *[„in toto tractu Frisach cum mercatu"]* ter v Krški dolini vso zemljo s koloni, gozdno pravico in vsemi stvarmi, katere bi jej (Krški cerkvi) mogle koristiti *[„et in Gurkatala terram cum colonis et iure forestario et cunctis rebus que usui ęcclesię fieri possunt"]*. Izvzeti so le naslednji podložniki s svojimi ženami, otroki in zemljo, na kateri prebivajo: „Adalpurch, Engilpreht, Ysac, Ẇlfram, Albker, Rŏthart, Ŏgast, Ŏdalant, Sigibolt, Azili, Izo, Meginpoto, Gerolt, Sicco." — Tudi je bil izvzet tisti fevd, katerega je imel njen ministerijal Engildeo zraven Brež *[„iuxta Frisach"]*. Vse drugo je darovala, kar je potrdila s prej naštetimi pričami, katerim so se pa pridružile še nekatere druge.

Istega dne je Hema po svojem odvetniku Aribonu pod naštetimi pričami podelila Krški cerkvi vas S t r i h o l c e in pa dvor, kateri se nahaja prav pod T r u š e n j s k i m m e s t o m[1] *[„Heistrichesdorf et suburbanam curtem que proxima urbi Truhsine subiacet"]*, ter 40 kmetij, katere spadajo pod rečeni dvor. Tudi je podarila Geroltesdorf in pa vse tisto, kar je imela po Bavarskem.

Tem daritvam je po svojem odvetniku P r e s l a v u *[„per manum advocati sui Pretzlai"]* pridružila vse to, kar je imela v S a v i n j s k i d o l i n i *[„in Sovnital"]*. Izvzete so bile štiri vasi, namreč D r a m l j e, H o t u n j e, K a m e n o in P o n i k v a[2] ter v isti okolici tik S a v e neko posestvo, katero je že v neki drugi pogodbi odstopila[3] *[„subtractis IIII. villis ita nominatis Teramperch, Chotuna, Steindorf, Sirdosege et predio quod mihi in eodem tractu iuxta Sŏuuam sub quadam placitatione dimiserat"]*.

Na zadnje je še enkrat po svojih odvetnikih in po naštetih pričah potrdila vse daritve ter izjavila, da hoče prepustiti imenovani cerkvi vse to, česar ne bi do svoje smrti prav izrečno podelila komu drugemu.

To se je zgodilo dne 15. avgusta, ko je nadškof praznoval praznik Marijinega vnebovzetja ter posvetil omenjeno cerkev. Pri isti priložnosti je tudi posvetil od duhovnih in posvetnih gospodov izvoljeno opatico Ito, katera je prišla iz samostana sv. Erintrude v Solnogradu.

---

[1] Trušnje so na Koroškem od Velikovca proti severozahodu. V vseh treh Trušnjah, v Gorenjih, Srednjih in Spodnjih, se dandanes nahajajo razvaline gradov. Blizu Gorenjih in Srednjih Trušenj so Striholce (nem. Gattersdorf), katere ta listina imenuje Heistrichesdorf.

[2] Teramperch so Dramlje, ki leže na Štajerskem od Ponikve proti severozahodu, Chotuna so Hotunje pri Ponikvi, Sirdosege pa Ponikva ob Južni železnici. Steindorf je vas Kameno od Ponikve proti jugozahodu.

[3] Namreč Rajhenburg. Gl. št. 124.

„Acta sunt hec XVIII. kalend. Septemb. celebrantibus nobis assumptionem sancte Marie."

[Ponarejena listina v Zgodovinskem društvu v Celovcu. — Eichhorn, Beyträge zur älteren Gesch. u. Topogr. des H. Kärnten, I, 176—181. — Ankershofen, Handbuch der Gesch. d. H. Kärnten, II b, 89, št. 44. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carint., I, 57, št. 17.]

Primerjaj tudi:

Vita Chunradi archiep., c. 4 (MG. SS., XI, 64): „. . . ubi (sc. in ecclesia Gurcensi) mulier nobilissima et ditissima, Hemma nomine, abbatiam monialium construxerat: quibus ut dicitur post aliqua tempora propter vitae et ordinis regularis sterilitatem et ex ordinatione deletis canonici successerunt."

Št. 127.

1043, dne 1. oktobra. Rezno.

Kralj Henrik III. podeli svojemu fevdniku Adalramu tri kmetije v Ramarsstetinu[1], ležeče v (Karantanski) mejni grofiji ter v grofiji mejnega grofa Arnolda *[„. . . Adalrammo fideli nostro tres mansos in loco qui dicitur Ramarsstetin in proprium tradidimus, sitos in Marchia et in comitatu Arnoldi marchionis"]*.

„Data kal. Octobris anno dominicae incarnationis MXLIII., indictione XI., anno autem domni Heinrici tercii ordinationis eius XVI., regni vero V. Actum Radisbonę."

[Izvirna listina v Deželnem arhivu v Gradcu. — Frölich, Diplom. sacra duc. Styriae. I, 17, št. 10. — Zahn, Urkundenbuch des H. Steiermark, I, 62, št. 54.]

Št. 128.

1044, meseca aprila. Rim.

Papež Benedikt (IX.) naznanja, da je furlanski prelat Popon *[„a Poppone Forojuliensi praesule"]* za časa njegovega prednika Ivana (XIX.) učinil gradeškemu patriarhu Urzu *[„Ursonem Gradensis ecclesiae novae Aquilejae patriarcham"]* sramotno krivico. Rečeni Popon je napadel Gradeško mesto *[„Gradensem civitatem"]* ter se ga z zvijačo polastil. Potem je po načinu poganov oplenil cerkve, razrušil oltarje, odnesel zaklade in razdejal samostane. Ko je zvršil toliko sramotnih dejanj, se je obrnil do Apostolske stolice ter po svojih poslancih zahteval, da bi od nje s posebnim privilegijem dobil Gradeški otok *[„de Gradensi insula"]*, zastran katerega je obljubil, da hoče po pravici in kanoničnih postavah dokazati iz starih listin, da je njegov. Vsled tega je tudi dobil nov privilegij pod pogojem, da dokaže, kakor je obljubil, da je otok res njegova lastnina, ako bi nastala kaka dvomljivost zastran njega (zastran otoka).[2]

To se pa ni zgodilo. Gradeški patriarh Urz je najprej poslal svoje poslance v Rim, pozneje se je pa osebno pritožil pri Apostolski stolici

[1] Ramarsstetin se je zval neki kraj na Gorenjem Štajerskem.
[2] Gl. št. 60 in 65.

zarad napada na Gradeško mesto. Ko je bil Popon poklican, da bi dal zadoščenje, kakor je bil obljubil, ni hotel priti blizu in tudi ni mogel iz starih privilegijev dokazati, da je rečeni otok njegova lastnina. Ker ni mogel izpričati, kar je bil obljubil, je bila listina, katero je dobil pod imenovanim pogojem, uničena.

Zastran te zadeve je sklical papež Ivan (XIX.) sinodo v cerkvi sv. Silvestra, kamor je tudi prišel gradeški patriarh Urz ter prinesel s seboj mnogo privilegijev, kateri so se nanašali na njegovo metropolitansko cerkev in njene pritekline. Dotične privilegije so Gradeški cerkvi potrdili papeži Pelagij (II.), Gregor (I.), Honorij (I.), Štefan (III.), Gregor (II.), Leon (III.), Sergij (II.), Leon (IV.), Benedikt (III.), Adrijan (III.), Bonifacij (VI.), Roman, Teodor (II.), Anastazij (III.), Ivan (kateri?), Silvester (II.) in Sergij (IV.).

Vse to je papež Ivan (XIX.) marljivo proučil, potem vsled sinodalnega sklepa potrdil stare privilegije ter dal spisati tudi nov privilegij, s katerim je zaukazal, da ne sme zarad Gradeške patriarhije *[„de praedicto patriarchatu Gradensi"]* in njenih posestev nihče vznemirjati in nadlegovati patriarha Urza in njegovih naslednikov. Rečeni patriarh in njegovi nasledniki naj mirno in brez kakega nasprotovanja gospodujejo po svoji patriarhiji.[1]

Nato je papež Ivan (XIX.) poslal Poponu pismo z ukazom, da naj pod prisego treh oseb povrne gradeškemu patriarhu vse to, kar mu je bil vzel. Popon pa ni hotel tega izvršiti, pač pa je s pomočjo nekaterih oseb dobil po zvijači privilegij, v katerem sta se mu zagotovili stalnost njegove (Oglejske) cerkve in zavisnost Gradeške patriarhije. *[„. . . quod non solum non adimplevit (sc. Poppo), sed etiam contra divinum ius et sanctorum patrum sancita, quibusdam inhoneste sibi suffragantibus, privilegium fraudolenter impetravit de stabilitate suae ecclesiae et Gradensis patriarchatus subjectione."]*

Papež Benedikt pravi, da je Popon tudi za časa njegovega (Benediktovega) vladanja učinil eno krivico za drugo. Napadel je na skrivnem Gradeško mesto ter tu izvršil več sramotnih dejanj. Požgal je mesto s cerkvami vred, razrušil oltarje, odnesel zaklade ter po načinu poganov vzel s seboj, česar ni uničil ogenj. Zarad tako velikega ponovljenega cerkvenega ropa se je gradeški patriarh s posebnim pismom pritožil pri Apostolski stolici, kamor se je obrnil tudi oglejski patriarh. A preden je bilo mogoče tega zarad njegove predrznosti kaznovati, je umrl neizpovedan in neobhajan.[2]

Pozneje so k njemu (k papežu) poslali svoje poslance gradeški patriarh Urz, beneški in dalmatinski dožd Dominik Contareno in pa beneško ljudstvo ter so prosili, da bi se z njegovo (papeževo) pomočjo

---

[1] Gl. št. 65.
[2] Prim. št. 121.

povrnilo Gradeški cerkvi vse, kar jej je bilo vzeto, in da bi se uničil privilegij, s katerim se je Poponu zagotovila zavisnost Gradeške patriarhije. Tudi so prosili, da bi (papež) ponovil in potrdil privilegije svojih prednikov, kateri (privilegiji) se nanašajo na stališče Gradeške cerkve in na njena posestva po Beneškem, Italskem kraljestvu in Istrski grofiji *[„infra Venetiae vel Italici regni ditionem seu in comitatu Istriensi"]*, namreč da bi potrdil vse, kar imajo gradeški patriarhi v Rialtu, Malamoccu, Jesolu, Pinedi[1], Cittanovi, na zemlji Gradeškega mesta, v Morsanu, Gajazzu, na Zemole[2], deloma na zemlji oglejski in ob morski meji, potem v Istri, Trstu, Kopru, Piranu, Novem gradu, Poreču, (Rovinju), Pulju, pri gradu Sv. Jurija in po drugih krajih, dalje v Bologni, Romaniji[3], Ravenni, Riminiju, Pesaru ter še po drugih krajih Italskega in Beneškega.[4] *[„. . . in Rivoalto, in Methamauco, in Equilio, in Pineto, in Civitate nova, in confinio suae jam dictae civitatis Gradensis, seu Ursiano[5], vel Gajazzo, in Zemulis, partim in territorio Aquilejae et in marino termino, in Istria, in Tergeste, Justinopoli, Pirano, item in Civitate nova, Parentio, . . .[6], Pola, atque in castello S. Georgii et in reliquis locis tam infra, quam extra seu in Bononia vel Romania, Ravenna, Arimino, Pensauro, sive in quibuscumque locis Italici regni seu Venetiae."]* — Papež pravi, da je rad ustregel njih prošnjam, ker je videl, da so pravične, in zato je zbral v Rimski cerkvi *[„in Romana ecclesia"]* sinodo, katere se je udeležilo kakih 19 škofov ter mnogo dijakonov, kardinalov, opatov in drugih duhovnikov.

Na tej sinodi je papež po nasvetu zbranih sobratov podelil gradeškemu patriarhu Urzu privilegij, s katerim je po zgledu privilegijev prejšnjih papežev določil, da naj bo patriarhija za večne čase združena z Gradeško cerkvijo. Urz in njegovi nasledniki naj kot metropoliti in patriarhi svobodno izvršujejo svojo službo. Na posestvih Gradeške patriarhije ne sme noben drug patriarh, nadškof, prošt, dekan, vicedom, vojvoda, mejni grof, grof ali podgrof izterjavati kake stvari; javni sodnik ali kaka druga sodnijska oseba ne sme delati sile ter napadati ali kako drugače nadlegovati patriarha Urza in njegovih naslednikov, njegovih cerkvá, fará, samostanov in raznovrstnih podložnikov. Gradeški patriarhi naj to, kar so dobili, obdržé brez kakega nasprotovanja. Tisti privilegij pa, katerega je furlanski prelat Popon po zvijači dobil od Apostolske stolice zastran zavisnosti Gradeške patriarhije, naj popolnoma izgubi svojo veljavo, ker nima nobene kanonične podlage.

Na koncu listine so imena navzočih škofov našteta.

---

[1] „In Pineto" je sedanji otok Pineda pri izlivu Taljamenta.
[2] Kje so Rialto, Malamocco, Jesolo, Cittanova, Morsano, Gajazzo in Zemole, glej št. 66.
[3] Romanija je pokrajina v Italiji med Padom, Jadranskim morjem in Apenini.
[4] Gl. št. 66.
[5] Namesto „Ursiano" bi najbrže moralo stati „Mursiano".
[6] Tu prej ko ne manjka beseda „Ragunio". Gl. št. 66.

„. . . mense Aprili, indict. XII.“[1] — *„Sicut plurimum.“*

[Ughelli, Italia sacra, V, 1113. — Mansi, Concil. coll., XIX, 605. — Cocquelines, Bullarum privileg. ac dipl. Rom. pontif. ampl. collectio, I, 350. — Migne, Patrolog., Ser. lat., CXLI, 1362. — Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 4114 (3129.)]

Primerjaj tudi:

Danduli Chronicon, lib. IX, c. 7, pars 1 (Muratori, Script. rer. Ital., XII, 242): „Denique hi (sc. dux et patriarcha Gradensis) Benedictum abbatem sanctae Trinitatis de Brundolo, Joannem Stornatum et Gregorium Clericum nuncios papae delegant, et irritationem privilegii a Popone obtenti cum ablatorum restitutione et suae sedis approbationem requirunt, et petita ex synodali censura a papa obtinent. Tunc dux urbem (Gradensem) diruptam cum ecclesiis reparare studuit.“

Št. 129.

Nepristno.

1044.

Eno leto pozneje *[„anni vero circulo transacto“]*[2] podeli (grofinja) Hema po svojem odvetniku Aribonu z dovoljenjem svojih klerikov in lajikov cerkvi Marije Device (na Krki) in ondotnim nunam Stari dvor[3] in dvor sv. Jurija[4] s poslopji, podložniki in hišo, v kateri so ženske predle predivo, potem štirideset davku podvrženih kmetij, ki služijo rečenima dvoroma, ter vse vinograde v Trušenjski grofiji in v Ostrovici razen dveh v kraju, ki se zove „Panch“. *[„. . . Altanhof et curtem sancti Georii cum edificiis et mancipiis cum giniceo cum pratis . . . et insuper XL tributarias hŏbas ad predictas duas curtes servientes et quicquid vinearum in Truhsinensi comitatu et in loco Osteruuiza dicto habuit duabus tantum vineis exceptis in loco qui dicitur Panch sitis.“]*

Navedenih je več prič.

Istega dne podeli Hema z dovoljenjem svojih klerikov in lajikov cerkvi Marije Device (na Krki) ter nunam in duhovnikom, ki tam služijo, Škrljevo[5] in še druge vasi. *[„Uno eodemque die cum devoto clericorum ac laicorum consensu sub eisdem etiam testibus Chrilouua cum aliis villis quovis iure possessis tradidit ad altare sanctę dei genitricis Marię et sanctimonialibus ac clericis eidem altari servientibus in proprietatem.“]*

Datum manjka.

[Ponarejen dokument v Kapitelskem arhivu na Krki (Koroško). — Eichhorn, Beyträge zur ältern Gesch. u. Topogr. des H. Kärnten, I, 182. — Ankershofen, Handb. der. Gesch. d. H. Kärnten, II^b, 90, št. 44. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., I, 60, št. 17.]

---

[1] Zastran časa, v katerem se je ta sinoda vršila, glej Neues Archiv, V, 200, št. 2.

[2] Cerkev na Krki so posvetili najbrže leta 1043. (gl. št. 126). Eno leto pozneje se je vršila zgoraj opisana podelitev.

[3] Stari dvor (Althofen) je trg jugovzhodno od Brež na severnem Koroškem.

[4] Sedanji St. Georgen na Krki vzhodno od Strassburga.

[5] Škrljevo je pri Št. Rupertu na Kranjskem.

Št. 130.

Nepristno. [1]

1045, dne 27. maja. Krka.

Solnograški nadškof Balduin razglasi testament plemenite Heme, vdove po grofu Wilhelmu *[„nobilis domina Hemma vidua comitis Willehalmi“].* Ko je Hema z njegovo (nadškofovo) pomočjo in s pomočjo svojih poslancev dobila od papeža in cesarja potrditev tega, kar je ukrenila s svojimi posestvi, ga je (nadškofa) poklicala k sebi, ko se jej je vsled slabosti bližala smrt, ter mu po nasvetu svojega odvetnika, grofa Askuina, *[„cum consilio advocati sui comitis Aschuuini“]* in svojih fevdnikov odstopila vsa tista posestva, katera so jej še ostala po ustanovitvi ženskega in korarskega samostana na Krki *[„post institutionem sanctimonialium et canonicorum in Gurkahouin“],* potem vse tisto, kar je podedovala po svojem soprogu in po svojih sinovih, z vsemi trgi, peneznicami, colnino, solinami, vsakovrstnimi rudniki itd. *[„cum foris, monetis et theloneis, cum salinis et fodinis cuiuslibet metalli“],* dalje vse tisto, kar so jej podelili cesarji in kralji, ali pa, kar je podedovala po svojih starših, z vsemi pravicami, katere je imela ali pa dobila na podlagi listin rimskih cesarjev in kraljev, namreč Arnulfa [2], Ludovika [3], Otona (II.) [4], Henrika (II.) [5] in Konrada (II.) [6] ter tudi te listine. Ministerijali so v navzočnosti rečene Heme in njega samega (nadškofa) obljubili opatici Iti *[„Ita“],* izvoljeni od nun, duhovščine in ljudstva, da bodo vsakikrat opatico volili nune, duhovščina in ljudstvo, ako se ne napravi kaka izjema od strani rimskega cesarstva.

Akoravno je Hema njemu (nadškofu) in njegovim naslednikom izročila imenovani kraj z vsemi priteklinami v varstvo, je vendar določila, da naj imajo opatica, konvent in pa ljudstvo pravico, da za petnajst penezov osvobodé samostan rečenega varstva ter ga postavijo pod pokroviteljstvo papeževo ali pa njegovo usodo prepuste cesarjevi razsodbi, ako bi dedno odvetništvo *[„hereditaria advocatia“]* omenjenega samostana prenehalo, ali pa, ako bi on (nadškof) ali kateri njegovih naslednikov si po sili prilastil samostanskih posestev ali pa samostanu na kak način zmanjšal ugled.

Ondotni kanoniki naj dobivajo svojo hrano iz skupne zaloge, katero imajo nune; kar pa še potrebujejo za življenje, naj prejemajo od

[1] Ta listina je bila spisana med letom 1200. in 1203. Ponarejevalcu je za podlago služila nepristna listina pod št. 126. Solnograški nadškof Balduin ni nikdar izdal kake take oporoke, kakršno imamo tu. O grofinji Hemi vemo, da je umrla dne 29. junija (gl. št. 131); ne vemo pa, katerega leta se je to zgodilo.

[2] Glej Gradivo II, št. 309, 319 in 320.

[3] Glej Gradivo II, št. 336.

[4] Glej Gradivo II, št. 451 in 470.

[5] Glej listini pod št. 35 in 36.

[6] Glej listini pod št. 68 in 84.

šestih, zraven samostana ležečih kmetij v Hölleinu[1], Hirtu[2], Atni vesi[3], Žalnji vesi[4], Gosinjah[5], Mirinsdorfu[6] in Heimschuhu[7]. [*„Decrevit preterea, ut prefate institutionis canonici de communi promptuario santimonialium victualia percipiant, cetera vero vite neccessaria de prediis subscriptis sex scilicet hubis iuxta monasterium: Prochpat, Hurdi, Azindorf, Salchindorf, Gensidorf, Mirinsdorf, Amiscach specialiter sibi ministrent.“*] Tudi prepusti Hema solnograški cerkvi dva vinograda s pripadajočimi posestvi v Panchu.

„Acta sunt hec aput Gurkahouin anno dominicę incarnationis MXLV., indictione XIII., VI. kalend. Iunii.“

[Ponarejena listina v Zgodovinskem društvu v Celovcu. — Marian, Austria sacra, IIIe, 485. — Eichhorn, Beyträge, II, 103. — (Hormayr) Archiv f. Geographie, XIX (1828), str. 211. — Ankershofen, Handbuch, II^b, 93, št. 48. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., I, 62, št. 19.]

Št. 131.

Okoli leta 1045., dne 29. junija.

Takrat je umrla grofinja Hema, soproga savinjskega grofa Wilhelma, ki je ustanovila več cerkva ter jih bogato obdarovala.

Necrologium s. Rudberti Salisburg. (A) ad 3. kal. Jul. = 29. jun. (MG. Necrol., II, 147): „Hema com^a de Gûrka ob.“

Necrologium Admuntense ad 3. kal. Jul. (MG. Necrol., II, 298): „Hemma com^a.“

Necrologium Ossiacense ad 3. kal. Jul. (MG. Necrol., II, 445): „Hemma com^a, fundatrix ecclesie Gurckcensis.“

Necrologium Gurcense (A) ad 3. kal. Jul. (MG. Necrol., II, 451): „Hemma comitissa, fundatrix Gurcensis.“

Ibid. (B) ad 3. kal. Jul. (l. c.): „Fit commemoratio beatę Hemme fundatricis nostre.“

Necrologium Novae Cellae Brixinensis ad XIV. kal. Julii = 18. jun. (MG. Necrol., III, 33): „Hemma fundatrix ecclesie Gurzensis.“

Št. 132.

1045, dne 7. decembra. Fritzlar.

Kralj Henrik III. podeli solnograškemu nadškofu Balduinu svoje posestvo v Leitersdorfu[8] v grofiji mejnega grofa Gotefrida ter v gozdu

---

[1] Höllein je vas zahodno od Brež. Höllein ali Höll je nemški izraz za pokvarjeno slovensko besedo „Prochpat“ = Prepad.

[2] Hirt se zove neka vas pri Brežah. Ankershofen (Archiv f. Kunde österr. Gesch., II, 324.) misli na Heerd pri Strassburgu na Koroškem.

[3] „Azindorf“ je Atna ves (Attendorf) pri Vovbrah.

[4] „Salchindorf“ je sedanja Žalnja ves (nem. Salchendorf) severozahodno od Velikovca pri Slov. Št. Mihelu.

[5] „Gensidorf“ so Gosinje (Gänsdorf) severozahodno od Velikovca pri Važenbergu.

[6] Katera vas se je zvala „Mirinsdorf“, ni znano.

[7] Heimschuh (Amiscach) je vas pri Lipnici na Štajerskem.

[8] „Liutoldasdorf“ je sedanji Leitersdorf pri Predingu poleg Laznice na Štajerskem.

Sausalu tik reke Laznice [*„tale predium quale visi sumus Liutoldasdorf habere, in comitatu Gotefridi marchionis et foresto Susel iuxta litus Losnicae (flumi)nis situm“]*.

„Data VII. idus Decembris, anno dominicae incarnationis MXLV., indictione XIIII., anno autem domni Heinrici tercii ordin(ationis eius XVIII., regni vero VII.) Actum Fritislare“.

[Izvirna listina, nekoliko poškodovana, v Državnem arhivu na Dunaju. — (Kleimayrn) Juvavia, Anh., str. 232, št. 95. — Zahn, Urkundenbuch d. H. Steiermark, I, 63, št. 55.]

Št. 133.

Okoli leta 1045.

Mantovski škof Marcijan obljubi oglejskemu patriarhu Eberhardu in njegovim naslednikom zvestobo in pokorščino.[1]

Evangeliarium Aquilejense (Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col. 527): „Polliceor atque promitto ego Marcianus sanctae Mantuanae ecclesiae futurus episcopus, me fidelem et obedientem esse s. Aquilegensi ecclesiae et tibi domno Heverardo patriarchae tuisque successoribus secundum ordinem meum, salva fidelitate Heinrici regis.“

Št. 134.

1046, dne 25. oktobra. Pavia.

Sinoda v Paviji v navzočnosti kralja Henrika III. ter mnogih nadškofov in škofov. Tu se je določilo, da naj ima na sinodah in cerkvenih zborih veronski škof svoj sedež na desni strani oglejskega patriarha. Na sinodi sta bila med drugimi navzoča „Eberardus Aquilejensis patriarcha“ in pa „Adelgerus Istricensis (sc. episcopus)“.[2]

„Anno dominicae incarnationis MXLVI., indict. XI.[3]*, octavo kalendas Novembris, regnante domino nostro invictissimo rege Henrico III.“*

[Ughelli, Italia sacra, V, 760. — Mansi, Concil. coll., XIX, 617.]

Št. 135.

1046, dne 20. decembra. Sutri.

Sinoda, na kateri sta bila papeža Silvester III. in Gregor VI. odstavljena. Oglejski patriarh Popon se te sinode ni udeležil.[4]

Bonitho ad amicum, lib. V (Jaffé, Bibl. rer. Germ., II, 627]: „Sicque pergentes simul venerunt ad Sutrium . . . Igitur collecta sinodo . . . Inter quos tunc forte aderat Poppo Aquileiensis patriarcha.“

---

[1] Zastran vsebine primerjaj tudi št. 78.

[2] Adelger je bil tržaški škof.

[3] Stati bi moralo „indict. XIV.“

[4] Kar Bonitho tu trdi zastran oglejskega patriarha Popona, je napačno, kajti ta je že leta 1042. umrl. (Gl. št. 122.)

Št. 136.

1047, okoli 5. januarja.

Papež Klement (II.) naznanja, da je med drugimi stvarmi, katere je izvršil v začetku svojega papeštva, na sinodi, zbrani okoli 5. januarja [*„circa nonas Januarias“*], tudi rešil vprašanje, kdo naj sedi na njegovi desni strani. To vprašanje se je večkrat pretresavalo pod prejšnjimi papeži in tudi na rečeni sinodi je med ravennskim in milanskim nadškofom vsled tega nastal prepir tako, da je še oglejski patriarh godrnjal. Papež pravi, da je vsak hotel sedeti na njegovi desnici, a on (papež) pa ni vedel, komu naj gre ta čast. V začetku prvega dne ni bilo milanskega nadškofa na sinodi. Ko je pa proti koncu dneva prišel tja, je hotel sedeti na njegovi (papeževi) desni strani. Oglejski patriarh in ravennski izvoljeni nadškof [*„electus“*] sta se mu upirala. Nastal je med njimi zaradi sedeža prepir, katerega je hotela sinoda takoj poravnati, kar se je tudi zgodilo.

Prečitali so najprej imenik nadškofov, ki so se udeležili sinode papeža Simaha, potem privilegij papeža Ivana (I.) in pa privilegij papeža Ivana XIX. Tudi so se za ravennskega nadškofa potegnili portski[1] škof Ivan, papežev kancelar Peter in brixenski škof Popon ter na zadnje vsa sinoda. Nato je papež s posebnim pismom prepovedal, da ne smeta milanski nadškof in oglejski patriarh zaradi sedeža na njegovi (papeževi) desni strani napravljati nikakega prepira. Tudi je določil, opiraje se na stare naredbe, da naj ravennski nadškof sedi na njegovi desnici; ako bi bil pa cesar navzoč, naj ima svoj sedež (ravennski nadškof) na njegovi (papeževi) levici.[2]

Datum manjka. — *„Quod propulsis.“*

[Ughelli, Italia sacra, II, 361. — Mansi, Concil. coll., XIX, 625. — Cocquelines, Bullarum privil. ac dipl. Rom. pontif. collectio, I, 357. — Migne, Patrolog., Ser. lat., CXLII, 581. — Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 4141 (3147, 3995).]

Št. 137.

1047, dne 7. junija. Speier.

Takrat je grof Welf, ki je bil na Švabskem doma, postal vojvoda karantanski.

Herimanni Augien. Chronicon ad a. 1047 (MG. SS., V, 127): „Imperator . . . pentecostes sollemnia Spirae celebravit, ibique colloquium cum regni principibus habuit . . . Quo tempore Welf comitem, Suevigenam, Welf dudum comitis filium, Carentani ducem promovit.“

Historia Welforum Weingartensis (MG. SS., XXI, 461): „Genuit (sc. Guelfo) et filium sui nominis Guelfum, virum per omnia probatum; qui ducatum Carinthiorum et marchiam Veronensem adquisivit et strennuissime rexit.“

---

[1] Porto je bil kraj pri izlivu reke Tibere v morje.

[2] To bulo so nekateri po krivici pripisovali protipapežu Klementu III (Gl. Muratori, Rer. It. script., I, 583. — Mansi, Conc. coll., XX, 594. — Migne, Patr., CXLVIII, 828.) Z ozirom na to, da je brixenski škof Popon vladal od leta 1039. do 1047., ne more biti Klement III. pravi.

Št. 138.

1048, dne 2. oktobra. Pöhlde.

Cesar Henrik III. potrdi Bamberški cerkvi neko posestvo v Rotenmannu, ki se nahaja v Gotefridovi mejni grofiji ter v dolini in v okraju Paltenskem in ki se po slovensko zove „Cirminah"[1] *[„quoddam videlicet prediolum Rotenmannun dictum in marchia Gotefridi et in valle pagoque Palta situm, Sclauonice etiam Cirminah nominatum"]*. To posestvo je rajnki cesar Henrik (II.) podelil rečeni cerkvi. Bamberški škof Hartwik in njegovi nasledniki smejo s tem posestvom v Rotenmannu ali „Cirminah" *[„de praefato praedio Rottenmanun sive Cirminah dicto"]* storiti, kar jim je všeč.

„Data VI. non. Octobris, anno dominicae incarnationis MXLVIII., indictione I., anno autem domni Heinrici tercii regis, secundi imperatoris ordinationis eius XX., regnantis quidem X., imperantis autem II. Actum Pholide."

[Izvirna listina v Državnem arhivu v Monakovem. — Mon. Boica, XXIX a, 94, št. 370. — Zahn, Urkundenbuch d. H. Steiermark, I, 64, št. 56.]

Št. 139.

1048.

V tem letu je umrl oglejski patriarh Eberhard.

Ann. Altahen. mai. ad a. 1048 (MG. SS., XX, 804): „Ebbo patriarcha obiit."

Št. 140.

1048, dne 25. decembra.

Takrat je Gotebold, kancelar cesarja Henrika III., postal oglejski patriarh. Sledil je patriarhu Eberhardu, ki je nekoliko prej umrl. Gotebold je vladal do leta 1063. Ustanovil je samostan sv. Štefana v Ogleju. Pod njim se je ponovil prepir s takratnim gradeškim patriarhom Dominikom zarad Gradeža. Ko je Gotebold umrl, so ga pokopali v Oglejski cerkvi.

Ann. Altahen. mai. ad a. 1049[2] (MG. SS., XX. 804): „Natale Christi Frisingii imperator celebravit et Gotepoldo cancellario patriarchatum Aquilegiensem tradit."

Ann. Augustani ad a. 1049[2] (MG. SS., III, 126): „Eberhardo patriarcho mortuo, Gotebaldus successit."

[1] Pravilna oblika za „Cirminah" je bila najbrže v „Črvenah". Kraj je dobil svoje ime od besede črven = rot. Izraz R tenmann je nekak prevod prvotnega imena „v Črvenah".

[2] Letnica „1049" pri zgoraj navedenih virih nas ne sme motiti. Takrat so začenjali leto z božičem, dandanes ga začenjamo z novim letom. Gotebold je o božiču leta 1048., ne pa leta 1049. postal oglejski patriarh. Njegov prednik Eberhard je le malo prej umrl, in sicer leta 1048. (gl. št. 139), ne pa leta 1049.

Herimanni Aug. Chronicon ad a. 1049 (MG. SS., V, 128): „Gotebaldus Nemetensis praepositus, Aquilegiae patriarcha post Eberhardum, his diebus defunctum, ab imperatore promovetur."

Bernoldi Chronicon ad a. 1049 (MG. SS., V, 426): „Imperator . . . Gotebaldum Aquileiae patriarcham, post Heberhardum nuper defunctum, promovit."

Chronicon patr. Aquil. alterum (Rubeis, Mon. eccl. Aquil., App. p. 11): „Gotepoldus patriarcha sedit annis XVII.[1] Qui etiam de Gradensi plebe proclamavit: et tam per Alexandrum II. quam per Henricum imperatorem III.[2] dicta plebs adjudicata est: et per utrosque super XVI episcopatus praedictos et de regalibus data potestas. Hic construxit monasterium s. Stephani de Aquilegia, in quo erant canonici regulares, nunc autem seculares. Huic etiam concessit et dedit dictus imperator ducatum Forojulii et marchiam Istriae[3] et multa alia largitus. Super ejus monumentum in Aquilegia hi versus scripti sunt:

„Hic Gotepoldus jacet miser in monumento
Hic praesul dictus nomine, non merito,
Sed quia mortalis me pejor non erat ullus,
Christe fili, miserere mei.
A morte perpetua libera Domine.
Crux mihi sit requíes,
Et crux mihi sancta salus."

Vitae patr. Aquil. ab auctore anonymo (Muratori, Rer. Ital. script., XVI 12): „Gotpoldus patriarcha successit huic (sc. Heberardo), et sedit annos XVII, qui etiam de Grado insula proclamationem maximam fecit, cui tam per Alexandrum papam secundum, quam per Henricum imperatorem tertium dicta plebs cum insula adjudicata est ecclesiae Aquilejensi et per utrosque est sibi data potestas super XVI episcopatus, videlicet Tarvisinum, Paduanum, Vicentinum, Mantuanum, Brixiensem, Tridentinum, Crapulanum, Concordiensem et sic de singulis. Sub cujus tumba marmorea hoc epitaphium scriptum est:

„Hoc ego Gotpoldus jaceo miser in monumento
Heic praesul dictus nomine, non merito.
Sed quia mortalis me pejor non erat ullus
Fili Christe Dei nunc miserere mei.
Ora pro famulo sancta Maria tuo
Perpetua a morte libera me, Domina.
Crux mihi sit requies, crux mihi sancta salus."

Št. 141.

1049, o božičnem času.

Takrat je umrl Gotefrid, mejni grof Karantanske marke, katerega so njegovi sovražniki obkolili in umorili.

Ann. Altahen. mai. ad a. 1050 (MG. SS., XX, 804): „Tum (sc. natale 1050) marchio Gotefridus, ab iniquis circumventus, innocens misere occiditur."

---

[1] Gotebold je vladal od 25. decembra leta 1048. pa do leta 1063., torej manj kot sedemnajst let.

[2] Prav za prav kralj Henrik IV. Gl. št. 225.

[3] Furlansko in Istro je dobil od kralja Henrika IV. leta 1077. patriarh Sigehard. Neresnična je trditev, da je že patriarh Gotebold imel te dve deželi.

Št. 142.

1050, dne 26. maja. Vicenza.

Razsodba karantanskega vojvoda Welfa v mestu Vicenzi [*„dum . . . in civitate Vicentia . . . in iudicio residebat domnus Vvelfo dux . .“*] na korist brescianskemu samostanu sv. Julije.

„Sign. † manus domnus Vvulfo dux qui huc signum crucis feci.“

„Factum est hoc anno millesimo quinquagesimo, anno imperii domini Einrici secundi hic in Italia quarto, septimo kalendis Juniis, indictione tercia.“

[Odorici, Storie Bresciane, V, 63, št. 62 iz izvirnika, ki se nahaja v Bresciji.]

Št. 143.

Med letom 1050. in 1063.[1] Leše, Kovor, Kamen.

I. Odalrik, mejni grof istrski in kranjski [*„marchio Ŏdalricus“*], podeli po Taginu, ministerijalu brixenskega škofa Altwina, Brixenski cerkvi svoje posestvo v Lešah [*„predium Lêscah“*].[2]

Priče: „Meginhart, Hûgo, Ruodpreht, Durinch, Tagani, Heinrih.“

„Actum Lêscah.“

II. Ko se je to zgodilo, je hotel grof iz ljubezni do škofa še bolj povečati imetje Brixenske cerkve. Prepustil jej je po rečenem ministerijalu vas Bistrico [*„Fuistriza villam“*][3] z mlini in drugimi priteklinami s pogojem, da jo imenovana cerkev obdrži le tedaj, ako bi umrl, ne da bi se oženil [*„si legitimi expers connubii obiret“*].

Priče: „Meginhart, Hûgo, Ruodpreht.“

„Actum Cónerę.“[4]

III. Pozneje je imenovani ministerijal, ko ga je opozoril škof, njegov gospod, na pravem kraju in v pravem času izvršil rečeno nalogo ter je dal Brixenski cerkvi najprej Leše [*„Lêscah“*], nato pa še vas Bistrico [*„Fuistriza villam“*] pod prej omenjenim pogojem.

Priče: „Liezo, Ruodpreht, Wolfram, Tagini, Noppo, Durinch, Eppo.“

„Actum Steinę.“[5]

[Cod. 460 in 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben, II, 586, št. 4 k letu 1050–1070. — Schumi, Urk.- und Reg.-Buch, I, 48, št. 37 k letu c. 1061. — Redlich, Acta Tirol., I, 30, št. 74.]

[1] Mejni grof Udalrik je leta 1062. ali pa 1063. vzel v zakon Sofijo z Ogrskega. Ko je nastala ta listina, še ni bil oženjen.

[2] „Lêscah“ so Leše, ki se nahajajo jugozahodno od Tržiča na Kranjskem.

[3] „Fuistriza“ je Bistrica, vas jugozahodno od Tržiča v Kovorski občini.

[4] „Cónerę“ (morebiti je prvotno stalo Cóuerę) je sedanja vas Kovor južno od Tržiča, ne pa Kokra, kakor misli Schumi.

[5] „Stein“ je Kamen na Koroškem, ne pa Kamnik na Kranjskem.

Št. 144.

Med letom 1050. in c. 1065.[1] Tristach.

Plemeniti Scrôth in njegova soproga prepustita (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina štiri nesvobodne ljudi *[„mancipia"]*, katere naj cerkev dobi po njuni smrti. Njih imena so se glasila: „Gotislau[2] filiusque eius Prezla[3], Sigipreht, Bithina[4]."

Navedenih je več prič.

„Actum Dristah."[5]

[Cod. 460 in 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben, II, 586, št. 3 k letu 1050—1070. — Redlich, Acta Tirol., I, 31, št. 75.]

Št. 145.

Med letom 1050. in c. 1065.[6] Kamen.

Plemeniti Liuto *[„nobilis homo nomine Liuto"]* podeli eno kmetijo v Grabelni vesi[7] *[„mansum I in villa Gabrielis"]*, katero je takrat obdeloval neki Dragožit *[„quem quidam Dragosit tunc temporis habitavit"]*, (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Arnolfu s pogojem, da on sam (Liuto) dobiva užitek od nje do svoje smrti. — Ko se je to zgodilo, je škof dal kmetijo rečenemu Liutu v fevd.

Priče: „Varman, Scrôth, Pillunc, Ŏdalscalh, Adalpreht, Adalpero, Râtkis, Hecil, Chuono."

„Actum Steinę."

[Cod. 460 in 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben, II, 588, št. 6 k letu 1050—1070. — Redlich, Acta Tirol., I, 32, št. 77. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 111, št. 271.]

Št. 146.

Med letom 1050. in c. 1065.[8] Kamen.

Svobodni Liuto *[„Liuto vir ingenuus"]* podeli po Pennonu iz Molzbichla *[„in manus Pennonis de Mulzpuila"]*, ministerijalu (brixenskega) škofa Altwina, (brixenski) cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina dvanajst kmetij, zakonito podeljeno polovico cerkve, en vrt in en dober vinograd v Grabelni vesi v Junski grofiji. *[„...predium quod in Iunotal*

---

[1] Zastran datiranja glej Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[2] Pravilno Godeslav.
[3] Pravilno Preslav.
[4] Pravilno Bitinja.
[5] „Dristah" je Tristach jugovzhodno od Lienza na Tirolskem.
[6] Zastran datiranja glej Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[7] Grabelna ves je zahodno od Dobrle vesi v Šentkocijanski občini na Koroškem.
[8] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., XXXII.

comitatu ad Gabrihelis villam habuit, hoc est XII mansos et dimidiam partem ęcclesię rite dotatam et viridiarium unum vineam quoque bonam."]

Pozneje je na istem mestu rečeni ministerijal izročil Brixenski cerkvi imenovano posestvo s pogojem, da prej omenjeni Liuto dobiva užitek od njega (od posestva) do svoje smrti. Tudi se je škof zavezal, da hoče Liutu vsako leto okoli sv. Ivana Krstnika poslati voz bolcanskega vina [*„karrad(am) vini de Bozana"*]. Ako se to ne bi zgodilo v omenjenem času, naj se pa vino še istega leta da v dvojni meri.

Priče: „Varman, Prezla, Chadolt, Iûlas, Eppo, Gundacher, Izo."

„Actum Steinę."

[Cod. 460. in 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben, II, 589, št. 8 k letu 1050—1070. — Redlich, Acta Tirol., I, 33, št. 79. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 113, št. 273.]

Št. 147.

Med letom 1050. in c. 1065. [1] Kamen.

Plemenita Perchta [*„Perchta nobilis femina"*] podeli vsled prošnje (brixenskega) škofa Altwina po svojem takratnem soprogu Waltfridu Brixenski cerkvi v roke rečenemu škofu in njegovemu odvetniku Arnolfu svoje posestvo, katero je dobila v dar od svojega rajnkega soproga Gundacherja v Junski grofiji, in sicer v kraju, Luhi les imenovanem [2]. [*„. . . predium quod dono Gundacher mariti sui iam defuncti in Iûnotal comitatu loco videlicet Lochouva dicto habuit."*]

Priče: „Ŏgo, Varman, Scrôth, Ratkis, Alberih, Albuini, Friderih, Hadolt."

„Actum Steinę."

[Cod. 460 in 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben, II, 590, št. 9 k letu 1050—1070. — Redlich, Acta Tirol., I, 34, št. 80. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 113, št. 274.]

Št. 148.

Med letom 1050. in c. 1065. [3] Tristach.

Gospa Berchta [*„matrona nomine Berchta"*] podeli (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Arnolfu eno kmetijo z vinogradom v Junski grofiji [*„unum cum vinea mansum in Îunotal comitatu situm"*]. Zato ji pa hoče škof vsako leto v ponedeljek po sv. Martinu dati en voz vina v Gödnachu [4] [*„I karradam vini*

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

[2] Lochouva je vas Luhi les (nem. Lauchenholz) jugozahodno od Dobrle vasi v občini Rikarja ves na Koroškem.

[3] Zastran datranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

[4] Gödnach je vzhodno od Lienza na Tirolskem.

singulis annis in loco Goduna dicto proxima post sancti Martini festivitatem II feria persolvendam"]. Ako bi ji on (škof) ali pa kateri njegovih naslednikov ne hotel dajati vina, naj dobi kmetijo z vinogradom zopet nazaj.

Navedenih je več prič.

„Actum Dristah."

[Cod. 460 in 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben, II, 591, št. 9 k letu 1050—1070. — Redlich, Acta Tirol., I, 34, št. 81. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 114, št. 275.]

Št. 149.

Med letom 1050. in c. 1065.[1] Aufhofen[2].

Plemeniti Scrôth podeli (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Arnolfu svoje posestvo v vasi, ki se zove „Mischovva"[3]. Zato mu pa škof do njegove smrti odstopi dve kmetiji na gori Asslingu *[„in monte Aznich"]*[4]. Ako bi mu ji škof Altwin ali pa kateri njegovih naslednikov hotel vzeti, naj ima Scrôth pravico, da dobi svoje posestvo nazaj.

Navedenih je več prič.

„Actum V̂fhouun."

[Cod. 460 in 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben, II, 592, št. 11 k letu 1050—1070. — Redlich, Acta Tirol., I, 35, št. 83. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 114, št. 276.]

Št. 150.

Med letom 1050. in c. 1065.[5] Kamen.

Plemeniti Scrôth podeli (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina v roke njenega škofa Altwina in njegovega odvetnika Arnolfa tri kmetije v Grabelni vesi z vrtom, ki je zasajen z drevjem, ter četrti del tam ustanovljene cerkve *[„III mansos in Gabrielis villa cum viridario arboribus consito et IIII^a^ parte ęcclesię ibidem fundatę"]*. Zato mu pa škof prepusti za čas njegovega življenja neko dogovorjeno svoto denarja ter v Iselski dolini *[„in Insulatal"]*[6] toliko zemlje, kolikor je obdelata dva kolona.

Priče: „Liezo, Alberih, Ǒgo, Meginhart, Wolfker, Wuluinc, Albuini, Ekkrih, Hezil, Hartuvich."

---

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

[2] Aufhofen je severno od Brunecka na Tirolskem.

[3] Vas „Mischovva" je bila najbrže nekje v Junski dolini. Znano nam je (gl. št. 150), da je imel rečeni Scrôth nekoliko posestev v Grabelni vesi, ki se tudi nahaja v Junski dolini.

[4] Gora Assling je jugozahodno od Lienza na Tirolskem.

[5] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

[6] Iselska dolina (Iseltal) se nahaja na vzhodnem Tirolskem.

„Actum Steinę.“

[Cod. 460 in 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben, II, 592, št. 12 k letu 1050—1070. — Redlich, Acta Tirol., I, 35, št. 84. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 115, št. 277.]

Št. 151.

Med letom 1050. in c. 1065. [1] Kamen.

Svobodni Tebold *[„quidam ingenuus nomine Teboldus“]* podeli vsled prošnje (brixenskega) škofa Altwina cerkvi sv. Ingenuina eno kmetijo v Junski dolini *[„I mansum in Îunothal situm“].*

Priče: „Aribo, Ŏgo, Varman, Alberih, Aribo, Marhwart, Scrôth, Liuto, Albuini, Îzo.“

„Actum Steinę.“

[Cod. 460 in 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben, II, 593, št. 13 k letu 1050—1070. — Redlich, Acta Tirol., I, 36, št. 85. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 115, št. 278]

Št. 152.

Med letom 1050. in c. 1065. [2] Kamen.

Svobodni Aribon *[„Aribo vir ingenuus“]* podeli z dovoljenjem svoje soproge in svojih sinov Marhwarta in Aripona (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina v roke ondotnega škofa Altwina in njegovega odvetnika Arnolfa neki travnik, [3] na katerem se je nakosilo okoli trideset voz sena *[„quoddam pratum, unde tantum secatur feni quantum ferri queunt XXX circiter karri“].* Zato je pa dobil od škofa dve zlati zapestnici in en voz vina *[„II armillas aureas et I karrad(a) vini“].*

Priče: „Liezo, Ŏgo, Perchtolt, Scrôth.“

„Actum Steinę.“

[Cod. 460 in 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben, II, 593, št. 14 k letu 1050—1070. — Redlich, Acta Tirol, I, 36, št. 86. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae III, 116, št. 279.]

Št. 153.

Med letom 1050. in c. 1065. [4] Aufhofen.

Ministerijal Perehtold *[„Perehtoldum quendam militem“]* odda (brixenski) cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Arnolfu eno kmetijo v Lengholzu *[„in loco Lengin-*

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[2] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[3] Najbrže je bil dotični travnik v Junski dolini. To bi smeli sklepati iz tega, da se je pogodba napravila na Kamnu v Junski dolini.
[4] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

holz"][1], katero mu je daroval plemeniti Odalskalk *[„ab Ǒdalscalho quodam nobili viro"]* in katero je takrat obdeloval kmet Dragomir *[„a quodam rustico Dragmer dicto cultum et possessum"].*

Navedenih je več prič.

„Actum Ûfhouun."

[Cod. 460 in 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben, II, 599, št. 27 k letu 1050—1070. — Redlich, Acta Tirol., I, 39, št. 96. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 117, št. 282.]

Št. 154.

Med letom 1050. in c. 1065.[2] Kamen.

Neki Immo podeli (brixenski) cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu in plemenitemu Livtonu šest oralov njiv v Goselni vasi[3] *[„sex iugera arabilis terrę in loco qui dicitur Goslauuis"]* v ta namen, da se izboljša usoda nekega prodanega sužnika.

Priče: „Chuono, Perinhart, Meginrat, Izo, Ekkrih, Pecili, Hadolt, Jacob, Volcmar, Isingrim."

„Actum Steinę."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 41, št. 104. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 117, št. 283.]

Št. 155.

Med letom 1050. in c. 1065.[4] Kamen.

Plemeniti klerik Chunipreht proda (brixenski) cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke Izonu, ministerijalu škofa Altwina, eno kmetijo v Mokrijah[5] *[„I mansum in viila quę dicitur Mocriah"].*

Priče: „Varman, Liuto, Wolmunt, Hugiman, Pecili, Ekkrih."

„Actum Steinę."

Nato podeli Irmingart, soproga klerika Chuniprehta po svojem odvetniku Danihelu, v roke Izonu, ministerijalu škofa Altwina, investituro posestva v Mokrijah *[investituram predii Mochriah . . . tradidit et penitus reliquit."]*

Priče: „Purchart, Chuono, Varman, Gundachar, Woffo, Otto, Wichman, Meginrath."

„Actum Steinę."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 43, št. 108. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 117, št. 284.]

---

[1] Lengholz je vas vzhodno od Greifenburga na Koroškem.
[2] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[3] Goselna vas je južno od Dobrle vasi na Koroškem.
[4] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[5] Mokrije so vas zahodno od Dobrle vasi.

Št. 156.

Med letom 1050. in c. 1065.[1] Kamen.

Svobodni Charlinc podeli (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina v roke škofu Altwinu en dvor v vasi Motnici[2], obstoječ iz sedmih kmetij, katere obdelujeta njegov (Charlincov) podložnik S t o j d r a g in pa Chainan s svojimi sinovi in hčerami. *[„... I cortilem in loco qui dicitur Motniza sitam ... hoc est VII mansos tunc temporis a quodam servo suo Stoidrahc dicto cultos et possessos et a Chainan filiis et filiabus suis."]* Zato pa škof prepusti do njegove (Charlincove) smrti njegovemu sinu Grifonu tista posestva, katera je nekdaj imel rajnki Pennon, njegov (škofov) ministerijal.

Priče: „Gundachar, Woffo, Eppo."

„Actum Steinę."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — R e d l i c h, Acta Tirol., I, 43, št. 109. — J a k s c h, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 118, št. 285.]

Št. 157.

Med letom 1050. in c. 1065. Radovljica.

Svobodni Chazili *[„quidam ingenuus Chazili nominatus"]* prepusti (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Arnolfu šest kmetij z vsemi priteklinami „Nad jezerom" *[„VI mansos in loco qui dicitur Summitas lacus id est z Obinantiges Sevuas"]*[3]; zato pa dobi od škofa in njegovega odvetnika ravno toliko kmetij od posestev, ki spadajo pod Kamen *[„totidemque mansos boni Staine pertinentis"].*

Priče: „Perehtolt, Wolfram, Uvago, Ebarhart, Grifo, Izo, Egizo, Richeri, Adolt, Ekkrich."

„Actum Retelendorf."[4]

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — R e d l i c h, Acta Tirol., I, 44, št. 112. — J a k s c h, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 119, št. 286.]

Št. 158.

Med letom 1050. in c. 1065.[5] Kamen.

Neki Ozi prepusti (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina v roke njenemu škofu Altwinu svoje posestvo z vsemi priteklinami v K r n i c i[6] *[„tale*

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

[2] Motnica (nem. Mettnitz) je vas pri Sachsenburgu na Koroškem.

[3] Ni nam znano, kje je bil kraj, kateremu so po latinsko rekli „Summitas lacus", po nemško pa „z Obinantiges Sevuas". Po slovensko bi ga imenovali „Nad jezerom" ali pa „Vrh jezera". Redlich misli, da je to kaka točka nad Klopinskim ali nad Zablatniškim ali pa nad Malim jezerom. Našteta jezera se nahajajo jugovzhodno od Kamna v Junski dolini na Koroškem.

[4] Retelendorf in pa pod št. 169 omenjeni Radilidorf zaznamujeta po mojih mislih sedanjo Radovljico.

[5] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

[6] „Cornizic" je Krnica pri Gorjah na Gorenjskem.

predium quale in loco videlicet Cornizic dicto habuit"]; zato pa dobi od škofa eno posestvo v Vadičah, drugo pa v Visočah[1] v grofiji mejnega grofa Odalrika *[„duo predia unum Wadizin, aliud Wisathsah in comitatu Ödalrici marchionis sita"].*

Priče: „Chuono, Wolf, Livto, Wecil, Grifo, Ratkis, Orendil, Izo, Acili, Adolt, Hezil, Wolf, Livpolt, Eckerih, Wiciman, Hartuvic, Goudman, Pecili, Engildie."

Priče investiture so bili: „Chuono, Wolf, Wezil, Livto, Penno, Grifo, Acili, Livpolt."

„Actum Steine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 47, št. 120.]

Št. 159.

Med letom 1050. in c. 1065.[2] Kranjska gora.

Plemeniti Ozi prepusti (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Karlingu nekega podložnika, Sunaman[3] imenovanega *[„quendam servum Sunaman nuncupatum"]* s pristavkom, da (Ozi) odstopi rečenemu škofu drugega podložnika, ako bi kdo hotel prvega vzeti imenovani cerkvi.

Priče: „Wecil, Grifo, Radgis, Wiciman, Guntheri, Ratpoto, Dietphret."

„Actum Kreine."[4]

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 49, št 126.]

Št. 160.

Med letom 1050. in c. 1065. Kamen.

Ministerijal Reginpreht se neha prepirati s svojim bratom Liutonom zaradi posestva, katero je ta prepustil (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina in katero je sedaj škof dobil v svojo oblast.[5] Zato mu pa škof Altwin podeli en oral zemlje v Grabelni vesi in šest siklov[6] *[„I iugero in villa Gabrielis sito et sex siclis"].*

Priče: „Kharlinc, Erchihart, Guntpolt, Sizo, Livto, Engildie, Wecil, Albuvini, Izo, Hadolt, Ekkirich, Pezili."

„Actum Steine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 49, št. 127. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 120, št. 289.]

---

[1] Vadiče in Visoče se zoveta dve vasi v Kovorski občini pri Tržiču.

[2] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

[3] Sunaman je to, kar Sonnenmann.

[4] „Kreine" pomenja najbrže Kranjsko goro.

[5] Gl. št. 145, 146.

[6] Siclus (sekel) se je zval srebrni novec, katerega so že Hebrejci imeli v rabi. Pri Anglosasih je en siclus veljal dva denarja. Njegova vrednost ni bila vedno enaka. Leta 963. je človek v okolici samostana Rheinaua za en siclus kupil enega prešička. Leta 850. je bilo treba v Mainzu plačati za en modij rži deset srebrnih siklov.

Št. 161.

Med letom 1050. in c. 1065.[1] Kamen.

Ministerijal Ozi podeli svojega podložnika Adalperona in dva njegova sinova Acilina in Nitharda (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Karlingu s pristavkom, da naj tisti, kdor bi hotel imenovani cerkvi vzeti rečene podložnike, da za kazen še tri druge.

Priče: „Perehtolt, Wezil, Grifo, Ratgis, Engildie, Hadolt, Izo, Ekkirich, Pecili."

Priče investiture so bili: „Perehtolt, Grifo, Eppo, Engildie."

„Actum Steine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 49, št. 128. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 120, št. 290.]

Št. 162.

Med letom 1050. in c. 1065.[2] Kranjska gora.

Svobodni Chuono *[„quidam ingenuus Chuono nominatus"]* podeli (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina v roke ondotnemu škofu Altwinu svoje posestvo v Zaismeringu poleg Würmskega jezera *[„in villa Zaismanningun ... que sita est iuxta lacum qui vulgo Vvirminse nominatur"].*[3]

Priče: „Eppo, Chuono, Wecil, item Eppo, Heciman."

„Actum Kreine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 51, št. 133.]

Št. 163.

Med letom 1050. in c. 1065. Schaumburg.

Plemeniti Khazili prepusti iz ljubezni do brixenskega škofa Altwina svoje podedovano posestvo z vsemi priteklinami „Nad jezerom" *[„predium quale hereditario iure in loco qui vulgo dicitur z Obanantiges Seves possedit"]*[4] v roke plemenitemu Perchtoltu s pogojem, da ta brez ugovora odstopi rečeno posestvo (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina, kar se je tudi zgodilo.

Naštetih je več prič.

„Actum Scounburch."[5]

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 51, št. 134. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 121, št. 292.]

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[2] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta, Tirol., p. XXXII.
[3] Würmsko jezero (Würmsee) je na Bavarskem jugozahodno od glavnega mesta.
[4] Kar se tiče kraja „z Obanantiges Seves", glej dotično opazko št. 157.
[5] Razvaline grada Schaumburga se nahajajo severozahodno od Št. Vida na Koroškem.

Št. 164.

Med letom 1050. in c. 1065.[1] Kranjska gora.

I. Plemeniti Nepokor *[„quidam nobilis Nebcor nomine"]*[2] podeli (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina v roke ondotnemu škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Karlingu eno njivo orane zemlje pod Blejskim gradom *[„agrum I arabilis terrę sub castro Ueldes iacentem"]*; zato pa dobi od škofa in njegovega odvetnika dve drugi njivi *[„alteros II agros"]*.

Priče: „Bernhart, Perchtolt, Eppo, Poppo, Horendil, Heziman."

Priči investiture: „Perchtolt, Eppo."

„Actum Kreine."

II. Isti Nepokor *[„Nebcor"]* prepusti cerkvi sv. Ingenuina v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Karlingu neko posestvo v Begunjah, katero mu je nekdaj dal mejni grof Odalrik *[„tale prędium quale illi marchio Ŏdalricus olim dedit in villa Begûn nominata situm"]*; zato pa dobi od škofa neko drugo posestvo.

Priče: „Winrih, Brezlau[3], Perchtolt, Eppo, Hezeman, Guntheri, Engildie, Diepreht, Paldemar, Wiziman, Adalpero, Zebebor[4]."

Priče investiture: „Winrih, Hezeman, Perchtolt."

„Actum Kreine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 52, št. 137.]

Št. 165.

Med letom 1050. in c. 1065. Kranjska gora.

Neki Winrih prepusti (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Karlingu svoje pododovano posestvo z vsemi priteklinami na „Gorenjem polju" *[„predium sibi hereditario iure relictum in loco qui dicitur Summitas campi id est z Obinentiges felde situm"]*[5]; zato pa dobi od škofa in njegovega odvetnika ravno tako veliko posestvo v Begunjah *[„totidem predii in villa Begûn dicta iacentis"]*.

Priče: „Nebcor, Brezlau, Perchtolt, Eppo, Hezeman, Guntheri, Engildie, Dietpreht, Paldemar, Wiziman, Adalpero."

---

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

[2] Primerjaj ime „Nebcor" z „Nepocor" in „Nepokor", kateri se nahajata v Čedadskem evangeliju. (Gr. II, štev. 328.)

[3] Pravilno Bretislav ali pa Preslav.

[4] Pravilno Sebibor.

[5] Tu omenjeni kraj „Summitas campi" ali pa „Obinentiges felde" se je najbrže po domače zval „Gorenje polje" ali pa „Vrhpolje". Morebiti je to polje današnje „Dobro polje" pri Brezjah jugovzhodno od Radovljice.

Priče investiture: „Nebcor, Brezlau, Perchtolt, Eppo, Hezeman."

„Actum Kreine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 53, št. 138.]

Št. 166.

Med letom 1050. in c. 1065.[1] Kranjska gora.

Svobodni Prisnoslav *[„quidam ingenuus homo Priznozlau nuncupatus"]* prepusti brixenski cerkvi sv. Ingenuina v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Karlingu brez ugovora svoje posestvo z vsemi priteklinami pod Blejskim gradom *[„tale predium quale sub castello Ueldes dicto possedit"];* zato pa dobi iz roke rečenega odvetnika ravno toliko orane zemlje v Mužjah[2] *[„in loco qui dicitur Musiach"].*

Priče: „Perchtolt, Eppo, Grifo, Bernhart, Poppo, Hezeman."

Priče investiture: „Perchtolt, Eppo, Hezeman."

„Actum Kreine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 53, št. 139.]

Št. 167.

Med letom 1050. in c. 1065. Kamen.

Plemeniti Friderich prepusti brixenski cerkvi sv. Ingenuina v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Karlingu brez ugovora neko posestvo, katero je imel njegov ministerijal Hadolt v Želečah *[„tale predium quale suus minister Hadolt dictus in loco qui vulgo dicitur Ciiintun possedit"]*[3]; zato pa dobi iz roke rečenega škofa in njegovega odvetnika ravno tako posestvo na Gorenjem polju *[„in loco qui dicitur z Obinentigemo uelde"]*[4].

Priče: „Eppo, Iulas, item Eppo, Bernhart, Woffo, Grifo, Brezlau."

„Actum Steine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 53, št. 140.]

Št. 168.

Med letom 1050. in c. 1065.[5] Kranjska gora.

Oplemeničeni Winrih, Paulo, Tvnzo in Ivan *[„quidam nobilitatem sortiti Winrih, Paulo, Tvnzo, Ivvan nuncupati"]* podelé brez ugovora svoje posestvo z vsemi priteklinami v Grimščah[6] *[„predium quale*

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[2] Mužje so pri Zaspu nekoliko severno od Bleda.
[3] „Cilintun" so Želeče tik Blejskega jezera. Cfr. Izvestja Muz. društva, XVIII, 86.
[4] Zastran kraja „z Obinentigemo uelde" glej št. 165.
[5] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[6] Grimšče so blizu Bleda pri vasi Rečici.

loco Grimizahc dicto possiderunt"] v roke brixenskemu škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Karlingu.

Priče: „Gundacgar, Wezil, Ratgis, Beruvart, Otto, Orendil, Nebcor, Brehzlau."

Priče investiture: „Orendil, Nebcor, Gotescalch."

„Actum Kreine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 55, št. 145.]

Št. 169.

Med letom 1050. in c. 1065.[1] Kranjska gora.

Neki Orendil prepusti brez ugovora (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Karlingu dva orala oranice na Brezjah[2] *[„II iugera arabilis terrę in loco Nabrezi sita"];* zato pa dobi iz roke rečenega škofa in njegovega odvetnika en dvor v Radovljici *[„I curtiferum apud locum qui vulgo Radilidorf nominatur"].*

Priče: „Gundacgar, Wezil, Ratgis, Beruvart, Otto, Nebcor, Brehzlau, Guntheri, Chuno."[3]

„Actum Kreine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. – Redlich, Acta Tirol., I, 55, št. 146.]

Št. 170.

Med letom 1050. in c. 1065.[4] Kamen.

Svobodni Reginpreht podeli vsled prošnje (brixenskega) škofa Altwina cerkvi sv. Ingenuina v roke rečenemu škofu dvor v Grabelni vesi *[„curtiferum in villa Gabrihelis situm"].*

Priče: „Wezil, Otto, Ratgis, Albvini, Izo, Hadolt, Ekkerich, Pecili, Guoto."

„Actum Steine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 55, št. 147. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 121, št. 293.]

Št. 171.

Med letom 1050. in c. 1065.[5] Kamen.

Svobodni Pecilin in oplemeničena Gotta podelita brixenski cerkvi sv. Ingenuina v roke škofu Altwinu doto cerkve sv. Daniela[6] ter

---

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[2] Brezje so vas jugovzhodno od Radovljice na Gorenjskem.
[3] Imena prič nam kažejo, da je bila ta listina izgotovljena nekako v istem času, kakor listina pod št. 168.
[4] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[5] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[6] Cerkev sv. Daniela je nad Grabelno vesjo.

del te cerkve, katerega sta bila podedovala *[„dotem sancti Danielis aecclesiae ac partem ipsius aecclesiae, quam hereditario iure possederunt"]*. Ako bi kdo rečenemu škofu hotel vzeti imenovano doto, naj v isti grofiji[1] ali pa v sosednji povrne dvojno mero tistega imetja *[„in comitatu eodem tanti predii vel in proximo duplo restitueret"]*.

Priče: „Scuribrant, Adolt, Ekkirich, Pecili, Iagobo, Folchmar."

„Actum Steine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 57, št. 153. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 122, št. 294.]

Št. 172.

Med letom 1050. in c. 1065.[2] Kamen.

Svobodni Liuto napravi iz prijateljstva do škofa Altwina konec prepiru, katerega je nekdaj imel s svojim sorodnikom Beringerjem zaradi dote cerkve sv. Daniela[3] *[„litem quam olim cum quodam suo consanguineo Beringer dicto pro dote sancti Danielis aecclesiae habuit"]*.

Priče: „Scuribrant, Noppo, Gundachar, Adolt."

„Actum Steine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 58, št. 154. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 122, št. 295.]

Št. 173.

Med letom 1050. in c. 1065.[4] Kamen.

Plemeniti Chezil podeli iz ljubezni do brixenskega škofa Altwina cerkvi sv. Ingenuina v roke rečenemu škofu svoje podedovano posestvo v (Železni) Kapli[5] s četrtino imenovane cerkve *[„tale predium quale hereditario iure in villa quę dicitur Capella, possedit, cum quarta parte aecclesiae ibidem fundatę"]*.

Priče: „Gunthalm, Azaman, Noppo, Scuribrant, Reginhart."

„Actum Steinę."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 58, št. 155. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 123, št. 296.]

Št. 174.

Med letom 1050. in c. 1065.[6] Kamen.

I. Neka Agata *[„Agatha"]* podeli iz ljubezni do brixenskega škofa Altwina cerkvi sv. Ingenuina v roke rečenemu škofu po svojem od-

[1] Namreč v Junski grofiji. Gl. št. 146, 147 in 148.
[2] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[3] Cfr. št. 171 in 174.
[4] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[5] Železna Kapla je poleg reke Bele na južnem Koroškem.
[6] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

vetniku Preslavu *[„manu sui advocati Prezlai"]* doto sv. Daniela in šesti del cerkvene dote z vsemi koristmi, kakor jih je imela ona sama *[„dotem sancti Danielis cum VI. parte dotis aecclesiae omnique prorsus commoditate quam ipsa inde visa est habere"].*

Priče: „Noppo, Gundachar, Liuto, Scuribrant, Adolt, Hartvvic, Gotti."

„Actum Steine."

II. Rečena matrona prepusti cerkvi sv. Ingenuina v roke škofu Altwinu brez kakega ugovora sedmi del omenjene cerkve (sv. Daniela) z doto *[„VII. partem praescriptae aecclesiae cum dote"].*

Priče: „Noppo, Gundachar, Scuribrant, Liuto, Gervvin, Adolt Hartvvic, Gotti, Engilmar."

„Actum Steine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 58, št. 156. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 123, št. 297.]

Št. 175.

Med letom 1050. in c. 1065.[1] Kamen.

Oplemeničeni Ŏdalscalc podeli (brixenski) cerkvi sv. Ingenuina v roke škofu Altwinu brez ugovora svoje pododovano posestvo v Grötschu *[„in loco Chrotsa"]*[2].

Priče: „Adalpreht, Perenhart, Wezil, Perehtolt, Poppo, Eppo, Havvart, Aribo, Reginhart, Izo, Adolt."

Priče investiture: „Adalpreht, Perehtolt, Wezil."

„Actum Steine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 60, št. 159.]

Št. 176.

Med letom 1050. in c. 1065.[3] Kamen.

Plemeniti Woluo podeli brez ugovora svoje posestvo v Veselah[4] *[„tale predium quale in loco Niunsaz nuncupato possedit"]* z vsemi pravicami, katere je sam imel, cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu.

Priče: „Izman, Adolt, Izo, Wazaman, Volchmar, Ŏdalpreht, Puolo, Marquuart."

„Actum Steine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 60, št. 161. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 124, št. 299.]

---

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

[2] Vas Grötsch je v Sausalu pri Sv. Nikolaju jugovzhodno od Predinga na Srednjem Štajerskem.

[3] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

[4] Vesele, vas zahodno od Dobrle vasi na Koroškem.

Št. 177.

Med letom 1050. in c. 1065.[1] Kamen.

Osvobojena Liuza, soproga Izonova, podeli svoje posestvo, katero se je v Veselah pokazalo fevdnikom brixenskega škofa Altwina *[„tale predium quale in loco Niunsaz nuncupato Altwini Brixinensis presulis fidelibus demonstratum est"]*, brez ugovora cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke rečenemu škofu in njegovemu odvetniku Adalbertu v ta namen, da bi osvobodila svoje hčere vsake nesvojnosti.

Priče: Adalpreht, Charlinch, Grifo, Eppo, Scuribrant, Ŏdalrich, Reginhart, Perehtolt, item Adalpreht, Hartman.

„Actum Steine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 61, št. 164. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 124, št. 301.]

Št. 178.

Med letom 1050. in c. 1065.[2] Kamen.

Oplemeničena Helica podeli svoje posestvo v Mokrijah *[„in loco Mocriach"]* brez kakega ugovora (brixenski) cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke odvetniku Adalpertu.

Priče: „Adalpreht, Charlinc, Grifo, Scuribrant, Adolt, Reginpreht, Guntpolt."

„Actum Steine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 61, št. 165. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 125, št. 320.]

Št. 179.

1051, dne 8. februarja. Augsburg.

Rimski cesar Henrik III. potrdi vsled prošnje solnograškega nadškofa Balduina njegovi cerkvi razna posestva, tako v Ruginesfeldu *[„ad Ruginesfeld"]* vse to, kar so nadškofje nekdaj tam imeli, potem v Dornovi *[„ad Turnouua"]* cerkev, ki je posvečena sv. Rupertu in drugim svetnikom, ter goro „Paruuoz" z vinogradi, travniki, gozdi in drugim posestvom, ležečim okoli gore.

Dalje potrdi cesar solnograškemu nadškofu cerkev v Ptuju z desetino in dva dela mesta s sodstvom, mitnino in mostom, kar so že njegovi predniki Solnograški cerkvi potrdili in prepustili. Zraven tega mu potrdi še tretji del mesta, katerega je nekdaj imel v svoji lasti neki Karantanec, ki je pa izgubil svoje imetje, ker je bil zaradi vele-

---

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

[2] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

izdaje obsojen. Izvzeta so bila le tista posestva, katera je dobila njegova (Karantančeva) soproga, namreč dvor v vzhodnem ali gorenjem delu mesta, kjer so pričeli delati novo cerkev, v dolenjem ali zapadnem delu mesta pa tisti dvori, katere je takrat imela v svoji lasti, s sto kmetijami in desetimi vinogradi. Potem potrdi cesar Solnograški cerkvi zemljo v Cistanesfeldu, katera se razprostira od dveh postavljenih kupov blizu Drave in od mejne višine, ki se zove Breg, po Pobrežju do izliva Dravinje v Dravo. [*„. . . ad Petouiam ęcclesiam cum decima et duas partes civitatis cum bannis, theloneis et ponte quę antecessoribus nostris confirmantibus illô tradita erant, et insuper tertiam partem civitatis quę proprietas fuit Carantani eique diiudicatum erat, eô quod reus magestatis criminatus est constare, exceptis illis rebus quę suę uxori concessę fuerunt, id est in superiori civitate in orientali parte civitatis curtilem locum, ubi nova aecclesia incoepta est, atque (in) inferiori civitate in occidentali parte civitatis ipsius illa curtilia loca quę in potestate tunc habuit, cum hobis C et vineis X in Cistanesfeld firmamus ad prefatum monasterium sicut acervi duo prope Trauum positi sunt ex summitate superioris et exterioris termini qui wagreni dicitur, et sicut ille wagreni tendit usque dum Treuuina fluit in amnem Trauum.“*]

Dalje potrdi cerkev Marije Device pri Krnskem gradu s tisto desetino, katero predpisuje cerkveni zakon, pri vseh dvorih, ki spadajo pod Krnsko mesto, namreč v Dravskem dvoru, Grabštajnu in Podkrnosu. Na gori pri Žrelcu potrdi cesar Solnograški cerkvi dva podložna delavca z njunima kmetijama ter pravico, na dotični gori sekati les in pasti svinje, ne da bi smel kdo ugovarjati. Tudi jej potrdi posestva pri Trebnjem, v Ostrovici, na Grobniškem polju, v Vetrinju, v Brežah, na Krki in še po drugih krajih. [*„. . . ad Carantanam aecclesiam sanctę Mariae cum decima, sicut aecclesiasticus ordo precipit, de curtibus omnibus quę ad Carantanam civitatem pertinent, id est Trahof, Gravindorf, Gurnuz, ad Zreliz operarios servos duos in monte cum hobis illorum ligna secanda in ipso monte sine contradictione omnium hominum cum saginatione, Trebinam, Ostaruuiza, Grapuchfeld, Vitrino, Friesach, Curca . . .“*][1]

Nobeden izmed njegovih (cesarjevih) naslednikov, a tudi noben vojvoda, grof ali pa kaka druga oseba ne sme od naštetih posestev ničesar vzeti rečeni cerkvi.

„Data VI. idus Februarii, anno dominicę incarnationis millesimo LI., indictione IIII., anno autem domni Heinrici tercii regis imperatoris secundi ordinationis eius XXII., regni quidem XII., imperii V. in nomine domini. Actum Augusta.“

[Izvirna listina v Državnem arhivu na Dunaju. — (Kleimayrn) Juvavia, Anh., str. 236, št. 99. — Kukuljević, Diplom. Sbornik, I, 206, št. 247.]

[1] Kar se tiče lege raznih krajev, ki so omenjeni v tej listini, glej Gr. II, št. 296.

Št. 180.

1051, jesenski čas.

Takrat se je cesar Henrik III. napotil nad Ogre. Del vojske, katero so vodili rezenski škof Gebhard, češki vojvoda Břetislav in karantanski vojvoda Welf, se je pomikal na severni strani Donave proti Ogrskemu; cesar se je pa s svojimi četami, ki so bile sestavljene iz Bavarcev, Langobardov, Sasov, Švabov, Frankov in Slovanov, napotil skozi Karantanijo na ogrska tla. Zaradi deževja, pomanjkanja hrane in umikanja Ogrov ni vojska dosegla svojega namena.

Herimanni Augiens. Chronicon ad a. 1051 (MG. SS., V, 130): „Sequenti autumno magno cum exercitu imperator . . . Pannonias petiit, Gebehardoque Ratisponense episcopo et Welf Brezizlaoque ducibus ad septentrionalem Danubii partem depopulandam transmissis, ipse, devecto e navibus, quantum in equis poterat, sumptu, longo propter fluviorum illuvionem circuitu per Carentani fines transiens, periurumque regnum invadens, hac et illac Ungarico exercitu latrocinantium more fugitante et nusquam aequo Marte conferre manum audente, omnia circumquaque, quoad sumptus militi suppetebant, vasta reddidit . . .“

Ann. Altahen. mai. ad a. 1051 (MG. SS., XX, 805): „Imperator vero ita disposuit iter suum, ut navigio descendens per Danubium adsumptionem Deiparae Virginis (i. e. 15. aug.) celebraret Bathavorum urbe . . . Ipse vero cum valida manu Baioariorum, Longobardorum, Saxonum, Suevorum, Francorum, Sclavorum ad Ungariam usque pervenisset et iter illo ingrediendi interclusum fuisset, habito consilio longam circuitionem peregit et absque navibus et plaustris solo equestri itinere regionem intravit.“

Št. 181.

Med letom 1052. in 1078.[1]

Plemenita žena Ita in njen sin Griph dasta svoje posestvo v Kapli *[„in loco Capella“]*[2] s podložnimi ljudmi in vsemi priteklinami freisinški cerkvi Marije Device in sv. Korbinijana v roke škofu Ellenhardu in njegovemu odvetniku Otonu. Zato pa prepusti škof po svojem odvetniku prej imenovanima neki dvor v Bančah *[„quoddam curtiferum in loco Vanicdha“]*[3] z vsemi pravicami in dohodki, katere je prej sam dobival. Po smrti plemenite Ite in njenega sina pripade to posestvo Freisinški cerkvi. Ako bi škof Ellenhard ali pa kak njegov naslednik prelomil to pogodbo, smeta Ita in Griph storiti s posestvom, kar hočeta.

Naštetih je več prič.

Datum manjka.

[Cod. iz 12. stoletja v Državnem arhivu v Monakovem. — Meichelbeck, Hist. Fris., I^b, 519, št. 1244. — Resch, Aetas millen., 111. — Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I, 88, št. 88 (Fontes rer. Austr., Dipl. XXXI) k letu c. 1070. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 126, št. 306.]

---

[1] To se je zgodilo med letom 1052. in 1078., ko je v Freisingu vladal škof Ellenhard.
[2] Tu nam je misliti na Kaplo pri Dravi ali pa na Kaplo (Kappel) na Grobniškem polju.
[3] Banče (Faning) so severozahodno od Celovca.

Št. 182.

1052. Treviso.

Oglejski patriarh Gotebold *[„Botbolt Aquilegiensis patriarcha"]* skliče sinodo v cerkvi sv. Petra v Trevisu, kjer se ondotni škof Rotherus odpové pravicam do desetin v vaseh Ceresara in Pladano.[1]

„Actum Tarvisio imperante secundo Heinrico anno imperii ejus sexto, indictione quinta."

[Gloria, Codice dipl. Padovano, I, 195, št. 159.]

Št. 183.

1053, najbrže meseca aprila. Rim.

Papež Leon (IX.) naznanja vsem beneškim in istrskim škofom *[„episcopis Venetiae et Istriae"]*, da je prišel v sedanji šesti indikciji gradeški ali bolje rečeno novooglejski patriarh Dominik k njegovi (papeževi) sinodi v Rim ter s solzami v očeh tožil o razmerah med svojo in Furlansko cerkvijo *[„hac in praesenti indictione sexta carissimum confratrem nostrum Dominicum Gradensem, immo novae Aquilejae patriarcham, ad synodum nostram Romae habitam venisse et querimoniam de sua et Forojuliensi ecclesia . . . lacrymabiliter coram fecisse"]*. Ko so se prečitali privilegiji, katere je (gradeški patriarh) dobil od Rimske stolice, se je po nasvetu sinode sklenilo, da naj bo Novi Oglej za zmeraj glava in metropola vsega Beneškega in vse Istre *[„ut nova Aquileja totius Venetiae et Istriae caput et metropolis perpetuo haberetur"]*, kar kažejo jako očitno privilegiji prejšnjih papežev. Furlanski škof *[„Forojuliensis antistes"]* naj bo vsled privilegija papeža Gregorja II.[2] in vsled sklepa papeža Gregorja III.[3] zadovoljen z Longobardsko deželo *[„finibus Longobardorum"]*. Papež pravi, da to prepušča furlanskemu škofu iz velikodušnosti, ne pa zarad kake zakonite določbe, ker ni nikdar hotel priti blizu in se tudi ne opravičiti, akoravno je bil štirikrat poklican. Nasprotno je pa bil gradeški, to je novooglejski patriarh petkrat navzoč pri njegovih (papeževih) sinodah, akoravno ni bil nikdar pozvan. Papež ukazuje beneškim in istrskim škofom, da naj bodo, kakor velevajo kanonične postave, v vseh stvareh pokorni rečenemu gradeškemu patriarhu in njegovim naslednikom. Nihče naj se ne predrzne nasprotovati gradeškemu patriarhu po tistih mestih in farah, po katerih ima ta svoje pravice. Ako bi kdo imel kako pravično pritožbo zoper njega, naj jo naznani v navzočnosti svojih sobratov in rojakov ter se ž njim (s patriarhom) pomiri, ako je mogoče. Ali naj pa pridete obe stranki k Apostolski stolici. Kdor bi delal drugače, na se boji cerkvene kazni.

[1] Ceresara in Pladano sta dve vasi vzhodno od Padove pri morju na beneških tleh.
[2] Glej listino rečenega papeža iz leta 723. (Gr. I, št. 201.)
[3] Glej nepristno listino, ki se pripisuje Gregorju III. (Gr. I, št. 209.)

„... hac in praesenti indictione sexta ... ad synodum nostram Romae habitam.“[1] — *„Noverit vestra.“*

[Mansi, Concil. coll., XIX, 657. — Cocquelines, Bullarum, privilegiorum ac diplomatum Rom. pont. ampl. collectio, I, 386. — Migne, Patrol., Ser. lat., CXLIII, 727. — Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 4295 (3263).]

Primerjaj tudi:

Danduli Chronicon, lib. IX, c. 7, pars 11 (Muratori, Script. rer. Ital., XII, 244): „Leo papa in synodo Dominico patriarchae pallium tribuit et ut crucem ante se deferret concessit patriarchalemque suam sedem approbavit et episcopis Venetiae et Istriae scripsit, ut huic patriarchae tamquam primati suo obedientiam et reverentiam exhibeant, cum Aquilegiensis antistes his terminis debeat esse contentus, qui sunt in finibus Longobardorum juxta privilegium antiquitus praefatis ecclesiis concessum.“

Št. 184.

1053, med aprilom in novembrom.

Ko se je cesar Henrik III. o veliki noči (11. aprila) mudil v Merseburgu, je bil bavarski vojvoda Konrad odstavljen. Nato je ta bežal čez Karantanijo na Ogrsko. Tu je dobil od ondotnega kralja Andreja pomožnih čet ter ž njimi napadel Karantanijo. Opustošil je več krajev ter se polastil Hengstburga[2], kamor je postavil ogrsko posadko. Hotel je med drugim dobiti nazaj tista posestva po Karantaniji, katera je prej tam imel, a mu jih je cesar vzel ter si jih prisvojil. Nekateri velikaši so mu šli na roko, da je lažje pregnal druge, ki so bili cesarju naklonjeni.

Herimanni Augiens. Chronicon ad a. 1053 (MG.. SS., V, 133): „... Ad quem conventum (sc. aput Triburiam) cum Counradus, dudum Baioariae dux, venire nolens, cum expeditis militibus regi rebellare moliens, Ungariis se adiungere temptasset et Carentani fines invasisset, quibusdam inibi, quae prius habuerat, possessionibus suis ab imperatore privatus est, eas quasi legaliter acquirente ... Per idem tempus (sc. mens. Novembr.) Counradus dudum dux, ab Andrea rege Ungariorum gratanter susceptus, ei, ne allegatum cum imperatore foedus perficeret, dissuasit, et auxilio eius quandam Carentani partem, quorundam etiam primatum, qui eam possidebant, machinatione aliis expulsis primoribus, invasam cepit.“

Ann. Altahen. mai. ad a. 1053 (MG. SS., XX, 806): „Chuono dux Baioaricus ... ducatu est depositus ... Quapropter brevi plures iniquitatis suae socios adquisivit eosque sibi firmos et fideles esse iuramento constrixit. His ad velle dispositis, ipse cum manu valida per Carinthanos ad Ungros confugit ... Ipse vero adiunctis sibi Ungris Charionas invadit et, plurima loca vastans, urbem quandam, Hengistiburg dictam, occupavit ibique praesidio imposito in Ungariam se recepit.“

---

[1] Omenjena sinoda je bila po veliki noči leta 1053. (Cfr. Herim. Augien. Chron. ad a. 1053: „Domnus papa, habita Romae post pascha synodo.“) Velika noč je bila istega leta dne 11. aprila.

[2] Hengstburg (Hengistiburg) je bil najbrže sedanji Wildon na Srednjem Štajerskem. (Cfr. Zahn, Ortsnamenbuch, str. 499.) Nikakor pa ne morem pritrditi Felicettiju (Beiträge zur Kunde steierm. Geschichtsquellen, X, 75—81), ki misli, da je bil Hengstburg sedanji Gradec.

Št. 185.

1054, v začetku leta.

Posadka, katero je bivši bavarski vojvoda Konrad zapustil v Hengstburgu[1] in katero so ondotni prebivalci neprestano vznemirjali, je prostovoljno zapustila rečeni kraj ter skrivaj odšla na Ogrsko.

Ann. Altahen. mai. ad a. 1054 (MG. SS., XX, 806): „Quibus diebus hi, qui in urbe Hengistiburc praesidio relicti erant a Chuonone, fatigati crebra provincialium incursione, ipsi sua sponte urbem diripiunt et clam inde in Ungariam aufugiunt."

Št. 186.

1054.

Ogri so iz nova napadli Karantanijo. Ko so nabrali mnogo plena, so se vrnili v domovino.

Ann. Altahen. mai. ad a. 1054 (MG. SS., XX, 807): „Ungri iterum Charionas invadunt; factaque praeda in patriam laeti recedunt."

Št. 187.

1055, spomladi.

Welf, vojvoda karantanski in mejni grof veronski, je, kakor se pripoveduje, skupaj z drugimi knezi na Ronkalskem polju tri dni čakal na cesarja Henrika III. Ko je pa ta čas pretekel, je vojvoda mislil, da ni dolžan še dalje čakati. Zbral je svoje čete ter se vrnil. Na poti je srečal cesarja, kateri ga ni mogel pregovoriti ne z darili, ne z obljubami in ne z grožnjami, da bi se mu pridružil.[2] — V tistem času je cesar naložil veronskim prebivalcem, ki so bili podložniki karantanskega vojvoda, da morajo plačati tisoč mark. Sedaj je vojvoda Welf nenadoma prišel pred Verono ter prisilil cesarja, da je moral meščanom povrniti vse to, kar jim je bil vzel, ter se napotiti drugam.[3]

Historia Welforum Weingartens. (MG. SS., XXI, 461): „... Dicitur de eo (sc. de Guelfo), quod cum in procinctu esset, et imperatorem Heinricum tertium per triduum ultra statutum tempus in loco, qui dicitur Rungalle, ubi totus exercitus convenire solet, quo et se venturum iuramento constrinxerat, praestolaretur et nec nuntium quidem, qui causam morae illius exponeret, haberet, erecto signo convocatis dominis reversionis iter arripuit. Cui tandem imperator occurrens nec muneribus nec promissionibus vel saltem minis ab incepta repatriatione removere potuit. Quodam etiam tempore cum imperator Veronensibus civibus exactionem inferens mille marcas ab eis extorsisset, ipse ex inproviso superveniens, tanta eum suosque severitate et contumelia afflixit, ut vix imperator pecunia ex integro reddita securitatem exeundi obtineret."

---

[1] Gl. št. 184.

[2] Neki drug vir nam pravi, da se je Welf s cesarjevim dovoljenjem vrnil v domovino. Glej štev. 188.

[3] Steindorff (Jahrbücher d. Deutschen Reiches, II, 318, op. 3) misli, da je vse to, kar se tu o Welfu in cesarju pripoveduje, izmišljeno.

Št. 188.

1055, med marcem in novembrom.

Karantanski vojvoda Welf in rezenski škof Gebhard sta se s cesarjevim dovoljenjem vrnila iz Italije v domovino. Tu sta se v zvezi z nekaterimi drugimi velikaši zarotila zoper cesarja ter ga hotela odstaviti in umoriti, na njegovo mesto pa povzdigniti bivšega bavarskega vojvoda Konrada, ki je takrat bival na Ogrskem. To se pa ni zgodilo, kajti najprej je umrl vojvoda Konrad, kmalu nato je zbolel tudi Welf. Ta se je začel kesati, da se je zavezal zoper vladarja; zato mu je naznanil ostale zarotnike, sebi pa izprosil odpuščanje. Ko je umrl, so ga pokopali v Altdorfskem samostanu.[1]

Ann. Altahen. mai. ad a. 1055 (MG. SS., XX, 807, 808): „Dum ergo in Italia commoratur (sc. imperator), quidam de regni principibus, qui etiam familiariores illi videbantur, hoc est Gebehardus patruus eius Ratisbonensis episcopus, Welf Charintanorum dux aliique complures clandestina cum his consilia concinnant, qui pridem publici hostes extiterant. Igitur Deo dignum augustum vita simul et regno privare, Chuononem, qui ad Ungaros confugerat, in locum eius subrogare conantur, et quoniam in hac coniuratione erant, ut praedixi, imperatoris amicissimi, potuit miserabile facinus perpetrari, scilicet nisi hoc Deus ut casses comminuisset aranearum, quoniam non est consilium neque fortitudo contra Deum. Primum igitur Chuono, quem principem elegerant, miserabili excruciatus peste, fraudem et nequitiam terminavit morte. Mox etiam Welf, infirmitate correptus et in extremis iam poenitentia ductus, peccasse se publice fatebatur et, ut indulgentiam apud augustum mereret, supplex precabatur. Cui etiam curtem suam, Utingun dictam,[2] delegari fecit, socios coniurationis aperuit et mox ultimum diem clausit.“

Bertholdi Annales ad a. 1055 (MG. SS., V, 269): „Gebehardus Ratisponensis episcopus, et Welf dux licentiam repatriandi ab imperatore impetraverant, militesque eorum eis, ut aiunt, ignorantibus contra imperatorem coniuraverunt. Quo tempore Welf dux, suis et omni populo flebili admodum morte preventus, et voto sanctae monachicae vitae Deo revera se initiando dedicatus, apud Altorfense coenobium sepultus est.“

Historia Welforum Weingartensis (MG. SS., XXI, 461): „Hic denique Guelf sub iuvenili etate cum esset in castro Botamo[3], morbo correptus est vidensque sibi iminere mortem omne patrimonium suum cum ministerialibus, quia heredem ex se non habuit, ad cenobium Altorfense sancto Martino in perpetuam possessionem donavit ... Ipse vero diem claudens extremum illo deportatus est et cum maximo planctu suorum ac totius vicinitatis sepultus.“

Ann. Weissenburg. ad a. 1055 (MG. SS., III, 70): „Coniuratio Welphi ducis Karendinorum contra imperatorem.“

Št. 189.

1055, dne 11. novembra. Verona.

Cesar Henrik III. podeli samostanu sv. Zenona pri Veroni vsled prošnje opata Alberika več posestev ter sodnijsko oblast čez dvanajst

[1] Altdorf je na Würtemberškem.
[2] Utting je pri Ammerskem jezeru jugozahodno od Monakovega. Ta dvor je Welf dobil od Adalberona, zadnjega grofa iz rodovine Ebersbergov.
[3] Grad Bodman je bil ob Bodenskem jezeru.

arimanov (svobodnikov), katere je (karantanski) vojvoda Welf [*„Welpho gloriosus dux“]* dal samostanu v fevd.

„Data 3. idus Novembris, anno dominicae incarnationis MLV., indictione VIII., anno domni Henrici tercii regis, imperatoris autem secundi ordinationis XXVII., regni quidem XVII., imperii vero IX. Actum Verone.“

[Izvirna listina v Veroni. — Ughelli, Italia sacra, V, 762. — Muratori, Antiqu. Esten., I, 6. — Origines Guelficae, II, 257.]

Št. 190.

1055, dne 13. novembra.

Takrat je umrl karantanski vojvoda Welf. Pred svojo smrtjo je hotel zapustiti svojo lastnino Altdorfskemu samostanu. A njegova še živeča mati je bila proti temu ter je dosegla, da je samostan dobil le nekatera posestva rajnkega vojvoda.

Bernoldi Chronicon ad a. 1055 (MG. SS., V, 427): „Welf dux Carinthiorum obiit.“

Ekkehardi Chron. Würzeb. ad a. 1055 (MG. SS., VI, 31): Welf dux Carinthiorum obiit.“

Ekkehardi Chron. univers. ad a. 1055 (MG. SS., VI, 197): „Welefo dux Carinthiorum obiit.“

Ann. Wirziburg. ad a. 1054 (MG. SS., II, 244): „Welf dux Carinthiorum obiit.“

Ann. Hildesheim. ad a. 1054 (Waitz v Script. rer. Germ. in usum schol., ed. 1878, p. 46): „Welf dux Carinthiorum obiit.“

Necrol. Weingartense ad id. Nov. = 13. nov. (MG. Necrol., I, 230): „Welfo dux Carinthię, hic sepultus, qui in extremis positus omne patrimonium suum duobus ex suis delegatum ęcclesię Altorfensi donari decrevit, sed mater superstes, hanc traditionem iure gentium irritam faciens, pro anima filii hec predia dedit: Lancrein, Luotirbrunnon, Gullinwillâr, Fridehardeswillâr, Azelunwilâr, Heiligunbuoke, Chrotebach, Ethinishoven.“ [1]

Necrol. sanctimon. Weingart. ad id. Nov. (MG. Necrol., I, 237): „Welf dux.“

Necrol. Augiae divitis ad id. Nov. (MG. Necrol., I, 281); „Welfo dux.“

Necrol. Zwifaltense ad id. Nov. (MG. Necrol., I, 265): „Welph dux de Ravinisburc [2].“

Necrol. mon. S. Udalrici Augustensis civ. ad id. Nov. (MG. Necrol., I, 127): „Ob. Welfhart dux.“

Liber anniversariorum eccl. mai. Augustensis ad id. Nov. (MG. Necrol., I, 71): „Welf dux ob., qui dedit 5 hubas in Oetringen [3].“

Liber anniversariorum eccl. mai. Constantiensis ad id. Nov. (MG. Necrol., I, 294): „Welfo dux ob.“

Libri anniversariorum et necrologium mon. S. Galli ad id. Nov. (MG. Necrol., I, 484): „(Obitus) Welfhardi ducis.“

Necrol. Ebersperg. ad II. id. Nov. = 12. nov. (Sitzungsber. der Wiener Akademie, LIII, 238): „Welfhart dux.“

---

[1] Ti kraji so na južnem Würtemberškem v okolici mesta Ravensburga. Azelunwilâr je Atzenweiler, Chrotebach je Groppach, Ethinishoven pa Ettishofen.

[2] Ravinisburc je Ravensburg na južnem Würtemberškem.

[3] Ettringen pri Mindelheimu na jugozahodnem Bavarskem

Št. 191.

1056, dne 21. februarja. Mainz.

Rimski cesar Henrik III. podeli Brixenski cerkvi posestva nekega Ebbona[1], ležeča v Ojsnici[2] ter po drugih krajih (Karantanske) marke in grofije mejnega grofa Otokarja.[3] Rečeni Ebbon je zarad veleizdaje izgubil omenjena posestva, katera je nato on (cesar) dobil v svojo last. *[„... cuiusdam Ebbonis predium videlicet Odelisniz cęteraque bona sua omnia, quę in marchia et comitatu Otacharii marchionis sita sunt, quoniam ipso maiestatis reo et capitalis penę sententiam subire dampnato omnia bona sua nostrę potestati nostroque publico iuri adiudicata sunt ...“]*

„Data X. kal. Martii, anno dominicę incarnationis MLVI., indictione VIII., anno autem domni Heinrici tercii regis, imperatoris autem secundi ordinationis eius XXVII., regni quidem XVII., imperii vero X. Actum Magoncię.“

[Izvirna listina v Namestnijskem arhivu v Innsbrucku. — Hormayr, Beyträge zur Gesch. Tirols, I b, 49, št. 16. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben u. Brixen, II, 568, št. 90. — Zahn, Urkundenb. des H. Steiermark, I, 70, štev. 62.]

Št. 192.

1056, dne 4. julija. Worms.

Cesar Henrik III. podeli na prošnjo svoje soproge, cesarice Neže, in svojega sina, kralja Henrika IV., svojo lastnino Naunzel[4] na Furlanskem v grofiji grofa Ludovika solnograškemu nadškofu Balduinu. To posestvo je cesarju dal Oton, sin grofa Ozina[5], grofu Ozinu pa Trdogoj[6]. *[„... quoddam predium nomine Naunzel, quod Durdegouuo Ozino comiti dederat, et quod Otto filius eiusdem Ozini nobis per cartulam tradiderat in pago Foro Iulio et in comitatu Ludovvici comitis situm.“]*

„Data IIII. nonas Iulii anno dominice incarnacionis MLVI., indictione VIIII., anno autem domni Heinrici tercii regis, imperatoris autem secundi ordinacionis eius XXVIII., regni quidem XVIII., imperii vero X. Actum Wormatie.“

[Izvirna listina v Državnem arhivu na Dunaju. — (Kleimayrn) Juvavia, Anh., str. 241, št. 102. — Valentinelli v Fontes rer. Austr., Dipl., XXIV, 2.]

---

[1] Ebbon je bil neki posestnik na sedanjih štajerskih tleh.
[2] „Odelisniz“ je sedanja vas Ojsnica (Oisnitz) pri Predingu na Srednjem Štajerskem.
[3] V tej listini se mejni grof Otokar prvikrat omenja kot upravitelj Karantanske marke.
[4] Naunzel je sedanji Noncello južno od Pordenona na Furlanskem.
[5] Ozi je zmanjševalno ime za Otokar.
[6] Zahn (Friaulische Studien v Archiv f. Kunde österr. Geschichte, LVII, 305) misli, da je ta Durdegouuo (Trdogoj) ista oseba, katera se tudi pod št. 69. omenja.

Št. 193.

1056, meseca julija.[1]

Cesar Henrik III. zopet sprejme v svojo milost svojega sorodnika Konrada[2], kateri se je bil zoper njega zarotil.

Ann. Altahen. mai. ad a. 1056 (MG. SS., XX, 808): „Chuononem nepotem suum poenitentem pro rebellione suscepit (sc. imperator)."

Št. 194.

1056, pred 5. oktobrom.

Udalrik, mejni grof kranjski in nečak grofa Adalberona[3], je odstopil, preden se je oženil,[4] svoja posestva v Pöringu in Weissenfeldu, katera je dobil po Richlindi[5], cesarju Henriku III.[6]

Libellus concambiorum monast. Ebersbergensis ad a. 1056 (Hundt v Abhandl. der bair. Akad., XV (1879), str. 158): „Redemptio Peringin. Cum Oudalricus marchio Chreinensis, nepos Adalperonis comitis, per traditionem Richlindis predia Peringin et Wizzinvelt possideret, antequam nubsisset, ea tertio Heinrico cesari petenti tradidit."

Št. 195.

1056, dne 5. oktobra. Bodfeld na Harzu.

Takrat je umrl cesar Henrik III. Pri njegovi smrti je bil med drugimi navzoč takratni oglejski patriarh Gotebold.

Lamberti Hersfeld. Ann. ad a. 1056 (MG. SS., V, 157): „Nec multo post ipse (sc. imp. Heinricus) corporis molestia correptus, cum septem aut eo amplius diebus lecto decubasset, diem clausit extremum. Praesentes erant, quasi ad officium tanti funeris ex industria evocati, Romanus pontifex, Aquileiensis patriarcha, patruus imperatoris Ratisponensis episcopus, item innumerabiles tam laici quam ecclesiastici ordinis dignitates."

Št. 196.

1056, dne 25. decembra.[7] Rezno.

Kralj Henrik IV. podeli Karantansko vojvodino svojemu sorodniku Konradu (III.), bratu palatinskega grofa Henrika iz Lotaringije.

---

[1] Zastran datiranja glej Steindorff, Jahrb. d. Deutschen Reiches, II, 346.

[2] To je bil tisti Konrad, ki je pet mesecev pozneje postal vojvoda karantanski. Gl. št. 196.

[3] Udalrik II., mejni grof kranjski, je bil vnuk Wilpurge, sestre grofa Adalberona iz rodovine Ebersbergov. Gl. št. 221.

[4] Mejni grof Udalrik se je oženil leta 1062. Gl. št 221.

[5] Richlinda je bila soproga grofa Adalberona ter sestra grofa Welfa, ki je bil oče karantanskega vojvoda Welfa.

[6] Ta daritev se je zvršila pred smrtjo cesarja Henrika III., to je pred 5. oktobrom leta 1056.

[7] Mladi kralj Henrik IV. se je v božiču leta 1056. mudil s svojo materjo v Reznem. Takrat je njegov sorodnik Konrad dobil Karantansko vojvodino. Gl. Meyer v Knonau, Jahrbücher des Deutschen Reiches, I, 19.

Ann. Altahen. mai. ad a. 1057 (MG. SS., XX, 808): „Dominicam nativitatem rex Henricus adhuc puer parvulus Ratisbone celebravit, colloquium generale cum regni primatibus habuit. Chuononi cuidam cognato suo ducatum, quem Welf habuerat, tradidit."

Lamberti Hersfeld. Ann. ad a. 1057 (MG. SS., V, 159): „Cuono, cognatus regis, dux factus est Carentinorum. Frater eius Heinricus, palatinus comes Lothariorum, . . ."

Monumenta Epternacensia, c. 33 (MG. SS., XXIII, 26): „Summae dignitatis et generositatis proceres, regum progenies, Cuono dux Karendinorum et adelphus eius Heinricus palacii comes."

Št. 197.

1057, dne 4. februarja. Neuburg.

Kralj Henrik IV. potrdi vsled prošnje solnograškega nadškofa Balduina njegovi cerkvi razna posestva, tako v Ruginesfeldu *[„ad Ruginesfeld"]* vse to, kar so nadškofje nekdaj tam imeli, potem v Dornovi *[„ad Turnouua"]* cerkev, ki je posvečena sv. Rupertu in drugim svetnikom, ter goro „Paruuoz" z vinogradi, travniki, gozdi in drugim posestvom, ležečim okoli gore.

Dalje potrdi kralj v Ptuju cerkev z desetino in dva dela mesta s sodstvom, mitnino in mostom, kar so Solnograški cerkvi že njegovi predniki potrdili in prepustili. Zraven tega jej potrdi še tretji del mesta, katerega je nekdaj imel v svoji lasti neki Karantanec, ki je pa izgubil svoje imetje, ker je bil zarad veleizdaje obsojen. Izvzeta so bila le tista posestva, katera je dobila njegova (Karantančeva) soproga, namreč dvor v vzhodnem ali gorenjem delu mesta, kjer so pričeli delati novo cerkev, v dolenjem ali zapadnem delu mesta pa tisti dvori, katere je takrat imela v svoji lasti, s sto kmetijami in desetimi vinogradi. Potem potrdi kralj Solnograški cerkvi zemljo v Cistanesfeldu, katera se razprostira od dveh postavljenih kupov blizu Drave in od mejne višine, ki se zove Breg, po Pobrežju do izliva Dravinje v Dravo. *[„. . . ad Petouiam ęcclesiam cum decima et duas partes civitatis cum bannis, theloneis et ponte, quę antecessoribus nostris confirmantibus illô tradita erant, et insuper tertiam partem civitatis, quę proprietas fuit Carantani eique diiudicatum erat, eô quod reus maiestatis criminatus est constare, exceptis illis rebus, quę suę uxori concessę fuerunt, id est in superiori civitate in orientali parte civitatis curtilem locum, ubi nova ęcclesia incepta est, atque (in) inferiori civitate in occidentali parte civitatis ipsius illa curtilia loca, quę tunc in potestate habuit, cum hobis C et vineis X in Cistanesfeld firmamus ad prefatum monasterium sicut acervi duo prope Trauum positi sunt ex summitate superioris et exterioris termini, qui wagreni dicitur, et sicut ille wagreni tendit usque dum Treuuina fluit in amnem Trauum."]*

Dalje jej potrdi cerkev Marije Device pri Krnskem gradu s tisto desetino, katero predpisuje cerkveni zakon, pri vseh dvorih, ki spadajo h Krnskemu mestu, namreč v Dravskem dvoru, Grabštajnu in Podkrnosu. Na gori pri Žrelcu potrdi kralj Solnograški cerkvi dva podložna delavca z njunima kmetijama ter pravico, na dotični gori sekati les in pasti svinje, ne da bi smel kdo ugovarjati. Tudi jej potrdi posestva pri Trebnjem, v Ostrovici, na Grobniškem polju, v Vetrinju, v Brežah, na Krki in še po drugih krajih. [*„... ad Carantanam ęcclesiam sanctę Marię cum decima, sicut ęcclesiasticus ordo precipit, de curtibus omnibus, quę ad Carantanam civitatem pertinent, id est Trahof, Grauindorf, Gurnuz, ad Zreliz operarios duos servos in monte cum hobis illorum ligna secanda in ipso monte sine contradictione omnium hominum cum saginatione, Trebinam, Ostaruuiza, Crapuchfeld, Vitrino, Friesach, Curca ...“*][1]

Nobeden izmed njegovih (kraljevih) naslednikov, a tudi noben vojvoda, grof ali pa kaka druga oseba ne sme od naštetih posestev ničesar vzeti rečeni cerkvi.

„Data II. nonas Februarii, anno dominicę incarnationis MLVII., indictione VIIII., anno autem domni Heinrici quarti regis ordinationis tertio, regni primo. Actum Nuenburg.“

[Izvirna listina v Državnem arhivu na Dunaju. — (Kleimayrn) Juvavia, Anh., str. 243, štev. 104.]

Št. 198.

1057, dne 3. ali pa 4. aprila. Worms.

Udalrik, ministerijal moguntinskega nadškofa Liutpolda, je bil v navzočnosti kralja Henrika IV. obsojen, da mora v trojni meri povrniti to, kar je vzel samostanu sv. Mihaela pri Bambergu.

Med pričami se tudi omenja „Kuono dux Carinthiae“.

„Actum est autem Wormaciae anno dominicae incarnationis MLVII., indict. X., II. non. Aprilis,[2] V. vero feria septimanae paschalis.[3]“

[Heumann, Commentarii de re dipl. imperatricum ac reginarum Germ., p. 180.]

Št. 199.

Med letom 1057. in 1065.[4]

Friderik, ministerijal bamberškega škofa Guntherja, prepusti Bamberški cerkvi svoj alod med Anižo in Ipušo ter neko drugo posestvo med Anižo in Trauno.

---

[1] Kar se tiče lege raznih krajev, ki so v tej listini omenjeni, glej Gr. II, št. 296.

[2] To je dne 4. aprila.

[3] To je dne 3. aprila.

[4] Bamberški škof Gunther je nastopil svoje dostojanstvo leta 1057. pred 16. avgustom, umrl je pa dne 23. junija leta 1065.

Med pričami se tudi omenjajo: „Megenhardus comes de Charinthia — Hartwigus frater patriarchae[1] et milites eius Einuuic, Regil, Perehctolt. — Fridericus de Carinthia et milites eius Adelbero, Eppo, Perehctolt, Altman."

Datum manjka.

[Cod. Udalrici iz 12. stoletja na Dunaju. — Jaffé, Bibl. rer. Germ., V, 50, štev. 25.]

Št. 200.

1058, jesenski čas.

Karantanski vojvoda Konrad (III.) je prišel z mnogobrojnimi četami v Lombardijo,[2] da bi zasedel svojo vojvodino, katere zarad upora ni mogel dobiti v svojo oblast.[3] Ker so se mu pa ondotni (karantanski) prebivalci uprli, je moral sramotno oditi. Svoje vojvodine se tudi pozneje ni mogel polastiti, ker je prezgodaj umrl.

Lamberti Hersfeld. Ann. ad a. 1058 (MG. SS., V, 159): „Cuono dux Carentinorum, contractis ingentibus copiis, ad occupandum ducatum suum, quem tanto tempore metu rebellionis non inviserat, primam profectionem parabat; sed morte praeventus, coeptum iter non explevit."

Ann. Altahen. mai. ad a. 1058 (MG. SS., XX, 809): „Autumnali igitur tempore dux Charintanorum Chuono Longobardiam valida manu est ingressus, sed resistentibus sibi provincialibus turpiter est regressus."

Št. 201.

1058, dne 18. oktobra. Rezno.

Kralj Henrik IV. naznanja, da je vsled prošnje svoje matere Neže dal svojemu fevdniku, Anzo[4] imenovanemu, v popolno last tri kraljeve kmetije v vaseh, ki se zovejo Bičje, „Dobelgogesdorf", Udnje in Lipljene. Ako ne bi bilo v teh vaseh dovolj kraljeve zemlje, naj se to, kar bi manjkalo, popolni v sosednjih bivališčih na južni strani potoka Bičja[5] v mejni grofiji Kranjski in v grofiji mejnega grofa Udalrika.

---

[1] Takrat, ko je vladal bamberški škof Gunther, je bil v Ogleju do leta 1063. Gotebold za patriarha, nato pa Ravenger.

[2] Najbrže je hotel novi vojvoda skozi Lombardijo iti v Veronsko marko, katera je bila takrat združena s Karantansko vojvodino. A na meji Lombardije in Veronske marke so ga karantanske čete prisilile, da se je moral vrniti.

[3] Brez dvoma so karantanski velikaši smatrali vojvoda Konrada za tujca in vsiljenca, akoravno je bil kraljev sorodnik. Zato so se mu uprli ter ga niso pustili v deželo. (Cfr. Wahnschaffe, Das Herzogthum Kärnten, str. 63.) Kaže se, da se je ta uporni duh nahajal že leta 1055. med Karantanci. Njih vojvoda Welf je bil eden izmed zarotnikov, ki so hoteli takratnega cesarja Henrika III. odstaviti in umoriti.

[4] Fevdnik Anzon je tudi leta 1062. dobil nekatera posestva pri gorenji Krki. Gl. št. 224.

[5] Z ozirom na to, da je tu omenjeni fevdnik Anzon dobil od kralja le tri kmetije, katere so se nahajale pri štirih vaseh, se pač razume, da nam je iskati te vasi blizu skupaj. Schumi (Archiv f. Heimatkunde, I, 7) je mislil, da „Bizi" je Pešata pri Cerkljah na Gorenjskem, „Dobelgogesdorf" Depala vas pri Trzinu, „Herzogenbach" Ponova vas pri Grosupljem na Dolenjskem ter „Lipnack" pa Lipnik pri Trebnjem na Dolenjskem. Drugi, kakor Hasenöhrl (Archiv f. österr. Gesch., LXXXII, 558. 559) in Jaksch (Mon. hist. duc. Car., I, 63) so se po njem ravnali.

[„. . . tres regales mansos in villis, quorum nomina subsequenter, id est: Bizi, Dobelgogesdorf, Herzogenbach et Lipnack et, si in his aliquid defuerit, in proximis habitationibus ex meridiana parte fluminis Bizi nuncupati adimplendos in marcha Kreina et in comitatu Ŏdelrici marchionis sitos . . .“] Rečeni Anzo sme posestva, katera so se mu podelila, obdržati, oddati, prodati, zamenjati, dati v fevd, zapustiti potomcem ter ž njimi storiti, kar mu je všeč.

„Data XV. kalend. Novemb. anno dominicę incarnationis MLVIII., ind. XI., anno autem ordinationis domni Heinrici quarti regis V., regni vero III. Actum Regenesbvrc.“

[Izvirna listina v Zgodovinskem društvu v Celovcu. — Mittheilungen des hist. Ver. f. Krain, IX (1854), 21. — Archiv f. Kunde österr. Gesch., XIV, 20. — Schumi, Archiv f. Heimatkunde, I, 6, št. 2. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., I, 63, št. 22.]

Št. 202.

1058, dne 26. oktobra. Weissenburg.

Kralj Henrik IV. podeli svojemu fevdniku Kuononu deset kraljevih kmetij v vasi, „Gvzbretdesdorf“ imenovani, ter poleg reke Schwarze[1] v Karantanski marki in v grofiji mejnega grofa Otokarja *[„decem regales mansos in villa Gvzbretdesdorf et deorsum Svarzaha et si ibi aliquid defuerit, sursum Svarzaha adimplendos in marcha Karentana et in comitatu Otacheres marchionis sitos“].*

„Data VII. kalend. Novembris, anno dominice incarnationis MLVIII., indictione XI., anno autem ordinationis domni Heinrici quarti regis V., regni vero III. Actum Wizenbvrch.“

[Izvirna listina v Göttweihu. — Hormayr, Archiv f. Geographie, VII (1816), 90. — Hormayr, Beyträge zur Lösung der Preisfrage, I, 206. — Zahn, Urkundenb. d. H. Steiermark, I, 74, št. 65.]

Št. 203.

1059, dne 1. junija. Goslar.

Kralj Henrik IV. podeli solnograškemu nadškofu Balduinu pet kmetij v vasi Gunprehtestetenu v Karantanski marki, ki je v oblasti mejnega grofa Otokarja *[„quinque mansos habitatos in marchionis Ota-*

V tej listini omenjena „villa Bizi“ je vas Bičje pri Št. Juriju pod Ljubljano. Ne daleč od tam je potok Bičje (flumen Bizi). „Lipnack“ so Velike Lipljene jugovzhodno od Št. Jurija. „Herzogenbach“ so, kakor misli L. Pintar (Izvestja Muz. dr. XIX, 124), Udnje zahodno od Št. Jurija, ne pa Ponova vas, kakor je trdil Schumi. Kje je bila vas „Dobelgogesdorf“, ni znano. Pintar pravi (str. 125), da se je morebiti Št. Juriju reklo tako, preden so tam postavili cerkev ter potem po dotičnem svetniku začeli imenovati vas.

Zgoraj omenjene kmetije, katere je fevdnik Anzon leta 1058. dobil od kralja Henrika, so bile le malo oddaljene od tistega sveta, katerega mu je rečeni kralj leta 1062. daroval med Lučami in Višnjico. Gl. št. 224.

[1] Tu omenjena Schwarza teče po jugovzhodnem delu Dolenje Avstrije (cfr. Jaksch, Mon. hist. duc. Car., III, 131, št. 324). Zahn išče dotično reko na štajerskih tleh, in sicer enkrat pri Wildonu (Urkundenbuch), drugikrat pa pri Spielfeldu (Ortsnamenbuch, str. 433).

cheres marchia Carintina in uilla autem Gunprehtesteten[1] *sitos"]*, ako jih tu lahko popolnoma odmerijo. Ako pa ne, naj se zemlja, ki še manjka, poišče nad vasjo v sosednjih zgornjih straneh tik reke Laznice *[„iuxta flumen Lonsinice*[2]*"]*.

„Data est kalend. Junii, anno dominicae incarnationis MLVIIII., indictione (XII.), anno autem ordinationis domni Heinrici quarti regis V., regni uero III. Actum Goslare."

[Izvirna listina v Državnem arhivu na Dunaju. — (Kleimayrn), Juvavia, Anh., 246, št. 105. — Hormayr, Archiv f. Gesch., 1820, str. 246, št. 67. — Zahn, Urkundenb. d. H. Steiermark, I, 75, št. 66.]

Št. 204.

1060, dne 8. februarja. Bamberg.

Kralj Henrik IV. podeli vsled prošnje svoje matere Neže in bamberškega škofa Guntherja tržno pravico vasi Beljaku, ki se nahaja v grofiji grofa Ludovika *[„in villa, que vocatur Villach, sita autem in comitatu fidelis Lvdewici comitis, mercatum statuimus"]*. Trg s sodstvom, s pravico, kovati novce, s colnino in z vsemi potrebščinami tržne pravice naj bo zavisen le od škofa in njegovih naslednikov, ki lahko tam store v korist svoji cerkvi to, kar jim je všeč. Trg naj bo prost vsakega vtikanja od strani vojvodov, grofov, sodnikov in drugih uradnikov. Tistim ljudem, ki bodo zarad kupčije prihajali na rečeni trg ali pa se vračali z njega, se zagotavlja varna in mirna pot *[„. . . ut idem mercatum liberum sit ducum, comitum, iudicum omniumque potestatum contradictione securum soli tantum Babenbergensi episcopo cum banno, monetariis, monetis, theloneis omnibusque forensis iuris utensilibus subditum et proprium . . . ut omnes, qui ad predictum mercatum causa forensis negocii confluunt, ibidem negociantes indeque redeuntes secura et certa pace fruantur."]*

„Data est VI. idus Febr., anno domini incarnationis MLX., indictione XIII., anno autem ordinationis domini H(einrici) quarti regis VI., regni vero IIII.; actum Babenberch."

[Liber privilegiorum Bambergensium iz 13. ali 14. stoletja v Bambergu. — (Hormayr) Archiv f. Geographie, XI (1820), 453. — Ibid. XVII (1826), 602. — Mon. Boica, XXXI a, 343. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 135, št. 338.]

Št. 205.

1060.

Kralj Henrik IV. podeli Oglejski cerkvi vas Zdrenj v Istri *[„villa Strengi in Istria"]*.[3]

[Odoricus de Susannis, Thesaurus eccl. Aquil., ed. Bianchi, p. 234, št. 592 (reg.). — Ibid., p. 227, št. 535, kjer stoji „villa Srengi in Istria" (reg.)].

---

[1] Gunprehtesteten nam je iskati v okolici D. Landsberga na Srednjem Štajerskem.
[2] Laznica (nem. Lasnitz) je reka na severozahodu od Lipnice.
[3] Primerjaj št. 250.

Št. 206.

Med letom 1060.[1] **in 1065.**[2] Gospa Sveta.

Ko se je solnograški nadškof Gebhard mudil pri Gospe Sveti, je zastran desetine zahteval, da naj se grofje, knezi, plemenitniki in neplemenitniki njegove nadškofije radi ali neradi odkupijo od nje ali pa naj priznajo njegove pravice do nje (do desetine). K nadškofu je prišel tudi Wolfram opat osojski [*„Wolfframus abbas de Oscewach“*], s svojim odvetnikom Otonom ter je po nasvetu samostanskih menihov in posvetnih fevdnikov od desetine odkupil vsa samostanska posestva proti temu, da je nadškofu prepustil deset kmetij [*„X massariciis“*].

Med pričami je tudi omenjen neki „Iaghne“.

Datum manjka.

„Actum est ad sanctam Mariam in loco qui dicitur in Zol.“

[Wallner, Annus millesimus ant. mon. Ossiacensis, p. 60. — Ankershofen, Handb. der Gesch. des H. Kärnten, II[b], 85, št. 40. — Mayer, Die östl. Alpenländer im Investiturstreite, str. 239 k letu „c. 1062“. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 134, št. 337.]

Št. 207.

Med letom 1060. in 1088.[3]

Solnograški nadškof Gebhard je prvi tiste Slovence, ki so živeli po njegovi nadškofiji, pripravil do tega, da so mu začeli dajati zakonito desetino.[4]

Vita Gebehardi archiep. Salisb. (MG. SS., XI, 25):

„Hic primus decimas constrinxit reddere iustas
Sclavorum gentem sub se rectore manentem
vel diocese sua habitantem.“

Vita Gebhardi archiep. Salisb. et succ., c. 2 (MG. SS., XI, 36): „Ad haec complures decimas suis exactionibus acquisitas dedit (sc. Gebehardus Admuntensi monasterio), quia gens Sclavonica in eius episcopii terminis posita ante ipsius tempora aut nullas aut paucissimas reddere consuevit.“

---

[1] Solngraški nadškof Gebhard je začel vladati dne 30. julija leta 1060.

[2] Leta 1065. je osojski opat Wolfram postal škof v Trevisu. Cfr. Ann. Altahen. mai. ad a. 1065 (MG. SS., XX, 817): „Rutheri Tarvisiensis episcopus obiit, succedit Wolframmus tum abbas Oziacensis pridem vero monachus Altahensis.“

[3] Solnograški nadškof Gebhard je vladal od meseca julija leta 1060. pa do 15. junija leta 1088.

[4] Že iz časov prvega solnograškega nadškofa Arnona sem niso bili Slovenci primorani, da bi bili dajali popolno ali zakonito desetino (iustam decimationem) ali pa so bili še celo te davščine oproščeni. To ugodnost so Slovenci imeli zato, da bi se bili tem rajši oklenili krščanstva. Desetina, katero naj bi odrajtovali, se jim je stalno določila ne glede na to, je li bila letina dobra ali ne. Ker je bila tedaj ta desetina vsako leto enaka, so jo zvali navadno ali običajno desetino (solita decima, decima consuetudinaria, decima secundum consuetudinem Sclavorum). (Cfr. št. 117.) Solnograški nadškof Gebhard pa, ki je sploh gledal na to, da bi pomnožil dohodke svoje cerkve, je začel od Slovencev zahtevati pravo ali zakonito desetino, to je deseti del vseh pridelkov in deseti del živine. Slovenci s to novo desetino niso bili nič kaj zadovoljni, in treba jih je bilo prisiliti, da so se uklonili. Izraza „constrinxit“ in pa „suis exactionibus“ v zgoraj navedenih noticah kažeta, da je nadškof strogo postopal, da je dosegel svoj namen. Novo desetino so na to tudi pridobljeno imenovali (decima acquisitoria).

Kaka razlika je bila med navadno in pridobljeno desetino, je razvidno iz neke zgodovinske notice, katero je Zahn (Urkundenb. d. H. Steiermark, I, 551, št. 585) ponatisnil. Glasi se: „Que sit

Št. 208.

Prenovljena listina.[1]

Med letom 1060. in 1088.

Gösska opatica Richarda *[„abbatissa de Gosse R... ad monasterium cui preerat“]* prepusti solnograškemu nadškofu Gebhardu pravo desetino *[„rectam decimationem“]* svojega samostana, potem polovico cerkve sv. Martina v Sörgu[2], polovico dote, ki spada k tej cerkvi, dalje dve kmetiji v Marki, in sicer eno ob Kainachu[3], katero ima neki Azocho kot fevd, in eno v Raabi[4] pri Muri, ter dve slovenski kmetiji v Ljubenski grofiji *[„dimidiam partem ecclesię sancti Martini ad Sorich constructę cum dimidia dote ad eandem ecclesiam pertinente et duo predia in Marchia: unum ad Cheinahe quod Azocho in beneficium habuit, alterum prope Möram fluvium ad Radawie situm et duas Sclavenses hobas in comitatu Liubanę sitas“]*. Zato pa dobi od nadškofa nazaj vse tiste desetine svojega samostana, katere je bila odstopila Solnograški cerkvi, ter krstno in pogrebno pravico za samostansko cerkev v Gössu in pa za cerkev v Sörgu.

Navedenih je več prič.

[Prenovljeni izvirnik v Celovcu. — Zahn, Urkundenbuch d. H. Steiermark, I, 80, št. 69 z letnico „c. 1070“. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, I, 65, št. 24.]

Št. 209.

Med letom c. 1060. in 1070.[5] Kranjska gora.

Mejni grof Udalrik *[„marchio Ŏdalricus“]* podeli dvor in pa pol orala na Bledu *[„curtilem quandam dimidiamque iugeris partem Ueldes“]* v roke brixenskemu škofu Altwinu.

---

distantia seu differentia inter decimam consuetudinariam et acquisitoriam in ista ecclesia sciendum. Gebehardus archiepiscopus cum primum susceperat Salzburgensem episcopatum, homines ecclesie istius de singulis hobis non plus decimarum quam L manipulos siliginis et L avene et pondus lini quod dicitur shote, vel agnum solvere consueverunt quantuscumque illis fructus perveniret, et hec dicitur decima consuetudinaria et hac inbeneficiati sunt milites ab episcopo. Confortato autem archiepiscopo Gebehardo et successore ipsius Chunrado iustam decimam per omnem episcopatum reddi vel dari exegerunt, scilicet de omnibus bonis tam pecudum quam fructuum decimam partem, et hoc dicitur decima acquisitoria quia manu et arcu ipsius ecclesie est acquisita.“

[1] Ta listina ni pravi izvirnik, kar je razvidno že iz besed „abbatissa ... cui (sc. monasterio) preerat“. Listina je bila tedaj spisana, ko je bila opatica Richarda že mrtva. Listina ima pečat opatice Adelhajde, ki je bila okoli leta 1177. (tedaj sto let pozneje) predstojnica Gösskega samostana. Redlich (Mitth. des Inst. f. österr. Geschichtsforschung, V, 360) misli, da je ta listina prenovljena po neki pravi listini, ki je nastala ob času nadškofa Gebharda. Čeprav je listina nepristna, je vendar, kakor se kaže, njena vsebina popolnoma zanesljiva. Listina se omenja v nekem dokumentu solnograškega nadškofa Konrada III. z dne 1. marca leta 1178.

[2] Sörg je vas na Koroškem severozahodno od Št. Vida.

[3] Kainach je reka na Srednjem Štajerskem jugozahodno od Gradca.

[4] Raaba je vas na Štajerskem jugovzhodno od Gradca.

[5] *Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII. Mejni grof Udalrik je umrl leta 1070. dne 6. marca.* (Gl. št. 254.)

Priče: „Perchtolt, Scuribrant, Radoch, Guntheri."

„Actum Chreine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 62, št. 166.]

Št. 210.

Med letom c. 1060. in 1070.[1] Premersdorf.

Plemenita matrona Elizabeta podeli vsled prošenj brixenskega škofa Altwina brez kakega ugovora po svojem odvetniku grofu Ŏdalscalchu cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke rečenemu škofu neki vinograd na Kranjskem v kraju, ki se zove Bled *[„vineam quandam Chreine in loco qui dicitur Ueldes"].*

Naštetih je več prič.

„Actum Prezmaresdorf[2]*."*

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 62, št. 168.]

Št. 211.

Med letom c. 1060. in 1070.[3] St. Peter in Holz.

Plemeniti Piligrim *[„nobilis quidam Pilicrimus"]* podeli brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Charilingu brez ugovora eno slovensko kmetijo v kraju, Dulieb imenovanem, pri Oberdorfu[4] *[„unam Sclauensem hobam in loco Dulieb ad Superiorem villam"]* z vsemi pravicami, katere je sam imel. Ako bi se v rečenem kraju ne dobilo zemlje za eno kmetijo, naj se to, kar še manjka, poišče na njegovem sosednjem posestvu. Zato naj se mu pa vsako leto po sv. Martinu v Gödnachu[5] odrajtata po en voz vina ter takrat določena mera volnenega sukna *[„ut annuatim in proximo die post natalem sancti Martini in loco Goduna I karrada vini pannusque laneus ad presens comprobatę mensurę sibi persolvantur"].*

Naštetih je več prič.

„Actum ad sanctum Petrum[6]*."*

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 62, št. 170. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 132, št. 331.]

Št. 212.

Med letom c. 1060. in 1070.[7] Breznica.[8]

Svobodni Aribon podeli brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu brez kakega ugovora dve slovenski kme-

---

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[2] Prezmaresdorf je Premersdorf, ki se nahaja severovzhodno od Sachsenburga na Koroškem.
[3] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[4] Oberdorf (Superior villa) je vas severozahodno od Špitala na Koroškem.
[5] Gödnach je jugovzhodno od Lienza na Tirolskem.
[6] St. Peter im Holz se zove vas severozahodno od Špitala na Koroškem.
[7] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[8] Breznica (Fresnitz) je vas severozahodno od Špitala.

tiji tik Drave, meječi ob posestvo nekega Haganona [*„duas Sclauenses hobas iuxta flumen Traha sitas scilicet cuiusdam Haganonis possessioni affines“*], ter vse zraven spadajoče stvari.

Naštetih je več prič.

„Actam Vreznich.“

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 63, št. 173. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 133, št. 332.]

Št. 213.

Med letom c. 1060. in 1070.[1] Kamen.

Svobodni Noppon [*„ingenuus Noppo“*], ministerijal brixenskega škofa Altwina, podeli brez kakega ugovora cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke rečenemu škofu svoje posestvo pri Sv. Juriju[2] v Junski dolini, katero je dobil od nekega plemenitaša Otona in njegove soproge Mahthilde [*„predium quale in finibus Iunital in loco scilicet ad sanctum Georgium dicto a quodam nobili Otto nomine suaque coniuge Mahthilda sibi traditum possedit“*].

Priče: „Hartwich, Wezil, Poppo, Gebolf, Scuribrant, Otto, Ŏdalscalc, Adolt, Engildie, Baldwin.“

„Actum Steine.“

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 64, št. 174. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 133, št. 333.]

Št. 214.

Med letom c. 1060. in 1070. Kranjska gora.

Svobodni Ozi podeli vsled posredovanja brixenskega škofa Altwina cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke rečenemu škofu in njegovemu odvetniku Chadalhohu brez kakega ugovora neko salino in pa lovsko pravico [*„quandam salinam feralemque bannum“*], kateri je podedoval.

Priče: „Grifo, Scuribrant, Mazili, Orendil, Prezlau[3], Wazaman, Zuozlau[4], Iuvan, Nenadei[5], Welechne[6], Zemicho[7], Wekewoi[8].“

Priče investiture: „Scuribrant, Orendil, Prezlau, Wazaman, Zuozlau“.

„Actum Chreine.“

[Cod. 515 v Držav... arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 64, št. 175.]

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

[2] Sv. Jurij je severozahodno od Dobrle vasi blizu Klopinjskega jezera na Koroškem.

[3] Pravilno ime se je glasilo Preslav.

[4] Pravilno ime se je najbrže glasilo Zloslav.

[5] Ime Nenadej je lahko razumljivo.

[6] Welechne je prav za prav Velikne, kar se izpeljuje iz besede velik. V Čedadskem evangeliju se omenja neki „Uuelecneo“. (Gr. II, št 328, str. 250.)

[7] Pravilno ime se je glasilo Semiko. Semika (Cemicas) se je zval neki karantanski vojvoda (Gr. I, št. 331).

[8] Pravilna oblika za to ime je Večevoj. Primerjaj to ime z imenom Večegoj pod št. 19.

Št. 215.

Med letom c. 1060. in 1070.[1] Kamen.

Osvobojena Gotta podeli brez ugovora svoje posestvo v Grabelni vesi, katero je bila prepustila v roke nekemu Irimsteinu [*„tale predium quale in villa Gabrihelis habuit, quod etiam in cuiusdam manus Irimstein nominati legatum erat“*], po tem možu cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke brixenskemu škofu Altwinu.

Priče: „Heinrich, item Heinrich, Otto, Stazo, Huc, Hezil, Izo.“

Priče investiture: „Stazo, Izo.“

„Actum Steine.“

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 66, št. 180. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 134, št. 334.]

Št. 216.

1061, dne 17. avgusta. Samostan sv. Mihaela.[2]

Puljski škof Megingaud [*„Megingaudius dei gracia Polensis episcopus“*] ponovi daritev, katero je dobila cerkev sv. Klementa na dan svojega posvečenja, ter prepusti Juvenciju, opatu sv. Mihaela, vsem pod njegovim vodstvom živečim menihom ter vsem njegovim naslednikom eno kmetijo v kraju, ki se zove Budava[3] [*„una colonia . . . in loco qui dicitur Badauo“*]. To zemljo je nekdaj imel v najemu Grimald, brat škofa Ivana. Opat in njegovi naslednik naj to kmetijo imajo in izkoriščajo. Kdor bi hotel to daritev uničiti, naj plača rečenemu samostanu deset liber zlata.

„Testes fuerunt Candianus Petenensis, ego Megingaudius episcopus manu mea scripsi, ego Hademarus dei gratia Parent. episcopus manu propria (subscripsi), Odolricus marchius Istriensis † signum manus prefati marchionis qui scribere nesciens signum crucis fecit.“

Nato slede še nekatere manj važne priče.

„In dei nomine regnante domno Henrico anno V., mensis Augusti XVII., indictione XIIII. Actum intra monasterium ven. sancti Michaelis.“

[Prepis v Fontaninijevi zbirki v Benetkah. — Kandler, Codice dipl. Istr. ad a. 1060. — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch., I, 47, št. 37.]

Št. 217.

1061, pred 5. oktobrom.[4]

Artuik iz Piranskega gradu podeli s svojo soprogo Bono istrskemu mejnemu grofu Vodalriku grad Kaštel. [*„Artuicus de castro Pirani cum Bona uxore sua dedit castrum Veneris Vodorico marchioni Istrie“.*]

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

[2] Tu nam je misliti na samostan sv. Mihaela in Monte v Pulju.

[3] Budava je vzhodno od Alture v jugovzhodni Istri.

[4] Iz datiranja, katero ima Odoricus de Susannis, je razvidno, da se je ta daritev vršila leta 1061., in sicer pred 5. oktobrom, ker tega dne se je pričelo že šesto leto vladanja kralja Henrika IV.

„Anno Henrici regis V, indictione XIV."

[Odoricus de Susannis, Thesaur. eccl. Aquil., ed. Bianchi, 227, št. 541. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col. 535 z letnico „MXIV" in z opazko „Chronicae notae aut nullae sunt, aut dubiae, certoque corruptae". — Ankershofen v Archiv f. Kunde österr. Gesch., II, 313, št. 92 z letnico 1014. — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch., I, 53, št. 42, ki je letnico iz Rubeisa svojevoljno premenil v „MLXIV".]

Št. 218.

1061.

V tem letu je umrl Konrad (III.), ki je bil le po imenu vojvoda karantanski. Za njim je prišel vojvoda Berhtold.

Bertholdi Ann. ad a. 1061 (MG. SS., V, 271): „Chounradus, qui Carantanis solo nomine ducis praefuit, moriens locum dedit; cuius ducatum Berhtoldus comes Suevigena accepit."

Ann. Weissemburg. ad a. 1061 (MG. SS., III, 71): „Cuono dux Karendinorum obiit."

Št. 219.

1061.

Takrat je dobil Karantanijo grof Berhtold iz rodovine Zähringov[1]. Pripoveduje se, da je cesar Henrik III., ko je še živel švabski vojvoda Oton, obljubil grofu Berhtoldu, da mu po Otonovi smrti podeli Švabsko. Kot znak svoje obljube mu je dal svoj prstan. Pozneje je umrl najprej cesar, nato pa še švabski vojvoda Oton.[2] Neža, vdova po rajnkem cesarju, ki je v imenu svojega maloletnega sina oskrbovala državne zadeve, je pa Rudolfa iz Rheinfeldena izbrala za švabskega vojvoda. Sicer je Berhtold pokazal svoj prstan, katerega je tudi vdova Neža spoznala za nekdanjo lastnino svojega soproga, a Švabske vojvodine vendar ni dobil. Da bi njegovo nevoljo nekoliko zmanjšali, so mu podelili Karantanijo. Pozneje je kralj Henrik vsled njegove (Berhtoldove) prošnje njegovega enakoimenovanega sina imenoval za solastnika Karantanske vojvodine.[3]

Frutolfi (prius Ekkehardi) Chronicon universale ad a. 1057 (MG. SS., VI, 198): „Otto de Suinfurte dux Suevorum 4. Kalend. Octobr. obiit et Ruodolfus de Rinvelden, qui postea rex esse contendit, ducatum accepit; quod magnum fuit seminarium earum, quibus regnum perturbatur commotionum. Eumdem namque ducatum vivente adhuc Ottone duce, Heinricus imperator Berhtoldo comiti, qui post Carinthiorum accepit ducatum, promiserat eique anulum suum velut huius rei commonitorium dederat; quem ille diligenter servans, post amborum obitum, imperatoris scilicet et ducis, imperatrici Agneti imperium tunc disponenti obtulit,

[1] Grad Zähringen je bil pri Freiburgu na Švabskem.

[2] Cesar Henrik III. je umrl dne 5. oktobra leta 1056., švabski vojvoda Oton pa 28. septembra leta 1057.

[3] Kar se tu pripoveduje o grofu Berhtoldu in o prstanu, katerega je bajé dobil od cesarja Henrika III., smatrajo nekateri novejši zgodovinarji za izmišljeno, tako n. pr. Meyer v. Knonau (Jahrbücher des Deutschen Reiches, I. 48 in 209).

eamque anulum agnoscentem pro ducatu sibi promisso commonuit. Sed quia predictus Ruodolfus mox post imperatoris obitum filiam eius, Rumoldo Constantiensi episcopo commendatam, — utrum consilio captam an dolo nescitur — uxorem duxit, recepto iam in gratiam eundem ducatum illi causa filiae imperatrix dedit; quod animum Berhtoldi non parum commovit. Pro qua commotione lenienda ducatus Karinthiorum ei committitur, quem postea filio suo aequivoco ipsius rogatu rex Heinricus commisit; sed postmodum quorumdam instinctu eundem ducatum Luitolfo consanguineo suo dedit sicque patrem et natum parvipendens offendit. Unde quasi renovata priore iniuria cum Berhtoldus dux permoveretur, omnia consiliorum machinamenta quibus satis pollebat, ad hoc vertebat, ut ab utroque id est rege et Ruodolfo se ulcisceretur."

Št. 220.

Med letom 1061. in 1073.[1]

Teodorik, opat iz St. Huberta (v Ardenih), se je napotil v Rim, kjer ga je papež Aleksander (II.) z veseljem sprejel. Ko se je pozneje napravil proti domu ter prišel nekako do Julijskih Alp, so mu vsled mraza vsi nohtovi na nogah odpadli. Čeprav je bil od velike utrujenosti tako slaboten, da je komaj hodil, vendar ni hotel opustiti pevanja psalmov in posta.

Vita Theoderici abbatis Andaginensis, c. 21 (MG. SS., XII, 49): „. . . sic quoque omnia Romae sanctorum oratoria usque ad Lateranensem basilicam circumivit (sc. Theodericus abbas), ubi ab Alexandro tunc papa Romano multo affectu exceptus, et eius secreto ac familiari colloquio saepius usus, postremo benedictione apostolica ab illo confirmatus, ex praecepto auctoritatis eius calceatus et equo domum est reversus. Sed cum circa Alpes Iulias venisset, ex concepto pridem frigore resolutae omnes pedum eius ungulae ceciderunt; ipse quoque nimia lassitudine cum sic esset confectus, ut nisi assidue unguentis atque aliis iuvaretur fomentis, vix valeret incedere, nihil tamen penitus de solita et proposita psalmorum et ieiunii consuetudine voluit remittere."

Št. 221.

1062.

Wilhelm, mejni grof mišenjski, se je hotel poročiti s Sofijo, hčerjo ogrskega kralja Bela. Ko se je pripravljal, da bi šel po svojo nevesto, je umrl leta 1062. Nato je Sofijo vzel v zakon njegov sorodnik Udalrik, mejni grof kranjski in istrski.[2] Mišenjsko mejno grofijo je dobil Wilhelmov brat Oton.

Omenjeni Udalrik je bil sin Poponov. O tem nekateri novejši zgodovinarji mislijo, da je bil iz rodovine Weimar-Orlamünde, drugi pa temu oporekajo. Na vsak način je bil Popon v sorodstvu z rečeno rodovino. Udalrikova mati je bila Hademuda ali Azika, hči istrskega

[1] Papež Aleksander II. je vladal od 1. oktobra leta 1061. pa do 21. aprila leta 1073.

[2] Ta Udalrik se je najbrže leta 1063. oženil s Sofijo, hčerjo ogrskega kralja, ko se je s četami kralja Henrika IV. napotil na Ogrsko.

mejnega grofa Wecelina in njegove soproge Wilpurge[1], sestre grofa Adalberona in Eberharda iz rodovine Ebersbergov. Udalrik je imel dva sina, Popona in Udalrika, ter dve hčeri, Wilpurgo in Richardo. Ko je leta 1070. umrl,[2] se je njegova soproga Sofija vdrugič omožila z Maginonom ali Magnusom, vojvodom saškim. Udalrikov sin Popon je imel dve hčeri, Sofijo in Liutgardo. Prva je bila omožena z grofom Bertolfom iz rodovine Andechsov, druga pa z grofom Bertoldom iz rodovine Bogenov.

Lamberti Hersfeld. Ann. ad a. 1062 (MG. SS., V, 162): „Willihelmus marchio reversus in Thuringiam, dum redire in Ungariam et sponsam suam cum magna opum suarum ostentatione adducere pararet, inter eundum secunda mansione morbo correptus obiit. Sponsam eius Oudalricus marchio Carentinorum, cognatus eius, accepit; marchiam Otto, frater eius, obtinuit."

Annalista Saxo ad a. 1061 (MG. SS., VI, 693): „Willehelmus marchio reversus in Thuringiam, dum redire in Ungariam et sponsam suam cum magna opum suarum ostentatione abducere pararet, inter eundem secunda mansione morbo correptus obiit. Sponsam eius Sophiam Odalricus marchio Carentinorum, cognatus eius, accepit, marcam vero frater eius Otto de Orlagemunde optinuit. Horum scilicet Willehelmi et Ottonis marchionum frater fuit Popo[3], qui habuit filium Odalricum, qui sororem Ladizlai regis Ungariae Sophiam duxit uxorem, quae genuit ei iuniorem Odelricum, qui accepit filiam Lodowici comitis de Thuringia."

Cod. trad. Ebersperg. Nro 54 (Abhandl. der hist. Cl. der bair. Akad., XV (1879): „. . . Oudalrico, qui filius erat Hadamoude, filię Willipirgę, sororis Adalperonis . . ."

Chronicon Ebersperg. (MG. SS., XX, 13): „Nullam ex filiis prolem videns praeter unam virginem Hadamuodem vocabulo, neptem suam de filia Willibirga."

Historia Welforum Weingartensis, c. 15 (MG. SS., XXI, 463): „. . . Sophiae sororis regis Ungarie Colomanni . . .[4] Erat tamen eadem Sophia antea cuidam de Carinthia copulata, ex quo genuit Poponem marchionem, qui duas filias suas unam[5] Bertholfo comiti de Andehse, aliam[6] Alberto comiti de Bogen copulavit."[7]

---

[1] Gl. št. 110 in 111. — Scholliner (De Gerbirge Geisenfeldae sepulta eiusque parentibus ac progenitoribus disquisitio) in po njem Czoernig (Das Land Görz u. Gradisca, str. 483) mislita, da je bila ta Wilpurga najprej omožena s furlanskim grofom Warientom, vdrugič pa z istrskim grofom Wecelinom, a Hirsch (Jahrbücher, I, 177) trdi po vsej pravici, da je Scholliner šel v svojih konjekturah predaleč. Wilpurga je bila pač soproga Wecelinova, ne pa Warientova.

[2] Gl. št. 254.

[3] Popon ni bil brat mejnih grofov Wilhelma in Otona, pač pa je bil, kakor mislita Wahnschaffe (Das Herzogthum Kärnten, str. 46 op. 139) in Mayer (Die östl. Alpenländer im Investiturstreite, str. 20, op. 1), njun stric. Istočasni Lambert ne pravi, da je bil Popon brat imenovanih mejnih grofov, pač pa trdi, da je bil Poponov sin njun sorodnik. — Nekateri pisatelji, kakor Muffat (Bulletin der bair. Akad. der Wissensch., 1855), Dauscher (Forschungen zur deutschen Gesch. XVI, 165) in Wendrinsky (Die Grafen von Plaien v Blätter des Vereins f. Landeskunde von Niederösterreich, XIII, 75) trdijo, da Popon in njegov sin Udalrik nista bila iz rodovine Weimar-Orlamünde, temuč sta bila bavarska ali pa karantanska plemenitaša.

[4] Tu omenjena Sofija ni bila sestra ogrskega kralja Kolomana, pač pa teta. Njen brat Gejza je bil Kolomanov oče.

[5] To je bila Sofija.

[6] Liutgarda.

[7] Katere sorodnike in potomce je imel Udalrik, mejni grof kranjski in istrski, kaže rodovnik na naslednji strani.

Št. 222.

1062, proti koncu poletja.[1]

Bamberški škof Gunther piše kolinskemu nadškofu Annonu o raznih stvareh. Med drugim omenja, da je jako nevoljen na nekega grofa. Upa pa, da se, kadar pride k njemu (k nadškofu), zadeva poravna po njegovi razsodbi in po nasvetu (karantanskega) vojvoda Berhtolda.[2] [*„De comite N. quam sim exacerbatus, utinam dissimulare possem. Verumtamen — quia id non licet mihi nolle, quod vos tantopere velle intelligo — imperavi dolori, extorsi animo; ut, cum ad vos venero, ex vestra praecipue sententia et ducis B(ertholdi) consilio rem paciar componi.“*]

Datum manjka.

[Jaffé, Bibliotheca rer. Germ., V, 47, št. 23.]

Št. 223.

1062, dne 24. oktobra. Augsburg.

Rimski kralj Henrik IV. podeli vsled posredovanja kolinskega nadškofa Annona ter zarad zvestega službovanja freisinškega škofa Ellenharda samostanu sv. Andreja v Freisingu, katerega je rečeni škof dal postaviti, nekatera svoja posestva z vsemi priteklinami v Istrski

Adalberon Ebersberški
Udalrik Ebersberški, (grof kranjski?) † 1029 — Richarda Eppensteinska, sestra mejnega grofa Markwarda † 1013
Welf — Richlinda | Adalberon † 1045 | Eberhard, mejni grof kranjski | Wilpurga — Grof Wecelin
Welf, vojv. karant. † 1055 | Hademuda (Azika) — Popon
Udalrik, mejni grof kranjski in istrski † 1070 soproga Sofija, hči ogrskega kralja Bela
Richarda, hči Engelberta I. iz rodovine Spanheimov — Popon, mejni grof kranjski in istrski † 1101 | Udalrik † 1112 soproga Adelhajda, hči Ludovika Turinškega | Wilpurga | Richarda
Sofija, soproga grofa Bertolfa iz rod. Andechsov | Liutgarda, soproga grofa Bertolda iz rod. Bogenov

[1] Zarad datiranja glej Meyer v. Knonau, Jahrbücher des Deutschen Reiches, I, 275, op. 71.

[2] Jaksch (Mon. hist. duc. Car., III, 137) misli, da je bil bamberški škof Gunther nevoljen zato, ker mu grof Markward iz rodovine Eppensteinov ni hotel vrniti Podkloštra na Koroškem. Ta kraj je bil namreč 45 let v tujih rokah. Še le leta 1106. ga je bamberški škof Oton I. zopet dobil v svojo oblast. Da so Eppensteinci res imeli Podklošter, je razvidno iz št. 374, ker se je Eppensteinovec Liutold nekaj časa tam mudil. Najbrže so Eppensteinovci najprej dobili Podklošter v fevd morebiti za časa bamberškega škofa Adalberta (1053—57), ki je bil tudi iz imenovane rodovine. Pozneje ga pa Eppensteinovci niso hoteli dati nazaj ter ga začeli smatrati za svojo lastnino. Bamberški škof Gunther je upal, da mu karantanski vojvoda Berhtold morda pripomore do njegove lastnine. Ker pa Berhtold v deželi ni imel nobene moči, tudi ni mogel nič zanj storiti.

mejni grofiji in v grofiji mejnega grofa Udalrika, namreč v Piranu in Novem gradu[1] *[„quasdam nostri iuris proprietates ad fiscum nostrum pertinentes in marcha Histria in comitatu marchionis Ǒdalrici, inque locis subnotatis, id est in Pyrian et Nivvenburch sitas, cum omnibus utilitatibus ad eas rite pertinentibus"]* v ta namen, da bi samostanski bratje iz dohodkov omenjenih posestev vsako leto dobivali hrano in obleko.

„Datum VIIII. kal. Novembris anno incarnationis domini MLXII., indictione I., anno autem ordinationis domni Heinrici quarti regis VIII., regni vero VI. Actum Auguste."

[Hund-Gewold, Metrop. Salisburg. (ed. Mon.) I, 151; (ed. Ratisb.) I, 122 z dat. „IX. kal. Octob." — Lünig, Reichsarchiv, XVII^a, 229. — Meichelbeck, Hist. Fris, I^a, 258. — Mon. Boica, XXXI^a, 344, št. 184. — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch., I, 49, št 39.]

Št. 224.

1062, dne 11. decembra. Rezno.

Kralj Henrik IV. podeli vsled posredovanja svojih fevdnikov svojemu fevdniku Anzonu v popolno last neko svoje posestvo v Kranjski pokrajini, v mejni grofiji, ki spada k rečeni pokrajini, ter v grofiji mejnega grofa Udalrika, s čigar dovoljenjem se je to podarilo. Pri gorenji Krki, kjer se Ruodpertovo posestvo konča pri potoku Višnjici, leži tik tega potoka posestvo imenovanega Anzona. Proti zahodu sega do tja, kjer se posestvi grofa Tietpolda in grofa Rapotona dotikata Engelberonovega imetja; pri Lučah pa do tja, kjer se Engelberonovo posestvo dotika posestva omenjenega Ruodperta, katero se nahaja pri gorenji Krki, kar je mogoče videti na licu mesta.[2] *[„... Anzoni nostro quidem fideli tale predium, quale infra terminum his nominibus subnotatum habere videbimur, in pago Creine in marcha ad eundem pagum pertinente, in comitatu Vodalrici marchionis situm, ipso annuente et concedente; in superiori rivo qui dicitur Gurca, sicut predium Ruodperti usque in rivum Bitsa vocatum finit, ubi prefati Anzonis predium*

---

[1] Tu omenjeni „Pyrian" je Piran v Istri, „Nivvenburch" pa Novi grad (Cittanuova). Da je Pyrian res Piran, je razvidno iz neke listine iz leta 1201. (Cfr. Benussi, Nel medio evo, str. 285, op.) Zato se pa Rutar (Mitth. des Musealvereins f. Krain, III, 192) moti, ko misli, da Nivvenburch je Podgrad v severni Istri, Pyrian pa Hrušica pri Podgradu.

[2] Če čitamo v tej listini besede „in superiori rivo Gurca vocato", nam je misliti na tisti del kranjske Krke, kjer je njen izvir. „Rivus Bitsa" je potok Višnjica, ki teče mimo Višnje gore ter se na zadnje izliva v Krko blizu tam, kjer ta prihaja na dan. Zahodno od Višnjice pri vasi „Lonsa" je bilo Engelberonovo posestvo. „Villa Lonsa" so sedanje Luče, ki se nahajajo severozahodno od izvira Krke in jugozahodno od Višnje gore. — Iz te listine je razvidno, da je pri izviru reke Krke neki Ruodpert imel svoje posestvo, katero je na eni strani segalo do izliva Višnjice v Krko, na drugi pa do Luč. Med to vasjo in Višnjico severno od Ruodpertovega posestva se je razprostiralo Anzonovo imetje. Severno od Luč je neki Engelberon imel svojo zemljo. Nekako zahodno od Višnje gore sta se posestvi grofa Tietpolda in grofa Rapotona dotikali Engelberonovega imetja. — Mogoče je pa tudi, da „rivus Bitsa" ni Višnjica, pač pa potok Bičje, kjer je imel rečeni Anzon svoja posestva (gl. št. 201).

juxta eundem rivolum adiacet; in occidentali quidem plaga, ubi predia Tietpoldi comitis et Rapotonis comitis usque ad Engelberonis predium pretendere videntur; in villa Lonsa dicta ex eiusdem predicti Engelberonis predio, sicut recto intuitu videri potest, ad prefatum predium Ruodperti, quod ut prediximus in superiori rivo Gurca vocato situm est, regia nostra auctoritate ac potestate prenominato Anzoni in proprium tradidimus.] Rečeni Anzon sme imenovano posestvo obdržati, prepustiti komu drugemu, zamenjati, dati v fevd ter sploh ž njim storiti, kar mu je všeč.

„Data est III. idus Dec. anno dominicę incarnationis MLXII., indictione I., anno autem ordinationis domni Heinrici quarti regis VIII., regni vero VI. Actum Ratisbone.“

[Izvirna listina v Deželnem arhivu v Gradcu. — Eichhorn, Beyträge zur Gesch. Kärntens, II, 108. — Schumi, Archiv f. Heimatkunde, I, 7, št. 3. — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch., I, 50, št. 40. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, 66, št. 25.]

Št. 225.

1062, dne 16. decembra. Rezno.

Kralj Henrik IV. naznanja, da ga je oglejski patriarh Gotepold [*„Godeboldus venerabilis patriarcha sanctę Aquileiensis ecclesię“*] prosil, da bi z listino potrdil njegovi cerkvi, njemu in njegovim naslednikom Gradeško faro [*„Gradensem plebem“*]. Pri tej priložnosti je zastran rečene fare pokazal listino[1] rajnkega njegovega očeta cesarja Henrika III., v kateri je stalo, da je patriarh Popon [*„Poppo patriarcha“*] pod papežem Ivanom XIX. in cesarjem Konradom II. na cerkvenem zboru[2] ponižno prosil papeža in ves zbor, da bi se s sinodalno razsodbo in s cesarskim ukazom naredil zastran Gradeške fare konec pritožbam raznih njegovih prednikov, napravljenim pod Ludovikom, Lotarjem[3], Otonom, Henrikom in drugimi cesarji. Ko so se prečitale stare listine njegove cerkve, sta mu (Poponu) papež in cesar Konrad vsled sinodalne razsodbe prisodila rečeno faro z vsemi priteklinami. Z ozirom na to, da je sinoda prisodila posest do imenovane fare in njenih priteklin Oglejski cerkvi ter papež to potrdil s svojim pismom, je patriarh (Gotepold) prosil, da bi mu tudi kralj Henrik IV. to storil, kar se je tudi zgodilo. — Kralj izjavlja, da je pregledal potrditve o tej zadevi, po zgledu svojega očeta in deda uslišal pravične prošnje ter potrdil Oglejski cerkvi, patriarhu Gotepoldu in njegovim naslednikom lastninsko pravico do Gradeške fare in vseh njenih priteklin po puljski zemlji, v Piranu, v Kopru, po Istrski, Bolognski in Fanski grofiji, v Sinigagliji, v Pesaru ter po vseh straneh svoje države. [*„. . . in Polensibus finibus, Piriano, Capris et in omni Histriensi comitatu atque Boloniensi,*

[1] Dotična listina se nam ni ohranila.
[2] Gl. št. 74.
[3] Gl. Gr. II, št. 93.

Fanensi, Senegallię, Pisaro et in omnibus regni nostri finibus . . ."] Noben vojvoda, mejni grof, grof, podgrof ter nobena visoka ali nizka oseba v njegovi državi ne sme Oglejske cerkve, njenega voditelja Gotepolda in njegovih naslednikov oropati naštetih stvari ali pa jih kako drugače vznemirjati. Kdor bi kaj takega storil naj plača tisoč liber najboljšega zlata, in sicer polovico v njegovo (kraljevo) blagajnico, polovico pa Oglejski cerkvi in njenim voditeljem.

„Data XVII. kalendas Januarii, anno dominicę incarnationis MLXII., indictione I., anno autem ordinationis domni Heinrici quarti regis VIII., regni vero VI. Actum Radesbonę."

[Izvirna listina v knjižnici, Marciana, imenovani v Benetkah. — Stumpf-Brentano, Acta imperii, str. 72, št. 69.]

Št. 226.

Od leta 1063. do 1068.

Oglejski patriarh Rabenger je po smrti svojega prednika Gotebolda vladal štiri leta, deset mesecev in osemnajst dni.[1]

Ann. Augustani ad a. 1063 (MG. SS., III, 127): „Gotebaldus patriarcha obiit, Rabengerus successit."

Vitae patr. Aquil. ab auctore anonymo (Muratori, Rer. Ital. script., XVI, 12): „Ravangerus patriarcha successit eidem (sc. Gotpoldo) et sedit annos IV, menses X, dies XVIII, de quo nihil reperitur."

Chronicon patr. Aquil. alterum (Rubeis, Mon. eccl. Aquil., App., p. 11): „Ravongerus patriarcha sedit annis IV."

Št. 227.

Med letom 1063. in 1068. dne 6. junija.[2] Tolmin.

Brixenski škof Altwin prepusti po svojem odvetniku Chadalhohu (oglejskemu) patriarhu Rabengeru *[„Rabingero patriarchę"]* desetine od vseh posestev, katere je imel v njegovi patriarhiji, potem desetine, katere so mu (Altwinu) podelili razni vazali njegove (patriarhove) cerkve, ter vse, kar mu je šlo po cerkvenem pravu *[„iustam decimationem ex omnibus bonis quę in suo pathriarchatu habuit, eam quoque decimam quam complures herimanni suę ęcclesiae dederunt, et quidquid suo ęcclesiastico iuri debuit"].* Zato pa odstopi patriarh z dovoljenjem svojih klerikov Heremanna, Perehtolda, Ivana, Hartwika in Hilarja ter posvetnih gospodov dveh Markwardov, dveh Ivanov, Perehtolda, No-

[1] Patriarh Rabenger je bil 4 leta, 10 mesecev in 18 dni oglejski patriarh. Umrl je leta 1068. (gl. št. 252). Njemu je sledil Sigehard, ki je, kakor se kaže, meseca aprila ali maja rečenega leta postal oglejski patriarh. Z ozirom na te podatke bi smeli sklepati, da je bil Rabenger leta 1063. nekako meseca maja ali junija postavljen za oglejskega patriarha.

[2] Leta 1063. je Rabenger postal oglejski patriarh, leta 1068. je pa umrl (gl. št. 226 in 252).

uollona, Chuonona in Engilfrida po svojem odvetniku Markwardu[1] za dve kmetiji v Begunjah *[„pro duabus hobis sitis in territorio Uegun dicto“]* škofu Altwinu desetine od svojih posestev po Kranjskem, potem desetine, katere je dobival od svojih zemljišč in podložnikov po Koroškem, ter polovico cerkve v Tristachu z vsemi priteklinami *[„decimas quę ex cuncto eius predio in Carniolo posito et quę in Charinthia ex areis servisque suis proveniunt, et dimidietatem ęcclesiae Dristach dictę cum suis pertinentiis“]*.

Priče investiture: „(testibus) Marcwardo, Iohanne, Perehtoldo, Nouollone, Chuonone, Engilfrido.“ — Škofove priče so bili: „(testibus) item Marcwardo, Iohanne, Woffone, Griffone, Ruodolfo, Paldamaro, Gottone.“

„Preceptum in Tuimine, actum octavo id. Iunii, amen.“

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Sinnacher, Beyträge zur Geschichte von Säben, II, 619, št. 65 k letu 1050—1070. — Schumi, Reg.- und Urk.-Buch., I, 57, št. 46 k letu c. 1067. — Redlich, Acta Tirol., I, 67, št. 183 k letu 1060—1068.]

Št. 228.

1063, dne 27. septembra. Reka Fischa.[2]

Kralj Henrik IV. podeli brixenskemu škofu Altwinu zarad njegovih zaslug nekatera svoja posestva z vsemi priteklinami, namreč dve gori, Kamnik in Otalež, ki se nahajata med Ledinami in potokom, „Steinbach“ imenovanim,[3] v marki mejnega grofa Udalrika, s čigar dovoljenjem in po čigar prošnji se je ta daritev napravila. *[„. . . quedam bona ad nostrum ius et dominium pertinentia, montes videlicet duos Staeinberch et Otales dictos, inter terminum Liuta et flumen Steinbach dictum sitos, et in marchia Ŏdalrici marchionis ipso quidem marchione conlaudante et rogante in proprium tradidimus cum omnibus suis appendiciis quemadmodum ad nostram regalem potestatem pertinere videbantur.“]* Rečeni škof in njegovi nasledniki smejo omenjeno posestvo obdržati, odstopiti komu drugemu, zamenjati, dati v fevd *[„precariandi“]* ter sploh ž njim storiti to, kar bi bilo na korist njih cerkvi.

---

[1] Tu omenjeni Markward je bil tudi odvetnik Oglejske cerkve pod patriarhom Sigehardom, kar kaže neka listina iz leta 1074. (gl. št. 284). Czoernig (Das Land Görz und Gradisca, str. 481—483) trdi, da je bil ta Markward lastnik Goriške grofije, kar pa ni resnično (gl. št. 385). Tudi to, kar Czoernig (str. 483, 484) po Schollinerju navaja, da se je prva soproga Markwardova zvala Hademuda ter bila hči istrskega grofa „Weriganda“ in njegove soproge Wilpurge iz rodovine Ebersbergov, se nikakor ne da dokazati. Res je pa, da je bila omenjena Hademuda, hči istrskega grofa Wecelina in njegove soprope Wilpurge iz rodovine Ebersbergov, soproga Popona Weimarskega (gl. št. 221).

[2] Reka Fischa je blizu Dunaja.

[3] Otalež je vas na Tolminskem južno od Cerknega blizu kranjske meje dobrih 300 *m* nad reko Idrijco. Vas leži nekako na sredi pobočja gore, ki se imenuje Otaleški vrh. Med Otaležem in kranjskimi Ledinami je obširno pogorje Kamnik, katero se v listini zove Steinberg. Med Otaleškim vrhom in Kamnikom je pri Jaznah globok razor. „Linta“ so Ledine, ki spadajo že pod Žirovsko občino na Kranjskem. Od Otaleža proti severu je grapa „V potocih“. Schumi (l. c.) misli, da je ondotni potok tisti, katerega listina imenuje Steinbach.

„Data V. kal. Octobris anno dominicae incarnationis MLXIII., indict. II., anno autem ordinationis domni Heinrici quarti regis VIII., regni vero VI. Actum iuxta flumen Fisik.“

[Izvirna listina v Kranjskem deželnem muzeju. — Hormayr, Beyträge zur Gesch. Tirols. I[b], 83, št. 39. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. von Säben u. Brixen, II, 571, št. 92. — Mon. Boica, XXIX[a], 164, št. 408. — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch., I, 52, št. 41.]

Št. 229.

1063 ali 1064.

Papež Aleksander II. piše izvoljenemu oglejskemu patriarhu Rabengeru [*„Ravengero Aquileiensi electo“*] ter mu naznanja, da so papeži nekdaj podeljevali palij tudi nenavzočim metropolitom, ako so poslali svoje zastopnike do Rimske stolice. Ker se je pa sedaj po nekaterih krajih razširila simonija, morejo palij dobiti le osebno navzoči metropolitje.

Datum manjka.[1] — *„Licet antiquis.“*

[Odlomek pisma iz 12. stoletja v Britanskem muzeju v Londonu, št. 8873. — Ewald v Neues Archiv der Gesellschaft f. ältere deutsche Geschichtskunde, V, 337, št. 48. — Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 4504.]

Št. 230.

1064, dne 31. julija. Goslar.

Kralj Henrik (IV.) podeli vsled prošnje kolinskega nadškofa Annona in hamburškega nadškofa Adalberta dvajset kraljevih kmetij v Istri v grofiji mejnega grofa Udalrika, nahajajočih se v nekaterih, po imenu naštetih vaseh in gradovih, z vsemi priteklinami rečenemu mejnemu grofu Udalriku zarad njegove zvestobe. [*„. . . viginti regales mansos in pago Histrie in villis et castellis subtus nominatis Puviendi*[2] *Lompaga*[3] *Bangul*[4] *Curtalla*[5] *Lahanewit*[6] *et in villa que vocatur ad sanctum Martinum*[7] *Rus*[8] *Winstrin*[9] *Rana*[10] *in comitatu Odalrici marchionis sitos eidem prefato Odalrico marchioni ob fidele servitium eius . . .“*] Mejni grof Udalrik sme rečene kmetije obdržati, prodati, zamenjati ter sploh storiti ž njimi, kar hoče. Kdor prelomi ta kraljev ukaz, naj plača sto liber zlata, in sicer polovico v kraljevo blagajnico, polovico pa mejnemu grofu Udalriku.

[1] Z ozirom na to, da se Rabenger imenuje tu „electus“, lahko trdimo, da je papež poslal patriarhu to pismo kmalu po njegovi izvolitvi, tedaj morebiti že leta 1063. ali pa 1064

[2] Najbrže Buzet v Istri. Stumpf-Brentano ima „Pumendi“.

[3] Lompaga je najbrže Lupoglava pri Roču v Istri. Stumpf-Brentano ima „Lempaga“.

[4] Bangul je Boljun v srednji Istri.

[5] Curtalla (Curtalba) je morebiti Belaj južno od Boljuna.

[6] Lahanewit je morebiti grad Letaj bliz Belaja. Stumpf-Brentano ima „Lahanennit“.

[7] Sv. Martin pri Posertu bliz Belaja.

[8] Rus je sedanji Roč.

[9] Winstrin je morebiti Brest bliz Vranje Stumpf-Brentano ima „Uzemenstrum“.

[10] Rana je Vranja od Boljuna proti severozahodu

„Data II. kal. Augusti anno dominice incarnationis MLXIIII., indictione II., anno autem ordinationis domni Henrici regis VIIII., regni vero octavo. Actum Goslar.“

[Kartular iz 15. stoletja v aktih „Consultori in iure“ v Benetkah. — Joppi v Mittheilungen des Instit. f. österr. Geschichtsf., I, 294. — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch., I, 53. — Stumpf-Brentano, Acta imperii, str. 723, št. 519.]

Št. 231.

Med letom c. 1065. in c. 1075.[1] Anras.[2]

I, Plemeniti Scrôt podeli brez ugovora (brixenski) cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu svoje posestvo v Nussdorfu[3], na katerem prebiva neki „Slauui“ *[„tale praedium quale in quodam pago Nuzdorf nominato a quodam Slauui nuncupato possessum possedit.“]*

Naštetih je več prič.

II. Omenjeni Scrôt podeli cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina tudi neko posestvo v Sirnici[4], na katerem prebiva neki Bodigoj *[„aliud praedium in loco Sirnoniz a quodam Bodigoy personato possessum“].*

„Actum Andras.“

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 70, št. 192.]

Št. 232.

Med letom c. 1065. in c. 1075.[5] Dovje.[6]

Plemeniti Irminstein se odpove vsem pravicam, katere je imel do nekega posestva v Krautu[7] *[„loco Chrouvat“]* na korist brixenskemu škofu Altwinu.

Priče: „Herranth, Egilolf, Marquart, Reginholt, Heimo, Nendinch, item Heimo, Gundachar, Chadolt, Wezil, Egilolf, Pernhart, Chuono, Ruotpreht, Adalpero, Ratkis, Wago.“

Priče investiture: „(testibus) Chuonone, Ruodperto, Chadoldo, Marquardo, Reginoldo.“

„Actum Lenginvelt.“

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 74, št. 204. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 140, št. 352.]

---

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[2] Anras je vzhodno od Silliana v Pusterski dolini na Tirolskem.
[3] Nussdorf je pri Lienzu na Tirolskem.
[4] Sirnica (Sirnitz) je v Krški dolini na Koroškem.
[5] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[6] Dovje je vas na Gorenjskem.
[7] Kraut se zove vas pri Milštadskem jezeru na Koroškem.

Št. 233.

Med letom c. 1065. in c. 1075.[1] Kamen.

Svobodni Pabon *[„quidam ingenuus Pabo"]* se odreče vsem pravicam do tistega posestva, katero je Chezil, sin njegovega brata, prepustil Brixenski cerkvi.

Priče: „Adalpreht, Perchtolt, Grifo, Ratkis, Enzi, Scuribrant."

„Actum Steine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 76, št. 209. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 141, št. 355.]

Št. 234.

Med letom c. 1065. in c. 1075. Kranjska gora.

Plemeniti Perchtolt podeli vsled prošnje brixenskega škofa cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke rečenemu škofu neko posestvo v Bohinju z vsemi priteklinami. To posestvo sta mu zakonito prepustila neki Blagosod in neki Preslav *[„quoddam praedium a quibusdam Blagozont*[2] *ac Prezlau personatis sibi legitime traditum in loco Bochingun vocato"].*

Priče: „Charilinch, Wolf, Wezil, Poppo, Scuribrant, Pecili, Paldmar, Eppo, Hûc, Engilmar."

Priče investiture: „testibus . . . Charilingo, Woluone, Wezilone, Poppone."

„Actum Chreine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 76, št. 211.]

Št. 235.

Med letom c. 1065. in c. 1075.[3] Kranjska gora.

Osvobojeni Slavko *[„quidam libertate potitus Zlauco nominatus"]* podeli brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu svoje posestvo v Gomilah[4], katero se je pokazalo Orendilu, Sekundu in drugim fevdnikom brixenskega škofa Altwina *[„tale praedium quale in loco Chumilach possedit, quale vero Brixinensis episcopi Altvvini fidelibus Orendilo et Secundo cęterisque demonstratum est."]*

Priče: „Wezil, Orendil, Heinrich, Adalhalm."

Priči investiture: „(testibus) Wezilone, Orendilo."

„Actum Chreine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 78, št. 217.]

---

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[2] Pravilna oblika za Blagozont je Blagosod. Ime je sestavljeno iz besed „blag" in „soditi".
[3] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[4] Gomile so vas na Koroškem jugovzhodno od Št. Vida.

Št. 236.

Med letom c. 1065. in c. 1075.[1] Kranjska gora.

Osvobojeni Dobrogoj [*„quidam libertatem sortitus Tobrogoy*[2] *personatus“*] podeli brez kakega ugovora brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Charilingu tisto svoje posestvo na Bledu, katero se je pokazalo škofovim fevdnikom [*„tale praedium quale venerabilis praesulis Altvuini fidelibus loco Ueldes est demonstratum“*].

Priče: „Wezil, Heinrich, Orindil, Mazili, Iohannes, Adelurit, Prezlau, Hezil, Ratpoto, Gotescalch.“

Priče investiture: „(testibus) Heinrico, Orendilo, Mazilone, Iohanne.“

„Actum Chreine.“

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Sinnacher, Beyträge zur Geschichte von Säben, II, 623, št. 73 k letu 1070—1090 (nepopolno). — Schumi, Archiv f. Heimatkunde I, 75, št. 32 k letu c. 1080 (nepopolno). — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch, I, 65, št. 54 k letu c. 1080 (nepopolno). — Redlich, Acta Tirol., I, 78, št. 218.]

Št. 237.

Med letom c. 1065. in c. 1075.[3] Kranjska gora.

I. Plemeniti Charilinc podeli brez kakega ugovora brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu dva orala, katera je svobodni Gundram nekdaj dobil v Koritnem[4] [*„duo iugera a quodam liberto Gundram personato loco Corithna sibi legaliter tradita“*].

Priče: „Wezil, Heinrich, Orindil, Mazili, Adalurit, Iohannes.“

Priče investiture: „Wezil, Orendil, Iohannes, Mazili.“

„Actum Chreine.“

II. Imenovani Charilinc podeli brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu svojega podložnika Henrika za nekega brixenskega podložnika, katerega je ubil [*„quendam suum servum Heinrich personatum pro alio Brixinensis familię serviente ab eodem interfecto“*].

Priče: „Wezil, Heinrich, Orendil, Mazili.“

Priče investiture: „(testibus) Wezilone, Mazilino.“

„Actum Chreine.“

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Sinnacher, Beyträge zur Geschichte von Säben, II, 624, štev. 74 in 75 k letu 1070—1090 (nepopolno). — Schumi, Archiv f. Heimatk., I, 75 in 76, št. 33 in 34 k letu c. 1080 (nepopolno). — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch, I, 65 in 66, št. 55 in 56 k letu c. 1080 (nepopolno). — Redlich, Acta Tirol. I, 79, št. 219.]

---

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[2] Sinnacher in Schumi imata „Tobrogor“, kar je pa napačno.
[3] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[4] Koritno je vas pri Bledu.

Št. 238.

Med letom c. 1065. in c. 1075.[1] Kranjska gora.

Klerik Hûgiprecht podeli brez kakega ugovora brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu svoje posestvo z vsemi priteklinami v Zamanjah[2] [*„tale praedium quale in villa Salomonis possedit“*].

Priče: „Charilinch, Wezil, Heinrich, Ratpoto, Hûc, Hezil, Penno, Gotescalch, Nortvvin, Eppo.“

Priče investiture: „(testibus) Charilingo, Wezilone, Heinrico.“

„Actum Chreine.“

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 79, št. 220. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 143, št. 359.]

Št. 239.

Med letom c. 1065. in c. 1075. Kranjska gora.

Osvobojeni Trebinja[3] [*„quidam libertate potitus Trepîna personatus“*] podeli brez kakega ugovora brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu tretji del nekega vinograda na Bledu [*„terciam partem cuiusdam vineę quę sibi in partem cessit loco Ueldes“*].

Priče: „Wezil, Heinrich, Orendil, Hûc, Waldman, Gotescalch, Eppo.“

Priče investiture: „testibus . . . Orendilo ac Gotescalcho.“

„Actum Chreine.“

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 79, št. 221.]

Št. 240.

Med letom c. 1065. in c. 1075.[4] Kranjska gora.

I. Osvobojeni Bojnoslav [*„quidam libertus Bomizlau*[5] *personatus“*] podeli vsled prošnje brixenskega škofa Altwina brez kakega ugovora cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke rečenemu škofu svoj del nekega vinograda na Bledu [*„eam quę sibi contigerat portionem in quadam vinea loco Ueides sita“*].

Priče: „Orendil, Hûc, Waldman, Hezil, Penno, Gotescalch, Chuono, Ruodolf.“

---

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

[2] Zamanje (Sammelsdorf) so vas na Koroškem v Škocijanski občini jugovzhodno od Kamna.

[3] Ime Trebinja se izpeljuje iz besede trebiti. Primerjaj s tem imenom imena Trebenja (Trebenna), Trebenec in Trebegoj (Trebego) v Čedadskem evangeliju. (Gr. II, št. 328.)

[4] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

[5] Beseda „Bomizlau“ je brez dvoma pokvarjena. Najbrže je v prvotni listini namesto „m“ stalo „in“. Namesto „Bomizlau“ bi moralo biti „Boinizlau“, t. j. Bojnislav ali Bojnoslav.

Priče investiture: „(testibus) Orendilo, Chuonone, Gotescaldho."
„Actum Chreine."

II. Neki drug osvobojenec istega imena podeli cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke rečenemu škofu enako velik del, katerega je imel v prej omenjenem vinogradu in katerega so pokazali fevdnikom imenovanega škofa *[„equalem quam in praefata vinea partem habuit qualisque praelibati antistitis fidelibus demonstratum est"].*

Iste priče kakor zgoraj.
„Actum Chreine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 80, št. 222.]

Št. 241.

Med letom c. 1065. in c. 1075.[1] Kranjska gora.

Svobodni Mazili podeli brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu tisti vinograd na Bledu, katerega je pokazal rečenemu škofu in njegovim fevdnikom in katerega mu je prepustil neki Godeslav *[„eam quam praedicto praesuli cęterisque suis fidelibus demonstravit vineam loco Ueldes sibi a quodam Godizla nominato legitime traditam"].*

Priče: „Orendil, Hezil, Hûc, Waldman, Gotescalch, Penno."
Priče investiture: „(testibus) Orendilo, Hezilone, Gotescaldho."
„Actum Chreine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 80, št. 223.]

Št. 242.

Med letom c. 1065. in c. 1075. Kamen.

Plemeniti Waltherius in njegova mati Azala podelita cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu svoja posestva v Milštatu in Krautu[2] *[„in loco Milistat et Chrŏat"]* z nekim služabnikom, Zdedrag imenovanim,[3] njegovo soprogo in njegovimi otroki ter še s šestimi drugimi podložniki *[„cum quodam serviente Zedrach nominato eiusque uxorem cum filiis unâ cum sex aliis mancipiis"].*

Priče: „Ŏdalscalch, Marquart, Wezil, Heinrich, Scuribrant, Pabo, Gunthalm, Stephanus, Ŏgo."
Priče investiture: „testibus . . . Ŏdalscaldho, Marquardo, Wezilone."
„Actum Steine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 80, št. 224. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 143, št. 360.]

---

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[2] Kraut je pri Milštatskem jezeru.
[3] Pravilna oblika za „Zedrach" je najbrže Zdedrag.

Št. 243.

Med letom c. 1065. in c. 1075.[1] Kamen.

Osvobojena Dobrovlasta *[„quędam femina libertate potita Dobrolaz personata"]* podeli brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu neko zemljišče in šest oralov njiv v Luhem lesu *[„unam aream ac sex iugera agrorum in loco qui dicitur Lochŏ"]* z vsem, kar je prej sama imela.

Priče: „Heinrich, Ŏgo, Scuribrant, Izo, Wazaman, Christianus, Engilbrecht."

„Actum Steine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 81, št. 225. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 144, št. 361.]

Št. 244.

Med letom c. 1065. in 1077. Lieserhofen.

Plemeniti Henrik[2] *[„quidam nobilis prosapię Heinricvs nomine"]* in pa njegova soproga Wezela podelita brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Gundacharju svoja dedna posestva po Karantaniji *[„talia praedia qualia in Charintanis partibus hereditario iure possedit"]*, in sicer v Bistrici[3], pri sv. Lavrenciju ali v Glanhofenu[4] ter v Zadolah[5] *[„in locis quippe Wuistriza ac ad sanctum Laurentium alibi Glana nuncupatum et in loco Scalach nominato"]* z vsemi pripadajočimi podložniki, potem posestva v Iselskem okraju[6] *[„in regione Isala"]* z ondotnimi podložniki — izvzetih je le šest kmetij in 17 podložnikov — s pogojem, da uživata do svoje smrti dohodke vseh teh posestev razen tistih, ki so v Iselski dolini.

Zato pa odstopi škof Altwin po svojem odvetniku Gundacharju plemenitemu Henriku in njegovi soprogi to, kar je imel v Kranjski gori[7] s fevdi klerikov in ministerijalov, potem neki dvor v Lindu[8] ter to, kar je imel v grofiji mejnega grofa Adalberona[9] *[„quicquid in loco Chreina habuit, cum clericorum ministerialiumque beneficiis ac quęndam curtiferum loco Linta situm ac quicquid in comitatu marchionis Adalperonis visus est habere"]*.

---

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

[2] Redlich misli, da je bil ta Henrik istrski grof.

[3] Bistrica (Feistritz) je vas severno od Trga na Koroškem.

[4] Glanhofen je vas južno od Trga na Koroškem.

[5] Zadole (Sallach) so vas jugozahodno od Trga na Koroškem.

[6] Iselska dolina je na vzhodnem Tirolskem severozahodno od Lienza.

[7] Kje je „in loco Chreina", ni znano. Redlich misli na Bled, kar pa ni verjetno, kajti v dotičnih zgodovinskih virih stoji za Bled izraz „Ueldes" ali pa „Veldes". Najbrže je Kranjska gora.

[8] Lind je severozahodno od Špitala na Koroškem.

[9] Mejni grof Adalberon je bil brat mejnega grofa Otokarja (IV.) s Štajerskega.

Naštetih je več prič.

„Actum Lisrahovun.“

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 81, št. 228. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 145, št. 364.]

Št. 245.

Med letom c. 1065. in 1077.[1] Kamen.

Osvobojena Egina podeli brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu en dvor in šest oralov oranice v Zamanjah, ker je bila njena hči oproščena dolžne služnosti *[„unam aream et VI iugera agri in loco Salamannesdorf pro filia sua debite servitutis vinculo absoluta“]*.

Priče: „Geppo, Scuribrant, Grifo, Tagini, Waldman, Gotti, Paldmar, Ŏdelprecht, Marquart.“

Priče investiture: „testibus) Geppone, Scuribrando, Waldmanno, Ŏdelprehto, Marquardo.“

„Actum Steine.“

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 83, št. 233. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 147, št. 367.]

Št. 246.

Med letom 1065. in 1070.

Prisega mejnega grofa Udalrika[2], grofa Engelberta[3] istrskih škofov in velikašev *[„forma sacramenti d. W. marchionis et domini comitis Hengelperti et episcoporum et Hystriae magnatum“]*. Oni obljubijo, da hočejo po Istrski mejni grofiji *[„in marchia Hystriae“]* varovati vse tiste prebivalce mest, gradov in vasi, ki prisežejo na to listino, ter jih z dobrim namenom in brez zvijače braniti proti vsakemu, ki bi jih hotel nadlegovati. V določenem času naj ta listina postane veljavna. Potegovati se hočejo za imetje, blagostanje in čast vse Istre. Na enak način naj prisežejo tudi prebivalci, da hočejo z dobrim namenom in brez zvijače varovati vse časti istrskega mejnega grofa Udalrika *[„omnes honores domini W. marchionis Hystriae“]*. Določeno je bilo, da naj tisti, ki bi svojevoljno in brez vzroka katerega ubil, izgubi

---

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

[2] Istrski mejni grof Udalrik, čigar ime se tu nahaja, je brez dvoma tisti, ki se med letom 1058. in 1067. večkrat omenja v listinah. Ta dokument nam tudi nekoliko pojasnjuje pravne razmere takratnega časa po Istri.

[3] Tu omenjeni grof Engelbert je najbrže tisti, ki se tudi navaja pod št. 376 in 395 in ki je leta 1096. umrl. Ker je njegov oče Sigfrid iz rodovine Spanheimov leta 1065. izgubil svoje življenje, se sme sklepati, da se je ta prisega zvršila med letom 1065. in 1070. Tega leta je namreč umrl zgoraj imenovani mejni grof Udalrik (št. 254). Schumi (Archiv, I, 193) se moti, ko trdi, da je bil prej omenjeni grof Engelbert iz rodovine goriških grofov.

osebno svobodo in pa svoje imetje, katero naj se razdeli v dva dela. Eno polovico naj dobe sorodniki ubitega človeka, drugo polovico pa mejni grof Udalrik ne glede na druge njegove pravice. Morilca naj smatrajo za sovražnika mejni grof in vsi istrski prebivalci za tako dolgo, dokler se ne poravna s sorodniki umorjenega človeka. Tudi naj ga ne sprejmejo prebivalci kakega drugega istrskega kraja.

Datum manjka.

[Odlomek neke prisege istrskega mejnega grofa Udalrika. — Kandler, Codice dipl. Istr. ad. a. 1060 — Schumi, Urk.- und Reg.-Buch, I, 68, št. 60 k letu c. 1093.]

Št. 247.

1066, po 13. januarju.

Kolinski nadškof Annon piše papežu Aleksandru II. ter mu naznanja, da je kralj Henrik IV. po osmini sv. Treh kraljev [„*post octabas epiphanie*“] zbral okoli sebe nekoliko knezov, med katerimi je bil tudi karantanski vojvoda Berhtold [„*duces... Carentanus*“]. Ko je (nadškof) v zboru odbil ponudbo, da bi v kraljevem imenu šel k njemu (k papežu) v Italijo, sta ga njegova prijatelja Rudolf (vojvoda švabski) in Berhtold [„*amici mei Rodulfus atque Bertoldus*“] peljala na stran ter mu prigovarjala, da bi sprejel poslanstvo. A med tem časom so ostali knezi izvolili bavarskega vojvoda Otona za poslanca.

[Rokopis v Trierski mestni knjižnici iz 11. ali 12. stoletja. — Giesebrecht, Die deutsche Kaiserzeit, III, 1243, št. 5.]

Št. 248.

1066, dne 20. februarja. Worms.

Kralj Henrik IV. potrdi vsled prošnje moguntinskega nadškofa Sigefrida in karantanskega vojvoda Berhtolda [„*ob interventum... ducis Bertholdi*“] samostanu Marije Device v Moglianu[1] nekatera posestva.

„*Data X. kalendas Marcias anno dominice incarnationis MLXVI., indictione IIII., anno autem ordinationis domini Heinrici quarti regis XIII., regni vero X. Actum Wormacie.*“

[Prepis v Kapitelskem arhivu v Trevisu. — Stumpf-Brentano, Acta imperii, str. 656, št. 465.]

Št. 249.

1066, dne 8. novembra. Vicenza.

Hubert, grof vicentinski, ter Wipert, grof in poslanec (karantanskega) vojvoda Berhtolda [„*Wiperto comes et missus domni*

[1] Mogliano je južno od mesta Trevisa na Beneškem.

Bertaldi duci"], razsodita na sodnjem zborovanju v Vicenzi neko zadevo na korist opatici samostana sv. Petra, ki se je nahajal blizu mesta Vicenze.

„Signum † manu suprascripto Wiperto comes et missus, qui hoc signum crucis fecit."

„Anni ab incarnatione domni nostri Jesu Christi millesimo sexagesimo sexto, octavo die mense November, indictione quinta."

[Izvirna listina v Državnem arhivu v Milanu. — Ficker, Forschungen zur Reichs- und Rechtsgesch. Italiens, IV, 96, št. 70.]

Št. 250.

1066, dne 16. novembra. Eckhartsberga.[1]

Kralj Henrik IV. podeli vsled prošnje svoje soproge Berte in drugih fevdnikov svojemu fevdniku Adalpertu zarad njegovega zvestega službovanja vas Zdrenj[2] v Istrski pokrajini in v marki mejnega grofa Udalrika *[„villam Strengi dictam in pago et in marchia Hystriensi Wuodalrici marchionis sitam"]* z vsemi priteklinami. Nihče ne sme rečenemu Adalpertu vzeti darovanega imetja; on in njegovi dediči naj ga obdrže, prodajo, zamenjajo ter sploh ž njim store, kar hočejo. Kdor prelomi to naredbo, naj plača sto liber najboljšega zlata, in sicer polovico v kraljevo blagajnico, polovico pa lastniku rečenega posestva.

„Data XVI. kal. Decembris anno dominice incarnationis MLXVI., indictione IIII., anno autem ordinationis domni Henrici quarti regis XIII., regni vero X. Actum Ekkarsberge."

[Kartular iz 15. stoletja v aktih „Consultori in iure" v Benetkah. — Joppi v Mittheilungen des Instit. f. österr. Geschichtsf., I, 295. — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch, I, 54. — Stumpf-Brentano, Acta imperii, str. 724, št. 520.]

Št. 251.

1067, dne 5. marca. Rezno.

Kralj Henrik IV. podeli vsled prošnje svoje soproge Berte, naumburškega škofa Eppona, (mišenjskega) mejnega grofa Ekkiberta in (istrskega) mejnega grofa Udalrika ter žarad zaslug freisinškega škofa Ellenharda Freisinški cerkvi več vasi v Istrski pokrajini in v marki mejnega grofa Udalrika, namreč Kubed, Predloko, Ospo, Rozarijol, Truške, Šterno in Št. Peter[3] z vsemi priteklinami *[„has villas Cubida, Lovnca, Ozpe, Razari, Trvscvlo, Steina, sancte Petre in pago Istria in marcha Ödalrici marchionis sitas cum omnibus appendiciis"]*. Nobeden

---

[1] Eckhartsberga je v Turingiji zapadno od Naumburga.

[2] Vas Zdrenj je v Istri v Oprteljski občini.

[3] Kubed, Predloka in Rozarijol so vasi v Dekanski občini blizu Kopra. Severno od Rozarijola je Ospo. Jugozahodno od Kubeda so Truške. Šterna in Št. Peter sta vasi v Bujskem okraju.

njegovih naslednikov, noben cesar, kralj, vojvoda, mejni grof, grof ali pa kaka druga višja ali nižja sodna oseba ne sme teh podeljenih stvari vzeti rečeni cerkvi. Omenjeni škof in pa njegovi nasledniki naj imajo pravico, da vse to lahko obdrže, dajo v fevd, zamenjajo ter sploh s tem store, kar je na korist njih cerkvi.

„Data III. nonas Martii anno dominicae incarnationis MLXVII., indictione V., anno autem ordinationis domini Heinrici quarti regis XII., regni vero XI. Actum Ratispone.“

[Izvirna listina v Državnem arhivu v Monakovem. — Hund-Gewold, Metrop. Salisb., (ed. Mon.) I, 152. — Lünig, Reichsarchiv, XIX, 518. — Meichelbeck, Hist. Fris., Ia, 261.— Resch, Aetas millen., 93. — Mon. Boica, XXIXa, 170, št. 411. — Mitth. d. hist. Ver. f. Krain, II (1847), str. 26 (odl.). — Kandler, Codice dipl. Istr. ad a. 1067 (odl.). — Zahn, Cod. dipl. Austro-Fris., I, 84, št. 83 (Fontes rer. Austr., Dipl., XXXI). — Schumi, Urk.- u. Reg.- Buch, I, 56, št. 45.]

Št. 252.

Od leta 1068. do 1077.

Ko je umrl oglejski patriarh Rabenger, je kancelar Sigehard postal njegov naslednik. Za kancelarja je bil nato Pibo postavljen. Sigehard je vladal devet let in štiri mesece.[1]

Lamberti Hersfeld. Ann. ad a. 1068 (MG. SS., V, 174): „Ravenger patriarcha Aquileiensis obiit; cui Sigehardus cancellarius successit; pro quo Bibo cancellarius est substitutus.“

Ann. Altahen. mai. ad a. 1068 (MG. SS., XX, 819): „Eodem anno Rabing patriarcha obiit, cui Sigihardus cancellarius successit.“

Vitae patriarch. Aquil. ab autore anonymo (Muratori, Rer. Ital., script., XVI, 12): „Sighardus patriarcha sedit annos IX, menses IV. Huic Henricus quartus dedit marchiam Carniolae et alia multa privilegia concessit eidem ecclesiae Aquilejensi, regaliam super XVI episcopatus, quos Urbanus etiam papa secundus confirmavit; qui Urbanus fuit circa annos domini MXCVIII.“

Chronicon patr. Aquil. alterum (Rubeis, Mon. eccl. Aquil., App. p. 11): „Sigeardus patriarcha sedit annis IX. Huic Henricus III.[2] dedit marchiam Carniolae et multa alia privilegia concessit et concessa per alios confirmavit. Et Urbanus papa II. ea omnia confirmavit circa annos domini MLXXXIX.“[3]

Št. 253.

Med letom 1068. in 1077.

Oglejski patriarh Sigehard podeli samostanu Marije Device v Ogleju na korist duše svoje sestre Fredevinde [*„pro anima sororis suae*

[1] Znano je (gl št. 333), da je patriarh Sigehard umrl dne 12. avgusta leta 1077. Ako je vladal devet let in štiri mesece, je okoli 12. aprila leta 1068. zasedel Oglejsko stolico. To potrjuje tudi neka listina, iz katere je razvidno, da dne 10. maja rečenega leta ni bil več Sigehard kraljev kancelar, temuč njegov naslednik Pibo. (Stumpf-Brentano, Die Reichskanzler, št. 2714.)

[2] V Italiji niso šteli kralja Henrika I., ki je vladal le po Nemškem. Tu omenjeni Henrik III. je tedaj tisti, kateri je leta 1077. podelil oglejskemu patriarhu mejno grofijo Kranjsko.

[3] Papež Urban II. je vladal od leta 1088. pa do 1099. Ker je patriarh Sigehard že leta 1077. umrl, mu ni mogel imenovani papež ničesar potrditi, pač pa patriarhu Udalriku I.

Fredevindis"], katero je v rečenem samostanu posvetil za opatico, tri vasi, Malazompicchia[1], Pantianicco[2] in Beano[3] imenovane *[„tres villas ... Malamzumpiccam, Pantianicum et Belianum"],* z vsemi priteklinami.

Datum manjka.

[Transsumpt iz listine oglejskega patriarha Bertolda z dne 11. marca leta 1229. — Bianchi v Archiv f. Kunde österr. Geschichtsqu., XXI, 204, št. 99 (reg.).]

Št. 254.

1070, dne 6. marca.

Takrat je umrl Udalrik, mejni grof kranjski in istrski, zapustivši dva mladoletna sina, Popona in Udalrika.[4] Njegova soproga Sofija se je nato omožila z Magnusom, vojvodom saškim. Iz tega zakona sta bili dve hčeri, Eilika in Wulfhilda.

Lamberti Hersfeld. Annales ad a. 1070 (MG. SS., V, 177): „Udalricus marchio Carentinorum obiit."

Annalista Saxo ad a. 1070 (MG. SS., VI, 697): „Odalricus marchio Carentinorum obiit, cujus viduam Sophiam, sororem Ladizlai regis Ungariae, Magnus, Ordulfi Saxonici ducis filius, accepit uxorem genuitque ex ea duas filias Wifhilden et Eilicam."

Necrol. S. Michaelis Lüneb. ad pridie non. Mart. = 6. Mart. (Wedekind, Noten zu einigen Geschichtschreibern des deutschen Mittelalters, I, 190, n. 144): „Othelricus comes."

Št. 255.

1070, dne 21. marca. Lateran.

Papež Aleksander II. ustreže solnograškemu nadškofu Gebhardu, ki je prosil, da bi smel ustanoviti škofijo, ker je nadškofija tako obširna, da je ne more sam preskrbovati s krizmo in po njej ne izvrševati vseh drugih škofovskih opravil. Dovoljuje mu, da ustanovi škofijo v tistem kraju, ki se mu zdi primernejši, ter postavi za oskrbovanje duš po svoji previdnosti pomočnika *[„adiutorem"];* vendar se ta škofija ne sme nikdar odtegniti Solnograški cerkvi in ondotnim nadškofom. Noben škof naj se tam ne postavi ne s pomočjo investiture in ne na podlagi kake pogodbe, ako ga ni on (Gebhard) ali kateri njegovih naslednikov izvolil, ordiniral in posvetil.

„Datum Lateranis XII. kalend. Aprilis ... anno ab incarnacione domini milesimo LXX., pontificatus vero domini Alexandri pape II. nono, indic. VIII." — *„Quotiens ea a nobis petuntur."*

---

[1] Sedaj Zompicchia vzhodno od Kodrojpa na Furlanskem.

[2] Pantianicco je severno od vasi Zompicchie.

[3] Beano je med Pontianiccom in Zompicchio.

[4] Primerjaj rodovnik pod št. 221. — Gl. tudi listino z dne 17. novembra leta 1102. (Schumi, Urk., I. 73, št. 67): „Wodalricus filius quondam item Wodalricus marchionis et Adeleita jugales."

[Izvirna listina v Državnem arhivu na Dunaju. — Vita Gebehardi archiep. et succ., c. 5 v Admontu (MG. SS., XI, 37). — Hund, Metrop. Salisb., I, 57. — Hund-Gewold, Metrop. Salisb., I, 39. — Mansi, Concil. coll., XIX, 975. — (Kleimayrn), Juvavia, Anh., 257, št. 109. — Ankershofen, Handb. d. Gesch. des H. Kärnten, II^b, 94, št. 50. — Migne, Patrolog., Ser. lat., CXLVI, 1354. — Hirn, Kirchenverhältnisse v. Gurk, str. 9. — Sickel, Monum. graphica, X, 6. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, I, 68, št. 27. — Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 4673 (3450).]

Št. 256.

1070.

Kralj Henrik IV. podeli oglejskemu patriarhu Sigehardu mejno grofijo Kranjsko.[1] *[„Donatio Marchie Carniole facta per serenissimum dominum Henricum Romanorum imperatorem sancte Aquilegensi ecclesie. Imprimis in MLXX. olim serenissimus dominus Henricus Romanorum imperator diuino spiritu commotus reuerendissimo olim domino Gerardo patriarche concessit imperpetuum Marchiam Carniole de ipsius domini imperatoris regali proprietate et potestate in proprietatem et potestatem, cum omnibus suis iuribus et honoribus uniuersis, eidem ecclesie et patriarche pro se et successoribus suis recipienti, prout legitime constat."]*

[Iz nekega državnopravnega spisa iz 14. stoletja v Mestnem muzeju v Vidmu. — Zahn, Austro-Friulana, str. 314, štev. 233 (Fontes rer. Austr., Dipl., XL). — Schumi, Archiv f. Heimatkunde, I, 40, št. 16.]

Št. 257.

Med letom 1070. in 1076.[2] Brixen.

Welf, vojvoda bavarski, podeli iz spoštovanja do brixenskega škofa Altwina cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke rečenemu škofu in njegovemu odvetniku Gundacharju po Reginhardu iz Irslingena[3] *[„cum manu Reginhardi de Ursinga"]* svoje dedno posestvo z vsemi priteklinami na Kranjskem v grofiji mejnega grofa Udalrika *[„tale bonum quale hereditario iure partibus Chreinę in comitatu quidem Ŏdalrici marchionis . . . possedit"].*

„Actum Brixine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 84, št. 234.]

[1] Kralj Henrik IV. ni leta 1070. podelil Kranjske mejne grofije oglejskemu patriarhu, pač pa še le leta 1077. dne 11. junija (gl. št. 331). Takratni oglejski patriarh se ni zval Gerard, pač pa Sigehard. Henrik IV. ni bil leta 1070. cesar, temuč kralj. O tej notici pravi Mayer (Die östlichen Alpenländer im Investiturstreite, str. 99), da je „eine aus der Erinnerung gemachte Aufzeichnung, aus der man nichts folgern darf".

[2] Leta 1070. je Welf dobil bavarsko vojvodino, leta 1076. se je pa sprl s takratnim kraljem Henrikom IV. Med letom 1070. in 1076. se je tedaj zvršila ta daritev. Ker je mejni grof Udalrik I. umrl dne 6. marca leta 1070., nam je tu misliti na njegovega enakoimenovanega sina, čeprav je rečenega leta imel le sedem let. Mogoče je pa tudi, da so dotično zemljo še po smrti Udalrika I. nekaj časa zaznamovali z besedami „in comitatu Ŏdalrici marchionis". (Cfr. Redlich, Acta, str. 84.)

[3] Irslingen je severno od Rottweila na Würtemberškem.

Št. 258.

Med letom 1070. in c. 1080. Anras.[1]

Plemeniti Henrik in njegova soproga Wezala *[„quidam nobilis prosapia ortus nomine Heinricus suaque coniux Wezala personata"]* odstopita brixenskemu škofu Altwinu neko utrdbo v Kranjski gori ter v istem kraju tudi neko posestvo, katero sta od rečenega škofa nekdaj dobila kot užitek za neko svoje posestvo *[„... quandam munitionem loco Chreinę sitam taleque praedium quale ad id loci pro sui praedii conventione a venerabili antistite Altwino quondam ad utriusque vitam utendum acceperunt."]*

Naštetih je več prič.

Zato pa škof prepusti imenovanemu Henriku in njegovi soprogi utrdbo Kamen z vsemi priteklinami, potem svoje posestvo v kraju „Nad jezerom" imenovanim,[2] dalje cerkev in tri kmetije pri Sv. Danielu[3] ter en vinograd nekega Liutona. *[„... aliam munitionem Steina nuncupatam cum omnibus eius appenditiis, nec non tale praedium quale in loco z Ŏbinentiges Sêvves possedit, insuper ęcclesiam dotatam ac tres mansos ad villam sancti Danielis sitos et unam vineam cuiusdam Liutonis."]*

„Actum Andras."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 85, št. 236. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 149, št. 376.]

Št. 259.

Med letom 1070. in c. 1080.[4] Aufhofen.

Plemeniti Henrik se odpove izkoriščanju vseh posestev in podložnikov, o katerih je obljubil, da jih po svoji smrti in po smrti svoje soproge Wezele prepusti Brixenski cerkvi in njenemu pastirju Altwinu; tudi odstopi rečenemu škofu utrdbo Kamen, katero je nekdaj dobil v zameno za neko drugo utrdbo v Kranjski gori. *[„... necnon praedictam munitionem Steina quam prius in conventionem alterius munitionis Chreinę sitę recępit, praescripto praesuli resignando reddidit."]*

Naštetih je več prič.

Zato pa škof Altwin prepusti imenovanemu Henriku in njegovi soprogi v porabo svojo utrdbo, katero ima v Kranjski gori, potem posestva in podložnike, ki spadajo pod ta kraj, in pa tudi neki dvor

---

[1] Anras je vzhodno od Silliana na Tirolskem.
[2] Kar se tiče kraja, „z Ŏbinentiges Sêvves" imenovanega, glej dotično opazko pod št. 157.
[3] Sv. Daniel je nad Grabelno vasjo na Koroškem.
[4] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

vŽelečah *[„munitionem quam in loco Chreinę possedit, ac praedia mancipiaque ad id loci ad eius fiscum pertinentia, insuper unum curtiferum loco Zilinta situm"].*

„Actum Vfhovun."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 85, št. 237. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 149, št. 377.]

Št. 260.

Med letom 1070. in c. 1080.[1] Brixen, Aufhofen.

Henrik iz jako plemenite rodovine *[„quidam nobilissima prosapia ortus Heinrich nuncupatus"]*[2] podeli iz ljubezni in postrežljivosti do brixenskega škofa Altwina cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke imenovanemu škofu in njegovemu odvetniku Gundacharju svoja posestva z vsemi priteklinami, katera je podedoval v Gorici in po drugih ondotnih krajih, ležečih v Italskem kraljestvu in v Furlanski grofiji *[„talia predia qualia regno Italico comitatu Foriulanense loco Goriza aliisque locis ibidemcircum iacentibus prefatus Heinricus hereditario iure ... habuit et possedit"].*

Naštetih je več prič.

„Actum Brixine."

Nekaj časa pozneje je rečeni Henrik prepustil imenovanemu škofu in njegovi cerkvi užitek od omenjenih posestev *[„usum prefatorum bonorum"].*

Naštetih je več prič.

„Actum Vfhovun."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Hormayr, Beyträge zur Gesch. Tirols, I b, 55, št. 22 (nepopolno). — Redlich, Acta Tirol., I, 86, št. 240.]

Št. 261.

Med letom 1070. in c. 1080.[3] Preddvor.[4]

Ko sta se plemeniti Liutpold in brixenski škof Altwin nehala prepirati zarad neke lastnine Brixenske cerkve v Lieserhofenu in na gori Altersbergu[5], sta rečeni škof in njegov odvetnik Gundachar prepustila onemu (Liutpoldu) polčetrte slovenske kmetije ter obljubila v določenem času plačati 25 talentov penezov rezenskega kova *[„III Slavenses hôbas ac dimidiam in proprium possidendas necnon XX et V talenta denariorum Radesponensis monete terminatim persolvenda"].*

---

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[2] Več o tem Henriku glej pod št. 393.
[3] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.
[4] Preddvor, vas nad Kranjem na Kranjskem.
[5] Altersberg je severno od Špitala na Koroškem.

Nato se je pa imenovani Liutpold odpovedal vsem pravicam do posestev in podložnikov v Lieserhofenu in na gori Altersbergu [*„in locis Lisirahovvn et in monte Alpigeris“]*, katere je rajnka matrona Pezala podelila omenjenemu škofu ter cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina.

Priče: „Perchtold, Ascuvin, Ǒdalrich, Irimurit, Ilisunch, Gotopolt, Ǒdalscalch, Adalpreht, Rǒtpreht, item Perchtolt, Wezil, Waltheri, Irminstein, Otto, Charilinch, Grifo, Durinch.“

„Actum Nivnhovun.“

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 88, št. 244. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 150, št. 379.]

Št. 262.

Med letom 1070. in c. 1080.[1] Molzbichl.[2]

Plemeniti Ludovik podeli brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Gundacharju svoja podedovana posestva v Oberdorfu in v Dolah[3] ter še druga v sosednjih krajih, skupno obsegajoča trideset slovenskih kmetij [*„praedia quę in locis zǒ Ôbrundôrf ac Dôlach notatis hereditario iure possedit, necnon alia que in proxima praefatorum locorum affinitate visus est habere, ... ad mensuram ac plenitudinem XXX Sclavensium hôbarum“]*.

Naštetih je več prič.

„Actum Mulzpuhil.“

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 88, št. 246. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 151, št. 380.]

Št. 263.

Nepristno.[4]

1072, dne 9. januarja. Rezno.

Kralj Henrik IV. naznanja, da ga je prosil solnograški nadškof Gebhard, kateri zarad razširjenosti svoje nadškofije in zarad slabih potov ne more vestno skrbeti za dušni blagor vseh, njemu izročenih ljudi, da bi ustanovil škofijski sedež v svoji nadškofiji, in sicer na Krki

---

[1] Zastran datiranja gl. Redlich, Acta Tirol., p. XXXII.

[2] Molzbichl je vzhodno od Špitala.

[3] Oberdorf je severozahodno od Špitala. Blizu Oberdorfa so bile brez dvoma tu omenjene Dole.

[4] Jaksch (Mon. hist. duc. Car., I, 70) je dokazal, da je bila ta listina med letom 1172. in 1177. ponarejena. Razen te listine je ista roka spisala še druge, namreč dve pristni iz leta 1175. in 1176. ter tri nepristne, med njimi tudi tisto, ki se omenja v Gr. II, št. 320. — Pisatelj te listine je porabil razen neke pristne listine, ki se nam pa ni ohranila, tudi nekatere stavke iz Vita Heinrici ter listino kralja Henrika z dne 4. febr. leta 1072. (gl. št. 265), listino solnograškega nadškofa Konrada I. z dne 17. julija 1131, listino cesarja Friderika I. z dne 7. aprila leta 1162. ter listino istega cesarja z dne 10. marca leta 1170.

[„in Gvrkehoven"], kjer je nekdaj plemenita grofinja Hema *[„nobilis commetissa Hemma nomine"]* s premoženjem, katero je podedovala po svojih starših in katero je prišlo v last njenemu soprogu grofu Wilhelmu *[„mariti sui Willehelmi comitis"],* utemeljila samostan za sedemdeset nun in dvajset korarjev.

Kralj pravi, da je ustregel prošnji rečenega nadškofa ter mu velel, da naj gre z rezenskim škofom Otonom, s pasovskim škofom Altmanom[1], z mejnim grofom Starchandom *[„Starchando marchionę"],* odvetnikom Krške cerkve, ter z drugimi državnimi knezi na Krko ter si tu, zadobivši dovoljenje ondotnih prebivalcev in ne naredivši tamošnji cerkvi nobene sile, postavi pomočnika *[„coadiutorem"]* soglasno z ondotno duhovščino in ondotnim ljudstvom. Dalje je (kralj) ukazal nadškofu, da naj skrbi, da bi cerkev, ki je prejela toliko darov od imenovane grofinje, ako postane škofija, dobila darove tudi od njega (od kralja), namreč fare in desetine *[„id est plebibus et decimis"].* Nato je omenjeni nadškof večkrat šel v družbi naštetih škofov, odvetnika Starchanda in drugih modrih mož na Krko, kjer je bil z dovoljenjem krške duhovščine in ljudstva plemeniti Gunther enoglasno in svobodno izvoljen za škofa.

Kralj potrdi iz naklonjenosti do Krške cerkve ter iz ljubezni do ondotne duhovščine in ljudstva vsa posestva ter vse premakljive in nepremakljive stvari, katere je darovala jako plemenita grofinja Hema, da jih imajo v svoji lasti Gunther, sedaj prvi škof rečenega kraja, in njegovi nasledniki ter jih z dovoljenjem duhovščine in ljudstva oskrbujejo in množe. Krški škof naj bo nezavisen od vsake zunanje oblasti; le svojemu nadškofu in njegovim naslednikom naj izkazuje pokorščino in spoštovanje zarad vikarstva Solnograške cerkve ter zarad podeljenih fara in njih desetine *[„pro vicaria Iuuauensis ecclesię et terminis ecclesiarum ac decimis ab eis possidendis"].* Vsled prošnje svoje soproge Berte, kolinskega nadškofa Annona, solnograškega nadškofa Gebharda, rezenskega škofa Otona in pasovskega škofa Altmana prepusti kralj krškemu škofu in njegovim naslednikom vse pravice, katere bi država utegnila imeti na zemlji Krške cerkve. Potrdi mu lastninsko pravico do vasi „Gerolitsdorf" na Bavarskem, katero je nekdaj podelil opatici Himzli *[„abbatissę Himzle"],* ter vse tisto, kar so njegovi predniki Arnulf[2], Ludovik[3], Oton (II.)[4], Henrik[5] in Konrad[6] podarili rečeni Hemi in njenim prednikom, namreč tržno pravico, potem pravico, kovati

[1] Rezenski škof Oton in pasovski škof Altman nista bila navzoča, ko je Gebhard posvetil Guntherja za krškega škofa. Gl. št. 268.

[2] Gl. Gradivo, II, št. 309 in 319.

[3] Gl. Gradivo, II, št. 336.

[4] Gl. Gradivo, II, št. 451 in 470.

[5] Gl. št. 35 in 36.

[6] Gl. št. 68 in 84.

novce, colnino, dva Trušenjska gradova, mnogo drugih gradov ter vse rudnike in soline, ki se nahajajo na zemlji Krške cerkve. [*„... videlicet foris, mercatibus, monetis, theloneis ac duobus castris Trvhsen dictis et aliis castellis ... etiam fodinę cuiuscumque metalli et saliginę, que in bonis ecclesię reperientur“.]* Med njenimi mejami nima nobena tuja oblast nič opraviti. Noben vojvoda, grof ali sodnik ne sme v Krški dolini [*„in valle Gvrka“]* izvrševati kakega sodstva; izvzeta sta le krvava sodba in pa tatvina [*„de sanguine et furto“]* in še to le v navzočnosti sodnika, katerega škof določi izmed ondotnih ministerijalov. Vse imetje krških škofov naj bo nedotekljivo [*„pro emunitatę habeatur“].* Nobeden njegovih (kraljevih) naslednikov ne sme tega, kar je dovolil Krški cerkvi, predrzno prelomiti, in če bi vendar prelomil, naj ga Bog sodi. Vse to, kar imata škof in cerkev že sedaj ali pa, kar se morebiti pozneje pridobi, sprejme (kralj) v svoje varstvo tako, kakor bi bilo njegovo. Če bi kdo hotel na tem imetju narediti kako škodo, bi si nakopal njegovo (kraljevo) jezo ter bi bil za tako dolgo časa izobčen iz države, dokler ne bi dal pravega zadoščenja. Po smrti solnograškega nadškofa ali pa krškega škofa in njunih naslednikov naj pri volitvi novega škofa živeči škof najprej izreče svoje mnenje in odda najprej svoj glas. Ker se je pa krški škof bal, da bi pozneje solnograški nadškof ne začel kratiti pravic Krške cerkve, je prosil, da bi to pogodbo med obema cerkvama podpisal in s pečatom potrdil tudi nadškof, kar se je tudi zgodilo. Kralj pravi, da je nato vsled prošnje solnograškega nadškofa Gebharda in krškega škofa Guntherja potrdil vse to, kar je bilo zapisano v tej pogodbi.

„Data V. idus Ianuarii anno dominice incarnationis MLXXII., indict. X., anno ordinationis domini Heinrici quarti regis XVIIII., regni XVI.; actum Ratispone.“

[Ponarejena listina v Celovcu iz Krškega kapitelskega arhiva. — Hormayr, Archiv f. Süddeutschland, II, 237, št. 20. — Ankershofen, Handb. der Gesch. d. H. Kärnten, II[b], 95, št. 51[a]. — Hirn, Kirchen- und reichsrechtl. Verhältnisse v. Gurk, str. 60. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., I, 70, št. 28.]

Št. 264.

Nepristno.[1]

1072, dne 9. januarja. Rezno.

Kralj Henrik IV. naznanja, da ga je prosil plemeniti Aribon[2], prvi prošt Krške cerkve, da bi tako, kakor je potrdil ustanovitev Krške

[1] Jaksch (Mon. hist. duc. Car., I, 73) je dokazal, da je bila ta listina med letom 1203. in 1211. ponarejena, in sicer po zgledu ponarejene listine pod št. 263. Pisec zgoraj navedene listine je hotel prepričati ljudi, da je že grofinja Hema ustanovila proštijo in korarski zbor, kar se je pa v resnici zgodilo še le leta 1123.

[2] Ime tega prošta je izmišljeno.

škofije,[1] katero je ustanovil solnograški nadškof Gebhard z dovoljenjem krške duhovščine in krškega ljudstva zarad razširjenosti svoje nadškofije in zarad slabih potov, tudi določil, da bi bile proštija in korarske prebende *[„preposituram et iura prebendaria canonicorum"]* rečene cerkve svobodne pred vsako oblastjo ter da bi bilo varno pred vsako silo to, kar imajo prošt in korarji že sedaj ali še pridobe ali jim pa darujejo verni ljudje. Tudi ga je prošt prosil, da bi (kralj) podelil in potrdil Krški proštiji vsakovrstne rudnike *[„fodinas et metalla cuiusque generis"]*, soline *[„saligines"]* ter druge naprave enake vrste, do katerih ima on (kralj) pravico in ki bi se nahajale po gorah in posestvih rečenih korarjev, v ta namen, da bi se povečale njih prebende.

Nato podeli kralj vsled prošnje imenovanega prošta z dovoljenjem solnograškega nadškofa Gebharda, prvega krškega škofa Guntherja, Starchanda, odvetnika Krške cerkve, z odobrovanjem kolinskega nadškofa Annona, rezenskega škofa Otona, pasovskega škofa Altmana in drugih državnih knezov, ki so bili takrat navzoči, ter s posredovanjem svoje soproge iz naklonjenosti do Krške cerkve imenovanemu proštu, njegovim naslednikom ter kanonikom omenjene cerkve vse kraljeve pravice čez raznovrstne rudnike in soline, ki se nahajajo na njih sedanji zemlji ali pa na tisti, katero še kdaj pridobe, potem pa tudi tržne in ribolovne pravice *[„fora vel forensia iura vel piscarias"]*. Radodarno jim podeljuje tudi to, za kar ga je prosil prošt in je bilo prej omenjeno. Vsled prošnje rečenega prošta in njegovih bratov jim v navzočnosti Guntherja, prvega krškega škofa, potrjuje vse pravice, katere jim je podelila rajnka grofinja Hema, utemeljitelica Krške cerkve, ko je ustanovila na Krki opatijo in korarski samostan *[„abbatiam in Gvrkehoven et canonicos"]* ter opatiji in korarjem prepustila planine in gozde v Weisbergu[2], Blatnici[3], Modriču[4], Paltenu[5], Suhi[6], Gassarestu[7] in Timnichu[8], ki se nahajajo blizu bivališča kanonikov *[„alpes cum nemoribus scilicet in Wizpriach, in Vlâtniz, in Môdrich, in Palte, in Zŷche, in Gozârist, in Timnich, que ipsis canonicis adiacent"]*, da rabijo les zase in za svoje ljudi pri stavbah in kurjavi, potem nekatera posestva v Mirinsdorfu, Hirtu, Hölleinu, Atni vesi, Gosinjah, Remšeniku in Žalnji vesi ter dvor na Krki *[„quedam predia scilicet Mirinsdorf, Hvrde, Prohpat, Azzendorf, Gensdorf, Remsnich, Salchendorf*

[1] Gl. št. 263.
[2] Weisberg je vas severozahodno od Weitensfelda na Koroškem.
[3] Blatnica (nem. Flattnitz) je vas blizu Weisberga v Glodniški občini.
[4] Modrič (nem. Mödritsch) je vas pri Weitensfeldu.
[5] Palten je v Krški dolini pri Albecku.
[6] Suha (nem. Zauchen) je kraj in potok severozahodno od Weitensfelda.
[7] Gassarest je vas severno od Krke.
[8] „Timnich" nam je iskati najbrže nekje v Krški dolini blizu Weitensfelda. Jaksch misli na kmeta Tamegger v vasi Hohenwurz severno od Weitensfelda.

et curtem apud Gvrkehoven"].[1] Vse to sprejme (kralj) pod svoje varstvo, ter zapove, da noben vojvoda ali grof si ne sme na rečenem mestu prisvajati kake sodne oblasti razen takrat, ako so si ga sami izbrali; izvzeti sta le krvava sodba in izvenredna tatvina [*„excepto iudicio sanguinis et famosi furti"*] in še to le v navzočnosti sodnika, katerega oni (prošt in kanoniki) izberejo. Vsa njih posestva naj bodo nedotekljiva [*„pro emunitate habeatur"*]. Če kdo kaj pregreši, postane kriv ter mora dati zadoščenje, ali naj se pa kaznuje.

„Data V. idus Januarii, anno dominice incarnationis MLXXII., indict. X., anno ordinationis domini Heinrici quarti regis XVIII., regni XVI.; actum Ratispone."

[Ponarejena listina v Zgodovinskem društvu v Celovcu. — Eichhorn, Beyträge zur Gesch. u. Topogr. des H. Kärnten, I, 202. — Ankershofen, Handb. der Gesch. des H. Kärnten, IIb, 102, št. 55. — Jaksch, Mon. hist. Car., I, 73, št. 29.]

Št. 265.

1072, dne 4. februarja. Rezno.

Kralj Henrik IV. naznanja, da je solnograški nadškof Gebhard tožil, da so njemu izročene duše v nevarnosti, ker ne more sam voditi svoje, v gorah ležeče škofije zarad njene obširnosti in zarad slabih potov. Kralj pravi, da je zato po nasvetu svojih fevdnikov dovolil nadškofu, da si v svoji nadškofiji postavi pomočnika ter ustanovi škofijski sedež. Odobril je, da na Krki [*„in loco qui dicitur Gurca"*] pri cerkvi Marije Device, kjer je bil prej ženski samostan [*„ubi prius erat congregatio sanctimonialium"*], napravi (nadškof) škofovsko stolico, podeli novi škofiji od svoje nadškofije toliko posestev in desetin, kolikor se mu zdi primerno, ter za novo stolico po svoji previdnosti ordinira škofa s pogojem, da se nova škofija nikdar ne odtegne Solnograški cerkvi, njemu (nadškofu) in njegovim naslednikom, ter da naj se tam ne postavi noben škof ne s pomočjo investiture in ne s pomočjo kake pogodbe, ako ga niso rečeni nadškof ali pa njegovi nasledniki izvolili, ordinirali in posvetili.[2]

„Data II. non. Februarii, anno dominicę incarnationis MLXXII., anno autem ordinationis domini Heinrici quarti regis XVIII., regni vero XVI., indict. X.; actum est Ratispone."

[Izvirna listina v Državnem arhivu na Dunaju. — Vita Gebeh. et succ., c. 5 (MG. SS., XI, 38). — Hund, Metrop. Salisb., I, 57. — Hund-Gewold, Metrop. Salisb., I, 39. — Lünig, Reichsarchiv, XVIa, 951. — (Kleimayrn) Juvavia, Anh., 258, št. 110. — Ankershofen, Handb. der Gesch. des H. Kärnten, IIb, 97, št. 51. — Hirn, Kirchen- und reichsrechtl. Verhälnisse des Bist. Gurk, 9. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., I, 75, št. 30.]

[1] Zastran lege tu navedenih krajev glej št. 130. „Remsnich" je morebiti Remšenik pri Beli v Kapelskem sodnem okraju.

[2] Zastran tu omenjenih pogojev glej tudi št. 255.

Št. 266.

Nepristno.[1]

1072, dne 6. marca. Krka.

Solnograški nadškof Gebhard naznanja, da je vzel s seboj rezenskega škofa Otona, pasovskega škofa Altmana in druge kneze ter hotel svoji cerkvi koristiti tako, da ostane trdno in neomajano to, kar je dobrega storil, se izpremeni, kar je vredno premembe, ter popravi, kar je treba izboljšati. Med tem je zvedel, da je umrla krška opatica Himzila *[„obitus domine Himezele venerabilis abbatisse de Gurkehouen"]*. Ker je veliko trpel zarad mnogokratnih in težavnih potov med visokim gorovjem in ker je bil takrat malokdaj mir ali pa skoraj nikdar, je sklenil po nasvetu in s pomočjo prej imenovanih škofov soglasno s kanoniki in ministerijali Krške cerkve ter ondotnim odvetnikom, mejnim grofom Starchandom, da postavi škofa na Krki. To je moral storiti že zarad raznih opravil, katera mu niso dopuščala, da bi dalj časa ostal v Karantaniji *[„in Karinthia"]*, potem pa tudi zato, ker je njegova škofija tako obširna, da ni mogel vestno skrbeti za cerkvene zadeve. Ko je svoj sklep razodel rečenim škofom in drugim možem, so mu pritrdili kanoniki in ministerijali Krške cerkve in pa omenjeni mejni grof. Ker so se pa zastopniki Krške cerkve bali, da bi jo mogel on (Gebhard) ali pa njegovi nasledniki z ustanovitvijo škofije spraviti pod oblast Solnograške cerkve, je poslal (Gebhard) svoje poslance k papežu Aleksandru II. ter mu naznanil svoj sklep in pa pomisleke zastopnikov Krške cerkve. Ko je papež zvedel za njegov sklep in za željo zastopnikov rečene cerkve, je ukazal, da naj omenjeni sklep ne bo na škodo Krški cerkvi, pač pa na korist obeh cerkva. Ko je (Gebhard) dostojno sprejel papeževe poslance, je sklical prelate, kanonike in ministerijale svoje cerkve ter imenovana škofa in pa prelate drugih cerkva, ki so izrekli, da je ustanovitev Krške škofije dobro podjetje v čast božjo in v korist ljudem ter da se je treba potruditi, da se zvrši. Ko se je udeležil zborovanja kanonikov in ministerijalov Krške cerkve, je bil tu plemeniti Gunther, rojen na Grobniškem polju *[„Guntherum nobilem virum oriundum de Chraphelt"]*, svobodno in enoglasno izbran za škofa, katerega je nato potrdil, ko mu je dal prstan, krški prelat mu je pa izročil pastirsko palico. Ker je med vsemi cerkvami posebno naklonjen Krški, zato veleva za večne čase, da se po smrti rečenega Guntherja ali pa katerega njegovih naslednikov vrši volitev

[1] Jaksch (Mon. hist. duc. Car., I, 76) je dokazal, da je bila ta listina med letom 1172. in 1177. ponarejena. Spisala jo je ista roka, katera je tudi zvršila listini krškega škofa Henrika z dne 11. oktobra 1171 in z dne 27. maja 1173. Ponarejena listina je imela iz prva le letnico, pozneje (med letom 1203—1205) je notar Gebeno dostavil še dan, mesec in kraj. Sestavljalec te listine je porabil pri svojem delu listino solnograškega nadškofa Konrada I. z dne 17. julija 1171, potem listino papeža Lucija II. z dne 11. februarja 1145 in pa še nekatere druge vire.

brez zvijače in sile ter v njegovi (Gebhardovi) navzočnosti ali pa v navzočnosti njegovih naslednikov tako, da se ne dela Krški cerkvi nobena sila, kajti volilci so imeli tudi pri prvi volitvi popolno svobodo. Ako bi med volilci nastala kaka razprtija, jih mora zediniti s pomočjo dveh ali treh imenitnejših in modrejših mož Krške cerkve. Sklenilo se je soglasno s prelati, kanoniki in ministerijali obeh cerkva, da naj imajo škof Gunther in njegovi nasledniki isto volilno pravico v Solnograški nadškofiji, kakor on (Gebhard) in njegovi nasledniki v Krški škofiji. Gebhard pravi, da prepušča krškemu škofu in njegovim naslednikom za večne čase vikarstvo [*„omnem vicariam“*] Solnograške cerkve v duhovskih in posvetnih zadevah. Meje faram [*„terminos quoque barochiarum“*] hoče določiti pozneje, ko bode imel več časa; za sedaj mu zarad raznih nadlog ni mogoče, akoravno je zarad tega dobil ukaz od papeža. V navzočnosti rečenih škofov, prelatov in drugih državnih knezov zapove, da naj zvestoba in družljivost vežeta kanonike in ministerijale obeh cerkva; ministerijali obeh cerkva imajo pravico, da sklepajo med seboj zakonske zveze. Ako bi on (Gebhard) ali pa kateri njegovih naslednikov hotel spraviti Krško cerkev pod svojo oblast ali pa prestaviti škofijo v kak drug kraj zato, da bi posestva krškega škofa, katera sta prej imela opatija in korarski samostan, združil s Solnograško cerkvijo, sme Krška cerkev s svojim odvetnikom rečeni kraj (Krko) z vsemi priteklinami za petnajst penezov [*„XV nummis“*] odkupiti od škofovske oblasti ter se povrniti do stare svobode, o čemer tudi govori listina njegovega prednika Balduina.[1]

„Acta sunt hec anno ab incarnatione domini millesimo LXXII., indictione decima, sub domino papa Alexandro II. apostolatus eius anno X., pontificatus vero nostri XIII. Datum apud Gurkhouen II. non. Marc.“

[Ponarejena listina v Zgodovinskem društvu v Celovcu. — Eichhorn, Beyträge zur Gesch. u. Topogr. des H. Kärnten, I, 194. — Ankershofen, Handb. der Gesch. d. H. Kärnten, II^b, 99, št. 52. — Hirn, Kirchen- und reichsrechtl. Verhältnisse des Bist. Gurk, str. 65. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., I, 76, št. 31.]

Št. 267.

1072, dne 2. maja. Koper.

Tržaški škof Adalger [*„Adalgerius sanctae sedis Tergestinae ecclesiae episcopus“*] podeli soglasno s svojim duhovnikom Remedijem in svojim odvetnikom Ivanom Zenonu, opatu sv. Nikolaja, in njegovi cerkvi, ležeči na obrežju Rialtskega pristanišča v Benetkah [*„in littore de portu Rivoalto de Venetia“*], cerkev sv. Apolinarija v kraju, ki se zove Gasello [*„in loco qui vocatur Gasello“*][2] z vinogradi, oljikami, njivami,

[1] Gl. št. 126.

[2] Cerkev sv. Apolinarija v Gasellu je sedanja cerkvica sv. Nikolaja v Oltri nasproti Kopru. Gasello se zove majhen kraj v Oltri, kjer je kakih šest hiš.

dohodki in izdatki. Na eni strani darovane zemlje ima svoj vinograd Ivan Bautitio, na drugi je imel svojo zemljo Amantinus de Iudice, na tretji je vinograd bratovščine sv. Justa, na četrti je pa zemlja, katero je imel Bonus de Valtera. Tudi mu podeli vinograd z oljikami v kraju, ki se zove „Acaselis“[1]. Opat Zenon in njegovi nasledniki naj imajo pravico, da darovani svet obdrže, izkoriščajo ali pa zamenjajo. Nobeden izmed tržaških škofov ne sme nadlegovati rečenega opata, njegovih naslednikov ali pa od njih zavisnih menihov, kateri bi bili poslani na darovano zemljo, da bi jo varovali; pač pa naj jih branijo ter jim v vseh stvareh pomagajo. Kdor bi to naredbo prelomil, naj plača opatu Zenonu ali pa njegovim naslednikom deset liber zlata.

„S. (= signum) Adalgerius, s. Remedius, s. Iohannes advocatus eorum consentiens, s. Walpero testis, s. Cadullo de Iudice testis, s. Bertaldus Albini testis.“

„Ego Basilius notarius hanc traditionis chartam manu mea scripsi atque firmavi.“

„Anno ab incarnatione redemptoris nostri millesimo septuagesimo secundo, die secundo mensis Maii. Actum in civitate Iustinopoli.“

[Kandler, Codice dipl. Istr. ad a. 1072.]

Št. 268.

1072, dne 6. maja.

Solnograški nadškof Gebhard ustanovi Krško škofijo ter jej dne 6. maja leta 1072. v navzočnosti brixenskega škofa Altwina, freisinškega škofa Ellenharda in istrskega škofa Kandijana postavi in posveti Guntherja kot prvega njenega škofa. Rezenski skof Oton in pasovski škof Altman sta pismeno odobrila ta korak. Tudi sta se takrat prečitali listini papeža Aleksandra II.[2] in pa kralja Henrika IV.,[3] ki sta dovolila, da se ustanovi rečena škofija. Sklenilo se je, da se oba dokumenta shranita v Solnogradu. K tej ustanovitvi je nekoliko pripomogel neki star kodeks,[4] ki se je nahajal v knjižnici v Solnogradu. V njem se je čitalo, kateri škofje so že prej po ondotnih krajih nadomestovali solnograške nadškofe. Tudi je bilo v njem omenjeno, da so med nadškofi in njih podškofi večkrat nastali prepiri, ki so povzročili, da so oni nehali pošiljati tja svoje namestnike. Ker podškofje niso imeli stalnega sedeža, je bilo treba sedaj novi škofiji določiti stolico in meje.

[1] Acaselis je najbrže sedanja gora Caselle od Oltre proti zahodu.

[2] Gl. št. 255.

[3] Gl. št. 265.

[4] Foltz (Gesch. der Salzburger Bibliotheken, str. 29) in za njim Jaksch (Mon. hist. duc. Car., I, 79, op.) mislita na neki izgubljen kodeks, v katerem so bile najbrže popisane razmere med solnograškimi nadškofi in njih podškofi po Karantaniji. Prepiri med nadškofi in pokrajinskimi škofi so bili prej ko ne takrat, ko je pokrajinski škof Osvald oskrboval cerkvene zadeve po Karantaniji. Prim. Gr. II, št. 190.

Vita Gebehardi archiep. Salisb., c. 2 (MG. SS., XI, 26): „Ante quoque anno incarnationis Domini 1072 constituit (sc. Gebehardus) sedem episcopalem intra Karinthiam in loco Gûrca dicto, cui prefecit et consecravit episcopum Guntherium 2. Non. Mai, presentibus et conbenedicentibus episcopis Altwino Brihsinensi, Ellenhardo Frisingensi, Candiano de Ystria [1], caeteris comprovincialibus episcopis, Ottone scilicet Ratisponensi, Altmanno Pataviensi per epistolas suum in hanc ipsam ordinationem prebentibus assensum. Prolata est ibi tunc et epistola domni Alexandri papae et ad confirmationem huius constitutionis in auribus populi lecta et interpretata. Sed et litterae regis Heinrici suum in hanc consensum pronuntiantes similiter sunt recitatae. Quae utraeque destinatae sunt servari in ecclesia Iuvavensi. Iuvit ad hanc novam constitutionem et quidam veterum noticiarum codex. Repertus enim erat talis in camera librorum Salzpurhc, et in eo repertum qui episcopi sub quibus archyepiscopis Salzpurgensis ecclesiae vices et ante gessissent in prenominata regione. Repertae sunt in eodem libro crebrae discordiarum causae inter ipsos archyepiscopos et subepiscopos illos, propter quas conicitur et estimatur vicem illam tunc cessavisse et morientibus aliis alios non fuisse substitutos. Et quia huiusce stabilitatis anchoras non habebant, sedem videlicet episcopalem et clerum ac plebem in separatis sibi parrochiae terminis cum qualibus supradicta restauratio renovata est et stabilita."

Auctar. Garst. ad. a. 1072 (MG. SS., IX, 568): „Episcopium Gurcense a venerabili Gebehardo archiepiscopo constituitur, et Guntherus ibi episcopus ordinatur."

Ann. Admunt. ad a. 1072 (MG. SS., IX, 576): „Episcopium Gurcense a venerabili archiepiscopo Gebehardo constituitur, et Guntherus episcopus ibidem eligitur."

S. Rudberti Salisburg. Ann. breves ad a. 1072 (MG. SS., IX, 758): „Gebehardus archiepiscopus 2. Non. Mai. ecclesiam Kurcensem dedicavit, et in ea sedem episcopalem constituit, et ad hanc Guntherium episcopum ordinavit."

Ann. s. Rudberti Salisburg. ad a. 1072 (MG. SS., IX, 773): „Gebhardus archiepiscopus Gurcensem fecit episcopatum, 2. Nonas Mai."

Vita Chunradi archiep., c. 4 (MG. SS., XI, 64): „Siquidem in Karinthia in ecclesia Gurcensi, ubi mulier nobilissima et ditissima Hemma nomine abbatiam monialium construxerat, quibus, ut dicitur, post aliqua tempora propter vitae et ordinis regularis sterilitatem et exordinationem deletis canonici [2] successerunt, sedem episcopalem (sc. Gebhardus) constituit, videlicet ut ipso diversis negotiis occupato, Gurcensis episcopus vices suas impleret."

Št. 269.

Nepristno.[3]

1072, dne 6. maja. Solnograd.

Solnograški nadškof Gebhard naznanja, da je posvetil izvoljenega krškega škofa Guntherja. Ko je ta s Kandijanom, škofom istrskim *[„cum domino Candiano venerabili episcopo de Histria"]*, prišel k njemu, se

[1] Ta Kandijan je bil škof pičenski. Gl. št. 216.

[2] Notica o kanonikih ne odgovarja resnici. Vita Chunradi je bila spisana med letom 1170. in 1177., tedaj sto let po ustanovitvi Krške škofije, in zato je napaka razumljiva.

[3] Ta listina je nastala med letom 1195. in 1203. (Jaksch, Mon., I, 79.) Vsebina je vzeta iz neke notice v Vita Gebehardi archiep., c. 2. (Gl. št. 268.)

je posvečenje izvršilo v navzočnosti brixenskega škofa Altwina in freisinškega škofa Ellinharda. Rezenski škof Oton in pasovski škof Altman, ki sta s svojimi nasveti mnogo pripomogla, da se je Krška škofija ustanovila, sta bila vsled državnih zadev odsotna ter sta pismeno izrazila svoje zadovoljstvo zarad rečenega posvečenja, pri katerem so se prečitale listine papeža Aleksandra II.[1], kralja Henrika IV.[2] in pa njegova (Gebhardova)[3] o ustanovitvi Krške škofije.

„Actum aput Salzburg anno dominicę incarnationis MLXXII., indictione X., II. non. Maii.“

[Ponarejena listina v Zgodovinskem društvu v Celovcu. — Eichhorn, Beyträge zur älteren Gesch. u. Topogr. des H. Kärnten, II, 111. — Ankershofen, Handb. der Gesch. des H. Kärnten, II^{b}, 101, št. 53. — Kandler, Codice dipl. Istr. ad a. 1072. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., I, 79, št. 33.]

Št. 270.

1072, meseca maja.[4]

Pogodba med solnograškim nadškofom Gebhardom in freisinškim škofom Ellenhardom zarad sporne desetine, katero je imela Freisinška cerkev na zemlji Solnograške nadškofije. Najprej določita, da naj freisinški škof dobiva vso desetino od treh dvorov poleg Vrbskega jezera, od katerih si sam želi, od drugih pa le eno tretjino, nadškof pa dve. *[„. . . . de tribus curtiferis quibus velit sibique placeat, apud Wertse decimam integram habeat, de reliqua autem decimatione ipse terciam, duas vero domnus Gebehardus archiepiscopus partes accipiat.“]*

Kar se tiče freisinških posestev v Katschu *[„in loco Chatzis“]*, naj dobi freisinški škof od enega dvora vso desetino, od ostalih pa le eno tretjino, nadškof pa dve. Da bi ta pogodba ostala za vedne čase neizpremenjena, odstopi freisinški škof Ellenhard po nasvetu svojih duhovskih in posvetnih fevdnikov po svojem odvetniku Otonu nadškofu in njegovemu odvetniku Engilbertu v popolno last od katschskih posestev eno slovensko kmetijo v vasi Peterdorfu[5] *[„unum mansum Sclauonicum in predicto predio Chatzis in villa quę dicitur Pederdorf“]*. Nato slede v listini imena mnogih prič.

Tudi sta se pogajala o desetinah tistih cerkva, katere ima Freisinška škofija na Lurnskem polju *[„in Liburnia“]*. Te cerkve so cerkev sv. Petra pri Breznici *[„sancti Petri apud Frezna“]*[6], sv. Mihaela pri

[1] Gl. št. 255.
[2] Gl. št. 265.
[3] Gl. št. 266.
[4] Zastran datiranja gl. Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 26, št. 63.
[5] Peterdorf je vas blizu Muraua na Gorenjem Štajerskem.
[6] Sedanji St. Peter im Holz na Lurnskem polju severozahodno od Špitala. Tik zraven je vasica Breznica (Fresnitz).

Požarnici *[„sancti Michahelis apud Bosanriza"]*[1] in sv. Martina na Beli *[„sancti Martini apud Velah"]*.[2] Od ondotnih desetin naj dobi eno polovico solnograški nadškof, drugo pa freisinški škof. Kar se tiče posestev Freisinške cerkve na Lurnskem polju (pri Sv. Petru), naj dobiva ondotne desetine le freisinški škof. Ako bi ljudstvo zarad dolgih in težavnih potov ne moglo obiskovati naštetih treh cerkva, sme freisinški škof po nasvetu svojega nadškofa postaviti še kako novo. Da bi ostala ta pogodba veljavna, je freisinški škof Ellenhard z dovoljenjem svojih duhovnikov in ministerijalov prepustil nadškofu Gebhardu v popolno last poldrugo slovensko kmetijo v Lendorfu[3] *[„mansum unum Sclauonicum et dimidium in loco qui dicitur Lengindorf"]*.

Datum manjka.

[Prepis iz 12. stoletja v Državnem arhivu v Monakovem. — Meichelbeck, Hist. Fris., I^a, 273. — Resch, Aetas millenaria, str. 92 k letu 1063. — Ankershofen, Handbuch d. Gesch. des H. Kärnten, II^b, 115, št. 64. — Zahn, Cod. dipl. Austro-Fris., I, 81, št. 79 (Fontes rer. Austr., Dipl., XXXI), k letu c. 1060. — Zahn, Urkundenbuch d. H. Steiermark, I, 76, št. 67 k letu c. 1065 (odl.). — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 155, št. 394.]

Št. 271.

1072, dne 17. (18.) julija. Michaelbeuern.

Oglejski patriarh Sigehard *[„a venerabili Aquilegiensi(s) ecclesię patriarcha Syro"]* posveti skupno s solnograškim nadškofom Gebhardom in concordijskim škofom Dietwinom cerkev Marije Device in sv. Mihaela v Beuernu[4] *[„apud Bivren"]* ter jej z dovoljenjem svoje navzočne matere grofinje Pilhilde podari več posestev s pristavkom, da nima po njegovi (patriarhovi) smrti ter po smrti njegove matere Pilhilde in Matilde, soproge njegovega brata Friderika, nobeden njegovih sorodnikov kakih pravic do darovanih posestev.[5]

Med pričami so tudi omenjeni: „Iunior Syrvs nepos patriarche, Chazili de Mvosiza, Cumpo miles patriarche."

„Anno dominice incarnationis millesimo LXXII., indictione X., XV. kal. Augusti regnante clementissimo rege Haeinrico . . . Data XVI. kal. Augusti anno dominice incarnationis MLXXII., indictione X. Actum in dei nomine Bvrin."

[Cod. trad. iz 13. stoletja v Michaelbeuernu, kjer sta dva neenako dolga izvoda, ki se med seboj popolnjujeta. — Filz, Gesch. von Michaelbeuern, str. 745, št. 3 in 4. — Hauthaler, Salzburger Urkundenbuch, I, 771—774.]

[1] Požarnica (Pusarnitz) je vas na Lurnskem polju severozahodno od prej omenjenega Št. Petra.

[2] Gorenja Bela (Obervellach) v dolini reke Bele (Möll).

[3] Lendorf je vas blizu Požarnice na Koroškem.

[4] Michaelbeuern je vas na severnem Solnograškem tik gorenjeavstrijske meje.

[5] V potrdilni listini papeža Inocenca II. z dne 7. junija leta 1137. (Filz, l. c. p. 748) se kot ustanovitelji Michaelbeuernskega samostana omenjajo oglejski patriarh Sigehard, njegova mati Bilhilta, njen soprog grof Sigehard, tega brat Friderik, potem neki palatinski grof Hartwik in pa neki grof Sizo.

Št. 272.

1072, proti koncu leta.[1]

Kralj Henrik IV., ki je leta 1072. praznoval božič v Bambergu, je začel nekatere velikaše prezirati, drugim pa, ki so bili manj vredni, deliti bogastvo in oblast ter vladati po njih nasvetih. Na ta način se je zgodilo marsikaj, kar ni bilo v redu. Zato so nekateri škofje, vojvodje in drugi velikaši zapustili kraljev dvor. Med njimi je bil tudi karantanski vojvoda Berhtold. Njega in švabskega vojvoda Rudolfa je kralj večkrat pozval pred se; a ker nista hotela priti, je kralj mislil, da se hočeta zoper njega vzdigniti. Ker se je tudi govorilo, da hoče iti kralj nad nju, sta po svojih poslancih večkrat prosila za premirje ter tako od sebe odvrnila kraljev napad. Neverjetno je, da bi bil kralj o božiču leta 1072. Berhtoldu vzel Karantansko vojvodino ter jo dal svojemu sorodniku Markwardu.[2]

Ann. Altah. mai. ad a. 1072 (MG. SS., XX, 823): „Festum incarnationis dominicae rex celebravit Ratisbonae. Igitur per longum iam tempus potentes quosque rex ceperat contemnere, inferiores vero divitiis et facultatibus extollere et eorum consilio, quae agenda erant, amministrabat, optimatum vero raro quemquam secretis suis admittebat, et quia multa inordinate fiebant, episcopi, duces aliique regni primores de regalibus se subtrahebant. Inter quos Ruodolphus et Berhtoldus duces ad regem sepe vocati sunt, sed tamen venire noluerunt, quousque etiam rex suspicari ceperit, quia contra se rebellare pararent. Cum etiam sermo ferretur, quoniam expeditio contra eos pararetur, ipsi semper mittentes inducias petebant, sicque impetum regis deludebant."

Lamberti Hersf. Annales ad a. 1073 (MG. SS., V, 192): „Rex nativitatem Domini Babenberg celebravit. Ibi Berhtoldo duci Carnotensium ducatum sine legitima discussione absenti abstulit, et Marcwardo cuidam propinquo suo tradidit."

Ann. Mellicenses ad a. 1073 (MG. SS., IX, 499): „Roudolfus dux Alamanniae et Welfo dux Baioariae, nec non Perhtolfus dux Carinthiorum in unum coniurant adversus regem Heinricum."

Bernoldi Chronicon ad a. 1073 (MG. SS., V, 429): „Roudolfus dux Alemanniae et Bertolfus dux Karinthiorum et Welf dux Baioariae a rege Heinrico discesserunt, quia aliis subintroeuntibus consiliariis suum consilium apud regem non valere perspexerunt."

---

[1] Kralj Henrik IV. je leta 1071. praznoval božič v Wormsu (Meyer v. Knonau, Jahrbücher, II, 89), od tu se je napotil čez Lorsch, kjer je bil dne 1. januarja, v Rezno, kjer se je mudil dne 9. januarja leta 1072. (Meyer v. Knonau, II, 118.) Leta 1072. je praznoval božič v Bambergu. (Meyer v. Knonau, II, 174.)

[2] Tangl (Archiv f. Kunde österr. Geschichtsqu., VI. 361—364) in Ankershofen (Handb. der Gesch. des H. Kärnten, II, 696) se opirata na izjavo Lamberta Hersfeldskega ter mislita, da je kralj o božiču leta 1072. vzel Berhtoldu Karantansko vojvodino. — Wahnschaffe (Das Herzogthum Kärnten, str. 64) pravi, da je dotično poročilo Lambertovo jako neverjetno. Meyer v. Knonau (Jahrbücher, II, 818) misli, da je prej omenjena kazen že zato skoraj nemogoča, ker je kralj tri mesece pozneje zopet sprejel Berhtolda v svojo milost (št. 273). Jaksch (Mon. hist. duc. Car., III, 157) piše, da se ne more govoriti o tem, da bi bil Berhtold leta 1072. izgubil svojo vojvodino; pač pa sta Eppensteinovec Markward in njegov sin porabila prepir med kraljem in Berhtoldom, da sta temu po Karantaniji vzela vso veljavo, če je sploh kako imel.

Bertholdi Annal. ad a. 1073 (MG. SS., V, 275): „Roudolfus dux Alemanniae, et Bertholdus dux Carentaniae, et Welf dux Baioariae a rege discesserunt, quia aliis subintroeuntibus consiliariis, suum consilium apud regem non valere perspexerunt."

Št. 273.

1073, dne 24. marca. Eichstädt.

Ko je kralj Henrik IV. v Eichstädtu praznoval cvetno nedeljo, je zopet sprejel švabskega vojvoda Rudolfa in karantanskega vojvoda Berhtolda v svojo milost.

Ann. Altahen. mai. ad a. 1073 (MG. SS., XX, 824): „Diem palmarum rex in Eihstatti celebravit, ubi et Ruodolpho et Berhtoldo ducibus gratiam suam reddidit."

Št. 274.

1073, dne 23. maja. Augsburg.

Kralj Henrik IV. podeli na prošnjo brixenskega škofa Altwina, svoje soproge Berhte, solnograškega nadškofa Gebharda, trierskega nadškofa Utona in drugih fevdnikov prvoimenovanemu škofu lovsko pravico *[„wildpannum"]* na posestvih njegove cerkve. Ta posestva segajo od Dobrega potoka[1] do reke Bistrice[2] ter od najvišjega vrha pri Kranjski gori[3] pa do sredine struge reke Save *[„de rivo Tobropotoch, quod teutonice Guetbach (dicitur), usque ad flumen Feistriza et a summo vertice Creine montis usque in medium fundum Sowe fluminis"]*. Na tem prostoru ne sme nihče loviti brez dovoljenja brixenskega škofa in njegovih naslednikov.[4]

„Data X. kalendas Junii anno dominicae incarnationis MLXXIII. indictione XI, anno autem ordinationis domni Hainrici quarti regis XVIIII, regni rero XVII, actum est Augustae."

[Prepis v Državnem arhivu na Dunaju. — Sinnacher, Beyträge zur Gesch. v. Säben, II, 577. — Hormayr, Beyträge zur Gesch. v. Tirol, II, 53. — Monum. Boica, XXIX[a], 183. — Schumi, Urk.- u. Reg.- Buch, I, 59, št. 49.]

Št. 275.

1073, pred 9. avgustom. Harzburg.

Lambert pripoveduje, da je karantanski vojvoda Berhtold prišel h kralju Henriku IV. zarad razmer v svoji vojvodini. Kralj

[1] Ta potok se nahaja nad Tržičem.

[2] Tržiška Bistrica.

[3] Gorovje na kranjsko-koroški meji nad Kranjsko goro. Na koroški strani tega gorovja je vas Strmica (nem. Krainberg).

[4] Z ozirom na to, da v tej listini ni omenjeno ime kakega mejnega grofa, se sklepa, da kralj Henrik po smrti mejnega grofa Udalrika leta 1070. ni postavil nobenega enakega dostojanstvenika za Kranjsko in Istro.

mu je bajé slovesno zatrdil, da ni nobenemu drugemu oddal (Karantanske) vojvodine. Markward je na svojo roko napadel tujo zemljo. Nikdar ne more biti njegovim (Berhtoldovim) pravicam v kvar, če je kdo brez višjega dovoljenja delal škodo javnim osebam. — Akoravno je Berhtold vedel, da so te besede izmišljene in da kralj ne govori tako proti njemu iz naklonjenosti, temuč zarad neugodnega položaja, se je vendar pomiril ter obljubil, da hoče še dalje koristiti državi.[1] Ker je bil jako razumen in dober ljudski govornik, ga je kralj skupno z münsterskim škofom Friderikom in kraljevim kaplanom Sigfridom poslal kot poslanca k Sasom.

Lamberti Hersfeld. Ann. ad a. 1073 (MG. SS., V, 197): „Casu quoque nuper advenerat, nescio quid privatae causae acturus in palatio (sc. ad Hartesburc), Bertoldus dux quondam Carentinorum. Huic rex quam sanctis obtestationibus se purgabat, quod ducatum eius nulli alii tradidisset; sed Marcwardum privata praesumptione fines alienos invasisse, nec ei quicquam de iure suo propterea imminutum esse, si, suo iniussu, sine consulto principum, honores publicos homo ineptissimus temerasset. Ille licet haec ficta esse sciret et regis malitiam non tam voluntate quam fortunae violentia correctam esse, tamen suscepit satisfactionem, promisit operam suam rei publicae utilitatibus nusquam defuturam. Hunc itaque, quia vir erat summae prudentiae et popularis eloquentiae, cum duobus supra memoratis episcopis rex legatum misit ad Saxones."

Bruno, De bello Saxonico, c. 27 (MG. SS., V, 338): „Nuntii autem erant Fridericus episcopus, Bertholdus dux, Sigefridus regis capellanus."

Št. 276.

1073, med 9. in 13. avgustom.

Kralj Henrik IV., katerega so Sasi v Harzburgu oblegali, je vzel s seboj (karantanskega) vojvoda Berhtolda, potem dva škofa in nekoliko drugih zaupnikov ter ž njimi v nočnem času pobegnil, kraljevske insignije in del zaklada je pa že odposlal v zabojih. Tistim, ki so v gradu ostali, je dal ukaz, da naj naslednjega dne kolikor mogoče postopajo tako, kakor bi bil še navzoč, ter naj sovražniku ne dajo povoda sumiti, da je ušel. Četrti dan so kralj in njegovi spremljevalci prišli lačni ter od bdenja in hoje jako utrujeni v Eschwege, kjer so se nekoliko okrepčali. Naslednji dan, to je dne 13. avgusta, so dospeli v Hersfeld.

Lamberti Hersfeld. Ann. ad a. 1073 (MG. SS., V, 198): „... nocte quadam cum nihil minus suspicarentur, ipse (sc. rex Heinricus) Bertoldum ducem et duos supra memoratos episcopos[2] et alios plerosque familiares suos secum assumpsit,

[1] Dokazano je (cfr. Meyer v. Knonau, Jahrbücher, II, 791—853), da Lambert Hersfeldski ni posebno zanesljiv poročevalec. Wahnschaffe (Das Herzogthum Kärnten, str. 65) poudarja, da so zgoraj navedene besede, s katerimi se je baje mladi kralj opravičeval pri vojvodu Berhtoldu, jako neverjetne ter jih ne moremo smatrati za resnične. Poročilo, da se je Markward na svojo roko polastil tuje (karantanske) zemlje, je brez dvoma istinito. To je tem lažje storil, ker se je vojvoda Berhtold vedno mudil zunaj svoje vojvodine. Tudi nasprotje med Berhtoldom in kraljem Henrikom je Markwarda izpodbujalo, da je po Karantaniji na škodo prvega širil svojo oblast, dokler ni prišlo do tega, da je kralj Markwardovega sina Liutolda postavil za vojvoda.

[2] Sc. Epponem Citiensem et Bennonem Osenbruggensem.

et praemissis ante se in sarcinis regni insignibus et quanta tempus et res patiebantur parte thesaurorum, clam egressus est de castello (sc. Hartesburc), dato negocio his qui intus remanebant, ut postera die quanta possent arte praesentiam sui simularent, et hostium animos a suspicionibus fugae suae avocarent. ... Quarto die inedia, vigiliis ac longi itineris labore usque ad extremam lassitudinem confecti, Eschenewege pervenerunt. Ubi cibo somnoque paululum recreati, postero die, id est Idibus Augusti ... Herveldiam contenderunt."

Ann. Yburgenses ad a. 1073 (MG. SS., XV, 436): „Fuga regis de Hartesburg in natali sancti Laurentii."

Št. 277.

1073, dne 20. oktobra. Gerstungen.[1]

Takrat so saški knezi prišli v Gerstungen, da bi se iz nova pogajali s kraljevimi zastopniki. S seboj so pripeljali 14.000 mož, z ostalimi četami so zasedli razne kraje in oblegali nekatere gradove. Kralja so zastopali nadškof moguntinski, nadškof kolinski, škof metzski, škof bamberški, lotarinški vojvoda Gozelo, švabski vojvoda Rudolf in karantanski vojvoda Berhtold.

Lamberti Hersfeld. Ann. ad a. 1073 (MG. SS., V, 202): „Principes Saxoniae 13. Kalendas Novembris iuxta condictum venerunt in Gerstengun, cum 14 milibus armatis, cetera multitudine ad custodiam regionis atque in obsidione castellorum derelicta. Aderant ex parte regis Mogontinus archiepiscopus, Coloniensis archiepiscopus, Mettensis episcopus, Babenbergensis episcopus, Gozelo Luteringorum dux, Ruodolfus Suevorum dux, Berhtoldus Carentinorum dux, missi a rege, ut causam, quam adversum se afferrent, discuterent."

Št. 278.

1073, dne 27. oktobra. Würzburg.

Kralj Henrik IV. zniža samostanu v Obermünstru pri Reznem svinjski davek od 40 prašičev na 10 prašičev. Med knezi, ki so temu pritrdili, je bil tudi karantanski vojvoda Berhtold *[„faventibus ... ducibus ... Berhtoldo"].*

„Data est VI. kal. Novembris, anno dominicae incarnationis mill. LXXIII., indictione XII., anno autem ordinationis domni Heinrici regis quarti XVIIII., regni vero XVIII., Actum Wirzeburg."

[Izvirna listina v Monakovem. — Ried, Cod. dipl. Ratisb., I, 163, št. 174. — Mon. Boica, XXIX a, 187, št. 420.]

Št. 279.

1073, po 1. novembru. Norimberg.

Ko se je kralj Henrik IV. na dan vseh svetnikov mudil v Würzburgu, je sklenil iti v Rezno. Med potjo je ostal nekoliko dni v Norimbergu. Tu je eden izmed njegovih zaupnikov, z imenom Regenger, naščuvan od drugih ali pa iz sovraštva do kralja, naznanil švabskemu

[1] Gerstungen je severno od Hersfelda.

vojvodu Rudolfu in karantanskemu vojvodu Berhtoldu naslednje: „Mene in še več drugih, katere je kralj smatral za sposobne služabnike najhudobnejšega naklepa, je pred kratkim pridobil z mnogimi prošnjami in velikimi obljubami, da bi vaju in še druge kneze, ki so se bili na zboru v Würzburgu zarad tajnega pogovora nekoliko odstranili od množice, napadli z orožjem ter tako osvobodili kralja nevarnosti, državo pa zmešnjave, ko bi umorili začetnike upora. Drugi so hitro prevzeli to delo; le jaz sem iz spoštovanja do pravice in iz strahu pred božjo sodbo pobijal pregrešni naklep, se po možnosti ustavljal kralju ter ga izkušal pregovoriti. Zarad tega sem pa prišel v tako nemilost, da me je takoj odstranil iz svojega spremstva, v katerem sem do sedaj, kakor je znano, užival večje zaupanje od drugih; tudi bi me bil dal kralj po svojih služabnikih umoriti, ako se ne bi bil hitro odstranil iz njegove bližine.“ Ko je Regenger to povedal, je v dokaz resnice navedel tudi sokrivce ter izrekel, da je pripravljen, ako bi kralj to tajil, z dvobojem potrditi svojo izjavo. Vojvoda Rudolf in Berhtold sta nato poslala h kralju poslance ter mu naznanila, da ju ne veže več prisega zvestobe, ker je on (kralj) prvi prelomil zvestobo ter proti tistim, ki so delali za njegov blagor, koval hudobne naklepe. Ako se ne opraviči, naj v mirnih časih ne pričakuje od nju zvestobe, v vojni pa pomoči.

Lamberti Hersfeld. Ann. ad a. 1073 (MG. SS., V, 203): „Celebrata ibidem (sc. Wirceburc) omnium sanctorum festivitate, Ratisponam ire instituit (sc. rex)... Cumque inter eundem aliquot diebus Nurenburg moraretur, quidam qui lateri eius iam diu familiarissime obversatus fuerat, Regenger nomine, incertum aliorum instinctu an privato in eum (sc. regem) odio suscitatus, repente prorupit in medium, et ducibus Ruodolfo ac Berhtoldo grave adversus eum crimen detulit. „Ego,“ inquit, „et alii plerique, quos pessimae machinationis suae rex idoneos fore administros speraverat, nuper multis precibus magnisque pollicitationibus ab eo sollicitati sumus, ut, vobis ac ceteris regni principibus Wirceburg convenientibus et secretioris colloquii gratia paululum a multitudine remotis, armati in vos irrueremus, et trucidatis seditionis auctoribus, ipsum periculo, rem publicam perturbatione liberaremus. Et ceteri quidem satis impigre susceperunt negocium. Solus ego tam iusticiae respectu quam futuri iudicii metu detrectabam opus nefarium, et quantum obluctari obstinatae sententiae audebam, dehortari eum conabar a proposito. Quapropter tanta in me incanduit indignatione, ut a contubernio suo, quo me hactenus ceteris familiarius perfruitum optime nostis, protinus me amoveret, et iugulandum apparitoribus suis obiecisset, nisi periculum imminens, penetralibus propere excedendo, declinassem.“ His dictis, in argumentum fidei locum expressit, conscios nominavit et, si rex inficiaretur, paratum se ait, cum ipso, si id leges paterentur, vel cum quovis homine conserta manu, rem divino iudicio committere. Vehementer haec verba permoverunt praedictos duces, . . . Itaque legatos ad eum (sc. regem) mittunt, mandantque, se iam nulla religione teneri sacramenti, quo ei fidem subiectionemque firmassent, cum ipse prior fidem prodidisset et de salute sua tractantibus insidias machinatus fuisset; proinde, nisi obiecta diluisset, nullam deinceps a se vel in tranquillis rebus fidem vel in perturbatis auxilium sperare debere.“

Št. 280.

1073, dne 15. novembra. Capua.

Papež Gregor VII. piše solnograškemu nadškofu Gebhardu, da je nekaj, kar v resnici dokazuje njegovo površnost. Kar se tiče nravnosti njegove duhovščine *[„de castitate clericorum"]*, se on, kakor se kaže, ne ozira na določbe rimske sinode, pri kateri je bil navzoč. Papež pravi, da ga je to tem bolj užalostilo, čim bolj je upal, da jako vestno izvrši svojo nalogo. Zato ga opominja, da bi strogo postopal proti tistim klerikom, ki nedostojno žive, ter da bi v svoji cerkvi z vztrajnim podukom izvrševal to, kar je Rimska cerkev v njegovi navzočnosti sklenila zastran nenravnosti duhovščine, ne oziraje se pri tem niti na naklonjenost, niti na sovraštvo kateregakoli.[1] *[„Unde apostolica te auctoritate admonemus, ut clericos tuos, qui turpiter conversantur, pastorali rigore coherceas et, quod Romana ecclesia te testante de immunditia clericorum statuit, neque gratiam neque odium alicuius considerans, constanti auctoritate in ecclesia tua praedicando exerceas."]*

„Data Capue 17. kalendas Decembris, indictione 12." — *„Si ea in vobis."*

[Gregorii VII. registri, I, ep. 30 v Vatikanskem arhivu v Rimu. — Hansiz, Germ. sacra, II, 178. — Mansi, Concil. coll., XX, 86. — Ankershofen, Handbuch der Gesch. des H. Kärnten, II^b, 80, št. 35 (odl.). — Jaffé, Bibl. rer. Germ., II, 48. — Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 4802 (3566).]

Št. 281.

1074, dne 24. januarja. Rim.

Papež Gregor VII. piše oglejskemu patriarhu Sigehardu *[„Sicardo Aquilegiensi fratri et coepiscopo"]*, da mu ni neznano, kake zmešnjave povsod pretresajo cerkev, katero so njene nezgode že skoraj razbile in pogreznile. Nekateri vladarji in knezi tega sveta iščejo le svoj dobiček, zatirajo cerkev kakor kako slabo deklo ter se ne boje delati zmešnjave, da le morejo zadostiti svoji poželjivosti. Duhovniki in tisti, ki so baje sprejeli vodstvo cerkve, se skoraj nič ne brigajo za božjo postavo ter zanemarjajo svojo dolžnost nasproti Bogu in nasproti sebi izročenim ovčicam; s pomočjo cerkvenega dostojanstva hočejo dospeti do posvetne slave. Kar naj bi mnogim donašalo korist in blagor, to zanemarjajo ali pa uporabljajo za svojo oholost in nepotrebne izdatke. Med tem je ljudstvo brez vodstva in nadzorstva; pri svojih predstojnikih vidi namesto dobrih zgledov to, kar je škodljivo in nasprotno krščanski veri; zato je pa nagnjeno k zlobnosti. Sicer nosi

[1] To pismo papeža Gregorja VII. se najbrže nanaša tudi na nekatere duhovnike po Karantaniji, o katerih je znano, da niso živeli tako, kakor bi bili morali. (Cfr. št. 287.)

krščansko ime, a ne izvršuje dobrih del ter je skoraj brez vere. Papež pravi, da je sklenil sklicati cerkveni zbor prvi teden v postu *[„in prima ebdomada quadragesimae"]*, [1] da bi se v taki nevarnosti z božjo milostjo skupno posvetoval z brati ter našel kako pomoč in sredstvo, da bi se cerkev v njegovih dneh ne uničila in razrušila. Nato prosi Sigeharda, da bi se v določenem času udeležil zborovanja in da bi v ta namen sklical svoje sufragane škofe. *[„Ideoque et vestram fraternitatem rogamus et ex parte beati Petri apostolorum principis admonemus, ut in praelibato termino vestram nobis praesentiam exhibeatis, convocatis una vobiscum tum per haec nostra tum per vestra scripta vestris suffraganeis episcopis."]*

„Data Romae 9. kalendas Februarias, indictione 12." — „Non ignare credimus."

[Gregorii VII. registri, I, ep. 42 v Vatikanu. — Jaffé, Bibl. rer. Germ., II, 60. — Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 4819 (3580).]

Št. 282.

1074, meseca januarja.

Mnogo knezov, med njimi karantanski vojvoda Berhtold, je svetovalo kralju, da naj se ne bi vojskoval s Sasi. Ako so kaj zakrivili, kar bi se moralo kaznovati z mečem, naj se pomisli, da jih je k temu prignala huda in lahko opravičljiva sila.[2]

Lamberti Hersfeld. Ann. ad a. 1074 (MG. SS., V, 207): „Sed archiepiscopus Mogontinus, archiepiscopus Coloniensis, episcopus Argentorati, episcopus Wormaciensis, . . . praeterea duces omnes Baioariae, Sueviae, Lutheringiae, Mosellae regionis, Carentinorum, milites etiam Fuldensis et Herveldensis abbatum, constanter ei (sc. regi) contradixerunt, nolle se ad oppressionem innocentium arma ferre, qui si etiam aliquid, quod gladio vindice plecti debeat, admisissent, ad hoc eos gravis et facile excusabilis necessitas impulisset."

Št. 283.

1074, dne 20. aprila. Bamberg.

Ko je kralj Henrik IV. praznoval veliko noč v Bambergu, so se mu pridružili moguntinski nadškof, karantanski vojvoda Berhtold in še mnogo drugih, ki so v saški vojni odpadli od njega.

Lamberti Hersfeld. Ann. ad a. 1074 (MG. SS., V, 211): „Pascha Babenberg celebravit (sc. rex), erantque cum eo archiepiscopus Mogontinus, dux Carentinorum Bertoldus, et alii quam plures ex his qui bello Saxonico ab eo defecerant."

[1] To je med 9. in 15. marcem.
[2] Primerjaj Meyer v. Knonau, Jahrbücher, II, 310—313.

Št. 284.

1074, dne 15. junija. Oglej.

Freisinški škof Ellenhard in njegov odvetnik Ekkehard se pogodita z oglejskim patriarhom Sigehardom in njegovim odvetnikom Markwardom o desetinah na vseh posestvih, katere je takrat Freisinška cerkev imela v Kranjski grofiji. Freisinški škof odkupi vso desetino s tem, da prvič prepusti patriarhu dve slovenski kmetiji z vsemi tistimi pravicami, katere je sam imel. Te dve kmetiji sta spadali pod njegov dvor v Loki in eno izmed njiju je obdeloval neki nesvobodni, drugo pa neki svobodni človek. Tudi prepusti škof patriarhu vso desetino od štirih arealnih zemljišč,[1] ki se tam nahajajo. Dalje odstopi škof patriarhu deset slovenskih kmetij v Vinjem vrhu[2] z desetino od vseh treh arealnih zemljišč, ki spadajo pod ondotni dvor, ter vse nesvobodne ljudi, ki sedaj tam žive.

Škof in patriarh se tudi pogodita, da naj ta po loških cerkvah nastavlja tiste klerike, katere sam hoče, potem, da izpodbuja nastavljene klerike h krščanskemu življenju, in pa, da so kleriki tudi v drugih stvareh, ki spadajo pod njegovo (patriarhovo) področje, odgovorni njemu in njegovemu arhidijakonu.

Tudi se je določilo, da freisinški škof pri rečenih kmetijah v Vinjem vrhu da napraviti cerkev tam, kjer bi patriarh zahteval.[3] To cerkev naj potem pariarh posveti ter ž njo združi prebivalce na omenjenih kmetijah in pa še druge, ki ne stoje pod škofovo oblastjo. Dalje naj škof postavi še eno ali pa dve cerkvi tudi drugod na svojih posestvih, kjer bi bilo potreba in kjer bi bilo obema všeč. Patriarh ali pa z njegovim dovoljenjem tudi škof naj tako cerkev posveti s pogojem, da se ž njo združijo vsi ondotni škofovi podložniki in pa še drugi, ako bi patriarh to zahteval.

[„Notum sit omnibus Christi fidelibus, qualiter Ellinhardus Frisingensis episcopus recognovit omnem decimam de universis bonis quę ęcclesia sua tunc temporis habuit in comitatu Carniolę, sanctę Aquilegiensi ęcclesię per manum advocati sui Ekkehardi ad altare sanctę Marię in manum Sigehardi pathriarchę suique advocati Marchvardi. Post hęc vero idem episcopus traditis duabus Sclauonicis massaritiis[4] cum omni iure ac proprietate qua ipse eas habuit, in pertinentia curtis suę Lonka dictę sitis, una servo, altera libero possessa ac plenaria decimatione IIII arearum ibidem positarum, necnon et delegatis X Sclauonicis massariciis apud Uuinperch cum integra trium eiusdem curtis arearum cunctorumque tunc temporis inibi degentium servorum decimatione eandem decimam redemit. Pre-

---

[1] „Area“ se je zval kos sveta s poslopji ali pa tudi brez njih, ki ni bil tesno zvežan z ostalo kmetijo. Pri kaki kmetiji je bilo včasih po več arealnih zemljišč. Velikost takega zemljišča ni bila vedno enaka. O nekem arealnem zemljišču čitamo, da je bilo 100 stopinj dolgo in 50 stopinj široko.

[2] Vinji vrh je vas severovzhodno od Novega mesta blizu Bele cerkve.

[3] Misliti nam je tu na Belo cerkev pri Vinjem vrhu.

[4] Zastran izraza „massaritia“ glej Gr. II, št. 493.

terea inter eos conventum est, ut si quos pathriarcha vellet ad ęcclesias in Lonka constructas determinare, clerici qui ibi sunt, ita illos sicuti qui et determinati sunt, ad Christianitatis iura legitime compellat, ac inde et de ceteris ad ius pathriarchę pertinentibus sibi vel archidiacono suo respondeant. Collaudatum quoque est, ut Frisingensis episcopus in supradictis a se datis apud Uuinperch massariciis ubicunque pathriarcha postularet, aecclesiam faceret fabricari ea ratione, ut pathriarcha eam consecrans incolas earundem massaritiarum et siquos alios preter ad episcopum pertinentes vellet, ad eam determinaret, idem etiam episcopus in suis bonis iuxta utriusque partis voluntatem ubi opus esset, unam vel duas aecclesias construeret et pathriarcha vel episcopus ipsius licentia eas consecraret ita tamen, ut omnes ad episcopum pertinentes et siquos alios pathriarcha vellet, ad eas determinaret . . ."]

Priče: „. . . de militibus Aquilegiensis aecclesię Ratpot, Marchuart, Johannes, Gozpreht, Heinrih, Altman, Durinch, Adelper; de familia Nouol, Ermenhart, Johannes, Engilfrit; de militibus Frisingensis ęcclesię Wignant, Erchinpreht, Reginmar, Heimo; de familia Dietrich, Pezili."

„Actum in civitate Aquilegia XVII. kalendas Julii anno dominicę incarnationis M. VII. IIII.,[1] indictione XI."

[Izvirna listina v Državnem arhivu v Monakovem. — Meichelbeck, Hist. Fris., I b, 521, št. 1248 a. — Resch, Aetas millenaria, str. 106. — Zahn, Cod. dipl. Austro-Fris., I, 89, št. 89 (Fontes rer. Aust., Dipl., XXXI). — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch, I, 60, št. 50.)

Št. 285.

1074, dne 29. septembra.[2]

Solnograški nadškof Gebhard podeli Admontskemu samostanu več posestev, in sicer najprej to, kar je plemenita Hema za časa škofa Balduina podarila Solnograški cerkvi v Admontski dolini.[3] Nato našteva nadškof raznovrstna posestva, katera je z dovoljenjem svojih kanonikov in ministerijalov odstopil Admontskemu samostanu. To vse je tem lažje storil, ker so prvotna cerkvena posestva ostala skoraj nedotaknjena. Podeljena posestva si je večinoma pridobil sam ali pa so jih podarili fevdniki, in sicer tako, da je nadškof koga osvobodil kake globe, potem, da je v sedanjem času nenavadno strogo izterjaval desetino od Slovencev[4] in pa, da so plemenitniki iz ljubezni do njega prostovoljno odstopili nekatere fevde. *[„. . . quo domi(ni)calibus ecclesie pene intactis ipsius tantum archiepiscopi opera et industria et oblationibus fidelium hec perspiciebant conquisita, nam sive pro banni absolutione, sive deci-*

[1] Nad „VII" je črta kratica, kar morebiti zaznamuje, da se ima dotična številka s kratico vred čitati za „70".

[2] Zahn (l. c. p. 95) piše, da se je le nekaj tega, kar je v tem dokumentu naštetega, res leta 1074. podelilo, nekaj pa v poznejših letih. Tudi nekatere priče so za leto 1074. nemogoče. Zato misli, da je bil omenjeni dokument spisan po letu 1074., morebiti leta 1087. Kompilator je pri svojem delu porabil prvotno darilno listino nadškofa Gebharda, ki se nam pa ni ohranila, in pa razne druge iz poznejših let.

[3] Gl. št. 115.

[4] Prim. št. 207.

marum a Sclauis insolita tunc temporis exactione sev beneficiorum nonnullorum eius dilectionis intuitu resignatione vel ultronea nobilium traditione . . ."]

Med pričami sta med drugimi navedena „Guntherus Gurcensis episcopus" in „Otaker marchio Stirensis."

„Anno incarnationis domini millesimo LXXIIII., indictione XIII., pontificatus domini Gregorii pape VII. anno secundo et imperii Heinrici quarti huius nominis anno XVII., episcopatus autem ipsius Gebhardi anno XV."

[Cod. iz 13. stoletja v Admontu. — (Kleimayrn) Juvavia, Anh., str. 261, št. 111. — Zahn, Urkundenb. d. H. Steiermark, I, 85—94, št. 77 k letu 1074.—1087.]

Št. 286.

1074, meseca septembra. Rialto.

Dominik Silvio,[1] dožd beneški in dalmatinski, je na zboru beneških škofov, opatov, sodnikov in fevdnikov razpravljal o dohodkih Gradeške patriarhije *[„de nostro Gradensi patriarchatu"]*. Med raznimi dohodki je v listini omenjenih tudi sto posod vina, katero morajo Koprčanje po stari navadi vsako leto odrajtovati iz Istrske grofije *[„et centum amphoras vini, quas Caprenses de comitatu Istriae ex antiqua consuetudine omni anno persolvere debent"]*.[2]

„Anno ab incarnatione domini nostri Iesu Christi millesimo septuagesimo quarto, mense Septembre, indictione tertia decima. Rivoalto."

[Muratori, Antiqu. Italiae (ed. Mediolani) I, 243 sq.; (ed. Arretii) I, 411—415. — Kandler, Codice dipl. Istr. ad a. 1074.]

Primerjaj tudi:

Danduli Chronicon, lib. IX, c. 8, pars 4 (Muratori, Rer. Ital. script., XII, 248): „Tunc dux collecto clero et populo, patriarchalis sedis inopiae compatiens, ducentarum amphorarum vini censum a Justinopolitanis annuatim sibi debitum, et terras in Heraclia patriarchae perpetuo concessit. Cui etiam episcopi et abbates annuales honorificentias exhibere promiserunt."

Št. 287.

1075, dne 11. januarja. Rim.

Papež Gregor VII. piše švabskemu vojvodu Rudolfu in karantanskemu vojvodu Berhtoldu *[„Rodulfo duci Sueviae atque Bertulfo duci Carentano"]*, da sta opazila žalostno stanje krščanske vere.

---

[1] Beneški dožd Dominik Silvio je vladal od leta 1071. do 1084.

[2] Iz neke listine iz leta 932. je razvidno, da so se takrat Koprčanje zavezali, da bodo Benečanom vsako leto dajali po sto posod vina. Ako bi kdaj o trgatvi ne odrajtali obljubljenega vina, morajo pozneje dati dvojno mero. (Gr. II, št. 380.) Leta 977 so Koprčanje na novo obljubili, da bodo dajali Benečanom po sto posod vina. (Gr. II, št. 462.) Kakor se kaže, so beneški doždje v teku časa ta davek prepustili Gradeški cerkvi.

Po njunih zemljah naj vedo nadškofje in škofje, da je po kanoničnih postavah prepovedano, da bi tisti, ki so s pomočjo simonije, to je s pomočjo novcev dosegli kako cerkveno dostojanstvo, še nadalje izvrševali svojo službo. To pa velja tudi za tiste, ki so se pregrešili s prešeštvanjem. Zato se obrača do nju ter do vseh tistih, katerim sme zaupati, ter jih prosi, da bi odstranili iz službe vse tiste, ki so bili povišani ali pa ordinirani s pomočjo simonije, in pa tudi tiste, o katerih bi zvedeli, da so prešeštniki. Če bi jim pa kdo rekel, da to ni njih naloga, naj mu odgovore, da naj se pritoži pri njem (pri papežu).

„Data Romae 3. idus Ianuarii, indictione 13.“ — „Scimus, quoniam prudentia.“

[Gregorii VII. registri, II, 45 v Vatikanskem arhivu v Rimu. — Mansi, Concil. coll., XX, 158. — Jaffé, Bibl. rer. Germ., II, 158. — Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 4922 (3682).]

Št. 288.

1075, dne 23. marca. Rim.

Papež Gregor VII. piše oglejskemu patriarhu Sigehardu [*„Sichardo fratri et coepiscopo Aquilegiensi“*] ter mu naznanja, kaj se je sklenilo na cerkveni sinodi v preteklem postu [*„in peracto concilio praeteritae quadragesimae“*][1] po nasvetu njegovih bratov (škofov) in s privoljenjem vsega zbora. Določilo se je, da naj vsak presbiter, dijakon ali poddijakon, ki bi imel soprogo ali pa priležnico, ako je popolnoma ne odstrani in ne dela pokore, neha služiti oltarju ter izgubi cerkvene fevde. Kdor je bil povišan po simoniji, to je s pomočjo novcev, naj se odstrani brez upanja, da bi kdaj dobil dotično dostojanstvo. Papež zapoveduje patriarhu, da bi po svoji diecezi popolnoma odstranil simonijo ter duhovnikom, ki prešeštvajo, vzel službo in fevde, ako se ne poboljšajo. Opozori naj svoje sufragane pismeno ali ustno, da bodo ravno tako postopali. [*„Monemus itaque te, dilectissime frater et coepiscope, immo apostolica tibi auctoritate praecipiendo mandamus: ut tu in diocesi tua simoniacos omnino deponas; et fornicatoribus clericis, nisi a fornicatione abstinuerint praefata condicione, officium et beneficium penitus interdicas; et suffraganeos tuos sive litteris tuis sive viva voce ad te convocatos, ut idem faciant, summa cum diligentia moneas.“*]

„Data Romae 10. kalendas Aprilis, indictione 13.“ — Fraternitatis tuae.“

[Gregorii VII. registri, II, ep. 62 v Vatikanskem arhivu v Rimu. — Mansi, Concil. coll., XX, 173. — Jaffé, Bibl. rer. Germ., II, 182. — Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 4943 (3701).]

[1] Ta sinoda je bila med 9. in 15. marcem leta 1074. (Gl. št. 281.) Na postni čas leta 1075. tu ne moremo misliti, ker še dne 23. marca ni bil pretekel, kajti velika noč je bila še le dne 5. aprila.

Št. 289.

1075, dne 14. aprila. Rim.

Papež Gregor VII. piše češkemu vojvodu Vratislavu ter ga prosi, da bi svojemu nečaku Frideriku [1] *[„Fredericus, nepos vester"]* prepustil njegov podedovani fevd ali mu pa namesto tega preskrbel kakega drugega.

„Data Rome 18. kalendas Maii, indictione 13."

[Gregorii VII. registri, II, 71. — Jaffé, Bibl. rer. Germ., II, 193.]

Št. 290.

1075, meseca aprila in maja.

Sasi so večkrat poslali svoje poslance do švabskega vojvoda Rudolfa, karantanskega vojvoda Berhtolda, lotarinškega vojvoda Gozelona ter do drugih knezov, kateri so v prejšnji vojni stali na njih strani. Prosili so jih pomoči, opomnili na zvezo, katero so bili sklenili, ter rotili pri Bogu, v čigar imenu so prisegli, skupno se vojskovati, da bi jim v nevarnosti stali na strani ter jim vsaj pomagali, skleniti mir, ker se *že* kesajo, da se bojujejo.

Lamberti Hersfeld Ann. ad a. 1075 (MG. SS., V, 224): „Dehinc (Saxones) crebris legationibus adorti ducem Ruodolfum, ducem Berhtoldum, ducem Gozelonem et ceteros principes, quos superiore bello coniurationis socios habuerant, fidem implorant, foederis quod pepigissent admonent, obtestanturque per Deum, per cuius nomen in unius eiusdemque militiae sacramenta iurassent, ut assint periclitantibus, et sicut prius gerendo bello favorem suum, ita nunc reparandae paci, quoniam eos belli poeniteat, auxilium consiliumque suum non subtrahant."

Št. 291.

1075, dne 9. junija. Homburg poleg reke Unstrut.

Karantanski vojvoda Berhtold se je na strani kralja Henrika IV. udeležil bitke pri reki Unstrut.

Casus monasterii Petrishusensis ad a. 1074 (MG. SS., XX, 646): „Heinricus rex congregato exercitu Saxoniam sibi rebellantem hostiliter intravit et apud aquas Unstruot cum eis pugnavit eosque devicit . . . In hoc bello cum rege fuerunt duces . . . Bertholfus, quamvis ei suspecti essent."

Št. 292.

1075, po 9. juniju.

Karantanski vojvoda Berhtold in švabski vojvoda Rudolf sta se po bitki pri reki Unstrut štirideset dni javno postila ter obljubila, da se ne bodeta več vojskovala z nedolžnimi Sasi.

[1] Ta Friderik je leta 1084. postal oglejski patriarh.

Bruno, De bello Saxonico, c. 54 (MG. SS., V, 348): „Nam Berchtoldus et Rodulfus duces postquam a priori sunt proelio reversi, divina pietate compuncti, quadragesimas publice ieiunaverunt, et amplius se pro rege contra Saxonum innocentiam non esse pugnaturos, fideliter Deo voverunt."

Št. 293.

1075, dne 17. junija. Rim.

Papež Gregor VII. piše solnograškemu nadškofu Gebhardu ter ga spominja, da se je (Gebhard) v prejšnjih letih obrnil do Apostolske stolice ter dosegel od njegovega prednika Aleksandra II., da sme zarad obširnosti svoje nadškofije izločiti en njen del ter v njem ustanoviti škofijo in postaviti škofa,[1] kar je tudi on sam (Gregor VII.) takrat odobril. Papež pravi, da je tem rajši čul o njegovem sklepu, čim bolj je razvidel, da ga hoče (Gebhard) uresničiti in mnogim koristiti. Kdo ne bi v sedanjih časih objel tistega, komur je blagor duš bolj mar kakor pa zemeljsko imetje! — A te dni je dobil o njegovem dobrem sklepu neko naznanilo, ki ga je jako užalostilo. Zvedel je, da je (Gebhard) pač poslal na dotično stran škofa na delo, a pridržal sebi sad dela, namreč desetine. *[„. . . comperimus enim, episcopo, ut prefati sumus, in parte procurationis tuę composito, illum quidem in societatem laboris misisse, sed tibi fructum laboris scilicet decimas retinuisse."]* Če je to res, jako obžaluje, da se je mogla na njegovo tako izvrstno delo vgnezditi lakomnost, ki je začetek vsega hudega, ko je poslal delavca v Gospodov vinograd, a ga prevaril za plačilo. Zato ga opominja, da to, kar je ponudil Bogu, tudi brez zvijače da; kar je pričel, naj tudi zvrši ter preskrbi cerkev z njenimi desetinskimi dohodki *[„ut . . . ecclesiam suarum decimarum reditibus investias"].*

„Data Rome XV. kalend. Iulii, indict. XIII." — *„Meminimus dilectionem tuam."*

[Gregorii VII. registri, II, ep. 77 v Vatikanskem arhivu v Rimu. — Mansi, Concil. coll., XX, 185. — Hansiz, Germ. sacra, II, 179. — Jaffé, Bibliotheca rer. Germ., II, 201. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., I, 80, št. 35. — Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 4960 (3717).]

Št. 294.

Nepristno.[2]

1075, dne 4. julija.

I. Solnograški nadškof Gebhard naznanja, da je prvi krški škof Gunther dne 4. julija leta 1075. *[„anno MLXXV., indict. XIII., III. non. Iulii"]* na novo sezidal, povečal in posvetil cerkev sv. Martina[3] in drugih

[1] Gl. št. 255.

[2] Jaksch (Mon. hist. duc. Carint., I, 81) je dokazal, da je ta listina nepristna. Za podlago je piscu služila neka druga listina (glej Gr. II, št. 502), iz katere je več stavkov prepisanih.

[3] Cerkev sv. Martina na Grobniškem polju.

svetnikov, z njegovim (Gebhardovim) dovoljenjem jej potrdil vse prejšnje pravice, namreč krstne, pogrebne in desetinske *[„potestas baptizandi, sepeliendi ac decimarum"]*, s katerimi je bila *že* prej obdarovana.[1] Za podeljene pravice je nadškof dobil posestvo v Sulmu *[„cum predio quod dicitur Sulpa"]*. Škof Gunther je še posebej za cerkvene pravice dal posestvo v Wedragesdorfu[2]. Nato podeli nadškof cerkev sv. Martina z vsemi priteklinami ter s pravico ordiniranja in administracije *[„cum omni ordinatione et administratione"]* Krški cerkvi.

K cerkvi sv. Martina spadajo: ena pristava z vsemi pravicami tik cerkve, dve kmetiji ob Krkici, ena v kraju, „Forza" imenovanem, tri v „Losizu", dve v kraju, „Gila" zvanem, ena v „Strezlesdorfu"[3], ena v Kozjah[4] in ena v Garzernu[5]; desetine se pa nahajajo pri rečenem dvoru (pri Št. Martinu), v Friedlachu[6] ter v kraju, „Luabina" imenovanem. *[„Hee sunt eubę ad ipsam ecclesiam pertinentes: unum stabulum cum omni iusticia situm iuxta ecclesiam, duo de Gvrzista*[7]*, una de Forza, tres de Losiz, duo de Gila, una de Strezlesdorf, I de Goziah, I de Gorzare, decimo vero de isto curtivo, de Frideloseiche et de Luabina."]*

Med podložniki te cerkve se tudi omenjajo „Stoina[8] et filii eius".

Naštetih je več prič, med njimi tudi „Frazlau[9] et filii eius".

II. Plemeniti Gundacher in njegov brat Reginhart sta podelila cerkvi sv. Martina za časa njenega blagoslovljenja z dovoljenjem solnograškega nadškofa eno kmetijo v „Gorzah"[10] ter desetine od njenega dvora *[„I eubam ad Gorzah et decimas de curte sua"]*.

Naštetih je več prič, med njimi tudi „Urazlau"[11].

III. Plemeniti Wartker je podelil cerkvi sv. Martina za časa njenega blagoslovljenja z dovoljenjem solnograškega nadškofa Gebharda dve kmetiji v kraju, „Rathnah" imenovanem[12], ter desetine od enega polja *[„II eubas ad Rathnah et decimas unius campi"]*.

Naštetih je več prič.

[Ponarejena listina v Zgodovinskem društvu v Celovcu. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, I, 81, št. 36.]

---

[1] Glej Gr. II, št. 502.
[2] Izraz „Wedragesdorf" je najbrže nastal iz besed „V Dragi vasi". Morda se je kdaj tako zvala vas Drassendorf v občini Sv. Jurija na Jezeru.
[3] Kraji Forza, Losiz, Gila in Strezlesdorf so bili najbrže blizu Št. Martina na Grobniškem polju.
[4] Kozje (Göseberg) so vas v Šentvidskem okraju na Koroškem.
[5] Garzern se zove neka vas južno od Starega dvora na Koroškem.
[6] Friedlach je vas na Koroškem vzhodno od Trga.
[7] Gvrzista je Krkica, dotok reke Krke na Koroškem.
[8] Pravilna oblika je najbrže „Stojina".
[9] Pravilna oblika je brez dvoma „Braslav".
[10] Gorzah je najbrže isto kakor Gorzare (Garzern).
[11] Pravilna oblika je „Braslav".
[12] Kraj „Rathnah" nam je iskati na srednjem Koroškem.

Št. 295.

1075, poletje.

Devinski nadškof Werner piše moguntinskemu nadškofu Sigefridu in würzburškemu škofu Adalberonu ter ju prosi v imenu saških knezov, da bi pri kralju Henriku posredovala, da bi ta določil kak prostor, kjer bi se on (Werner) in drugi obdolženci mogli sniti ž njima ter z vojvodi Rudolfom, Berhtoldom in Godefridom. Ako bi se jim v katerikoli stvari dokazala kaka krivda, bi se radovoljno podvrgli njih razsodbi.

Bruno, De bello Saxonico, c. 48 (MG. SS., V, 346): „Det (sc. rex) nobis locum, ubi vobiscum, et cum Rodolfo, Berchtaldo, Godefrido ducibus convenire possimus, et in quacumque re vobis culpabiles esse videbimur, omni voluntate nostra deposita, vestrae prudentiae iudicium volentes patiemur."

Št. 296.

1075, poletje.

Vojvoda Berhtold in Rudolf sta najprej k saškim knezom poslala svoje poslance, nato sta se pa sama na skrivnem sešla ž njimi. Obljubila sta jim, da ne bodo strogo kaznovani, ako se prostovoljno podadó. Tudi se je govorilo, da je kralj s prisego obljubil svojim knezom, da razpusti svojo vojsko v začetku novembra, ako to izvrše tako, da bo njemu v čast.

Bruno, De bello Saxonico, c. 54 (MG. SS., V, 348): „Tunc illi (sc. Berchtoldus et Rodulfus) ad Saxones miserunt; et accepta dataque fide, ad secretum consilium principes ex utraque parte convenerunt. Ibi illi nostris (sc. Saxonibus) in sua fide promiserunt, quod si se sponte tradendo regi vellent honorem facere et tota Saxonia quieta staret in pace, et ipsi nec in dura nec in longa forent captivitate. Fama quoque testante comperimus, quod rex suis iurasset principibus, ut si hoc ad honorem suum perficerent, in principio Novembris proximi omnes ad sua cum pace et gratia sua dimitterent."

Št. 297.

1075, dne 22. oktobra. Gerstungen.[1]

Takrat je prišel kralj Henrik IV. v Gerstungen. Tu sem so dospeli tudi razni škofje in grofje s svojimi četami. Nekateri vojvodje pa, namreč švabski vojvoda Rudolf, bavarski vojvoda Welf in karantanski vojvoda Berhtold so kralju odrekli svojo pomoč ter izjavili, da jim je žal, da se je v prejšnji bitki[2] zastonj prelilo toliko krvi. Tudi so se čutili razžaljene zarad surovosti in nespravljivosti svojega kralja, čigar jezo niso mogli utešiti ne solze saških prebivalcev in ne potoki krvi po Turingijskih poljih.

[1] Gerstungen je neki kraj v Turingiji.
[2] Gl. št. 291.

Lamberti Hersfeld. Ann. ad a. 1075 (MG. SS., V, 233, 234): „Rex 11. Kalendas Novembris iuxta condictum venit in Gerstingun. Venerunt omnes Teutonici regni episcopi et comites . . . Alii duces, Ruodolfus scilicet dux Suevorum, Welf dux Baioariorum, Bertoldus dux Carentinorum, regi auxilium suum petenti denegaverant, poenitentes, ut aiebant, superiori expeditione in irritum fusi tanti sanguinis; offensi etiam regis immiti atque implacabili ingenio, cuius iracundiae incendium nec lacrimae Saxonum nec inundantes campis Thuringiae rivi sanguinis restinguere potuissent."

Št. 298.

1075, meseca oktobra.

Augsburški škof Embricho piše halberstadtskemu škofu Burchardu, da je sicer pripravljen, iti nad Sase, vendar želi, da sklene kralj Henrik ž njimi mir. Za posredovalca priporoča med drugimi tudi karantanskega vojvoda Berhtolda *[„nec non duci Bertholfo"].*

[Sudendorf, Registrum oder merkwürdige Urkunden für die deutsche Geschichte, II, 32, 33.]

Št. 299.

Med letom c. 1075. in 1090. Glanhofen.

Plemenita matrona Wezala odstopi brixenskemu škofu neko do smrti jej podeljeno utrdbo v Kranjski gori[1] ter v istem kraju neko posestvo, katero je nekdaj od rečenega škofa dobila v zameno za neko svoje posestvo. *[„. . . quandam munitionem loco Chreine sitam taleque predium quale ad id loci pro sui predii conventione a venerabili antistite Altvvino quondam ad eius vitam utendum accepit."]*

Naštetih je več prič.

Zato pa škof prepusti imenovani Wezali posestvo v Breznici[2] z vsemi priteklinami, potem posestvo v kraju, Nad jezerom imenovanim,[3] in pa po dva voza vina pred praznikom sv. Ivana Krstnika.[4] *[„. . . quoddam predium Vrezich nuncupatum cum omnibus eius appenditiis, necnon tale predium quale in loco z Ŏbinentiges Seuues possedit, insuper duo karradia vini ante nativitatem sancti Johannis Baptistę."]*

„Actum Glanahouen."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 101, št. 282. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 162, št. 409.]

---

[1] Prim. dotično opazko pod št. 159.

[2] Breznica (Fresnitz) je vas severozahodno od Špitala na Koroškem.

[3] Kar se tiče kraja „Ŏbinentiges Seuues", glej dotično opazko pod št. 157.

[4] V tej pogodbi se omenja plemenita Wezala, ne pa njen soprog Henrik. Najbrže so bila dotična posestva njena last, ne pa last njenega moža. Besedilo te pogodbe se nekoliko ujema z besedilom pogodbe pod št. 258, a tudi nekoliko z besedilom pogodbe pod št. 244.

Št. 300.

Med letom c. 1075. in 1090. Selo.[1]

Ko sta se plemeniti Friderik *[„quidam nobilis ex genere Fridaricvs nomine"]* in brixenski škof Altwin nehala prepirati zarad nekih posestev, katera je Brixenski cerkvi v roke rečenemu škofu podelil plemeniti Henrik *[„Heinricus nobili prosapia ortus"]*, se je omenjeni Friderik odrekel vsem pravicam do dotičnih posestev in ondotnih podložnikov *[„eadem bona adiunctis simul mancipiis legaliter resignavit"]*.[2]

Priče: „Chuono, Grifo, Reginpreht, Adalvvart, Adalpero, Maganes, Nortvvin, Mantvvin, Fridarich, Orentil."

„Actum Zelach."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 102, št. 285 k letu c. 1075—1090.]

Št. 301.

Med letom c. 1075. in 1090. Kamen.

Osvobojeni Peringer *[„quidam libertate potitus Peringer nominatus"]* odstopi plemenitemu Wezilinu neki travnik v Grabelni vesi *[„pratum unum in villa Gabrielis situm"]* s pogojem, da ga ta prepusti brixenskemu škofu Altwinu in cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina.

Priče: „Herrant, Scuribrant, Tagini, Wito, Engildeo, Friderihc, Penno, Racco, Sigifrit."

Priče investiture: „Tagini, Herrant, Racco."

„Actum Steine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 103, št. 289. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., III, 163, št. 411.]

Št. 302.

Med letom c. 1075. in 1090. Kranjska gora.

Osvobojeni Radogoj *[„quidam libertate potitus Radegoi personatus"]* podeli cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu svoje posestvo z vsemi priteklinami v vasi, „Peccaz" imenovani[3] *[„tale predium quale in villa Peccaz possedit"]*.

Priče: „Gotescalch, Diemar, Altker, Hezil, Salman, Penno, Penzo, Gundram."

[1] Selo se zove neka vas blizu Bleda.

[2] Z ozirom na to, da so to pogodbo napravili v Selu blizu Bleda, bi smeli domnevati, da so bila posestva, katera se v njej omenjajo, v ondotni bližini, morda v Želečah tik Blejskega jezera, kjer je imel rečeni Friderik nekdaj nekoliko svojega imetja (gl. št. 167). Zgoraj navedena pogodba navaja tudi plemenitega Henrika, o katerem vemo, da je od škofa Altwina dobil neki dvor v Želečah (cfr. št. 259).

[3] Kje je „Peccaz", ni znano; najbrže je kje na Blejskem. (Cfr. Redlich, l. c.)

Priče investiture: „testibus ... Gotescalcho, Altkero, Gundramo."
„Actum Chreine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 104, št. 291.]

Št. 303.

Med letom c. 1075. in 1090. Sv. Daniel.

I. Plemeniti Liuto podeli brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina svojega podložnika Waltherja *[„quendam suum famulum Waltherivm"]*.

Priče: „Perchtolt, Regil, Aribo, Fridarich, Erchinger, Gotescalch, Wicman, Marcwart, Nortwin, Rŏdolf."

Priče investiture: „(testibus) Perchtoldo, Regilone, Aribone, Fridaricho, Gotescalcho, Marcwardo."

„Actum ad sanctum Danielem."

II. Isti mož podeli cerkvi sv. Daniela[1] dva svoja podložnika, Ludovika in Truto *[„II mancipia Luduwic et Truta super altare sancti Danielis"]*.

Priče: „Rŏdolf, Hugipreht, Hartwic, Rumolt, Ricili."

„Actum ad sanctum Danielem."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 106, št. 299. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., III, 165, št. 416.]

Št. 304.

Med letom c. 1075. in 1090. Kamen.

Svobodni Liuto podeli brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu eno kmetijo na Beli[2], na kateri je takrat prebival neki Jakob *[„mansum I in villa Velah situm quem quidam Jacob tunc temporis habitavit"]*, s pogojem, da (Liuto) dobiva do smrti užitek od nje.[3]

Priče: „Wezil, Regil, Aribo, Perchtolt, Fridarich, Gotepolt, Raffolt; de familia[4]: Gotescalch, Wicman, Heinrich, Marcwart."

Priče investiture: „testibus ... Wezilone, Regilone, Marcwardo."

„Actum Steine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 106, št. 300. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., III, 163, št. 417.]

Št. 305.

Med letom c. 1075. in 1090. Kranjska gora.

Plemeniti Pavel, Ivan in Tunzo *[„quidam nobiles Paulvs, Iwan, Tunzo personati"]* prepusté brixenskemu škofu Altwinu lovsko pravico

[1] Cerkev sv. Daniela je nad Grabelno vesjo na Koroškem.
[2] Bela je vas na Koroškem jugozahodno od Dobrle vasi.
[3] Za podlago je tej listini služila neka druga, omenjena pod št. 145.
[4] Za besedo „familia" so našteti fevdniki Brixenske cerkve.

na svojem posestvu v gozdih rečenega škofa *[„bannum ferarum super predium illorum in forestis prefati presulis"]* s pogojem, da se jim ta pravica da nazaj, ako bi se Altwin ali pa kateri njegovih naslednikov hotel polastiti še drugih njih posestev.

Priče: „Adalwart, Eceman; de familia: Gotescalch, Adalpero, Albker."

„Actum Chreinę."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 108, št. 305.]

Št. 306.

Med letom c. 1075. in 1090. Kranjska gora.

Svobodni Adalfrit in njegova sinova Ivan in Preslav *[„quidam vir ingenuus Adalfrit suique filii Iwan, Prezlau personati"]* podelé brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu dva orala oranice v Sebenjah[1] ter dva travnika na Poljanah[2] *[„II iugera agri loco Zebeinzalo, II prata loco Polani"].*

Priče: „Herrant, Ratkis, Adalwart, Eceman, Mazili; de familia: Gotescalch, Maganes, Albger, Mantwin, Engilpreht."

Priče investiture: „testibus . . . Adalwardo, Ecemanno, Mazilino."

„Actum Chreinę."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 108, št. 306.]

Št. 307.

Med letom c. 1075. in 1090. Kranjska gora.

Osvobojeni Pavel, Tunzo in Ivan *[„quidam libertate potiti Paulvs, Tunzo, Iwan personati"]* podelé brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu dve kmetiji na Zgoši[3] *[„II mansos loco Guscha sitos"].*

Priče: „testibus . . . Crifone, Adalwardo, Ecemanno, Mazilino, Iwano; de familia: Albgero, Engilperto, Mantwino, Magno."

Priče investiture: „Adalwart, Eceman, Albger."

„Actum Chreinę."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 108, št. 307.]

Št. 308.

Med letom c. 1075. in 1090. Kranjska gora.

Neki mož, slepi Peringer imenovan *[„cęcus Peringer personatus"]*,[4] odstopi brixenskemu škofu Altwinu svoj dvor in pa osem oralov, ka-

[1] „Zebeinzalo" so Sebenje pri Zasipu na Gorenjskem.
[2] Poljane se zove hribovit svet na levi strani Vintgarja na Gorenjskem.
[3] Zgoša je vas južno od Begunj na Gorenjskem.
[4] Neki Peringer, ki je imel nekoliko posestev v Grabelni vesi na Koroškem, se omenja pod št. 172 in 301.

tere je dobil v užitek, dokler bo živel [*„aream unam et VIII iugera quę ad eius vitam utendum accepit“*].

Priče: „testes de familia: Adalpero, Gotescalch, Baldwin, Engilpreht, Albker, Wazeman, Isaach.“

„Actum Chreinę.“

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 109, št. 308.]

Št. 309.

Med letom c. 1075. in 1090. Kranjska gora.

Plemeniti Grifo [*„quidam nobilis homo Crifo personatus“*] podeli brixenski cerkvi sv. Ingenuina, Albuina in Martina svojega hlapca, Sinzo imenovanega [*„suum servum Sinzum nominatum“*].

Priče: „Hezil, Wezil, Piligrim, Scuribrant, Hezeman, Altger, Mantwin.“

Priče investiture: „testibus . . . Hezemanno, Altgero, Piligrimo.“

„Actum Chreine.“

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Sinnacher, Beyträge zur Geschichte von Säben, II, 641, št. 121 k letu 1090—1097 (nepopolno). — Schumi, Archiv f. Heimatk., I, 76, št. 35 k letu c. 1080 (nepopolno). — Schumi, Urkundenbuch f. Krain, I, 66, št. 57 k letu c. 1080 (nepopolno). — Redlich, Acta Tirol., I, 109, št. 311.]

Št. 310.

Med letom c. 1075. in 1090. Kranjska gora.

Neki Domoslav [*„quidam vir Domozla dictus“*] podeli brixenski cerkvi sv. Ingenuina v roke škofu Altwinu en dvor z dvema poslopjema [*„curtiferum unum cum duobus edificiis“*].

Priče: „Grifo, Ezeman, Altger.“

Isti mož podeli rečeni cerkvi v roke imenovanemu škofu dva orala oranice [*„II iugera arabilis terrę“*].

„Priče: Grifo, Aripo, Piligrim, Ezeman, Altger, Mantwin, Adalpero, Sinzo.“

Prjče investiture: „Grifo, Ezeman, Altger, Adalpero.“

„Actum Chreine.“

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 112, št. 320.]

Št. 311.

Med letom c. 1075. in 1090. Kranjska gora.

Svobodni Vencegoj [*„quidam ingenuus Wenzegoi dictus“*] podeli iz ljubezni do brixenskega škofa Altwina cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke rečenemu škofu svoje posestvo z vsemi priteklinami v Želečah [*„predium quod habere visus est in loco Zilecca dicto“*].

Priče: „Grifo, Aripo, Piligrim, Ezeman, Altger, Mantwin, Gundram, Sinzo, Richeri, Mazili, Hezil, Adalpero, Adalpreht, Diemar, Otto."

„Actum Chreine."

Osvobojeni Grifo in njegova soproga Gizela *[„quidam libertate potitus Grifo nominatus eiusque coniux Gisla"]* podelita v roke škofu Altwinu eno njivo v prej omenjeni vasi *[„agrum I in predita villa situm"]*.

Priče: „Ezeman, Adalhalm, Irminstein, Otto, Parto."

Priče investiture: „testibus . . . Enzimanno, Adalhalmo, Irminsteino."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 112, št. 321.]

Št. 312.

Med letom c. 1075. in 1090. Kranjska gora.

Svobodni Bodigoj in njegova soproga Treplica *[„ingenuus Bondigoiz personatus eiusque uxor Trepliza"]* podelita brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Otonu svoje posestvo v Zasipu[1] z vsemi priteklinami *[„tale predium quale in loco Zazip dicto . . ."]*

Priče: „Grifo, Aripo, Altger, Mantwin, Gundram, Liupolt, Adalpero."

Priče investiture: „testibus . . . Grifone, Enzimanno, Altgero, Mantwino."

„Actum Chreine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 113, št. 322.]

Št. 313.

Med letom c. 1075. in 1090. Kranjska gora.

Neki Prisnoslav, katerega so po domače Ginanno zvali *[„quidam Prisnullau nomine qui vulgo Ginanno vocatur"]*, odstopi brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu svoje podedovano posestvo v Zasipu *[„predium sibi hereditario iure relictum in villa quę dicitur Zazip situm"]*; zato mu pa škof do smrti prepusti dva mlina *[„duo molendina"]*.[2]

Priče: „Aripo, Piligrim, Altger, Mantvvin, Gundram, Mötger, Liupolt, Hezil, Otto, Engildie, Diemar."

Priče investiture: „testibus . . . Aripone, Piligrimo, Altgero, Mantvvino, Gundrammo, Mötgero, Liupoldo."

„Actum Chreine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 113, št. 323.]

---

[1] Zasip je vas severno od Bleda.

[2] Besedilo te listine se v začetku ujema z besedilom listine pod št. 165.

Št. 314.

Med letom c. 1075. in 1090. Kranjska gora, Glanhofen.

I. Osvobojeni Dobrisko *[„quidam libertatem sortitus Dobrisco personatus"]* odstopi cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu tisto svoje posestvo na Bledu *[„tale predium quale in villa Veldes posedit"]*, katero se je pokazalo Altgeru, uslužbencu Brixenske cerkve; zato pa rečeni škof prepusti imenovanemu Dobrisku neko posestvo v Koritnem *[„tale predium quale in loco Coritno demonstratum est"]*.

Priče: „Grifo, Aripo, Piligrim, Ezeman, Altger, Mantvvin, Gundram, Hezil, Adalpero, Otto."

Priče investiture: „Grifo, Aripo, Ezeman, Altger, Mantvvin, Gundram, Adalpero."

„Actum Chreine."

II. Rečeni mož (Dobrisko), ki je svoje posestvo odstopil škofu Altwinu in odvetniku Ottonu, je svojo daritev potrdil z naslednjimi pričami: „Ezeman, Aripo, Ernost, Altger, Gundram."

Priče investiture: „Ezeman, Altger, Gundram."

„Actum Glanahouen."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 113, št. 324.]

Št. 315.

Med letom c. 1075. in 1090. Aufhofen.

Plemeniti Oton podeli brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu tisto posestvo z vsemi priteklinami, katero je prej imel neki Negomir *[„tale predium quale Negomer possedit"]*.

Naštetih je več prič.

„Actum Vfhovvn."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 115, št. 331.]

Št. 316.

Med letom c. 1075. in 1090. Kranjska gora.

Svobodna Hademar in Protihc se odpovesta vsem pravicam do tistega posestva, katero sta podedovala v Zasipu in zarad katerega je nastal prepir med njima in brixenskim škofom Altwinom *[„talis predii inquisitionem quale illis in loco Zazip hereditario iure in partem cessit et de quo inter eos et Brixinensem antistitem A(ltwinum) seditio fuit"]*.

Priče: „Tunzo, Iwan, Ezeman, Iohannes, Gundram, Adalpreht, Perechtolt, Otto, Reginhart, Albger, Mantwin, Salaman, Eppo, Guoto."

„Actum Chreine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 116, št. 334.]

Št. 317.

1076, o velikonočnem času.

Ko je bil kralj Henrik IV. dne 21. februarja izobčen iz cerkve, so njegovi ožji pristaši temu ugovarjali ter trdili, da se na rimski sinodi ni pravično in kanonično postopalo ter da nima dotični sklep nobene veljave. Mnogo jih je pa tudi bilo, ki so se strinjali s papežem ter se ogibali kralja deloma zato, ker je bil izobčen, deloma pa zato, ker mu niso zaupali. Med temi sta bila tudi oglejski patriarh in pa karantanski vojvoda Berhtold. Ta se je o velikonočnem času sešel z nekaterimi drugimi knezi, da bi se posvetovali o nesrečah, katere tlačijo državo, ter sklenili, kaj jim je storiti. Polagoma je zoper kralja nastala ne majhna zarota, ki se je vedno večala, čim bolj se je širila novica, da je rimski papež izobčil kralja iz cerkve.

Bertholdi Annales ad a. 1076 (MG. SS., V, 283): „Dehinc rex et sui comperto apostolico anathemati fere omnes contradixere, et omnino iniuste et non canonico ordine actum, quicquid tunc in synodo Romana a tam sacrilego errore actum sit, affirmantes, pro nichilo id prorsus habuere. Et hoc regis solummodo complices et fautores; caeterum quibus mens sanior erat, non ita. Ex quibus quidam episcopi, patriarcha Aquilegiensis, episcopus Salzburgensis, Pataviensis, Wormatiensis, qui et ipse cathedra sua pulsus est a rege, nec non Wirziburgensis, et pene omnes Saxonici, nec non duces Roudolfus, Berhtoldus, Welf, et caeterorum regni primatum pars non modica cum apostolico indubitanter sentiebant, quique praedictae conspirationi interesse noluerant. Unde et dehinc a rege vocati, ipsum devitabant, cum propter anathema, tum etiam quod maxime in illo confidebant."

Lamberti Hersfeld. Ann. ad a. 1076 (MG. SS., V, 243, 244): „Pascha Trajecti celebravit (sc. rex) . . . Ipso tempore Ruodolfus dux Suevorum, Welf dux Baioariorum, Berhtoldus dux Carentinorum, Adalbero episcopus Wirciburgensis, Herimannus episcopus Mettensis et alii plerique principes convenientes in unum, consilia conferebant, in tantis calamitatibus, quibus res publica vexabatur, quid facto opus esset . . . Facta est igitur conspiratio non modica, et magis ac magis in dies roboratur, ea re maxime omnibus ausum et fiduciam praebente, quod excommunicatum esse regem a Romano pontifice frequentes ab Italia nuncii cottidie deferebant."

Arnulfi Gesta archiepiscoporum Mediolanensium, lib. V, c. 8 (MG. SS., VIII, 30): „Eodem tempore gens Teutonum illa barbarica, precipue duces Bertaldus, Rodulfus et Welfo cum comitibus et episcopis cognita excommunicatione Romana, a regio prorsus se subtraxere consortio, in nullo communicantes. Insuper in multis accusantes eum criminibus infamia denotabant."

Št. 318.

1076, o velikonočnem času.

Bruno pripoveduje, da je kralj Henrik večkrat hotel vojvoda Rudolfa zavratno umoriti; ker je bil pa ta pazljiv, se to ni zgodilo. Na

enak način se je kralj tudi hotel iznebiti karantanskega vojvoda Berhtolda.

Bruno, De bello Saxonico, c. 63 (MG. SS., V, 350): „... Eodem vel simili dolo etiam Bertoldum ducem quaerebat perdere."

Št. 319.

1076, dne 15. maja. Worms.

Kralj Henrik je povabil državne kneze, da bi o binkoštih prišli na zborovanje v Worms. Rečenega dne se je sicer tu sešlo precej veliko število mož, a ni bilo med njimi švabskega vojvoda Rudolfa, bavarskega vojvoda Welfa in karantanskega vojvoda Berhtolda.

Lamberti Hersfeld. Annales ad a. 1076 (MG. SS., V, 246): „Missis igitur circumquaque nunciis, omnes regni principes in pentecosten Wormaciae sibi occurrere iussit (sc. rex) ... Statuta die ceteris amplo satis numero occurrentibus, nullus aderat supradictorum ducum (sc. Ruodolfus dux Suevorum, Welf dux Baioariorum, Berhtoldus dux Carentinorum)."

Št. 320.

1076, dne 16. junija.[1]

Takrat je umrl Markward, sin karantanskega vojvoda Adalberona in oče karantanskega vojvoda Liutolda.

Necrologium S. Lamberti ad 16. kal. Iul. = 16. jun. (MG. Necrol., II, 328): „Marchwardus institutor huius loci (sc. S. Lamberti)."

Št. 321.

1076, dne 29. junija. Mainz.

Kralj Henrik je povabil državne kneze, da bi se na dan sv. Petra zbrali v Mainzu. A zopet so izostali švabski vojvoda Rudolf, bavarski vojvoda Welf in karantanski vojvoda Berhtold, ki se niso brigali za njegove prošnje in ukaze, pač pa so mislili le na upor. Ko je kralj videl, da knezi pod izgovorom vere polagoma odpadajo od njega, in ko jim tudi groziti ni mogel, ker mu je manjkalo potrebnih sredstev, mu ni ostalo drugega, kakor to, da jih je nadlegoval z ljubeznivimi besedami svojih poslancev.

Lamberti Hersfeld. Annales ad a. 1076 (MG. SS., V, 246, 247): „Iterum in natale sancti Petri apostoli Mogontiae eos (sc. Ruodolfum, Welfum et Berhtoldum) adesse, addita iam edicto obnixa supplicatione, praecepit (sc. rex). Sed ne

[1] Markward je bil o velikonočnem času leta 1077. že mrtev, kar je razvidno iz tega, da je bil takrat njegov sin Liutold že vojvoda karantanski (gl. št. 326, 327, 328). Da je Markward umrl dne 16. junija, ne pa 16. novembra, kakor trdita Ankershofen (Gesch. des H. Kärnten, II, 744) in Tangl (Archiv f. österr. Gesch., XI, 231), je dokazal Pangerl v Beiträge zur Kunde steierm. Geschichtsquellen, III, 65.

tunc quidem quisquam eorum vel supplicantem adtendit vel praecipientem, omnibus plane ad rebellionis studium immobiliter obstinatis . . . Sed cum videret (sc. rex), sub obtentu religionis principes a se paulatim deficere, et destituto iam auxiliis imperio, vanam esse comminationem, quae vim facere non posset, quibus comminaretur; ratus — id quod tempus exigebat — utilitati magis quam iracundiae consulendum, iterum atque iterum aversos principum animos blandis legationibus mitigare temptabat."

Št. 322.

1076, okoli septembra.[1] Ulm.

Švabski vojvoda Rudolf, bavarski vojvoda Welf, karantanski vojvoda Berhtold, würzburški škof Adalberon, wormski škof Adalbert in še več drugih, ki so hoteli imeti red v državi, so se zbrali v Ulmu ter sklenili, da se snidejo dne 16. oktobra še z nekaterimi drugimi knezi v Triburu z namenom, da narede konec različnim nezgodam, vsled katerih se je *že* več let motil cerkveni mir.

Lamberti Hersfeld. Annales ad a. 1076 (MG. SS., V, 250, 251): „Interea Ruodolfus dux Suevorum, Welf dux Baioariorum, Berhtoldus dux Cárentinorum, Adalbero episcopus Wirciburgensis, Adalbertus episcopus Wormaciensis, et alii quos rei publicae calamitas movebat, in loco qui dicitur Ulma conventu habito, statuerunt, ut omnes, quicumque rei publicae consultum vellent, 17. Kalendas Novembris Triburiam convenirent, et variis cladibus, quibus permultos iam annos pax ecclesiastica turbabatur, tandem aliquando malorum pertaesi, finem facerent."

Št. 323.

1076, dne 16. oktobra. Tribur.

Takrat so v velikem številu prišli švabski in saški knezi v Tribur z namenom, da odstavijo kralja Henrika ter namesto njega izvolijo drugega vladarja. Kot papeževa legata sta bila navzoča oglejski patriarh Sigehard in pasovski škof Altman. Knezi so sklenili, da ne bodo Henrika IV. več priznavali za svojega vladarja, ako se do prihodnjega februarja ne pomiri s papežem. Prvi, ki je to izjavil, je bil patriarh Sigehard. Ko je bil sklep zbranih knezov zapisan, je patriarh dotični list spravil v svoj žep.

Lamberti Hersfeld. Annales ad a. 1076 (MG. SS., V, 252): „Statuta die iuxta condictum Sueviae principes et Saxoniae Triburiam convenerunt amplissimo numero, obstinatis mentibus ad summovendum a negociis regni regem Heinricum, et alium in quem communis electio consensisset creandum. Aderant una legati apostolicae sedis, Sigehardus patriarcha Aquileiensis et Altmannus Pataviensis episcopus . . ."

Bruno, De bello Saxonico, c. 88 (MG. SS., V, 363, 364): „Non modico igitur Saxones exercitu collecto, perrexerunt ad Rhenum contra vicum qui dicitur

[1] Zastran datiranja glej Meyer v. Knonau, Jahrbücher, II, 726, op.

Oppenheim, quo et patriarcha cum episcopo Pataviensi, pontificis Romani legato, convenerat, et una Suevorum non parva multitudo, qui omnes exercitum Saxonicum, dum veniret, expectabant. Quibus appropinquantibus patriarcha ceterique primates, quia de recenti proelio utrorumque gladii adhuc cruore madebant, quamvis per legationes mutuas invicem sibi donassent, tamen ne, quod facile est armatis, seditio vilibus a personis exorta factum foedus corrumperet, obviam Saxonibus ibant, et amicitiam, quam renovaverant absentes, nunc praesentes confirmare monebant . . . Nostrates vero singuli sacramento firmaverunt, ut nisi Heinricus quartus, Heinrici imperatoris filius, in Februarii mensis initio a banno per apostolicum absolutus fuisset, numquam amplius ullo ingenio suo rex eorum nec appellaretur nec esset. Quod sacramentum primo fecit patriarcha, et in litteras redactum in suum misit marsupium; quod tamen quia melius servavit in scripto quam in opere, sicut paulo ante dictum est, crudele supplicium dedit."

Št. 324.

1076, dne 25. decembra. Besançon.

Kralj Henrik IV. se je skozi Burgundsko napotil v Italijo. V Besançonu je praznoval božič. Izvolil si je pot skozi Burgundsko zato, ker je za gotovo zvedel, da so švabski vojvoda Rudolf, bavarski vojvoda Welf in karantanski vojvoda Berhtold s svojimi četami zasedli vse soteske, skozi katere se je moglo priti v Italijo, da bi tako kralju zabranili prehod.

Lamberti Hersfeld. Annales ad a. 1077 (MG. SS., V, 255): „Rex Heinricus in Italiam proficiscens, intra Burgundiam in loco qui dicitur Bisenzun natalem Domini celebravit . . . Ea porro causa erat, ut relicto recto itinere in Burgundiam diverteret, quod certo compererat, duces Ruodolfum, Welf et Berhtoldum omnes vias omnesque aditus qui ad Italiam mittunt, quos vulgato nomine clusas vocant, appositis custodibus anticipasse, ut nulla illic ei copia transeundi fieret."

Št. 325.

1077, dne 13. in 15. marca. Forchheim.

Nasprotniki kralja Henrika, med njimi tudi karantanski vojvoda Berhtold, so se zbrali v Ulmu ter določili, da se dne 13. marca snidejo v Forchheimu, kjer hočejo skleniti, kar bi bilo potreba. Ker ni kralj navzoč, imajo ugodno priliko, da se lahko posvetujejo in sklepajo. V Forchheimu so knezi dne 15. marca švabskega vojvoda Rudolfa izbrali za protikralja.

Lamberti Hersfeld. Annales ad a. 1077 (MG. SS., V. 262): „Interea Mogontinus, Wirceburgensis et Mettensis episcopi, Ruodolfus, Welf, Berhtoldus duces et alii plerique ex principibus Teutonicis convenientes, tractare de utilitatibus rei publicae statuerunt, ut principes Saxoniae et omnes quibuscumque res publica curae foret, 3. Idus Martii in Forecheim occurrerent, et communi consilio, quid facto opus esset, decernerent, praesertim cum, per absentiam regis tranquillis rebus, tempus oportunum deliberationibus ac consultationibus nacti fuissent."

Frutolfi (Ekkehardi) Chronicon universale ad a. 1077 (MG. SS., VI, 202): „Ruodolfus indigena Sueviae . . . mediantibus . . . Berhtolfo quoque duce Carinthiae . . . apud Forhcheim in regem elevatur."

Casus monasterii Petrishusensis ad a. 1077 (MG. SS., XX, 645): „Roudolfus dux Suevorum . . . consilio Berhtoldi ducis . . . in villa Foricheim rex constituitur."

Št. 326.

1077, v začetku aprila.[1]

Kralj Henrik IV. je Berhtoldu iz rodovine Zähringov vzel Karantansko vojvodino ter jo podelil Liutoldu, sinu Markwarda Eppensteinskega. Berhtold in tudi njegov enakoimenovani sin sta se še dalje zvala karantanska vojvoda, akoravno je bila rečena vojvodina v drugih rokah.

Casus monasterii Petrishusensis, c. 31 (MG. SS., XX, 645): „Bertolfum quoque de Zaringin ducatu Carintinorum privavit (sc. rex) et Liutoldo Genuensi[2] dedit."

Gallus Öhem, Chronik von Reichenau (Quellen und Forschungen zur Gesch. der Abtei Reichenau, II, 97): „Do sölliches der küng vernam,[3] gab er den herzogtuom hertzog Berchtolts zuo hand sinem vetter Lütolff, Marquarts von Carentin sun."

Ottonis Frising. episc. Gesta Friderici imp., lib. I, c. 9 (MG. SS., XX, 358): „Berhtolfus, vacuum ex hinc nomen ducis gerens, id quasi haereditarium posteris reliquit. Omnes enim usque ad praesentem diem duces dicti sunt, nullum ducatum habentes, soloque nomine sine re participantes, nisi quis . . . vel a ducatu Carentano, quem nunquam habuerunt, ducis eos nomine honorandos contendat . . ."

Št. 327.

1077, med 4. marcem in 16. aprilom.[4] Pavia.

Kralj Henrik IV. podeli vsled posredovanja svoje matere Neže, svoje soproge Berte ter mnogih svojih fevdnikov, med katerimi je bil tudi (karantanski) vojvoda Liutold *[„et ducis etiam Liutoldi"],* zarad zvestega službovanja patriarha Sigeharda Oglejski cerkvi, rečenemu Sigehardu in njegovim naslednikom Furlansko grofijo, vas Ločnik ter vse fevde, katere je v imenovani grofiji imel grof Ludovik, z vsemi pravicami, katere so tam imeli kralji in vojvodje,[5] to je s pra-

[1] Liutold je leta 1077., in sicer pred 16. aprilom postal vojvoda karantanski, kajti v listini pod št. 327 se že zove „dux". Kralj je odstavil vojvoda Berhtolda ter povzdignil Liutolda za vojvoda, ko je zvedel, da so mu nasprotni knezi, med katerimi je bil tudi vojvoda Berhtold, dne 15. marca postavili protikralja. Liutold je tedaj najbrže prve dni meseca aprila dosegel vojvodsko dostojanstvo.

[2] Zakaj je imel vojvoda Liutold priimek „Genuensis", ni znano.

[3] Kralj je namreč zvedel, da so mu knezi postali nezvesti.

[4] Leta 1077. se je kralj Henrik IV. dne 4. marca mudil v Veroni, dne 3. aprila v Paviji (Stumpf-Brentano, Reichskanzler, št. 2798 in 2799) in o veliki noči, to je dne 16. aprila pa na oglejskih tleh. (Gl. št. 328.)

[5] Patriarh Sigehard je tedaj dobil od kralja Henrika IV. Furlansko grofijo z vsemi pravicami, katere so tu imeli kralji in vojvodje [„cum omnibus ad regalia et ad ducatum pertinentibus"].

vico do sodstva, davščine, krme, raznih glob in vseh dohodkov, katere je mogoče dobivati po pravični poti. [*„. . . ob fidele servitium Sigehardi patriarchae comitatum Forojulii et villam Lunzanigam dictam omneque beneficium, quod Ludowicus comes habebat in eodem comitatu situm cum omnibus ad regalia et ad ducatum pertinentibus hoc est placitis, collectis, fodro, districtionibus universis, omnique utilitate, quae juste ullo modo poterit provenire, sanctae Aquilejensi ecclesiae et praelibato fideli nostro Sigehardo patriarhae suisque successoribus per praecepti hujus traditionem in proprium dedimus atque tradidimus.“*] Noben vojvoda, mejni grof, grof, podgrof ali kaka druga višja ali nižja oseba iz njegove (kraljeve) države ne sme prej naštetih stvari vzeti omenjeni cerkvi, patriarhu Sigehardu in njegovim naslednikom, jih nadlegovati ali pa na kak način vznemirjati. Kdor bi se pregrešil, naj plača sto liber zlata, in sicer polovico v njegovo (kraljevo) blagajnico, polovico pa rečeni cerkvi.

„Datum anno ab incarnatione domini nostri Jesu Christi MLXXVII., indictione XV., anno autem ordinationis quidem domini Henrici IV. XXVI., regni vero ejusdem XXIII. Actum Papiae.“

[Izvirna listina v Benetkah. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col. 537. — Filz, Gesch. von Michaelbeuern, I, 97. — Cappelletti, Le chiese d'Italia, VIII, 190. — Tangl v Archiv f. Kunde österr. Gesch.-qu., XI, 272. — Schumi, Urk.- u. Reg.-buch, I, 61, št. 51.]

Št. 328.

1077, meseca aprila.

Ko je kralj Henrik IV. slišal, da so knezi Rudolfa, vojvoda švabskega, postavili za kralja, se je po veliki noči[1], katero je praznoval v Oglejski vladikovini, napotil iz Italije čez Karantanijo na Nemško. Spremljal ga je karantanski vojvoda Liutold.

Bertholdi Annales ad a. 1077 (MG. SS., V, 294): „Rex vero Heinricus pascha in Aquileiensi episcopatu commemoratus . . . per Carantaniae abruptas angustias Bagoariam cum paucis clandestina et inopinata surreptione vix intraverat.“

Casuum S. Galli continuatio sec., c. 7 (MG. SS., II, 156): „Rex vero Henricus, mox ut ducem Ruodolfum de Rinvelden suum regnum sibi usurpasse audivit, pascha Verone moratus,[2] per Carintiam, domino Marcuardo[3] et filio suo Lutoldo duce sibi ducatum prebentibus, ad Theutonicas partes rediit.“

Mariani Scotti Chronicon ad a. 1100 (MG. SS., V, 561): „. . . Haec cum cognovit Heinricus, per Aquileiam Radisbonam post pascha pervenit, et ad Rodulfum in Suaviam contra se certare temptantem festinavit.“

Vsled te podelitve so pravice karantanskega vojvoda prenehale tudi po tistih straneh Furlanskega, po katerih še niso bile odstranjene z neko listino cesarja Henrika II. leta 1020. (št. 45) in z razsodbo cesarja Konrada II. leta 1027. (št. 75). — V listinah z dne 11. junija leta 1077., s katerima je kralj Henrik podelil patriarhu Kranjsko in Istro (št. 331, 332), ni zgoraj omenjenega pristavka „ad ducatum pertinentibus“, in tako je po teh dveh deželah karantanski vojvoda še na dalje obdržal svojo prejšnjo oblast.

[1] Leta 1077. je bila velika noč dne 16. aprila.

[2] O veliki noči je bil kralj Henrik v Oglejski patriarhiji; v Veroni je bil nekoliko prej.

[3] Markward je bil leta 1077. že mrtev. (Cfr. št. 320.)

Št. 329.

1077, meseca maja.[1] Rezno.

Kralj Henrik IV. je zbral v Reznu bavarske in češke kneze, potem karantanskega vojvoda, katerega je s seboj pripeljal, ter oglejskega patriarha. Nato jim je s solznimi očmi povedal vse to, kar se je v zadnjem času zgodilo in kar je že nekoliko prej naznanil tudi Lombardom.

Bertholdi Ann. ad a. 1077 (MG. SS., V, 294): „Mox Ratisponae cum Pagoariorum, Boemiorum quoque, nec non Carantanorum principibus et, quem secum inde huc adduxerat, non multum viro probabili patriarcha Aquileiensi, habito colloquio de his omnibus quae acciderant, ipsis ut et nuper Longobardis non minimas suae depositionis querimoniarum proclamationes lacrimosus proposuit . . .“

Št. 330.

1077, proti koncu maja. Ulm.

Kralj Henrik IV. je na zboru v Ulmu razsodil, da so protikralj Rudolf, (bivši) karantanski vojvoda Berhtold, bavarski vojvoda Welf ter njih švabski pristaši po švabskem pravu krivi veleizdaje in da jim je treba vzeti njih dostojanstva in fevde. Nato je kralj nekatere vzete fevde takoj podaril svojim pristašem ter jih tako še bolj pridobil na svojo stran. Zborovanja se je tudi udeležil oglejski patriarh Sigehard, ki je pred ljudstvom prečital nekatera ponarejena pisma, o katerih se je reklo, da jih je papež po njem (po patriarhu) tja poslal. Ta pisma so kralja vsestransko zagovarjala ter ga vsem priporočala. Patriarh se je s tem činom pokazal kralju kot dovolj vrednega prilizovalca.

Bertholdi Ann. ad a. 1077 (MG. SS., V, 295): „Rex autem Heinricus habito Ulmae, cum quibus poterat, colloquio, regem Roudolfum cum ducibus suis Berhtoldo et Welfo et caeteris Alemannorum ipsi consentaneorum maioribus, secundum legem Alemannicam, quasi dignos iugulari, fecit sententialiter adiudicatos damnari, et pariter dignitatibus et beneficiis suis privari; quibus confestim nonnullos suorum beneficiatos ditavit; et sic in auxilium sibi hos, et omnes quos potuit, more suo adiuratos obnixe conduxit. Ibi patriarcha praedictus cum litteris pseudographis, quasi a domno apostolico in has partes per illum transmissis, coram populo recitatis, regem suum omnimodis defensitando, et quasi authentica hac maiestate eum cunctis commendando, ipsum in regni fasces dignissimum assentatorię satis idoneavit.“

Št. 331.

1077, dne 11. junija. Norimberg.

Kralj Henrik IV. podeli vsled prošnje svoje soproge Berte ter po nasvetu raznih svojih fevdnikov, med katerimi je bil tudi karantanski vojvoda Liutold *[„Liudolfo Carintie“]*, Kranjsko mejno grofijo v popolno last Oglejski cerkvi, njenemu patriarhu Sigehardu in njegovim

[1] Kralj Henrik je bil o veliki noči (dne 16. aprila) še na oglejskih tleh. Nato se je čez Karantanijo napotil v Rezno (gl. št. 328). Dne 11. junija se je že v Norimbergu mudil (gl. št. 331 in 332).

naslednikom [*„marchiam Carniole de nostra regali proprietate et potestate in proprietatem et potestatem sancte prefate Aquilegensis aecclesie et prenominati eiusdem sedis patriarche Sigehardi suorumque successorum tradidimus et perpetualiter concessimus“]*. Patriarh Sigehard naj to mejno grofijo ima, obdrži, jo po svoji volji izkorišča ter po svoji smrti prepusti svojim naslednikom.

„Data III. idus Iunii anno dominice incarnationis MLXXVII., indictione XV., anno autem ordinacionis domni Henrici quarti regis XXIII., regni vero XXI.; actum Nyerenberc.“

[Notarski prepis iz 12. stoletja v Kapitelskem arhivu v Vidmu. — Ughelli, Italia sacra, V, 57. — Lünig, Cod. dipl. Italiae, II, 1950. — Filz, Gesch. von Michaelbeuern, I, 100. — Tangl v Archiv f. Kunde österr. Geschichtsqu., XI, 274. — Cappelletti, Le chiese d'Italia, VIII, 189. — Schumi, Archiv f. Heimatkunde, I, 9, št. 4. — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch, I, 62, št. 52.]

Primerjaj tudi:

Anonymi Leobiensis Chronicon ad a. 1070 (Pez, Script., rer. Austr. I, 772): „Rex vero etiam interveniente regina marchiam Karniolae, praesente duce Ludolfo Karinthiae, obtulit Sighardo patriarchae et ecclesiae Aquilegiensi.“

Št. 332.

1077, dne 11. junija. Norimberg.

Kralj Henrik IV. podeli vsled prošnje svoje soproge Berte ter po nasvetu raznih svojih fevdnikov, med katerimi je bil tudi Liutold, vojvoda karantanski *[Liudolfo Carintie“]*, oglejskemu patriarhu Sigehardu in njegovi cerkvi *[„Sigeardo patriarche et sue sancte Aquilegensi ecclesie“]* Istrsko grofijo *[„comitatum Istriae“]* tako, da ima rečeni patriarh popolno pravico, da lahko grofijo obdrži ali jo pa da, komur hoče.

„Datum III. idus Iunii anno dominice incarnationis MLXXVII., indictione XV., anno autem ordinationis domni Henrici regis XXIII., regni vero XXI. Actum Nuerenberc.“

[Prepis v Državnem arhivu v Benetkah. — Ughelli, Italia sacra, V, 57. — Lünig, Cod. dipl. Italiae, II, 1950. — Filz, Gesch. von Michaelbeuern, I, 99. — Kandler, Codice dipl. Istr. ad a. 1077. — Cappelletti, Le chiese d'Italia, VIII, 188. — Tangl v Archiv f. Kunde österr. Geschichtsqu., XI, 273. — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch, I, 63, št. 53.]

Št. 333.

1077, dne 12. avgusta.

Oglejski patriarh Sigehard se je iz Ulma[1] hitro napotil proti domu, da bi nato z dobro oboroženimi četami prišel kralju na pomoč. Ko je dospel v Rezno, je zblaznel in na poti proti domu dne 12. avgusta umrl brez izpovedi in obhajila. Njegovo truplo so prenesli v Oglej ter pokopali v cerkvi zraven Božjega groba. Tudi nekoliko patriarhovih ljudi je umrlo nagle smrti.

[1] Gl. št. 330.

Bertholdi Ann. ad a. 1077 (MG. SS., V, 295): „Qui (sc. patriarcha) tandem post huiusmodi mendacem assentationem[1] se domum festinanter proripiens, et sumptuoso multum apparatu se in regis qualecumque suffragium studiosissime militaturum rependens, maniaco furore derepente factus est arrepticius. Et hac amentiae metuenda cunctis passione aliquantisper ad exemplum mendacibus et apostatis daemoniace satis discruciatus, damnabili consummatione insanissimus exspiravit. Et sic cum nonnullis suorum subitanea itidem morte direptorum ad sedem suam tumulandus reportatus est."

Bruno, De bello Saxonico, c. 75 (MG. SS., V, 361): „Ut enim per excessum quaedam vel repetam vel praecurram, patriarcha, qui legatus apostolici, maximus auctor abiurationis extiterat Heinrici et novi regis instituendi, postquam exregi quasi regi sociatus retrogradus efficitur, repentina morte praeventus, quia communicabat excommunicatis, incommunicatus et inconfessus huic vitae subtrahitur. Verum quia tantae dignitatis virum non decebat ire solum ad infernum, quinquaginta, sicut audivimus, de suis habuit socios, eadem morte repentina correptos; ne quos habebat in iniquitate consortes, in retributione non haberet participes."

Bernoldi Chronicon ad a. 1077 (MG. SS., V, 434): „Item Sigehardus Aquileiensis patriarcha, in auxilium Heinrici contra bannum apostolici armata manu veniens, in amentiam vertitur apud Ratisponam, et ex ipso itinere repentina morte intercipitur; sicque domum non sine aliquibus suorum funeribus, in corpore et anima mortuus, reportabatur."

Necrologium s. Rudberti Salisburg. (A) ad 2. id. Aug. = 12. avg. (MG. Necrol., II, 158): „Sigihardvs patriarcha ob."

Necrologium Weihenstephanense ad II. id. Aug. (MG. Necrol., III, 213): „Sighardus patriarcha."

Necrologium Aquileiense ad II. id. Aug. (Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col. 533): „Sicardus patriarcha obiit."

Necrologium mon. Rosacensis ad II. id. Aug. (Archiv f. Kärnten, XIX, 14): „Sighardus patriarcha."

Necrologium Michaelburanum ad kal. Aug. = 1. avg. (MG. Necrol., II, 215): „Sigehardus patriarcha Aquilegiensis fundator noster ob. a. 1078."

Necrologium eccl. Aquil. ad II. idus Augusti = 12. avg. (Joppi v Archeogr. Triest., XX, 228): „Sigeardus patriarcha obiit, qui Ripas et X mansos apud Flaibanum fratribus dedit et iacet ante sepulcrum."

Necrologium eccl. Aquilej. (Leicht v Pagine Friulane, XV [1903], 65): „Secundo idus Augusti Sigeardus patriarcha obiit, qui villam quae Ripae dicitur eis (sc. canonicis eccl. Aquil.) dedit cum decimis, placitis, districtionibus, collecta christianitatis vel fischi sclaritatis cum Aquilejae opere et X mansos apud Flaibanum cum omnibus pertinentiis eorum, in Carnea decima de Lauco, Prences et Ariuone."

Št. 334.

1077, v začetku septembra.

Kralj Henrik IV. je Udalrika, svojega sorodnika[2] in sina karantanskega Markwarda[3], postavil za opata v Šentgallenskem samostanu. Nekaj let pozneje je ta Udalrik postal oglejski patriarh.

[1] Gl. št. 330.

[2] Udalrik in kralj Henrik IV. sta bila sorodna, kajti Gizela, stara mati kralja Henrika, in pa Beatrica, stara mati opata Udalrika, sta bili sestri.

[3] Gl. rodovnik pod št. 399.

Casuum S. Galli continuatio II, c. 7 (MG. SS., II, 156): „Eodem anno (rex) quendam iuvenem sui cognatum, domini Marcuardi Carnotensis[1] filium, in abbatem hic promovit. Iste, Uodalricus nomine, tandem post aliqua annorum curricula etiam Aquilegensis patriarcha efficitur."

Bertholdi Annales ad a. 1077 (MG. SS., V, 301): „In eodem itinere ... cellae sancti Galli quendam consanguineum suum, eiusdem loci non monachum ... constituit super abbatiam."

Abbatum Augiensium catalogus (MG. SS., II, 38): „Eggehardus de Nellinburc annis 17. Iste gwerram habuit cum Uodalrico abbate S. Galli, post patriarcha Aquilegiensi."

Št. 335.

1077, okoli 8. septembra.[2]

Takrat je kralj Henrik IV. svojega kaplana, augsburškega kanonika Henrika, postavil za oglejskega patriarha ter ni hotel kot patriarha priznati oglejskega arhidijakona, katerega sta izbrala oglejska duhovščina in ljudstvo. Patriarh Henrik, ki je vladal več kakor šest let in pol,[3] je bil brat puljskega škofa Ellenharda ter bratranec plemenite Hazige iz rodovine Scheiernov.[4]

Bertholdi Annales ad a. 1077 (MG. SS., V, 301): „Aquileiae quoque Heinricum, Augustensem canonicum et capellanum suum, patriarcham, reprobato eo qui canonice a clero et populo electus est, qualitercumque apposuit."

Ann. Augustani ad a. 1077 (MG. SS., III, 129): „Heinricus Aquileiae pridem Augustensis canonicus ... episcopus constituitur."

Series patr. Aquilegiens. (MG. SS., XIII, 368): „Heynricus patriarcha sedit ann. 6, mens. 6."

Vitae patriarch. Aquil. ab auctore anonymo (Muratori, Rer. Ital. script., XVI, 12): „Henricus patriarcha successit et sedit annos VI et menses VI, de quo nihil reperitur."

Chounradi Schirensis Chronicon, c. 3 (MG. SS., XVII, 616): „... Haziga. Haec igitur, nobili et antiquo genere principum de castro Schyren orta, nobilior actibus ... Heinricus etiam patriarcha Aquileiensis et supradictus episcopus Polensis (sc. Ellenhardus) duo fratres, filii matertere ipsius Hazige fuerunt."

Št. 336.

1077, dne 17. septembra. Rim.

Papež Gregor VII. piše duhovščini in ljudstvu Oglejske cerkve *[„clero et populo Aquilegiensis ecclesiae"]* ter zahteva, da naj se pri volitvi škofov pred vsem upošteva evangeljska in kanonična postava. Kar so mu naznanili zastran ondotne volitve, je hvaležno vzel na znanje. Jako ga veseli, ako se je zvršila res tako zakonito, da jej

[1] Id est Carinthiensis.

[2] Zastran datiranja glej Meyer v. Knonau, Jahrbücher, III, 67, op. 103.

[3] Patriarh Henrik, ki je okoli 8. septembra leta 1077. dobil Oglejsko stolico, je bil dne 23. maja leta 1084. še živ (gl. št. 360). Vladal je par mesecev več kakor šest let in šest mesecev. Najbrže je kmalu po 23. maju leta 1084. umrl.

[4] Grad Scheiern je bil na Bavarskem severozahodno od Freisinga.

ne bode mogel nihče oporekati. Ker pa noče v tej zadevi postopati po svoji volji, temuč po navodilu pravovernih cerkvenih očetov, zato pošilja k njim svoje legate, nositelje tega pisma, da bi preiskali zadevo vsestransko. Ako je tisti, katerega so izvolili, po svojem življenju, nravnosti in učenosti sposoben za tako čast, naj legatje v njegovem (papeževem) imenu potrdijo njegovo (patriarhovo) izvolitev. Ako bi pa legatje pri njem našli kaj graje vrednega, naj se odstrani ter potem izvoli taka oseba, ki bi bila sposobna za tako čast in službo in katero bi mogel (papež) potrditi po svojih legatih. Ako zve, da je bila njih volitev zakonita in kanonična, hoče jim (oglejski duhovščini in ljudstvu) in njih cerkvi izkazovati svojo pomoč, kolikor mu je mogoče. Ako bi pa kak nepoklican človek hotel dobiti ono stolico, zadene brez dvoma njega in vse njegove zaščitnike cerkvena kazen.

„Data Romae 15. kalendas Octubris, indictione I.“ — *„Antiqua et nota.“*

[Gregorii VII. registri, V, ep. 5 v Vatikanskem arhivu v Rimu. — Mansi, Concil. coll., XX, 239. — Jaffé, Bibl. rer. Germ., II, 291. — Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 5049 (3792).]

Št. 337.

1077, dne 17. septembra. Rim.

Papež Gregor VII. piše vsem sufraganom Oglejske cerkve *[„omnibus episcopis Aquilegiensis ecclesiae suffraganeis“]* ter pozdravlja tiste, ki so se v resnici izkazali brate, opominja pa tiste, ki so se od cerkve ločili. *[„. . . his, qui se vere fratres exhibuerunt, salutem et apostolicam benedictionem; illis vero, qui non solum a caritate fraternitatis sed ab unitate etiam ecclesiae scismatica pravitate discesserunt, debitae sollicitudinis exhortationem.“]* Piše jim, da sta oglejska duhovščina in ljudstvo s pismom in po svojih poslancih naznanila, da je pred kratkim umrl njih škof Sigehard ter bil na njegovo mesto izvoljen arhidijakon ondotne cerkve. *[„Clerus et populus Aquilegiensis ecclesiae, legatis ad nos litterisque directis, nunciaverunt nobis: defuncto nuper Sichardo episcopo suo, se archidiaconum eiusdem ecclesiae in locum illius regiminis elegisse.“]* Prosila sta, da bi potrdil njuno izvolitev. Papež pravi, da ni mogel potrditi volitve, ker mu je bila vsa stvar premalo znana; zato je poslal tja svoje legate, ki naj bi natančno preiskali volitev ter se prepričali, naj se li odobri ali ne. Tudi oni (sufragani) naj jim gredo na roko, da ne bode tisti, ki dobi tako dostojanstvo, njim v nesrečo in nevarnost, temuč v veselje in čast, ljudstvu pa v blagor. Ako bode v Oglejski cerkvi postavljen za škofa vreden in sposoben mož, hoče po njegovem nasvetu in po nasvetu tistih bratov (oglejskih sufraganov), ki so ostali zvesti sveti cerkvi, onim, ki so se dali zapeljati, da so se umazali z razkolom ter bili iz cerkve

izobčeni, izprositi božjo milost, da ga bodo podpirali (oglejskega patriarha). Kdor bi pa bil nasproten ter bi še celo iskal zaprek, dobi zasluženo plačilo za svoje postopanje.

„Data Rome 15. kalendas Octobris, indictione I.“ — *„Clerus et populus.“*

[Gregorii VII. registri, V, ep. 6 v Vatikanskem arhivu v Rimu. — Mansi, Concil. coll., XX, 240. — Jaffé, Bibliotheca rer. Germ., II, 293. — Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 5050 (3793)].

Št. 337a.

Med letom 1077. in 1084.

Oglejski patriarh Henrik podeli Belinjskemu samostanu in njegovemu opatu Alberiku cerkev sv. Ivana ob Timavi, kjer je bil nekdaj glasovit samostan, in pa vas Mavhinje *[„... ecclesiam sancti Johannis de Timavo, nominatissimum quondam monasterium ... et villam, quae vocatur Malchinasella ...“]*.

[Iz neke listine oglejskega patriarha Udalrika, spisane okoli leta 1113. ter natisnjene pri Rubeisu, Mon. eccl. Aquil., col. 551.]

Št. 338.

1078, dne 4. maja. Pri Veroni.

Karantanski vojvoda Liutold *[„domnus Litaldus dux“]* razsodi na sodnem zboru v neki pritlični hiši blizu samostana sv. Zenona zunaj mesta Verone *[„foris non longe urbium Verone in casa teranea, que est ad prope monasterio sancti Zenonis“]* neko zadevo na korist Veronski cerkvi.

„Si†gnum manus suprascripto domnus Litaldo dux, qui hoc signum crucis fecit.“

„Anno ab incarnatione domini nostri Jehsu Christi milesimo septuagesimo hoctavo, quarta die mensis Madii, indictione prima.“

[Novejši prepis v Kapitelskem arhivu v Veroni. — Ficker, Forschungen zur Reichs- und Rechtsgesch. Italiens, IV, 104, št. 78.]

Št. 339.

1078, dne 12. maja. Vicenza.

Karantanski vojvoda Liutold *[„domnus Liutaldus dux“]* prisodi na sodnem zboru v Vicenzi samostanu sv. Petra v Vicenzi desetino v fari, Grumolo imenovani.[1]

„Anni ab incarnacione dom. nostri Jesu Christi M. et septuagesimo octavo, duodecimo die mensis Madii, indictione prima.“

[1] Grumolo je neka fara v Vicentinski pokrajini na Beneškem.

„Signum manu suprascripti domni Liutaldus dux qui oc signum sancte crucis fecit.“

[Izvirna listina v Kapitelskem arhivu v Vicenzi. — Gloria, Codice dipl. Padovano, I, 273, št. 247.]

Št. 340.

1078, dne 5. ali 6. novembra.

Takrat je umrl Berhtold I. iz rodu Zähringov, bivši vojvoda karantanski, na svojem gradu Limburgu[1]. Pokopan je bil v Hirschauskem samostanu.

Bernoldi Chronicon ad a. 1078 (MG. SS., V, 435): „Eodem etiam tempore . . . Bertaldus Carinthiorum dux . . . obierunt in pace.“

Bertholdi Annales ad a. 1078 (MG. SS., V, 313): „Ipsis diebus dux Berhtoldus . . . diem . . . clauserat extremum.“

Ann. Argentin. ad a. 1077 (MG. SS., XVII, 88): „Bertholdus dux Carinthiorum, qui de Zeringen, vir catholicus, obiit.“

Frutolfi (Ekkehardi) Chronicon universale ad a. 1077 (MG. SS., VI, 203): „Berhctoldus autem de Zaringon dux quondam Carinthie in quodam oppido suo Lintperg . . . dicitur . . . vitam finisse.“

Genealogia Zaringorum (MG. SS., XIII, 735): „Berchtoldus cum barba nominis huius primus . . . deinde Karinthie principatum suscepit et apud cenobium Hirsow sepultus est.“

Necrologium Petrishusanum ad non. Novemb. = 5. nov. (MG. Necrol., I, 676): „Bertoldus dux.“

Bernoldi Notae necrologicae ad 8. idus Nov. = 6. nov. (MG. SS., V, 392): „Bertoldus, piae memoriae dux Carinthiorum.“

Št. 341.

1078, dne 19. novembra. Rim.

Sinoda v Rimu v cerkvi sv. Salvatorja, kjer so se med drugim tudi obravnavale zadeve oglejskega patriarha Henrika in gradeškega patriarha Dominika IV. *[„De patriarcha Aquileiensi; de patriarcha Gradensi.“]*

„Anno ab incarnatione Domini millesimo septuagesimo octavo, pontificatus vero domni Gregorii septimi papae sexto, 13. kalendas Decembris, indictione secunda, celebrata est synodus Rome in ecclesia sancti Salvatoris.“

[Gregorii VII. registri, VI, 5b v Vatikanskem arhivu v Rimu. — Jaffé, Bibliotheca rer. Germ., II, 330—335.]

Št. 342.

1079, dne 11. februarja. Rim.

Henrik, bivši duhovnik Augsburške cerkve, kateri je od kralja Henrika sprejel investituro Oglejske cerkve, je pred papežem dokazal,

[1] Grad Limburg je bil na severovzhodnem Würtemberškem.

da je bila njegova izvolitev zakonita. Ko ga je papež grajal, da je proti cerkvenim določbam sprejel investituro od posvetne osebe, je javno prisegel, da ni vedel za to določbo in nič o njej slišal.[1] K tej izjavi ga je prisilila sinoda, ki se je takrat zbrala v Rimu. Nato se je zanj potegnila, da mu je papež podelil prstan, palico in druga znamenja cerkvenega dostojanstva, ko mu je z naslednjo prisego obljubil pokorščino:

„Od te ure in v bodoče hočem biti zvest in pokoren sv. Petru, papežu Gregorju in njegovim naslednikom, katere bi izbrali boljši kardinali. Ne bodem se udeleževal naklepov in činov, ki bi bili življenju, zdravju in oblasti rimskega papeža v škodo in ki bi nastali iz pregrešne poželjivosti. K sinodi, h kateri me pokliče papež sam, po svojih poslancih ali pa s svojim pismom, hočem priti ter po predpisih ubogati; ako ne bi mogel priti, hočem poslati svojega poslanca. Pomagati hočem brez škode na svoje dostojanstvo, da se ohranijo in branijo rimsko papeštvo in pa regalije sv. Petra. Nasvetov, katere bi mi papeži zaupali osebno, po poslancih ali pa pismeno, bi vedoma nobenemu ne razkril v njih škodo. Kadar bi prišel ali pa odšel rimski legat, hočem spoštljivo ž njim ravnati in mu pomagati v potrebah. S tistimi, ki bi bili izobčeni iz cerkve, ne bom vedoma občeval. Ako bi bil pozvan, hočem s posvetnim vojaštvom zvesto pomagati Rimski cerkvi. Vse to hočem izvrševati razen takrat, kadar bi papež dovolil kako izjemo."

„Anno ab incarnatione sempiterni principii millesimo septuagesimo nono, mense Februarii, indictione secunda, pontificatus vero domni Gregorii universalis pontificis septimi anno sexto . . . in ecclesia Salvatoris."

[Gregorii VII. registri, VI, 17ª v Vatikanskem arhivu v Rimu. — Jaffé, Bibl. rer. Germ., II, 352—355. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col. 539.]

Primerjaj tudi:

Bertholdi Annales ad a. 1079 (MG. SS., V, 317): „Heinricus Augustensis clericus, qui a rege Heinrico investituram Aquileiensis aecclesiae iam suscepit, electionem suam testimonio probabili canonicam esse ibidem testificatus est; set pro investitura contra canonicam et apostolicam sanctionem a laica persona sibi usurpata a papa reprobatus, diffinitionis eiusdem statutum se ignorasse et non audisse, synodo id ita iudicante, iureiurando palam comprobavit. Dehinc toto conventu pro eo in id ipsum apud papam intercedente, in primis, ut moris est, iustam et idoneam oboedientiam ac subiectionem et suffragium apostolicae sedi et sancti Petri vicario papae Gregorio per iusiurandum professus, ab eo anulum et virgam et caetera Aquileiensis patriarchatus insignia canonice suscepit; set non cum eo deinceps usquequaque fideliter egit."

Bernoldi Chronicon ad a. 1079 (MG. SS., V, 435, 436): „In eadem sinodo Heinricus Aquileiensis patriarcha papae iuravit, nulli se deinceps communicaturum, quem sciret a papa excommunicatum."

[1] Trditev patriarha Henrika, da ni vedel za cerkveno določbo, da ne sme investiture sprejeti od posvetne osebe, je bila brez dvoma navadna laž. Najvažnejše takratno cerkveno in politično vprašanje, zarad katerega je nastal prepir med papežem in kraljem, naj bi bilo neznano takratnemu augsburškemu kanoniku, ki je bil ob enem tudi kraljev kaplan!

Št. 343.

1079, med februarjem in binkoštmi.

Papež Gregor VII. pošlje albanskega škofa Petra, padovanskega škofa Udalrika in oglejskega patriarha Henrika čez Alpe v Rezno h kralju Henriku IV. s pozivom, da bi se ta pomiril s svojimi nasprotniki. Ko so bili rečeni poslanci na poti na določeno mesto, je baje oglejski patriarh skrivaj poslal posebnega človeka h kralju, da bi zvedel za njegovo mnenje, naj li papeža uboga ali ne. Nato je šel za nekaj časa v Oglej, svoja tovariša je pa pustil v Padovi. O binkoštih so papeževi poslanci dospeli v Rezno, kjer pa njih koraki niso imeli nobenega uspeha.

Bonithonis ad amicum, VIII (Jaffé, Bibl. rer. Germ., II, 675): „Venerabilis pontifex religiosos episcopos ultra montes mittere destinavit, qui regibus interdicerent ut non pugnarent, et episcopos ad concilium vocarent: Petrum scilicet episcopum Albanensem, virum religiosissimum . . . et Uodalricum Paduanum episcopum, virum valde eloquentissimum et Heinrico regi satis fidelissimum, et Aquileiensem patriarcham. Qui, Alpes transeuntes, regem in Baioaria inveniunt; set neque suplicationibus neque precibus neque aliqua quavis calliditate potuerunt efficere, ut synodum pateretur rex Heinricus in suo regno eos celebrare, nisi Ruodolfum absque vocatione vellent excommunicare. Quod dum illi facere noluissent interdicentibus canonibus, infecto negocio Romam rediere."

Bertholdi Ann. ad a. 1079 (MG. SS., V, 318): „ . . . missisque legatis ad regem Heinricum patriarcha, Albanensi episcopo Petro viro religioso, et Oudalrico Paduano episcopo, cum aliis suis fidelibus . . ."

Ibid. (l. c. p. 319): „Patriarcha autem, qui unus ex intimis regis Heinrici fuerat, non optima fide et studio inpositam sibi legationem observans, nuntium secretalem, qui voluntatem illius et oboedientiam exploraret, regi festinanter Ratisponam pro se direxit. Ipse autem collegatos suos hac vice retardando, Aquileiam suam revertitur, ipsi autem Padaugiam diverterunt. Rex autem huiusmodi legationem a papa sibi directam comperiens, solita contumacia eam non maxime, utpote non observaturus, diligebat."

Ibid. (l. c. p. 320): „Praedictus autem patriarcha caeterique sedis apostolicae legati, . . . circa pentecosten ad eum (sc. regem) Ratisponam pervenerunt. Ubi non satis magnifice acceptati, negotium pro quo missi sunt pro viribus exequi pertemptabant."

Ann. Augustani ad a. 1079 (MG. SS., III, 129): „Legati papae cum patriarcha Heinrico Ratisponam de pace tractaturi veniunt, sed parum proficiunt."

Št. 344.

1079, dne 16. junija. Rim.

Papež Gregor VII. piše oglejskemu patriarhu Henriku [*„Heinrico karissimo in Christo fratri et coepiscopo Aquilegiensi"*], kateri ga je po svojem poslancu prosil, da bi smel rabiti palij ne samo o tistih praznikih, ki so našteti v listini njegove (patriarhove) cerkve,

temuč tudi na dan sv. Udalrika[1] in sv. mučenice Afre[2]. Papež pravi, da mu to prošnjo rad dovoljuje, in sicer zato, ker ve, da mu je naklonjen [*„quia te sincere dilectionis erga nos affectum habere confidimus“*], potem zato, ker je dobro sprejel njegova legata, albanskega škofa (Petra) in padovanskega škofa (Udalrika), ter jima šel na roko, in poslednjič zato, ker se je veliko trudil, da bi se sklenil mir [*„quia pro componenda pace multum desudasse probaris“*]. Vendar to dovoljuje le njemu osebno, ne pa kraju, v katerem vlada [*„quod tamen tibi in tua vita, non loco tuo, concessum esse cognoscas“*].

„Data Romae 16. kalendas Iulii, indictione 2.“ — „Tuae dilectio fraternitatis.“

[Gregorii VII. registri, VI, 38 v Vatikanskem arhivu v Rimu. — Jaffé, Bibl. rer. Germ., II, 376. — Jaffé, Reg. pont. Rom., št. 5131 (3861).]

Št. 345.

1079, meseca junija.

Oglejski patriarh Henrik in drugi kraljevi pristaši, ki so s papeževimi legati prišli v Fritzlar, so se iz prva protivili predlogom saških knezov. Še le, ko so videli, da so legati pripravljeni, sprejeti te predloge, niso več ugovarjali ter rekli, da hočejo vplivati na kralja, da jih tudi on sprejme.

Bertholdi Ann. ad a. 1079 (MG. SS., V, 320): „Patriarcha autem caeterique regis familiares, quos legati apostolici in suo comitatu secum adduxerant, huiusmodi pactum quasi non necessarium diu multumque recusantes, laudare noluerant. Demum vero cum legatos, Saxonum sententiae utpote probabiliori favere persentiscerent, non multum contradicentes, dominum suum quamvis refragantem ad hoc pactum se coacturos fore, ficta et vecordi pollicitatione profitebantur.“

Št. 346.

1079, dne 19. oktobra. Hirscheid.

Kralj Henrik IV. podeli vsled prošnje svojih fevdnikov, med katerimi je bil tudi oglejski patriarh Henrik [*„Heinrici patriarchae“*], svojemu služabniku Ebbonu tri kmetije v vasi „Dieprehdesdorf“ imenovani, ki se nahaja v Nordgauu.

„Anno dominicae incarnationis Mill. LXXVIIII., indictione III., data XIIII. kal. Novembris, anno autem ordinationis domni Heinrici quarti regis XXVI., regni XXIIII. Actum Hirzheide.“

[Izvirna listina v Monakovem. — Mon. Boica, XXIX^a, 207, št. 429.]

---

[1] Dne 4. julija.
[2] Dne 7. avgusta.

Št. 347.

Med letom 1077. in 1084.[1]

Kralj Henrik IV. podeli vsled posredovanja svojih fevdnikov, med katerimi je bil tudi oglejski patriarh Henrik, svojemu služabniku R. štiri kmetije z vsemi priteklinami.

Datum manjka.

[Cod. Udalrici iz 12. stoletja na Dunaju. — Jaffé, Bibl. rer. Germ., V, 140, št. 68.]

Št. 348.

1080, dne 27. januarja.

Bitka pri Flarchheimu[2], kjer je protikralj Rudolf premagal kralja Henrika IV. ter mu vzel mnogo prateža. Pri tej priložnosti so imeli veliko izgubo oglejski patriarh Henrik in nekateri drugi knezi iz tistih krajev, kajti imeli so pri sebi mnogo dragocenih stvari.

Bruno, De bello Saxonico, c. 117 (MG. SS., V, 378): „... Erat enim in eadem societate patriarcha et alii partium illarum principes, qui secum divitias portaverant ingentes. Factum est autem hoc tertium proelium anno Domini 1080, 6. Kalend. Februar. feria 2."

Št. 349.

1090, dne 10. februarja.

Tržaški škof Heribert *[„Herebertus episcopus sancte Tergestine sedis ecclesie"]* podeli soglasno s svojim odvetnikom Ecemannom *[„cum advocato meo Ecemanno"]* nekemu Merkuriju in njegovi soprogi Tupergi *[„Mercurio et uxori tue Tuperge"]* eno njivo zemlje zraven cerkve sv. Petra *[„hoc est campum unum, qui est juxta ecclesiam sancti Petri"]*. Ta zemlja sega na eni strani do posestva Ivana, sina Gausona presbitera, na drugi do vodotoka; zgoraj se razprostira do kamenoloma, spodaj pa do morskega brega *[„et ipse vero campus ab uno latere firmat in Iohanne filio Gausoni presbyteri; ab alio latere firmat in aquario; campus desuper firmat in cararia; campus de subtus firmat usque ad littora maris"]*. Od te zemlje se vsako leto plačuje cerkvi sv. Mučenikov kot davek po en kvinč vina *[„ad censum reddendum in ecclesia sanctorum martyrum per omne annum concium unum"]*. Škof pravi, da daruje to zemljo rečenemu Merkuriju in njegovi soprogi Tupergi, ker sta mu v zadevi sv. mučenika Justa podelila kot pomoč *[„adjutorium"]* dve libri penezov *[„libras denariorum duas"]*. Omenjeno zemljo smeta obdržati, prodati, podeliti, zamenjati ter sploh ž njo storiti, kar jima je všeč.

---

[1] V tem času je vladal oglejski patriarh Henrik.

[2] Flarchheim je v Turingiji južno od Mühlhausena.

„Signum manus domini Heriberti episcopi et de avvocato ejus Ecemanno.“

Priče: „Offo, Luttifredo, Johannes filius Artuici.“

„Ego Iohannes subdiaconus et notarius hujus civitatis Tergestine hanc cartulam donationis manu mea scripsi, complevi atque firmavi.“

„Regnante domino nostro Henrico rege, anno autem regni ejus XXIII., die X. mensis Februarii, indictione III.[1] *Actum in civitate Tergestina.“*

[Mainati, Chroniche ossia memorie storiche di Trieste, I, 92. — Kandler, Codice dipl. Istr. ad a. 1080.]

Št. 350.

1080, dne 25. junija. Brixen.

Sinoda v Brixenu, na kateri so v navzočnosti kralja Henrika IV. tu zbrani škofje odstavili takratnega papeža Gregorja VII. Sinode se je udeležil tudi oglejski patriarh Henrik *[„Henricus patriarcha“]*.[2]

„Anno dominicae incarnationis 1080., mediante serenissimo rege H(einrico) quarto, anno regni eius 26.[3]*, 7. kalend. Iulii, feria quinta, indictione 3., . . . apud Brixinam Noricam . . .“*

[Udalrici cod. iz 12. stoletja na Dunaju. — Jaffé, Bibl. rer. Germ., V, 133, št. 64.]

Št. 351.

1081, dne 20. julija. Lucca.

Kralj Henrik IV. podeli vsled prošnje svojega fevdnika, oglejskega patriarha Henrika, zarad njegovega zvestega službovanja *[„pro eius famulatu devotissimo“]* ter po nasvetu mnogih cerkvenih in posvetnih velikašev oglejski cerkvi Matere božje in sv. Hermagora, njenemu patriarhu in njegovim naslednikom Tržaško škofijo v Istrski pokrajini *[„Tergestinum episcopatum in provincia Istrię situm“]* z vsemi priteklinami tako, da dobé rečeni patriarh in njegovi nasledniki vse tiste pravice, katere je prej on sam (kralj) imel. Škof Tržaškega mesta, ondotna duhovščina in ljudstvo naj po vsej škofiji njemu (kralju) dolžne služnosti odslej izkazujejo oglejskemu patriarhu. Kadar bi tamošnji škof umrl, naj oglejski patriarh po njegovem (kraljevem) običaju in zakonu investira, intronizira in po navadnem načinu ordinira drugega. *[„Statuimus etiam nostra auctoritate, ut episcopus eiusdem Tergestinę civitatis*

---

[1] Z ozirom na vladarska leta bi morali trditi, da je ta listina nastala že leta 1079. Morebiti bi pa namesto „XXIII“ moralo stati „XXIIII“.

[2] Kakor čitamo v tem dokumentu, se je sinode udeležilo trideset škofov, podpisanih je pa le osem in dvajset. Ime oglejskega patriarha, katero se v enakih spisih vedno nahaja med prvimi, se tu skriva na enajstem mestu. Še celo nekateri njegovih sufraganov imajo prednost pred njim.

[3] Prav za prav bi imelo stati „ordinationis a. 26., regni 24.“

et clerus et populus per totum episcopatum servicium nobis debitum Aquilegensi patriarchę impendant. Et quando episcopus eiusdem loci naturę debitum persolverit, iam dictus patriarcha nostro iure, nostro more, nostra lege alium in loco eius elligendo pastorali virga et episcopali anulo investiat, investiendo intronizet, intronizatum more solito ordinet."] Noben škof, vojvoda, mejni grof, grof ter nobena velika ali majhna oseba v njegovi državi ne sme Oglejske cerkve in ondotnega patriarha oropati naštetih podeljenih stvari, ju zarad njih nadlegovati in vznemirjati ter jima nobene krivice ne storiti. Kdor bi hotel prelomiti to daritev, naj plača tisoč liber dobrega zlata, in sicer polovico v njegovo (kraljevo) blagajnico, polovico pa oglejskemu patriarhu.

„Anno dominicę incarnationis MLXXXI., indictione IIII., XIII. kalendas Augusti datum, anno autem domini Henrici XXVII, regni vero XXV. Luce."

[Transsumpt iz izvirne listine, izdane leta 1261., ki se sedaj nahaja v Archivio generale v Benetkah. — Bresslau v Neues Archiv f. ältere deutsche Gesch., III, 127. — Stumpf-Brentano, Acta imperii, str. 659, št. 468.]

Št. 352.

1081, dne 20. julija. Lucca.

Kralj Henrik IV. podeli Oglejski cerkvi, njenemu patriarhu Henriku in njegovim naslednikom Poreško škofijo v Istri *[„Parentinum episcopatum in provincia Ystrie situm"]* z vsemi priteklinami tako, da dobé oglejski patriarhi tam vse tiste pravice, katere je prej on sam (kralj) imel. Škof Poreškega mesta, duhovščina in ljudstvo naj po vsej škofiji odslej izkazujejo oglejskemu patriarhu vse tiste služnosti, katere so bili prej njemu (kralju) dolžni. Kadar bi ondotni škof umrl, naj oglejski patriarh po njegovem (kraljevem) običaju in zakonu investira, intronizira in po navadnem načinu ordinira drugega. *[„Statuimus etiam nostra auctoritate, ut episcopus eiusdem Parentine civitatis et clerus et populus per totum episcopatum servicium nobis debitum Aquilegensi patriarche impendant et quando episcopus eiusdem loci nature debitum persolverit iam dictus patriarcha nostro iure, nostro more, nostra lege alium in locum eius eligendo pastorale virga et episcopali anulo investiat, investiendo intronizet[1], intronizatum more solito ordinet."]*

„Anno dominice incarnationis millesimo octuagesimo primo, indictione quarta, tertiodecimo kalendas Augusti, datum autem anno domini Henrici vigesimo septimo, regni vero eius vigesimoquinto; Luce."

[Transsumpt iz izvirne listine z dne 14. novembra leta 1261. v Državnem arhivu na Dunaju. — Stumpf-Brentano, Acta imperii, str. 78, št. 75. — Benussi, Nel medio evo, str. 300.]

---

[1] „Intronizare" in pa „investire" pomenja koga postaviti v posest.

Št. 352a.

1081, dne 14. decembra. Parma.

Albert, mejni grof (parmski), prepusti v navzočnosti kralja Henrika IV. in oglejskega patriarha Henrika *[„domini Heinrici patriarce Aquileje"]* parmskim kanonikom dvor Pizzo[1].

„... *die Martis, qui est quarta decima die intrante mensis Decembris infra palacium Parmense ... Factum est hoc anno ab incarnacione domini nostri Jesu Christi millesimo octuagesimo primo, indictione quarta.*"

[Prepis iz 11. stoletja v Kapitelskem arhivu v Parmi. — Affò, Storia di Parma, II, 336, št. 35.]

Št. 353.

1082, morebiti meseca marca.

Ko se je kralj Henrik vojskoval s papežem Gregorjem VII. in mejno grofinjo Matildo, je nekega dne na vse zgodaj z brodom prestopil reko Tibero[2] ter peljal s seboj četo Švabov. Spremljala sta ga ravennski nadškof Wigbert in oglejski patriarh Henrik.

Benzonis episc. Albensis lib. VI (MG. SS., XI, 658): „... Diluculo quidem transiit dominus noster rex navigialiter cum domno Ravennate et Aquilegiano, trahens secum Suevorum cuneum ..."

Št. 354.

Nepristno.[3]

1082, dne 23. julija. Pavia.

Kralj Henrik IV. opravičuje svoje postopanje glede Tržaške in Oglejske cerkve, ker noče, da bi se mu kdaj kaj očitalo. Kralj pravi, da je videl nevarnost, katera je pretila Tržaški cerkvi *[ecclesie Tergestine"]* in bi jo bila lahko tudi uničila. Vsled silovitosti roparjev ter vsled ubožnosti in nemarnosti škofov je prišlo tako daleč, da ni bila cerkev več roparjem kos. Zato je sklenil (kralj Henrik), da naj prevzame vrhovno oblast čez rečeno cerkev Oglejska cerkev kot njena mati ter jo sprejme v svojo varstvo ne kot deklo, temuč kot hčer *[„Defecerat nam pene et ad nihilum redacta fuit raptorum violentia et episcoporum vel paupertate vel negligentia, ut puta quibuscum raptoribus non erat par potentia, et quomodo nostra regalis frequens adesse*

[1] Pizzo je v Italiji severno od Parme.

[2] Kralj je prestopil reko Tibero v južni Umbriji med goro Sorakte in mestom Narni.

[3] Ta listina je nepristna. Že Stumpf-Brentano jo je imel za sumljivo. Listina je bila baje, ako se hočemo ozirati na njen datum, izdana dne 23. julija v Paviji. A znano je, da je kralj Henrik IV. do 21. julija oblegal Florenco, potem se je pa napotil proti Pisi, kjer se je mudil prve dni meseca avgusta. V Paviji torej dne 23. julija ni mogel biti. (Cfr. Meyer v. Knonau, Jahrbücher, III, 455, 456.)

non potuit presentia, sicut raptorum frequens affuit violentia, placuit consilium ut Aquileiensis ecclesia que et mater eius propter vicinitatem, et principatum susciperet eandem (que) ecclesiam prefatam non ut ancillam sed ut filiam in sue tuitionis gremium."] Vsled prošnje (Tržaške) cerkve ter vsled nasvetov svojega sina Konrada, milanskega nadškofa Diebalda, piacentinskega škofa Dionizija, turinskega škofa Kumberta, bellunskega škofa Regenolda, padovanskega škofa Milona, vicentinskega škofa Wecellona, mejnega grofa Adalberta, mejnega grofa Reginerija, mejnega grofa Ugona in drugih kraljevih fevdnikov, posebno pa vsled zaslug oglejskega patriarha Henrika je temu izročil rečeno cerkev, da jo brani in vlada. S tem ni hotel vzeti Tržaški cerkvi njene svobode, pač pa jej je hotel svobodo zagotoviti nasproti sovražnikom. Dal je patriarhu Henriku in vsem njegovim naslednikom oblast, da v Tržaški cerkvi ne posvečujejo samo škofov, temuč jim tudi delé fevde, jih vladajo in branijo. Ako kdo misli, da je s kakim drugim namenom izročil patriarhu Henriku rečeno cerkev, ni dobro podučen; to se ni zgodilo iz lakomnosti, temuč z ozirom na svobodo. *[„... dedimus videlicet Henrico patriarche cunctisque suis successoribus ut episcopum in prefata ecclesia, sicut consecrant officio patriarcharum, ita etiam investiant, regant atque defendant more regum vel imperatorum dominantes eidem ecclesie non ut ancille sed sicut filie, nostro videlicet more cuius est pro libertate ecclesiarum certare."]* Ako bi kdo zastran te daritve hotel nadlegovati oglejskega patriarha ali pa tržaškega škofa, naj plača tisoč liber čistega zlata, in sicer polovico kraljem, polovico pa patriarhom.

„Anno dominice incarnationis MLXXXII, indictione quarta, X kal. Augusti, anno autem ordinationis domni Henrici quarti regis XXVIII., regni vero XXVIIII. Actum Papie."

[Kartular iz 15. stoletja v aktih „Consultori in iure" v Benetkah. — Joppi v Mittheilungen des Instituts f. österr. Geschichtsf., I, 296. — Stumpf-Brentano, Acta imperii, str. 450, št. 318 z dat. „V kal. Augusti" (pomanjkljivo). — Benussi, Nel medio evo, str. 302.]

Št. 355.

1082, dne 15. novembra. Pri Veroni.

Kralj Henrik je na javnem zboru, katerega se je udeležil tudi karantanski vojvoda Liutold *[„Litaldus dux"]*, prisodil tridentinskemu škofu Henriku in njegovi cerkvi neki dvor.

Podpisan je tudi „Liutoldus dux iudex".

„Anni ab incarnatione domini nostri Jesu Christi millesimo octuagesimo secundo, regnante suprascripto domino nostro Henrico Dei gratia rex hic in Italia sexto et XV. die mensis Novembris, indictione quinta."

[Ughelli, Italia sacra, V, 594. — Lünig, Reichsarchiv, XVII[a], 914. — Kink, Codex Wangianus (Fontes rer. Austr., Dipl., V, 19). — Tangl, v Archiv f. Kunde österr. Geschichtsqu., XI, 279.]

Št. 356.

1082, dne 3. decembra. Koper.

Tržaški škof Heribert [*„Herebertus s. Tergestine ecclesie episcopus“*] podeli soglasno z arhidijakonom Artuikom in svojim odvetnikom Bertaldom [*„insimul cum Artuycho archidiacono per consensum Bertaldi advocati nostri“*] duhovščini cerkve Marije Device v Kopru, namreč župniku Baziliju, duhovnikom Ivanu, Andreju, Florijanu in še drugemu Ivanu, dijakonom Bertaldu in še drugemu Bertaldu, Lazaru in Ivanu, subdijakonom Pradeju, Julijanu in Ripaldu ter vsem drugim kateregakoli reda in tudi vsem njih naslednikom faro sv. Mavra v vasi Izoli, potem četrtino desetin in prvin ter vse darove, kateri bi se nabrali v rečeni cerkvi. [*„. . . fratribus et fidelibus meis, qui estis de congregatione s. Marie Iustinopolitane civitatis, scilicet Basilio meo plebano et Iohanni presbitero et Andreae et Floriano et alio Iohanni presbiteris, sed et Bertaldo et alio Bertaldo et Lazaro et Iohanni diaconibus, sed et Pradeo et Iuliano et Ripaldo subdiaconibus et reliquis omnibus cujuscunque ordinis vestrisque successoribus, hoc est plebanatum sancti Mauri de villa Insulae cum quarta parte de decima et primiciis et omnem offersionem, que ad ipsum ecclesiam evenit.“*] Dalje določi, da naj rečeni bratje in njih nasledniki v svoji (Koprski) cerkvi krščujejo izolske otroke, katere je treba v pripravnem času po stari navadi prenesti v Koper; ne smejo pa biti izolski otroci krščeni v cerkvi sv. Mavra, kakor so prosili izolski prebivalci duhovskega in posvetnega stanu, ker to se ni še nikdar godilo in se tudi ne sme. Tudi k birmi je treba pripeljati izolske dečke v koprsko cerkev Marije Device. — Nato jim škof potrdi še to, kar je prav in kar so že določili papež Silvester (II.) in njegovi nasledniki, namreč, da naj voditelji in služabniki cerkve [*„rectores et ministri ecclesie“*] za večne čase dobivajo četrti del desetin od vseh stvari. Ako bi kdo ravnal proti tej določbi ter jo hotel prelomiti, naj plača rečenim bratom in njih naslednikom pet liber najboljšega zlata.

S. m. (signum manus) *Hereberti episcopi. — S. m. Bertaldo advocato. — S. m. Artuycho iudice. — S. m. Crescentio filio Amnae de castro Mugla. — S. m. Valtramo filio Antonii. — S. m. Marco frater ejus. — S. m. Albini filio Amantini de Alticherio. — S. m. Andree filio Azica. — S. m. Martino nevo Vitellino.“*

„Regnante domino Henrico piissimo rege anno ab incarnatione domini nostri Iesu Christi MLXXXII., die III. mensis Decembris, indictione V. Actum in civitate Iustinopolitana infra atrium sanctae Mariae.“

[Ughelli, Italia sacra, V, col. 381. — Mainati, Chroniche ossia memorie storiche di Trieste, I, 97. — Kandler, Codice dipl. Istr. ad. a. 1082.]

Okoli leta 1082. Št. 357.

Ivan iz Turoča omenja, da je dalmatinski kralj Zvonimir poslal poslance k ogrskemu kralju Salamonu in vojvodu Gejzu ter ju prosil pomoči zoper Karantance (?), ki so takrat zasedli Dalmatinsko marko. Ogrski kralj in njegov vojvoda sta zbrala svoje čete, prišla v Dalmacijo ter kralju Zvonimiru povrnila to, kar mu je bilo vzetega.[1]

Johannes de Thurocz, Chronica Hungarorum, c. 47 (Schwandtner, Script. rer. Hung., I, 184): „Misit itaque rex Zolomerus Dalmatiae, qui sororius Geysae erat, nuncios ad regem Salomonem et ducem Geysam; et rogavit eos, ut propria persona eorum contra adversarios suos, scilicet Carinthios, ipsum adiuvarent, qui tunc marchiam Dalmatiae occupaverunt. Rex igitur et dux collecto exercitu iverunt in Dalmatiam, et ablatam ei restituerunt integre."

Št. 358.

1083, dne 15. junija. Rim.

Kralj Henrik IV. podeli samostanu Marije Device v Farfi[2] neko polje poleg reke Arna. Med navzočimi se omenja tudi oglejski patriarh Henrik [*„principibus Henrico patriarha . . ."*].

„Data XVII. kal. Iul. anno dominice incarnationis MLXXXIII., indictione V., anno autem ordinationis domini Heinrici quarti regis XXIX., regni XXVI. Actum Rome."

[Registrum Farfense v Vatikanski knjižnici. — Giesebrecht, Geschichte der deutschen Kaiserzeit, 5. Aufl., III, 1274, št. 4.]

Št. 359.

1083, dne 9. septembra.

Altman, škof pasovski, ustanovi Götweihski samostan ter mu podeli mnogo posestev, med njimi tudi Pirsko faro[3], ki sega proti zahodu do Traguše in St. Pöltena, na severu do ceste, ki iz St. Pöltena pelje čez Wagram v Mechters in Siebenhirten[4], proti vzhodu do izvira Perschlinga in Dürnhaga[5], na jugu pa proti Karantaniji [*„. . . et ita versus Carinthiam"*].[6]

„Data anno ab incarnatione domini MLXXXIII., indictione V., . . . V. idus Septembris."

[Karlin v Fontes rer. Austr., Dipl., VIII, 249—252.]

[1] Ta notica Ivana iz Turoča je najbrže popolnoma izmišljena. Drugi viri nam o tem ne vedo nič povedati. Ogrski kralj Salamon je že leta 1074. nehal vladati, a Zvonimir je postal kralj še le leta 1076. Na podlagi te notice Ivana iz Turoča je Hieronim Megiser (Annales Carinthiae str. 742—745) s pomočjo svoje domišljije o takratnem vojskovanju sestavil obširno poročilo, katero je pa brez vsake zgodovinske vrednosti. — Büdinger (Ein Buch ungarischer Geschichte, str. 25, op.) misli, da bi se namesto „Carinthios" moralo čitati „Croatos".

[2] Farfa je severovzhodno od Rima na zemlji nekdanjih Sabincev.

[3] Pira ali Pyhra je trg jugovzhodno od St. Pöltena na Dolenjem Avstrijskem.

[4] Wagram, Mechters in Siebenhirten so vasi vzhodno od St. Pöltena.

[5] Perschling nastaja iz dveh dotokov: večji teče skozi trg Piro, manjši je bolj na vzhodu pri Dürnhagu. Oba se združujeta pri Böhmkirchenu. Pirska fara je segala do manjšega Perschlinga.

[6] Iz te listine je razvidno, da se je nekdanja Karantanija razprostirala do gorovja, ki dandanes loči Dolenje Avstrijsko od Štajerske.

Št. 360.

1084, dne 23. maja. Sutri.

Cesar Henrik IV. potrdi vsled posredovanja nekaterih knezov v navzočnosti oglejskega patriarha Henrika [*„in presentia vero patriarchae Aquileiensis“*] kanonikom cerkve Marije Device v Pisi njih posestva.

„Data X. kal. Iunii anno dominice incarnationis MLXXXIIII., indictione VII., anno autem domini Henrici regis IIII. Romanorum imperatoris III., regni XXVIII., imperii primo. Actum Sutriae.“

[Ughelli, Italia sacra, III, 367. — Gloria, Codice dipl. Padovano, I, 300, št. 273.]

Št. 361.

1084, po 23. maju. [1]

Takrat je umrl oglejski patriarh Henrik, ki je večkrat postal papežu nezvest ter bil zato iz cerkve izobčen. Njegov naslednik je bil patriarh Friderik, ki je vladal poldrugo leto.

Bernoldi Chronicon ad a. 1084 (MG. SS., V, 440): „Heinricus Aquileiensis expatriarcha, non semel domni apostolici periurus et excommunicatus, in corpore et anima moritur.“

Ann. Augustani ad a. 1084 (MG. SS., III, 131): „Heinricus patriarcha obiit: Fridericus successit.“

Series patriarch. Aquilegiens. (MG. SS., XIII, 368): „Federicus patriarcha sedit anno I, mens. 6.“

Vitae patriarcharum Aquil. ab auctore anonymo (Muratori, Rer. Ital. script., XVI, 12): „Federicus patriarcha successit eidem (sc. Henrico) seditque annum unum et menses VI, de quo nihil reperitur.“

Št. 361a.

Med letom 1084. in 1086.

Oglejski patriarh Friderik potrdi Bełinjskemu samostanu in njegovemu opatu Alberiku cerkev sv. Ivana ob Timavi, kjer je bil nekdaj glasovit samostan, in pa vas Mavhinje[2].

[Iz neke listine oglejskega patriarha Udalrika, spisane okoli leta 1113., katero je priobčil Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col. 551.]

Št. 362.

Okoli leta 1084.

Plemeniti Werenherus podeli s svojo soprogo Diethbergo po smrti svojega sina Gebharda samostanu sv. Mihaela v Reichersbergu[3] med

[1] Dne 23. maja leta 1084. je bil oglejski patriarh Henrik še živ (gl. št. 360). Patriarh Friderik je umrl dne 23. februarja leta 1086. (gl. št. 381). Ker je vladal poldrugo leto, je najbrže okoli 23. avgusta leta 1084. postal patriarh. Kaže se, da je patriarh Henrik umrl nekako med 23. majem in 23. avgustom leta 1084. V „Necrol. mon. Rosacensis ad 5. kal. Aprilis“ (Archiv f. Kärnten, XIX, 9) čitamo, da je patriarh Henrik umrl dne 28. marca, kar pa ne more biti resnično.

[2] Prim. št. 337a.

[3] Reichersberg je na Gorenjem Avstrijskem v Innskem okrožju.

drugim tudi posestvo na Koroškem v kraju, Kraut[1] imenovanem, s kakimi 30 kmetijami.

Ann. Reichersperg. ad a. 1084 (MG. SS., XVII, 448): „. . . itemque aliud predium in Carinthia in loco qui Chrowat dicitur, situm ad XXX circiter mansos . . ."

Št. 363.

1085, dne 3. marca. Padova.

Karantanski vojvoda Liutold [*„dominus Liutaldus dux"*] prisodi na sodnem zboru v mestu Padovi ondotnemu škofu Milonu neko hišo in neki mlin.

„Hec crux † Signum manus domini Liutaldi ducis qui hanc noticiam fieri iussit."

„Factum hoc est anno dominice incarnacionis mille octuagesimo quinto, tercio die Marcii, indictione octava."

[Izvirna listina v Kapitelskem arhivu v Padovi. — Gloria, Codice dipl. Padovano, I, 306, št. 281.]

Št. 364.

1085, dne 3. marca. Padova.

Karantanski vojvoda Liutold [*„dominus Liutaldus dux"*] prisodi na sodnem zboru v mestu Padovi ondotnemu škofu Milonu tretji del nekega gozda.

„Hec † crux signum manus domini Liutaldi ducis qui hanc noticiam fieri iussit."

„Factum est hoc anno dominice incarnacionis millesimo octuagesimo quinto . . . tertio die Marcii, indictione octava."

[Izvirna listina v Kapitelskem arhivu v Padovi. — Gloria, Codice dipl. Padovano, I, 307, št. 282.]

Št. 365.

1085, meseca maja.

Pasovski škof Altman je bil kot pristaš papežev odstavljen. Na njegovo mesto je prišel Herman, brat karantanskega vojvoda Liutolda. Po dveletnem vladanju je škof Herman umrl.

Vita Altmanni episc. Pataviensis, c. 15 (MG. SS., XII, 234): „Electi ecclesiae pastores de sedibus suis perturbantur, lupi rapaces subrogantur: quorum factione praesul Altmannus sede sua privatur, Herimannus frater ducis Liutoldi, pontificali infula sublimatur."

Ibid. c. 16 (l. c.): „. . . Herimannus autem vix per biennium . . .[2] et sic iudicio Dei vitam cum infula amisit: qui tamen dicitur in extremis poenituisse, et induvias suas Altmanno episcopo pro absolutione anathematis misisse."

---

[1] Kraut je na Koroškem severozahodno od Milštata.

[2] Na tem mestu manjka nekaj besed.

Št. 366.

1085.[1]

Willihelm, opat Hirschauskega samostana[2], je ustanovil mnogo novih samostanov, že obstoječe je pa popravil. Postavil je deloma sam, deloma po svojih učencih po raznih krajih sedem samostanov, med katerimi je bil tudi samostan sv. Pavla v Labodski dolini na Koroškem. Tu sem je poslal učenega in krepostnega Wezilona za opata ter mu dodal v pomoč še dvanajst drugih menihov.

Vita Willihelmi abbatis Hirsaugiensis, c. 22 (MG. SS., XII, 218): „Erat enim (sc. Willihelmus abbas) studiosissimus cenobiorum novorum fundator, ac veterum instaurator. Denique septem cenobia tam per se quam per suos discipulos variis in locis a fundamentis construxit. Quorum ... septimum in provincia Carentinorum."

Historia Hirsaugiensis monasterii (MG. SS., XIV, 263): „Nomina abbatum ad alia loca transmissorum . . . Wecilo abbas ad Laven in provincia Carentinorum, Sigewinus abbas ad Rosatz iuxta Aquileiam. Hic Sigewinus cum alio nomine Gaudentio cum domno Wetzilone supradicto missi fuerant . . ."

Trithemii Ann. Hirsaug. ad a. 1085. (Ed. Mabillon, I, 227): „Octavum quoque monasterium in ducatu Carinthiorum construxit (sc. abbas Wilhelmus), quod Laven dicitur, cui et monachos probatae religionis contulit et abbatem similiter ex suis nomine Wezilonem virum doctum et pro vitae meritis venerabilem, ac multis praeclarum virtutibus praefecit. De quo monasterio Lavensi et alia plura in eadem provincia post emanarunt."

Ibid. (l. c. p. 269): „Ad novum vero coenobium in ducatu Carenthinorum constructum, quod Laven appellatur, beatissimus p. Wilhelmus de suo conventu Hirsaug. monachos XII optimos misit, quibus quondam valde praeclarum monachum nomine Wezilonem, genere Francum orientalem, patrem et abbatem dedit. Hic Wezilo venerab. abbas multa ordinis nostri monasteria nimia vetustate pene collapsa in illis provinciis restaurando reformavit."

Št. 367.

Najbrže leta 1085.[3]

Grof Kacelin [*„comes Cacelinus"*] prepusti prostovoljno in brez ugovora (oglejskemu) patriarhu Frideriku, svojemu sorodniku[4] [*„Federici sanctae Aquilejensis patriarchae, affinis sui"*], svoja posestva po Furlanskem [*„bona sua patrimonialia et proprietaria sita in provincia Forojuliana"*] s pogojem, da rečeni patriarh postavi na njegovem alodu v Možnici[5] [*„in alodio suo quod Monsvis[6] appellatur"*] samostan v

---

[1] Neubauer (Jahresbericht der k. k. Staats-Oberrealschule in Marburg, 1882, str. 32, op. 4) misli, da je opat Wezilon prišel v Št. Pavel še le meseca aprila leta 1091.

[2] Hirschauski samostan je bil ob Neckarju vzhodno od Črnega lesa.

[3] Oglejski patriarh Friderik je vladal nekako od avgusta leta 1084. pa do 23. febr. leta 1086. V tem času se je zvršila zgoraj opisana daritev.

[4] Kako sta bila oglejski patriarh Friderik, ki je bil po rodu Čeh, in pa grof Kacelin sorodna, ni znano.

[5] Možnica (ital. Moggio, po rezijansko pa Možac) je kraj na Furlanskem poleg nekega potoka, ki se izliva v Belo. Ta je pa dotok reke Taljamenta.

[6] Beseda „Monvis" je pokvarjena. Morebiti je v izvirni listini stalo „Mosniz", ker to ime se nahaja tudi v nekaterih drugih listinah. Tu omenjeni grof Kacelin je brez dvoma tisti „Chazili de Mvosiza", ki je v neki listini iz leta 1072. (št. 271) naveden kot priča.

čast Mariji Devici in sv. Galu ter tja pošlje menihe iz reda sv. Benedikta. Kacelin odstopi patriarhu najprej svoje imetje v imenovanem kraju (v Možnici) z vsemi priteklinami, potem 23 kmetij pri Zgornji in Spodnji Beli[1], goro Sart[2], dve kmetiji pri gori Babi[3] z vsemi priteklinami, potem svoje imetje v Amaru[4], goro Lanež[5], imetje pri „Fulstric", potem dve kmetiji v Ovaru[6], dve v Fortengi[7], dalje kraj Dignano[8] ter osem kmetij pri Bellunu. *[„Inprimis quicquid in hoc loco predictus comes habuit cum omnibus pertinenciis apud Uelach superius et inferius XXIII mansos et Sartum montem, ad montem Habilem II cum omnibus ad ista pertinentibus huic monasterio dicavit ac tribuit, ad hoc etiam quicquid Mariani et montem unum Lanhs et apud Fulstric quicquid in proprium possedit et habuit, ad Adelarium II mansos, in loco qui Fortis appellatur II, locum eciam qui dicitur Ingan, sicut ipse possederat omni iure omnique possessione et habitu, huic loco semper fixum et inmobile stabilivit, apud Bellunum VIII mansos contradidit."]*

[Iz neke listine oglejskega patriarha Vodalrika I., izdane najbrže leta 1118. — Madrisius, S. Paulini opera. App., 262. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col. 535 (odl.). — Kandler, Codice dipl. Istr. ad a. 1089. — Cappelletti, Le chiese d' Italia, VIII, 195. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., III, 191, št. 495 (odl.).]

Št. 368.

Med letom c. 1085. in 1090. Kranjska gora.

Svobodni Vencegoj *[„quidam ingenuus Wenzegoi personatus"]* prepusti brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu svoje posestvo z vsemi pravicami na Zgoši *[„tale predium quale in villa Göscha possedit"]*; zato pa dobi od škofa v zameno tisto posestvo, katero se mu je v Mlinem[9] pokazalo *[„tale predium quale in loco Mulivelt demonstratum est"]*.

„Actum Chreine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol, I, 120, št. 348.]

Št. 369.

Med letom c. 1085. in 1090. Kranjska gora.

Svobodni Marti *[„quidam ingenuus Marti personatus"]* podeli brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu

[1] Zgornja Bela je najbrže sedanja Bela ali Sv. Jurij v Rezijanski dolini, Spodnja Bela pa vas Rezijuta pri izlivu rečice Rezije v Belo.

[2] Gora Sart je severovzhodno od Rezijanske doline.

[3] „Ad montem Habilem" je gora Baba vzhodno od Rezijanske doline. Rutar (Beneška Slovenija, str. 141) citira neki popis mej Možniške županije, kjer stoji: „Prima confinis est in Habba", Habba = Baba.

[4] Vas Amaro je pri izlivu Bele v Taljamento.

[5] Gora Lanež je vzhodno od Gumina (Gemona).

[6] Vas Ovaro je severozahodno od Tolmezza v Karniji.

[7] Fortis je morda Fortegna.

[8] Dignauo je poleg Taljamenta nasproti Spilimbergu.

[9] Mlino je vas na jugovzhodni strani Blejskega jezera.

en vinograd pod Blejskim mestom *[„vineam unam sub urbe Veldes sitam"]*.

Priče: „Ebarhart, Scuribrant, Werinheri, Penno, Perenhart, Gundram."

Priče investiture: „testibus ... Eberhardo, Scuribrando, Gundrammo."

„Actum Chreinę."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 121, št. 352.]

Št. 370.

Med letom c. 1085. in 1090. Kranjska gora.

Neki Vencegoj *[„quidam Wenzegoi nomine"]* prepusti svoje posestvo, katero je imel v kraju, Kranjska gora imenovanem, *[„tale predium quale in loco Creina possedit"]* in katero je bil v zameno izročil škofu Altwinu, sedaj iz nova brezpogojno v roke rečenemu škofu in njegovemu odvetniku Otonu.

Priče: „Grifo, Eberhart, Scuribrant, Khazili, Wichman, Mantwin."

Priče investiture: „Ebarhart, Scuribrant, Wichman."

„Actum Chreinę."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 122, št. 353.]

Št. 371.

Med letom c. 1085. in 1090. Rasen.[1]

Neka matrona, Niucôt imenovana, vdova po rajnkem Alberiku, podeli po svojem sinu Anthochu brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu en travnik na Dovjem, katerega morejo štirje možje pokositi *[„pratum unum in loco Lenginuelt situm quod quattuor viri radere possunt"]*.

Naštetih je več prič.

„Actum Rasine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 123, št. 357.]

Št. 372.

Med letom c. 1085. in 1090. Kranjska gora.

Svobodni Ivan *[„quidam ingenuus Iwan personatus"]* prepusti brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu svoje podedovano posestvo v Zasipu *[„predium quoddam hereditario iure*

[1] Rasen je na Tirolskem vzhodno od Brunecka.

sibi relictum in loco Zazib situm"]; zato pa dobi od škofa ravno tako veliko posestvo v Bohinju *[„tantum predii in villa Bochingin dicta iacentis"]*.[1]

Priče: „Scuribrant, Ingram, Snelger, Mantwin, Gundram, Sinzo, Tunzo, Heribrant, Wenzegoi, item Cundram, Ianiz, Waltheri."

„Actum Chreine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 124, št. 359.]

Št. 373.

Med letom c. 1085. in 1090. Aufhofen.

I. Karantanski vojvoda Liutold *[„ingenuus dux Liutoldvs"]* se odpové vsem pravicam do posestva, katero je plemeniti Friderik podelil brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Arnolfu v Lindu *[„in loco Linta"]*.[2]

Naštetih je več prič.

II. Rečeni vojvoda prepusti imenovani cerkvi v roke škofu Altwinu in njegovemu odvetniku Arnolfu dve kmetiji, kateri je škof odstopil omenjenemu Frideriku.

Naštetih je več prič.

„Actum Vfhouen."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 124, št. 360. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 180, št. 466.]

Št. 374.

Med letom c. 1085. in 1090. Podklošter—Gödnach.[3]

I. Karantanski vojvoda Liutold *[„Liutoldus dux ingenuus"]* podeli v roke Fridariku, ministerijalu brixenskega škofa Altwina, eno slovensko kmetijo v Lindu *[„I Schlauilem mansum in loco Linta situm"]* s pogojem, da jo rečeni Fridarik odstopi cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina.

Priče: „Herrant, Ŏto, Rŏdolf, Adalpreht, Ŏdalrich, Adalhart."

„Actum Arnoltesstein."

II. Pozneje je imenovani ministerijal omenjeno kmetijo za večne čase odstopil Brixenski cerkvi.

Naštetih je več prič.

„Actum Godiach."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 125, št. 363. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 181, št. 467.]

---

[1] Besedilo te listine se večinoma ujema z besedilom listine, omenjene pod št. 165

[2] Lind je na Koroškem južno od Sachsenburga.

[3] Gödnach je vzhodno od Lienza na Tirolskem.

Št. 375.

Med letom c. 1085. in 1090.

Plemeniti Herrant podeli vsled prošnje brixenskega škofa Altwina cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina tista posestva, katera je dobil od Henrika, brata karantanskega vojvoda Liutolda *[„domnus Heinricus frater ducis Liutoldi“]*, v Tülsu[1], pri Brixenu in v drugih krajih.

Naštetih je več prič.

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 125, št. 364.]

Št. 376.

Med letom 1085. in 1091.[2]

Grof Engelbert I. (Spanheimski), ki je bil po svojem očetu Sigfridu[3] frankovskega rodu, po svoji materi Rihardi[4] pa prvi izmed koroških velikašev, je poslal svojega sina Engelberta II. k hirschauskemu[5] opatu na Švabsko.[6] Odtod je Engelbert II. pripeljal benediktinske menihe[7] k cerkvi sv. Pavla apostola,[8] katero je njegova stara mati po smrti svojega soproga, ki je umrl na božji poti, postavila v svojem gradu nad reko Labodnico. Grof Engelbert (I.) je želel, da bi se tu ustanovil samostan v blagor njegove duše ter duš njegovih staršev in (brata) Hermana.

Cod. tradit. S. Pauli, c. 2 (Schroll v Fontes rer. Austr., Dipl., XXXIX, 4)[9]: „Comes Engelbertus ex patre Sigfrido Francorum civis, ex matre Rihkarda maiorum Karinthie primus, virtute nulli secundus... misit filium suum Engelbertum in partes Alemannie ad venerabilem Willihelmum abbatem Hirsaugie et ductos exinde pauperes Christi sub regula sancti Benedicti degentes constituit in ecclesia beatissimi Pauli apostoli, quam videlicet patre suo in peregrinatione defuncto mater eius ampliando super ripam Lauandi fluminis in castro suo construxerat, ut, si deo omnipotenti placeret, congregatio monachorum ibi fieret et ipse eos rebus

---

[1] Tüls je zahodno od Brixena na Tirolskem.

[2] Zastran datiranja primerjaj št. 366 in 395.

[3] O tem Sigfridu čitamo v Necrol. S. Pauli ad VII. id. Febr. = 7. febr. (Archiv f. Kärnten, X [1866], 46): „Benefactor et fundator summi templi S. Pauli, Sigifridus comes de Spanheim, pater fundatoris sepultus ad S. Paulum, habet anniversarium cum Richarda coniuge."

[4] Riharda je bila grofinja v Labodski dolini. O njej pravi Necrol. S. Pauli ad VI. id. Febr. = 8. febr. (Archiv f. Kärnten, X, 47) „Benefactrix magna et fundatrix summi templi Richarda comitissa Lauantina, mater Engelberti fundatoris."

[5] Hirschau je na Würtemberškem.

[6] V tistem času je bil Wilhelm opat hirschauski od leta 1071.—1091.

[7] To se je zgodilo leta 1085. Gl. št. 366.

[8] Takratne cerkve sv. Pavla apostola ne smemo zamenjati s sedanjo cerkvijo, katera je bila na mestu prve postavljena leta 1264., kar je razvidno iz neke listine papeža Urbana IV. z dne 11. februarja rečenega leta. (Archiv. f. Kärnten, X [1866], str. 104, op. 4.)

[9] Ta odstavek so tudi ponatisnili: Hormayr (Archiv f. Geographie, XI [1820], 282), Ankershofen (Handb. der Gesch. d. H. Kärnten, II, 908, op. e) ter Jaksch (Mon. hist. duc. Car., III., 189, št. 488).

a deo concessis iugiter sustentaret primo pro amore domini salvatoris et omnium sanctorum, deinde pro remedio anime sue suorumque genitorum ac debitorum omnium, domini etiam Hermanni[1] et omnium Christi fidelium vivorum ac defunctorum."

Št. 377.

Med letom c. 1085. in 1097. Kranjska gora.

Brixenski fevdnik Mantwin *[„quidam de familia Mantuuin nomine"]* podeli cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu eno kmetijo na Zgoši, katero mu je prepustil svobodni Preslav *[„mansum unum sibi a quodam ingenuo Prezlau personato legatum videlicet Guscha situm"]*.

Priče: „Ratkis, Iwan, Heriprant, Lantfrit, Werinheri, Walech, Irminstein, Parto, Gepolf, Dietram."

Priče investiture: „testibus ... Ratkiso, Iwano, Lantfrido."

„Actum Creine."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 130, št. 379.]

Št. 378.

Med letom c. 1085. in 1097. Kranjska gora.

Svobodna Gorgius in Domoslav *[„quidam ingenui Gorgius et Domeszlau nominati"]* podelita brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu neki travnik na Poljanah *[„quoddam pratum in loco qui dicitur Polan situm"]*.

Priče: „Eberhart, Râtkis, Heinrihc, Heriprant, Werinheri, Adalpero, Magines, Gepolf, Parto, Gundram."

Priče investiture: „testibus ... Eberhardo, Heinrico, Heriprando."

„Actum Creine."

[Cod. 515 v Držav. arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 130, št. 380.]

---

[1] Ta Herman je bil brat grofa Engelberta I. Sorodstvo nekaterih Spanheimov je razvidno iz naslednjega rodovnika:

Markward iz rodovine Eppensteinov † 1076					Grof Sigfrid iz rod. Spanheimov † 1065	Grofinja Riharda iz Labodske dol. † 9. julija	
Liutold, vojv. kor. † 1090	Udalrik, patr. ogl. † 1121	Herman, škof pasov.	Henrik, vojv. kor. † 1122	Hedvika, † c. 1112 17. jul.	Grof Engelbet I., † 1096 dne 1. apr.	Hartwik nadšk. 1079—1102	Herman I. vojd dev. † 1088

Otroci Hedvike in grofa Engelberta I.:

Henrik IV, vojv. koroški 1122—1123, sopr. Gertruda	Hartwik, škof rezenski 1105—1126	Sigfrid, začetnik lebenauskih grofov	Bernhard, grof koroški, sopr. Kunigunda, hči štaj. mejn. grofa Otokarja	Engelbert II., mejni grof istrski 1107—1123, vojv. koroški 1124—1135	Riharda, omožena s Poponom, mejnim grofom istrskim in kranjskim	
					Sofija, † 6 sept., omožena z grofom Bertholdom II. iz rodovine Andechsov	Liutgarda † 21. febr., omožena z grofom Bertholdom I. iz rodovine Bogenov

Št. 379.

Med letom c. 1085. in 1097. Weissenstein.[1]

Svobodni Azili podeli z dovoljenjem svojih sinov Preslava in Stanogoja *[„quidam libertatem sortitus Azili personatus cum manibus et collaudatione filiorum suorum Praezlauo et Ztanagoi dictorum"]* brixenski cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina v roke škofu Altwinu neko njivo v Bukovju[2], ki je merila en oral *[„agrum unum iugeris spatium tenentem aput vicum Pōcha situm"].*

Naštetih je več prič.

„Actum Wizinstein."

[Cod. 515 v Državnem arhivu na Dunaju. — Redlich, Acta Tirol., I, 133, št. 388. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 183, št. 474.]

Št. 380.

Med letom 1085. in 1105.[3]

Menih Sigewin je z opatom Wezilonom prišel iz Hirschaua v Št. Pavel na Koroško. Ker je bil jako pameten človek, je pozneje postal opat v Rožacu[4] pri Ogleju na „Slovenskem". Ker se je pa to zgodilo brez dovoljenja hirschauskega opata Wilhelma, so Sigewinovo ime izbrisali izmed števila hirschauskih redovnikov. Sigewin je nato obžaloval svoj korak, se napotil v Hirschau, odložil čast rožaškega opata v roke Wilhelmovega naslednika, opata Gebharda[5], ter prosil odpuščanja. Opat Gebhard ga je za pokoro obdržal nekoliko časa pri sebi in še le potem, ko je videl njegovo ubogljivost, mu je odpustil ter dovolil, da je še dalje ostal rožaški opat.

Historia Hirsaug. mon. (MG. SS., XIV, 263): „Nomina abbatum ad alia loca transmissorum . . . Sigewinus abbas ad Rosatz iuxta Aquileiam. Hic Sigewinus cum alio, nomine Gaudentio, cum domno Wetzilone supradicto missi fuerant, et uterque abbacias absque permissu abbatis acceperunt. Sigewinus autem pro facto compunctus ad monasterium revertitur. Quem abbas Gebehardus ad comprobandam penitudinem eius in ultimo loco congregationis sedere fecit. Quod cum humiliter eum suffere videret, proprio illum loco restituere non distulit."

---

[1] Weissenstein je pri Dravi na Koroškem severozahodno od Beljaka.

[2] Bukovje (Puch) je blizu Weissensteina.

[3] Najbrže leta 1085. je Sigewin z opatom Wezilonom prišel v Št. Pavel (gl. št. 366), leta 1105. je pa umrl opat Gebhard, pred katerim se je Sigewin zagovarjal. — Kdaj je bila Rožaška opatija ustanovljena, ni znano. Iz nekega pisma papeža Inocenca II. do oglejskega patriarha Peregrina z dne 29. junija leta 1132. je razvidno, da je takrat že bila. O začetku Rožaškega samostana so pisali Czoernig (Das Land Görz und Gradisca, str. 484—489), Rubeis (Mon. eccl. Aquil., col. 565), Tangl (Archiv f. Kunde österr. Geschichtsqu., XII, 129—132) in drugi.

[4] Rožac (Rosazzo) se nahaja na nekem hribu zahodno od goriških Brd na Furlanskem. Cerkev in samostansko poslopje še vedno stojita ter služita videmskemu nadškofu za poletno bivališče. Ime kaže, da je bil Rožac prvotno slovenska naselbina; sedaj je od slovenske jezikovne meje za dobro uro oddaljen.

[5] Opat Gebhard je vladal od 1091—1105. (Hist. Hirsaug. mon., MG. SS., XIV, 257.)

Necrol. mon. s. Pauli ad kal. Jan. = 1. jan. (Archiv f. Kärnten, X, 42): „Fr. Segewinus, qui cum Wezilone abbate ex Hirsaugia ad s. Paulum venit, postea abbas Rosazensis iuxta Aquilegiam."

Trithemii Ann. Hirsaug. (Edit. Mabillon, I, 270): „Sigevvinus monachus cum domino Wezilone praenominato abbate missus fuerat de conventu Hirsaugiensi per s. Wilhelmum ad monasterium Lavense in Carinthiam, qui cum esset vir magnae prudentiae in abbatem cujusdam monasterii prope Aquilejam in Sclavonia, quod Rohaz nuncupatur, postea fuit ordinatus. Verum quia hoc sine consensu abbatis Hirsaug. factum praesumpsit, de collegio fratrum sancto nomen eius fuit abrasum, qui poenitentia ductus ad Hirsaugiam rediit et abbatem Rosazi in manus Gebhardi abbatis, qui s. Wilhelmo successit, resignans, veniam de praesumptione humiliter postulavit. Quem abbas Gebhardus ad comprobandam humilitatem poenitudinis eius, in ultimo congregationis loco sedere fecit. Quod cum illum humiliter et patienter sustinere cerneret, poenitentiam ei non solum miserabiliter relaxavit, sed etiam ad abbatiam Rosazi quantocius remisit."

Št. 381.

1086, dne 23. februarja.

Oglejski patriarh Friderik, ki je bil slovanskega rodu in se prej imenoval Svatobor,[1] je vladal le poldrugo leto.[2] Posvetil je Božji grob v oglejski cerkvi Marije Device ter cerkvi pri tej priložnosti podelil desetino v Skriljah[3] in dve kmetiji v Belinji. Dne 23. februarja leta 1086. so ga v neki rabuki umorili njegovi ljudje. Njegov naslednik je nato postal šentgallenski opat Udalrik.

Casuum S. Galli continuatio II, c. 7 (MG. SS., II, 159): „Nam patriarcha Aquilegiensis genere Sclavus a suis aliisque profanis occisus est, cui Oudalricus, abbas huius loci (sc. S. Galli), successit. Factum est autem hoc anno 1086, transacto decimo abbatie sue anno."

Ann. Brunwilar. ad a. 1086 (MG. SS., XVI, 725): „Hoc anno Fridericus patriarcha Aquileiensis in quadragesima[4] interficitur."

Annales Augustani ad a 1085 (MG. SS., III, 131): „Fridericus patriarcha occiditur; Oudalricus abbas de sancto Gallo successit."

Casus monasterii Petrishusensis (MG. SS., XX, 656): „De Oudalrico patriarcha. Igitur rex Heinricus abbatem monasterii sancti Galli patriarcham apud Aquilegiam constituit et utramque potestatem habere permisit."

Necrol. eccl. Aquil. (Leicht v Pagine Friulane, XV [1903], p. 65): „Septimo kalendas Martii Fridericus patriarcha obiit, qui decimam villae Scrilachi et duas massaricias in Bellenia quando altare sepulcri [consecravit] dedit."[5]

Genealogia Wettinensis (MG. SS., XXIII, 228): „Hidda[6] nupsit duci Boemico[7] et genuit Guntherum patriarcham[8] et matrem Wichmanni de Cella."

---

[1] Glej Palacky, Gesch. v. Böhmen, I, 302, op. 112.
[2] Gl. št. 361.
[3] Skrilje so v Vipavski dolini zahodno od Ajdovščine.
[4] Štiridesetdanski post je leta 1086. trajal od 18. februarja pa do 5. aprila.
[5] Kar se tiče Božjega groba v Oglejski cerkvi, glej Dom in Svet, XX (1907), str. 445.
[6] Ida, hči wettinskega grofa Tiderika II.
[7] Češki vojvoda Spitignjev II., ki je vladal od 1055—1061.
[8] To je patriarh Friderik. Palacky misli, da je neki prepisovalec ime „Suatbor" čital za „Gunther".

Necrol. mon. Rosacensis ad 7. kal. Martii (Joppi v Archiv f. Kärnten, XIX, 7): „Fridericus patriarcha."

Necrol. eccl. Aquil. ad VII. kal. Maii[1] (Joppi v Archeografo Triestino, XX [1895], p. 228): „Fridericus patriarcha obiit, qui decimas ville Scrilach et duas massaricias in Bellenia, quando altare sepulcri consecravit, dedit."

Št. 382.

Od 1086. do 13. decembra leta 1121.

Oglejski patriarh Udalrik I. je nastopil vlado leta 1086., umrl je pa leta 1121. dne 13. decembra. Bil je torej patriarh dobrih 35 let.

Chronicon patr. Aquil. alterum (Rubeis, Mon. eccl. Aquil., App., p. 11): „Vodalricus patriarcha sedit annis XXXVII. Hic cum Henrico imperatore IV[2]. Romam vadens pro ipsius coronatione propter discordiam, quae erat inter Paschalem papam et ipsum Henricum, Paschalis capitur et dicto Vodalrico traditur custodiendus; cui idem Vodalricus non sicut custos, sed sicut humilis servus famulabatur. Tandem factis compositionibus Henricus coronatur, et procurante eodem patriarcha, pax firma inter imperatorem et papam facta est.[3] Propter quod tam a papa, quam ab imperatore gratias multas obtinuit."

Vitae patr. Aquil. ab auctore anonymo (Muratori, Rer. Ital. script., XVI, 12): „Voldoricus patriarcha primus successit eidem (sc. Federico) et sedit annos XXXVII, menses VII, dies VII. Hic cum Henrico quarto[2] imperatore Romam vadens pro ipsius coronatione propter aliquam dissensionem inter Paschalem papam et ipsum Henricum imperatorem Paschalis papa cum cardinalibus capitur et ipsi patriarchae in custodia traditur. Tandem factis compositionibus Henricus coronatur et post aliquod tempus procurante dicto patriarcha pax firma inter dictos papam et imperatorem facta est.[3] Propter quod idem imperator multa privilegia Aquilejensi ecclesiae dedit dataque et concessa confirmavit. Ejus corpus in praesenti in Aquilejensi ecclesia requiescit."

Št. 383.

Med letom 1086. in 1121.

„Wecelinus de Juno"[4] je podelil svojo dobro obdelano kmetijo v „Dobochove"[5] Oglejski cerkvi pod pogojem, da bi duhovniki pri njegovi cerkvi (pri cerkvi v Dobrli vesi) imeli pravico, krstiti in pokopavati mrliče med reko Belo in Bistrico (?) [*„ut suae ecclesiae baptismum atque mortuorum sepulturam inter fluvium, qui Welach vocatur, et fluvium, qui Foruniz dicitur, haberet"*].[6] Razen tega je odstopil svoji cerkvi

---

[1] Namesto „Maii" bi moralo stati „Martii".

[2] Ako ne upoštevamo Henrika I., ki ni bil nikdar cesar in tudi ni po Italiji gospodoval, je bil tisti Henrik, ki je leta 1111. postal cesar, četrti tega imena.

[3] To se je zgodilo leta 1111.

[4] Pod Juno v Junski dolini na Koroškem. Zahn misli, da je ta Wecelin ista oseba kakor Chacelin, ki je ustanovil samostan v Dobrli vesi leta 1106.

[5] Dobochove je morebiti ena izmed Dobrav v Junski dolini ali pa Dobrlaves.

[6] Bela je reka, ki se pri Galiciji izliva v Dravo. Foruniz je morebiti Bistrica pri Pliberku. Jaksch misli na Frajbah pri Borovljah.

tudi desetino od svojega posestva, katero (posestvo) je dobil od (oglejskega) patriarha Udalrika (I.) *[„insuper decimam sui praedii ad suam ecclesiam redemit, hocque ab Uodalrico patriarcha impetravit“].*

Priče: „Reginolt, Kadolt, Ruomolt, Adelwart, Pecelin, Hartman, Hadolt. De fidelibus vero patriarchae Gebene abbas de s. Uodalrico, Sefridus, Walpertus capellani. De laicis autem Gotefridus, Chuono, Herimannus, Chuonradus, Sigeboto, Picco, Zeizolf, Perhtolt et alii quam plures. Ad hoc etiam Otto Aquilegiensis archidiaconus, qui hanc cartam iussu patriarchae conscripsit.“

Datum manjka.[1]

[Transsumpt v Državnem arhivu na Dunaju. — Meiller, Reg. zur Gesch. der Salzb Erzbischöfe, 501. — Zahn, Urkb. d. H. Steiermark, I, 107, št. 92 k letu c. 1100. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 187, št. 482.]

Št. 384.

Med letom 1086. in 1121.[2]

Oglejski patriarch Udalrik *[„Vodalricus sancte Aquilegensis ecclesie patriarcha“]* naznanja, da je po nasvetu svojih škofov in drugih navzočih mož potrdil cerkvi Marije Device tik Oglejskega mesta *[„ecclesie sancte Marie juxta civitatem Aquilegia constitute“]* in ondotnemu samostanu pravico do zakonitih krstnih dohodkov in vseh desetin po njenih zemljah ter vse farne pravice *[„ut habeat legitimum baptisterium[3] et omnes decimas terre sue et omnia parochialia jura“]* tako, kakor jej je (cerkvi) podelil vse to njegov prednik Ivan[4]. Dalje jej potrdi vse kapele, ki se nahajajo na zemlji rečene cerkve, s pravico do javne krstnine, pogrebščine, desetin, četrtin in darov ter z vsemi farnimi pravicami *[„capellas quoque in pertinentiis ejusdem ecclesie sitas cum publico baptisterio, cum sepultura[5], cum decimationibus, cum quartisiis, cum oblationibus, denique cum omni parochiali jure“],* da se bodo opatica in njene sestre lažje preživljale. Patriarh pravi, da želi, da bi tudi njegovi nasledniki pametno ravnali z rečenim samostanom. Ako bi mu (samostanu) pa kdo kaj odtegnil, naj tistega zadene prokletstvo vsegamogočnega Boga in Marije Device.

Datum manjka.

[Kandler, Codice dipl. Istr. ad a. 108..]

[1] Priče „Gebene abbas de s. Uodalrico, Sefridus, Walpertus capellani“, potem „Gotefridus, Chuono, Herimannus in Sigeboto“ so omenjene tudi v listini, ki je bila najbrže spisana leta 1118, dne 10. novembra. Iz tega sledi, da je bila tudi ta listina v tistem času sestavljena. Na vsak način je pa bila spisana za časa patriarha Udalrika I., tedaj med letom 1086. in 1121.

[2] V tem času je vladal oglejski patriarh Udalrik.

[3] Beseda „baptisterium“ pomenja: 1. krstni kamen, 2. krstno ali farno cerkev, 3. vodo za krst, 4. krst sam, 5. knjigo, v kateri so popisani krstni obredi in krstne molitve, 6. dohodke, katere dobiva duhovnik od krstov, to je krstnino.

[4] Ta Ivan je bil od leta 984.—1019. oglejski patriarh.

[5] „Sepultura“ zaznamenuje med drugim tudi dohodke od pogrebov ali pogrebščino.

Št. 385.

Po letu 1086.

Oglejski patriarh Udalrik (I.) je baje v Rožacu postavil cerkev sv. Petra ter pri njej ustanovil benediktinski samostan, kateremu je daroval deset kmetij pri Oleisu[1], nekoliko pa pri Paseglianu[2]. Patriarhov oče Markward je baje podelil samostanu 140 (150) kmetij. Patriarhov brat Henrik je baje samostanu odstopil faro v Bračanu[3] s podružnicami, desetinami in četrtinami, dalje cerkev sv. Ivana v Korminu, goro pri Bračanu in pa še druge gore, potem pa tudi cerkev sv. Andreja zunaj obzidja Koprskega mesta. Dalje je baje isti Henrik podelil samostanu Bolško okolico s sosednjimi gorami ter vasi Sedlo, obe Borjani, Potoke, Kred, Mlinsko, Idrijsko, Livek nad Tolminom, Idrijo (pri Bači) in Ljubinj; v Ročinjski dolini Ročinj, Modrejce, Deskla, Sela, Podgoro, Ločnik, Mošo, Št. Lorenc (pri Moši), v Brdih Šmartno, Kozano, Kojsko, Kormin, Medeo, Veršo, Romans, Vileše, Renče (?), Batuje, Lokavec, eno kmetijo onstran Vipave pod Dornberškim gradom ter še nekoliko drugih krajev, kmetij in posestev. Tudi je Rožaška opatija dobila razna posestva in vasi na Krasu, namreč Sežano, Žirje, Merče, Dane, Šmarje pod Sežanskim gradom, Križ, Utovlje, Dobravlje, Godinje, Skopo, Šepulje, Gabrovico, Pliskovico, Gorjansko, Vojščico, Opatje selo, Selca ter še nekoliko drugih vasi in krajev.

Litterae Petri Danduli, coenobii et abbatiae s. Petri de Rosacis commendatoris perpetui, datae ad illustrem ac potentem dominum Leonardum Goritiae ac Tyrolis comitem anno 1496. (Czoernig, Das Land Görz und Gradisca, str. 485, 486): „Reperio, illustrissime domine, in quodam antiquo privilegio, confecto anno domini 1060 per felicis recordationis reverendissimum dominum Udalricum patriarcham Aquilejensem filium illustrissimi domini Maynardi comitis Goritiae, monasterium ipsum Rosacense sub regulo beati Benedicti fundatum exstitisse ac tempore Geroldi primi abbatis eidem monasterio praefecti per manus piae memoriae domini Marquardi etiam Goritiae comitis centum quadraginta mansis fuisse donatum. Constat quoque ex alio privilegio anno 1075 ab eodem reverendissimo domino patriarcha multa alia bona stabilia boni praetii et valoris eidem monasterio data et concessa fuisse. Ex alio praeterea simili privilegio anno Domini 1083 liquido patet quod per reverendissimum dominum Voldoricum patriarcham germanum illustris domini comitis Heinrici Goritiae, qui ambo fuerunt filii d. Marquardi antedicti facta fuit confirmatio omnium jurium et jurisdictionum, praedicto monasterio concessorum cum nova etiam donatione plebis de Brazzano cum capellis filialibus eidem annexis ac decimis et quartesiis illi spectantibus; item cum concessione ecclesiae S. Johannis Corm. et montis de Brazzano et aliorum montium, similiter et ecclesiae S. Andreae extra muros Justinopolitanae civitatis cum campis, vineis et possessionibus ipsi ecclesiae annexis, quae fuerunt de suo patrimonio. Pari etiam modo liquet praelibatum reverendissimum dominum Voldoricum patriarcham Aquilejensem eidem monasterio donasse decem mansos in villa de Oleis et in villa de Pasegliano cum vineis et silvis quas ejusdem genitor ipsi ante eum omni

[1] Oleis je na Furlanskem severozahodno od Rožaca.
[2] Pasegliano je vas na Furlanskem.
[3] Bračan je severozahodno od Kormina.

suo jure ex pia devotione dederat. Constat insuper quod illustris dominus Henricus Goritiae comes dedit et donavit supra scripto monasterio contratam de Pletio cum omnibus adjacentibus montibus alpibus et pertinentiis, quorum montium fines sive termini versus Tarvisiam et plagam septentrionalem extenduntur usque ad dominium reverendissimi domini episcopi Bambergensis, versus autem plagam orientalem usque ad dominium serenissimi domini Maximiliani invictissimi Romanorum regis, versus vero Tulminum et plagam australem usque ad dominium civitatis Austriae et versus plagam occidentalem usque ad ditionem illustrissimorum dominorum ducum Venetiarum cum infra scriptis ruribus, villis et locis, videlicet: Sedula, Boriana major, Boriana minor, Potalch, Creda, Melisca, Idrisca, Livisca; super Tulminum: Idria, Livina; in valle Runzinae: Runzina, Modrussa, Descla, Obersel, Podogor, Lucenicha, Mossa, sanctoque Laurentio; in Collibus: Sancto Martino, Cosana, Culsca, Cormons, Medea, Versa, Romans, Villessio, Coronzach, Butaria, Locunz, cum uno etiam manso ultra flumen Wipaci sub castro Dorinbergo et aliis nonnullis locis, mansis et praediis. Simili etiam modo per successionem haereditatis juris dominorum ducum Carinthiae per illustres dominos Maynardum, Marquardum et Henricum Goritiae comites eorumque successores praefatae abbatiae Rosacensi data, collata et donata fuerunt in partibus Carsiae rura seu villae inferius descriptae scilicet Cesana, Siriacha, Merzana, Danna, sancta Maria sub castro Cesanae, sancta Crux, Udalacha, Dobracilicha, Codina, Scopa, Scopulach, Gabraviz, Pliscavitz, Goriano, Vosiza, Albacella et Selazach et nonnulla alia bona, villas et loca."

Vitae patriarcharum Aquilejensium auctore Ant. Bellono (Muratori, Rer. Ital. Script., XVI, 40): „Odalricus patre Meynardo Goritiae comite antistes Aquilejensis creatus est . . . Is anno . . . supra millesimum religione percitus, Rosacii monasterium basilicamque in honorem beati Petri extruxit, abbate Geroldo constituto sub regula sancti Benedicti, multisque collatis donis ac proventibus additis ex agro Olearum fundis decem, quos patrio more mansos vocamus, ex agro Paseliani a Prato quibusdam aliis. Accesserunt iis ex Meynardi patris ejus liberalitate fundi centum quinquaginta, adjecta ab Henrico ejus fratre Brazani plebe cum capellis, filiabus, decimis et quartesiis ac basilica sancti Johannis Cormoni cum nonnullis montibus nec non basilica sancti Andreae cum quibusdam fundis ex agro Justinopolitano. Addidit Henricus fundos ex agro Plecii cum montibus adjacentibus, ex agris Sedulae, utriusque Borianae majoris et minoris, Pottalchi, Credae, Melischae, Livvischae supra Tulminum, Idriae, Liviniae, vallis Roncinae, Modrussae, Ideslae, Oberscli, Podegeri, Lucinichae, Mossae, Sancti Laurentii in Collibus, Sancti Martini, Cossani, Culschae, Cormoni, Medtae, Versae, Romansi, Viglessi, Inceranzachi, Buttaviae, Locarizzi et fundo uno trans flumen Vipaci sub oppido Dorimbergi. Oblati sunt et a Meynardo, Marquardo et Henrico aliisque Goritianis comitibus fundi in Carsis ex agris Cesanae, Seriachae, Merzanae, Danae, Sanctae Mariae sub oppido Cesanae, Sanctae Crucis, Udalachae, Dobraulichae, Codinae, Sropae, Scopulachi, Gabravizi, Piscavizzi, Goriansi, Vosizae, Albarellae et Selzachi et quamplurimi alii. Monasterium Rosacii liberalitate comitum Goritianorum ne dicam profusione tam opulentum redditur.[1]"

---

[1] Zgoraj navedena zgodovinska vira sta iz 15. in 16. stoletja in že zarad tega ne zaslužita posebnega upoštevanja. Razen tega imata mnogo neresničnih in neverjetnih trditev. Ker se je na podlagi teh virov marsikaj pisalo o goriških grofih, kar ne odgovarja resnici, se mi zdi potrebno, da o njiju nekoliko izpregovorim.

V prvem viru se omenjajo letnice 1060, 1075 in 1083. Ker je oglejski patriarh Udalrik I. še le leta 1086. nastopil svoje dostojanstvo, ne morejo biti te letnice prave.

Prvi opat v Rožacu je bil Sigewin (gl. št. 377). Naša dva vira pa navajata nekega Gerolda kot takratnega opata; eden izmed njiju pravi še celo o njem, da je bil prvi rožaški opat.

Št. 386.

1086, meseca aprila.

Mejni grof Berhtold (II.) iz rodovine Zähringov je napadel Šentgallenski samostan, ker je bil jezen na opata, oziroma patriarha Udalrika, kateri se je bil polastil njegove trdnjave, Twiel imenovane[1]. Berhtold je tudi sovražil Udalrikovega brata Liutolda, ki je imel takrat v svoji oblasti Karantansko vojvodino, do katere si je sam (Berhtold) lastil pravico,[2] ter drugega brata Henrika, ki je gospodoval po mejni grofiji Istrski.[3]

Casuum S. Galli continuatio II, c. 7 (MG. SS., II, 159): „Hanc autem invasionem idem marchio Bertoldus propter hoc maxime perpetravit, quia abbas et patriarcha[4] suam munitionem Twielam, urbanis ipsis sibi furtim tradentibus, ad tempus possedit. Ob hoc etiam in eundem abbatem marchio maxima invidia exarsit, quia suus frater Luitoldus aliqua sui iuris, ut sibi visum est, scilicet ducatum Carinthie, concessione regia obtinuit, et alter eius frater[5] marchiam Istriam sub eadem concessione possedit."

Št. 387.

1086, dne 29. aprila. Rezno.

Cesar Henrik IV. naznanja, da je v Mainzu[6] soglasno z mnogimi knezi, med katerimi je bil tudi karantanski vojvoda Liutold

Oče oglejskega patriarha Udalrika ni bil Majnhard, grof goriški, temuč Markward, sin karantanskega vojvoda Adalberona. Iz nobenega zanesljivega vira ni razvidno, da so po Goriškem že v 11. stoletju vladali goriški grofje. Prava zgodovina za tisti čas ne pozna goriških grofov Majnharda, Markwarda in Henrika, pač pa je znano, da je Gorica takrat spadala pod Furlansko grofijo (št. 260). — Odkod so pa prišla ta imena v zgoraj navedena vira? Kakor se kaže, je prvotni sestavljalec teh virov vedel, da je oglejski patriarh Udalrik, ki je bil iz rodovine Eppensteincev, imel očeta, kateremu je bilo Markward ime, ter brata, ki se je zval Henrik. Za časa oglejskih patriarhov Rabengerja in Sigeharda je bil neki Markward odvetnik Oglejske cerkve, za časa patriarha Udalrika pa tega brat Henrik. Ker so bili v poznejših stoletjih goriški grofje navadno tudi odvetniki Oglejske cerkve, si je sestavljalec teh notic najbrže mislil, da so bili že v 11. stoletju oglejski odvetniki tudi goriški grofje, in tako je odvetnika Markwarda in Henrika naredil za goriška grofa. Tema dvema je dodal še Majnharda, ki je brez dvoma plod njegove domišljije. Kar se tiče odvetnika Henrika in pa goriških grofov, primerjaj tudi dotično opazko pod št. 393.

Zgoraj omenjena vira nam naštevata celo vrsto vasi po Tolminskem, Kanalskem, Furlanskem, po Brdih in pa na Krasu, katere je bajé Rožaški samostan dobil za časa oglejskega patriarha Udalrika I. Po mojih mislih je sestavljalec teh notic pobral imena dotičnih vasi iz poznejših listin. Rožaški samostan je po omenjenih vaseh imel pač mnogo posestev proti koncu 15., ne pa proti koncu 11. stoletja. Ako Peter Dandulus v svojem pismu omenja rimskega kralja Maksimilijana ali pa, ako trdi, da bolška zemlja meji proti zahodu ob beneško oblast, se je kaj takega moglo zapisati leta 1496., ne pa za časa oglejskega patriarha Udalrika I.

[1] Grad Twiel je bil v Hegauu na Švabskem. Hegauski okraj je zahodno od Bodenskega jezera.

[2] Ta Berhtold je bil sin enakoimenovanega karantanskega vojvoda, kateri je bil pa leta 1077. odstavljen. Karantansko vojvodino je nato dobil zgoraj omenjeni Liutold.

[3] Opat Udalrik je imel več bratov. Liutold je bil vojvoda karantanski, Henrik mejni grof istrski, Eberhard opat v Ottenbeurnu, Swiger pa opat v Füssenu.

[4] Besede „abbas et patriarcha" kažejo, da se je to zgodilo še le takrat, ko je opat Udalrik že postal oglejski patriarh. Zastran datiranja glej Meyer v. Knonau, Jahrbücher, IV, 120, op. 31.

[5] Ta „alter eius frater" je bil brez dvoma Henrik. Vprašanje je, kdaj je dobil Istro v svojo oblast. Leta 1077. je kralj podelil to deželo oglejskemu patriarhu Sigehardu (št. 332) ter najbrže pripustil, da jo je obdržal tudi patriarh Henrik. Mogoče je, da je Eppensteinovec Henrik dobil Istro po smrti patriarha Henrika leta 1084. (Gl. Wahnschaffe, Das Herzogthum Kärnten, str. 70.)

[6] To se je zgodilo na sinodi v Mainzu konec aprila leta 1085. (Cfr. Meyer v. Knonau, Jahrbücher, IV, 22 in 549.)

[„cum assensu ... ducis Liudaldi"], določil, da naj se Praška in Olomuška škofija združita.

„Datum III. kalendas Maii, anno ab incarnatione Domini MLXXXVI., indictione VIII., anno autem domini Heinrici regni quidem XXXII, imperii vero III. Actum Ratispone."

[Prepis iz 12. stoletja v Monakovem. — Stumpf-Brentano, Acta imperii, p. 79, št. 76.]

Št. 388.

Najbrže leta 1086.[1]

Adalberon, brat Otokarjev, prednik štajerskih mejnih grofov, je bil od solnograškega nadškofa izobčen, ker je na dan sv. Treh kraljev okoli Brež ropal in požigal. Da bi bil zopet sprejet v cerkev, je odstopil svoja posestva v Eichdorfu[2], Hauzenbichlu[3] in Ardningu[4] nadškofu, kateri jih je nato podelil Admontskemu samostanu.

Vita Gebehardi archiep. et succ., c. 2 (MG. SS., XI, 36): „Ottakarus quoque marchio,[5] proavus marchionis O. de Stiere, intuitu dilectionis ipsius Deo digni archiepiscopi et pro salute animae suae tradit villam Eichdorf eidem Admuntensi monasterio. Adilbero etiam germanus eiusdem marchionis, qui diutinam cum fratre guerram habuit, pro absolutione banni et multimodis iniuriis coenobio in persecutione Heinrici IV imperatoris illatis tradidit per manus itidem archipresulis super altare sancti Blasii villas duas Adarnich cum omnibus suis pertinentiis et predium Huzenpuhel."

Codex trad. mon. Admont., IV, 105 (Zahn, Urkundenbuch des H. Steiermark, I, 99): „Adalbero frater Otagrii, proavus marchionis de Stire predas et incendia in Epiphania domini apud Friesacum faciens ab episcopo Gebhardo excommunicatus est, cui pro absolutione banni dedit Aichdorf, Huzinpuchli et Arnich quae statim monasterio tradidit."

Št. 389.

Nepristno.[6]

1088, dne 19. julija. Lorch.

Pasovski škof Altman zamenja z Otokarjem, mejnim grofom štirskim *[„cum inlustri marchione Stirie Otakkerio"]*, nekatera posestva. Otokar prepusti Pasovski cerkvi neka posestva med Hausruckwaldom in Donavo, katera je nekdaj od pasovskega škofa Piligrima dobil v fevd njegov oče, mejni grof Otokar, ki je v Rimu umrl, in katera je prej imel v svoji posesti Arnulf, grof v Welsu in Lambachu, njun (obeh Otokarjev) sorodnik. *[„Hec omnia predictus marchio atque pater ejus*

[1] Zastran letnice gl. Zahn, Urkb., I, 90, op. 2.

[2] Eichdorf je pri Knittelfeldu na Štajerskem.

[3] Hauzenbichel je pri Knittelfeldu.

[4] Ardning je pri Admontu na Štajerskem.

[5] Necrol. Seonense in Necrol. Admuntense (MG. Necrol., II, 222 in 293) stavita smrt tega mejnega grofa na 29. dan meseca marca.

[6] Da je ta listina nepristna, trdi med drugimi Krones (Verfassung und Verwaltung der Mark und des H. Steier, str. 5). — Glej tudi Krones, Die Markgrafen von Steier, str. 42 in 43, op. 4.

Otakkerus, qui Rome obiit, dudum ante etatem nostram a Pilgrimo Pataviensi episcopo in beneficium susceperat et ea ab Arnulfo magnifico comite de Welsa atque de Lambachha ipsorum consanguineo ad eos fuerant devoluta atque possessa."] Zato pa odstopi pasovski škof mejnemu grofu Otokarju cerkev v Dietachu in njena posestva poleg Aniže.

Med pričami je tudi omenjen „V̊lricus Aquileiensis".

„Data apud Lauriacum anno dominice incarnationis MLXXXVIII., XIIII. kalendas Augusti, anno pontificatus nostri XXIIII., indictione XI."

[Izvirna listina v Gleinku. — Hansiz, Germ. sacra, I, 279. — Kurz, Beiträge zur Gesch. des Landes ob der Enns, III, 294. — Hormayr, Archiv f. Geographie, VI (1815), 499. — Mon. Boica, XXIX^b, 44. — Urkundenbuch des Landes ob der Enns, II, 117, št. 82.]

Št. 390.

1089, dne 13. oktobra. Treviso.

Karantanski vojvoda Liutold *[„domnus Liutaldo dux"]* prisodi na sodnem zboru v mestu Trevisu padovanskemu škofu Milonu neka posestva v vaseh, Braganze in Valle S. Donato imenovanih.[1]

„Signum † manu suprascripto domnus Liutaldo dux qui hoc signum crucis feci."

„Anno ab incarnacione domini nostri Jeshu Christi millesimo octuagesimo nono, tercio decimo die mensis Octuber., indictione duodecima."

[Izvirna listina v Kapitelskem arhivu v Padovi. — Gloria, Codice dipl. Padovano, I, 322, št. 298.]

Št. 391.

1090, dne 12. maja.

Takrat je umrl karantanski vojvoda Liutold. Nekoliko pred svojo smrtjo je odstranil svojo zakonito soprogo ter si z dovoljenjem protipapeža Wiberta izbral drugo. Kot zvest pristaš cesarja Henrika IV. je bil iz cerkve izobčen. Neverjetno je, da je postal vladarju nezvest ter se sam hotel polastiti krone.

Bernoldi Chronic. ad a. 1090 (MG. SS., V, 450): „Ex parte autem excommunicatorum Luitoldus dux Carinthiorum inopinata morte praeripitur, cum nuperrime contra fas et ius repudiata propria uxore, aliam superinduxerit, Guiberto quidem heresiarcha hoc ei concedente."

Walrammus, De unitate ecclesiae conservanda, lib. II (MG. Libelli de lite, II, 263): „Eodem etiam anno (1090) defunctus est Luidolfus dux Carentinorum, cum et ipse appeteret regnum contra imperatorem Heinrichum."[2]

---

[1] Braganze in Valle S. Donato sta dve vasi na vicentinski zemlji.

[2] Walrammovo poročilo, da se je hotel vojvoda Liutold polastiti vladarstva ter odstraniti cesarja Henrika, je neverjetno. To je posebno poudarjal Wahnschaffe (Das Herzogthum Kärnten, str. 72 in 73). Tudi nekateri drugi so istih misli, tako Ankershofen (Handb. der Gesch. d. H. Kärnten, II, 770) in Jaksch (Mon. hist. duc. Car., III, 191). Zadnji dvomi tudi o tem, da bi bil Liutold odstranil svojo pravo ženo ter se poročil z drugo. Vendar nimamo nobenega razloga, da bi Bernoldu ne verjeli, kar nam poroča.

Ann. Augustani ad a. 1090 (MG. SS., III, 133): „Liutolfus dux Karinteanorum obiit."

Ann. Hildesheim. ad a. 1090 (MG. SS., III, 106): „Liudolfus dux et Bertolfus dux, filius Roudolfi, obierunt."

Ann. Rosenveldens., c. 34 (MG. SS., XVI, 101): „Ludolfus dux obiit."

Necrologium s. Lamberti ad 4. id. Maii = 12. maj. (MG. Necrol., II, 325): „Livtoldus dux."

Št. 392.

1090, dne 15. ali pa 16. junija.

Takrat je umrl prvi krški škof Gunther.

Chronicon Gurcense, c. 1 (MG. SS., XXIII, 8): „Anno ab incarnatione Domini 1088., 16. Kal. Julii Gebhardus archiepiscopus ultimum diem clausit. Eodem die revolutis duobus annis Guntherus Gurcensis episcopus obiit. Hunc hic Gebhardus Guntherum fecit episcopum anno 1072. Hic Guntherus sedit annis 18, quorum 16 sub domino Gebhardo rexit ecclesiam, . . ."

Necrologium s. Rudberti Salisburg. (A) ad 17. kal. Jul. (MG. Necrol., II, 143): „Guntheri primus Gurcensis ep."

Necrologium Admuntense ad 17. kal. Jul. (MG. Necrol., II, 298): „Guntherus ep."

Necrologium Ossiacense ad 17. kal. Jul. (MG. Necrol., II, 445): Guntherus ep."

Št. 393.

Najbrže leta 1090.[1]

Henrik, odvetnik Oglejske cerkve[2], je soglasno s Purchardom, ki je bil takrat postavljen za oglejskega odvetnika, odstopil odvetniško sodstvo po vsem imetju Oglejske cerkve patriarhu Udalriku in njegovi cerkvi tako, da naj odslej nikdar noben odvetnik ondi ne razsoja, pač pa naj imajo to pravico za večne čase bratje (kanoniki), ki tam služijo Bogu. Odvetnik Henrik je to storil v korist svoje duše in duše svoje soproge Liutgarde. Zato naj pa oglejski prošt do njegove smrti vsako leto na vseh svetnikov dan preskrbi kanonikom dobro pojedino ter pogosti sto revežev. Po njegovi (Henrikovi) smrti naj se to godi na dan njegove obletnice. Patriarh Udalrik je z veseljem sprejel, kar je njegov brat Henrik prepustil Oglejski cerkvi. Ko so duhovniki in ljudstvo Oglejske cerkve na skupnem zboru vse to odobrili, je patriarh dal to tudi zapisati.[3] *[„Notum sit . . ., qualiter Heinricus sanctae Aqui-*

[1] To se je najbrže zgodilo leta 1090. ali pa kmalu potem; prej ko ne takrat, ko je odvetnik Henrik postal vojvoda karantanski.

[2] Da je bil karantanski vojvoda Henrik nekoliko časa odvetnik Oglejske cerkve, kateri je daroval en dvor na Brdu pri Blaškem jezeru na Koroškem ter brodnino pri Vognjem polju [„ . . . aream unam in Carinthia que Ekke vocatur, quam dux Henricus pro advocacia Aquileiensi patriarche dederat, cum piscatoribus atque omnibus ad eandem curiam pertinentibus et transitum apud Pobenuelt"], je razvidno iz neke listine oglejskega patriarha Udalrika, ki je bila najbrže leta 1118. spisana. (Jaksch, Mon. hist. duc. Car., III, 191, št. 495 k letu 1090.)

[3] Cerkveni knezi so imeli svoje odvetnike, ki so jim varovali njih imetje ter jim šli na roko, kjerkoli je bilo potreba. Odvetnik je bil branitelj (defensor), varuh (tutor) in oskrbnik (pro-

lejensis ecclesiae . . . advocatus . . . ejusdem s. ecclesiae justitiam recognovit atque . . . consentiente et collaudante necnon et eamdem sententiam confirmante Purchardo eodem die advocato constituto, placitum advocatiae super omnibus bonis praefatae Aquilejensis ecclesiae attinentibus cum omnibus districtis, usibus et pertinentiis integerrime in manu domini et catholici patriarchae Vodalrici, eidem sanctae Aquilegensi ecclesiae tradidit, ita ut nullus advocatus amodo et usque in sempiternum ibi placitet, sed fratres digne et religiose atque devote Deo jugiter servientes perpetuo et inviolabili jure habeant . . . Qui venerabilis patriarcha gaudens super his, quae ex justa et bona voluntate praedicti fratris sui Heinrici advocati ad laudem et gloriam sanctissimae Aquilegensis ecclesiae fiebant, accepta in se potestate communi conventu libito consensu et voluntate cleri et populi ejusdem sanctae ecclesiae fidelium scriptis commisit."]

„Hi sunt testes: Purchardus frater[1] Purchardi advocati et filius ejus Purchardus, Heinricus de Guriza[2] Vvillelmus, Hernos, Valdo, Andreas, Rantolphus et filii ejus, Fridericus, Astaldus, Marcuardus frater Andreae. Ego Vodalricus patriarcha manu propria subscripsi."

„Fridericus de Tengile, Atzo, Otto de Pisuic, Dietricus vicedominus, Bertoldus et frater ejus Wernerius, Ůdalricus, Hermenardus, Iohannes, Adalbertus, comes Wotiscalcus."

[Izvirna listina v Kapitelskem arhivu v Vidmu. — Transsumpt iz neke listine, izdane dne 10. maja leta 1206. — Ughelli, Italia sacra, V, 68. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col. 599, 600. — Tangl v Archiv f. Kunde österr. Geschichtsqu., XII, 179, op. 203. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., III, 214, št. 532.]

curator) kakega škofa ali pa opata. Zastopal ga je v pravnih zadevah, če je bilo treba kako posestvo pridobiti, odstopiti, zamenjati itd. Včasi je pobiral dohodke dotične škofije ali pa opatije. Odvetnik je po nekaterih krajih zahteval svoj delež pri kupčijah, katere so se napravile pod njegovim nadzorstvom, potem svoj delež od dobička pri kovanju novcev ter odškodnino za vojskovanje, katero se je pod njegovim vodstvom vršilo na korist kaki škofiji ali pa opatiji.

Odvetnik je izvrševal tudi sodstvo. Razsojeval je prepire škofovih ali pa opatovih podložnikov. Kot sodnik je nalagal globe ter dobival še druge sodnijske pristojbine prav tako, kakor grof kot sodnik na kraljevi zemlji. Če je prišel k sodnijski obravnavi, je zato dobil neko odškodnino.

V zgoraj navedenem slučaju se je oglejski odvetnik Henrik odpovedal pravici, da bi izvrševal sodstvo po tleh Oglejske patriarhije. Tudi Purchard, njegov naslednik, ni bil več sodnik, obdržal je pa vse druge odvetniške pravice in dohodke. Odslej so oglejski kanoniki sodili oglejske podložnike, ob enem pa tudi pobirali razne sodnijske pristojbine.

[1] Namesto „Purchardus" bi najbrže moralo stati „Pertholdus". Tako se je zval takratni solnograški protinadškof. Cfr. Jaksch, l. c. op.

[2] Okoli leta 1090. ni bil Henrik Eppensteinski grof goriški (gl. št. 385, op.), pač pa je živel v tistem času v Gorici neki drug Henrik, ki se nikakor ne sme zamenjati s Henrikom Eppensteinskim, kajti v tem dokumentu se omenjata oba, oni kot priča, ta pa kot darovalec. Brez dvoma je ta Henrik iz Gorice ista oseba, katera se navaja pod št. 260, kjer je rečeno, da je bil iz jako plemenite rodovine („nobilissima prosapia ortus") in da je podedoval razna posestva v Gorici in po drugih sosednjih krajih Furlanske grofije („talia predia qualia . . . comitatu Foriulanense loco Goriza aliisque locis ibidem circumiacentibus prefatus Heinricus hereditario iure . . . habuit et possedit"). Okoli leta 1070. tedaj še ni bilo Goriške grofije in tedaj tudi ne goriških grofov. Gorica je takrat spadala še pod Furlansko grofijo. Prej omenjeni Henrik iz Gorice je bil po mojih mislih prednik goriških grofov ter morda kak vnuk ali pa sploh sorodnik grofa Werihenta, ki je leta 1001. od cesarja Otona III. dobil mnogo posestev po Goriškem (št. 2).

Primerjaj tudi napis na kameniti plošči v Ogleju, o katerem poroča Rubeis (Mon. eccl. Aquil., col. 556): „Notum sit omnibus fidelibus Christi, qualiter ego Henricus dux totum placitum advocatiae canonicae hujus ecclesiae pro mea anima et Luicardae uxoris meae sanctae Mariae et fratribus his coram clericis et laicis collaudante et confirmante domino Vodolrico patriarcha fratre meo dederim, videlicet eo tenore, ut semper in festivitate omnium sanctorum optimum servicium canonicis his in vita mea a praeposito eorum fideliter administretur et C pauperes pascantur; post mortem vero meam in meo anniversario totum istud supradictum adimpleatur."

Št. 394.

Med letom 1090. in 1106.

Nepravi solnograški nadškof Perhtold postavi za krškega škofa Perhtolda iz Selč, ki je nato vladal od 1090—1106. V tem času je prepustil nekatera posestva Krške cerkve kot fevde raznim velikašem. Karantanskemu vojvodu Henriku je podelil cerkev v Bistrici[1] in pa 150 kmetij, potem en dvor v Brežah in enega v Dirnsteinu[2]. Svojima bratoma Poponu in Wilhelmu je odstopil 80 kmetij, dvor in cerkev v Selčah[3]. Vojvodu Henriku in grofinji Hedvigi (?)[4] je dal 80 vasi in dva dvora v Ptujski marki. Mlajšemu Engelbertu[5] je najprej izročil dva Trušenjska gradova, 12 vinogradov in štiri dvore. Ko je nehal biti škof, mu je dal še 12 drugih vinogradov, trg v Brežah ter deset kmetij in en dvor v vasi Micheldorfu[6]. Nekemu Dietriku je prepustil trideset kmetij in en dvor na Koroškem ter deset kmetij v vasi Vohendorfu na Bavarskem, nekemu Regenbertu de Tanna pa dvor s petnajstimi kmetijami. Ministerijalom Krške cerkve je podelil petdeset kmetij, in tako ni škofiji že skoraj nič več ostalo. Prej omenjenemu Poponu je odstopil dvanajst podložnikov, izmed katerih je vsak na leto dajal po osem kunjih kož. Ta Popon si je tudi prisvojil dva mlina in sedemnajst podložnikov rečene cerkve, ne da bi mu bili darovani.

Chronicon Gurcense, c. 2 (MG. SS., XXIII, 8, 9): „Qui Pertoldus quendam alium Perhtoldum de Celsach oriundum Gurcensi ecclesie intrusit episcopum; et hic totum dilapidavit episcopatum. Sedit annis 16. Hec sunt allodia quibus sub nomine beneficiorum nudatam se gemit Gurcensis ecclesia ab eo: ecclesia in loco qui dicitur Wztrich cum 150 mansis duci . . . et ad hoc Fresaci curtis una, altera Dernsteine. Poppo cum fratre suo Willehelmo 80 mansos eiusdem possidet Gurcensis ecclesie et curtim unam et ecclesiam in eodem edificatam predio. In Marchia episcopus duci et commetisse 80 villas et duas curtes concessit. Idem episcopus iuniori Engelberto duas urbes, Truxinas nomine, dedit et 12 vineas et curtes 4,

[1] Wztrich je Bistrica (Feistritz) zahodno od Brež na Koroškem.

[2] Dirnstein je na Štajerskem jugozahodno od Neumarkta.

[3] Da sta tu omenjena dvor in cerkev bila v Selčah, glej Jaksch, Mon. hist. duc. Car., I, 84, op. 3.

[4] Jaksch (op. cit., op. 4) misli na Hedvigo, soprogo grofa Engelberta I. iz rodovine Spanheimov, ki je bila sestra karantanskega vojvoda Henrika.

[5] Grof Engelbert II. iz rodovine Spanheimov, nekaj časa (1107—1123) mejni grof istrski, pozneje pa (1124—1135) vojvoda karantanski. Bil je sin prej omenjene Hedvige in njenega soproga Engelberta I.

[6] Micheldorf je jugovzhodno od Brež.

et ea die qua ab episcopatu recessit 12 alias vineas; Friesacense insuper forum cum 10 mansis et unam curtem in villa Micheldorf; Dietrico in Carinthia 30 mansos et curtim unam, et in Bawarica 10 in villa Vohendorf; Regenberto de Tanna curtim unam cum 15 mansis; ministerialibus eiusdem ecclesie 50 dedit et sic episcopali iuri nichil remansit. Popponi supra dicto 12 servos dedit quorum unusquisque 8 marturinas singulis annis dare solebat. Preterea idem Poppo absque omni traditione 2 molas et 17 servos eiusdem ecclesie sue vendicavit potestati."

Št. 395.

1091, okoli 1. maja.

Grof Engelbert I. podeli z dovoljenjem svoje soproge Hedvike *[„consensu dilecte coniugis sue Hadwige"]* in svojih sinov[1] prvemu (šentpavelskemu) opatu Wecelinu cerkev sv. Pavla[2] z vsemi njenimi priteklinami in podložniki, potem v Labodskem okraju *[„in territorio Lauentino"]* Šentpavelski dvor *[„curiam que dicitur ad sanctum Paulum"]* ter zraven ležečo vasico, „Brugga"[3] imenovano, z vsemi priteklinami razen lova na bobre *[„castorum venatione excepta"]*. Na gori južno od Št. Pavla mu podari cerkev sv. Lamberta[4] z njivami in novinami pri Loschentalu[5] do Rötelsteina[6], onostran reke (Labodnice) pa pristavo Andersdorf[7], potem Raglach[8], Götzendorf[9], Rainz[10], Möllbach[11], in pristavo Labod[12]. Onostran gore[13] mu podeli posestvo na Cali[14], potem cerkev in pristavo z vinogradi in podložniki v Gorenjčah[15], dalje pristavo v Grebinju[16] in pa Gaberje[17] s podložniki in mejami, ki segajo do Alp, potem Schildberg[18], novine v Pustrici[19], Streglje[20] z vinogradi in desetinami ter dve kmetiji pri Montferranu.[21] Na Furlanskem mu podeli vas Lipnik[22] in pa eno kmetijo pod gradom Rtinom[23].

[1] Glej rodovnik Spanheimov pod št. 376.
[2] Glej št. 366 in 376.
[3] Brugga (Bruck) se je zval sedanji trg Št. Pavel. Ime je dobil po mostu, ki je držal čez potok Holmico ali pa čez reko Labodnico.
[4] Cerkev sv. Lamberta je bila na gori, ki se dandanes zove Lambrechtsberg ter leži južno od Št. Pavla.
[5] Loschental je vas jugovzhodno od Št. Pavla. Nad njo se vzdiguje gora s cerkvico sv. Jožefa, kjer je nekdaj stal grad Loschental.
[6] Rötelstein je neka kmečka hiša na koncu Loschentala.
[7] Andersdorf je vas vzhodno od Št. Pavla v fari Sv. Jurija.
[8] Raglach je vas pri Rojach severovzhodno od Št. Pavla.
[9] Götzendorf je vas severovzhodno od Št. Pavla.
[10] Vasi Oberrainz in Unterrainz sta vzhodno od Št. Pavla.
[11] Möllbach je pri Ettendorfu jugovzhodno od Št. Pavla.
[12] Labod je pri izlivu Labodnice v Dravo.
[13] Tu nam je misliti na pogorje, ki se razprostira med Št. Pavlom in reko Dravo.
[14] Cala je vas blizu Drave severovzhodno od Švabeka.
[15] Tu omenjena cerkev v Gorenjčah je Sv. Radegunda blizu Drave nasproti Švabeku.
[16] Grebinje (Griffen) je severovzhodno od Velikovca.
[17] Gaberje (Haberberg) so vas severovzhodno od Grebinja.
[18] „Skiltaren" je morda vas Schildberg severovzhodno od Rude in jugovzhodno od Gaberjev.
[19] Pustrica je vas severno od Grebinja.
[20] Streglje (Ströglach) so vas severovzhodno od Pokrske vasi.
[21] Mons Ferrarius (Montferran), neki grad južno od Velikovca blizu Dravskega mostu.
[22] Lipnik je bil na Furlanskem. Morebiti je to sedanji Laipacco od Colloreda proti vzhodu.
[23] „Sub castro Retin" je svet pod gradom Rtinom (Artegna), ki se nahaja med Tarcentom in Guminom.

V Marki onostran (Dravskega) gozda[1] mu podeli dva vinograda[2], onostran Drave vas Ruše[3] in pa sosednjo puščavo, Radomlje[4] imenovano, kjer je tudi postavil nekoliko menihov, ki naj bi služili Bogu. [*„. . . in monte quoque meridiem versus obposito dedit ecclesiam sancti Lamberti cum agris suis atque novalibus de Loschental adusque Rotenstein pertinentibus, trans flumen vero stabulariam curtim Entrichsdorf et Reculach et Gezendorf et Rûnitz et Molewach, et stabulariam curtim Lauentmundi, ultra montem predium Cêla et Gorinsig ęcclesiam et curtim stabulariam cum vineis atque mancipiis, stabulariam curtim Griuina et item Griuina cum mancipiis suis ac terminis ad Alpem usque pertinentibus, Skiltaren quoque et Pvsters novale, Strielach etiam cum vineis et omni decimatione, in monte Ferrario duos mansus, in Foro Iulii villam Lipinik dictam et mansum unum sub castro Retin, in Marchia trans silvam vineas duas, ultra Trauum vilam Rŏste et heremum huic contiguam Radimlahc dictam, ubi etiam fratres aliquot Christo militaturos se vivente substituit.“*]

Naštetih je več prič, med njimi tudi „Hainricus ipsius comitis filius, Ludewic Ludewici comitis filius, Weriant de Grêz[5], Dietricus de Krîwig, . . . Frazlau . . .“

„Acta sunt hec omnia pascali sollempnitate nuper elapsa circa kalend. Mai., dominice incarnationis anno MXCI., pontificatus domini Vrbani apostolici pape II., regnante Heinrico imperatore IIII.“

[Cod. trad. S. Pauli, c. 3 iz začetka 13. stoletja v Št. Pavlu. — (Hormayr) Archiv f. Geographie, XI (1820), 288. — Ankershofen, Handb. der Gesch. des H. Kärnten, II^{b}, 104, št. 56. — Schroll v Fontes rer. Austr., Dipl. XXXIX, 5. — MG. SS., XV, 1058. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., III, 193, št. 496.]

Št. 396.

1091, dne 5. maja. Bassano.[6]

Cesar Henrik IV. povrne v navzočnosti oglejskega patriarha Udalrika in drugih knezov [*„praesentibus regni principibus, Ovdalrico patriarcha Aquileiensi . . .“*] eichstädtskemu škofu Udalriku nekatera posestva v Nordgauu.

„Data III. non. Maii anno dominicae incarnationis mill. LXXXXI., indictione XIIII., anno autem ordinationis domni Heinrici tercii Romanorum imperatoris augusti XXXV. regni, imperii vero VII. Actum Bassan.“

[Izvirna listina v Monakovem. — Mon. Boica, XXIX^{a}, 214, št. 433.]

[1] Dravski gozd nam je iskati zahodno od Maribora nekako pri Brezovem.

[2] Neubauer (Jahresbericht der k. k. Staats-Oberrealschule in Marburg, 1882, str. 7) misli, da sta bila ta dva vinograda pri Vesternici zahodno od Maribora.

[3] Ruše so vas na južni strani Drave jugozahodno od Maribora.

[4] Radomlje so sedanji Sv. Lovrenc v Puščavi jugozahodno od Maribora. Po potoku Radomli ali Radolni, ki teče skozi Puščavo, se je nekdaj tukaj reklo v Radomljah. (Cfr. Skuhala Župnija in božja pot Device Marije v Puščavi. Maribor, 1881.)

[5] Sedanji Slovenji Gradec na Štajerskem.

[6] Bassano je južno od Brescie v Italiji.

Št. 397.

1091, dne 23. maja.

Cesar Henrik IV. potrdi samostanu sv. Feliksa in Fortunata v Vicenzi njegove pravice in posestva. Med navzočimi sta bila tudi oglejski patriarh Udalrik in pa Bernhard, prošt oglejske cerkve.

„Anno dominice inc. millesimo nonagesimo I., indictione XIIII., hoc actum est X. kal. Iunii in Dei nomine feliciter, regni vero domni Henrici serenissimi imperatoris XXXVIII., imperii autem VIII.“

[Izvirna listina v Vicenzi. — Ughelli, Italia sacra V, 1040. — Castellini, Storia della città di Vicenza, V, 107. — Cfr. Neues Archiv der Gesellschaft f. ältere deutsche Geschichtskunde, III, 93.]

Št. 398.

1092.

Cesar Henrik IV. je šentgallenskega opata Udalrika povzdignil v oglejskega patriarha[1] ter mu dovolil, da je tudi opatijo še dalje obdržal. Novega patriarha je posvetil protipapež Wipert (Klement III.). Udalrik je pregovoril cesarja, da je pregnal konstanškega škofa Gebharda, ki je bil takrat papežev legat in vikar v Nemčiji, ter na njegovo mesto postavil šentgallenskega meniha Arnolda iz Heiligenberga[2]. Nato je patriarh hotel s silo pripeljati Arnolda v Konstanz, a ondotni meščani ga niso sprejeli ter ga prisilili, da se je moral vrniti.

Bernoldi Chronicon ad a. 1092 (MG. SS., V, 455): „Domnus Oudalricus, qui abbatiam sancti Galli et Aquileiensem episcopatum non intrando per ostium obtinuit, per quendam monachum sui monasterii Gebehardum Constantiensem episcopum supplantare conatus est, cui investituram eiusdem episcopatus a Heinrico impetravit. Set cum eundem supplantatorem ante natalem Domini inthronizare vellet, a Constantiensibus receptus non est, immo non sine contumelia repedare compulsus est.“

Casus monasterii Petrishusensis, lib. III, c. 29 (MG. SS., XX, 656): „De Oudalrico patriarcha. Igitur rex Heinricus abbatem monasterii sancti Galli patriarcham apud Aquilegiam constituit et utramque potestatem habere permisit, pro eo quod semper erroribus eius toto annisu favebat. Qui a Wiperto ordinatus, contra catholicos tyrannidem exercebat. Ea de causa etiam regem instigavit, ut venerabilem Gebehardum Constantiensem episcopum depelleret, et alium pro eo constitueret, eo quod ipse numquam ei vel alicui fautorum suorum ulla ratione communicare voluisset. Erat enim idem Gebehardus tunc temporis legatus et vicarius apostolici in Theotonicis partibus. Iam dictus ergo Oudalricus, diu cum rege conspiratione habita, demum obtulit ei unum de monachis suis nomine Arnoldum, de Santo Monte[3] progenitum, promittens, ut si ei episcopatum daret, ipse eum absque eius labore intruderet. Itaque cum rex votis eius satisfecisset, ille domum regressus cum magna manu militari Arnoldum Constantiam adduxit, set civibus ad arma concurrentibus et forti pertinacia resistentibus, inacti recesserunt.“

---

[1] To se je zgodilo leta 1086. Gl. št. 381.

[2] Heiligenberg je severno od Bodenskega jezera na Badenskem.

[3] Id est Heiligenberg.

Št. 399.

1093, dne 12. maja. Pavia.

Cesar Henrik IV. podeli vsled prošnje oglejskega patriarha Udalrika, svojega sorodnika[1] *[„pro petitione Uodalrici patriarchae, dilectissimi consanguinei nostri“]*, Šentgallenskemu samostanu vas Daugendorf[2] in pa zraven še toliko zemlje, da bode znašalo trideset kmetij, od tistega posestva, katero mu je (cesarju) odstopil karantanski vojvoda Henrik, sin Markwardov. *[„. . . de illo scilicet praedio, quod nobis dux Heinricus de Carinthia, filius domini Marquardi, dedit..“]*

„Data est IV. idus Maii anno ab incarnatione domini MLXXXXIII., indictione I., anno autem domini Heinrici regni eius XXXVIII., imperii vero suo VIIII. Actum Papiae.“

[Izvirna listina v St. Gallenu. — Neugart, Cod. dipl. Alem., II, 38, št. 829. — Wirtemberg. Urkundenb., I, 299.]

Št. 400.

1093, dne 12. maja. Pavia.

Rimski cesar Henrik IV. izjavlja, da je za časa rajnkega patriarha Sigeharda zarad njegovega zvestega službovanja in vsled prošenj drugih fevdnikov podelil Oglejski cerkvi Kranjsko mejno grofijo. Pozneje je po nasvetu nekaterih, slabo mu svetujočih oseb rečeni cerkvi vzel omenjeno mejno grofijo ter jo prepustil nekemu drugemu.[3] Sedaj pa, ko je spoznal, kaj je prav, iz nova podeljuje imenovano mejno grofijo z vsemi tistimi pravicami, katere so imeli on in njegovi predniki, Oglejski cerkvi, oziraje se na zvesto službovanje patriarha Udalrika, svojega fevdnika in jako ljubega sorodnika, ter na posredovanje mnogih svojih, imenoma naštetih fevdnikov. Patriarh Udalrik in njegovi nasledniki smejo rečeno mejno grofijo imeti, obdržati ter ž njo storiti, kar bi

---

[1] Patriarhova stara mati Beatrica, soproga karantanskega vojvoda Adalberona, ter cesarjeva stara mati Gizela, soproga cesarja Konrada II., sta bili sestri, hčeri švabskega vojvoda Hermana II. To sorodstvo je razvidno iz naslednega rodovnika.

Herman II., vojvoda švabski, † 1003. — Markward Eppensteinski, mejni grof karantanski.

Otroci Hermana II.: Matilda, soproga karant. vojvoda Konrada (1004—1011) | Gizela, soproga cesarja Konrada II. (1024 - 1039) | Herman III., vojvoda švabski, † 1012 | Beatrica

Sin Markwarda: Adalberon, vojv. karantanski 1012—1035.

Konrad Mlajši, vojv. karant. 1036—1039 | Kralj Henrik III. 1039—1056.

Kralj Henrik IV. 1056—1106

Otroci Beatrice in Adalberona: Markward † 1076 sopr. Liutpirga | Adalberon, škof bamberški, 1053—1057

Otroci Markwarda: Liutold, vojvoda karant. 1077—1090 | Udalrik I., patr. oglejski 1086—1121 | Herman, škof pasov. † 1087 | Henrik, vojv. karant. 1090—1122

[2] Daugendorf je severno od Redlingena na Würtemberškem.

[3] Dobil jo je najbrže Udalrikov brat Henrik, mejni grof istrski, ki je leta 1090. postal karantanski vojvoda. (Cfr. Wahnschaffe, Das Herzogthum Kärnten u. seine Marken, str. 74.)

jim bilo zarad koristi svoje cerkve všeč. *[„Notum sit omnibus Christi nostrisque fidelibus tam futuris quam praesentibus, qualiter nos tempore Sighardi patriarchae bonae memoriae pro fideli servitio ejus et pro petitione aliorum fidelium nostrorum quandam marchiam nomine Carniolam Aquilejensi ecclesiae ob honorem s. Dei genitricis Mariae sanctique Hermagorae dedimus, postea vero concilio quorundam non bene nobis consulentium eandem marchiam praedictae ecclesiae subtrahendo abstulimus, alii eam concedentes. Nunc igitur recognoscentes justitiam ad reconciliandam nobis s. Dei genitricem Mariam praefatae ecclesiae reddidimus et pro remedio animae nostrae tum pro dilectione et fideli servitio Vodalrici patriarchae fidelis nostri et dilectissimi consanguinei, tum ob interventum fidelium nostrorum . . . praedictam marchiam Aquilejensi ecclesiae ad honorem s. Mariae sanctique Hermagorae in proprium dedimus cum tali jure et justitia, qua eam nos habuimus et antecessores nostri regesve vel imperatores habuerunt ea scilicet ratione, ut praedictus Udalricus patriarcha ejusque successores liberam potestatem habeant possidendi, obtinendi vel quidquid illis ad utilitatem ecclesiae placuerit inde faciendi."]*

„Datum est IV. idus Maii anno ab incarnatione domini MLXXXXIII., indict. I., anno vero domini Henrici regni ejus XXXVIIII., imperii vero IX. Actum Papiae."

[Prepis v zbirki „Consultori in iure" v Benetkah z dat. „a. regni 29." — Ughelli, Italia sacra, V, 59. — Lünig, Cod. dipl. Italiae, IV, 1534. — Tangl v Archiv f. Kunde österr. Geschqu., XII, 179 z dat. „IV. idus Martii". — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch, I, 67, št. 59.]

Št. 401.

1093.

Cesar Henrik IV. podeli oglejskemu patriarhu pravico, da sme svobodno voliti puljske škofe.

[Odoricus de Susannis, Thesaurus eccl. Aquil., ed. Bianchi, p. 227, št. 536 (reg.).]

Št. 402.

1093, v začetku decembra.

Ko je solnograški nadškof Tiemon v začetku meseca decembra[1] posvetil Šentpavelski samostan, je podelil s posredovanjem svojega odvetnika Engelberta ter z dovoljenjem takrat navzočega ljudstva in duhovščine ondotni cerkvi tretji del njemu pripadajočih desetin od treh samostanskih posestev, in sicer v Gorenjčah[2], Grebinju[3] in An-

[1] Šentpavelski opat Ulrik I. nam v tretjem poglavju svojega Cod. trad. pripoveduje, da je grof Engelbert I. leta 1091. okoli 1. maja podelil razna posestva prvemu opatu Šentpavelskega samostana (gl. št. 395). Nato nadaljuje „anno dehinc secundo", kar kaže na leto 1093.

[2] Kje so Gorenjče, gl. pod št. 395.

[3] Grebinje je severovzhodno od Velikovca.

dersdorfu[1], in pa tudi vse desetine od novin, katere je samostan do takrat pridobil. Tudi je podelil opatu in njegovim naslednikom župnijske pravice, katere je imela ondotna cerkev[2] od časov sv. Hartwika sem,[3] ter določil, da naj bode pokop na onem kraju popolnoma svoboden. Vse to se je v navzočnosti vseh, ki so se takrat tam zbrali, prečitalo in potrdilo. Nato slede imena prič.

V tistem času je Popon, mejni grof istrski[4], podelil Šentpavelskemu samostanu majhen dvor z vrtovi med obzidjem Oglejskega mesta. Weriant iz (Slovenjega) Gradca je podaril dve kmetiji onostran (Dravskega) gozda pri Selnici[5]. Ludovik, sin Ludovikov, je podelil dve kmetiji in četrti del davkov v Bistrici[6] ter določil, da naj bi ljudje rečene cerkve, ki prebivajo po gorah med Vurmatom[7] in Kamnico[8], imeli pravico do paše, lova in vseh drugih koristi.

Arnolt in Sitzo sta za dušo svojega nečaka Perhtolda podelila dve kmetiji v Plestättenu[9]. Nato slede priče zadnjih štirih, v istem času storjenih podelitev.

Cod. tradit. mon. S. Pauli, c. 4: „Anno dehinc secundo decembris mensis inicio templi dedicatione sollempniter peracta concessit eidem ecclesie partem quandam decimationis obtentu eiusdem domini nostri advocati sui Eng(elberti) cum consensu presentis tunc plebis ac cleri vir merito beatificandus Tiemo sancte Iuuauensis sedis archiepiscopus non longe post Christi martir futurus[10] ea dumtaxat conditione, ut in tribus monasterii possessionibus hoc est Gorinsig, Griuina et Antrichsdorf terciam partem decime que scilicet ad episcopum pertinebat, illi fratres haberent, novalium decimas que intra episcopii terminos iam tunc adeptus esset, idem locus in perpetuum obtineret. Regimen quoque plebis a tempore sancti Hardwici ad eandem ęcclesiam pertinentis abbati eiusque successoribus concessit, sepulturam loci omnimodis liberam esse decrevit. Que res in omnium, qui tunc ibi confluxere, perlata noticiam cunctorum ipsius procerum et ascriptorum est testium corroborata presidio: Poppo gener comitis,[11] Cholo sororis episcopi filius, Chůno, Scrôt, Ludwich Ludwici filius, Arnolt, Adilman, Reintach, Perhtolt de Vochenberch, Manegolt, Otto, Brûn et Raben cum conpluribus aliis.“

---

[1] Andersdorf je vas severovzhodno od Št. Pavla.

[2] Cerkev, o kateri se tu govori, je bila cerkev sv. Egidija ter je stala, kakor se čita v neki listini z dne 6. decembra 1240. „in ipso monasterio“, v nekem drugem viru pa „in medio atrio intra muros monasterii“. Leta 1618. jo je dal opat Hieronim podreti, ker je že bila v jako slabem stanu. Cfr. Schroll, Urkundenbuch, str. 9, op.

[3] Nadškof Hartwik je vladal od leta 991.—1023.

[4] Popon, mejni grof istrski, je bil zet grofa Engelberta I., ustanovitelja Šentpavelskega samostana. Imel je namreč njegovo hčer Richardo za ženo. (Gl. rodovnik pod št. 376) Da je bil Popon res mejni grof istrski, nam dokazujejo še drugi viri, tako Historia Welforum Weingart., c 15. (MG. SS., XXI, 463): „. . . Sophia antea cuidam de Carinthia copulata . . . genuit Poponem marchionem“. Glej tudi Necrologium Sti. Pauli (Archiv f. Kärnten, X, 42) ad III. non. Jan. (= 3. jan.): „Benefactor Poppo marchio Histriensis.“

[5] Selnica je zahodno od Maribora blizu Drave.

[6] Bistrica je zahodno od Maribora blizu Selnice na levem bregu reke Drave.

[7] Vurmat se zovejo gorovje, potok in vas zahodno od Selnice ter severno od reke Drave.

[8] Kamnica se imenujeta vas in potok blizu Maribora.

[9] Plestätten je vas jugozahodno od Št. Pavla blizu Laboda.

[10] Solnograškega nadškofa Tiemona so leta 1101. dne 28. septembra, ko se je iz Palestine vračal, pri Korazaimu mohamedanci umorili.

[11] Sc. Engelberti, fundatoris monasterii Sti. Pauli.

Ibid. c. 5: „Tunc temporis etiam prefatus Poppo Histriensis marchio dedit sepedicto loco unum curtile cum hortis suis intra muros Aquilegie urbis, Weriant de Grêz duos mansus trans silvam aput Celnitz, Ludwich Ludwici filius duas hobas et quartam partem vectigalium in Vůstriz et, ut homines ecclesie qui eadem bona incolunt, communionem habeant in saltu adiacente a torrente Vdmunt dicto usque ad torrentem Gêmnitz pascendo, venando et omni utilitate.

Item Arnolt et Sitzo tradiderunt duos mansus in Plêsteten sitas pro anima Perhtoldi nepotis sui. Harum $\overset{or}{\text{IIII}}$ donationum insimul factarum testes sunt hii: Engelbertus comes, Poppo marchio, Weriant, Arnolt, Purchart, Petrus, Herolt, Marquart, Růthart, Herman et alii multi."

[Cod. trad. S. Pauli, c. 4 in 5 iz začetka 13. stoletja v Št. Pavlu. — (Hormayr) Archiv f. Geogr., X (1819), str. 112, št. 9; str. 103, št. 7; XI (1820), str. 289, št. 87. — Ankershofen, Handb. der Gesch. d. H. Kärnten, II^{b}, 68, št. 5 in 6. — MG. SS., XV, 1059. — Schroll, Urkundenb. v. St. Paul, str. 8 in 9 (Fontes rer. Austr., Dipl., XXXIX). — Schumi, Urk.- u. Reg.-Buch, I, 69, št. 61; 70, št. 62. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., III, 194, št. 498.]

Št. 403.

1093, meseca decembra.[1]

Takrat je solnograški nadškof Tiemon posvetil Šentpavelski samostan v Labodski dolini.

Auctar. Garst. ad a. 1102 (MG. SS., IX, 568): „Monasterium sancti Pauli ad Lavint est dedicatum."

Annal. Admunt. ad. a. 1102 (MG. SS., IX, 577): „Monasterium sancti Pauli ad Lavent est dedicatum."

Annal. s. Rudberti Salisburg. ad a. 1101 (MG. SS., IX, 774): „Monasterium Lavendense dedicatur."

Št. 404.

1094. Treviso.

Pogodba, katero je rimski cesar Henrik IV. sklenil z beneškim doždom Vitalom Faletrom in katera naj bi na eni strani vezala Benečane in njih podložnike, na drugi pa njih sosede (cesarjeve podložnike). Med beneškimi podaniki so med drugimi omenjeni „Gradenses", med cesarjevimi pa „Foroiulienses" in pa „Histrienses".[2]

„Anno dominice incarnationis millesimo nonagesimo IIII, indictione III., regnante Henrico Romanorum imperatore augusto quadragesimo II., imperante autem XII. Actum est Tarvisii."

[Liber blancus iz srede 14. stoletja v Državnem arhivu v Benetkah. — Stumpf-Brentano, Acta imperii, str. 83—88, št. 79.]

Št. 405.

1094.

Cesar Henrik IV. iz nova potrdi oglejskemu patriarhu Puljsko škofijo.

[Odoricus de Susannis, Thesaurus eccl. Aquil., ed. Bianchi, p. 227, št. 539 (reg.).]

[1] Solnograški nadškof Tiemon je posvetil Šentpavelski samostan leta 1093., kar je razvidno iz št. 402. Letnica 1102 že zato ne more biti prava, ker se je Tiemon že leta 1101. napravil v Palestino, odkoder se potem ni več vrnil.

[2] Zastran vsebine te pogodbe primerjaj Gr. II, št. 124, 258, 429 in 776.

Št. 406.

1095, med 21. marcem in 9. avgustom.[1]

Neki menih omenja v svoji pesmi, katero je leta 1095. zložil, med tistimi cerkvami, ki so se ločile od Rimske stolice, tudi diecezo ob Timavi.

Monachi exulis S. Laurentii opusculum (MG. Libelli de lite, III, 635): „Scissam diocesin Timavi vir suus hinc tenet, hinc adulter."

Št. 407.

1096, dne 1. aprila.

Takrat je umrl grof Engelbert I. iz rodovine Spanheimov, ustanovitelj Šentpavelskega samostana v Labodski dolini, sprejemši nekoliko prej meniško obleko.

Cod. tradit. mon S. Pauli, c. 6 (Schroll v Fontes rer. Austriac., Dipl., XXXIX, 10): „Duo dehinc anni et IIII menses effluxerant[2] et pius ille sacri fundator cenobii hora preventus extrema diu desideratum monachicum cepit indumentum sicque mira dei bonitate clementer eum preveniente clementius subsequente vitam gloriosam termino gloriosiore conclusit."

Necrol. fraternit. canon. Seccov. ad kal. April. (Frölich, Dipl. sacra duc. Styriae, II, 365): „Engelbertus fundator S. Pauli in Lavent."

Necrol. S. Lamberti ad kal. April. (Fontes rer. Austr. Dipl., XXIX, 83) „Engilbertus comes."

Necrol. Rosac. ad kal. April. (Archiv f. Kärnten, XIX, 9): „Comes Engelpertus."

Necrol. S. Pauli ad non. April. = 5. apr. (Archiv f. Kärnten, X, 53): „Obiit Engelbertus comes de Spanheim dux Carinthiae[3], fundator monast. S. Pauli, in quo sepelitur; habet anniversarium solenne."

Št. 408.

Med letom 1096. in 1105.[4]

Sinovi starejšega grofa Engelberta (I.), in sicer Hartwik, prošt Solnograške cerkve,[5] Sigfrid, Bernhard in Henrik[6] dovrše ustanovitev svojega očeta ter podele k temu, kar je že njih rajnki oče *[„beate memorię pater"]* odstopil Šentpavelskemu samostanu, ko ga je utemeljil, nekatere dele svoje dedščine. Vsak izmed njih si je od darovanih posestev izgovoril užitek do svoje smrti.

---

[1] Zastran datiranja glej Wattenbach, Deutschlands Geschichtsquellen, II (6. Aufl.), str. 152.

[2] Dve leti in štiri mesece potem, odkar je bila Šentpavelska cerkev posvečena. Ker se je to zgodilo v začetku decembra leta 1093., je tedaj grof Engelbert umrl meseca aprila leta 1096.

[3] Engelbert I. ni bil vojvoda karantanski, pač pa njegova sinova Henrik in Engelbert.

[4] Leta 1096. in sicer dne 1. aprila je umrl starejši grof Engelbert (gl. št. 407), leta 1105. je pa njegov sin Hartwik postal rezenski škof. Med tem časom so se zgoraj naštete daritve zvršile.

[5] Ta Hartwik je leta 1105. meseca septembra postal rezenski škof. Vendar ni resnično, da je bil prej prošt Solnograške cerkve. (Cfr. Jaksch, Mon. hist. duc. Car., III, 210, št. 522.)

[6] Glej rodovnik Spanheimov pod št. 376.

I. Najprej podeli grof Bernhard očetu Wecilonu in njegovemu odvetniku, mejnemu grofu Engelbertu[1], v navzočnosti svoje matere in mnogih drugih oseb v Marki onostran Drave svoje posestvo Razvanje[2], to je pristavo na tej (severni) strani potoka in ostalo polovico ondotnega kraja, potem pa tudi Kurjo vas[3] z vsemi priteklinami. K tem naj se dodá še toliko, da bo sto kmetij, in sicer ne po obsežnosti njiv, pač pa po številu dvorov in prebivalcev. [*„. . . in Marchia trans fluvium Drawam[4] hoc sui iuris predium Razwei id est stabulariam curtim ex hac parte torrentis cum reliqua medietate oppidi adiacentis nec non et villam Hůnoldisdorf cum omnibus ad hec rite pertinentibus . . . postmodum etiam his addendum, donec C hobe compleantur non ad quantitatem dimensionis agrorum sed pro numero curtilium atque degentium in villa virorum.“*] Naštetih je več prič.

II. Ravno tega dne podeli Benicho[5], ministerijal grofa Bernharda, Šentpavelskemu samostanu dve kmetiji od svojega posestva v Rabensteinu [*„Ramestein“*][6], katero mu je njegov gospod iz fevda premenil v pravo lastnino. Po njegovi (Benichovi) smrti naj samostan brez kakega ugovora dobi omenjeni kmetiji.

III. Pozneje podari Hartwik pod istim pogojem rečenemu samostanu svoj dvor in cerkev v Marki, in sicer v Kamnici[7] s posestvi, podložniki, njivami, vinogradi in drugimi stvarmi, katere je podedoval na isti strani reke[8]. [*„Consequenter et dominus Hartwicus tradidit item in Marchia predicto tenore curtem illam et ecclesiam ad Gamniz cum prediis atque mancipiis, agris et vineis cunctisque ex ea parte ripe fluminis hereditario iure sibi succedentibus.“*] Naštetih je več prič.

IV. Tudi grof Henrik podari Šentpavelskemu samostanu del svoje dedščine, in sicer dvor in cerkev v Čakavi[9], potem kraj Čakavo[10] ter štiri vasice, namreč dve Gomilici[11], „Meginwartstetin“[12] in „Gozzier“[13] z vsemi priteklinami. [*„. . . curtim illam et ecclesiam ad Saccah nec non et oppidum Saccah cum aliis IIII villulis hoc est Gomilnitz et item Gomilniz, Meginwartstetin et Gozzier.“*] — Naštetih je več prič.

---

[1] Engelbert je med letom 1101. in 1106. postal mejni grof istrski. (Cfr. Jaksch, Mon., III, št. 510. in 538.)

[2] Razvanje so južno od Maribora. Skozi Razvanje teče Razvanjski potok.

[3] Kurja vas (nem. Hühnersdorf) je pri Št. Lovrencu v Puščavi na Štajerskem.

[4] Ako tu čitamo „in Marchia trans fluvium Dravvam“, nam je misliti na Ptujsko marko, ki se je razprostirala severno in južno od Drave. Besede „trans fluvium Drawam“ natančneje določajo lego dotičnih krajev.

[5] Mogoče, da se je njegovo ime pravilno glasilo Benko.

[6] Rabenstein je južno od Št. Pavla v Labodski dolini.

[7] Kamnica je vas severozahodno od Maribora na severni strani Drave.

[8] To je na severni strani reke Drave.

[9] Sedaj Št. Janez v Čakavi (St. Johann im Saggautal) severno od Arveža na Štajerskem.

[10] Sedanja vas Čakava (Saggau) severno od Arveža.

[11] Gomilica (Gamlitz) je blizu Ernoža na Štajerskem.

[12] „Meginwartstetin“ se je zval neki kraj blizu sedanje Lipnice na Štajerskem.

[13] „Gozzier“ je bil tudi najbrže blizu sedanje Lipnice.

V. Na isti način podeli grof Sigfrid samostanu pristavo Allersdorf[1] *[„stabulariam curtim Adilhartsdorf"]* z vsemi pravicami do posestev in podložnikov, izvzete so le ženice tkalice *[„exceptis solis textrine mulierculis"]*. Tudi odstopi samostanu v Marki dva kraja, namreč Duplek[2] in Dolgoše[3] z vsemi priteklinami. *[„in Marchia quoque duo oppida Tubilnik et Legindorf cum omnibus ad hec rite pertinentibus."]*

VI. Dalje podeli grof Bernhard kraj Radvino[4] in vas Studence[5], na drugi strani reke (Drave) pa štiri vinograde s podložniki, med katerimi sta bila Adilhard in njegov brat s soprogama in otroki. Obe te dve daritvi sta se isti dan zvršili. *[„Rursum Bernh(ardus) comes tradidit oppidum Radewan et villam Brunne cunctaque his iure succedentia ultra fluvium quoque IIII vineas cum famulis possessas nominatim autem Adilhardum et fratrem eius cum uxoribus ac filiis omnibusque ad se rite pertinent(ibus). He donationes una die ambe facte . . . sunt."]* — Naštetih je več prič.

VII. Neki drug plemenitaš, Gunthart z imenom, podeli vsled prizadevanja gospoda B(ernharda) Šentpavelskemu samostanu svoja posestva pri Št. Lipšu[6] *[„apud sanctum Philippum"]* na ta način, da naj jih po njegovi smrti brez ugovora dobi omenjeni samostan. — Naštetih je več prič.

Datum manjka.

[Cod. tradit. S. Pauli, c. 21 iz začetka 13. stoletja v Št. Pavlu. — (Hormayr) Archiv f. Geographie, XI (1820), 305, št. 95. — Ankershofen, Handb. der Gesch. d. H. Kärnten, II[b], 105, št. 57[a, b]. — Schroll v Fontes rer. Austr., Dipl., XXXIX, 26 k letu „vor 1105". — Zahn, Urkundenb. d. H. Steiermark, I. 103, št. 89 k letu „c. 1100". — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., III, 197. št 500.]

Št. 409.

1096, konec julija.[7]

En oddelek križarjev pod vodstvom grofa Emichona se je hotel polastiti Mošonja na Ogrskem, a je bil odbit. Emichon in nekateri drugi njegovih ljudi so se nato vrnili domov, nekateri pa so bežali proti Karantaniji in proti Italiji.

Albertus Aquensis, Historia Hierosolymitana, lib. I, c. 29 (Bongars, Gesta Dei per Francos, I): „Emicho et quidam suorum via qua venerunt reditum fugiendo tenuerunt; Thomas, Clareboldus et plures suorum versus Carinthiam et Italiam fuga elapsi sunt."

[1] Allersdorf je vas severno od Št. Pavla v Labodski dolini.
[2] Duplek (Täubling) je na levem bregu Drave med Mariborom in Ptujem.
[3] Dolgoše (Lendorf) so na desnem bregu Drave nasproti Dupleku.
[4] Radvina je vas jugozahodno od Maribora.
[5] Studenci so zahodno od Maribora.
[6] Št. Lipš (St. Philippen) je poleg Krke na Koroškem blizu Št. Janža na Mostiču.
[7] Križarji so začeli v sredi meseca junija oblegati mesto Mošonj. Ko so se šest tednov zastonj trudili, so se odstranili, kar se je brez dvoma zgodilo proti koncu meseca julija.

Št. 410.

1096, dne 4. avgusta. Videm.

Ivan, sin rajnkega Rantolfa, ki je izjavil, da živi po svojem rimskem pravu *[„ego quidem Johannes quondam Rantolfi, qui professus sum meo nomine in mea lege vivere Romana"],* podeli na korist svoje duše in duše svojih staršev cerkvi Marije Device v Ogleju svoje imetje z vsemi priteklinami v Nigrinjanu[1]. To imetje, katero je deloma podedoval po svojem očetu Rantolfu in svoji materi, deloma si ga tudi drugače pridobil, se nahaja v Istrski marki v kraju Nigrinjanu, in sicer v ondotnem gradu in tudi zunaj njega. *[„quae esse videntur positae infra marchiam Istriae in praedicto loco de Nigrignano tam infra castrum, quamque deforis castri."]* Od današnjega dneva naj imajo oglejski patriarh Udalrik *[„Wodelricus"]* in njegovi nasledniki pravico do tega imetja.

Navedenih je nekoliko prič.

„Anno dominicae incarnationis millesimo nonagesimo sexto, quarto die Augusti, indictione quarta ... Actum infra castrum Utini."

[Rubeis, Mon. eccl. Aquil., col. 548. — Cfr. Odorici Thesaurus eccl. Aquil., ed. Bianchi, str. 227, št. 538.]

Št. 411.

1096, morebiti meseca avgusta.

Rajmund, grof toulouški, in Ademar, škof lepuyski[2], sta se udeležila prve križarske vojne ter se s svojimi četami napotila s Francoskega čez Lombardijo in Furlanijo mimo Ogleja v Istro, nato pa odtod čez Dalmacijo v Palestino.

Willelmi Tyrii archiepiscopi Historiae lib. II, c. 17 (Bongars, Gesta Dei, I, 660): „... transcursaque Lombardia per eam regionem, quae Forum Julii appellatur, iuxta Aquileam transeuntes in Istriam, inde tandem in Dalmatiam descenderunt."

Št. 412.

1096, v drugi polovici leta.[3] Verona.

Henrik vojvoda karantanski *[„Henricus Carinthiorum dux"],* postavi opatijo sv. Lamberta, ki se nahaja v Solnograški škofiji in Breški grofiji na karantanskih tleh *[„in comitatu Friesach in loco et fundo qui dicitur Carinthi"]* in katero je že njegov oče (Markward) začel zidati na svoji podedovani zemlji, a je zarad smrti ni mogel dovršiti, v navzočnosti rimskega cesarja Henrika pod varstvo rimskega papeža[4]. Voj-

[1] „Nigrignanum" se je zval grad nad Mirno med Tarom in Vižinado na zemlji sedanje Kaštelirske občine. Sedaj so tam samo razvaline.

[2] Le Puy je mesto ob gorenji Loiri na Francoskem.

[3] Zastran datiranja glej Meyer v. Knonau, Jahrbücher, IV, 474, op. 14.

[4] Misliti nam je tu na protipapeža Klementa III. (Wiperta).

voda izjavlja, da pridrži odvetništvo čez samostan sebi in svojim sinovom, če jih bode imel; ako bi jih pa ne dobil, naj postane odvetnik tisti, katerega bi opat izbral.[1]

Naštetih je več prič.

„Anno dominice incarnationis millesimo nonagesimo VI., indictione IIII., Heinrico quadragesimo III. regnante, imperante vero tertio decimo. Verone feliciter actum est.“

[Prepisi iz 13., 14. in 15. stoletja v St. Lambrechtu na Štajerskem. — Tangl v Archiv f. Kunde österr. Geschitsqu., XII, 190. — Zahn, Urkundenbuch d. H. Steiermark, I, 101, št. 88.]

Št. 413.

1096, proti koncu leta.[2] Verona.

Oglejski patriarh Udalrik, ki je bil pristaš protipapeža Wiberta ter bil od dveh papežev, od Gregorja VII.[3] in Urbana II., iz cerkve izobčen, je posvetil augsburškega škofa Hermana.

Uodalscalcus de Eginone et Herimanno, c. 12 (MG. SS., XII, 437): „. . . Siquidem ab episcopo Aquileiensi, qui abusive patriarcha vocatur sub pallio Wiberti haeresyarchae, praemissis duobus iuramentis, ordinatur . . . etsi a duobus apostolicis excommunicato, Urbano scilicet atque Gregorio . . .“

Št. 414.

1096.

Osojanski opat Teuzo *[„abbas Teuzo de abbatia de Osceuuah“]* napravi z dovoljenjem oglejskega patriarha Udalrika neko pogodbo z Berhto, Wergandovo soprogo, in njenim sinom Rotherom *[„cum domna Berhta uxore domni Uuergandi et filio suo Rŏthero“]*. Rečena Berhta in njen sin Rother — ta tudi v imenu svojih bratov — prepustita cerkvi Marije Device v Osojah trinajst kmetij v Vogličah[4] *[„in loco qui dicitur Winkilar XIII massaracias“]* z vsemi pravicami in priteklinami. Ako bi opat te zemlje ne mogel varovati svoji cerkvi, naj na enakem mestu dobi toliko zemlje v Globočah[5] *[„in villa que dicitur Globozat“]*. — Zato pa da opat Teuzo imenovani Berhti in njenemu sinu Rotheru v fevd kraj Vašinje[6] *[„locum qui dicitur Uvalsperc“]* s pogojem, da tu obdelujeta vinograd ter vsako leto odrajtujeta polovico vina cerkvi. Kadar bi nastala vojna *[„in expedicionem“]*, se je je treba udeležiti ali

[1] Pangerl (Beiträge zur Kunde steierm. Geschichtsquellen, III, 70 in 73) dokazuje, da je ta listina ponarejena. Tudi Stumpf-Brentano (št. 2933) in Zahn jo smatrata za nepristno; Meyer v. Knonau (Jahrbücher, IV, 479, št. 27) pa misli, da je pristna ali pa je bila napravljena na podlagi kake druge pristne listine.

[2] Prednik augsburškega škofa Hermana je bil Sigefrid, ki je umrl dne 4. decembra l. 1096.

[3] Ker je papež Gregor VII. umrl leta 1085., Udalrik pa šele leta 1086. postal patriarh, je bi ta najbrže od Gregorja VII. izobčen, ko je bil še šentgallenski opat.

[4] Vogliče (nem. Winklern). Po Koroškem je več krajev tega imena. Tako se zove neka vas blizu Vrbe.

[5] Morebiti so to Globače blizu Podkloštra. Jaksch misli na Klatzenberg pri Himmelbergu.

[6] Vašinje (nem. Wallersberg) so v Grebinjski občini in v Velikovškem okraju.

pa dati toliko novcev, za kolikor bi se med seboj pogodili. Ako bi opat zahteval, morajo tudi z (oglejskim) patriarhom iti na vojno; opatu pa morajo služiti v omenjenem kraju (na Vašinjah) in zunaj njega. Ako bi po smrti gospe Berhte ali pa njenega sina Rothera hotel dobiti rečeni fevd tega najstarejši zakoniti brat, sin Weriendov *[„filius scilicet Uveriendi"]*, naj odrajta deset mark srebra ali pa kaj drugega, kar bi bilo toliko vredno. Fevd naj potem pod naštetimi pogoji obdrži, a brez upanja, da bi ga mogel zapustiti dedičem.

Med pričami je na prvem mestu omenjen „Uvolfrat comes".[1]

„Anno dominicę incarnationis millesimo LXXII., indict. IIII., residente domno et catholico Ǒdalrico patriarcha (in) Aquilegiensi sede XI. pontificâtus sui anno."

[Izvirna listina v arhivu grofa Wilczeka na Dunaju. — Archiv f. österr. Gesch., VII, 208. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., III, 199, št. 501.]

Št. 415.

Med letom 1096. in 1102.

Po smrti grofa Engelberta I. iz rodovine Spanheimov[2] je njegov brat Hartwik, nadškof devinski, podelil Šentpavelskemu samostanu dragocene cerkvene posode, svetilke, mašno obleko in knjige. Tudi je dal iz Spanheima prenesti v rečeni samostan kosti svoje matere Richarde ter jih pokopati zraven trupla njenega soproga Sigefrida. Ta je bil rojen v gradu Spanheimu *[„Sigfridi natale solum Spânheimmense fuerat castrum"]*. Ko se je vračal iz Jeruzalema, je na Bolgarskem umrl.[3] Richarda je poskrbela, da so truplo spravili v Labodsko dolino, kjer je bila njena domovina *[„Richkart Lauentinis oriunda extitit oris"]*. Pozneje je Richarda šla na božjo pot k Sv. Jakobu[4]. Ko se je odtod vračala v domovino, je umrla v Spanheimu ter bila tu tudi pokopana.

Nadškof Hartwik je podelil samostanu dvajset kmetij, in sicer pristavo v Stadlingu[5] *[„stabulariam curtim Stadilaren"]*, vas Pichling[6] in goro Weinberg[7] *[„villam Puhelern montemque Wînsperch"]*.

Med pričami se tudi omenjajo: „Herman comes frater episcopi et E(ngelbertus), Sigfrit et Pernhart et Hainrich nepotes sui".[8]

[Cod. trad. S. Pauli, c. 7 iz začetka 13. stoletja v Št. Pavlu. — (Hormayr) Archiv f. Geographie, XI (1820), str. 290. — Schroll, Urkundenbuch v. St. Paul (Fontes rer. Austr., Dipl., XXXIX, 10). — MG. SS., XV, 1060. — Jaksch, Mon. hist. duc. Car., III, 196, št. 499.]

[1] Tu se prvikrat omenja trebenjski grof Wolfrad.
[2] Umrl je dne 1. aprila leta 1096. (Gl. št. 407.)
[3] Mogoče je, da je umrl leta 1064.
[4] St. Jago di Compostella na severozahodnem Španskem.
[5] Stadling je severozahodno od Št. Pavla.
[6] Pichling je severno od Št. Pavla.
[7] Weinberg je vzhodno od Št. Pavla.
[8] Gl. rodovnik pod št. 376.

Št. 416.

1097, poletje.

Bavarski vojvoda Welf (IV.) se je napotil v Lombardijo, da bi se polastil dedščine svojega očeta, mejnega grofa Azzona (II.), ki je nekoliko prej umrl. A postavila sta se mu nasproti njegova polubrata, ki sta bila sina rečenega mejnega grofa, a od druge matere[1]. Vojvoda Welf je bil zato prisiljen, da se je obrnil do karantanskega vojvoda Henrika in njegovega brata, takratnega oglejskega patriarha. Ta dva sta mu pomagala, da je dobil večino svoje dedščine.[2]

Bernoldi Chronicon ad a. 1097 (MG. SS., V, 465): „Interim dux Welfo Baioariae Longobardiam profectus est ad possidendam hereditatem patris sui Azzonis marchionis, qui nuper defunctus est; set filii eiusdem marchionis de alia coniuge praedicto duci totis viribus resistere. Unde idem dux adiutorium Heinrici ducis Carentani, et fratris eius Aquileiensis patriarchae coactus asciscere, fratres suos hostiliter invasit; sicque hereditatem patris de manibus eorum ex magna parte sibi vendicavit."

Št. 417.

Med letom 1098. in 1000.

Perhtold iz Moosburga[3], nadškof solnograški, katerega je cesar postavil, je dne 6. decembra leta 1097. pri Saaldorfu premagal svojega nasprotnika, solnograškega nadškofa Thiemona[4]. Ta je nato zapustil svoje stolno mesto ter se čez Ture napravil na Koroško. Tu so ga ujeli grof Udalrik, pristaš cesarjeve stranke, potem njegova brata Starchand in Werigand[5] ter Popon, grof v Selčah[6]. Thiemon je bil baje pet let ujet[7] ter je moral v tem času prestati mnogo nadlog. Istodobno so nadškofovi sovražniki pet let (?) oblegali njegovo mesto Breže[8]. Ker

---

[1] Druga soproga mejnega grofa Azzona II. se je zvala Garsenda, njena sinova pa Hugon in Fulkon.

[2] Henrik, vojvoda karantanski, je bil ob enem tudi mejni grof veronski. Kot upravitelj Veronske marke je lahko pomagal bavarskemu vojvodu Welfu, ki je hotel dobiti dedščino po svojem očetu, mejnem grofu Azzonu, čigar posestva so se nahajala v mestu Esteju in njegovi okolici. Rečeno mesto leži jugovzhodno od Verone.

[3] Moosburg je na Bavarskem poleg Isara med Freisingom in Landshutom. Ta Perhtold je imel obširna posestva po Bavarskem, Avstrijskem, Koroškem in Furlanskem. Njegov brat Purchard je postal odvetnik Oglejske cerkve, ko je prejšnji odvetnik Henrik Eppensteinovec leta 1090. dobil vojvodino Karantansko. (Gl. št. 303.)

[4] Bitka pri Saaldorfu je bila dne 6. decembra leta 1097. (Glej MG. SS., XI, 56, op. 11.) Saaldorf je severozahodno od Solnograda že na bavarskih tleh.

[5] Brez dvoma sta „Oudalricus comes" (v Passio Thiemonis) in pa „marchio" (v Vita Chunradi) ena in ista oseba. V neki listini koroškega vojvoda Henrika z dne 7. januarja leta 1103. stoji: „Starchant marchio de Sǒne et frater eius Ǒdalrich." (Zahn, Urkb., I, 110.) Iz rodovine savinjskih mejnih grofov so nam za ta čas znani trije bratje, namreč „marchio Oudalricus", potem „Starchant marchio de Sǒne" in pa „Werigandus".

[6] Kar se tiče grofov „de Celsach", glej tudi št. 394.

[7] Ni dvomiti, da je bil nadškof Thiemon leta 1098. ujet. Leta 1101. je bil že na svobodi, ker se je v tem letu v družbi z bavarskim vojvodom Welfom še celo udeležil križarske vojne. Pisatelj, ki govori o petletnem ujetništvu, je nekoliko pretiraval.

[8] Mi moramo za tisti čas razločevati dvojne Breže. Solnograški nadškofje so imeli svoj grad na Petersbergu, na katerem se še dandanes nahaja več razvalin. Spodaj pod gradom na levi strani Motnice je stala vas Breže, katero je grofinja Hema prepustila ženskemu samostanu na Krki ter jo je pozneje dobila v last Krška škofija.

se mesto ni hotelo podati, so pred mestno obzidje pripeljali nadškofa, privezali ga k metalnemu stroju, mangón imenovanemu, da bi rekli, ako bi bil ubit, da ga niso sami usmrtili, temuč meščani. Ti so pa v pravem času spoznali svojega pastirja. Nato so pa oblegovalci dali nadškofu na izbiro, da naj odstopi mesto Breže ter napravi konec obleganju, ali mu pa pomore njegove ujete sorodnike. Nadškof odgovori nato: „Stvari, za katere se gre, so lastnina Solnograške cerkve in sv. Ruperta; sprejel sem jih, da jih začasno varujem in zvesto oskrbujem. Ne morem jih prepustiti drugim zato, da bi rešil svoje slabotno življenje ali pa življenje svojih sorodnikov. Moje življenje mi ni dražje kakor zvestoba.“ Nato sta bila oba sorodnika po nedolžnem obglavljena, kar je nadškofu povzročilo veliko žalost. Rekel je oblegovalcem, namreč grofu Udalriku in njegovima bratoma[1] *[„dixitque obsidionis principibus, Oudalrico scilicet comiti, quem ante latis commemoravimus, cum germanis suis duobus“]*: „Ker brez vzroka ubijate pravične in neomadeževane ljudi samo zato, ker branijo cerkev, bodete na zemlji prekleti in pred Gospodom se ne otresete svojega greha. Nesrečno in žalostno bodete odslej živeli, dokler ne pridejo vaše nevredne duše v peklenski večni ogenj.“ Pisatelj dostavlja, da se je še v njegovih dneh obče govorilo, da niso bili ti hudobni grofje potem nikdar več srečni; njih neslavno življenje je bilo polno nezgod, njih smrt pa težka. Nadškofovi sovražniki in njih pristaši so bili v raznih bitkah premagani.

Grofje so pozneje nadškofa prepeljali v neko drugo utrjeno mesto *[„a comitibus autem sanctus episcopus post haec in aliam municionem translatus“]* ter ga v varstvo izročili nekemu vojaku, pri katerem je moral prestati hude in dolgotrajne nadloge. Mnogo časa je že preteklo, odkar je bil ujet; a vendar niso mogli upogniti njegovega duha. To je pa zjezilo cesarjevo stranko, ki je sklenila, da ga je treba z mečem umoriti. Njegov dosedanji stražnik je želel, da bi najeli kakega drugega moža, kateri naj ga umori. Ko je nato k škofu prišel nov vojak, mu je povedal, zakaj je prišel. Škof odgovori brez strahu: „Gospodova volja naj se zgodi!“ Nato je vstal, izmolil vero, potem pokleknil ter položil svoj vrat na tnalo. Rabelj je stopil bliže ter z vsemi močmi mahnil z mečem; vendar ni mogel presekati svetega tilnika, kakor da bi bil železen ali pa kamenit. Samo površna koža je dobila črti podobno tanko brazgotino, katera se mu je poznala tudi še pozneje ter se ni hotela več zarasti. Rabelj je mislil, da je slabo udaril, ter je hotel vdrugič skrbnejše in močnejše mahniti. Visoko je vzdignil svoj meč, da bi ga globokejše zasadil v vrat. Ker pa ni pazil na tram nad svojo glavo — bilo je namreč v sobi — je zadel obenj z veliko močjo ter vsled tega prelomil svoj meč na več delov. Iz tega je nadškof spoznal,

[1] Ta dva brata sta bila savinjski mejni grof Starchand in njegov brat Werigand.

da še ni prišla njegova ura. Rabelj je nato pobožnega nadškofa prosil odpuščanja ter ga tudi dobil . . .

Žalostna usoda nadškofa Thiemona je marsikaterega pretresla. Nekateri bi mu bili radi pomagali, a niso mogli; nekateri se pa niso upali. Na zadnje ga je rešil neki menih, kateremu je bilo Konrad ime. Nabral je med svojimi sorodniki in znanci 40 talentov, podkupil s to vsoto stražnika ter odpeljal nadškofa. Ta se takrat zarad varnosti ni napotil v svojo deželo, temuč na Švabsko h konstanškemu nadškofu Gebhardu. Eno leto pozneje (leta 1101.) se je pridružil križarski vojski, ki je šla v Palestino.

Ko se je nadškof osvobodil svoje ječe, je božja kazen zadela njegove preganjalce. Dva zgoraj navedena brata sta bila najmogočnejša gospoda po vsej Karantaniji in nihče se jima ni mogel protiviti. Ko je pa prišel grof Pernhard (iz rodovine Spanheimov) z malo četo v Karantanijo, sta bila popolnoma potolčena in uničena ter sta izgubila vso svojo prejšnjo moč. Popon (iz Selč) je pa dobil jako hud protin, kateri ga je mučil mnogo let. Vsako noč je s scanjem zmočil sebe in svojo ženo; vsako jutro je moral vsled smradu premeniti obleko. Včasi se je tudi zbudil iz spanja, postal besen ter hotel zadaviti svojo ženo.

Vita Chunradi archiep., c. 7 (MG. SS., XI, 67): „Victus itaque catholicus et per omnia in sanctitate insignis episcopus (sc. Thimo), occulto sed nunquam iniusto iudicio Dei, mox sicut accepimus Salzpurgensem civitatem transiens, potu sibi ministrato, Turum transivit, ibique a quibusdam principibus captus est, marchione videlicet, et Starchando et fratre eius Werigando nec non et comite de Celsach Poppone. Verum postquam archiepiscopus de hac captivitate liberatus est, ultio divina istos ita percussit, ut cum duo illi fratres tota Karinthia potentissima dominatione potirentur, nullius mortalis hominis contradictionem habentes, subito per comitem Pernhardum, qui cum paucissimis militibus Karinthiam intravit, funditus contriti sunt et ad nichilum redacti, omni pristina potentia perdita. Poppo quoque validissima paralysi percussus est, in tantum ut cum multis annis vixisset, non dubitaretur . . . et singulis noctibus lotio se et uxorem suam perfundens, mane semper propter foetorem mutare vestes compulsus sit, ac nonnunquam expergefactus de somno, versus in rabiem, uxorem suam iugulare voluerit. Archiepiscopus vero sicut diximus liberatus, post expeditionem Ierosolimitanam ducis Gotefridi Ierosolimam contendens, a paganis captus et regi Babylonico presentatus, post multos agones gloriosa passione occubuit."

Passio Thiemonis archiepiscopi, c. 8 (MG. SS., XI, 56): „. . . Non multo post cum per Thaurum montem in Karinthiam iter legeret, ecce Oudalricus comes partium cesaris, dum vult malam virtutem secula futura narrare, ausus est manum sacrilegam mittere in christum Domini, et in ipso monte nil minus suspicantem circumvenit dominum suum et cepit. Nullum genus erumpnarum quod turpe, quod miserum esset, in ea captivitate per quinquennium expertus non est. De quibus omnibus singillatim si parem disserere, incertum habeo piget magis an pudet. Nam et maximus locorum episcopio subiacentium, scilicet Frisacensis, uti cum ipso antistite vel deleretur funditus vel in fiscum publicum redigeretur, quinquennali obsidione temptatus est atque vexatus . . ." (Nato opisuje neznani pisatelj na dolgo in široko, kaj je moral nadškof Thiemon pretrpeti pred Brežani (c. 8, l. c. p. 56), potem v ječi, kjer so ga hoteli umoriti (c. 9. p. 57) in kako je bil rešen (c. 10, p. 58).

Št. 418.

Pred letom 1099.[1]

Udalrik, grof pasovski, da svojo edino hčer Uto za ženo grofu Engelbertu II. iz rodovine Spanheimov. Iz tega zakona so se rodili Udalrik, vojvoda karantanski,[2] Engelbert, mejni grof istrski, Hartwik II., škof rezenski,[3] Rapoto, grof ortenburški, in Henrik, škof troyesski.

Fundatio monasterii Baumburgensis (MG. SS., XV, 1061): „. . . comes Ůdalricus de Pactavia . . . solam filiam generans nomine Ůtam Eingelperto duci de Chraieburc eam desponsavit. Cui duci nati sunt per eam quatuor filii: Bernhardus[4] dux Charinthie, Eingelpertus marchio Ystrie, Hartwicus postea Ratisponensis episcopus et comes Rapoto de Chregeburc."[5]

Ex vita Salomae et Judith (MG. SS., XV, 847): „Udalrici comitis . . . filiam . . . Engilbertus dux Istrie coniugem habens eos qui nunc supersunt Ortemburgenses comites preclaros, preclarus avus profudit."

Št. 419.

1099, dne 26. marca. Lateran.

Papež Urban II. zagotavlja svoje posebno varstvo šentpavelskemu opatu Wezilonu *[„venerabili filio Weziloni abbati monasterii sancti Pauli quod situm est in provincia Carinthia"]* in njegovemu samostanu, čigar ustanovitelji, namreč devinski nadškof Hartwik[6], grof Engelbert (I.), njegova soproga Hedvika in njuni sinovi *[„Hartwicus Magedeburgensis ecclesię archiepiscopus, Engelbertus comes, Hadewic coniunx eius et filii eorum"]* so ga (samostan) priporočili sv. Petru. Potem določi, da naj posestva, katera samostan že ima ali jih pa še dobi, ostanejo v oblasti opata in njegovih naslednikov; nobenemu ni dovoljeno, da bi se jih polastil. Ako bi umrl sedanji opat ali pa kateri izmed njegovih naslednikov, naj na njegovo mesto stopi le tisti, katerega bi izvolili vsi bratje ali pa vsaj modrejši izmed njih. Pravico, posvečevati oltarje, cerkve, menihe, krizmo in sveto olje ter izvrševati druga škofovska opravila, imajo solnograški nadškofje, v katerih škofiji je samostan. Ako bi solnograški nadškofje ne živeli v soglasju z Rimsko stolico, ali pa, ako ne bi hoteli brezplačno izvrševati naštetih opravil, se sme samostan zastran posvečevanja obrniti do kakega drugega katoliškega škofa ali pa do Rimske stolice. Vsak, kdor ni izobčen, si lahko izbere svoje pokopališče v Št. Pavlu. Papež pravi, da postavlja za odvetnika ali protektorja Šentpavelskemu samostanu jako hrabrega grofa Engelberta (II.)[7],

[1] Udalrik, grof pasovski, je umrl meseca aprila leta 1099. (Cfr. Frutolfi [Ekkehardi] Chronicon, MG. SS., VI, 210, 218.)

[2] Udalrik je bil od leta 1135. do 1144. vojvoda karantanski.

[3] Rezenski škof Hartwik II. je vladal od 1155—1164.

[4] Pravzaprav „Udalricus".

[5] Sin Henrik je tu izpuščen.

[6] Hartwik je bil brat grofa Engelberta iz rodovine Spanheimov. Gl. rodovnik pod št. 376.

[7] Grof Engelbert II. je bil od leta 1124.—1135. karantanski vojvoda.

sina starejšega grofa Engelberta [*„advocatum vobis sive protectorem constituimus Engilbertum senioris comitis Engilberti filium egregie strennuitatis comitem"*]. Po njegovi smrti naj dobi to mesto njegov najboljši dedič, ako bo koristil samostanu ter izvrševal očetovska volila. V nasprotnem slučaju naj pa opat izbere po nasvetu samostanskih bratov pripravnega protektorja, kateri bi, ne hlepeč po dobičku, opravljal svojo službo. Papež določi, da naj samostan zase obdrži desetine od novin in tistih stvari, katere je dobil od nadškofa Thiemona[1]. Noben papež, škof, cesar, kralj, vojvoda, grof ali opat ne sme brez dovoljenja modrejših bratov dati samostanskih posestev v fevd ali pa prodati. Za podelitev teh pravic naj samostan vsako leto v Lateranski palači plača po en zlat bizancij.

„Datum Laterani . . . VII. kalend. April., indictione VII., anno dominicę incarnationis MC., pontificatus autem domni Vrbani secundi pape XII."[2]

[Izvirna listina v Št. Pavlu na Koroškem. — Hormayr, Archiv f. Geographie, XI (1820), str. 303, št. 90. — Jaksch, Mon. hist. duc. Carinthiae, III, 204, št. 508.]

Št. 420.

Okoli 1100.

Hrvatsko kraljestvo je na zapadu segalo do Karantanije.

Thomae archidiaconi Historia Salonitana, c. 13 (Monum. ad hist. Slavor. merid., XXVI, 39, 40): „Habebant namque (sc. reges Dalmatie et Chroatie) ex successione sue originis patrum et proavorum dominium regni Dalmatie et Chroatie. Istaque fuerunt regni eorum confinia: . . . ab occidente Carinthia . . ."

---

[1] Solnograški nadškof Thiemon je vladal od leta 1090.—1101.

[2] Ta listina ni bila spisana leta 1100 (MC), temuč leta 1099., kar je razvidno iz indikcije. Ker je papež Urban II. umrl dne 29. julija leta 1099., ni mogoče, da bi bila listina izdana še le leta 1100.

Imenik krajev in oseb.

[1] Arabsko število zaznamuje odstavek, v katerem se omenja dotična oseba ali pa dotični kraj.
[2] Rimski števili I in II kažeta, da se dotično ime nahaja tudi v imeniku krajev in oseb prvega ali pa drugega zvezka.

Imenik besed in stvari.[1]

[1] Zvezdica pri nekaterih števílih kaže, da je o dotičnem izrazu na naznačenem mestu kratko pojasnilo.

Dostavki in popravki.

Ko je bil že del te knjige natisnjen, sta izšli dve drugi knjigi, v katerih je priobčenih mnogo takih listin, s katerimi smo se že v tej knjigi seznanili. Te dve knjigi sta: Mon. Germ. Dipl., IV. zv., ter Salzburger Urkundenbuch, II. zv., 1 sešitek. Ker sta res izvrstni, bi bilo napačno, ako bi ju tu prezrl. K naštetim izdajam, katere sem navedel pod raznimi številkami v svoji knjigi, naj se še dodajo naslednje:

K št. 11 naj se doda Hauthaler in Martin, Salzb. Urkb., II, 119, št. 65.
„ „ 68 „ „ „ MG. Dipl., IV, 35, št. 32.
„ „ 69 „ „ „ MG. Dipl., IV, 37, št. 34.
„ „ 75 „ „ „ MG. Dipl., IV, 125, št. 92.
„ „ 79 „ „ „ MG Dipl., IV, 160, št. 115.
„ „ 80 „ „ „ MG. Dipl., IV, 170, št. 124.
„ „ 81 „ „ „ MG Dipl., IV, 177, št. 131.
„ „ 82 „ „ „ MG. Dipl., IV, 178, št. 132.
„ „ 84 „ „ „ MG. Dipl., IV, 180, št. 134.
„ „ 89 „ „ „ MG. Dipl., IV, 277, št. 205.
„ „ 91 „ „ „ MG. Dipl., IV, 288, št. 211.
„ „ 92 „ „ „ MG. Dipl., IV, 300, št. 219.
„ „ 98 „ „ „ MG. Dipl., IV, 406, št. 288.
„ „ 99 „ „ „ MG. Dipl., IV, 343, št. 249.
„ „ 124 „ „ „ Hauthaler in Martin, Salzb. Urkb., II, 140, št. 81.
„ „ 126 „ „ „ Hauthaler in Martin, Salzb. Urkb., II, 142, 143, št. 82^{abcd}.
„ „ 129 „ „ „ Hauthaler in Martin, Salzb. Urkb., II, 143, št. 82^{e}.
„ „ 132 „ „ „ Hauthaler in Martin, Salzb. Urkb, II, 144, št. 83.
„ „ 179 „ „ „ Hauthaler in Martin, Salzb. Urkb., II, 149—151, št. 87.
„ „ 192 „ „ „ Hauthaler in Martin, Salzb. Urkb., II, 155, št. 91.
„ „ 197 „ „ „ Hauthaler in Martin, Salzb. Urkb., II, 156 159, št. 92.
„ „ 203 „ „ „ Hauthaler in Martin, Salzb. Urkb., II, 159, št. 93.
„ „ 206 „ „ „ Hauthaler in Martin, Salzb. Urkb., II, 161, št. 94.
„ „ 208 „ „ „ Hauthaler in Martin, Salzb. Urkb., II, 165, št. 98.
„ „ 255 „ „ „ Hauthaler in Martin, Salzb. Urkb., II, 170, št 102.
„ „ 265 „ „ „ Hauthaler in Martin, Salzb. Urkb., II, 172, št. 103.

Oblika „Rabenger“ je pravilnejša kakor „Ravenger“ in zato naj se „v“ premení v „b“ v dotičnih besedah str. V, v. 23, potem str. XXIII, v. 6, dalje str. LII, v. 37, ter str. LIII, v. 1 in 10.

„Traskendorf“ (str. 24, št. 35, ter str. 54, št. 84) ni Kozje, pač pa Drešinja vas blizu Celja na Štajerskem. Zato naj se tudi na strani XVII, v 16 in 17 beseda Kozje nadomesti z besedo Drešinja vas.

Listina pod št. 98 je nepristna, kar je Bresslau dokazal v MG. Dipl., IV, 405.

Na str. 107, v. 40, se omenja grad Schaumburg. Dotični grad je bil južno od Velikovca. Neki drug grad istega imena je bil severozahodno od Št. Vida na Koroškem.

Rodovniki.

Zdelo se mi je primerno, da sem v to knjigo uvrstil pet kratkih rodovnikov. Da jih bo čitatelj lahko dobil, naj navedem tu strani, na katerih se nahajajo.

Tiskarski pogreški.

Str.:	vrsta:	namesto:	čitaj:
XIII,	3.	Sebanjah	Sebenjah
XX,	32.	Jugovzhodno	Jugozahodno
XXV,	22.	Artnik	Artuik
XXIX,	33.	ih	jih
„	„	naj	na
XXXI,	42.	naslednja	naslednjega
LXXII,	5.	148	143
3,	36.	Arhiv	Archiv
16,	3.	partibusho bas	partibus hobas
19.	23.	Ranjki	Rajnki
19,	38.	1093	1003
21,	41.	ko	ki
23.	28.	qui Fuseia	qui dicitur Fuseia
26,	36.	1917	1017
34,	13.	582	382
38.	39.	extant	exstant
47,	21.	Oglejki	Oglejski
55,	10.	Soune	Sounae
59,	35.	o Červinjana	od Červinjana
60,	18.	pallis	palliis
72,	23.	ia	lia
80,	33.	Peckauu[2]	Peckauu
80,	36.	Arnoža	Arveža
87,	8.	III. non Febr.	IIII non. Febr.
106,	6.	Goudman	Guodman
130,	17.	in Holz	im Holz
140,	25.	Liuta	Linta
155,	16.	ibidemcircum iacentibus	ibidem circum-iacentibus
184,	32.	163	165
205,	20.	1090	1080
257,	5.	zemija	zemlja
269,	9.	Samostau	Samostan
272,	16.	998	993
273,	24.	270	370
274,	36.	21	221
276,	19.	335	355
279,	29.	Horde	Hvrde
281,	10.	Grinald	Grimald
281,	44.	158	128
299,	51.	Ozpo	Ozpe
299,	51.	387	378
300,	15.	Pasov	Padova
306,	26.	krškega	tržaškega
312,	7.	Sciavonicus	Sclavonicus